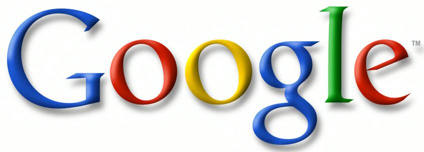

HARVARDIANAE IN NOV ANG
SIGILLVM ACADEMIAE
CHRISTO ET ECCLESIAE
VE RI TAS

MILITAIR STRAF- EN TUCHTRECHT.

MILITAIR
STRAF- EN TUCHTRECHT.

TWEEDE DEEL.

GESCHIEDENIS

VAN HET

WETBOEK VAN MILITAIR STRAFRECHT.

(TWEEDE BOEK.)

VERZAMELING VAN

ONTWERPEN, STUKKEN, BERAADSLAGINGEN ENZ.,

BIJEENGEBRACHT, GERANGSCHIKT EN VAN AANTEEKENINGEN VOORZIEN

DOOR

Mr. H. VAN DER HOEVEN,

HOOGLEERAAR TE LEIDEN.

's-GRAVENHAGE,
BOEKHANDEL
voorheen
GEBR. BELINFANTE.

LEIDEN,
BOEKHANDEL en DRUKKERIJ
voorheen
E. J. BRILL.

1904.

BOEK- EN STEENDRUKKERIJ VAN P. W. M. TRAP, TE LEIDEN.

TWEEDE BOEK.

Misdrijven.

Memorie van Toelichting.

Heeft de wetgever bij de indeeling en rangschikking der misdrijven in het Wetboek van Strafrecht zich op goede gronden zoowel van het maken van een hoofdverdeeling, als van het aanbrengen van onderverdeelingen onthouden [1]), dezelfde redenen gelden zeker in niet mindere mate, om dergelijke verdeelingen in het Wetboek van Militair Strafrecht te vermijden. De misdrijven zijn ook hierin derhalve alleen in eene aaneengeschakelde reeks van titels gegroepeerd.

In aansluiting aan het Wetboek van Strafrecht behandelt het ontwerp in de allereerste plaats de misdrijven waardoor het zelfstandig bestaan of de veiligheid van den Staat wordt bedreigd (titel I).

Nauw hiermede verwant zijn de misdrijven die, eene schending van belangrijke plichten in den krijg opleverende, eveneens deze veiligheid dikwerf in gevaar brengen (titel II).

Hierna worden behandeld ten eerste de feiten, die verzaking van het geheel der op den militair rustende verplichtingen ten gevolge hebben (titel III); daarop die welke strijden tegen de ondergeschiktheid, een der allerbelangrijkste militaire plichten en den grondslag van alle militaire verhouding (titel IV); vervolgens de schending van verschillende andere dienstplichten (titel V).

Ten slotte in twee titels de misdrijven tegen vermogen en goed (titels VI en VII).

Op wetenschappelijke waarde maakt deze rangschikking geen aanspraak; ze heeft die ook niet van noode. Het hoofddoel er van is, het overzicht over den inhoud van dit Boek gemakkelijk te maken [2]).

---

1) Mem. v. Toel. ad Boek II, Swb. SMIDT, II. blz. 5 en 6 [2e druk, blz. 1].

2) „Ein Strafgesetzbuch will kein Lehrbuch sein. Seine Aufgabe besteht darin, die verschiedenen Deliktsbegriffe, welche es aufstellt, in einem lediglich für die praktische Anwendung bestimmten System übersichtlich zu gruppiren (praktisches Delikt-System)." SCHÜTZE, Zur Kritik des Entw. eines SGBs. für Russland, Goltdammers Archiv, XXXVI, blz. 227.

Voorloopig Verslag der Eerste Kamer.

Qualificatiën. De opmerking werd gemaakt, dat in verschillende artikelen enkel het feit, waartegen straf wordt bedreigd, wordt omschreven (artt. **63**, **65**, **68**, **88**, **113**—**133**), maar in andere artikelen behalve de elementen van het misdrijf en de bedreigde straffen, ook eene qualificatie der strafbare feiten is opgenomen (artt. **61**, **62**, **82**, **98**, **101**, **103**, **108**). Ware het niet wenschelijk geweest, althans in het Militair Strafwetboek die verschillende wijze van behandeling te vermijden? Hierbij werd erkend, dat ook in het algemeene Strafwetboek dit verschil wordt aangetroffen.

Hierop werd door sommigen geantwoord, dat de bij het Militair Strafwetboek gevolgde handelwijze, in navolging van die der algemeene strafwet, alleen aanbevelenswaardig kan geacht worden. Bestaat er, aldus zeiden zij, een enkel woord ter aanduiding en omschrijving van een bepaald strafbaar feit, dan is dat eene gunstige omstandigheid, waarvan de wetgever dankbaar moet gebruik maken bij de omschrijving van het delict. Bestaat het niet, hij moet er geen trachten te maken, dat is niet zijne taak; het moet geboren worden, en in ieder geval eerst burgerrecht verkregen hebben in den volksmond, daar anders allicht aanleiding zal ontstaan tot allerlei begripsverwarring.

Antwoord der Regeering.

Qualificatiën. Afzonderlijke qualificatiën van strafbare feiten zijn, om der eenvoudigheidswille, wenschelijk, wanneer eene geschikte korte uitdrukking, als technische benaming van het delict, bestaat of te vinden is. In zeer vele gevallen echter is dit niet mogelijk, en met name dikwerf niet, wanneer men te doen heeft met artikelen, waarin verschillende soortgelijke verbods- of gebodsbepalingen door ééne strafbepaling worden gedekt (Mischgesetze, Mischthatbestände). Slechts zelden (zie bijv. art. **62**, **82**, **101**) zal er dan één passende juridieke naam voor de verschillende feiten zijn uit te denken.

Dit is echter geen reden om nu ook maar alle qualificatiën weg te laten. Dat te dezen aanzien in het Militair Strafwetboek eene andere wijze van behandeling dan de in het gemeene Wetboek van Strafrecht gevolgde wenschelijk ware, vermogen althans de ondergeteekenden niet in te zien.

TITEL I.

Misdrijven tegen de veiligheid van den staat.

Memorie van Toelichting.

In navolging van bijna alle bekende wetboeken stelt het ontwerp in dezen titel op den voorgrond het misdrijf waardoor, in strijd met de hoofdreden van het bestaan der krijgsmacht, de veiligheid van den staat als volkenrechtelijk individu in tijd van oorlog, in plaats van beschermd

te worden, opzettelijk wordt aangerand. Daarna wordt eene plaats gegund aan de dikwerf aan verraad nauw aansluitende verspieding (art. 60 [**62**]). Vervolgens worden de bijzondere, voor die veiligheid gevaarlijke misdrijven omschreven, waaraan zich kunnen schuldig maken hetzij de door onze krijgsmacht krijgsgevangen gemaakte vijandelijke militairen (art. 61 [**63**]), hetzij de vreemde militairen die, in geval van een oorlog waarin Nederland niet is betrokken, binnen onze grenspalen zijn uitgeweken om vervolging of krijgsgevangenschap te ontgaan (art. 62 [**64**]). Ten slotte wordt straf gesteld op handelingen van den militair, die ons den oorlog op den hals zouden kunnen halen (art. 63 [**65**]), of ten gevolge waarvan onze krijgsmacht een bijzonder voordeel mist, dat zij in geval van oorlog boven de vijandelijke had kunnen hebben (art. 64 [**66**]).

Art. 61.

De militair die in tijd van oorlog opzettelijk den vijand hulp verleent of den staat tegenover den vijand benadeelt, wordt, als schuldig aan militair verraad, gestraft met den dood, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren.

Met gelijke straf wordt gestraft de militair die in tijd van oorlog tot het plegen van militair verraad samenspant.

I.

In **Ontw. v. d. H. I.** was volgens dit artikel strafbaar: „hij die", in **Ontw. v. d. H. II.**: „de militair die [1]) opzettelijk, in tijd van oorlog, den vijand hulp verleent of tracht te verleenen of den staat tegenover den vijand benadeelt of tracht te benadeelen", en was „gelijke straf toepasselijk op den militair die in tijd van oorlog tot het plegen van verraad samenspant."

Deze gelijkstelling van het „trachten" en van de „samenspanning" met het gelukte misdrijf werd aldus verdedigd in de

Memorie van Toelichting:

„De wijziging waarop zoo even gedoeld werd, bestaat hierin, dat artikel **61** van het ontwerp ook hem treft, die t r a c h t [2]) den vijand hulp te verleenen of den Staat tegenover den vijand te benadeelen. Het antwoord op de vraag of de doodstraf zal mogen worden toegepast, kan niet afhankelijk gesteld worden van het al dan niet welslagen van het verraad. Juist wanneer dit tijdig ontdekt wordt en alzoo niet gelukt, kan het bovenal noodzakelijk zijn, den ellendeling die van zijne gevaarlijkheid

---

1) Met het oog op art. **31** kon ik mij in dit opzicht aansluiten bij de meerderheid der Militaire Commissie.

2) „Ruimer dan p o o g t, opdat ook feiten die, naar zekere theoretische beschouwing, nog geen strafbare poging zullen opleveren, desniettemin onder dit artikel zullen vallen."

voor Staat en krijgsmacht deed blijken, voorgoed onschadelijk te maken, en den invloed van zijn verderfelijk voorbeeld zoo krachtig mogelijk te fnuiken [1]).

„Ditzelfde geldt ook ten aanzien van de samenspanning tot verraad (lid 2). Het Duitsch Militär-Strafgesetzbuch stelt daarop tuchthuisstraf van 5 tot 15 jaren [2]). Waarschijnlijk zal in den regel eene zoo langdurige vrijheidsstraf wel voldoende zijn. Doch het kan ook voorkomen, dat eene samenzwering in een leger een veel gevaarlijker karakter heeft en veel ernstiger gevolgen na zich kan slepen, dan het door één individu gepleegd verraad. Gevallen zijn denkbaar, waarin hetzij wegens den omvang der samenzwering, hetzij wegens de positie der saamgezworenen, hetzij wegens de stemming die in het legerkorps of onder de bemanning van het oorlogsvaartuig heerschte, hetzij wegens de omstandigheden waarin de krijgsmacht verkeert, onmiddellijk een afdoende maatregel, een afschrikwekkend voorbeeld noodzakelijk zullen zijn ter redding van de hoogste belangen. Zoo zegt ook KOPPMANN [3]): „Das Kriterium der besondern Strafbarkeit der Verabredung eines Kriegsverrathes ist die Gefährlichkeit, welche in einer Verabredung mehrerer Personen zur Begehung eines Verbrechens dieser Art immer liegt und die sich unter den abnormen, den staatlichen und rechtlichen Zustand an und für sich schon gefährdenden Verhältnissen des Krieges in der Richtung auf verrätherische Handlungen, namentlich wegen der leichten Möglichkeit der Verwirklichung zu einer Intensivität steigert, welche die eisernste Strenge zur Unterdrückung solcher Conspirationen erheischt."

„Erkent men de juistheid van deze beschouwingen, dan moet men ook het eenige middel, dat misschien in staat is, den afval van een geheel legerkorps, ja, de vernietiging des rijks te voorkomen, den militairen rechter niet onthouden [4])."

Verslag van de Militaire Commissie.

„Een lid achtte het artikel te ruim gesteld en wilde daarin zien uitgedrukt, dat de dader het oogmerk moet hebben gehad, om den vijand te bevoordeelen.

„Mr. VAN DER HOEVEN antwoordde hierop, dat behoudens de uitbreiding in het artikel gebracht, door ook hem met dezelfde straf strafbaar te stellen, die de daarin vermelde feiten tracht te plegen, de woorden overigens ontleend zijn aan art. 102 van het Wetboek van Strafrecht en dat door het woord „opzettelijk" wordt uitgedrukt, dat de dader willens

---

1) Evenzoo Spanje, art. 100: „Het mislukte misdrijf van verraad wordt gestraft met dezelfde straf als het voltooid (gelukt) verraad." Zie daarover Don JOAQUIN DE ESTREMERA Y SANCHO, Código Penal del Ejército, comentado, 2e edicion, 1887, blz. 188.

2) § 59.

3) L. c., n. 1 ad § 59, blz. 244.

4) BECCARIA zelf was voor het behoud der doodstraf ter zake van gevaarlijke conspiratiën. — CANTU in zijne biographie van BECCARIA, 1862, volgens HOLTZENDORFF, Das Verbrechen des Mordes, 1875, n°. 74, blz. 854.

en wetens den vijand hulp verleent of den staat benadeelt. Hij valt niet onder dit artikel, tenzij bewezen is, dat zijn wil is gericht op het hulp verleenen aan den vijand of op het benadeelen van den staat. Kan dat bewezen worden, dan is er verraad gepleegd.

„Het laatstbedoelde lid had ook overwegend bezwaar tegen de uitbreiding aan het artikel gegeven, in vergelijking met art. 102 van het Wetboek van Strafrecht, door de invoering van het woord „tracht".

„Wat strafbare poging is, is duidelijk omschreven in art. 45 van het Wetboek van Strafrecht. Het trachten daarentegen is geheel onbestemd; dat woord geeft aan het artikel eene uitbreiding, die niet te overzien is. De militaire rechter zal nu b.v. kunnen aannemen, dat voorloopige bespreking tot samenspanning reeds „trachten" is. Wanneer het woord „tracht" wordt behouden, is bovendien het 2e lid van art. 61 overbodig, omdat, wanneer iemand samenspant, men kan zeggen: „hij tracht het feit te plegen". Indien het noodig is, in afwijking van het Wetboek van Strafrecht op poging tot verraad dezelfde straf te stellen als op de volbrachte daad, namelijk de doodstraf, kan dit uitdrukkelijk in de wet worden bepaald. In het woord trachten ligt geen juist omschreven juridisch begrip.

„Hiertegen werd door Mr. Van der Hoeven aangevoerd, dat het woord „tracht" is overgenomen uit art. 335 van het Wetboek van Strafrecht. Er zijn handelingen, die volgens de opvatting van sommigen, met betrekking tot art. 45 van het Wetboek van Strafrecht, niet onder het begrip van poging vallen en daardoor straffeloos kunnen gepleegd worden, terwijl zij even gevaarlijk kunnen worden geacht als de poging. In oorlogstijd mag het al of niet straffen van een gevaarlijk feit niet van eene spitsvondigheid afhankelijk zijn.

„Dat de militaire rechter voorloopige bespreking tot samenspanning onder dit artikel zal brengen, is niet aannemelijk. Gelijke straf is gesteld op de samenspanning en op het misdrijf. Krachtens art. 78 van het Wetboek van Strafrecht is onder het misdrijf de poging begrepen; onder de woorden: „hij die tracht het misdrijf te plegen" zijn vele handelingen te brengen, waarvan het begrip ligt tusschen dat van samenspanning en dat van poging."

In **Ontw. 1892** werd niet alleen de gelijkstelling van „trachten" en „samenspanning" met het gelukte delikt niet overgenomen, maar werd bovendien in het artikel een splitsing gemaakt, tengevolge waarvan de militaire verrader in vele gevallen veel lichter strafbaar geweest zou zijn dan de burger-verrader! (Vgl. ook het Verslag der Tweede Kamer.) Het artikel luidde:

„De militair die opzettelijk, in tijd van oorlog, den vijand hulp verleent, wordt, als schuldig aan militair verraad, gestraft met levenslange gevangenisstraf of met tijdelijke van ten hoogste twintig jaren.

„De militair die opzettelijk, in tijd van oorlog, den staat tegenover den vijand benadeelt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren. [Vgl. art. 102 Swb., eerste lid: vijftien jaren; — tweede lid: levenslange gevangenisstraf enz.]

„De samenspanning tot een van deze misdrijven wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren."

Gelukkig is bij slot van rekening het artikel nagenoeg in zijn oorspronkelijken vorm hersteld. Te betreuren is het alleen, naar mijn inzien, dat het „trachten" er niet weder in is opgenomen. Het artikel der wet geeft nu dezen misstand, dat, terwijl reeds de samenspanning, d. i. de enkele afspraak tot verraad strafbaar is met den dood, daarentegen de militair die voor het verraad reeds allerlei voorbereidende maatregelen heeft genomen, maar die nog niet tot een begin van uitvoering is gekomen, geheel straffeloos wordt gelaten; dat hij, wiens poging om verraad te plegen, mislukt is, slechts met ten hoogste vijftien jaren gevangenisstraf kan worden gestraft, indien althans de in art. 45 Swb. vermelde voorwaarden voor de strafbaarheid der poging vervuld zijn; — en dat eindelijk volgens de te onzent nog maar al te vaak gehuldigde objectieve pogingstheorie, de rechter machteloos zal staan tegenover hem, die zich bij vergissing van een zoogenaamd absoluut ondeugdelijk middel heeft bediend.

In tijd van oorlog moest de mogelijkheid gegeven zijn, om wegens elke met verraderlijk oogmerk ondernomen handeling, wegens elk met dat oogmerk gepleegd plichtverzuim van den militair, ten voorbeelde van anderen de doodstraf toe te passen. Juridische haarklooverijen mogen daaraan niet in den weg staan. Ziehier enkele voorbeelden, door mij aangehaald ten bewijze, dat het wenschelijk was den werkingskring van het artikel ook over de „ondeugdelijke poging" uit te breiden: Een militair, die reeds sedert eenigen tijd verdacht wordt van met den vijand te heulen, wordt aangehouden, omdat men meent te bespeuren, dat hij iets onder zijne kleederen verborgen draagt. Hij erkent, dat hij op weg is naar den vijand, en wel om dezen een portefeuille met papieren te brengen, die onder zijn jas verstopt is, en die een aantal afbeeldingen van verdedigingswerken, stukken waarin de positie van onze legermacht wordt vermeld, en andere hoogst belangrijke bescheiden bevat, al hetwelk hij van te voren op een bureel verzameld en klaar gelegd had. Bij onderzoek blijkt nu evenwel, dat hij de bedoelde portefeuille heeft laten liggen en bij vergissing een andere, die niets dan wit papier bevat, heeft medegenomen. Daar wit papier een absoluut ondeugdelijk middel is, om verraad mede te plegen, is, volgens de aanhangers der objectieve pogingstheorie, art. 45 Swb. niet toepasselijk. Evenmin in dit geval: Een Nederlandsch matroos wil den Staat tegenover den vijand benadeelen, door het schip van den vlootvoogd door ontploffing eener helsche-machine te vernietigen. Op zeer sluwe wijze heeft hij het werktuig op dien bodem

weten te brengen. Het wordt aldaar gevonden; doch nu blijkt dat hij het bij vergissing met eene niet-ontplofbare stof heeft geladen.

Het gevaar, dat de straffeloosheid van dergelijke feiten démoraliseerend en ontmoedigend op den troep zou werken, is waarlijk niet denkbeeldig. De verrader, die het misdrijf heeft weten te voltooien, wordt meestal niet gevat. Nagenoeg uitsluitend worden terecht gesteld zij, wier voorbereidingen tot het misdrijf tijdig worden ontdekt, en zij die in hunne pogingen niet slagen. Nu het „trachten" in het artikel niet is opgenomen, is het, met het oog op gevallen gelijk de bovenaangehaalde, zeker wenschelijk, dat de subjectieve pogingstheorie door den rechter worde gevolgd, al kan dan ook niet de doodstraf, maar slechts eene gevangenisstraf van ten hoogste 15 jaren aan de schuldigen worden opgelegd.

Zie voorts over „tracht" mijne aanteekening bij art. 69.

II.

Ontw. 1897. Art. 59. De militair die opzettelijk, in tijd van oorlog, den vijand hulp verleent, kan, als schuldig aan militair verraad, met den dood gestraft worden.

De militair die opzettelijk, in tijd van oorlog, den staat tegenover den vijand benadeelt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren.

De samenspanning tot een van deze misdrijven wordt gestraft gelijk de poging.

Memorie van Toelichting.

In het algemeen bestaat geen grond om speciaal voor militairen het maximum der straffen in den eersten titel van het tweede boek van het Wetboek van Strafrecht gesteld, meer te verhoogen dan voor alle andere ambtenaren [1]). Alleen wanneer de militair in tijd van oorlog of in daarmede gelijkstaande buitengewone omstandigheden zich aan ontrouw tegenover den Staat schuldig maakt en de vijandelijke macht begunstigt, moet èn wegens de zwaarte van het misdrijf, èn ter afschrikking van anderen de doodstraf op hem kunnen worden toegepast.

Ofschoon het Wetboek van Strafrecht ook voor het in het eerste lid van artikel 59 [61] van het ontwerp omschreven feit, gepleegd door niet aan de militaire rechtsmacht onderworpen personen, zich niet van de benaming verraad heeft bediend [2]), wordt deze sinds lang ten onzent gebruikelijke uitdrukking als qualificatie voor dit misdrijf gekozen. Artikel 136 van het Wetboek van Strafrecht, spreekt trouwens van militair verraad waaronder zeer zeker dit misdrijf is te verstaan. Het opzettelijk benadeelen van den Staat tegenover den vijand in tijd van

---

1) Art. 44 Swb.
2) Mem. v. Toelichting ad titel I van het Tweede Boek, Smidt, II, blz. 15 [2de druk, blz. 11].

oorlog is niet altijd als militair verraad te qualificeeren; de daarop te stellen straf behoort dan ook lichter te zijn voor de gevallen dat het benadeelen van den Nederlandschen Staat niet tevens oplevert het misdrijf van hulp verleenen aan den vijand.

Het zou onjuist en gevaarlijk zijn, in het militair recht, op het voetspoor van artikel 102 van het Wetboek van Strafrecht de begunstiging van den vijand te splitsen in eene rubriek van zware gevallen, waarop dan de doodstraf zou worden gesteld, en eene andere rubriek van lichtere gevallen, ter zake waarvan dan slechts gevangenisstraf zou kunnen worden opgelegd.

Onjuist; omdat zich van iederen vorm van opzettelijke begunstiging van den vijand door een militair gevallen laten denken, gepleegd onder zoo ernstige en gevaarlijke omstandigheden en met zulke onberekenbare en onherstelbare gevolgen, dat de toepassing van de zwaarste straf volkomen gerechtvaardigd zal zijn [1]). Zeer schoon zegt POLS: „De misdaad van verraad is steeds als het zwaarste vergrijp beschouwd, waaraan de mensch als maatschappelijk wezen, als staatsburger, zich kan schuldig maken. Het tast den band aan, die de natie tot een samenhangend lichaam maakt, en stelt den dader in staat van vijandschap tegenover de maatschappij, die hem tot nu toe door hare wetten heeft beschermd. Zijne daad bedreigt bovendien de positie, die het volk, waartoe hij behoort, als volkenrechtelijke vrije en onafhankelijke maatschappij in het algemeene statenverband bezit. In dubbele mate geldt dit van den militair, die zich aan militair verraad schuldig maakt. Hij verzaakt niet slechts zijn trouw als burger, maar tevens als krijgsman; hij pleegt verraad niet slechts tegen den Staat, maar tegen den stand, waartoe hij behoort, en ondermijnt de instellingen zelve, tot wier instandhouding en bescherming hij meer bijzonder verbonden is" [2]).

Gevaarlijk zou het zijn, het militair verraad te splitsen in eene zware en eene lichtere categorie, vooreerst omdat dit bij den militair ergerlijke wanbegrippen omtrent zijne plichten zou verwekken; ten andere omdat, hoeveel gevallen de wetgever ook tot de zwaardere rubriek zou brengen, hij toch de volledigheid daarbij wel nooit zou bereiken, zelfs al wilde hij het voorbeeld van § 58 van het Duitsch Militair Wetboek volgen, hetwelk aan de talrijke in § 90 van het Reichsstrafgesetzbuch vermelde feiten eene slechts weinig minder talrijke reeks van handelingen of verzuimen heeft toegevoegd [3]).

Het zijn voorzeker dergelijke overwegingen, die den Deenschen wetgever [4]) er toe hebben geleid, aan eene vrij uitvoerige opsomming en

1) Het Spaansche wetboek (art. 94 en 95) splitst het verraad in twee species. Altoos kan de doodstraf worden uitgesproken; maar ter zake van de minder zware soort kan ook een lichtere straf (levenslange dwangarbeid, cadena perpétua) worden opgelegd.
2) POLS, l. c., blz. 209.
3) § 90 RSGB vermeldt een vijftigtal manieren waarop het verraad gepleegd kan worden; § 58 Mil. SGB. vermeerdert ze met een veertigtal.
4) Denemarken, § 64.

omschrijving van speciale, met verraderlijk oogmerk verrichte handelingen en verzuimen ten slotte de algemeene, doch tevens die gansche vorige nomenclatuur overbodig makende bepaling te verbinden, dat óók als verrader met den dood kan worden bestraft, „wer andere Handlungen unternimmt, welche dem Feinde Vorschub leisten."

Ook voor beperking tot het „im Felde begangene Landesverrath" [1]) bestaat geen voldoende grond. Wanneer een militair die niet of niet meer bij het strijdende leger is ingedeeld, eene kaart, plan, teekening of beschrijving van een militair werk, of inlichtingen betreffende militaire bewegingen of ontwerpen aan den vijand in handen speelt [2]), en door deze hulp, aan den vijand verleend, wellicht den ondergang van het leger of het verlies eener belangrijke positie veroorzaakt, kunnen er goede redenen zijn, om ook op hem de zwaarste straf toe te passen.

Het ontwerp stelt derhalve de doodstraf op alle mogelijke vormen van verraad, in tijd van oorlog door een militair gepleegd [3]), en neemt daarvoor, met een enkele wijziging, de in den aanvang van artikel 102 van het Wetboek van Strafrecht gegeven omschrijving over. Zóó alleen is men vooreerst zeker, dat elken verrader, welke nieuwe en sluwe middelen hij ook uitdenke om het schandelijkste en gevaarlijkste aller misdrijven te plegen, de gerechte straf zal kunnen treffen. Tevens voorkomt men op deze wijze, dat personen als schuldig aan verraad worden veroordeeld, aan wie elke verraderlijke gedachte vreemd was, en blijft men derhalve bewaard voor de fout waarin de wetgever van 1814 en 1815 verviel, toen hij, met toepassing van het verwerpelijk stelsel van wettelijke vermoedens, gansche reeksen van handelingen onvoorwaardelijk tot verraad stempelde, hoewel zij dikwerf alleen aan wankelmoedigheid of onberadenheid ter wijten kunnen zijn [4]).

De samenspanning tot verraad of tot opzettelijke benadeeling van den Staat tegenover den vijand in tijd van oorlog wordt gestraft gelijk de poging. Men lette wel, dat het artikel niet zegt: wordt gestraft of beschouwd als poging. In deze uitdrukkingen zou een terugkeer liggen tot de verouderde dwaalleer, alsof reeds de samenspanning een vorm van poging ware. De uitdrukking wordt gestraft gelijk de

---

1) X. Gretener. Zum Entwurfe eines Militärstrafgesetzbuches für die Schweizerische Eidgenossenschaft, Bern, 1886, blz. 54. — Vgl. Duitschland, § 57 en 58.

2) Art. 102, tweede lid, n°. 2, Swb.

3) De noodzakelijkheid van zoodanige strafbepaling wordt ook betoogd door den Belgischen auditeur-generaal Tempels in zijne reeds vroeger (blz. 30 [Deel I, blz. 484]) aangehaalde Nota, waar hij zegt:

„Au surplus, j'estime que tout le chapitre II (art. 118 et suivants) du code pénal ordinaire en édictant des peines de détention plus ou moins longue pour les crimes les plus graves qui se puissent commettre en temps de guerre, a méconnu la Justice et le bon sens. Dans un moment où tant de braves gens se font tuer par loyauté, il se trouvera qu'un traitre aura vendu l'armée et le pays et sera condamné à être renfermé dans une forteresse ou une prison d'où il sortira infailliblement au retour de la paix. Comment des hommes que la mort entoure seraient-ils accessibles aux raisonnements sur l'abolition de la peine de mort? Ne sait-on donc pas que dans ces jours d'angoisse les soldats ont comme le cauchemar des trahisons, que si le traitre pris en flagrant délit n'est pas fusillé sur le champ, ils soupçonneront leurs chefs et les juges d'être ses complices, et qu'ainsi se produisent les grandes défections?

„Je pense qu'il est d'une grave importance de compléter le code pénal militaire en l'adaptant aux nécessités de la guerre."

4) Over het nadeel, verbonden aan de uitbreiding van het begrip van verraad, zie Pols, l. c., blz. 203.

poging is alleen gekozen, ten einde door eene zeer eenvoudige redactie de strafpositiën van de artikelen 45 van het Wetboek van Strafrecht en 33 van het Ontwerp [**35**] ook op de samenspanning toepasselijk te maken.

Samenspanning tot militair verraad zal dus met vijftien jaren gevangenisstraf gestraft kunnen worden.

Het Duitsch Militair Strafgesetzbuch stelt op samenspanning tot verraad tuchthuisstraf van 5 tot 15 jaren [1]).

De hierboven aangegeven bezwaren tegen splitsing van het verraad in een zwaar en een minder zwaar soort gelden evenzeer tegen casuistieke opsomming van zware gevallen van samenspanning [2]).

Zie verder de aanteekeningen bij de artikelen 65, 72 en 90, [**67 74** en **89**].

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Alinea 1. Sommigen achtten het onnoodig hier te spreken van „*militair* verraad".

„*Kan* met den dood gestraft worden". Dit verzwakt de bepaling. Beter ware het, evenals in andere strafbepalingen, te lezen: „wordt.... gestraft." Gelijke opmerking geldt voor alle volgende artikelen, waar dezelfde uitdrukking gebezigd wordt.

> De bijzondere qualificatie „*militair* verraad" is opgenomen als terugslag op art. 136 Strafwetboek, alwaar de uitdrukking voorkomt.
>
> Het woord „*kan*" is gebruikt omdat het feit niet altoos met den dood gestraft wordt.

alinea 2. Hier wordt tegen opzettelijke benadeeling van den Staat tegenover den vijand gevangenisstraf van ten hoogste 15 jaren bedreigd. In het Wetboek van Strafrecht — art. 102 — is op hetzelfde misdrijf — en ook op het opzettelijk hulp verleenen aan den vijand — gelijke straf gesteld, doch in de meeste gevallen zal deze met toepassing van art. 44 tot 20 jaren kunnen worden verhoogd. Bovendien kan voor sommige in art. 102, alin. 2, genoemde gevallen van opzettelijke benadeeling levenslange gevangenisstraf worden opgelegd. Voor den burger geldt in deze dus strenger recht dan voor den militair. Dit is zeker weinig rationeel en beter ware het daarom deze alinea te doen vervallen.

Naar het schijnt — zie de Memorie van Toelichting, bladz. 46, slot

---

1) § 59.

2) Vgl. Frankrijk. Art. 268, sub 1°., C. de Just. Mil. pour l'armée de mer: „Est puni de mort: 1°. tout individu au service de la marine ou embarqué sur un bâtiment de l'Etat ou sur un navire convoyé:

„Qui participe à des complots dans le but de forcer le commandant d'un bâtiment à amener son pavillon."

Art. 205, sub 3°., C. de Just. Mil. pour l'armée de terre: „Est puni de mort, avec dégradation militaire, tout militaire:

„3°. Qui participe à des complots dans le but de forcer le commandant d'une place assiégée à se rendre ou à capituler."

[hiervóór, blz. 8] — is de Regeering van oordeel dat in het tweede lid van laatstgenoemd artikel slechts sprake is van speciale vormen van opzettelijke hulpverleening aan den vijand. Die meening kwam echter minder juist voor [1]). De gevallen, genoemd in art. 102, sub 1°., 2°. en 3°, zijn veeleer daden van opzettelijke benadeeling van den Staat.

Ter tegemoetkoming aan deze bezwaren is deze alinea, overeenkomstig art. 102 van het Wetboek van Strafrecht, met het eerste lid tot één geheel vereenigd.

alinea 3. Samenspanning tot een der hierbedoelde handelingen draagt een zeer ernstig karakter en volgens sommigen gebiedt dus de noodzakelijkheid ook daarop de volle straf te stellen.

Ook aan deze opmerking wordt gevolg gegeven. De doodstraf kan wegens de hier bedoelde samenzweringen werkelijk noodzakelijk zijn.

ONTW. 1901. ART. 59. Als schuldig aan militair verraad kan met den dood gestraft worden de militair die opzettelijk in tijd van oorlog den vijand hulp verleent of den staat tegenover den vijand benadeelt.

Gelijke straf is toepasselijk op den militair die in tijd van oorlog tot het plegen van militair verraad samenspant.

Verslag van het mondeling overleg.

De Commissie is van oordeel dat hier niet de facultatieve, doch de imperatieve vorm gebezigd moet worden, zoodat het artikel moet luiden:

„Als schuldig aan militair verraad wordt met den dood gestraft de militair" enz. De straf, op dit misdrijf gesteld, is de doodstraf, die, echter krachtens art. 9 gecommuteerd kan worden.

Gelijke opmerking geldt voor de overige artikelen, waarin dezelfde uitdrukking voorkomt.

Door de Regeering werd opgemerkt dat de redactie van dit artikel en van de overige artikelen, waarin de uitdrukking „kan met den dood gestraft worden" voorkomt, in onmiddellijk verband staat met die van artikel 9, hetwelk luidt: „Ingeval krachtens dit Wetboek de doodstraf *kan* worden uitgesproken" enz.

Een imperatief voorschrift tot toepassing van de doodstraf zou zij eenigszins zonderling achten, waar aan den anderen kant den

---

1) [Zij is toch in overeenstemming met de Mem. v. Toel. bij art. 102 Swb.: „Valt de begunstiging van den vijand in de termen van een der sub n°. 1—4 genoemde handelingen, dan wordt de straf verzwaard." SMIDT, Swb. II., 2e druk, blz. 27.]

rechter bij artikel 9 imperatief wordt voorgeschreven, om, ingeval hij van meening is dat het belang van den Staat veroordeeling tot de doodstraf niet eischt, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren op te leggen.

De Commissie voerde hiertegen aan dat de facultatieve vorm de strafbepaling verzwakt. Een imperatief voorschrift zal meer indruk maken en den hoogst ernstigen aard van het strafbare feit beter doen uitkomen. Voor dergelijke zware misdrijven behoorde eigenlijk, zoo meende zij, de doodstraf regel, gevangenisstraf uitzondering te zijn. Art. 9 zou dan moeten worden gewijzigd.

In elk geval is de redactie niet correct. De rechter zou, zoo hij zich strikt aan de woorden hield, *geen* straf kunnen opleggen in al de gevallen waarin hij art. 9 niet van toepassing acht.

De Regeering antwoordde, wat het eerste betreft, dat de verzwakking der strafbedreiging reeds ligt in het bepaalde bij art. 9. Zij vond geen termen om de bestaande redactie in den aangegeven zin te wijzigen.

Amendement van den heer van Raalte, ingezonden 22 April 1902.

Artikel 59 [61], 1*ste lid*, te lezen:

De militair, die opzettelijk in tijd van oorlog den vijand hulp verleent of den Staat tegenover den vijand benadeelt, wordt als schuldig aan militair verraad gestraft met den dood, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren.

(Bij aanneming van dit amendement zal deze formuleering ook behooren te worden gebezigd in al de volgende bepalingen van het ontwerp waarbij als hoogste straf de doodstraf wordt bedreigd.)

Beraadslaging in de Tweede Kamer.

(14 Mei 1902.)

De **Voorzitter:** Over het amendement van den heer van Raalte is, dunkt mij, reeds indirect beslist door de aanneming van een amendement van dienzelfden heer op art. 9.

De heer **van Raalte** ontvangt het woord tot toelichting van zijn amendement en zegt: Het komt mij ook voor, dat ten gunste van dit amendement reeds beslist is door de aanneming van mijn amendement op art. 9. De aanneming van dit laatste amendement moet wel ten gevolge hebben, dat nu ook deze verandering in het ontwerp wordt gebracht, en ik vertrouw dat de Regeering bereid is het amendement over te nemen.

De heer **de Savornin Lohman**, *voorzitter der Commissie van Voorbereiding*, ontvangt het woord om, namens deze, haar gevoelen over het amendement mede te deelen, en zegt: De Commissie meent dat dit amendement het natuurlijk gevolg is van de vroeger aangebrachte wijzigingen in dit ontwerp. Zij geeft echter in overweging het woord „opzettelijk" achter „tijd van oorlog" te plaatsen, omdat dit ook in andere artikelen, bijv. art. 60 [**62**], 3°., zoo voorkomt en er anders een onduidelijkheid zou bestaan.

De heer **van Raalte**: Ik heb daartegen niet het minste bezwaar en wijzig mijn amendement in den door den heer Lohman aangegeven zin.

De **Voorzitter**: Door den voorsteller wordt een wijziging gebracht in het amendement, strekkende om den eersten regel te lezen: „De militair, die in tijd van oorlog opzettelijk den vijand hulp enz."

De heer **Loeff**, *Minister van Justitie:* Mijnheer de Voorzitter! De Regeering neemt het gewijzigd amendement van den heer van Raalte over en stelt zich voor de wijzigingen, die in de verdere artikelen ten gevolge van de verandering van dit artikel noodig zullen zijn, aan te brengen vóór de tweede lezing.

De **Voorzitter**: Daar het gewijzigde amendement van den heer van Raalte door de Regeering wordt overgenomen, maakt het afzonderlijk geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Het *gewijzigde art.* 59 [**61**] wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Wijziging,

voorgesteld door de Regeering in overleg met de Commissie van Voorbereiding, en goedgekeurd bij de tweede lezing van het ontwerp (10 Juni 1902).

In artikel **61**, tweede lid, in plaats van „Gelijke straf is toepasselijk op den militair", te lezen: „Met gelijke straf wordt gestraft de militair".

Toelichting. Deze redactie wordt ook elders gebruikt. Zie de artt. **75, 86, 96, 113, 115, 130, 131, 132.**

Art. 62.

Als schuldig aan verspieding wordt gestraft met den dood, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren:

1°. hij die opzettelijk ten behoeve van den vijand eene inlichting betreffende eenig krijgsbelang tracht in te winnen aan boord van een vaartuig der krijgsmacht, binnen de voorpostenlinie, in eene versterkte of bezette plaats of post, of in eene inrichting van de zee- of landmacht;

2°. hij die in tijd van oorlog ter sluik, onder een valsch voorgeven, door middel van eene vermomming of langs een anderen dan den gewonen toegang binnen eene van de in n°. 1 vermelde plaatsen tracht te komen, aldaar in dier voege aanwezig wordt gevonden, of zich op eene van die wijzen of door een van die middelen van daar tracht te verwijderen;

3°. hij die in tijd van oorlog opzettelijk eene opneming doet of eene afbeelding of beschrijving maakt, betreffende eenige zaak van militair belang.

De bepalingen van nos. 2 en 3 zijn niet toepasselijk, indien den rechter blijkt, dat de dader niet ten behoeve van den vijand heeft gehandeld.

I.

In de aanteekening bij art. **29**, Deel I, blz. 419, werd reeds opgemerkt, dat de omschrijving van verspieding in art. **62** ruimer is, althans meer in bizonderheden treedt dan die van spion in art. 29 van het ter Vredesconferentie vastgestelde model-Reglement betreffende de wetten en gebruiken van den oorlog te land. Volgens laatstgemeld artikel toch „kan alleen als spion beschouwd worden de persoon die, heimelijk of onder valsche voorwendsels, in den kring der krijgsverrichtingen van eenen oorlogvoerenden inlichtingen inwint of tracht in te winnen, met het oogmerk die aan de tegenpartij mede te deelen."

Voor de behandeling van de voor ons hoogst belangrijke vraag, of de verbonden mogendheden verplicht zijn in de aan de landmacht te geven Voorschriften de bepalingen van het model-reglement min of meer letterlijk te volgen, en of o. a. de wettelijke uitbreidingen, in n°. 2 en 3 van art. **62** aan het begrip van „verspieding" gegeven, kunnen worden gehandhaafd, is het hier niet de plaats. Hier worde alleen op de navolgende bizonderheden uit de wordingsgeschiedenis van ons artikel de aandacht gevestigd.

In **Ontw. v. d. H. II** was onder n°. 1 strafbaar gesteld hij die op een der aldaar genoemde plaatsen „ten behoeve van den vijand eene inlichting betreffende eenig krijgsbelang ter sluik tracht in te winnen." Met opzet was het artikel zóó geredigeerd, dat de woorden „ter sluik" geene betrekking hadden op de handelingen van den verspieder, maar alleen op het inwinnen van inlichtingen. De

Memorie van Toelichting

zeide dienaangaande:

„De eenige beperkende bepaling die de wet ten aanzien van de ver-

spieding kan en ook moet opnemen, is deze: dat het inwinnen-zelf van de inlichtingen ter sluik geschiede. In het woord verspieding reeds ligt dit begrip opgesloten. Het artikel zal alzoo wel toepasselijk zijn op hem die openlijk en zonder eenige geheimzinnigheid onder de troepen verkeert, maar die ter sluik hier een geheim bericht, dáár eene inlichting betreffende den mondvoorraad enz. ten behoeve van den vijand tracht op te vangen; — niet echter op hem die ronduit die inlichtingen vraagt. Tegen dezen kan men op zijne hoede zijn." (Dus in gelijken zin als art. 29 van het model-reglement.)

Daar kwam de luitenant Collette tegen op. (Mil. Spect. 1890, blz. 638.) „Zekerlijk, zoo schreef hij, men kan op zijne hoede zijn tegenover hem, die openlijk inlichtingen vraagt; doch zal men in de practijk steeds de noodige voorzichtigheid in acht nemen? Wij meenen dat sommigen zich juist zullen laten verschalken door eene ronduit gedane vraag, welke oogenschijnlijk van weinig belangrijken aard is, terwijl evenwel het gegeven antwoord voor hem, die de vraag stelde, in verband met hetgeen hij elders hoorde of waarnam, of nog hoopt te hooren of waar te nemen, veel licht verspreidt. En de gevaarlijkste spionnen zijn die, welke, misbruik makende van het vertrouwen dat zij zich verworven hebben, openlijk, zonder zich aan eene bepaald slinksche handeling schuldig te maken, berichten inwinnen."

Zóó oordeelde ook de Regeering. In **Ontw. 1892** luidde n°. 1:

„hij die, in tijd van oorlog, ten behoeve van den vijand eene inlichting betreffende eenig krijgsbelang inwint enz."; en zóó is ook in de verdere ontwerpen en in de wet het element „heimelijkheid" achterwege gebleven, in strijd met de leer, die reeds ter Brusselsche conferentie in 1874 gehuldigd werd en ter Haagsche Vredesconferentie in 1899 bevestigd is.

Een tweede verschilpunt tusschen art. **62** en het model-reglement is, dat in onze wet niet gevonden wordt eene bepaling, als voorkomt in art. 31 van dat reglement: „De spion die, nadat hij het leger waartoe hij behoort, weder heeft bereikt, later door den vijand wordt gevat, wordt als krijgsgevangene behandeld en kan voor zijn vroegere daden van spionnage niet meer ter verantwoording worden geroepen." Wel was aanvankelijk zoodanige bepaling in **Ontw. v. d. H.** opgenomen, als laatste lid van het artikel: „Indien de schuldige aan dit misdrijf een vijandelijk militair is, vervalt het recht tot strafvordering, zoodra hij de vijandelijke krijgsmacht weder bereikt heeft." Ik verklaarde echter zelf geen voorstander van die bepaling te zijn en ze alleen te hebben geformuleerd, om de Militaire Commissie in de gelegenheid te stellen van hare zienswijze te doen blijken. Dienaangaande wordt het navolgende vermeld in het

Verslag der militaire commissie:

„De laatste alinea van het voorgestelde artikel werd door een lid verdedigd op grond dat het oorlogsrecht leert, dat de spion, wien het

gelukt is na zijne verspieding het niet door den vijand bezet gebied te bereiken, voor zijne vroegere daad van spionneering niet ter verantwoording wordt geroepen, als hij later in 's vijands handen valt. De daad van verspieding op zich zelve is geene onzedelijke handeling; wanneer het gevaar ophoudt, en dit is het geval, zoodra de spion weder bij de vijandelijke legermacht is teruggekeerd, is de rechtsgrond tot straffen verdwenen.

„Terecht zegt BLUNTSCHLI [1]): „Das Kriegsrecht ist Nothrecht. Indem sich der Spion oder der Kriegsverräther der feindlichen Kriegsgewalt entzieht, hat er sich auch der Staatsgewalt des Feindes entzogen, und diese einmal erloschen, lebt nicht wieder auf ohne eine neue wegen ihrer Gefährlichkeit für die Kriegführung kriegsrechtlich strafbare That."

„Hiertegen werd aangevoerd, dat de verspieding zoo zwaar strafbaar is gesteld, om het groote gevaar, hetwelk in de daad is gelegen, zooveel mogelijk tegen te gaan. De spion, wien het gelukt is, op heimelijke wijze belangrijke inlichtingen in te winnen en die aan den vijand mede te deelen, heeft door die daad het leger in groot gevaar gebracht.

„Welke redenen kunnen er nu voor pleiten hem niet te straffen, wanneer men deugdelijke bewijzen van zijne verspieding heeft, indien het hem door zijne behendigheid of zijn goed fortuin gelukt is, eenmaal aan de gerechte straf te ontkomen? Hiervoor wordt aangevoerd [2]), dat de straf op spionneeren gesteld, zóó zwaar is, dat alleen op deugdelijk bewijs mag worden gevonnist en dat als eenig geldig bewijs wordt aangemerkt: het betrappen op heeterdaad. Die redeneering gaat te ver. Zonder deugdelijk bewijs mag en zal de krijgsraad niet vonnissen; doch er zijn meerdere bewijzen mogelijk, dan juist alleen dat op heeterdaad betrappen.

„Met 6 stemmen tegen één werd het laatste lid van het voorgestelde art. 61bis verworpen."

Over de luchtschippers en de in uniform gekleede militairen, over wie mede in het Verslag der Tweede Kamer wordt gesproken, komt in het

Verslag der Militaire Commissie

het navolgende voor:

„Door een der leden werd voorgesteld, om uitdrukkelijk in dit artikel op te nemen, dat luchtschippers, waarvan het slot der toelichting op art. 61bis [62] melding maakt, en in uniform gekleede militairen nimmer als spionnen mogen worden aangemerkt.

„Hiertegen werd aangevoerd, dat, wanneer men dergelijke bepalingen

---

1) BLUNTSCHLI, Das moderne Völkerrecht § 633. Zie in gelijken zin § 104 van de Instructions for the Government of Armies of the United States in the field (1863), art. 21 van het Projet d'une déclaration internationale concernant les lois et coutumes de la guerre, den 24en Augustus 1874 te Brussel vastgesteld, en § 26 van het Manuel des lois de la guerre sur terre, in 1880 door het Institut de droit international uitgegeven.

2) J. C. C. DEN BEER POORTUGAEL, Krijgsgebruiken en neutraliteitsrecht, 1886, bladz. 144.

in de wet opneemt, daarvan het gevolg kan zijn, dat de vijand, in wiens strafwetboek geene zoodanige bepaling voorkomt, de luchtschippers tot spionnen verklaart en ze ter dood doet brengen, terwijl wij dan het recht van représaille uit de hand zullen hebben gegeven.

„Door Mr. VAN DER HOEVEN werd nog aangemerkt, dat de Commissie, indien zij dat voorstel aannam, inconsequent zou handelen, daar zij bij art. 58 [**59**] de voorwaarde van wederkeerigheid heeft gewild; en dat bovendien art. 27 van het Ontwerp [**29**] in dit en alle andere gevallen, die op het oorlogsrecht betrekking hebben, voorziet.

„Dat artikel verklaart elk naar het oorlogsrecht geoorloofd feit niet strafbaar. Wordt nu bij het begin van een oorlog met onderling goedvinden overeengekomen, dat de luchtvaart als geoorloofd oorlogsmiddel wordt beschouwd, dan kan geen krijgsraad de luchtschippers als spionnen veroordeelen. In elk geval zijn de in uniform gekleede militairen, die op verkenning zijn, door dat artikel beschermd, want niemand heeft hen ooit met spionnen gelijkgesteld.

„De voorsteller was door deze gronden niet van zijn gevoelen teruggebracht. Hij kon in de uitdrukkelijke opneming van die bepaling geen nadeel zien noch voor den staat noch voor het leger. Het nadeel uit een krijgskundig oogpunt, als men dit een nadeel noemen mag, zal alleen daarin bestaan, dat wij den bij ongeluk neërvallenden luchtschipper niet als spion zullen kunnen veroordeelen, terwijl de vijand dit misschien wel kan doen; maar dit nadeel weegt niet op tegen het voordeel van de wettelijke erkenning der bij beschaafde natiën gehuldigde oorlogsgebruiken.

„Een ander lid kon zich in zooverre met het voorstel vereenigen, dat, naar zij inzien, het verkennen uit een luchtballon een der voornaamste kenmerken van het spionneeren, de heimelijke handeling, mist. In zooverre is n°. 1 van te uitgebreide strekking, omdat, zooals het is gesteld, daaronder iedereen valt, die op welke wijze dan ook inlichtingen inwint.

„Algemeen vereenigde men zich daarop met het voorstel van den ontwerper, om in n°. 1 de woorden „ter sluik" in te voegen, en wel zoo, dat zij geene betrekking hebben op de handelingen van den verspieder, maar op het inwinnen van inlichtingen."

Over de vraag eindelijk, of de strafbaarheid van de verspieding moet worden beperkt tot die, gepleegd in tijd van oorlog, in den eigenlijken zin van dit woord, bevat het

Verslag der Militaire Commissie

het navolgende:

„De subcommissie van de Landmacht had ook de aandacht gevestigd op de uitbreiding van het begrip „oorlog" en „tijd van oorlog" in art. 87 van het Wetboek van Strafrecht, tegenover de leer, in de oorlogsgebruiken gehuldigd, dat als verspieding slechts gerekend wordt het

verspieden tijdens de oorlog verklaard of uitgebroken is. Met die leer geheel in strijd, is het antwoord van den minister MODDERMAN op het Verslag der Commissie van Rapporteurs uit de Tweede Kamer betreffende art. 94 (het tegenwoordige art. 87) van het Ontwerp-Wetboek van Strafrecht: „Ook verspieders zijn niet zelden het ijverigst werkzaam in de dagen, die aan den officiëelen aanvang van den oorlog onmiddellijk voorafgaan."

„De ontwerper was van oordeel, dat de door den minister MODDERMAN aangevoerde grond voor de uitbreiding van het begrip „oorlog" zoo juist mogelijk is. Zoodra volgens ons recht de tijd van oorlog is aangebroken, moet hij, die heimelijk inlichtingen tracht in te winnen ten bate van den vijand, als spion worden gestraft. Het grootste bewijs, dat men meer en meer op die leer van het oorlogsrecht terugkomt, geeft de wet, die in 1886 in Frankrijk is aangenomen, betreffende het spionneeren in vredestijd.

„De Commissie vereenigde zich met die zienswijze."

In hoever en op grond van welke verschillende overwegingen **Ontw. 1892** en **Ontw. 1897** èn van Ontw. v. d. H. èn onderling afweken, behoeft hier geen nadere vermelding, aangezien het artikel, nadat het talrijke en herhaalde redactiewijzigingen had ondergaan, ten slotte blijkens het Regeeringsantwoord op het Verslag der Tweede Kamer (behoudens een paar weinig beduidende veranderingen) weder in zijn oorspronkelijken vorm is hersteld.

Alleen zij hier nog vermeld, dat aan het slot van n°. 1 aanvankelijk gesproken werd van „eene militaire inrichting". Twijfel werd toen geopperd, of het Ministerie van Oorlog wel eene militaire inrichting is in den zin van dit artikel. Ten einde nu eene uitdrukking te bezigen, die zonder eenigen twijfel ook de Ministeriën van Marine en van Oorlog omvat, zijn de aangehaalde woorden toen vervangen door: „eene inrichting van de zee- of landmacht".

Over het in dit artikel gebezigde woord: „tracht" zie hiervóór, blz. 3 v., en hierna mijne aanteekening bij art. **69**.

II.

ONTW. 1897. ART. 60. Als schuldig aan verspieding kan met den dood gestraft worden:

1°. hij die ten behoeve van den vijand eene inlichting betreffende eenig krijgsbelang tracht in te winnen aan boord van een vaartuig der krijgsmacht, binnen de voorpostenlinie, in eene versterkte of bezette plaats of post, of in eene inrichting van de zee- of landmacht;

2°. hij die ten behoeve van den vijand ter sluik, onder een valsch

voorgeven, door middel van eene vermomming of langs een anderen dan den gewonen toegang binnen eene van de in n°. 1 vermelde plaatsen tracht te komen, aldaar in dier voege aanwezig wordt gevonden, of zich op eene van die wijzen of door een van die middelen van daar tracht te verwijderen;

3°. hij die ten behoeve van den vijand eene opneming doet of eene afbeelding of beschrijving maakt, betreffende eenige zaak van militair belang.

Memorie van Toelichting.

Verspieding door een Nederlander gepleegd ten behoeve van den vijand, is, wel beschouwd, niets anders dan een vorm van verraad. Toch is afzonderlijke vermelding van dit misdrijf in het Militair Strafwetboek om verschillende redenen noodzakelijk.

Vooreerst geldt artikel 59 van het ontwerp [61] alleen ten aanzien van den Nederlandschen militair, en zou men derhalve ter zake van verspieding door andere personen tot het gemeene recht (art. 102 Swb.) moeten recurreeren; maar dáár wordt de verspieding slechts genoemd, niet omschreven. Aan eene nauwkeurige bepaling van dit misdrijf bestaat echter behoefte, vermits de kenmerken van verspieding zoowel bij de schrijvers over het volkenrecht, als in onderscheidene wetgevingen verschillend worden opgegeven. En nu ligt het derhalve voor de hand, dat de omschrijving gegeven worde in het militair strafwetboek, te meer omdat het wel hoofdzakelijk de militaire rechter zal zijn, die over de verspieding zal hebben te oordeelen.

Voorts is het zeer wenschelijk, dat de Nederlandsche militair niet door het stilzwijgen van zijn bijzonder wetboek op een dwaalweg worde gebracht, maar dat hij daarin uitdrukkelijk vermeld vinde, dat hem, zoo hij den vijand als spion dient, de doodstraf wacht.

Eindelijk heeft de practijk de noodzakelijkheid aangetoond, dat aan het eigenlijke begrip van verspieding eene wettelijke uitbreiding (n°. 2 en 3 van het artikel) worde gegeven [1]).

Is de verspieder Nederlander of Nederlandsch militair, dan zal meestal de doodstraf wel de eenige gepaste straf zijn. In die gevallen toch (het werd zoo even reeds aangestipt) is de verspieding eigenlijk niets anders dan een vorm van laaghartig verraad.

Maar hoe, wanneer het een vijandelijk onderdaan of militair is, die daden van verspieding pleegde? Niet slechts is dan de handeling uit het oogpunt van de zedelijkheid menigwerf niet af te keuren, maar zelfs zal zij somtijds als eene daad van edele zelfverloochening en heldenmoed zijn

---

1) Vgl. artt. 78, 79 C. W. L. — BEAUJON, Proeve, art. 86; — KOOLEMANS BEYNEN, Milit. Spect 1883, blz. 797; — BEAUJON, Milit. Spect. 1884, blz. 178.
De Belgische Code Pénal militaire, die in de artikelen 17 en 18 eene enge definitie van den verspieder bevat, wordt te dezer zake scherp gegispt zoowel door MOREAU ET DEJONGH (l. c. blz. 118—128), als door den auditeur-generaal TEMPELS in zijne meervermelde Nota (n°. 30, blz. 25).

te beschouwen. Kan dan toch de doodstraf gerechtvaardigd zijn? Het antwoord moet, zonder twijfel, bevestigend luiden. Terecht betoogt COLONIEU [1]), dat onschadelijkmaking van den verspieder ook in dit geval noodzakelijk kan zijn, „à cause des dangers qu'il présente pour la sécurité de l'Etat, non parce qu'il professe des opinions criminelles." De schrijvers achten dan ook de bepaling der doodstraf onvermijdelijk. „La mort est parfois le seul moyen pratique de se défaire d'un espion; en temps de guerre, il est bien difficile à un corps de troupe qui se déplace fréquemment, de surveiller étroitement ses prisonniers, sans compter l'embarras qui résulte de l'obligation de traîner avec soi des hommes qu'il faut nourrir et qui ne peuvent que gêner les marches en avant; on est en outre, trés-fortement exposé à voir l'espion s'évader et rejoindre l'ennemi." De waarschuwing van BLUNTSCHLI [2]), dat de rechter alleen in zeer ernstige gevallen, wanneer namelijk de zekerheid van leger of Staat dit dringend eischt, aan den vijandelijken verspieder de doodstraf mag opleggen, is zeker op zich zelve volkomen gegrond; maar diezelfde waarschuwing past voor alle gevallen, waarin de doodstraf bij de wet gesteld is.

N°. 1. De hier voorkomende bepaling wijkt in één opzicht af van die, welke bij de meeste schrijvers wordt aangetroffen. In den regel wordt namelijk als een element van de verspieding de omstandigheid genoemd, dat de dader op geheimzinnige wijze, in 't verborgen of met gebruikmaking van een valschen naam, een valsch kostuum enz. te werk ga. — Zeer juist wordt echter door verschillende schrijvers, en laatstelijk door COLONIEU [3]) gewezen op het weinig doeltreffende van dergelijke beperkingen. Wel is waar zal de verspieder zich in den regel van zoodanige verschalkende middelen bedienen, omdat de kansen van het welgelukken daardoor voor hem beter worden. „Le loup, — zoo herinnert de genoemde schrijver niet onaardig — ne se rend pas auprès d'un troupeau de moutons gardé par des chiens robustes et vaillants, sans endosser préalablement les habits du berger; mais parce qu'il y a, dans une telle coutume, une situation de fait à peu près générale, il ne faut pas conclure à une condition essentielle du crime ou du délit d'espionnage, sous peine de laisser échapper la répression, dans un certain nombre de cas." Volkomen duidelijk. En de wet moet dan ook zóó gesteld zijn, dat de vervolging niet machteloos sta juist tegenover den meest brutalen spion, en dat deze in zijne stoutmoedigheid en in de omstandigheid dat hij noch ten aanzien van hetgeen hij verlangt te weten, noch ten aanzien van zijne persoonlijkheid iets verbloemt of veinst, geen vrijbrief voor zijne handeling kunne vinden. Het inlichtingen trachten in te winnen kan geheel openlijk en zonder omwegen geschieden en toch doel treffen, terwijl ook dan zeer

1) VICTOR COLONIEU, L'espionnage au point de vue du droit international et du droit pénal français, Paris, 1888, blz. 36. — Evenzoo BLUNTSCHLI, das moderne Völkerrecht. 2 Aufl., 1872, § 628.
2) L. c., blz. 351; — ROLIN JACQUEMYNS, Revue de droit international, II, blz. 669.
3) L. c., blz. 18 en 110.

wel de mogelijkheid bestaat, dat die inlichtingen den vijand bereiken. Ook tegen deze wijze van verspieden moet straf zijn bedreigd.

Niet onwaarschijnlijk is het, dat de bovenbedoelde al te beperkte omschrijving haren grond vindt in het algemeen aangenomen beginsel van oorlogsrecht [1]), dat verkenningen van vijandelijke patrouilles en ook de poging van den afzonderlijken, in uniform gekleeden vijandelijken militair, ten einde zich op de hoogte te stellen van den toestand bij de tegenpartij, niet als verspieding kunnen worden gestraft. De algemeene bepaling van artikel 27 van het ontwerp [29] maakt echter uitdrukkelijke erkenning van dit beginsel in onze wet onnoodig.

N°. 2. De uitdrukkingen „trachten binnen te komen" en „trachten zich te verwijderen" zijn evenals „trachten in te winnen" in n°. 1 opzettelijk zoo gekozen om eene beperking tot eene aan de vereischten van art. 45 van het Wetboek van Strafrecht beantwoordende, strafbare poging uit te sluiten, welke in den regel niet te bewijzen zal zijn.

ter sluik. Wie heimelijk binnensluipt in een der in n°. 1 vermelde plaatsen, kan, ook al bedient hij zich niet van eene vermomming of ander in n°. 2 genoemd middel, veilig als spion worden beschouwd. Hij, die met zijne komst aldaar een eerlijk doel heeft, behoeft niet binnen te sluipen. Het ter sluik binnen komen is eene even krachtige wettelijke aanwijzing als het binnenkomen onder een valsch voorgeven.

N°. 3. Afbeelding is ruimer en daarom beter dan teekening, zooals in de artikelen 102, tweede lid, n°. 2, en 430 van het Wetboek van Strafrecht voorkomt. Men denke aan de photographie.

Eenige zaak van militair belang. Ook hier is met voordacht eene zeer ruime uitdrukking gekozen, omdat het maken van afbeeldingen of beschrijvingen ten behoeve van den vijand niet enkel van eigenlijk gezegde militaire werken, maar ook van alle andere werken, voor het krijgswezen van belang (een sluis, kanaal of reede), gelijk ook van de positie of van bewegingen der troepen, met de meest mogelijke gestrengheid te keer gegaan moet worden.

Op de vraag of het doen van waarnemingen uit luchtballons als verspieding is aan te merken, werd, ook in de praktijk, tot dusver een minder eenstemmig antwoord gegeven. Al mocht ook ondanks de uitbreiding die de militaire luchtscheepvaart in de laatste jaren overal verkregen heeft, toch niet algemeen de opvatting worden aangenomen, dat die waarnemingen tot de geoorloofde oorlogsmiddelen zijn te rekenen, aan eene strafbaarstelling bestaat toch geen behoefte omdat de schuldigen, indien men hen in handen krijgt, in den regel niet meer levend zullen zijn.

1) J. C. C. den Beer Poortugael. Het oorlogsrecht, tweede druk, 1882, blz. 297, § 175; — Colonieu. l. c., blz. 49; — Bluntschli, l. c., § 630.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Blijkens de Memorie van Toelichting geldt dit artikel ook voor den vijandelijken onderdaan of militair, die daden van verspieding pleegt, en naar sommige leden meenden, terecht. Wordt op verspieding van de zijde des vijands niet de doodstraf gesteld, dan zullen vijandelijke militairen, die bevreesd zijn te sneuvelen of te worden verwond, als het ware worden uitgelokt spionnendienst te verrichten. Intusschen is de redactie van het artikel, naar men meende, niet in overeenstemming met de hierbedoelde strekking. Onder „hij die" heeft men volgens art. 46 [**50**] te verstaan ieder die aan de militaire rechtsmacht is onderworpen. Onder de zoodanigen nu kan de vreemdeling bezwaarlijk worden gerangschikt.

Andere leden waren van oordeel dat het artikel niet van toepassing behoort te zijn op den vijandelijken spion, omdat daden van verspieding van de zijde des vijands onder het oorlogsrecht vallen en dus niet met straf moeten worden bedreigd in een voor Nederlandsche militairen bestemd strafwetboek. Dezerzijds wenschte men het artikel te doen vervallen. Voor den Nederlandschen militair is het overbodig omdat de verschillende gevallen, die het vermeldt, alle onder het begrip „militair verraad" vallen en dus reeds krachtens art. 59 [**61**] met den dood kunnen worden gestraft. Voor de niet-militaire personen, die aan de militaire rechtsmacht zijn onderworpen, kan met art. 102, alinea 2, 4°. van het Wetboek van Strafrecht, j°. art. 29 van dit ontwerp [**31**] worden volstaan. In eerstgemeld artikel toch is op verspieding levenslange gevangenisstraf gesteld, terwijl die straf volgens art 29 van dit ontwerp [**31**] in de daar bedoelde gevallen door de doodstraf vervangen kan worden.

Sommigen achtten het te meer wenschelijk dit artikel niet op te nemen omdat het den militairen rechter aan bepaald aangewezen gevallen bindt, terwijl art. 102 van het Wetboek van Strafrecht, hetwelk de verspieding niet omschrijft, den burgerlijken rechter zoodanigen band niet aanlegt. Het zou dus kunnen voorkomen, dat in het gemeene recht als verspieding werd gestraft, wat volgens het militaire recht niet als zoodanig ware aan te merken. Te eer zou dit het geval kunnen zijn, waar tengevolge van de voortdurende ontwikkeling der militaire wetenschap, allicht nieuwe vormen van verspieding zullen ontstaan, zoodat de hier gegeven omschrijving van het begrip spoedig zou kunnen blijken veel te eng te zijn.

Dat de militaire rechtsmacht zich over alle spionnen uitstrekt, moet bepaald worden in de wet tot regeling van die rechtsmacht.

Alleen de spionnendienst, verricht door een vijandelijken militair in uniform, valt, ingevolge art. 27 [**29**], buiten het strafrecht.

De bij n°. 2 en 3 gemaakte opmerking, dat de opneming van de woorden „ten behoeve van den vijand" het bewijs te zeer zal bemoeilijken, is volkomen juist. Het artikel wordt weder hersteld in den oorspronkelijken tekst. Dan vervalt ook het bezwaar, dat

het, met het oog op de artt. 102, 2de lid, n°. 4, Strafwetboek en 29 ontwerp [31] overbodig zou zijn; want dan handelt het over feiten, die wel, volgens het artikel zelf, als verspieding zijn te bestraffen, maar die toch niet zouden vallen onder de bovenaangehaalde bepaling van art. 102 Strafwetboek. Aan het bezwaar, dat de nu gegeven omschrijving spoedig zou kunnen blijken veel te eng te zijn, zou tot zekere hoogte tegemoet te komen zijn, door in het Militair Strafwetboek evenmin als in het gemeene Wetboek van Strafrecht eene omschrijving te geven. Maar zoo zou men eenerzijds den rechter al te veel vrijheid laten en de moeilijkheid verschuiven, en hem anderzijds te veel binden; want dan zou hij de nu in n°. 2 en 3 vermelde gevallen niet als verspieding mogen straffen, wat toch eene bepaalde noodzakelijkheid is.

1°.—3°. Waarom komt in de omschrijving der verschillende gevallen het woord „opzettelijk" niet voor?

„Opzettelijk" werd niet in de omschrijving opgenomen omdat de verschillende gebezigde uitdrukkingen: „ten behoeve van", „tracht", „ter sluik" enz. zelve reeds opzet in zich sluiten. Evenwel bevatten de n°s. 1 en 3 nog andere elementen van het misdrijf, die inderdaad door het opzet moeten worden beheerscht, als bijv. „ten behoeve van den vijand", „betreffende eenig krijgsbelang", „betreffende eenige zaak van militair belang". Om deze reden is het woord, „opzettelijk" daar alsnog ingevoegd.

1°. en 2°. De uitdrukkingen „trachten in te winnen", „trachten binnen te komen" en „trachten zich te verwijderen", zijn blijkens de Memorie van Toelichting opzettelijk zoo gekozen om eene beperking tot eene aan de vereischten van art. 45 van het Wetboek van Strafrecht beantwoordende, strafbare poging uit te sluiten. Sommige leden meenden, dat die uitsluiting uitdrukkelijk behoort te worden bepaald, omdat hier anders de poging, voor zoover zij te bewijzen zal zijn, strafbaar blijft.

De opmerking is niet volkomen duidelijk. Poging om inlichting in te winnen, als die te bewijzen is, blijft wel degelijk strafbaar. Maar zij valt reeds onder de omschrijving van het artikel. Duidelijk werd de keuze van het woord „tracht" verdedigd in noot 2 op bladz. 153 van Mr. van der Hoeven's ontwerp, 8vo uitgave [hiervóór, blz. 3], waar gezegd wordt: „*Tracht*. Ruimer dan *poogt*, opdat *ook* feiten die, naar zekere theoretische beschouwing, nog geen strafbare poging zullen opleveren, desniettemin onder dit artikel zullen vallen."

2°. en 3°. De opneming van de woorden „ten behoeve van den vijand" zal, vreesde men, het bewijs te zeer bemoeilijken.

De juistheid dezer opmerking is hierboven reeds toegegeven.

3°. Het doen van waarnemingen uit luchtballons zal volgens de Memorie van Toelichting niet strafbaar zijn. Sommige leden meenden evenwel dat dit feit begrepen is onder „het doen van eene opneming ten behoeve van den vijand". Het behoort huns inziens ook onder dit artikel te vallen. Geschiedt het van de zijde des vijands dan is het toch straffeloos krachtens art. 27 [**29**]. Wordt het door anderen begaan, dan behoort het wel degelijk strafbaar te zijn.

> De Regeering stemt in met de hier vermelde beschouwingen. In de Memorie van Toelichting wordt trouwens ook niet gezegd, dat het doen van waarnemingen uit luchtballons niet strafbaar zal zijn, maar dat aan de strafbaarstelling daarvan geen behoefte bestaat. Vgl. overigens ook mr. VAN DER HOEVEN's toelichting bij het artikel [1]).

Ten slotte werd gevraagd, waarom geen straf is bedreigd tegen samenspanning tot een der hierbedoelde handelingen.

> Of de behoefte aan strafbaarstelling van samenspanning tot verspieding ooit gebleken is, wordt door de Regeering betwijfeld.

ONTW. 1901. ART. 60 = ART. **62** DER WET, behoudens *a*) de formuleering der strafbepaling, en *b*) dat het tweede lid aanving: „De bepaling van n°. 2 en 3 is".

Wijzigingen,

voorgesteld door de Regeering in overleg met de Commissie van Voorbereiding, en goedgekeurd bij de tweede lezing van het ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902).

a) Den aanhef van ART. **62** te lezen: „Als schuldig aan verspieding wordt gestraft met den dood, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren."

Toelichting. Deze redactie is in overeenstemming met die van ART. **61**, volgens het amendement van den heer VAN RAALTE.

b) In het tweede lid van ART. **62** voor „De bepaling van n°. 2 en 3 is niet toepasselijk", te lezen: „De bepalingen van n°. 2 en 3 zijn niet toepasselijk".

---

1) [Zij luidde:
„Op de vraag of het doen van waarnemingen uit luchtballons als verspieding is aan te merken, werd, ook in de praktijk, tot dusver een minder eenstemmig antwoord gegeven. De uitbreiding die de militaire luchtscheepvaart in de laatste jaren overal verkregen heeft, zal echter wel algemeen leiden tot de opvatting, dat die waarnemingen tot de geoorloofde oorlogsmiddelen zijn te rekenen, zoodat het artikel dan ook daarop niet toepasselijk zal zijn."
In art. 29, tweede lid, van het model-Reglement 1900 wordt gezegd:
„Tot deze categorie [namelijk van personen, die niet als spionnen zijn te beschouwen] behooren eveneens zij, die in luchtballons zijn uitgezonden ten einde berichten over te brengen, en, in het algemeen, de gemeenschap tusschen de verschillende deelen van een leger of van een gebied te onderhouden."]

Art. 63.

Hij die in tijd van oorlog opzettelijk in strijd met eene door hem in Nederlandsche krijgsgevangenschap gegeven belofte zich verwijdert of eene door hem gegeven belofte of aangenomen voorwaarde waaronder hij uit de Nederlandsche krijgsgevangenschap tijdelijk of voorgoed ontslagen is, schendt, of die daartoe samenspant, wordt gestraft met den dood, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren.

I.

Aangaande de vraag, of op het in dit artikel omschreven misdrijf de doodstraf behoort te worden gesteld, bleek groot verschil van gevoelen te bestaan.

Volgens **Ontw. v. d. H.** kon het feit met den dood gestraft worden.

Verslag van de Militaire Commissie.

„Door een der leden werd voorgesteld, de doodstraf in dit artikel te veranderen in ten hoogste tien jaren gevangenisstraf.

„Het ernstige van het feit werd niet ontkend; doch de doodstraf te zwaar geacht. De daad zal meestal gepleegd worden uit vaderlandsliefde. De officier is wel gebonden aan zijn woord, doch het geval is denkbaar, dat bij de zware slagen, die zijn vaderland treffen, die band hem te knellend wordt en hij dien verbreekt. Is dan, indien hij gevat wordt, de doodstraf gerechtvaardigd? Is het nadeel aan den vijandelijken staat toegebracht, zoo groot?

„Hierop werd geantwoord, dat het schenden van zijn woord altijd eene onedele daad blijft; in dit geval is het een soort van verraad. De vijand heeft volle vertrouwen in dat woord gesteld en den officier meerdere vrijheid verleend. Misbruikmaken van de op die wijze verkregen vrijheid werpt een blaam op het geheele officierskorps.

„De ervaring in den Fransch-Duitschen oorlog heeft eene dergelijke bepaling in de Duitsche wet in het leven geroepen. Wanneer een kundig generaal die daad pleegt, en daarna in het eigen leger weder een commando aanvaardt, kan dit zeer ten nadeele zijn van het vijandelijke leger.

„De doodstraf is met 4 tegen 3 stemmen gehandhaafd."

Het **Ontw. 1892** huldigde eene veel mildere opvatting: zes jaren gevangenisstraf zou de hoogste straf zijn, op grond dat wel is waar het feit in zekere gevallen een verraderlijk karakter krijgt, maar aan den anderen kant ook vaderlandsliefde als reden tot verzachting zal kunnen worden aangevoerd.

Deze strafverlichting was zeker zeer humaan, maar m. i. niet goed te

verdedigen. Het is waar, somtijds zal de omstandigheid, dat de dader het feit pleegde uit louter vaderlandsliefde, een reden kunnen zijn om dan een lichtere straf op te leggen; maar het is even waar dat in andere gevallen een geheel andere drijfveer tot het feit zal hebben geleid; en voor deze gevallen is de doodstraf in het artikel noodig. Hetzelfde geldt trouwens voor de verspieding.

In **Ontw. 1897** is de doodstraf hersteld.

In de aanteekening bij art. **29**, Deel 1, blz. 419, is reeds gewezen op de eenigszins wijdere strekking van art. **63** dan van art. 12 van het daar vermelde model-Reglement. De tekst van dat art. 12 volgt hierna, blz. 28, in noot [2]).

In de

Memorie van Toelichting

bij **Ontw. v. d. H.** kwam nog de navolgende beschouwing voor:

„Tegen het doen of laten ontsnappen van krijgsgevangenen bevat het ontwerp geene afzonderlijke bepaling. Geschiedt dit feit, gelijk wel meestal het geval zal zijn, met verraderlijk oogmerk, dan is artikel 64 [**61**] toepasselijk; geschiedt het zonder dat oogmerk, dan valt het onder artikel 191 of 367 van het Wetboek van Strafrecht [1])."

Blijkens het **Ontw. 1892** vereenigde de Regeering destijds zich niet met die beschouwing. Dat ontwerp toch behelsde, vóór het tegenwoordig art. **63**, de navolgende bepaling:

„ART. 57. Hij die opzettelijk iemand, die zich in Nederlandsche krijgsgevangenschap bevindt, daaruit laat ontsnappen of bevrijdt of bij zijne bevrijding of zelf-bevrijding behulpzaam is, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen jaren."

Memorie van Toelichting.

„Het opzettelijk laten ontsnappen of bevrijden van krijgsgevangenen of het daarbij behulpzaam zijn is een feit, dat groot gevaar kan opleveren en in elk geval in strijd is met den plicht jegens het vaderland. Daar de verleiding groot kan zijn moet de straf zwaar wezen. De straffen van de artt. 191 en 367 Wetboek van Strafrecht die toepasselijk zouden kunnen zijn, worden te licht geacht."

Tegen de inlassching van dat artikel werden echter de navolgende bezwaren geopperd: Bijna altoos zal hij die het feit pleegt, het opzet

---

1) Vgl. ook art. 413 Swb.

hebben den vijand hulp te verleenen (al is misschien geldelijk voordeel het motief voor zijne handeling). Dàn valt het feit onder „verraad". De vraag, of art. 367 Swb. eene voldoend zware strafbepaling bevat, ingeval het feit niet met verraderlijke bedoeling wordt gepleegd, is rijpelijk overwogen. Men heeft zich verschillende gevallen voorgesteld, die, hoe moeilijk ze zich lieten denken, misschien wel eens ooit zouden kunnen voorkomen, waarin het feit zonder het opzet om den vijand hulp te verleenen enz., zou kunnen worden gepleegd. De slotsom dier overwegingen is geweest, dat strafverzwaring voor die problematieke en bijna romantische gevallen niet noodig is. De Crimineele Wetboeken voorzagen ook niet in het geval, en, voor zoover bekend, is dit nooit als eene leemte beschouwd, veel minder gevoeld. Bovendien was de opneming van het artikel in denzelfden titel die over het „verraad" handelt, en alleen door de daaraan verwante „verspieding" er van gescheiden, gevaarlijk, want daardoor zou bij de militairen en ook bij den militairen rechter de opvatting worden bevorderd, dat het feit ook dàn als het wèl geschiedt om den vijand hulp te verleenen, tòch onder dit speciale artikel en niet onder het algemeene zou moeten vallen. Voor déze opvatting was te meer aanleiding, nu de Memorie van Toelichting niet onderscheidde, en zóó opgevat en toegepast, zou het artikel meer kwaad dan goed doen.

In **Ontw. 1897** is het artikel niet opgenomen.

II.

ONTW. 1897. ART. 61. Hij die opzettelijk in strijd met eene door hem in Nederlandsche krijgsgevangenschap gegeven belofte zich verwijdert of eene door hem gegeven belofte of aangenomen voorwaarde, waaronder hij uit de Nederlandsche krijgsgevangenschap tijdelijk of voorgoed ontslagen is, schendt, of die daartoe samenspant, kan met den dood gestraft worden.

Memorie van Toelichting.

Ontvluchting van krijgsgevangenen, die enkel de waakzaamheid hunner bewakers verschalken, kan evenals de eenvoudige zelfbevrijding in het gemeene strafrecht, straffeloos worden gelaten [1]). Anders echter wanneer de krijgsgevangene, misbruik makende van de vrijheid, hem door den overwinnaar op grond van afgelegde beloften geschonken, zich verwijdert en niet terugkeert, of wanneer hij eene door hem gegeven belofte of aangenomen voorwaarde, waaronder hij uit de Nederlandsche krijgsgevangenschap tijdelijk of voor goed ontslagen is, schendt en bijv. op nieuw aan den krijg deelneemt of den vijand op andere wijze bevoordeelt. In zulke gevallen verkrijgt het feit een verraderlijk karakter.

1) Zie evenwel Spanje, art. 158, volgens hetwelk de militair die uit de voorloopige verzekerde bewaring of uit het arrest ontvlucht, gestraft wordt met ten hoogste vier maanden militair arrest. — De bepaling wordt gecritiseerd door DON JOAQUIN DE ESTREMERA Y SANCHO, l. c., blz. 271.

In de meeste nieuwere wetgevingen [1]) worden dan ook soortgelijke bepalingen gevonden, als hier worden voorgesteld. In sommige echter met eene minder ruime redactie. Zoo is in Denemarken het feit alleen dan strafbaar, wanneer de dader handelde in strijd met een gegeven eerewoord. Daar van minderen geen eerewoord pleegt afgevorderd te worden, maakt zoodanige beperking het artikel ten onrechte alleen op officieren toepasselijk. Het Duitsche artikel bevat in zijn tweede lid een zeer algemeene bepaling die het engere voorschrift van het eerste lid vrij wel overbodig maakt. Volgens het Fransche recht is de ontweken krijgsgevangene alleen dan strafbaar wanneer hij, „ayant faussé sa parole, est repris les armes à la main" [2]). Ook deze beperking, die slechts kan strekken om het bewijs te bemoeilijken, kan veilig achterwege blijven, te eerder daar de vervolging toch wel alleen dan mogelijk zal zijn, wanneer de woordbreker op nieuw krijgsgevangen gemaakt wordt.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Ook dit artikel wenschten meerdere leden te doen vervallen, omdat de bedoelde feiten onder het oorlogsrecht vallen.

Worden die feiten — waaraan volgens sommigen in de Memorie van Toelichting ten onrechte een verraderlijk karakter wordt toegekend — gepleegd nadat er niet meer gestreden wordt, dan behoort, naar men meende, niet de doodstraf te kunnen worden opgelegd.

De uitdrukking „hij die" achtte men ook hier, evenals in het vorig artikel, minder juist gekozen.

Waarom wordt niet, evenals in art. 59 [61], ook hier de samenspanning strafbaar gesteld gelijk de poging? Dezelfde vraag werd gedaan bij het volgend artikel.

> De vraag zij veroorloofd, wat in het oorlogsrecht omtrent deze feiten geldt?
>
> Als er niet meer gestreden wordt, zal 1°. het feit wel niet meer gepleegd worden; en 2°. mocht het toch gebeuren, de doodstraf niet opgelegd worden. Men kan bij alle artikelen wel gevallen aanhalen, waarin de maximum-straf te zwaar zou zijn. Voor de lichtere gevallen dient juist de speling tusschen maximum en minimum.
>
> Waarom „hij die" in dit en in het vorig artikel onjuist zou zijn, wordt niet begrepen.

---

1) Men zie bijv. Frankrijk, zeemacht, art. 262, — landmacht, art. 204; — Duitschland § 159; — Denemarken § 67; — Spanje, art. 97, n°. 2; — Amerika (Instructie 1863) art. 124. Vgl. ook DEN BEER POORTUGAEL, Oorlogsrecht, 2e druk. blz. 190. Maritiem recht, blz. 262; — W. J. KNOOP, Eenige beschouwingen over het Oorlogsrecht, Tijdspiegel, 1878, blz. 159.

2) [Desgelijks luidt art. 12 van het model-Reglement betreffende de wetten en gebruiken van den oorlog te land (zie aant. op art. 29, Deel I, blz. 419): „Ieder krijgsgevangene, op eerewoord in vrijheid gesteld, die weder wordt gevat terwijl hij de wapens draagt tegen de Regeering, jegens welke hij zich op zijne eer verbonden had, of tegen hare bondgenooten, verliest het recht op de behandeling als krijgsgevangene, en kan gerechtelijk vervolgd worden."]

Voor ongelijke behandeling van de hier bedoelde samenspanningen en die tot militair verraad, is, de Regeering erkent het, geen reden. De redactie van het 2de lid van art. 59 [61] wordt derhalve overeenkomstig die van het oorspronkelijk ontwerp hersteld. Immers bij dergelijke samenzwering kan de zwaarste straf zeer noodzakelijk zijn.

Amendement van den heer Hugenholtz e. a., ingezonden 24 April 1902.

Aan het artikel toe te voegen de woorden: „zoolang de tijd van oorlog duurt".

Beraadslaging in de Tweede Kamer.
(14 Mei 1902.)

De **Voorzitter**: Door de Regeering is een wijziging gebracht in dit artikel, zoodat het thans zal luiden:

„Hij die in tijd van oorlog opzettelijk enz."

Op dit artikel is door den heer Hugenholtz c. s. een amendement voorgesteld, strekkende om aan het artikel toe te voegen de woorden: „zoolang de tijd van oorlog duurt".

De heer **Schaper**, het woord verkregen hebbende tot toelichting van het door hem en vier andere leden voorgestelde amendement, zegt: Ik ben wel gevoelig voor de wijziging die de Regeering in het artikel heeft gebracht. Wellicht heeft de Regeering dat gedaan met het oog op ons amendement, maar toch kan ik daarmede niet bevredigd zijn, omdat het een het andere niet dekt.

De Regeering heeft het artikel zóó geredigeerd, dat met den dood kan worden gestraft de man, die *in tijd van oorlog* opzettelijk een feit pleegt, waarvan hier sprake is. Dat is niet de bedoeling van ons amendement. Wij willen het artikel zóó wijzigen, dat de man slechts met den dood kan worden gestraft *zoolang de oorlog duurt*. Volgens de gewijzigde redactie van het artikel kan iemand tot de doodstraf veroordeeld worden naar aanleiding van een feit, dat hij bijv. twee jaren te voren, toen er oorlog was, heeft gepleegd.

Onze bedoeling is om, wanneer het gevaar voor de veiligheid van den Staat voorbij is, de doodstraf niet meer toe te passen. Wanneer de Regeering het met ons eens is, zou ik haar willen aanbevelen het artikel op een andere wijze te veranderen.

De heer **van der Hoeven**, *Regeerings-commissaris*: Het komt mij voor, dat de vrees van den geachten afgevaardigde ongegrond is.

Wanneer wij te doen hebben met een feit, dat in tijd van oorlog is gepleegd, doch dat eerst na den oorlog wordt berecht, — dat is, meen ik, de bedoeling van den geachten afgevaardigde — dan zal de veiligheid van den Staat de toepassing der doodstraf niet meer eischen en wordt deze niet opgelegd.

Indien het bezwaar van de voorstellers van het amendement wel gegrond was, zou het niet alleen voor dit speciale artikel gelden, maar voor alle artikelen, waarin de doodstraf voorkomt. In al die artikelen zou dezelfde bijvoeging geëischt worden. Zij is echter niet noodig. In art. 9 ligt de waarborg, dat de doodstraf niet zal

worden uitgesproken in het geval door den geachten afgevaardigde bedoeld, want de veiligheid van den Staat zal zulks dan wel nooit eischen.

De heer **Schaper**: Na de uitlegging van de bedoeling van het artikel door den Regeerings-commissaris geloof ik de Kamer niet onnoodig te moeten ophouden. Het geldt hier geen verschil van beteekenis en daarom heb ik de eer het amendement in te trekken.

De **Voorzitter**: Aangezien het amendement is ingetrokken, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Het *gewijzigd art.* 61 [**63**] wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Bij de tweede lezing van het ontwerp (10 Juni 1902) werd de formuleering der strafbepaling gewijzigd. Zie hiervóór, blz. 13.

Art. 64.

De in geval van een oorlog waarin Nederland niet betrokken is, hier te lande toegelaten militair van eene der oorlogvoerende mogendheden, die opzettelijk in strijd met eene door hem gegeven belofte zich verwijdert of eene door hem gegeven belofte of aangenomen voorwaarde waaronder hem verlof is verleend om zich tijdelijk of voorgoed te verwijderen, schendt, of die daartoe samenspant, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren.

Memorie van Toelichting.

De binnen onze grenzen uitgeweken militairen der oorlogvoerende mogendheden in geval van een oorlog waarin Nederland niet betrokken is, staan tot zekere hoogte gelijk met krijgsgevangenen. Zij worden geïnterneerd, en mogen in den regel vóór het eindigen van den oorlog ons grondgebied niet verlaten. Wordt hiervoor geen voldoende zorg gedragen, dan zou dit zeer licht onze neutraliteit in gevaar kunnen brengen. Intusschen kunnen er omstandigheden zijn, waarom aan bepaalde zoodanige militairen verlof wordt verleend zich te verwijderen. Dat verlof zal echter steeds afhankelijk moeten gesteld worden van zekere beloften of daaraan zullen voorwaarden moeten verbonden worden. In zekeren zin is Nederland aansprakelijk, dat hieruit geen nadeelen voor de tegenpartij van den betrokken militair voortvloeien. Van daar dat strafbaarstelling noodig is van het schenden van de gegeven belofte of aangenomen voorwaarde.

De straf voor de hierbedoelde woordbrekers moet lichter zijn dan die

voor de krijgsgevangenen, omdat hun oogmerk in den regel minder gevaarlijk voor ons is.

Zie artikel 45 [49] en de aanteekening *c* daarbij.

Verslag van de Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Verwezen werd naar de bij art. 45 [49] gemaakte opmerking omtrent het opnemen van dergelijke artikelen in een afzonderlijken titel.

Het belang van het opnemen van dergelijke artikelen in een afzonderlijken titel wordt niet ingezien.

Art. 65.

De militair die, hetzij eenige handeling waarvan hij weet, althans redelijkerwijze kan vermoeden, dat de staat daardoor in gevaar van oorlogsverwikkeling wordt gebracht, opzettelijk, zonder daartoe gerechtigd te zijn, verricht, hetzij opzettelijk eenig voorschrift tot handhaving van de goede betrekkingen van den staat met andere mogendheden van regeeringswege gegeven en bekend gemaakt, overtreedt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren.

I.

Dit artikel of, waarschijnlijker, de daarbij behoorende Toelichting, waarin van het onderhouden van vriendschaplijke betrekkingen met vreemde mogendheden sprake is, heeft de vraag doen rijzen, of het Wetboek niet eene strafbepaling moest bevatten tegen het door een opvarende van een Nederlandsch oorlogsschip in den vreemde binnensmokkelen van goederen met ontduiking van de in het vreemde land daarop gestelde invoerrechten.

Daar de mogelijkheid voor de hand ligt, dat, bij eventueele vergelijking van het nieuwe Wetboek met het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Water (art^{n}. 78 en 79), die vraag opnieuw zal komen opdagen, wensch ik te dezer plaatse rekenschap te geven van de reden, waarom, naar mijne meening, het bovenvermelde feit in een Nederlandsch militair wetboek niet behoort te worden strafbaar gesteld.

Bij de overweging van de gestelde vraag moet men wèl in het oog houden, dat het feit niet gepleegd wordt aan boord van het Nederlandsche oorlogsschip, maar in het vreemde land. Zoolang de belastingplichtige goederen zich nog aan boord bevinden, zijn zij, krachtens den voor oorlogsschepen onvoorwaardelijk geldenden regel: „Schip is territoir", nog in Nederland. Eerst nadat de goederen het Nederlandsche schip ver-

laten hebben en op het oogenblik waarop zij in het vreemde land worden binnengevoerd, wordt het delikt gepleegd.

Dat delikt bestaat dus in eene in het buitenland gepleegde handeling, die in strijd is met eene vreemde belastingwet.

Strafbaarstelling van zoodanige handeling in een Nederlandsch militair strafwetboek zou niet te verdedigen zijn.

Vooreerst niet, omdat het hier geldt de in den vreemde gepleegde overtreding van eene vreemde wet betreffende een louter buitenlandsch, doch noch Nederlandsch noch algemeen rechtsbelang. De krenking van zoodanig belang heeft de Nederlandsche wetgever zich alzoo niet aan te trekken. De tot de bemanning van een Nederlandsch oorlogsschip behoorende militair, die in den vreemde smokkelt, zal te dier zake voor den vreemden rechter justitiabel en volgens het vreemde recht strafbaar zijn, even goed als hij die zich aldaar aan eenig ander delikt schuldig maakt; het Nederlandsche recht heeft zich met zijne handeling niet in te laten.

Bovendien, hoe zou men kunnen verlangen, dat de overtreding van eene vreemde belastingwet strafbaar gesteld ware in ons militair recht, terwijl dit zich met de belastingmisdrijven, omschreven in de Nederlandsche wetten niet alleen niet bemoeit, maar de berechting van die feiten zelfs aan den militairen rechter onthoudt?

Is smokkelarij in den vreemde geen Nederlandsch misdrijf, dit neemt m. i. natuurlijk niet weg, dat het feit, gepleegd door een Nederlandsch militair, als krijgstuchtelijk vergrijp gestraft zal kunnen worden. De Nederlandsche militair heeft zich in den vreemde fatsoenlijk te gedragen; hij moet alles nalaten, wat den goeden naam van de Nederlandsche militairen afbreuk kan doen (vgl. Deel I, blz. 92); hij heeft zich te onthouden van „elk min voegzaam en met de waardigheid van den militairen stand strijdig gedrag, ook buiten dienst" (Deel III, Memorie van Toelichting bij art. 2 Kr., onder A. Stelsel van het artikel); de in den vreemde gepleegde smokkelarij is dus „onbestaanbaar met de militaire tucht of orde". En heeft een officier zich op ergerlijke wijze aan het feit schuldig gemaakt, dan kan hem — gelijk, naar ik meen, de ondervinding heeft bewezen — wel op overtuigende wijze aan zijn verstand gebracht worden, dat hij verstandig zal doen door zijn ontslag te vragen.

II.

Ontw. 1897. Art. 63. De militair die opzettelijk, zonder daartoe gerechtigd te zijn, hetzij eenige handeling verricht waardoor de Staat in gevaar van oorlogsverwikkeling wordt gebracht, hetzij eenig voorschrift tot handhaving van de goede betrekkingen van den Staat met andere mogendheden van regeeringswege gegeven en bekend gemaakt, overtreedt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren.

Memorie van Toelichting.

Deze bepaling [1]) sluit zich nauw aan bij artikel 100 van het Wetboek van Strafrecht. Gelijk daar gewaakt wordt voor de handhaving van Nederlands neutraliteit, zoo strekt de nu voorgestelde bepaling ten waarborg dat niet, ten gevolge van wederrechtelijke of beleedigende gedragingen van militairen, onze vriendschappelijke betrekkingen met vreemde mogendheden worden verbroken. Heeft eene vreemde mogendheid wier vlag door een Nederlandschen militair zonder reden grovelijk is gehoond, grond om te dier zake voldoening en bestraffing van den schuldige te vorderen, dan zou zij zich bij eene verklaring, dat tegen dergelijke feiten in onze strafwetten niet voorzien is, waarschijnlijk wel niet nederleggen.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Wat is te verstaan onder „oorlogsverwikkeling"?

Moet het opzet op het doen ontstaan van gevaar voor oorlogsverwikkeling gericht zijn, dan is volgens sommigen de omschrijving niet juist.

Anderen meenden, dat, waar ten aanzien van de plaatsing van het woord „opzettelijk", als algemeene regel geldt, dat het steeds de *geheele omschrijving* beheerscht van het strafbare feit, zooals die daarna *volgt*, de redactie van dit artikel voldoende duidelijk is.

> „Gevaar van oorlogsverwikkeling" is het gevaar van in een oorlog gewikkeld of betrokken te worden.
>
> Wanneer tot de elementen van het misdrijf behoorde, dat het opzet van den dader op het doen ontstaan van gevaar voor oorlogsverwikkeling gericht zij, zou dit gedeelte van het artikel niet licht toepassing vinden. Het artikel dient te luiden als volgt: „De militair die hetzij eenige handeling waardoor de Staat in gevaar van oorlogsverwikkeling wordt gebracht, opzettelijk, zonder daartoe gerechtigd te zijn, verricht, hetzij opzettelijk eenig voorschrift", enz.

Ontw. 1901. Art. 63. De militair die hetzij eenige handeling waardoor de Staat in gevaar van oorlogsverwikkeling wordt gebracht, opzettelijk, zonder daartoe gerechtigd te zijn, verricht, hetzij enz. = art. 65 der wet.

Verslag van het mondeling overleg.

Het opzet moet gericht zijn op het doen ontstaan van gevaar voor oorlogsverwikkeling, in dien zin dat er bij den dader wetenschap moet

---

1) Vgl. Frankrijk, zeemacht, art. 305, — landmacht, art. 226; — Denemarken § 142; — Spanje, art. 104; — Beaujon, Proeve, artt. 87—89.

bestaan dat zijne handeling door oorlog kan worden gevolgd. Daarom wenscht de Commissie de oorspronkelijke redactie van het artikel hersteld te zien.

De Regeering, ofschoon van oordeel zijnde, dat er termen bestaan, om hem, die opzettelijk, zonder daartoe gerechtigd te zijn, eene handeling verricht die gevaar voor oorlogsverwikkeling doet ontstaan, ook dan wanneer zijn opzet niet op het doen ontstaan van dat gevaar gericht was, ernstig te straffen, heeft geen overwegend bezwaar de redactie van het artikel in dier voege te wijzigen, dat de bedenking der Commissie wordt ondervangen.

Regeerinsnota van 18 April 1902.

Toegegeven kan worden, dat het artikel, zooals het nu luidt, te streng is door, onafhankelijk van des daders wil of inzicht, het feit, dat de staat door zijne handeling in gevaar van oorlogsverwikkeling wordt gebracht, voldoende te achten. Aan den anderen kant zou door den eisch, dat des daders opzet moet gericht zijn op het doen ontstaan van dat gevaar, dit gedeelte van het artikel bijna altijd buiten toepassing blijven wegens de groote moeilijkheid om het bewijs daarvan te leveren. Daarom is een middenweg gekozen en is het artikel nu zóó gewijzigd, dat het elke handeling omvat „waarvan de dader weet, althans redelijkerwijze kan vermoeden, dat de staat daardoor in gevaar van oorlogsverwikkeling wordt gebracht". Eenig nadenken dienaangaande mag toch wel van elken militair gevorderd worden, en in verband met zijn rang en ontwikkeling zal worden beoordeeld of hij geacht moet worden bij eenig nadenken de strekking van zijn handeling te hebben kunnen vermoeden.

Ook hier is het woord „staat" zonder hoofdletter gedrukt.

ONTW. 1902. ART. 63. = ART. **65** DER WET.

Voorloopig Verslag der Eerste Kamer.

Waarom moet een militair hier zwaarder gestraft worden dan een burger?

Men zie art. 100 Wetboek van Strafrecht.

Antwoord der Regeering.

Bij de vergelijking van de strafpositie van dit artikel, 12 jaar maximum, met die van art. 100 Strafwetboek, zie men niet voorbij, dat, indien een ambtenaar met schending van een bijzonderen ambtsplicht art. 100 overtreedt, het maximum der straf voor hem ingevolge art. 44 Strafwetboek met $^1/_3$ verhoogd, dus 8 jaar wordt.

De verhooging van straf voor den militair berust op de navolgende overwegingen:

a. ten aanzien van art. 100, n°. 1, Strafwetboek: dat de militair meer dan de burger geroepen is tot handhaving van de neutraliteit, zijne handelingen eerder dan die van den burger aanleiding tot oorlogsverwikkeling kunnen geven, hij derhalve met des te grooter zorg en angstvalligheid de gegeven voorschriften en geldende internationale gebruiken moet naleven, en hij zich dus, bij overtreding van het artikel, aan veel ernstiger plichtverzuim schuldig maakt dan de burger, die art. 100, n°. 1, Strafwetboek overtreedt;

b. ten aanzien van art. 100, n°. 2, Strafwetboek: dat Nederland in dit geval reeds in oorlog verkeert, terwijl uit het in art. **65** ontwerp omschreven feit voor Nederland de rampen van een oorlog geboren kunnen worden.

Art. 66.

De militair die opzettelijk hetzij een bescheid, bericht of inlichting omtrent eenig middel van verdediging waarvan hij weet dat de geheimhouding door het belang van den staat wordt geboden, bekend maakt aan een ander dan die daarmede uit den aard zijner betrekking bekend mag zijn, hetzij eenig tot het krijgsmaterieel behoorend voorwerp waarvan hij weet dat de samenstelling in het belang van den staat geheim moet blijven, overgeeft aan een ander dan die het uit den aard zijner betrekking in handen mag hebben, hetzij toelaat dat zoodanig persoon zulk een bescheid, bericht of inlichting verkrijgt of zulk een voorwerp in handen krijgt, hetzij bij die verkrijging behulpzaam is, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste acht jaren.

(*Kan krachtens art. 2*, *n°. 2*, a, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

I.

Volgens **Ontw. v. d. H.** was het maximum der krachtens dit artikel op te leggen gevangenisstraf 8 jaren. Daar het artikel louter eene aanvulling en uitbreiding is van art. 98 Swb., kon het maximum der straf niet hooger zijn dan ingevolge laatstgemeld artikel jct. art. 44 Swb. aan diplomaten enz. kan worden opgelegd, ook al moet worden toegegeven, dat een zwaardere strafpositie voor sommige gevallen wel wenschelijk zoude zijn.

Waarschijnlijk was het deze laatste overweging, die in **Ontw. 1892** het maximum op 9 jaren deed stellen. Niet heel logisch zeide echter de toelichting, dat de afgifte van een nieuw uitgevonden geweer of ontploffingsmiddel enz. in strafwaardigheid g e h e e l gelijk staat met de in art. 98

Swb. omschreven feiten en dat daarom eene slechts weinig zwaardere straf werd gesteld. Bovendien was de strafverzwaring niet houdbaar, omdat nu volgens dat ontwerp aan den militair die een geheim verraadt aan één particulier, één jaar meer gevangenisstraf zou kunnen worden opgelegd dan aan den militair die het verraadt aan eene andere mogendheid of die het in een openbaar geschrift publiceert.

In **Ontw. 1897** werden daarom de 9 jaren weer tot 8 teruggebracht.

„Bekend maakt aan een ander dan..." De opmerking is gemaakt, dat men volgens het spraakgebruik „openbaarmaking" niet onder „bekend maken aan een ander" kan rangschikken. Zou het — dus werd gevraagd — geen aanbeveling verdienen, evenals in art. 98 Swb., ook in art. **66** te lezen: „hetzij openbaarmaakt, hetzij bekend maakt aan een ander dan..."?

Bij deze aanmerking werd echter voorbijgezien, dat art. **66**, gelijk trouwens in de Memorie van Toelichting uitdrukkelijk is vermeld, in de eerste plaats eene aanvulling is van art. 98 Swb. Dit laatste artikel jct. art. 44 Swb. blijft voor den militair óók gelden. Naast de „openbaarmaking" enz., die reeds volgens art. 98 Swb. strafbaar was en blijft, wordt nu in art. **66** ook de „bekendmaking aan een ander dan..." strafbaar gesteld.

II.

Memorie van Toelichting.

Het artikel bevat vooreerst eene noodzakelijke aanvulling van artikel 98 van het Wetboek van Strafrecht. In laatstbedoeld artikel toch is alleen sprake van het opzettelijk openbaarmaken of aan eene buitenlandsche mogendheid mededeelen of in handen spelen van geheime regeeringsbescheiden. Het is echter zeer noodig, dat ook worde voorzien tegen het bekendmaken aan eenig ander persoon, dan die daarmede uit den aard zijner betrekking bekend moet zijn. Bekendmaking aan één persoon kan even schadelijk zijn als openbaarmaking. Men vergelijke het Regeeringsantwoord op het Verslag van de Tweede Kamer over artikel 273 van het Wetboek van Strafrecht [1]).

In de tweede plaats vermeldt het artikel eenige soortgelijke feiten, waardoor evenzeer het belang van den Staat grovelijk kan worden benadeeld. Men denke bijvoorbeeld aan de afgifte van een nieuw uitgevonden geweer of van eene ontplofbare zelfstandigheid van bijzondere samenstelling. In strafwaardigheid staan deze feiten geheel gelijk met die welke in gemeld artikel 98 zijn omschreven. Daarom kan hier dan ook geene zwaardere straf worden gesteld, dan die krachtens artikel 98 in verband met artikel 44 van het Wetboek van Strafrecht aan den ambtenaar (diplomaat, enz.) opgelegd kan worden.

---

1) Smidt, Swb., II, blz. 404 [2e druk, blz. 427].

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

De hier omschreven feiten kunnen volgens art. 2, 2°. van het wetsontwerp op de Krijgstucht ook disciplinair worden afgedaan. In het algemeen werd de wensch te kennen gegeven dat, wanneer krijgstuchtelijke bestraffing is toegelaten, dit in de betrokken artikelen worde vermeld.

De vermelding dat ter zake van zekere feiten krijgstuchtelijke bestraffing is toegelaten, komt voor in art. 2, n°. 2, van het ontwerp van wet op de Krijgstucht. Er is geen reden om ditzelfde nogmaals in het Wetboek van Strafrecht te vermelden.

Art. 67.

Tegen den deelnemer aan eenige in dezen Titel vermelde samenspanning, die, vóórdat de overheid met het bestaan daarvan bekend is, haar op zoodanige wijze daarvan kennis geeft, dat dientengevolge het plegen van het voorgenomen misdrijf wordt voorkomen, is de strafvervolging uitgesloten.

Deze bepaling geldt niet voor hem van wien blijkt, dat hij aanlegger is.

I.

Verslag van de Militaire Commissie.

Het was der subcommissie van de Landmacht bedenkelijk voorgekomen, dat het Ontwerp noch straffeloosheid, noch vermindering van straf beloofde aan den deelgenoot, die eene samenspanning tijdig openbaart. Utiliteit is de hoofdreden voor het bestaan van vele bepalingen der militaire strafwetboeken; en zeker mag, met het oog op het groote gevaar, aan een militair oproer verbonden, eene bepaling als die van art. 89 van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande hoogst nuttig genoemd worden. Men herinnerde aan het gebeurde bij den opstand der vreemde militairen te Semarang in 1860. De genoemde subcommissie gaf daarom in overweging aan de openbaring van eene samenspanning, tot welk misdrijf ook, door een deelhebber, straffeloosheid of althans groote vermindering van straf te verbinden.

Achtereenvolgens werd, naar aanleiding van dit voorstel, besproken de strafvermindering of de algeheele kwijtschelding van straf en toen men zich voor het laatste verklaarde, het imperatieve of het facultatieve van die kwijtschelding.

Strafvermindering werd weinig doeltreffend geacht. In sommige artikelen van het Ontwerp is op de samenspanning dezelfde straf gesteld als op het misdrijf, zooals in art. 61; in andere wordt zij gestraft gelijk de poging (art. 72 [74]). Niet de samenspanning tot elk misdrijf is straf-

baar gesteld, doch slechts die tot de zwaarste misdrijven. Vandaar dat de strafvermindering in zeer sterke mate zou moeten worden toegepast, wil de straf zoo gering worden, dat de vrees daarvoor den deelhebber niet meer weerhoudt, de openbaring te doen. Vermindert men b.v. het maximum der straf van art. 61 bij revelatie tot een vierde, dan nog kan de rechter vijf jaren opleggen. Bij de deelneming aan een misdrijf hoopt de deelnemer natuurlijk, dat het misdrijf gelukt en hij straffeloos blijft. Mag men dan verwachten, dat hij eene samenspanning zal openbaarmaken met de wetenschap, dat hem vijf jaren gevangenisstraf kunnen worden opgelegd?

Ook de facultatieve kwijtschelding vond niet veel bijval. Wil men de revelatie in de hand werken, dan moet men den aanbrenger zekerheid geven. De kommandant, bij wien zich zulk een persoon schoorvoetend meldt, moet kunnen zeggen: „Vertel maar alles wat je weet, dan krijg je geen straf." Dit kan hij natuurlijk niet doen, wanneer de kwijtschelding slechts facultatief is, daar dan de beschikking er over bij den rechter berust.

Mr. Van der Hoeven, ofschoon zulk een artikel geen sieraad in de wet achtende, had geen overwegend bezwaar, indien de Commissie de opname volstrekt noodig oordeelde, en stelde een art. 65bis [67] voor: „Niet strafbaar is de schuldige aan eenige in dezen Titel omschreven samenspanning, indien hij op een tijdstip waarop de samenspanning nog niet aan de overheid bekend is, haar op zoodanige wijze daarvan kennis geeft, dat dientengevolge de schuldigen worden veroordeeld en het plegen van het door hen voorgenomen misdrijf wordt voorkomen."

De voorwaarde, dat de schuldigen ten gevolge der aangifte moeten worden veroordeeld, werd minder doelmatig geacht. De al dan niet veroordeeling van de schuldigen is niet afhankelijk van den wil van den aanbrenger; wanneer de schuldigen ontkennen, zal het bewijs somtijds niet te leveren zijn; zij kunnen ook vluchten en dan moet de aanbrenger worden vervolgd, want de reden tot straffeloosheid, de veroordeeling, is dan niet aanwezig. Het doel zal ook niet zoo gemakkelijk worden bereikt, omdat de aanbrenger niet met zekerheid kan aannemen, dat de veroordeeling zal volgen.

Die voorwaarde is in het ontworpen artikel opgenomen, met het oog op de mogelijkheid, dat de aangever, na de mededeeling aan de overheid, kennis zal geven aan zijne medeplichtigen en deze dan zullen kunnen ontsnappen. Dit zal echter in de praktijk zelden voorkomen. De aanbrenger zal van zijne aangifte geen kennis geven aan zijne kameraden, of hij doet dit vóór de mededeeling aan de overheid en dan zal de aangifte in den regel overbodig zijn, daar de schuldigen dan hun voornemen wel zullen opgeven of een goed heenkomen zoeken.

Ook een practisch bezwaar ligt in die voorwaarde opgesloten. Iemand komt eene samenspanning mededeelen; de deelgenooten zijn buiten de schuld van den aanbrenger op de vlucht gegaan. Er wordt een brief

gevonden, waaruit blijkt, dat de aanbrenger tot de samenspanners behoort. Deze kan nu veroordeeld worden, terwijl de mogelijkheid bestaat, dat de gevluchten terugkomen of worden gevat. Moet men nu met de veroordeeling van den aanbrenger wachten?

Op deze gronden werd de aanwijzing der samenspanners voldoende geoordeeld en bij nader inzien kwam het den ontwerper en der Commissie meer raadzaam voor, zelfs de strafvervolging voor den aanbrenger uit te sluiten.

Het nieuw voorgestelde art. 65bis [67] werd dienovereenkomstig gewijzigd.

Het artikel luidde in ONTW. v. D. H. II en in ONTW. 1892 gelijk art. 65 ONTW. 1897, behoudens dat in den tweeden regel in plaats van „vermelde" successievelijk „omschreven" en „bedoelde" werd gelezen.

Dat de Militaire commissie juist in „het gebeurde bij den opstand der vreemde militairen te Semarang in 1860", het zoogen. Zwitsersche oproer, aanleiding vond, om op de opneming van deze bepaling aan te dringen, is begrijpelijk. Haar medelid HENNUS, in 1860 als luitenant der infanterie gedetacheerd bij het Ned. Indische Leger, was de eerste autoriteit die door de denunciatie met het voornemen der Zwitsers bekend werd; aan zijn onmiddellijk en taktvol optreden was het te danken, dat de zaak in hare geboorte gesmoord werd; zijn kranig en heldhaftig gedrag bij die gelegenheid werd met de Militaire Willemsorde beloond.

Daar het voorval bij het tegenwoordige geslacht in vergetelheid is geraakt, zal eene korte mededeeling dienaangaande te dezer plaatse, geput uit het Indisch Verslag over 1860, vermoedelijk aan menigeen niet onwelkom zijn.

Nadat in Januari 1860 samenspanningen tot muiterij en desertie onder het nagenoeg alleen uit Zwitsers bestaande Europeesche gedeelte der garnizoenen te Semarang, Soerakarta en Djokjokarta tijdig ontdekt waren, brak in den avond van 17 Augustus van hetzelfde jaar te Semarang in de zoogenaamde Wurtembergsche kazerne onder de Zwitsersche militairen een opstand uit, welks aanleggers niet minder ten doel hadden dan de wachten te overrompelen, de (gearresteerde) oproermakers van het garnizoen te Djokjokarta en de andere ter plaatse aanwezige arrestanten te verlossen, het geldkantoor te plunderen, vervolgens naar fort Willem I te trekken en zich aldaar met hunne kameraden te vereenigen, om dan verder naar omstandigheden te handelen, alles, zooals later gebleken is, met het oogmerk om, evenals zij vroeger te Napels beproefd hadden, zich, uit zucht naar verandering en wegens teleurstelling in overdreven verwachtingen, aan hunne dienstverbintenis te onttrekken. Gelukkig had men zich echter ook hier, door een kwartieruurs te voren ontvangen mededeelingen, eenigszins op de misdadige

plannen kunnen voorbereiden, en de genomen maatregelen waren dan ook, in weerwil van deze korte tijdsruimte, zoo wèl gekozen, dat de muiters, na een kort gevecht, binnen hunne kamers terruggedrongen, en, ofschoon aanhoudend op de rondom de kazerne geposteerde troepen vurende, al spoedig het wanhopige van hunnen toestand begonnen in te zien, en de belhamels reeds in den voornacht van 18 Augustus, deels op vrijwillige overgave, waren in arrest gesteld. Het tegen hen aangevangen gerechtelijk onderzoek had tot uitslag, dat van de 14 schuldig bevondenen 9 ter dood werden veroordeeld. Het aantal gesneuvelden en gewonden beliep 15, waarvan 2 gesneuvelden en 2 gewonden van onze zijde, terwijl van de opstandelingen 2 gesneuveld en 9 gewond waren.

Te Willem I waar het complot zonder geweld nog tijdig had kunnen worden voorkomen, werd de doodstraf uitgesproken tegen 2 van de 18 veroordeelden.

Deze gebeurtenis had de algeheele staking der werving van Zwitsers ten gevolge.

Het verdient opmerking, dat de Semarangsche denunciant zich op de bepaling van art. 67, indien het toen reeds gegolden had, niet met goed gevolg zou hebben kunnen beroepen. Het artikel toch stelt als voorwaarde, „dat het plegen van het voorgenomen misdrijf wordt voorkomen". De Zwitsers hadden zich voorgenomen oproer, en, als dàt gelukt was, de verdere hierboven vermelde misdrijven te plegen. En het oproer is gepleegd, zij 't dan ook, dat het gelukkiglijk spoedig is gedempt, zoodat de overige, mede door hen voorgenomen misdrijven zijn voorkomen.

II.

ONTW. 1897. ART. 65. Tegen den deelnemer aan eenige in dezen Titel vermelde samenspanning, die, vóórdat de overheid met het bestaan daarvan bekend is, haar met aanwijzing van de schuldigen op zoodanige wijze daarvan kennis geeft, dat dientengevolge het plegen van het voorgenomen misdrijf wordt voorkomen, is de strafvervolging uitgesloten.

Memorie van Toelichting.

Het Wetboek van Strafrecht heeft te eenen male gebroken met het stelsel om straffeloosheid te verzekeren aan den deelgenoot die eene samenspanning tijdig ter kennisse van de overheid brengt. Op het voetspoor van Beccaria[1]) verklaart de Memorie van Toelichting[2]), dat de zedelijkheid zich verzet tegen de strafontheffing bij revelatie, en dat in verreweg de meeste gevallen de maatregel geene andere beteekenis zou hebben dan die eener wettelijke aanmoediging voor gepleegd verraad.

1) Dei delitti e delle pene, § XIV, Attentati, Complici, Impunità, Parijsche uitgaaf 1786, blz. 56, 57.
2) SMIDT, Swb., II, blz. 75.

Genoemde schrijver werd echter reeds spoedig bestreden door Diderot, die in eene aanteekening op Beccaria's geschrift [1]) zegt: „La délicatesse de l'auteur est d'une ame noble et généreuse; mais la morale humaine, dont les lois sont la base, a pour objet l'ordre public, et ne peut admettre au rang de ses vertus la fidélité des scélérats entre eux pour troubler l'ordre et violer les lois avec plus de sécurité. Dans une guerre ouverte, on reçoit les transfuges, à plus forte raison, doit-on les recevoir dans une guerre sourde et ténébreuse qui n'est qu'embûches et trahisons."

Voor het militair strafrecht behoort aan de laatstgemelde zienswijze de voorkeur gegeven te worden. Eene samenspanning tot militair verraad kan, zoo ze niet tijdig ontdekt wordt, voor de krijgsmacht en dus voor den Staat gevolgen van zoodanigen ontzaglijken omvang na zich slepen, dat de afwending van het kwaad boven alles te verkiezen is, en dat dit doel tot elken prijs en door alle middelen moet worden nagestreefd. Hetzelfde kan gelden, waar is samengespannen tot eene algemeene vlucht in oorlogstijd, tot desertie, tot muiterij, tot diefstal bijvoorbeeld van plannen, bescheiden, wapenen, enz. Opoffering, ja tot zekere hoogte verzaking van de beginselen van het strikte recht dient men zich, hoe noode ook, te getroosten, wanneer men staat voor de keuze om òf die groote onheilen te voorkomen en slechts één der schuldigen straffeloos te laten, òf het vaderland door onherstelbare rampen te laten teisteren en daarenboven de kans te loopen, dat alle schuldigen zich aan bestraffing zullen weten te onttrekken. „In diesem Falle wird Alles, was etwa in der Belohnung der Denunciation Verwerfliches liegen sollte, durch die dem Gemeinwohle verschafften Vortheile weit aufgewogen." Zóó terecht de Motive bij het Oostenrijksch ontwerp-Wetboek van Strafrecht [2]).

Het gebeurde bij den opstand der vreemde militairen te Semarang in 1860, waar door de denunciatie van een der deelgenooten de Europeesche bevolking voor moord en plundering is behoed en voorgenomen oproerige bewegingen op verschillende andere plaatsen tijdig konden worden gesmoord, is speciaal voor Nederland een krachtig bewijs voor de noodzakelijkheid van het voorgestelde behoud der thans op dit stuk geldende bepalingen [3]).

Wordt alzoo om de bovenvermelde redenen door het staatsbelang gevorderd, dat tegen de aanbrengers-deelgenooten van de samenspanning tot de gevaarlijkste misdrijven de strafvervolging worde uitgesloten, dan eischt aan den anderen kant de consequentie de toepassing van hetzelfde

---

1) Te vinden in de Fransche vertaling door Morellet, Paris 1797, blz. 68.
2) Eerst § 41, overgegaan eerst in § 104, laatstelijk in § 95.
3) Zie de artt. 92 en 153 C. W. Z.; 89 en 171 C. W. L. — Ook in de nieuwere wetboeken komen dergelijke bepalingen voor: Oostenrijk § 229, 338; — Duitschland § 61, 105; — Spanje, art. 99, 110; — Servië, art. 98; — art. 10 der Fransche wet van 18 April 1886, loi qui établit des pénalités contre l'espionnage. — Volgens de Oostenrijksche wetgeving ontvangt de aanbrenger van eene samenspanning tot desertie, zoo hij niet tevens „der Stifter des Complotes" is, daarenboven een „Entdeckungs-Douceur" van 36 flor. — Gebührenvorschrift für das K. K. Heer, I, § 120. — Hubner, Lehrb. für den Unterricht über die Militär-Strafgesetze, 2e Aufl., 1878, blz. 40; — Skala, Militär-Strafgesetze, 1881, blz. 104.

beginsel ten aanzien van de lichter strafbare samenspanningen. Het zou niet aangaan den denunciant die mede samenspande tot verraad, onvervolgd te laten, doch den denunciant die in eene samenspanning tot desertie in tijd van vrede betrokken was, te straffen.

Zie het tweede lid der artikelen, 72, 90, 111, 119 en 134 [74, 89, 111, 120 en 139].

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Er waren leden die het stelsel van dit artikel uit een moreel oogpunt afkeurden en die voor den aanbrenger gelijke straf verlangden, als voor de overige deelgenooten.

Sommigen wenschten dat voor den aanbrenger de straf werd verlicht. Strafontheffing voor dezen gaat huns inziens te ver.

Anderen achtten het hier bepaalde op de in de Memorie van Toelichting aangevoerde gronden, gerechtvaardigd.

Omschrijving van het begrip „overheid" kwam noodig voor.

Het onderwerp is bij de voorloopige besprekingen over het ontwerp, van alle kanten bezien. Handhaving van het voorschrift, en wel onveranderd, met de geheele straffeloosheid, blijft wenschelijk voorkomen. Verlichting van de straf voor den aanbrenger zou natuurlijk alleen het maximum gelden en dus geen waarborg geven, dat hem werkelijk een lichtere straf zou worden opgelegd.

„Overheid". De uitdrukking komt ook in het Wetboek van Strafrecht voor, art. 268. Waarom zou eene omschrijving in het Militair Strafwetboek wèl noodig zijn, terwijl zij in het gemeene Strafwetboek niet noodig geoordeeld werd?

Beraadslaging in de Tweede Kamer.

(14 Mei 1902.)

Beraadslaging over ART. 65 [67] luidende:

„Tegen den deelnemer aan eenige in dezen Titel vermelde samenspanning, die, vóórdat de overheid met het bestaan daarvan bekend is, haar met aanwijzing van de schuldigen op zoodanige wijze daarvan kennis geeft, dat dientengevolge het plegen van het voorgenomen misdrijf wordt voorkomen, is de strafvervolging uitgesloten.",

waarop door de heeren Hugenholtz, Schaper, Helsdingen, ter Laan en Melchers is voorgesteld een *amendement*, strekkende om in den derden regel te doen vervallen de woorden: „met aanwijzing van de schuldigen".

De heer **Schaper** ontvangt het woord tot toelichting van het door hem en vier andere leden voorgestelde amendement, en zegt: Mijnheer de Voorzitter! Dit artikel bevat de bekende — zooals het genoemd is — *premie op het verraad*, die in dit wetsontwerp is opgenomen, De man, die eerst complotteert, maar tijdig tot inkeer komt en met aanwijzing van de schuldigen daarvan kennis geeft, wordt niet gestraft. Een sympathiek beginsel is dit zeker niet, want in ieder geval is verraad,

hoe dan ook, gepleegd, dus een niet zeer prijzenswaardige daad. Wanneer ik bij voorbeeld lees in *De Gids voor miliciens der infanterie*, die aan de soldaten wordt verkocht en voorgelegd, dan vind ik daarin een paar regels over het *eergevoel* van den soldaat, namelijk dat de militaire eer in zich sluit de meest nauwgezette eerlijkheid, *onvoorwaardelijke trouw aan het gegeven woord.* Wanneer dus eenige menschen elkander plechtig hebben beloofd een zeker misdrijf uit te voeren, moet men van hen zeker verraad aan het gegeven woord aannemen, om te voldoen aan de bedoeling van dit artikel. Dat is dus iets betreurenswaardigs; het is eigenlijk de huldiging van de stelling dat het doel de middelen heiligt. Echter moet ik toegeven, wanneer het geldt groote en hooge belangen, dan dient men dit te accepteeren, en ik acht het althans totaal vruchteloos, een poging te doen om dit beginsel uit dit ontwerp te lichten. Maar men zal moeten toestemmen, dat men niet verder dient te gaan dan strikt noodig is om het misdrijf te voorkomen. Alles wat verder gaat, wordt eigenlijk een onbillijkheid, onrecht. Welnu, daarom is het dan ook naar onze meening niet noodig *per se* te eischen de aanwijzing van de schuldigen.

Wanneer iemand aangifte doet dat een misdrijf zal gepleegd worden, kunnen er natuurlijk maatregelen genomen worden om dat misdrijf te voorkomen; dan is de zaak in orde. De autoriteit heeft wel belang bij het kennen van de schuldigen, maar dat is niet zoo groot om daarvoor een premie op verraad te stellen.

Het doel moet zijn misdrijven te voorkomen; maar dit belet het artikel als door ons geamendeerd, niet.

Men verge niet meer dan noodig is om misdrijven te voorkomen. Dat is een eerlijk beginsel, maar biedt tevens het groote voordeel, dat bijv. een man, die in tweestrijd verkeert en denkt: het is beter dat ik die slechte daad niet doe; laat ik trachten die te voorkomen, daartoe veel eerder komen zal, dan wanneer hij zich tegenover zijn vrienden aan woordbreuk moet schuldig maken, ook door hen persoonlijk aan te brengen. Hij zal dan veel eerder zwijgen, omdat hem die daad van persoonlijke ontrouw te erg zal voorkomen.

Het komt mij voor, dat dit amendement alleszins aannemelijk is; ik beveel het dus bij Regeering en Kamer ten zeerste aan.

De heer **van Asch van Wijck** (Amersfoort): Mijnheer de Voorzitter! Dit artikel behelst een zeer belangrijke afwijking van het gemeene recht. In het gemeene recht wordt geen straffeloosheid gewaarborgd aan degenen, die een complot kenbaar maken, terwijl dit hier wel geschiedt.

De regel geldt dat de hoofdbeginselen van het gemeene strafrecht ook gelden voor het militaire strafrecht. Als er uitzonderingen zijn, moet de noodzakelijkheid daarvan bewezen worden.

Nu komt het mij voor dat die exceptie hier niet bewezen is.

De verschillende bepalingen van art. 102 Strafrecht worden teruggevonden in het militair strafrecht; het betreft precies dezelfde misdrijven.

En nu is het opmerkelijk dat bij samenspanning door niet-militairen tot een van de misdrijven, genoemd in art. 102, hij die de samenspanning kenbaar maakt, niet straffeloos is, terwijl militairen in hetzelfde geval wèl straffeloos zullen zijn.

Er moet iets op gevonden worden om in dit opzicht overeenstemming te verkrijgen tusschen het gemeene recht en het militaire strafrecht.

Het verdient de aandacht dat uit de Memorie van Toelichting blijkt, dat hij die het Wetboek van Strafrecht samengesteld heeft en hij die het Militaire Strafwetboek heeft ontworpen, tot een geheel andere conclusie komt wat betreft de ratio van dit artikel; immers de samensteller van het Wetboek van Strafrecht heeft juist op grond van de moraliteit een dergelijke bepaling als in art. 65 [**67**] voorkomt, niet willen opnemen in het gemeene recht, terwijl de samensteller van dit Strafwetboek die

moraliteit op zij zet en eenvoudig om redenen van utiliteit die bepaling wil opnemen. Immers uit de Memorie van Toelichting blijkt dat de samensteller van het Wetboek van Strafrecht van meening is, dat de zedelijkheid zich verzet tegen de strafontheffing bij revelatie, terwijl de samensteller van de Memorie van Toelichting van dit strafwetboek zegt:

„Opoffering, ja tot zekere hoogte verzaking van de beginselen van het strikte recht dient men zich, hoe noode ook, te getroosten, wanneer men staat voor de keuze om òf die groote onheilen te voorkomen en slechts één der schuldigen straffeloos te laten, òf het vaderland door onherstelbare rampen te laten teisteren en daarenboven de kans te loopen, dat alle schuldigen zich aan bestraffing zullen weten te onttrekken."

Dit is een zeer groote afwijking en het komt mij voor, dat het toch niet aangaat hier de moraliteit gewoon op zij te zetten ten behoeve van de utiliteit. Ik zal mij nu niet weder begeven in de quaestie in hoever door dit strafwetboek de zedelijke rechtsorde moet worden gehandhaafd, maar het komt mij toch voor, dat het onomstootelijk vaststaat, dat ook dit wetboek recht moet bevatten en dat iedere bepaling, die in strijd is met het recht, daaruit moet worden verwijderd. Wanneer de samensteller van dit strafwetboek geen poging waagt om aan te toonen dat de samensteller van het andere strafwetboek zich vergiste toen hij meende dat de moraliteit hier den doorslag geeft, moet men toch vragen, waarom een dergelijke bepaling hier kan worden geduld. Wij mogen nooit de moraliteit op zij zetten voor de utiliteit. Wanneer men dat doet, huldigt men het beginsel, dat de heer Schaper zooeven heeft genoemd, dat het doel de middelen heiligt.

Het komt mij vreemd voor, dat de Minister van Justitie niet reeds gezegd heeft bij de algemeene beschouwingen, dat hij zich wil losmaken van de Memorie van Toelichting op dit artikel. In antwoord op de rede van den heer Staalman heeft de Minister verklaard [Deel I, blz. 31, onderaan]: „Ook nu meent zij (nl. de Regeering) nog, dat zooverre Christelijke beginselen bij deze zaak betrokken zijn, deze tot volle recht komen.". Hier worden niet alleen Christelijke beginselen geschonden, maar ook beginselen van de moraal.

De Minister zal wel willen terugkomen op het beroep op Diderot, die zegt dat „les lois sont la base de la morale humaine". Het omgekeerde is waar.

Het klinkt vreemd als een lid van het Ministerie-Kuyper zich hier zou beroepen op Diderot, den geestverwant van Jean Jacques Rousseau, den encyclopaedist, den voorlooper van de Fransche revolutie. Ik twijfel niet of de Minister van Justitie zal zich wel willen losmaken van de Memorie van Toelichting op dit artikel.

Maar gesteld al dat wij de moraliteit zouden mogen prijsgeven voor de utiliteit, dan nog zou ik willen vragen of de noodzakelijkheid wel vast staat om dit artikel in de wet op te nemen.

In de Memorie van Toelichting wordt gewezen op den opstand te Semarang en wordt in hetgeen daar geschied is een krachtig bewijs gezien voor de noodzakelijkheid van deze bepaling.

Er was daar namelijk een opstand beraamd door vreemde militairen in 1860 en omdat een van de eedgenooten het complot mededeelde, is de Europeesche bevolking voor moord en plundering behoed. Nu is het nog altijd de vraag of, indien die mededeeling niet geschied was, de opstand niet op andere wijze voorkomen zou zijn, maar ik laat dat daar en vraag mij af, of dan vrees voor samenspanning tot oproer onder de burgers niet behoeft te bestaan, of dan de vrees zoo geheel ijdel is, dat onder niet-militairen een samenspanning zou kunnen bestaan om oproer teweeg te brengen. Wanneer het dan zoo noodig is om een bepaling als deze in dit wetboek te hebben om complotten te voorkomen, is het dan niet roekeloos dat wij haar ontberen in het gewoon strafrecht, dat sedert 1886 geldt? En is het dan niet urgent om in die leemte alsnog te voorzien?

De kracht van het bewijs van de noodzakelijkheid dezer bepaling kan ik echter niet inzien, wèl zie ik in de opneming een groot gevaar, want te recht wordt in de Memorie van Toelichting gezegd, dat de samensteller van het wetboek van 1886 in het verzekeren van straffeloosheid aan den deelgenoot die een samenspanning tijdig ter kennisse van de overheid brengt, een wettelijke aanmoediging voor gepleegd verraad zag, en ik meen dat men, door den aangever van een complot straffeloosheid te verzekeren, het maken van complotten aanwakkert. Wanner iemand zeker is, dat hij toch straffeloos zal zijn, zal hij er niet tegen opzien om anderen tot een complot te verleiden.

In de Engelsche geschiedenis hebben wij o. a. een geval van een complot van Titus Oates onder Karel II, the popish plot, waardoor Londen in oproer is gekomen en vele Roomschen het leven hebben verloren.

Wanneer dus de bepaling niet bepaald noodzakelijk is, wanneer er zelfs gevaar voor complotten door kan ontstaan, dan schijnt mij haar opneming niet gewenscht.

Wat zijn de vereischten voor de straffeloosheid van art. 65 [67]? De aanbrenger moet zelf zijn mede-samenspanner, hij moet zijn deelgenooten aangeven, hij moet de eerste zijn, die de aangifte doet, de overheid moet nog niet van het complot weten, de aangifte moet effect hebben. Alleen echter wanneer hij de eerste is die het complot mededeelt, kan hij er voordeel van hebben; het baat hem niets wanneer een der andere samenzweerders hem voor is geweest; het baat hem ook niet wanneer het misdrijf niet wordt voorkomen. De straffeloosheid wordt alleen gegeven om het doel; met den aanbrenger zelf wordt niet gerekend. Ook wordt niet gelet op de beweegreden die iemand kan hebben. Toch kan zulk een beweegreden voortvloeien uit verschillende motieven. Het kan zijn dat iemand het doet uit een zeer te laken motief, het kan ook wezen dat het motief wel te verontschuldigen is. Het kan zijn dat iemand door anderen is medegesleept in een complot, dat hij eigenlijk niet precies weet wat het is, maar hij zit in het schuitje en moet meevaren: hij komt echter tot nadenken en schrikt terug voor de gevolgen van zijn daad en besluit de zaak liever aan te geven. Zoo iemand zal de samensteller van het wetboek waarschijnlijk op het oog gehad hebben. Maar het kan ook zijn dat de man een geheel ander motief heeft. Het kan zijn dat hij eenige personen kent die hij gaarne een poets wil bakken. Hij gaat dus die personen verleiden tot een complot, maar op een gegeven oogenblik, even voordat het complot zal worden uitgevoerd, gaat hij naar de overheid en geeft de personen aan, wetende dat hij toch straffeloos is, terwijl degenen die hij verleid heeft hun verdiende straf niet zullen ontgaan. Er is dus tweederlei motief denkbaar, en het komt mij voor dat het onbillijk is om den persoon die uit laatstgenoemde beweegreden handelt, straffeloosheid toe te kennen, terwijl hij op de laagste wijze anderen er heeft doen inloopen.

Dan kan men ook te doen krijgen met zoogenaamde agents provocateurs. Het komt in tijden van oorlog of troebelen wel eens voor (ik zeg niet dat wij in Nederland ooit zoo iets gehad hebben, maar wijl het in andere landen gebeurd is, kan het hier ook voorkomen), dat door de overheid personen worden aangesteld om te zien of anderen nog wel getrouw zijn. En dergelijke agents provocateurs door de overheid aangesteld, verleiden wel eens andere personen. Wij kennen allen de geschiedenis met Cordua in den Zuid-Afrikaanschen oorlog. Hoe de zaak precies in elkaar heeft gezeten, weten wij niet, maar er is toch iets niet in den haak geweest. Nu kan het artikel er toe leiden dat aan dergelijke personen straffeloosheid wordt gewaarborgd, en daarmede zal in de hand worden gewerkt een zeer immoreel stelsel, waartoe ik niet gaarne zou medewerken. De bekende Engelsche schrijver Owen Pike heeft in zijn geschrift „A history of crime in England", die lieden geteekend. Hij schreef: One day they would be drinking and roaring out an obscene ditty amidst the applause of their boon companions in a flashhouse, the next they would

return in their official capacity to carry those very companions of to goal. II pg. 465.

Om nu dit laatste stelsel tegen te gaan zou ik werkelijk terugneming van art. 65 [**67**] zeer gewenscht achten. Er blijft een strijd tusschen de moraliteit en de utiliteit. Zij die bezwaar hebben tegen het artikel, gevoelen toch dat hier gerekend moet worden met de veiligheid van den Nederlandschen Staat; dat in sommige opzichten maatregelen moeten genomen worden, die men anders liever niet zou nemen. En Beccaria, die ook over deze zaak heeft geschreven, heeft zelfs een poging aangewend om de klove te overbruggen. Maar ten slotte kwam ook hij tot de conclusie dat die klove niet te overbruggen viel en hij schreef: in het „Traité des délits et des peines" bladz. 69:

„Mais c'est vainement que je m'efforce d'étouffer les remords que je sens en autorisant les lois saintes, le monument de la confiance publique et la base de la morale humaine, à la fausseté et à la trahison."

Er zijn nog andere pogingen gedaan om die klove te overbruggen. In een zeer lezenswaardig artikel in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van 18 Maart 1902 zegt de schrijver dit:

„Had de wetgever het complot „poging" genoemd, wat het toch ongetwijfeld is, dan zou zelfs een jurist de bedenking niet voelen. Daarom men vervange het voorgestelde art. 65 [**67**] en de daarmede verwante verdere artikelen door deze redactie: „Tegen den deelnemer aan eenige in dezen titel vermelde samenspanning, die het plegen van het voorgenomen misdrijf heeft voorkomen, is de strafvervolging uitgesloten."

Het komt mij voor, dat deze poging, hoewel goed bedoeld, geen oplossing kan zijn van de quaestie. Het is heel aardig bedacht, maar ik geloof niet, dat het juridisch juist is. Ik beroep mij daartoe op de autoriteit van mr. J. A. Levy, die daaromtrent in het *Weekblad van het Recht* schreef.....

De heer **Schaper:** Dat is toch ook een „revolutieman".

De heer **van Asch van Wijck** (Amersfoort): Het is een jurist en wij zijn aan de juristerij en daar heeft immers de heer Schaper maling aan.

De heer Levy dan schreef in het *Weekblad van het Recht*, n°. 7719: „Daartoe neemt hij (de schrijver in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant*) de leer der poging te baat. Straffeloos is, wie zelf, vrijwillig, de voltooiing van het strafbaar feit voorkomt. Derhalve, men formuleere: „Tegen den deelnemer aan eenige in dezen Titel vermelde samenspanning, die het plegen van het voorgenomen misdrijf heeft voorkomen, is de strafvervolging uitgesloten" — en wij zijn er. Met uw verlof, wij zijn er ganschelijk niet. Er is een kleinigheid vergeten. Het criterium der straffeloosheid, bij *poging*, is, dat de dader *voor zich* voorkomt, door af te zien van voltooiing. Het criterium der straffeloosheid, bij *samenspanning*, is, dat de dader *anderen* noemt, die, buiten hem, zouden voltooien."

Ik moet nu nog wijzen op hetgeen voorkomt in de Memorie van Toelichting op art. 59 [**61**]. Daar toch staat: „Men lette wel, dat het artikel niet zegt: wordt gestraft of beschouwd als poging. In deze uitdrukkingen zou een terugkeer liggen tot de verouderde dwaalleer, alsof reeds de samenspanning een vorm van poging ware."

Het is dus niet alleen een dwaalleer, maar zelfs een verouderde dwaalleer. Nu komt het mij toch voor, dat het niet juist is om hier samenspanning, poging te noemen. Samenspanning op zich zelf is reeds misdrijf en heel iets anders dan een poging tot het bereiken van een zeker doel.

Als eenige personen bijeen komen met het kennelijk doel om oproer te maken, is dit reeds op zich zelf een misdrijf en niet een poging tot oproer. Samenspanning

is niet alleen in naam, maar inderdaad een misdrijf en draagt ook alle kenmerken van een misdrijf. Maar om te zeggen: samenspanning is een poging, is een juridische ketterij.

Een andere oplossing wordt beproefd door het amendement van den heer Schaper. Deze stelt voor te schrappen de woorden: „met aanwijzing van de schuldigen"; maar dan zijn wij er niet.

Dit is eigenlijk niets meer dan een doekje voor het bloeden. Dan blijft het toch mogelijk dat die agent provocateur bij anonymen brief bekend maakt dat er een complot is. Dan zal hij zelf vrijloopen en zullen de andere personen gestraft worden.

Ik zou wel eens willen weten hoe de geachte afgevaardigde uit Appingedam daarover zou denken. Stel dat een kapitein zijn minderen zou verleiden om een complot te maken om de een of andere strafbare daad te doen. Het zou een rare kapitein zijn, maar het kan toch. Wanneer hij nu bij de justitie het aangeeft, zou de kapitein vrijloopen en de minderen, de deelnemers aan het complot, gestraft worden. Nu zou ik van den geachten afgevaardigde wel eens willen weten hoe men in de kringen waarin hij zijn vrienden telt, zou denken over een wet die zoo iets mogelijk maakt.

Ik geloof dat het het beste zou zijn het geheele artikel uit de wet te lichten. Nu zal men zeggen dat daardoor de prikkel om complotten aan te geven, weg is, maar daar staat tegenover dat de prikkel om complotten te maken en anderen te verleiden en er in te laten loopen, ook weg is. Mijns inziens is het veel beter dat het gewone stelsel van het gemeene recht ook hier wordt gehandhaafd, dat er geen bepaling van straffeloosheid voor dengeen die het complot aanbrengt in de wet staat. Wil men degenen die den Staat hebben behoed voor een groot onheil een bewijs van erkentelijkheid geven, dan is er nog altijd het recht van gratie van de Kroon, maar om een lagen misdadiger straffeloos te verklaren, daarmede kan ik niet medegaan. Mijn groote bezwaar is, dat men in dit artikel de moraliteit op zijde zet en gemeene middelen te baat neemt om zeker doel te bereiken. Dit mag nooit plaats hebben. Wij menschen moeten al het mogelijke doen om kwaad te voorkomen, maar dan de zaak overgeven en meenen dat niets geschiedt zonder den wil van Hem die het al bestiert. Zoo mogen wij nooit ongeoorloofde middelen te baat nemen. Dit is nergens voorgeschreven en daardoor zal men eer kwaad stichten dan voorkomen. Men schokt het rechtsbewustzijn des volks en schendt daardoor de heiligheid van het recht.

De heer **de Savornin Lohman:** Ik behoor tot degenen die vóór art. 65 [67] zijn, mits dit geamendeerd wordt in den zin als door den heer Schaper is voorgesteld. Ik kan mij zeer moeilijk vereenigen met de philippica tegen dit artikel, die wij zooeven van den geachten afgevaardigde uit Amersfoort hebben gehoord.

Hij is begonnen met te zeggen, dat het gewone recht hier anders is dan het militaire recht.

Ik moet reeds terstond doen opmerken, dat op dit oogenblik het militaire recht ditzelfde beginsel bevat. Het beginsel ligt namelijk in art. 89 en in art. 171 van ons Crimineel Wetboek. Nu wijkt dit af van het gemeene recht. Maar wij mogen niet uit het oog verliezen, dat, waar wij te doen hebben met een legerkorps, er altijd meer gevaar bestaat voor de maatschappij, dan wanneer wij te doen hebben met de gewone burgers.

Van de eene zijde toch dient het leger ter verdediging van de maatschappij, maar hetzelfde leger kan ook de wapenen, die het draagt, gebruiken ten nadeele van diezelfde maatschappij.

De geachte spreker van zooeven scheen het geval te Semarang nu niet van zoo groot belang te achten. Maar, wanneer men weet, dat daar een gedeelte van het

garnizoen was overeengekomen de bemanning van kant te maken, en dat dit geheele plan zou zijn ten uitvoer gebracht, wanneer niet juist een kwartier te voren het plan was uitgebracht, waardoor een moordpartij is voorkomen, dan vind ik dat zoo'n kleinigheid niet. Het schijnt mij van groot belang toe dat men alle middelen aanwendt om, wanneer een leger, in plaats van de maatschappij te verdedigen, gaat complotteeren, de uitwerking van een dergelijk complot te voorkomen.

Is dit artikel onzedelijk?

Ik neem uit het artikel datgene, waartegen ik ook bezwaar heb, dat namelijk degene, die gecomplotteerd heeft, moet aangeven, wie het complot gemaakt heeft. Maar is het artikel aldus geamendeerd, dan vraag ik, of het onbillijk is, wanneer eenige menschen samengezworen hebben en een van hen berouw krijgt en middelen te baat neemt, niet om het complot aan te geven, maar om de gevolgen er van te voorkomen, en of de daad van dien man goed of slecht moet worden genoemd.

Wanneer iemand gestolen heeft en hij geeft het terug, dan kan hij volgens onze Strafwet niet worden vrijgesproken, maar blijft onder de werking van de Strafwet, omdat het feit eenmaal gepleegd is. Maar de man, die een complot voorkomt, heeft de maatschappij per slot van rekening geen schade berokkend; hij heeft een goede daad gedaan. Nu zegt dit artikel eenvoudig: indien gij die goede daad pleegt, zult gij niet meer gestraft worden voor hetgeen gij, ondanks die goede daad, eigenlijk zoudt moeten ondergaan. Want — en daarop heeft de geachte afgevaardigde zoo juist te recht de aandacht gevestigd — samenspanning wordt niet als voorbereiding van een misdrijf gestraft, maar is een op zich zelf staand misdrijf.

Wanneer men bij een gewoon misdrijf berouw krijgt, doet men het eenvoudig niet en gebeurt er dus niets; maar als de man hier krijgt berouw en ook zorgt, dat het feit niet gepleegd wordt, blijft hij toch onder de werking van de Strafwet. Hij heeft samengespannen; dat is niet meer weg te nemen.

Is het nu al of niet met ons rechtsgevoel in strijd, wanneer een man, die gemaakt heeft, dat een complot niet ten uitvoer kan komen, toch wordt gestraft?

Tegen zulk een straf komt mijn gevoel van recht op en om die reden vind ik dit artikel volstrekt niet onzedelijk, maar integendeel een erkenning van zedelijkheid.

Nu kan men wel zeggen: als die aangever werkelijk berouw heeft, dan moet hij nòg braver zijn en zeggen: ik wil mijn straf ondergaan, ik ga naar de overheid om haar te waarschuwen; dan zal de overheid mij wel wegens samenspanning in de gevangenis zetten, doch dit mag mij niet weerhouden. Maar zóó braaf zijn gewoonlijk de samenzweerders niet. Het is daarom zeer goed door de samenstellers van dit wetboek ingezien dit beginsel in de wet te houden, mits men er niet iets bijvoegt, dat te recht de ontstemming van velen heeft opgewekt, en ook tegenwoordig niet geëischt wordt, n.l. dat men, terugkomende op de eigen verkeerde daad, zijn mede-samenzweerders er laat inloopen. Het al of niet ontdekken van dezen moet men overlaten aan den verderen loop der zaak. Men behoeft volstrekt niet de personen aan te duiden die van plan waren het feit te plegen; in de meeste gevallen zal het voldoende zijn het feit aan te geven en de overheid in kennis te stellen met uur en gelegenheid. Men kan dit zelfs doen zonder zijn eigen naam te noemen, b.v. bij anoniemen brief. Blijkt dan naderhand dat de aangever ook in het complot geweest is, dan kan deze bewijzen de schrijver van dien brief te zijn geweest, en zoo blijft hij buiten de zaak.

Ik geef toe, men kan zich nog voorstellen het geval van de agents provocateurs; er zijn van die gemeene menschen, die een complot maken ten einde anderen er te laten inloopen en dan naderhand zeggen: die menschen hebben op mijn aansporing een complot gemaakt, maar ik geef de zaak aan en ben dus buiten vervolging. Maar in den regel gaat het toch zoo niet. Er zijn wel agents provocateurs, maar slechts bij die gouvernementen, die alleen door slechte middelen hun gezag in stand weten

te houden. Vooral bij revolutionnaire gouvernementen zien we dit. Ik herinner maar — om nu niet uitsluitend aan de Fransche gouvernementen te herinneren — aan het gouvernement van Cromwell. Ook toen schijnen er vele agents provocateurs aan het werk geweest te zijn. Maar die zullen er toch komen, ook als dit artikel vervalt, wanneer de gouvernementen zich, om zich staande te houden, van zulke middelen willen bedienen. Die menschen gaan dan niet zoo te werk dat ze stil, buiten de Regeering om, een complot maken, om dan tot de doodonschuldige Regeering te zeggen: er is een complot, maar ik ben daaraan onschuldig. Juist omgekeerd; het gouvernement geeft geld aan zekere personen om zulk een complot te maken, ten einde in de gelegenheid te komen de ongewenschte personen te verwijderen. Die agents provocateurs kunnen wij niet weren. Wij hopen echter wel te kunnen weren gouvernementen die zulke dingen doen. Daarom heeft dit met de zaak die ons bezighoudt, minder te maken.

Wil men nu echter allen schijn des kwaads vermijden, dan zou men desnoods in het artikel kunnen zeggen dat de eigenlijke aanlegger van het complot niet onder het artikel valt, zoodat deze niet straffeloos wordt. Het zal wel niet helpen; een werkelijke agent provocateur wordt toch niet gestraft, omdat het gouvernement hem niet vervolgen zal, daar hij in gouvernementsdienst is. Toch kan het in enkele gevallen baten, omdat een volgende Regeering, die hem niet in dienst heeft gesteld, hem zou kunnen straffen. Misschien kan men dus eenige mogelijk verkeerde gevolgen voorkomen. Als de Regeering een daartoe strekkend voorstel doet, zal ik mij daartegen niet verzetten.

Nu ik toch aan het woord ben, wil ik als voorzitter van de Commissie van Voorbereiding nog zeggen, dat de geheele Commissie instemt met het amendement van den heer Schaper, maar dat er, geloof ik, op dit oogenblik verdeeldheid bestaat tusschen de leden der Commissie over het al of niet wenschelijke om het artikel aan te nemen. Ik geloof echter, dat daarover het advies nu niet behoeft gegeven te worden.

De heer **Loeff**, *Minister van Justitie:* Mijnheer de Voorzitter! Om te komen tot een behoorlijke oplossing van de quaestie die het hier betreft, dienen wij in de eerste plaats die quaestie goed te stellen en dan komt het mij voor, dat wij bij de vraag: utiliteit of moraliteit, niet het oog moeten vestigen op den persoon van — laat ik hem maar noemen — den verrader, maar moeten letten op den Staat die hier als wetgever optreedt. Mits slechts in de bepalingen die de Staat in zijn wetten neerschrijft, niet wordt gezondigd tegen de regelen van de moraal, mag, meen ik, de Staat zich ten opzichte van de gevolgen die uit zoodanige niet immoreele bepalingen voortvloeien, passief houden en mag hij de voordeelen die daaruit voor hem kunnen voortvloeien, accepteeren.

Ik stel mij bij de bespreking van dit artikel de vraag, wat wel door de leden dezer Kamer zou gezegd zijn, indien het artikel nu eens niet in dit ontwerp had gestaan en wanneer in de afdeelingen ware gevraagd waarom in dit ontwerp niet een artikel was opgenomen, waarbij straffeloosheid wordt verzekerd aan dengene, die complotten tot verraad aanbrengt, omdat van een zoodanig aanbrengen in sommige omstandigheden de veiligheid, ja het bestaan van den Staat zelf kan afhangen en de ondergang van den Staat het gevolg van het niet aanbrengen zou kunnen zijn, — ik zou, zeg ik, wel eens willen weten, wat de leden dezer Kamer zouden gezegd hebben, indien de Regeering daarop geantwoord hadde: welnu, in een zoodanig geval is het beter, dat de Staat ten onder gaat, dan dat een artikel van zulke strekking in het ontwerp wordt opgenomen.

Door den geachten afgevaardigde uit Amersfoort, die de opneming van dit artikel afkeurt, ook zelfs dan wanneer het gewijzigd zoude worden in den zin van het

amendement der heeren Hugenholtz c. s. is gezegd, dat wij ons hier moesten stellen op hetzelfde standpunt als indertijd ingenomen werd door den samensteller van het Wetboek van Strafrecht.

Ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, dat die opvatting in haar algemeenheid een onjuiste is en wij in het bijzonder deze zaak, die in dit wetboek eene bijzondere beteekenis heeft, geheel op zich zelf moeten beschouwen en beslissen. Wij hebben hier toch te doen met de strafontheffing, bij een zeer bijzonder delict, het delict van samenspanning, en waar de geachte spreker heeft gewezen op het gewone Strafwetboek, zou ik er hem, in verband met deze zaak, attent op willen maken, dat hij in het geheele gewone Strafwetboek geen artikel zal vinden, waarin samenspanning tot moord strafbaar is gesteld. En waarom? Omdat samenspanning eigenlijk niet is een rechtsdelict in den zin van het Strafwetboek, maar een wetsdelict, dat alleen aan zijn gevaarlijkheid zijn wettelijk bestaan dankt. Wanneer men dan ook in deze materie een beroep op de theorie consequent zou willen doorvoeren, zou men ten slotte geheel ergens anders uitkomen, dan men bedoelt. Men zou dan moeten komen tot de leer dat iedereen die vrijwillig terugtreedt van een samenspanning, straffeloos zou moeten zijn. Waar toch straffeloosheid naar de gewone wet wordt gewaarborgd aan degenen die gepoogd hebben een misdrijf te begaan, maar vrijwillig terugtreden vóór de voltooiing, daar zou, theoretisch geredeneerd, a fortiori straffeloos moeten zijn degeen die nog niet eens heeft gepoogd, maar slechts heeft samengespannen, en zich vrijwillig aan de samenspanning onttrekt.

Dat zou zijn zeer zeker een absoluut stelsel, een stelsel dat natuurlijk niet houdbaar is met het oog op de eischen der practijk en van het belang van den Staat. Tegenover dit eene absolute stelsel nu staat een ander, absoluut in tegengestelden zin, waarbij men nimmer straffeloos stelt bij vrijwillig terugtreden van samenspanning, maar het delict steeds eenvoudig beschouwt als voltooid delict.

Tusschen die beide stelsels in nu staat het artikel van het wetsontwerp, en nu rijst bij de beoordeeling daarvan de vraag hoever in het belang van den Staat eenerzijds het noodig is te gaan en hoever met het oog op de eischen van de moraal men aan de andere zijde mag gaan. En nu meen ik, in aansluiting bij hetgeen door den heer Schaper en ook door den voorzitter van de Commissie van Voorbereiding gezegd is, dat het juiste midden gelegen is in de redactie van dit artikel, behoudens dat daaruit dan moeten vervallen de woorden: „met aanwijzing van de schuldigen".

Wanneer het waar is dat men bij deze regeling niet behoeft te letten op den persoon van den verrader, maar enkel op den wetgever, dan behooren ook, met het oog op de eischen der moraal, die woorden hier m. i. te vervallen, omdat de wetgever, door den eisch te stellen in die woorden vervat, daardoor inderdaad straffeloosheid zou uitloven voor den verrader, die voor de tweede maal verrader wordt. Met dezen eisch van de moraal nu zijn de eischen van de practijk, in het belang van de staatsveiligheid, volkomen in overeenstemming.

De veiligheid van den Staat eischt niet dat deze woorden in het artikel blijven. Integendeel, door het wegvallen van deze woorden zal zelfs, uit dat oogpunt bezien, meer bereikt kunnen worden dan met de tegenwoordige redactie.

Zooals de redactie thans luidt, is enkel straffeloos degene, die de zaak aanbrengt en het voorgenomen misdrijf voorkomt; in dier voege, dat hij het over zijn gemoed kan krijgen de schuldigen aan te wijzen. Vervalt die eisch uit het artikel, dan zal er een tweede categorie van personen komen, die het complot aanbrengen, namelijk van degenen, die er niet toe kunnen komen de schuldigen aan te wijzen, maar die er wel toe willen overgaan het complot zelf bekend te maken. En dit laatste is evenzeer in het belang van den Staat, die zijn doel bereikt met de bepaling, als het misdrijf maar wordt voorkomen.

Die aanwijzing immers, zoo zeide ook de geachte voorzitter der Commissie te recht, kan door zoodanigen aanbrenger geschieden per brief of door middel van derden of op een andere zoodanige wijze dat de personen, die aan het complot deel genomen hebben, niet genoemd worden. Of nu die personen toch, ten gevolge van die mededeelingen, bekend zullen worden aan de Overheid, is een andere vraag, waarmede echter de wetgever bij het vaststellen van deze bepaling uit het oogpunt van moraliteit m. i. niet te rekenen heeft. De Regeering neemt derhalve uit het artikel weg de woorden: „met aanwijzing van de schuldigen".

Bovendien is zij tot de conclusie gekomen dat het wenschelijk is te voldoen aan het verzoek tot haar gericht van meer dan een zijde om van straffeloosheid uit te zonderen den aanlegger, waarom zij in het artikel een tweede wijziging brengt, door in den tweeden regel na het woord: „samenspanning" in te voegen: „mits niet zijnde de aanlegger".

Ten slotte wensch ik met een enkel woord de opmerking van den heer van Asch van Wijck, den geachten afgevaardigde uit Amersfoort, te rescontreeren betreffende de Memorie van Toelichting. Ik geloof dat de geachte spreker bij hetgeen hij daaromtrent zeide, wel iets te ver gegaan is.

De bedoeling van de mededeeling van de woorden van Diderot daar ter plaats was geen andere mijns inziens dan om tegenover het gevoelen van een gezaghebbend auteur als Beccaria, het gevoelen te plaatsen van een ander gezaghebbend auteur. Maar daaruit mag nu nog niet de conclusie worden getrokken, dat, wie de Memorie van Toelichting samenstelde, nu ook de woorden van Diderot, woord voor woord, vóór zijn rekening nam. Zoo heeft de Regeering dit punt begrepen.

Nu de geachte afgevaardigde mij heeft gewezen op de zijns inziens zeer aanstootelijke passage in de aanhaling uit Diderot voorkomende, wil ik gaarne verklaren, dat ik met die passage evenmin instem als de geachte afgevaardigde zelf.

De **Voorzitter**: Daar het amendement van den heer Hugenholtz c. s. door de Regeering is overgenomen, maakt het geen afzonderlijk onderwerp van beraadslaging meer uit.

Tevens is door de Regeering een wijziging gebracht in het artikel door achter het woord: „samenspanning" te voegen de woorden: „mits niet zijnde de aanlegger".

De heer **Schaper**: Mijnheer de Voorzitter! Het zij mij vergund met enkele woorden de Regeering dank te zeggen voor de overneming van het amendement en ook voor de toevoeging die zij heeft aangebracht, nl. de wegneming van de straffeloosheid van den agent provocateur.

De heer van Asch van Wijck was in dat gedeelte van zijn betoog bepaald sterk, waarin hij meende, dat wanneer in dergelijke gevallen straffeloosheid van den aanklager werd bepaald, dit een premie zou zijn op het complotteeren.

Ik dien nog twee opmerkingen te maken.

Mijn eerste opmerking betreft de Regeering.

De Minister heeft nu ons amendement overgenomen, zoodat de aanbrenger niet verplicht zal zijn de schuldigen te noemen. Maar nu blijft er een bezwaar bestaan, en dat is dit, dat de man, die den schuldige niet noemde, door zijn meerdere moreel zal kunnen worden gedwongen om den schuldige toch wel te noemen. Ik weet wel, dat het de bedoeling van de Regeering niet is, dat er een dergelijke pressie zal worden uitgeoefend, maar toch zou ik wenschen, dat in een van de volgende artikelen een bepaling werd opgenomen, waarin aan den meerdere werd verboden, een dergelijke pressie uit te oefenen. Het komt mij voor, dat dit niet onmogelijk zou zijn.

Thans nog een kort woord aan het adres van den heer van Asch van Wijck.

De geachte afgevaardigde heeft zeer de *moraliteit* verdedigd tegenover de *utiliteit*. Nu heb ik alle respect voor de moraliteit, maar toch meen ik, dat er omstandigheden *kunnen* voorkomen, dat het goed zou zijn voor allen om daarvan af te wijken. Stel het geval, dat een matroos, of wie ook, het plan koestert om een geheel oorlogsschip in de lucht te laten springen, waarmede het leven gemoeid is van tal van menschen van allerlei soort. Dan zou er absoluut geen bezwaar tegen zijn om iemand over te halen om het plan te voorkomen.

Nu zegt de heer van Asch van Wijck, dat in het gewone strafrecht zulk een bepaling niet is opgenomen en dat er dus verschil is tusschen het militaire strafrecht en het gewone strafrecht.

Wanneer men nu meent, dat dit verschil niet bestaan mag, dan zou dat een reden kunnen zijn om in het gewone strafrecht zulk een bepaling ook op te nemen. Maar de zaak staat mijns inziens daar geheel anders; hier mag men met het oog daarop de bepaling in geen geval weglaten.

Toen ik overigens den heer van Asch van Wijck hier hoorde pleiten voor het geven van de voorkeur aan de moraliteit boven de utiliteit, dacht ik, dat hij daarmede wel wat laat kwam, want dat hij uit dat oogpunt wel anders had kunnen stemmen over ons amendement van van morgen, waarbij hij door zijn stem toch ook nogal de moraliteit aan de utiliteit heeft opgeofferd.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, toen de heer van Asch van Wijck er de Regeering een grief van maakte, dat zij zich beriep op een der voorloopers van de Fransche revolutie, op Diderot, en hij zich zelf een oogenblik later beriep op Mr. J. A. Levy, die als liberaal volgens prof. Cort van der Linden, in zijn boek over de Liberale Partij ook een zoon dier groote revolutie is, maakte ik hem daarop attent en toen antwoordde deze geachte spreker mij, dat wij hier bezig waren aan juristerij, waaraan ik immers „maling" had. Mijnheer de Voorzitter! Toen ik den heer van Asch van Wijck hoorde pleiten tegen dit artikel, kwam inderdaad dat gevoel van maling weer bij mij op, want toen was de spreker inderdaad nu en dan aan het juristeren. Echter zal door de wijzigingen, door de Regeering in het artikel aangebracht, zijn bezwaar wel grootendeels zijn opgeheven.

De heer **van Asch van Wijck** (Amersfoort): Mijnheer de Voorzitter! Ik ben der Regeering inderdaad zeer dankbaar voor de zeer belangrijke wijziging, die zij in het artikel gebracht heeft, waardoor mijn grootste bezwaar is opgeheven, zoodat ik thans mijn stem aan het artikel wellicht zal kunnen geven. Maar thans spreekt de Regeering alleen van „de aanlegger", terwijl het toch mogelijk is dat er meerdere aanleggers zijn; zou het daarom niet wenschelijk zijn om te spreken van „de aanlegger of de aanleggers?" Want het is niet billijk, dat wanneer er meerdere aanleggers zijn, er slechts een vrij zou zijn.

De Minister heeft gezegd dat in mijn stelsel ieder die terugtreedt bij samenspanning straffeloos zou moeten zijn, maar ik herinner dat, volgens art. 136 Strafwetboek, hij die, kennis dragende van een voornemen tot het plegen van een der in de artt. 92—110 omschreven misdrijven, strafbaar zal zijn, wanneer hij dat niet mededeelt aan de autoriteiten.

De heer **Loeff**, *Minister van Justitie:* Slechts twee woorden, Mijnheer de Voorzitter. Ik meen dat het niet noodig is hier van aanleggers te spreken in het meervoud.

Aanlegger is een soort naam, evenals deelnemer, en waar van den deelnemer in het enkelvoud wordt gesproken, komt het mij onnoodig voor den aanlegger te noemen in het meervoud, om daardoor te doen uitkomen dat er meer dan één aanlegger kan zijn, wat vanzelf spreekt.

Wat betreft de opmerking van denzelfden geachten spreker, ontleend aan het gewone strafrecht, merk ik aan, dat in het geval dat hij op het oog heeft, vooreerst de complotteerder zelf niet strafbaar is en hij in de tweede plaats ook niet verplicht is tot aangifte. Dat is dus een geheel ander geval dan hier geregeld wordt.

De heer **de Savornin Lohman**, *voorzitter van de Commissie van Voorbereiding:* Mijnheer de Voorzitter! Er is een opmerking gemaakt over de redactie, die, naar ik geloof, in elk geval wel eenige bespreking verdient. Wanneer het artikel zooals het nu luidt, wordt aangenomen, dan zal de loop der zaken zoo zijn. Wanneer iemand wordt vervolgd wegens samenspanning, dan zal hij zich op dit artikel kunnen beroepen door te zeggen, dat hij toch het complot heeft aangegeven. Maar wie zal nu moeten bewijzen het aanleggerschap? Moet dit bewezen worden door het openbaar ministerie, den vervolger, of omgekeerd door den man die het complot heeft geopenbaard?

Moet deze dan bewijzen dat hij niet de aanlegger was? Zoo ja, dan zal dit moeilijk anders kunnen geschieden dan doordat hij de andere personen bij het complot betrokken, noemt. En dat is juist wat dit artikel niet wil. Ik geloof dat de bedoeling van het artikel deze is, dat de uitzondering, „mits niet zijnde de aanlegger" bewezen moet worden van den kant van den vervolger. Wellicht zou het duidelijker zijn, wanneer werd gelezen: tenzij hij is de aanlegger; omdat dan blijken zou dat de exceptie bewezen moet worden door den vervolger. Men zou ook kunnen zeggen: tenzij het blijkt dat hij de aanlegger is.

In elk geval geloof ik dat de redactie op dit punt eenigszins zal moeten worden gewijzigd, opdat daaromtrent geen verschil van gevoelen kan bestaan. Ik wensch deze opmerking te onderwerpen aan het oordeel van den Minister, en omdat het wellicht eenigszins gevaarlijk is nu in eens een nieuwe redactie voor te stellen en het toch ook reeds 4 uur is, zou het wellicht uw goedkeuring kunnen verdienen, Mijnheer de Voorzitter, om dit artikel aan te houden tot morgen.

De **Voorzitter**: Indien de Regeering eenigen tijd van beraad wenscht om een wijziging in de redactie te overwegen, ben ik geneigd de behandeling van dit artikel te schorsen.

De heer **Loeff**, *Minister van Justitie:* Mijnheer de Voorzitter! De Regeering zal dankbaar van de door u geboden gelegenheid gebruik maken.

De heer **Schokking**: Mijnheer de Voorzitter! In verband met de toezegging van de Regeering, dat een nieuwe redactie zal overwogen worden, om zoo mogelijk aan verschillende bezwaren, tegen het artikel ingebracht, te gemoet te komen, wensch ik nog een enkele opmerking te maken.

Tegenover de bezwaren door den geachten afgevaardigde uit Amersfoort te berde gebracht, is het artikel verdedigd geworden door den geachten voorzitter van de Commissie van Voorbereiding en Zijn Excellentie den Minister van Justitie, maar, naar het mij toeschijnt, op van elkander verschillende gronden.

Het komt mij voor, dat de eerste alleen een grond heeft aangewezen, waarop dit artikel kan verdedigd worden, en wel toen hij het terugkomen op de misdadige handeling door den aanbrenger als de rechtvaardiging van straffeloosheid noemde.

Maar dan volgt daaruit, dat iets verder moet worden gegaan dan thans in het artikel geschiedt; dat men de straffeloosheid dan niet mag laten afhangen van het feit, dat de overheid er nog niet mede bekend was en het feit wordt voorkomen.

Indien de straffeloosheid niet bloot een premie zal zijn op het verklikken, waarvan het artikel bij de tegenwoordige redactie den schijn geeft, dan moet ook worden uit-

gesproken, dat zij gelden zal voor ieder, die op de daad van samenspanning door meedeeling aan de overheid terugkomt en van wien bewezen wordt, dat dit en geen vrees voor ontdekking of mislukking hem dreef.

Stel het geval: er is een complot en er zijn er twee, die inderdaad op hun daad willen terugkomen, die onafhankelijk van elkander de Regeering in kennis stellen van dat complot, dat gaande is, maar de tweede komt na den eerste, terwijl hij, evenals de eerste, op zijn daad wil terugkomen, dan acht ik het onrechtvaardig — niet slechts onbillijk, — dat de tweede wel gestraft zou worden, en de eerste niet.

Ik wensch geen redactie voor te stellen, alleen mijn gedachte hieromtrent uit te spreken, doch als het artikel werd uitgebreid in dezer voege:

„Tegen den deelnemer aan eenige in dezen titel vermelde samenspanning, die, vóórdat de overheid met het bestaan daarvan bekend is of die bewijzen kan in de meening te hebben verkeerd, dat de overheid er mede onbekend was" enz., dan zou daarmee wellicht in hoofdzaak aan mijn bedoeling zijn voldaan.

Maar, zoo als gezegd is, ik wensch dit juist gaarne aan de nadere overweging door de Regeering over te geven, en hoop dat nog duidelijker dan reeds geschied is, aan de bezwaren zal worden te gemoet gekomen, opdat het artikel niet meer als van immoreelen aard kan gequalificeerd worden.

De beraadslaging over art. 65 [**67**] wordt geschorst en de vergadering gesloten.

(15 Mei 1902.)

De beraadslaging wordt voortgezet over het gewijzigde art. 65 [**67**], luidende:

„Tegen den deelnemer aan eenige in dezen Titel vermelde samenspanning, mits niet zijnde de aanlegger, die, vóór dat de overheid met het bestaan daarvan bekend is, haar op zoodanige wijze daarvan kennis geeft, dat dientengevolge het plegen van het voorgenomen misdrijf wordt voorkomen, is de strafvervolging uitgesloten."

De heer **Loeff**, *Minister van Justitie:* Mijnheer de Voorzitter! De Regeering is, ten gevolge van de opmerkingen gisteren gemaakt, tot de conclusie gekomen, dat het gewenscht is alsnog een eenigszins gewijzigde redactie van art. 65 [**67**] voor te stellen. Behalve dat de woorden „met aanwijzing van de schuldigen" vervallen, zou zij aan het artikel een tweede lid willen toevoegen van dezen inhoud:

„Deze bepaling geldt niet voor hem van wien blijkt dat hij aanlegger is."

Door deze toevoeging zal, meen ik, op duidelijke wijze worden te kennen gegeven dat het openbaar ministerie heeft te bewijzen, dat de deelnemer die mededeeling doet van het complot, tevens is aanlegger.

Tegemoetkoming aan het bezwaar door den heer Schokking geopperd, was, tot het leedwezen der Regeering, naar haar inzien niet wel mogelijk.

De Regeering meent, dat het niet gewenscht is, in deze te zeer te specialiseeren en dat men wel zal doen, bij regelingen als de onderhavige, ook rekening te houden met de prudentie van de overheid en van den rechter.

Men vergete daarbij ook niet, dat het openbaar ministerie, volgens ons recht, nooit verplicht is te vervolgen, zoodat, wanneer naar zijn inzien een geval zich voordoet, waarin om redenen van openbaar of staatsbelang vervolging niet gewenscht zou zijn, deze achterwege kan blijven.

Men lette ook hierop, dat in het uiterste geval nog altijd het recht van gratie daar is, om te herstellen, wat misschien in dit opzicht zou kunnen zijn misdaan.

Ik wensch nu nog even te antwoorden op een vraag, mij gisteren door den heer Schaper gedaan, waarop ik geloof een afdoend bescheid te kunnen geven.

Wanneer de geachte afgevaardigde de artt. 120 en 122*a* [**121** en **124**] leest,

dan zal hem blijken, dat de inhoud van die artikelen in de door hem geopperde bezwaren voorziet.

Art. 120 [**121**] toch zegt: „De militair, die door misbruik o. a. van gezag iemand *dwingt* iets te doen, niet te doen of te dulden enz."

En art. 122*a* [**124**]: „De militair, die met overschrijding van zijn bevoegdheid, een mindere *beveelt* iets te doen enz."

Voor zoover derhalve de meerdere datgene zou bevelen, wat de geachte afgevaardigde gister op het oog had, zou hij vallen onder 122*a* [**124**] en voor zoover hij daartoe zou dwingen, of zou pogen te dwingen, zou hij vallen onder art. 120 [**121**].

De **Voorzitter**: Door de Regeering is een wijziging gebracht in art. 65 [**67**], ten gevolge waarvan wederom vervallen de woorden daarin gisteren gebracht: „mits niet zijnde de aanlegger".

Gehandhaafd wordt de reeds aangebrachte wijziging om te schrappen de woorden: „met aanwijzing van de schuldigen".

Verder wordt aan het artikel als tweede lid toegevoegd:

„Deze bepaling geldt niet voor hem, van wien blijkt, dat hij de aanlegger is."

De heer **Melchers**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan mij nog niet vereenigen met de wijze, waarop de Regeering thans art. 65 [**67**] heeft geredigeerd.

De toevoeging aan dat artikel sluit van straffeloosheid uit de aanleggers van een samenspanning.

Het komt mij voor, dat uitsluiting in dit geval niet steeds gerechtvaardigd is en dat deze alleen moet gelden voor die aanleggers, van wie blijkt, dat zij de bijbedoeling hebben gehad om hun mededeelnemers te verraden.

Vandaar dat ik de vrijheid neem de Regeering in overweging te geven alsnog deze zinsnede aan haar wijziging toe te voegen: „met de bedoeling om zijn mededeelnemers te verraden".

Daardoor wordt in het bijzonder de agent provocateur getroffen.

De heer **Loeff**, *Minister van Justitie:* Mijnheer de Voorzitter! Hetzelfde bezwaar, dat zooeven door mij is aangevoerd tegen de opmerking gisteren gemaakt door den heer Schokking, !geldt ook ten opzichte van hetgeen nu wordt voorgesteld door den geachten afgevaardigde den heer Melchers.

Ik geloof, dat het meer gewenscht is, ten deze te blijven bij hetgeen thans is voorgesteld door de Regeering dan verder af te dalen in specialiseeringen.

Wanneer men in deze materie met bedoelingen en motieven rekening wilde gaan houden en men dit in de wet wilde uitdrukken, dan geloof ik, dat men niet alleen op dit punt zou moeten letten, maar ook tal van andere specialiseeringen in de wet zou moeten opnemen, en dan zou men ten slotte toch inderdaad een artikel krijgen, dat niet meer in een wet, die algemeene regels heeft vast te stellen, zou passen.

De heer **Melchers**: De Regeering heeft de door mij aangegeven toevoeging niet overgenomen, en evenmin de door mij geopperde bezwaren ondervangen. Ik neem daarom de vrijheid als amendement voor te stellen aan het tweede lid toe te voegen: „met het doel om zijn mededeelnemers te verraden."

De **Voorzitter**: Door den heer Melchers wordt een amendement voorgesteld om aan het tweede lid toe te voegen:

„met het doel om zijne mededeelnemers te verraden."

De heer **de Savornin Lohman**, *voorzitter van de Commissie van Voorbereiding*, ontvangt het woord om, namens deze, haar gevoelen over het amendement

mede te deelen, en zegt: De Commissie meent dat het amendement niet moet aangenomen worden, niet alleen omdat men zulke bijzondere omstandigheden en interne feiten hier niet kan stempelen tot elementen van het misdrijf, maar ook omdat men nooit aanlegger is van een complot met het doel om zijn medesamenzweerders te verraden. Dat heeft geen zin. Men is aanlegger met het doel een complot te vormen.

Daarom komt het der Commissie voor dat de voorgestelde toevoeging geen goeden zin zou geven en meent zij te moeten aanraden het amendement niet aan te nemen.

De heer **Schaper**: Ik wil in de eerste plaats verklaren, dat ik bevredigd ben door hetgeen de Minister van Justitie zeide ten aanzien van de artt. 120 en 122*a* [**121** en **124**]. Het is voldoende, dat het in die artikelen verboden is, een mindere te dwingen tot iets, wat hij niet behoeft te doen.

Wat aangaat het amendement-Melchers, ik meen dat het aanbeveling verdient. De Minister heeft niet ten eenenmale ongelijk, waar hij zegt, dat het bezwaarlijk is in onderdeelen af te dalen, maar dat is niet het geval met het amendement. Volgens de Regeeringswijziging, welke ik overigens gaarne aanvaard, zal de hoofdaanlegger van het complot van de straffeloosheid uitgesloten zijn. Ik meen echter, dat het onbillijk kan zijn en in strijd met de bedoeling van het artikel, om een aanlegger, wanneer hij te goeder trouw is — voor zoover men hiervan kan spreken in dit geval — en buiten het mouchardisme, de lokspionnage, staat en later tot inkeer komt, te vervolgen. Men zou het aan den rechter kunnen overlaten en het recht van gratie toepassen, maar dan zou men het heele artikel wel kunnen weglaten en dat is de bedoeling niet. Een uitzondering mag wèl gemaakt worden voor hem die met opzet de aanlegger is om zijn medemenschen er in te laten loopen. Het „er in laten loopen" is een niet zeer parlementaire uitdrukking, die men niet in de wet kan zetten, maar het woord „verraden" komt daarmede goed overeen.

Daarom meen ik, dat het bezwaar van den heer de Savornin Lohman niet afdoende is en men heel goed kan spreken van menschen, die het complot op touw zetten om hun mededeelnemers te verraden. Dat is hun eigenlijke bedoeling; een andere bedoeling kan natuurlijk ook zijn om geld te verdienen. Dat is iets anders, maar de naaste bedoeling is, hun medemenschen er te laten inloopen en aan te brengen. Een dergelijk man dient in geen geval straffeloos te zijn, maar elke andere aanbrenger mag dat wel wezen, wanneer hij het complot uitbrengt.

Daarom beveel ik het amendement van den heer Melchers aan. Misschien is een kleine redactiewijziging noodig, maar de voorsteller zal wel genegen zijn die aan te brengen.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het *amendement* van den heer Melchers wordt in stemming gebracht en met 50 tegen 6 stemmen verworpen.

Het *gewijzigd art.* 65 [**67**] wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Voorloopig Verslag der Eerste Kamer.

Onderscheidene leden verklaarden de uitsluiting van de strafvervolging tegen deelnemers aan eene samenspanning, die tijdig daarvan kennis geven, gerechtvaardigd, omdat zij

Antwoord der Regeering.

Het was der Regeering aangenaam te vernemen, dat de uitsluiting van de strafvervolging tegen de deelnemers aan eene samenspanning, die tijdig daarvan kennis

gelijk gesteld kunnen worden met *enkele* daders, die een voorgenomen misdrijf niet uitvoeren of eene poging daartoe vrijwillig staken.

Dat de aanlegger van die vrijstelling is uitgesloten, werd door sommige leden verkeerd geacht, althans wanneer hij niet de rol vervuld heeft van den „agent provocateur". geven, door onderscheidene leden gerechtvaardigd werd geoordeeld.

Dat sommige leden de uitsluiting van den aanlegger van die vrijstelling afkeurden, althans wanneer deze niet de rol heeft vervuld van „agent provocateur", kunnen zij zich volkomen verklaren, al deelen zij die afkeuring niet.

TITEL II.

Schending van krijgsplichten, zonder oogmerk om den vijand hulp te verleenen of den staat tegenover den vijand te benadeelen.

Memorie van Toelichting.

De gemeenschappelijke karaktertrekken van de in dezen titel behandelde misdrijven zijn:

1°. dat zij niet dan in geval van oorlog of onder daarmede gelijkstaande omstandigheden gepleegd kunnen worden. Vooral te dezen aanzien geldt het reeds vroeger gezegde: uit een bloot wetenschappelijk oogpunt moge door die bijzonderheid de samenvoeging in één titel niet gewettigd worden, het overzicht en het gebruik van het wetboek worden er door vergemakkelijkt.

2°. dat door de hier omschreven handelingen onze krijgsbelangen worden geschaad, althans kunnen worden geschaad, zonder dat evenwel des daders oogmerk gericht is op benadeeling van den Staat tegenover den vijand. Indien de zekerheid bestond dat de militaire rechter de uitdrukking opzettelijk den Staat tegenover den vijand benadeelen in artikel 59 [61] steeds even ruim zal interpreteeren als de Minister MODDERMAN bij de behandeling van art. 102 van het Wetboek van Strafrecht in de Tweede Kamer deed, dan zouden verschillende artikelen in dezen titel waarschijnlijk wel gemist kunnen worden. Immers, hier zijn onderscheidene opzettelijk gepleegde feiten vermeld, door welke de dader willens en wetens „de weerkracht verzwakt die de Staat tegenover den vijand behoeft" [1]), ook al handelde hij, gedreven door egoïsme of uit lafhartigheid. — Die zekerheid bestaat echter niet. De mogelijkheid dat de rechter de bedoelde uitdrukking zal opvatten in een engeren zin, maakt het noodig, dat tegen de bedoelde zeer gevaarlijke feiten te dezer plaatse uitdrukkelijk wordt voorzien.

---

1) SMIDT, Swb., II, blz. 32 [2e druk, blz. 29].

De titel is grootendeels gewijd aan schending van krijgsplichten door Nederlandsche militairen. Echter wordt ook straf gesteld op handelingen van anderen die hetzij als legervolgelingen, hetzij alleen omdat zij krijgsbelangen benadeelen, aan den militairen rechter en aan de militaire wetten onderworpen zijn (artt. 67, 69, 70, 71 [**69**, **71**, **72**, **73**]).

Art. 68.

Met den dood, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren wordt gestraft de militair die in tijd van oorlog opzettelijk:

1°. eenige onder zijne bevelen staande versterkte of bezette plaats of post, of wel de vloot of het leger of eenig deel daarvan aan den vijand overgeeft of in 's vijands macht doet of laat overgaan, zonder daarvóór of daarbij alles gedaan of bedongen te hebben wat zijn plicht onder die omstandigheden van hem eischte;

2°. de onder zijne bevelen staande plaats, post of vaartuig der krijgsmacht buiten noodzaak eigendunkelijk ontruimt of verlaat;

3°. bij een gevecht met den vijand zijn plicht om met de onder zijne bevelen staande krijgsmacht den vijand op te zoeken, tegen hem op te rukken, aan het gevecht deel te nemen, den vijand te vervolgen of tegenover hem stand te houden, verzaakt;

4°. de onder zijne bevelen staande krijgsmacht, geheel of ten deele, buiten noodzaak naar onzijdig gebied doet of laat overgaan.

I.

Dit artikel was aanvankelijk gericht tegen den „bevelhebber", die de opgenoemde feiten pleegde.

De Militaire Commissie wees er op, dat in de andere artikelen, waarin van „bevelhebber" sprake was, steeds bedoeld werd de zelfstandige kommandant; — dat die beteekenis echter voor art. **68** niet opging, want dat ook de niet geheel zelfstandige kommandant van eene plaats of post deze buiten noodzaak niet eigendunkelijk mag verlaten (art. **68**, n°. 2).

Naar aanleiding van deze opmerking en ten einde duidelijk te doen blijken, dat het artikel gedeeltelijk betrekking heeft op den zelfstandigen

bevelhebber of onder-bevelhebber, gedeeltelijk ook op de niet-zelfstandige onder-bevelhebbers, is in den aanhef het woord „bevelhebber" vervangen door „militair", en werd in verband daarmede in n°. 1, gelijk dit reeds in n°. 2—4 het geval was, uitgedrukt, dat die militair de plaats, post enz. onder zijne bevelen moet hebben.

Daar tijdens de verdere bewerking en behandeling van het ontwerp het woord „bevelhebber" ook in de overige artikelen waarin het oorspronkelijk voorkwam, door eene andere aanduiding is vervangen (behalve in art. **113**, alwaar de beteekenis van het woord door de bijvoeging „van eenige wacht enz." niet twijfelachtig zijn kan), zou mededeeling te dezer plaatse van de uitvoerige, zaakkundige beschouwingen der Militaire Commissie over den „bevelhebber" geen praktisch nut hebben en blijft zij derhalve achterwege.

De thans in de artt. **8**, tweede lid, **22**, **51** n°. 3, **71**, tweede lid, **78**, tweede lid, **79**, tweede lid, **83** n°. 3, en in de Wet op de Krijgstucht in onderscheidene artikelen voorkomende uitdrukkingen: „commandeerende officier, bevelvoerend militair, ter plaatse aanwezige bevelvoerende officier" worden gebezigd in den zin, dien zij hebben in de militaire organisatie, in welke de beteekenis van elke dier termen vaststaat (zie *Regeeringsantwoord bij het Verslag van het mondeling overleg* over art. **71**). In de art^n **69** n°. 1 en **72** n°. 1, waar eene bizondere aanduiding wenschelijk was, is deze gegeven.

Bij de interpretatie van dit hoogst belangrijke artikel, hetwelk, behoudens de zoo even medegedeelde en eene andere niet beteekenende verandering van redactie, ongewijzigd uit **Ontw. v. d. H. I** in de wet is overgegaan, kunnen te stade komen de navolgende beschouwingen uit het

Verslag der Militaire Commissie.

„Ofschoon bij die wijziging [van „bevelhebber" in „militair"] het woord „capitulatie" is vervallen [1]), blijft dat woord opgesloten in „bedongen". De bedoeling van n°. 1 is, dat men eerst alles moet doen wat de overgave kan voorkomen, en daarna, indien men capituleert, alles moet bedingen wat plichtmatig is.

„Door de subcommissie van de Zeemacht was er op gewezen, dat weliswaar in Deel II, Hoofdstuk IV, art. 217 en 218 [thans, met geheel gewijzigde redactie, art. 252] der Verordeningen voor de Koninklijke Nederlandsche Zeemacht eenige voorschriften zijn gegeven hoe „in zeer bijzondere en moeilijke omstandigheden" gehandeld moet worden door den kommandeerenden officier, en dat deze daarbij gemachtigd is, een

1) [In de plaats van: „zonder daarvóór of daarbij alles gedaan of bedongen te hebben" werd in Ontw. v. d. H. I gelezen: „zonder ter voorkoming van dat verlies, of vóór, of bij de capitulatie alles gedaan of bedongen te hebben".]

scheepsraad te beleggen; doch dat hierbij niet gedacht is aan oorlogstoestand.

„Dit blijkt uit de redactie der genoemde artikelen, maar komt nog beter uit door de vergelijking van het daarin voorkomende woord „scheepsraad" met het woord „krijgsraad", voorkomende in de artt. 54 en 55 van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te water.

„Zij meende daarom te moeten wijzen op de wenschelijkheid, dat de Regeering duidelijke voorschriften geeft, hoe de kommandeerende officier in moeilijke gevallen tegenover den vijand zal moeten handelen, evenals bij de Landmacht soortgelijke voorschriften bestaan in de Instructie voor vesting- en fortkommandanten.

„Wat moet b.v. bij overgave of capitulatie gedaan worden met het geschut, de munitie, de vlaggen? Moeten de machines onbruikbaar worden gemaakt, enz.? [Vgl. de aanteekening op blz. 69 hierna.]

„De genoemde subcommissie meende evenwel hier te mogen bijvoegen dat, volgens haar eenstemmig oordeel, het niet gewenscht is, eventuëel in een voorschrift het bijeenroepen van een krijgsraad aan boord, in moeilijke omstandigheden tegenover den vijand, imperatief te stellen, omdat dit door de omstandigheden dikwijls onmogelijk zal zijn.

„In de memorie van toelichting op bladz. 57 [hierna, blz. 72] wordt gezegd: „Het ontwerp spreekt niet van de capitulatie eener troepenmacht in het open veld."

„De subcommissie van de Landmacht was van oordeel, dat daaromtrent wel degelijk in het Ontwerp eene beslissing wordt genomen. Voor het eerst toch wordt in ons militair strafwetboek eene bepaling opgenomen betreffende de overgave van het leger of een deel daarvan. Strafbaar wordt gesteld de militair, die het onder zijne bevelen staande leger of deel daarvan aan den vijand overgeeft, of in 's vijands macht doet of laat overgaan, zonder daarvóór of daarbij alles gedaan of bedongen te hebben wat zijn plicht onder die omstandigheden van hem eischte. In die woorden wordt indirect erkend, dat de overgave van het leger of een deel daarvan, al dan niet bij capitulatie, waar dan ook, dus ook in het open veld, onder sommige omstandigheden gewettigd kan heeten.

„Ofschoon de meerderheid der subcommissie het op dit punt met den ontwerper eens was, voor zoover het betreft den bevelhebber eener zelfstandige macht, scheen het die commissie eenparig toe, dat in art. 66 [68] n°. 1 aan dit voorschrift eene uitbreiding wordt gegeven, die stellig te ver gaat. Indirect [1]) toch wordt daarin ook erkend, dat een nietzelfstandige onderbevelhebber onder sommige omstandigheden zijn onderhebbend deel aan den vijand mag overgeven; dat in zoo'n geval nog onderzocht zal moeten worden of deze daarvóór of daarbij opzettelijk

---

1) Indirect, omdat blijkens de vergelijking der verschillende in art. 66 [68] strafbaar gestelde feiten het [*nu vervallen*] woord „bevelhebber" betrekking moet hebben zoowel op den zelfstandigen als op den nietzelfstandigen kommandant.

niet alles gedaan of bedongen heeft, wat zijn plicht onder die omstandigheden van hem eischte.

„Volgens den generaal DEN BEER POORTUGAEL [1]) kunnen capitulatiën alleen worden gesloten tusschen:

„*a.* opperbevelhebbers van legers;

„*b.* den kommandant van een zelfstandig troepengedeelte, indien deze, ten gevolge van de gebeurtenissen van den oorlog, in de onmogelijkheid is gebracht, van hooger gezag bevelen te vragen of goedkeuring der conventie in te roepen, met den hoogst kommandeerenden officier van de vijandelijke troepen ter plaatse;

„*c.* den kommandant van eene ingesloten of belegerde vesting of belegerd fort, met den kommandant van het insluitings- of belegeringskorps.

„Met die bepalingen kon de meerderheid der sub-commissie zich vereenigen; terwijl die commissie eenparig eene zeer strenge strafbepaling noodig oordeelde tegen den niet-zelfstandigen onderbevelhebber, die eene capitulatie met de tegenpartij sluit ten behoeve van de onder zijn bevel staande legerafdeeling en aldus een gedeelte der strijdkrachten eigenmachtig aan het leger onttrekt [2]).

„Hoogst noodzakelijk is het op dit punt zoo duidelijk mogelijk te zijn. Terecht zegt de generaal DEN BEER POORTUGAEL [3]): „Voor verschillende gevallen blijft nog onzekerheid bestaan. Die gevallen kunnen zich vooral voordoen in een leger als het Nederlandsche, waarbij, ter verdediging van het grondgebied van den Staat, vele zelfstandige detachementen gekommandeerd zullen worden door officieren met lageren dan generaalsrang."

„Mr. VAN DER HOEVEN bleef betreffende deze quaestie het standpunt handhaven, hetwelk in de memorie van toelichting is uiteengezet.

„Het ontwerp beslist niets.

„Indien het militair bestuur of onze krijgskundigen de capitulatie in het open veld niet gerechtvaardigd achten, dan valt zij onder dit artikel. In andere gevallen moet de militaire rechter beslissen, of de kommandant opzettelijk vóór of bij de capitulatie niet alles gedaan of bedongen heeft, wat zijn plicht onder die omstandigheden van hem eischte.

„Een lid kon zich met die beschouwing niet vereenigen en wenschte in de wet eene duidelijke bepaling omtrent de capitulatie in het open veld te zien opgenomen en wel eene strenge verbodsbepaling.

„In de meeste nieuwere militaire strafwetboeken is betreffende deze aangelegenheid eene beslissing genomen [4]).

---

1) Het Oorlogsrecht, 2e druk, bladz. 415.
2) DENONVILLE en BLANSAC bij Hochstadt 1704.
3) Het Oorlogsrecht, 2e druk, bladz. 417.
4) Art. 210 (Fransche wet van 9 Juni 1857). Tout général, tout commandant d'une troupe armée, qui capitule en rase campagne est puni:
1°. de la peine de mort, avec dégradation militaire, si la capitulation a eu pour résultat de faire poser les armes à sa troupe, ou si, avant de traiter verbalement ou par écrit, il n'a pas fait tout ce que lui prescrivaient le devoir et l'honneur;
2°. de la destitution, dans tous les autres cas.
Art. 20 (Belgische wet van 27 Maart 1870). Tout général, tout commandant d'une troupe

„Tegenover al deze duidelijke wetsbepalingen is het Ontwerp op dit punt niet duidelijk. Niemand weet, wat onder die omstandigheden zijn plicht voorschrijft. Mag een kommandant capituleeren of niet? In bovenstaande wetgevingen is dit in verschillenden zin uitgemaakt. Volgens het Ontwerp zal de kommandant, indien van regeeringswege geen voorschrift wordt gegeven, zelf eene beslissing daaromtrent moeten nemen. Hij schrijft dan zichzelven voor, wat zijn plicht van hem eischt, en indien hij in overeenstemming daarmede handelt, is hij niet strafbaar volgens art. 66 [68] n°. 1.

„Het bedoelde lid was van oordeel, dat de capitulatie in het open veld verboden moet worden; dat het niet strafbaar stellen daarvan onder sommige omstandigheden groote gevaren in zich sluit en voor de lafhartigen, de zwakmoedigen of zelfs voor de dapperen, die tijdelijk hunne bezinning verliezen, een uitweg aanbiedt, dien zij eerder zullen betreden, dan wanneer zij de wetenschap hebben, dat elke capitulatie in het open veld met gestrenge straf is bedreigd. Ook de generaal Knoop [1]) zegt van Napoleon's stelregel in dezen: „Die stelregel is zeer streng, en de krijgsgeschiedenis levert tal van afwijkingen daarvan op; maar dat hij de ware militaire stelregel is, is onbetwistbaar."

„In gevallen als waarin Blücher verkeerde bij Ratkau in 1806, die onder zijne capitulatie kon schrijven: „Ik capituleer omdat ik geen brood en geen munitie heb", kan de militaire rechter overmacht aannemen.

„Mr. Van der Hoeven bleef van meening, dat de militaire strafwet niet de plaats is, waar zulk een quaestieus punt moet worden uitgemaakt. Het is een zuiver krijgskundig vraagstuk. Bovendien kon hij niet inzien, dat voor de capitulatie in het open veld andere bepalingen noodig zijn dan voor de overgave van vestingen. Wanneer eene belangrijke vesting in 's vijands macht valt, kan dit een even groot verlies zijn als wanneer

---

armée qui aura capitulé en rase campagne sera puni de mort si, avant de traiter ou dans le traité même, il n'a pas fait ou stipulé tout ce que prescrivent le devoir et l'honneur.

§ 63 (Duitsche wet van 20 Juni 1862). Mit dem Tode wird bestraft: 3°. der Befehlshaber, welcher auf freiem Felde kapitulirt, wenn dies das Strecken der Waffen für die ihm untergebenen Truppen zur Folge gehabt und er nicht zuvor Alles gethan hat, was die Pflicht von ihm erfordert.

§ 71 (Deensche wet van 7 Mei 1881) . . . . . . oder kapituliert der Befehlshaber einer Truppenabtheilung auf freiem Felde, während er noch im Stande ist, sich zu vertheidigen oder Aussicht hat, sich durchschlagen zu können, oder schliesst er, wenn die Kapitulation unvermeidlich geworden ist, Truppen in dieselbe ein, welche ihm zwar unterstellt, aber detachiert sind, so wird derselbe mit Dienstentlassung, Staatsgefängniss, Strafarbeit oder Todesstrafe bestraft. In gleicher Weise wird der Anführer einer Truppenabtheilung bestraft, welcher dieselbe ohne äusserste Noth auf das Gebiet einer neutralen Macht führt.

§ 47 (Zweedsche wet van 7 October 1881) . . . . . . oder welcher auf freiem Felde sich mit einer Truppenabtheilung dem Feinde ergiebt, so lange noch Aussicht auf Entsatz oder die Möglichkeit sich durchschlagen zu können vorhanden ist.

Spaansche wet 1885. Est punissable de mort ou de réclusion perpétuelle:

L'officier qui livre à l'ennemi, par capitulation, la place, le poste ou les forces qu'il commande, sans avoir fait au préalable tout ce que lui prescrivaient le devoir et l'honneur;

L'officier qui, contraint après avoir fait tout ce qu'exige le devoir et l'honneur de signer une capitulation pour la place ou les forces qu'il commande directement, comprendrait dans ladite capitulation d'autres places ou d'autres forces dépendant de lui, mais non actuellement entourées par l'ennemi, ou encore susceptibles d'une résistance séparée;

L'officier qui, commandant une place ou des forces encore susceptibles de résistance, souscrirait à une capitulation conclue par le commandant en chef dans les conditions prévues au paragraphe précédant.

1) Jhr. Mr. R. A. Klerck. Het oorlogsrecht en zijne toepassing in den Fransch-Duitschen oorlog, blz. 165.

een deel van het leger gedwongen wordt, zich over te geven; wanneer men den kommandant van eene belegerde plaats machtigt, onder sommige omstandigheden die plaats over te geven, dan moet diezelfde machtiging aan den kommandant van het veldleger of een deel daarvan worden toegekend. Ook in Duitschland heeft men het na den oorlog van 1870 niet noodig geoordeeld, eene algeheele verbodsbepaling betreffende de capitulatie in het open veld op te nemen.

„Nog werd door een lid der Commissie aangevoerd, dat eene dergelijke strenge verbodsbepaling onmogelijk is, omdat er altijd gevallen zullen blijven bestaan, waarin de capitulatie gerechtvaardigd zal blijven; door den voorsteller zelven is een voorbeeld daarvan genoemd.

„Door den voorsteller werd met verwijzing naar NAPOLEON's betoog in zijn Précis des guerres de FRÉDÉRIC, campagne de 1759 1)[1], geantwoord, dat de overgave van eene vesting volstrekt niet gelijk staat met de overgave van het veldleger of een deel daarvan; dat tegenover het voorbeeld, aan de Duitsche wet ontleend, dat van de Fransche wet kan gesteld worden, waarbij sinds 1857 de capitulatie in het open veld geheel verboden is, terwijl men na 1870 het niet noodzakelijk heeft geacht, gewijzigde bepalingen daaromtrent voor te stellen; en dat overmacht straffeloosheid waarborgt voor alle misdrijven. Het streng verbod om in het open veld te capituleeren kan niet anders dan heilzaam werken. Is zulk eene capitulatie bij uitzondering geschied onder omstandigheden, die de daad noodzakelijk maakten, dan biedt art. 40 van het Wetboek van Strafrecht den militairen rechter de gelegenheid, den kommandant van alle rechtsvervolging te ontslaan.

„De uitslag van de discussie was, dat het voorstel, om de capitulatie in het open veld onder alle omstandigheden strafbaar te stellen, met 6 stemmen tegen één verworpen werd.

„Daarna werd het voorstel van de subcommissie van de Landmacht besproken, om de capitulatie in het open veld voor den niet-zelfstandigen onderbevelhebber te allen tijde strafbaar te stellen.

„Naar aanleiding daarvan werd voorgesteld art. 66 [68] n°. 1 te wijzigen in: „eenige onder zijne bevelen staande versterkte of bezette plaats of post, vloot of leger of deel daarvan aan den vijand overgeeft of in 's vijands macht doet of laat overgaan, hetzij zonder daartoe als zelfstandig bevelhebber bevoegd te zijn, hetzij indien hij als zoodanig daartoe bevoegd is, zonder daarvóór of daarbij alles gedaan of bedongen te hebben wat zijn plicht onder die omstandigheden van hem eischte."

„Door den ontwerper en andere leden werd evenwel betoogd, dat die wijziging niet noodig is, dat de niet-zelfstandige onderbevelhebber, indien hij niet bevoegd is tot capituleeren en niettemin eene capitulatie sluit, altijd onder art. 66 [68] n°. 1, zooals dit nu geredigeerd is, valt, omdat

1) De Militaire Spectator, 1884, blads. 804—806.

hij „daarvóór of daarbij niet alles gedaan heeft, wat zijn plicht onder die omstandigheden van hem eischte"; en dat, bij het aannemen der voorgestelde wijziging, van de woorden „zelfstandig bevelhebber" eene definitie zou moeten worden gegeven, die vermoedelijk dezelfde moeilijkheden zou opleveren als die van het woord „bevelhebber", en misschien zelfs meerdere, omdat die definitie in verschillende gevallen zou moeten voorzien. De zelfstandigheid van een bevelhebber kan namelijk plotseling ontstaan. Een niet-zelfstandige onderbevelhebber wordt b.v. zelfstandig, zoodra hij door insluiting als anderszins in de onmogelijkheid verkeert, om van hooger gezag bevelen te vragen.

„Nadat hiertegen nog was aangevoerd, dat het, zooals n°. 1 nu geredigeerd is, toch niet uitdrukkelijk in het Ontwerp staat, dat de niet-zelfstandige onderbevelhebber nooit mag capituleeren, werd met eene meerderheid van 6 stemmen tegen één besloten, op dit punt geene wijziging aan te brengen; doch in het Verslag aan de Regeering er op te wijzen, dat het met het oog op de bepaling van art. 66 [68] n°. 1 noodig is, dat alsnog voorschriften worden gegeven betreffende de capitulatie in het open veld in den geest van die, welke in de Instructie voor vesting- en fort-kommandanten zijn vastgesteld, en dat, naar het oordeel der Commissie, daarin een streng verbod tot capitulatie voor de niet-zelfstandige onderbevelhebbers behoort te worden opgenomen.

„Ten slotte werd betreffende art. 66 [68] n°. 1 nog de aandacht gevestigd op de omstandigheid, dat, blijkens de redactie, het woord „opzettelijk" al het volgende beheerscht, dus ook het tweede gedeelte van n°. 1. Tengevolge daarvan moet niet de militaire rechter onderzoeken of naar zijn oordeel de beschuldigde alles gedaan of bedongen heeft, wat zijn plicht onder die omstandigheden van hem eischte, en naar bevind van zaken het vonnis uitspreken; maar om den beschuldigde te kunnen straffen, moet bewezen worden, dat deze „opzettelijk" dat alles niet gedaan heeft, m. a. w. dat hij, zijn plicht kennende, dien willens en wetens niet is nagekomen. Het gevolg hiervan is, dat volgens art. 66 [68] n°. 1 niet kan gestraft worden de kommandant, die, naar eigen oordeel, meent zijn plicht te hebben volbracht, doch wien men, van een militair standpunt beschouwd, niet van zwakheid of kleinmoedigheid kan vrijpleiten. In den oorlog staan te groote belangen op het spel. Kleinmoedigheid bij de waarneming van zijn plicht moet in den hooggeplaatsten bevelhebber gestreng strafbaar zijn.

„Mr. VAN DER HOEVEN voerde hiertegen aan, dat men in dit Ontwerp getrouw moet blijven aan het stelsel van het Wetboek van Strafrecht, dat niemand als schuldig aan een doloos misdrijf kan worden gestraft, tenzij bewezen is dat hij willens en wetens zijn plicht heeft verzaakt. Iemand die te goeder trouw meent dapper te hebben gehandeld en zijn plicht te hebben gedaan, al blijkt dan ook later dat hij heeft gedwaald, mag niet volgens art. 66 [68] gestraft worden. De opmerking, dat dan

vermoedelijk dit artikel weinig toepassing zal vinden, want dat ieder kommandant, die geen verraad pleegt, wel steeds zal handelen volgens hetgeen naar zijne meening, zijn plicht voorschrijft, werd beantwoord met de bewering, dat het voor den kommandant niet voldoende is, te zeggen, dat hij volgens zijn plicht gehandeld heeft; maar dat dit ook moet blijken. Wanneer b. v. de kommandant den raad van defensie mededeelt, dat er geene munitie meer is, zonder zich te hebben overtuigd of dit werkelijk het geval is; de raad op die mededeeling afgaat, zonder nader onderzoek in te stellen; de plaats wordt overgegeven en later blijkt, dat er nog genoeg munitie aanwezig was, om het eenigen tijd te kunnen volhouden, dan heeft die bevelhebber opzettelijk zijn plicht niet gedaan en is art. 66 [**68**] n°. 1 op hem van toepassing.

„Wordt de plaats overgegeven ten gevolge van zwakheid, verregaande onbekwaamheid of plichtverzuim van den kommandant, terwijl hij meende zijn plicht te doen, dan is art. 76 [**78**] van toepassing.

„Na deze inlichting vereenigde de Commissie zich met n°. 1. De minderheid wenschte echter naast dit nummer nog eene uitdrukkelijke strafbepaling tegen dezelfde feiten, wanneer zij zonder opzet of uit kleinmoedigheid worden gepleegd; de meerderheid achtte dit met het oog op de algemeene bewoordingen van art. 76 [**78**] niet noodig.

„Ten einde nu evenwel duidelijk te doen uitkomen, dat het schuldmisdrijf van art. 76 [**78**] ook de „zwakheid" van den kommandant omvat, is dit woord in de toelichting op de artt. 76 en 77 [**78** en **79**] achter het woord plichtverzaking ingevoegd; terwijl om het feit van art. 66 [**68**] n°. 4 als schuldmisdrijf ook onder art. 76 [**78**] te brengen, de woorden „den vijand in handen valt" gewijzigd zijn in „voor de krijgsmacht verloren gaat".

„N°. 3. De subcommissie van de Landmacht was van oordeel, dat op dit punt teveel gedetailleerd is. Plicht tegenover ontvangen bevel zal dikwerf tot zeer uiteenloopende gevoelens aanleiding kunnen geven.

„Aan het gevecht deel te nemen. De bevelhebber neemt niet rechtstreeks deel aan het gevecht. Ingrijpen in de handelingen zijner ondergeschikten wordt veelal verkeerd geacht. Hij leidt het gevecht.

„Den vijand te vervolgen. Een bepaald voorschrift hiertoe, bekrachtigd door eene strafbepaling, werd niet doelmatig geacht. Ofschoon eene goed doorgezette vervolging stellig den gunstigen afloop van een gevecht zeer kan verhoogen, zijn er genoeg gevallen denkbaar, waarin het niet vervolgen gerechtvaardigd is te achten, en het hoogst moeilijk is uit te maken, vooral door hen die niet tegenwoordig waren, wat plicht zou zijn geweest.

„Tegenover hem stand te houden. Ook hierin kan de opvatting van plicht zoozeer uiteenloopen, dat eene strafbepaling niet gerechtvaardigd wordt geacht (Barclay de Tolly in 1812, de Meza in 1864).

„De meerderheid der subcommissie achtte het beter, dit nummer in een algemeenen regel samen te vatten in den geest van art. 62 van het

Duitsche militaire strafwetboek [1]). Een lid der commissie bleef groot bezwaar achten tegen het woord „plicht" tegenover ontvangen bevel.

„Mr. Van der Hoeven merkte hiertegen op, dat ook n°. 3 beheerscht wordt door het in den aanhef geplaatste woord „opzettelijk". De militair moet, om strafbaar te zijn, opzettelijk zijn plicht, om met de onder zijne bevelen staande krijgsmacht de in n°. 3 genoemde feiten te verrichten, verzaakt hebben. Willens en wetens moet hij tegen dien plicht hebben gehandeld. Het Duitsche voorschrift lokt hem niet aan, omdat daarin het succes teveel op den voorgrond wordt gesteld, iets wat blijkens nadere opmerkingen evenmin door de subcommissie van de Landmacht gewenscht wordt. Hij heeft in dit nummer, om het zoo uit te drukken, het niet behoorlijk nakomen van den „vechtplicht" willen treffen. B. v. Om eene stelling te vermeesteren, wordt aan een bataljon de opdracht gegeven, langs een omweg in de flank van die stelling te komen. Wanneer nu de kommandant van dat bataljon zijn plicht, om langs dien omweg den vijand op te zoeken, tegen hem op te rukken, aan het gevecht deel te nemen, opzettelijk verzaakt, zal hij volgens art. 66 [68] n°. 3 gestraft kunnen worden.

„Hiertegen werd aangevoerd, dat men betrekkelijk dit nummer tweeërlei onderscheiden moet. Straf wordt bedreigd tegen elk kommandant, die troepen onder zijne bevelen heeft en opzettelijk zijn plicht in het verrichten der genoemde feiten verzaakt. Dit betreft zoowel den Opperbevelhebber, als de onderbevelhebbers. De laatsten ontvangen voor elke oorlogshandeling een opdracht, een bevel, evenals de in het voorbeeld genoemde bataljonskommandant. Brengen zij die opdracht, dat bevel niet ten uitvoer, dan vallen zij onder art. 100 [98], het niet-opvolgen van gegeven bevelen. Voor hen is geene afzonderlijke strafbepaling noodig. Geen onderbevelhebber wordt uitgezonden zonder bepaalde opdracht.

„Nu kan het voorkomen, dat bij het volvoeren van die opdracht, hetzij om ergens te blijven staan, hetzij om ergens heen te trekken, de omstandigheden veranderen en volgens een veel gevolgden krijgskundigen regel, moet men dan „marcher au bruit du canon". Juist ten opzichte van dien regel ligt voor de onderbevelhebbers in het strafbaarstellen van de feiten, genoemd in n°. 3, een gevaar. Plicht tegenover bevel! Volgt een zoodanig kommandant den bovengenoemden regel en marcheert hij in de richting van het kanongebulder, dan wordt hij de held van den dag, indien het afwijken van zijn bevel met gunstig gevolg bekroond wordt; maar indien hij de hem oorspronkelijk gegeven opdracht vervult en daardoor nadeel wordt geleden, dan mag er geene strafbepaling zijn, waar-

1) Wer im Felde eine Dienstpflicht vorsätzlich verletzt und dadurch bewirkt, dasz die Unternehmungen des Feindes befördert werden oder den kriegführenden deutschen oder verbündeten Truppen Gefahr oder Nachtheil bereitet wird, ist mit Zuchthaus bis zu zehn Jahren oder mit Gefängnisz oder Festungshaft bis zu zehn Jahren zu bestrafen. In minder schweren Fällen, ingleichen wenn die Verletzung der Dienstpflicht nicht vorsätzlich geschehen ist, tritt Freiheitsstrafe bis zu drei Jahren ein.

Auch kann neben Gefängnisz auf Versetzung in die zweite Klasse des Soldatenstandes erkannt werden.

door hij kans heeft van te worden getroffen. Men mag a posteriori oordeelen, dat hij meer initiatief had moeten hebben; doch strafbaar mag hij niet zijn. Nu kan beweerd worden, dat hij die een bevel opvolgt, nooit voor plichtverzaking kan gestraft worden; maar dan is voor de onderbevelhebbers n°. 3 ook onnoodig. Volgen zij hun bevel niet op, dan vallen zij onder art. 100 [**98**].

„Blijft over de Opperbevelhebber. Deze moet zelf uitmaken, wat zijn plicht is. Zijn plicht kan ook zijn, terug te trekken, den vijand te ontwijken (FABIUS CUNCTATOR, ALVA bij M a a s t r i c h t tegen Prins WILLEM I, DE MEZA in 1864). Dit is in n°. 3 niet opgenomen. De Opperbevelhebber moet vrij zijn in zijne handelingen; aan de Regeering de zorg, dat een goed bevelhebber worde benoemd.

„Wil men hem kunnen treffen, indien hij zijn plicht verzaakt, dan kan daarin worden voorzien, door eene algemeene bepaling, volgens welke hij strafbaar is, indien hij eene militaire operatie of de militaire operatiën tegen de regelen der krijgskunde heeft geleid op zoodanige wijze, dat daaruit belangrijk nadeel voor den staat is ontstaan.

„Hierop werd geantwoord, dat wel gevallen denkbaar zijn, waarin een onderbevelhebber geene rechtstreeksche bevelen heeft; dat men toch geene strafbepaling kan maken tegen den militair, die niet wil teruggtrekken, maar moedig standhoudt of tegen de overmacht oprukt, en dat de voorgestelde algemeene bepaling de straf weder afhankelijk maakt van het succes.

„N°. 3 werd met 6 stemmen tegen één goedgekeurd.

„Evenzoo n°. 4, nadat een lid op dezelfde gronden, als bij de capitulatie in het open veld aangegeven is, als zijn gevoelen had te kennen gegeven, dat geen noodzaak om het leger of een deel daarvan op onzijdig grondgebied te doen overgaan, in het Ontwerp speciaal moet worden erkend. Art. 40 van het Wetboek van Strafrecht geeft daaromtrent eene algemeene bepaling voor alle misdrijven.

„De subcommissie van de Landmacht had in overweging gegeven als eigen misdrijf voor de leden van den raad van defensie strafbaar te stellen: het zonder voldoende redenen stemmen vóór het overgeven of verlaten eener versterkte of bezette plaats, enz., zelfs dan wanneer die overgave niet is gevolgd.

„De Crimineele Wetboeken voor het krijgsvolk te water en te lande houden ook thans in de artt. 55 en 59 eene dergelijke bepaling in, en al wordt in de op dit punt gewijzigde memorie van toelichting betoogd, dat noch GÉRARD, noch POLS die artikelen toepasselijk achten, wanneer de overgave niet is gevolgd, dit doet aan de letter der wet geen afbreuk en deze onderscheidt niet of de overgave al dan niet heeft plaats gehad.

„Wanneer de plaats wordt overgegeven, zoo zegt de memorie van toelichting, en die officieren door misleiding den kommandant tot de over-

gaaf hebben doen besluiten, zijn zij strafbaar als intellectueële daders; en indien zij, door tegen beter weten vóór de noodzakelijkheid der overgaaf te stemmen, hunnen kleinmoedigen chef opzettelijk de gelegenheid daartoe hebben verschaft, zijn zij strafbaar als medeplichtigen.

„Daargelaten of elk rechter met deze redeneering zal medegaan, blijkt daaruit in elk geval, dat ook de ontwerper hun vergrijp als zeer ernstig beschouwt. Is het nu rationeel, dat vergrijp niet te straffen, wanneer, wat die officieren niet te voren weten en wat zij niet te voren hopen, de bevelhebber aan hunne raadgeving geen gevolg geeft? Brengt die moedige daad van den bevelhebber eenige verandering teweeg in de misleiding of de handeling tegen beter weten, waaraan zij zich hebben schuldig gemaakt?

„Niet alleen intusschen zij die misleiden of tegen beter weten handelen, maar zij die zonder voldoende redenen vóór de overgave stemmen, moeten onder de strafbepaling vallen. Terecht zegt Mr. Pols [1]): „Het laat zich zeer wel rechtvaardigen, dat ook de niet-kommandeerende officieren verantwoordelijk blijven, wanneer zij door hun advies in den krijgsraad den kommandant de overgave of verlating van het hem toevertrouwde hebben mogelijk of gemakkelijker gemaakt. Zij worden daardoor als het ware de medeplichtigen aan zijne plichtverzaking."

„Mr. Van der Hoeven kon zich met het voorstel volstrekt niet vereenigen en heeft de gronden hiervoor in de gewijzigde memorie van toelichting ad art. 66 [**68**] uiteengezet. Naar zijn oordeel moeten de leden van den raad van defensie behalve in de in die memorie opgegeven gevallen voor hun advies alleen kunnen gestraft worden, indien zij onvolledige of onjuiste mededeelingen doen; en hierin voorziet art. 119 [**116**] van het Ontwerp.

„De meerderheid van de Commissie verklaarde zich vóór het voorstel, om de leden van den raad van defensie mede strafrechtelijk verantwoordelijk te stellen *). Als gronden hiervoor werden nog aangevoerd, dat de toestand van den kommandant in die ernstige oogenblikken niet benijdenswaard is; dat hij steun zoekt, en dit is zelfs voorgeschreven; doch dat de wetgever dan ook de meeste waarborgen moet geven, om hem dien steun te doen vinden. De stemming in den raad van defensie zal ongetwijfeld op de meeste bevelhebbers invloed oefenen. De leden van dien raad nu moeten weten, dat wanneer hunne stem lichtvaardig wordt uitgebracht, zij voor den strafrechter daarvan rekenschap moeten geven. Niet genoeg waarborgen kan de wetgever verschaffen, om de verdediging tot het uiterste te verzekeren.

---

1) Het Crimineel Wetboek, 2e druk, bladz. 218.

*) [Het door de meerderheid van de Commissie gewenschte artikel werd aldus geredigeerd: „De militair die, overeenkomstig eenig wettelijk of regeeringsvoorschrift geraadpleegd over de mogelijkheid om de verdediging van eene door den vijand aangevallen plaats of post, vloot of eenig deel daarvan te rekken, de overgave, het ontruimen of het verlaten daarvan aanraadt, zonder daarvoor voldoende redenen te hebben aangevoerd, wordt, indien het feit niet in eene zwaardere strafbepaling valt, ook dan wanneer zijn raad geen gevolg heeft, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren."

„De woorden: „indien het feit niet in eene zwaardere strafbepaling valt", hebben betrekking op de gevallen, waarin de leden van den raad als mededaders of medeplichtigen van den kommandant worden beschouwd.

„Eene minderheid sloot zich aan bij de gronden, door Mr. Van der Hoeven bijgebracht. Een lid voegde daar nog aan toe, dat de kommandant alleen de verantwoordelijkheid moet dragen voor zijne handelingen en die verantwoordelijkheid niet op anderen mag overbrengen.

„Alleen zij, die den kommandant misleiden, moeten worden gestraft; en hierin wordt door het Ontwerp voorzien.

„Mr. Van der Hoeven kon zich met het voorgestelde artikel niet vereenigen."

Naar aanleiding van de in bovenstaand Verslag, blz. 59 en 60, gemaakte opmerking over het ontbreken van voorschriften, hoe de kommandeerende officier van een oorlogsvaartuig in moeilijke gevallen tegenover den vijand zal moeten handelen, vermeen ik hier nog te moeten vermelden, dat in het ontwerp met voordacht geene bepaling is opgenomen in den geest van art. 80 C.W.Z. betreffende den kommandeerenden officier van een oorlogsvaartuig, die, door 's vijands overmacht genoodzaakt met de equipage den bodem te verlaten, verzuimd heeft alle mogelijke pogingen aan te wenden om te voorkomen, dat het schip in bruikbaren staat in 's vijands handen geraakt.

In het niet waarschijnlijke geval, dat dit feit gepleegd is met het oogmerk om den vijand te bevoordeelen, geldt art. **61**. Is het feit zonder dat oogmerk gepleegd, dan kan het vallen onder art. **68**, n°. 1. Juist met het oog op dit en dergelijke gevallen is de in art. 102, tweede lid, n°. 1, Swb. voorkomende uitdrukking: „in 's vijands macht brengt" in art. **68** vervangen door de veel ruimere: „in 's vijands macht *doet* of *laat* overgaan", d. i. in 's vijands macht brengt, of toelaat, niet voorkomt, dat het schip enz. in 's vijands macht geraakt. Van eene uitdrukkelijke vermelding in dit wetboek, van den plicht des kommandeerenden officiers om te beletten, dat het schip *in bruikbaren staat* in 's vijands handen komt, mocht geen sprake zijn. Art. **68**, n°. 1, moet zich bepalen tot het voorschrift, dat hij niets nalate „wat zijn plicht onder die omstandigheden van hem eischte". Voor de vermelding van hetgeen de plicht van bevelvoerende officieren onder verschillende omstandigheden van hen eischen kan, is het militair strafwetboek allerminst de plaats; en voor één plicht op dien regel een uitzondering te maken, zou een bepaalde fout zijn. De vermelding wèl van dien éénen, niet van andere plichten zou zeer lichtelijk tot allergevaarlijkste gevolgtrekkingen leiden.

Nog is de vraag ter sprake gekomen, waarom in het ontwerp niet voorzien was tegen de feiten, vermeld in art. 65 C.W.Z.: het aan den vijand openbaren van het orderwoord, de seinen van verkenning of andere

secrete seinen, het opzettelijk aan den vijand overgeven of door verzuim in zijn handen doen overgaan van een seinboek of ander voor hem nuttig papier, en het anderen beletten om zoodanig papier te vernietigen, voor den vijand te verbergen of voor hem onbruikbaar te maken.

Deze feiten behoefden geene afzonderlijke vermelding. Is een daarvan gepleegd met het oogmerk om den vijand hulp te verleenen of den Staat tegenover den vijand te benadeelen, dan is natuurlijk art. **61** toepaslijk. Blijkt niet van zoodanig oogmerk, dan zal lichtelijk art. **66, 71, 72, 78** of **79** toepaslijk zijn, en wanneer door het gelukkig uitblijven der gevolgen of op eenigen anderen grond geen van die artikelen kan of behoeft te worden toegepast, dan zal het feit in ieder geval wel vallen onder art. **73, 98, 99, 118** of **119**. Ten gevolge van de verschillende, zeer ver uiteenloopende strafposities in die verschillende artikelen is boven eene algemeene en dan noodwendig zeer zware strafbaarstelling, zooals in het C.W.Z., het groote voordeel verkregen, dat het maximum der bij de wet gestelde straf nu telkens evenredig is aan de omstandigheden, waaronder het feit gepleegd werd.

II.

ONTW. 1897. ART. 66. Met den dood kan gestraft worden de militair die, in tijd van oorlog, opzettelijk:

1°. eenige onder zijne bevelen staande versterkte of bezette plaats of post, vloot of leger of deel daarvan aan den vijand overgeeft of enz. = ART. **68** DER WET.

Memorie van Toelichting.

Wanneer door en ten gevolge van opzettelijke plichtsverzaking van een bevelvoerend militair de hem toevertrouwde plaats, post of bodem voor ons verloren gaat of de onder zijne bevelen staande macht hetzij werkeloos bleef toen zij handelend had moeten optreden, hetzij gedurende den geheelen verderen loop van den oorlog buiten noodzaak aan onze strijdkrachten wordt onttrokken; — wanneer hij de hem toevertrouwde positie eigendunkelijk verlaat, zonder door vijandelijke overmacht of door andere geldige redenen daartoe gedwongen te zijn; — in al deze gevallen kan zijn wangedrag zóó schadelijk voor het welslagen der operatiën zijn en zulk een groot gevaar voor de veiligheid, ja, voor de onafhankelijkheid van den Staat verwekken, dat zelfs de allerzwaarste straf volkomen gerechtvaardigd is [1]).

Het artikel behandelt vooreerst in n°. 1: de niet gerechtvaardigde overgave enz. Zij kan betreffen:

---

1) Vgl. BEAUJON, Proeve, art. 40; — Duitschland § 63; — Spanje, artt. 117—119.

a. eene versterkte of bezette plaats of post. Deze uitdrukking is gekozen in aansluiting aan de terminologie van het Wetboek van Strafrecht, artikel 102, tweede lid, n°. 1. Nadere omschrijving van 't geen door plaats of post te verstaan is, werd daar niet noodig geacht, en is ook inderdaad niet noodig. Dat de beteekenis dezer woorden in het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande niet volkomen duidelijk is, is vooral te wijten aan de opsomming van de „stad, sterkte en vesting" naast de „plaats", ofschoon zij reeds daarin begrepen zijn [1]).

Van den raad van defensie behoort het militair strafwetboek te zwijgen. De gevallen waarin zoodanige raad moet worden geraadpleegd, moeten zijn aangewezen in reglementaire voorschriften [2]). De militair die eene hem toevertrouwde plaats overgeeft, zonder vooraf den raad geconsulteerd te hebben, valt, wanneer zijne instructie hem die raadpleging voorschrijft, wegens dit verzuim onder artikel 66 [68], want hij heeft vóór de capitulatie iets nagelaten, wat zijn plicht onder die omstandigheden van hem eischte. Aan den anderen kant behoort ook het advies van den raad van defensie den kommandant nooit te binden, maar ook nooit te dekken. Is het advies tot overgaaf in de gegeven omstandigheden gerechtvaardigd, dan is ook eo ipso de overgave niet strafbaar. Maar is het advies luchthartig of lafhartig gegeven, terwijl de overgaaf niet noodig was, dan behoort het ook den kommandant niet voor straf te vrijwaren; want hij en hij alleen is verantwoordelijk en moet verantwoordelijk blijven.

Evenmin moet eene afzonderlijke bepaling worden opgenomen betreffende de „officieren, welke in een krijgsraad, zonder genoegzame redenen, tot het overgeven of verlaten van eenigen post of plaats hebben gestemd" [3]).

Twee gevallen zijn mogelijk.

Vooreerst kan de overgave of verlating werkelijk op het advies volgen. Voor dit geval is een bijzonder artikel niet noodig. Want indien die officieren door misleiding den kommandant tot de overgaaf hebben doen besluiten, zijn zij strafbaar als intellectueele daders [4]), en indien zij, door tegen beter weten vóór de noodzakelijkheid der overgaaf te stemmen, hunnen kleinmoedigen chef opzettelijk de gelegenheid daartoe hebben verschaft, zijn zij strafbaar als medeplichtigen [5]).

Het andere mogelijke geval is, dat de moedige kommandant, de verkeerdheid van hun raad inziende, aan hun advies weerstand heeft geboden en de verdediging heeft voortgezet. Hen ook dan strafbaar te stellen,

---

1) Pols, l. c. ad artt. 55, blz. 208. — Vgl. G. J. W. Koolemans Beynen in Milit. Spect. 1883, blz. 786.

2) Vgl. de Instructie voor Vesting- en Fort-Kommandanten, Kon. besl. van 18 Nov. 1875, Rec. Mil. B. U., blz. 1480. [Thans Instructie voor Stellingcommandanten en Commandanten van Afzonderlijke Forten, voor tijden van oorlog of oorlogsgevaar, Kon. besl. van 9 Januari 1901, Stbl. n°. 28.]

3) Art. 59 C.W.L.

4) Art. 47, n°. 2, Swb.

5) Vgl. § 117 Instr. Vesting- en Fort-Komm. [nu art. 55 vlg. Instr. Stellingcommandanten enz.]. — Moreau et Dejongh, l. c. blz. 372, n°. 520. — Art. 48, n°. 2, Swb.

strijdt echter zóó zeer tegen de algemeen aangenomen rechtsbeginselen, dat voor zoover bekend, geen enkele vreemde wetgeving zoodanige bepaling bevat [1]), en dat ook noch POLS, noch GÉRARD [2]) artikel 59 van het Crimineel Wetboek voor de Landmacht alsdan toepasselijk achten, niettegenstaande het in zeer algemeene bewoordingen vervat is. De vraag of deze enge interpretatie boven alle bedenking verheven is, kan hier onbesproken blijven. In beginsel is zij volkomen juist. Want welke grond kan er zijn, om uitsluitend deze zonder gevolg gebleven raadgeving om misdrijf te plegen, strafbaar te stellen [3]), en elk ander opzettelijk onjuist gegeven advies van officieel geraadpleegde ambtenaren, straffeloos te laten? Niet aan den strafrechter, maar aan den Raad van Onderzoek behoort het oordeel over het gedrag van de bovenbedoelde adviseurs.

Nog in een ander opzicht wijkt het ontwerp af van onze tegenwoordige wetgeving. In artikel 57 van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande worden namelijk eenige omstandigheden opgenoemd, die de overgave rechtvaardigen. Dat voorbeeld behoort niet te worden nagevolgd. A priori is niet te bepalen, welke die omstandigheden zijn. Elk geval moet op zich zelf worden onderzocht. De omstandigheden waaronder eene overgaaf moet of mag plaats hebben, kunnen van zóó verschillenden aard zijn, dat het onmogelijk is, ze in de wet vooraf aan te duiden [4]).

b. vloot of deel daarvan. Nopens de raadpleging van een krijgs- of scheepsraad over de overgave van een oorlogsbodem [5]), geldt hetgeen hiervóór betreffende de raadpleging van den Raad van defensie is gezegd.

c. leger of deel daarvan. Het ontwerp spreekt niet van de capitulatie eener troepenmacht in het open veld. De vraag of zoodanige capitulatie ooit gerechtvaardigd is, zoo ja, onder welke omstandigheden, wordt in de nieuwere buitenlandsche wetgevingen in zeer ver uiteenloopenden zin beantwoord [6]). Deze verschillende bepalingen, vooral ook de argumenten waarmede zij verdedigd en bestreden worden, bewijzen, dat de beslissing dier vragen niet in een strafwetboek mag worden gegeven, doch dat zij afhankelijk is van louter krijgskundige beschouwingen, waarop de strafwetgever niet behoort te paejudicieeren. Indien het antwoord

---

1) Vgl. bijv. Italië, art. 84.

2) POLS, l. c., ad art. 59, blz. 219; — GERARD, Code de justice et de discipline militaires; Bruxelles, 1851, ad art. 59, blz. 199.

3) J. H. BEAUJON, Mil. Spect., 1884, blz. 178, 179, ter bestrijding van KOOLEMANS BEIJNEN, ibid., 1883, blz. 809.

4) „La capitulation avec l'ennemi et la reddition d'une place sont une chose licite ou bien un crime contre le devoir militaire, selon les circonstances. Reste la question de savoir où cesse le droit et où commence le crime. Les lois de tous les temps ont posé à cet égard des règles, qui n'ont jamais été et qui ne pouvaient être bien précises, mais qui ont toujours paru claires à des juges militaires.

„Il n'y a rien d'absolu dans la défense d'une place de guerre; les circonstances varient à l'infini: ce que la loi veut atteindre, elle le dit; et quand le Conseil d'enquête, qu'elle appelle à donner son avis préalable, quand le Conseil de guerre auront à prononcer si tous les moyens de défense étaient épuisés, si le devoir a été rempli, si l'honneur a été sauf, il n'est pas à craindre que des militaires français hésitent sur le sens et sur la portée des mots devoir et honneur." Rapport au Corps Législatif betreffende het Fransche Wetboek. — POLS, l. c. blz. 212. — Vgl. ook Denemarken, § 71.

5) Art. 54, 55 C. W. Z.

6) Frankrijk (landmacht), art. 210; België, art. 20; Duitschland, § 63; Denemarken, § 71; Zweden, § 47.

hetzij van het militair bestuur, hetzij van onze krijgskundigen in een gegeven geval absoluut ontkennend mocht luiden, dan zal ook de capitulatie in het open veld onder het artikel kunnen vallen [1]).

Overgeeft of.... doet of laat overgaan. Men zij indachtig dat ook het laten overgaan opzettelijk moet geschieden: zie den aanvang van het artikel. Is het feit aan de schuld van den bevelvoerenden militair te wijten, dan is artikel 76 [78] toepasselijk.

N⁰. 2. Ontruimt of verlaat. Deze dubbele uitdrukking wordt gebezigd, ten einde te doen blijken dat het artikel treft zoowel hem die met de geheele bezetting of bemanning de plaats, post of bodem verlaat, als hem die alleen persoonlijk zich verwijdert, doch de troepen laat verblijven [2]).

Van hetgeen geschieden moet in geval van eene gerechtvaardigde ontruiming van een plaats, post of bodem [3]) behoeft in dezen titel niet gesproken te worden. Welke verplichtingen bij die gelegenheden op den kommandant rusten, behoort bij Reglementen of Instructiën te worden aangewezen [4]), niet bij de strafwet. Deze heeft alleen de straf voor de ongehoorzaamheid vast te stellen [5]).

N⁰. 3 is met voordacht zóó geredigeerd, dat de bevelvoerder strafbaar is, zoowel wanneer hij de onder zijne bevelen staande macht doet oprukken enz. doch zich zelven buiten schot houdt, als wanneer hij zijn plicht om zijne troepen te doen oprukken enz., opzettelijk verzaakt [6]).

N⁰. 4. Deze bepaling treft niet alleen den militair der landmacht, die zijne troepen zonder noodzaak op onzijdig grondgebied doet of laat overgaan en ze daardoor voorgoed buiten het gevecht stelt, maar ook den kommandeerenden officier der zeemacht die zijn bodem, zonder daartoe door storm of andere overmacht gedwongen te zijn, in neutraal water doet binnenloopen. Ook hij onttrekt, zij 't dan ook misschien slechts tijdelijk [7]), de onder zijne bevelen staande macht aan het gevecht, wellicht juist op een oogenblik, waarop ze daar allerminst gemist kan worden.

---

1) Zie o. a. het rapport van GUILLERY over het Belgisch Wetboek bij NYPELS, Code pénal belge, Complément, blz. 29—31; W. J. KNOOP, Eenige beschouwingen over het oorlogsrecht, in Tijdspiegel, 1878, blz. 156; — KOOLEMANS BEIJNEN, l. c., blz. 302—308; — MOREAU ET DEJONGH, l. c. blz. 138.

2) VAN CONVENT TEN OEVER en VERSFELT, l. c., blz. 32, ad art. 56; — KOOLEMANS BEIJNEN, l. c., blz. 301.

3) H. J. BEAUJON, Proeve, art. 48.

4) § 119—122 Instr. voor Vesting- en Fort-Komm. [nu art. 60 en 61 Instr. Stellingcomm. enz.].

5) Art. 99 ontwerp [119].

6) Vgl. Servië, art. 59: „Bevelhebbers, die het nemen van voorzorgsmaatregelen op marsch of bij 't halthouden verzuimen, of die zonder uitdrukkelijk bevel werkeloos blijven en rustig toelaten, dat de troepen in de nabijheid vechten, zoodat zij dezen geen hulp verleenen, terwijl zij het konden doen zonder gevaar voor hun eigen positie, worden, indien hieruit aanmerkelijk nadeel voor het land of kwade gevolgen voor het leger voortvloeien, gestraft met opsluiting van ten minste tien jaren.

„Uit hoofde van de grootte der schade en des gevaars en van uiterste nalatigheid kan ook de doodstraf uitgesproken worden.

„In gevallen van minder aanbelang kan de schuldige gestraft worden met opsluiting van ten hoogste vijf jaren."

Zie ook Spanje, art. 132.

7) J. C. C. DEN BEER POORTUGAEL, Het internationaal maritiem recht, 1888, blz. 361 en vlgg.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

1°. „vloot of leger of deel daarvan". „Deel daarvan" moet ook op „vloot" slaan. Dit is echter niet duidelijk genoeg uitgedrukt. Het ware beter te lezen „vloot of leger, geheel of gedeeltelijk". Deze opmerking geldt ook voor de andere artikelen, waarin dezelfde uitdrukking voorkomt.

De Regeering merkt op — bladz. 54 der Memorie van Toelichting [hiervóór, blz. 72 en 73] — dat de capitulatie in het open veld eventueel ook onder dit artikel zal kunnen vallen. Enkele leden betwijfelden dit en meenden dat die handeling om strafbaar te zijn, hier uitdrukkelijk behoort te worden genoemd. Anderen echter achtten het artikel duidelijk.

Element van de hier genoemde strafbare feiten is, het nalaten door den militairen commandant van „wat zijn plicht onder die omstandigheden van hem eischte." Enkele leden achtten die bepaling te vaag. Worden, zoo merkten zij in het algemeen op, aan plichtverzaking strafrechtelijke gevolgen verbonden, dan behoort de strafwet ook aan te geven welke de plichten zijn, waarvan de nakoming wordt verlangd. Dienaangaande behoort zekerheid te bestaan, eenerzijds voor hem op wien de betrekkelijke strafbepalingen eventueel van toepassing zijn, anderzijds voor den militairen rechter van wiens subjectieve meening de beslissing in deze niet afhankelijk mag worden gesteld. In art. 57 van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande worden de omstandigheden die de overgave rechtvaardigen, uitdrukkelijk genoemd. De Regeering meent dat dit voorbeeld geen navolging verdient, omdat — zie blz. 54 der Memorie van Toelichting [hiervóór, blz. 72] — „de omstandigheden waaronder eene overgaaf moet of mag plaats hebben, van zóó verschillenden aard (kunnen) zijn, dat het onmogelijk is, ze in de wet vooraf aan te duiden". Dit werd niet ontkend, doch naar werd opgemerkt, behoort de wetgever zich dan ook te bepalen tot het strafbaar stellen van sommige met name aangeduide gevallen van zeer ernstige plichtverzaking. In elk geval mag gemeld bezwaar er niet toe leiden als maatstaf ter beoordeeling van het al dan niet gerechtvaardigde der overgave een zoo ruim en onbegrensd begrip aan te nemen als hier wordt voorgesteld. Volgens bedoelde leden schept de voorgedragen regeling gelegenheid om ook den onbekwamen bevelhebber, die door het nemen van verkeerde maatregelen de verdediging niet heeft kunnen voortzetten, voor den krijgsraad te brengen, ofschoon toch deze wel verre van met den dood te kunnen worden gestraft, integendeel in het geheel niet strafbaar behoort te zijn.

Tegen het hier opgemerkte werd van andere zijde aangevoerd, dat men wel genoodzaakt is zich te bedienen van een bepaling van ruime strekking. Eene nauwkeurige en volledige omschrijving te geven van alle verplichtingen, die onder de gegeven omstandigheden op den militairen bevelhebber rusten, is ten eenenmale onmogelijk. Deze kan trouwens, ook zonder dat het hem uitdrukkelijk wordt voorgeschreven, zeer goed

weten wat zijn plicht hem gebiedt. Om strafbaar te zijn, moet hij opzettelijk hebben nagelaten wat hij wist of moest weten tot behoud der hem toevertrouwde belangen te moeten doen. Wat als zoodanig is aan te merken behoort in elk concreet geval aan het oordeel van den militairen rechter te worden overgelaten.

In overleg met prof. Cosijn is, in plaats van de in art. 102, 2de lid, n°. 1, Strafwetboek voorkomende uitdrukking: „of wel de vloot of het leger of eenig deel daarvan", gekozen de uitdrukking: „vloot of leger of deel daarvan", juist om duidelijk te doen uitkomen dat „deel daarvan" ook betrekking had op „vloot". De strafbepaling toch moet ook kunnen worden toegepast op den bevelhebber van een schip. Beter dan: „geheel of gedeeltelijk overgeeft" ware het te lezen: „of eenig deel van deze". De verandering wordt echter niet noodig geacht.

Dat de *capitulatie in het open veld* eventueel ook onder dit artikel zal kunnen vallen, kan moeilijk betwijfeld worden. Aan alle in het artikel gestelde eischen kan daarbij zijn voldaan.

„Zonder daarvóór of daarbij — eischte." Tegen de gemaakte opmerking betreffende de vaagheid der bepaling is terecht gewezen op de onmogelijkheid om in de strafwet te treden in bijzonderheden aangaande de op den bevelhebber rustende verplichtingen.

Het betoog op bladz. 53 en 54 der Memorie van Toelichting [hiervóór blz. 71 en 72] omtrent de strafrechtelijke aansprakelijkheid van de officieren, die in een krijgsraad zonder voldoende redenen vóór de noodzakelijkheid der overgave hebben gestemd, kwam minder juist voor. Geenszins kon worden toegegeven dat die personen, indien zij, door tegen beter weten in aldus te stemmen, den commandant tot de overgave hebben doen besluiten, als medeplichtigen strafbaar zijn, omdat zij laatstgenoemde de gelegenheid tot de overgave hebben verschaft. De gevallen dat het advies wèl en dat het niet is opgevolgd, staan dus uit een strafrechtelijk oogpunt volkomen gelijk. In beide ontbreekt de grond voor strafbaarheid der adviseurs. Het ligt ook voor de hand dat dezen zonder vrees voor strafrechtelijke vervolging hun advies moeten kunnen uitbrengen daar dit anders alle waarde zou missen. Slechts wanneer zij door opzettelijke misleiding den commandant tot de overgave hebben doen besluiten, zouden er termen kunnen bestaan hen, niet als intellectueele daders, doch wegens het feit van misleiding, krachtens eene speciale strafbepaling voor den krijgsraad te brengen.

De bestrijding van het op blz. 53 en 54 der Memorie van Toelichting [hiervóór, blz. 71 en 72] betoogde komt minder juist voor. De in die Memorie verdedigde stelling, dat de leden van den raad van defensie, door vóór de overgave te stemmen, den commandant

de gelegenheid daartoe verschaffen, is volkomen in overeenstemming met § 117 der Instructie voor de vesting- en fortcommandanten, luidende: „De vestingcommandant mag in geen geval eigenmachtig, zonder het advies van den raad of tegen het advies van de meerderheid van den raad, de vesting aan den vijand overgeven of verlaten." [nu art. 55 Instr. Stellingcomm. enz.]

De adviseurs moeten zonder vrees voor strafrechtelijke vervolging hun advies kunnen uitbrengen. Zeer waar. Maar niet tegen beter weten, niet op grond van onjuistheden, niet met misleiding van den commandant. En wanneer zij hem misleiden en door hunne onjuiste inlichtingen zijn besluit tot de overgave uitlokken, waarom zou dan juist en alleen voor *deze* uitlokking door misleiding eene afzonderlijke strafbepaling naast art. 47, n^0. 2, Strafwetboek noodig geacht kunnen worden?

[*Nadere opmerking van de Commissie van Voorbereiding.*] Uit het bovenstaande blijkt derhalve, dat de bedoeling niet is in het algemeen te straffen officieren, die in een krijgsraad zonder voldoende redenen vóór de noodzakelijkheid der overgave hebben gestemd (bladz. 53 der Memorie van Toelichting [hiervóór, blz. 71]), doch dat zulke officieren alleen strafbaar zullen zijn, wanneer op hunne handeling ook van toepassing is art. 47, 2^0. of art. 48 van het Wetboek van Strafrecht.

3^0. Wordt hier, zoo werd door enkele leden gevraagd, met plichtverzaking bedoeld het niet opvolgen van een bevel om b. v. den vijand op te zoeken? Of moet de bevelhebber den vijand altijd opzoeken, nooit hem afwachten? Of wel moet hij zelf beoordeelen wat zijn plicht hem ten aanzien van de hier genoemde strategische handelingen gebiedt, daarbij gevaar loopende dat bij dwaling hem de doodstraf wacht? Hoe zal, zoo werd voorts gevraagd, in laatstgenoemd geval de krijgsraad a posteriori kunnen uitmaken, of op den bevelhebber de plicht rustte, den vijand op te zoeken of tegen hem op te rukken enz.?

Van andere zijde werd er op gewezen dat waar hier sprake is van plicht*verzaking*, de bevelvoerder slechts dan strafbaar zal zijn, wanneer hij, ofschoon wetende of behoorende te weten, dat b. v. de vijand opgezocht of tegen dezen opgerukt worden moest, dit opzettelijk heeft nagelaten. Die wetenschap en dat opzet behooren dus bewezen te worden.

Volgens de Memorie van Toelichting, bladz. 55 [hiervóór, blz. 73], is de bevelvoerder ook strafbaar, wanneer hij de onder zijne bevelen staande macht doet oprukken enz., doch zichzelven buiten schot houdt. Derhalve, zoo werd opgemerkt, zal de bevelvoerder op straffe des doods zich voortdurend aan het vijandelijk vuur moeten blootstellen. Dit kan toch bezwaarlijk de bedoeling zijn en is trouwens ook niet in het artikel te lezen.

Plichtverzaking *kan* bestaan in het niet opvolgen van een bevel om bijv. den vijand op te zoeken; maar de plicht daartoe kan ook onafhankelijk van eenig bevel bestaan. Voorzeker behoeft de bevelhebber den vijand niet altijd op te zoeken; soms zal het zijn plicht zijn anders te handelen. Natuurlijk moet hij, als hem ten aanzien der hier genoemde strategische middelen geen bepaald bevel is gegeven, zelf beoordeelen wat zijn plicht hem gebiedt. Bij dwaling kan hem nooit de doodstraf wachten, want hij moet opzettelijk, willens en wetens zijn plicht hebben verzaakt, dus anders dan hij *wist* dat hem zijn plicht voorschreef, hebben gehandeld. De krijgsraad zal uit de omstandigheden moeten en kunnen uitmaken wat plicht was en of de plicht opzettelijk is verzaakt.

Zeker moeten wetenschap en opzet bewezen worden. „Opzettelijk" in den aanhef, beheerscht het geheele artikel.

„Zich buiten schot houdt" is in de Memorie van Toelichting natuurlijk in figuurlijken en dan ongunstigen zin gebezigd.

4°. Betwijfeld werd of de toelichting op deze bepaling wel juist is. Een legercorps van een der oorlogvoerende partijen dat uitwijkt op neutraal gebied wordt ontwapend en daardoor voor goed buiten gevecht gesteld, doch met een oorlogschip dat een neutrale haven aandoet, is dit niet het geval. Trouwens komt de bemanning, zoolang zij aan boord blijft, ook niet op neutraal gebied.

De twijfel of de toelichting op deze bepaling wel juist is, schijnt niet gerechtvaardigd. De commandant van een oorlogsschip, die, bijv. als zijne medewerking hoog noodig is, naar eene neutrale haven ontwijkt en daardoor dat schip tijdelijk aan het gevecht onttrekt, moet evengoed onder dit artikel vallen, als de bevelhebber der legermacht die zijn troep voorgoed aan de medewerking aan den oorlog onttrekt. Dat de bemanning niet op neutraal gebied komt, zoolang zij aan boord blijft, is onbetwistbaar waar, maar doet niets ter zake. De bevelhebber van het schip verzaakt zijn „vechtplicht" door zijn schip naar onzijdig gebied te doen overgaan. Daarop alleen komt het aan.

Wijzigingen,

voorgesteld door de Regeering in overleg met de Commissie van Voorbereiding, en goedgekeurd bij de tweede lezing van het ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902).

a) Den aanhef van artikel 68 te lezen: „Met den dood, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren wordt gestraft de militair" enz.

Toelichting. Zie ad art. 62 [hiervóór, blz. 24].

b) In artikel **68**, sub 1°, in plaats van „vloot of leger of deel daarvan", te lezen: „of wel de vloot of het leger of eenig deel daarvan".

Toelichting. De hier voorgestelde redactie is beter en is ook in overeenstemming met die, gebezigd in de artt. **78** en **79**.

Art. 69.

Met den dood, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren wordt gestraft:

1°. hij die opzettelijk bij een gevecht met den vijand of in eene door den vijand aangevallen of met aanval bedreigde plaats of post zonder uitdrukkelijken last van of vanwege den ter plaatse aanwezigen met het hoogste gezag bekleeden militair het teeken van overgave geeft;

2°. hij die in tijd van oorlog het krijgsvolk tracht te misleiden, te ontmoedigen of in verwarring te brengen.

I.

Ontw. v. d. H. I. Art. 67 = Art. 67 Ontw. 1897.

Verslag der Militaire Commissie.

„Naar aanleiding van dit artikel werden verschillende vragen gedaan. 1°. Is onder „tracht" (n°. 2) de volbrachte daad begrepen? 2°. Waarom is in n°. 2 het woord „opzettelijk" niet geplaatst, evenals in n°. 1? 3°. Valt de bepaling van n°. 1 niet reeds onder n°. 2? 4°. Is het niet noodig in n°. 2 eene beperkende bepaling in te voegen met betrekking tot de plaats waar het misdrijf gepleegd wordt? 5°. Wat verstaat men onder krijgsvolk? 6°. Valt iemand, die eenige dagen achter elkander telkens één man ontmoedigt, onder de strafbepaling van dit artikel? 7°. Zal onder deze strafbepaling ook vallen de man, die aan boord ontmoedigende praatjes houdt?

„Mr. Van der Hoeven gaf op deze vragen ten antwoord:

„1°. De wetgever heeft daaraan voorzeker niet getwijfeld bij art. 335 van het Wetboek van Strafrecht. Al wat men doet, begint men met te trachten. Het misdrijf van art. 67 [**69**] n°. 2 is de poging om te ontmoedigen, ongeacht of dit eenig resultaat heeft. De handeling is strafbaar, wanneer de dader slechts het oogmerk heeft dat doel (het ontmoedigen) te bereiken.

„2°. Trachten zonder opzet is onbestaanbaar. In n°. 1 moet men willens en wetens eene vlag tot overgave hijschen [lees: strijken]; hij die dit

bij ongeluk doet, valt niet onder deze strafbepaling. Voor n°. 2 is opzet evenzeer noodig.

„3°. Dat zou gewrongen zijn. Zou de rechter, indien n°. 1 niet bestond, het hijschen [lees: strijken] der vlag tot overgave onder n°. 2 brengen?

„4°. Neen; want wanneer het oorlogstooneel in Brabant is, kan men, in Gelderland zijnde, trachten, het krijgsvolk in Brabant te ontmoedigen.

„5°. Onder krijgsvolk wordt verstaan eenige militairen; ook b.v. eene patrouille van drie man.

„6°. Naar mijne meening wel; ik zou dit beschouwen als eene handeling, die voortgezet wordt en één misdrijf uitmaakt.

„7°. Alleen wanneer hij het oogmerk heeft, om het krijgsvolk te ontmoedigen.

„Nog werd opgemerkt, dat het geval zich kan voordoen, dat iemand een middel gebruikt, hetwelk niet geschikt is om het krijgsvolk te misleiden, zoodat het doel niet wordt bereikt. Om die reden zou het misschien beter zijn n°. 2 te lezen: „Hij die in tijd van oorlog het krijgsvolk ontmoedigt, enz... kan met den dood gestraft worden." Poogt hij dan het feit te plegen, dan is hij toch strafbaar. Het woord „trachten" is veel te onbestemd.

„Het antwoord hierop was, dat het voor het bestaan van dit misdrijf niet noodig is, dat het doel bereikt wordt; het bewijs van het oogmerk is voldoende. Trachten is ruimer dan pogen. Het misdrijf is zeer ernstig, zoodat reeds de poging met den dood moet kunnen gestraft worden; en ten einde den rechter niet aan spitsvondigheden te binden, is het woord „trachten" hier beter."

Tracht, in n°. 2. — Naar aanleiding van de opmerking in het Verslag der Tweede Kamer [hierna, blz. 80], dat men uit het gebruik van de woorden: „tracht te misleiden" zou kunnen opmaken, dat het misleiden zelf niet strafbaar is, eene opmerking die ook vroeger reeds gemaakt was, zij er hier nog uitdrukkelijk op gewezen, dat de wetsbepalingen, waarin het woord „tracht" gebezigd is (art^{n} **62**, **69** en **131**), alle kunnen worden geparaphraseerd als volgt: „Hij die eenige handeling begaat of eenig verzuim pleegt, met het oogmerk om dit of dat (in het artikel omschreven) doel te bereiken, wordt, onverschillig of hij dat doel al dan niet bereikt heeft, gestraft met enz."; gelijk bijv. ook de gelukte en de niet gelukte aanslag volgens hetzelfde artikel (92—94 Swb.) strafbaar zijn. Zoo stelt ook het Duitsche Strafwetboek in onderscheiden §§ straf op „das Unternehmen". Over den omvang der beteekenis van die uitdrukking zijn de schrijvers het niet eens; maar geen van hen heeft beweerd, dat de gelukte „Unternehmung" niet strafbaar zoude zijn. Desgelijks worden in onze Jachtwet en in andere wetten „pogingen" strafbaar gesteld. Niemand twijfelt er aan of de overtreders van die wetten ook strafbaar zijn, wanneer

hunne pogingen met het gewenschte gevolg worden bekroond. Van alle dergelijke straf-artikelen kan men zeggen:

„Zij reek'nen d'uitslag niet,
Maar tellen 't doel alleen."

Zie ook mijne aanteekening bij art. 61, hiervóór, blz. 3 v.

II.

Ontw. 1897. Art. 67. Met den dood kan gestraft worden:

1°. hij die opzettelijk bij een gevecht met den vijand of in eene door den vijand aangevallen of met aanval bedreigde plaats of post zonder uitdrukkelijken last van den bevelhebber het teeken van overgave geeft;

2°. hij die, in tijd van oorlog, het krijgsvolk tracht te misleiden, te ontmoedigen of in verwarring te brengen.

Memorie van Toelichting.

N°. 1. De in het ontwerp gekozen algemeene uitdrukking bij een gevecht, in verband met de bepaling van art. 55 [57], maakt de in artikel 59 van het Crimineel Wetboek voor de Zeemacht[1]) voorkomende afzonderlijke vermelding van het strijken der vlag op een oorlogsschip overbodig.

N°. 2. Vgl. de artikelen 60 en 61 van het Crimineel Wetboek voor de zeemacht en 64 en 65 van dat voor de landmacht[2]). — Het is strafrechtelijk van geen beteekenis, of de verwarring veroorzaakt wordt door roepen, schreeuwen, verzinnen van geruchten of door eenig ander middel. De wet behoort zich derhalve ook van limitatieve opsomming van de middelen waardoor het misdrijf gepleegd kan worden, te onthouden. Alles wat men doet met het oogmerk om de troepen te misleiden, te ontmoedigen of in verwarring te brengen, moet met de uiterste gestrengheid gestraft kunnen worden. Dat het feit, om onder het artikel te vallen, met voormeld oogmerk gepleegd moet zijn, blijkt veel duidelijker uit het woord „tracht", dan uit de omschrijving „strekkende om" in de bovenaangehaalde artikelen[3]).

Misleiden, zoowel in eigenlijken zin (bijv. als gids op een verkeerden weg geleiden), als in overdrachtelijken zin (door onjuiste inlichtingen in eene verkeerde meening brengen).

---

1) Zie ook Denemarken § 70, Zweden § 50.
2) Denemarken § 68; Zweden § 48, Spanje artt. 96 en 97, n°. 1.
3) Zie Pols, l. c. blz. 282.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

2°. „*tracht* te misleiden" enz. Hieruit zou men kunnen opmaken dat het misleiden enz. zelf niet strafbaar is. Hiertegenover werd door sommigen gewezen op art. 335 van het Wetboek van Strafrecht.

Het artikel werd beter geacht dan de artikelen 60 en 61 van het Crimineel Wetboek voor de zeemacht en 64 en 65 van dat voor de landmacht, omdat het zich van eene limitatieve opsomming van de middelen, waardoor het misdrijf gepleegd kan worden, onthoudt.

> Wie opzettelijk „misleid heeft", moet toch wel begonnen zijn met te „trachten te misleiden". Zoo zal ook, als de zwendelarij van art. 335 Strafwetboek gelukt is, dat artikel natuurlijk toch toepasselijk zijn.

Ontw. 1902. Art. 67 = Art. **69** der wet, behoudens de formuleering van de doodstrafbepaling, bij de tweede lezing van het ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902) gewijzigd. Zie hiervóór blz. 13.

[De verandering in n°. 1 van „zonder uitdrukkelijken last van" in: „zonder uitdrukkelijken last van of vanwege" is te danken aan de navolgende opmerking van Nemo in Militair Blad 1890, n°. 4: „Dit artikel bedreigt o. a. straf tegen den militair, die opzettelijk bij een gevecht met den vijand zonder uitdrukkelijken last van den bevelhebber het teeken van overgave geeft. Wanneer dus de eerste officier of eenig ander superieur aan den schepeling de order geeft om bij een gevecht met den vijand de vlag te strijken of te doen strijken, is de mindere niet alleen gerechtigd maar zelfs verplicht, die order niet op te volgen, daar hij anders misdadig zou worden."

Over de wijziging in n°. 1 van „den bevelhebber" in: „den ter plaatse aanwezigen met het hoogste gezag bekleeden militair" zie hiervóór, blz. 59, en *Verslag van het Mondeling Overleg* over art. **71**, hierna, blz. 93 en 94.]

Art. 70.

Met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren wordt gestraft:

1°. de militair die opzettelijk bij een gevecht met den vijand, met schending van zijn plicht als militair, hetzij op de vlucht gaat, hetzij eenig oorlogsmaterieel vernielt, beschadigt of onbruikbaar maakt, hetzij zich ontdoet van eenig wapen, munitie of krijgstoerusting, hem van rijkswege verstrekt of tot zijne voorgeschreven wapening of uitrusting behoorende, hetzij zich krijgsgevangen geeft;

2°. de militair die zich in tijd van oorlog opzettelijk, hetzij ter sluik, hetzij door een listigen kunstgreep of een samenweefsel van verdichtsels, hetzij door dronkenschap of zelfverminking aan het gevecht of aan het oogenblikkelijk gevaar in het gevecht onttrekt.

De schuldige wordt gestraft met den dood, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren, indien hij tevens een anderen militair tot eene der onder 1°. en 2°. van dit artikel omschreven handelingen aanzet, alsmede indien hij het misdrijf begaat als bevelvoerend militair.

I.

Ontw. v. d. H. I. „Art. 68. Hij die bij een gevecht met den vijand met schending van zijn plicht als militair hetzij op de vlucht gaat, hetzij opzettelijk eenig oorlogsmaterieel vernielt, beschadigt of onbruikbaar maakt, hetzij zich opzettelijk ontdoet van eenig hem van rijkswege verstrekt wapen, munitie of krijgstoerusting, of die zich heimelijk of door een listigen kunstgreep, een samenweefsel van verdichtsels, dronkenschap of zelfverminking aan het gevecht tracht te onttrekken, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren.

„De schuldige kan met den dood gestraft worden, indien hij door woord of daad ook anderen daartoe aanzet."

Bijna geen enkel artikel uit het geheele ontwerp heeft, wat de strafbepalingen betreft, zulke belangrijke en herhaalde lotswisselingen ondergaan als dit [1]).

De subcommissie van de Zeemacht achtte de straf van 15 jaren gevangenisstraf, gesteld in het 1e lid van dit artikel, in sommige gevallen te licht, b. v. in het geval, dat een officier bij het bestormen van een benting met de wapens in de hand op de vlucht slaat en ook in de gevallen, dat eenige van de in het 1e lid vermelde feiten samenloopen. Zij wenschte de straf op 20 jaren te stellen.

Ik had bezwaar tegen de strafverhooging tot 20 jaren, omdat voor de tijdelijke gevangenisstraf in het Wetboek van Strafrecht 15 jaren als maximum is gesteld. Eenstemmig werd door de Militaire Commissie wenschelijk geacht, dat de doodstraf ook op de in het eerste lid omschreven feiten zou worden gesteld. Met het oog op die eenstemmigheid sloot **Ontw. v. d. H. II** zich bij dat denkbeeld aan, hetwelk ook in art. 65 **Ontw. 1892** werd overgenomen.

Daartegen rees de bedenking, dat de bepaling zeer hard kan zijn, en

---

1) Zie namelijk bij art. 78 en 79.

in Ontw. 1897 werd ze verzacht overeenkomstig Ontw. v. d. H. I, — in Ontw. 1901 opnieuw verscherpt overeenkomstig Ontw. v. d. H. II, — om ten slotte in Ontw. 1902 en in de Wet weer den oorspronkelijk voorgestelden milderen vorm te verkrijgen en te behouden.

Ten aanzien van de omschrijving der feiten zij het navolgende aangeteekend.

Verslag der Militaire Commissie.

„Door een lid der subcommissie van de Zeemacht is de vraag gesteld, of de mogelijkheid bestaat om op een ramschip of op andere vaartuigen, waar aan boord slechts één kanon is, dat stuk opzettelijk te vernagelen (vernieling van eenig oorlogsmateriëel), zonder dat die daad in de strafbepaling van art. 61 van het Ontwerp valt?

„Het antwoord was, dat zoodanig geval zich kan voordoen, wanneer iemand het stuk geschut vernagelt, meenende (terecht of ten onrechte), dat de zaak toch verloren is, en dat het nu, om gunstiger voorwaarden bij de overgave te verkrijgen, verkieselijk is, dat er verder niet worde gevuurd. In zoodanig geval had hij niet het oogmerk „den vijand hulp te verleenen enz.", en zou dus art. 61 niet op hem van toepassing zijn. Het feit kan dan alleen worden gebracht onder „onbruikbaar maken van oorlogsmateriëel".

„De vraag werd gedaan, of onder oorlogsmateriëel ook begrepen moet worden het materiëel, hetwelk den vijand toebehoort; zoo ja, of het dan niet wenschelijk is, dit in de wet uit te drukken.

„Mr. Van der Hoeven meende, dat, indien veroverd krijgsmateriëel onder dit artikel moet vallen, het dan uitdrukkelijk moet worden vermeld. Naar zijn oordeel is voor dat feit dezelfde strafbepaling evenwel niet gerechtvaardigd; want de grond voor deze strenge bepaling ligt in het gevaar der vermindering van de weerkracht. Bij vernieling van 's vijands oorlogsmateriëel is dat gevaar in den regel gering, omdat b. v. in een Duitsch kanon onze projectielen niet passen. Is het materiëel bruikbaar en wordt het gebruikt, dan behoort het reeds aan ons.

„Naar aanleiding van de opmerking, dat zij, die, gedurende een gevecht, achter eene dekking kruipen en daar blijven liggen, zich niet aan het gevecht onttrekken, zijn in dit artikel onder n°. 2 nog opgenomen de woorden: „of aan het oogenblikkelijk gevaar"."

De aanvulling die het artikel in Ontw. 1897 verkreeg door de bijvoeging van de woorden: „of tot zijne voorgeschreven wapening of uitrusting behoorende", is te danken aan den Luitenant P. P. C. Collette, die in Mil. Spect. IV. S. 19. D. N°. 4. blz. 215, terecht had opgemerkt, dat de officier, die zich bijv. van zijn revolver of sabel ontdoet, volgens het ontwerp niet strafbaar was, daar die wapens hem niet van rijkswege verstrekt worden.

De splitsing, die in het artikel is aangebracht, had alleen verduidelijking ten doel.

II.

Ontw. 1897. Art. 68. Met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren wordt gestraft:

1°. hij die bij een gevecht met den vijand, met schending van zijn plicht als militair, hetzij op de vlucht gaat, hetzij opzettelijk eenig oorlogsmateriëel vernielt, beschadigt of onbruikbaar maakt, hetzij zich opzettelijk ontdoet van eenig wapen, munitie of krijgstoerusting, hem van rijkswege verstrekt of tot zijne voorgeschreven wapening of uitrusting behoorende;

2°. de militair die zich in tijd van oorlog ter sluik of door een listigen kunstgreep, een samenweefsel van verdichtsels, dronkenschap of zelfverminking aan het gevecht of aan het oogenblikkelijk gevaar in het gevecht onttrekt.

De schuldige kan met den dood gestraft worden, indien hij door woord of daad ook anderen tot eene van die handelingen aanzet.

Memorie van Toelichting.

N°. 1. **Met schending van zijn plicht als militair.** Volgens het Duitsche en het Deensche wetboek is vereischte voor de strafbaarheid der vlucht, dat zij uit lafhartigheid (aus Feigheit) zij ondernomen [1]).

Beter is het echter, deze of dergelijke uitdrukking (lafhartige vlucht) te vermijden. Immers, het wettig bewijs dat lafhartigheid het motief van de daad is geweest, zal in vele gevallen niet te leveren zijn [2]); en de eisch dat de vlucht in de gegeven omstandigheden objectief als eene lafhartige daad is te beschouwen, behoeft evenmin te worden gesteld. De militair die bij een gevecht vlucht, moet, vooral wanneer hij ook anderen tracht over te halen zijn voorbeeld te volgen, zeer zwaar gestraft worden, niet omdat zijne vlucht een bewijs is, dat hij persoonlijk het gevaar vreest; — ook niet omdat de vlucht in het algemeen eene daad van lafhartigheid is; — maar omdat hij door die daad zijn allerhoogste plichten op de schromelijkste wijze verzaakt op een oogenblik waarop juist de grootste inspanning, gehoorzaamheid en zelfverloochening van hem gevorderd worden. Met andere woorden, de militair die, zij 't ook zonder verraderlijk oogmerk, bij een gevecht vlucht, terwijl zijn plicht als militair hem gebood stand te houden, wordt gestraft, niet omdat of indien hij lafhartig handelt, maar enkel en alleen omdat hij vlucht [3]).

---

1) Duitschland, 5ter Abschnitt, § 84—88; — Denemarken § 68—69; — Servië, artt. 53—56.
2) Aldus terecht Koolemans Beynen, l. c., bls. 905, naar aanleiding van Beaujon, Proeve artt. 41 en 42.
3) Zweden § 49. „Eine Person des Soldatenstandes, welche, wenn es gilt sich gegen den

Nevens het op de vlucht gaan wordt in het artikel vermeld het vernielen van oorlogsmateriëel, het wegwerpen van wapenen enz. Deze feiten, gepleegd met schending van den militairen plicht, zijn even laakbaar en gevaarlijk als de vlucht.

Krijgstoerusting, bijv. de spade, houweel of ander werktuig, in navolging van de Engelsche Army Act (sec. 4), die spreekt van „shamefully casting away arms, ammunition or tools."

Er kunnen ongetwijfeld omstandigheden bestaan, die aan de hier bedoelde feiten hun ernstig karakter ontnemen; deze zijn intusschen niet in algemeene termen te omschrijven, zoodat de toepassing van eene betrekkelijk lichte straf in zoodanige gevallen aan de prudentie van den rechter moet worden overgelaten; deze kan trouwens altijd tot het algemeene minimum afdalen.

N°. 2. Voor de interpretatie van de uitdrukkingen listige kunstgreep, samenweefsel van verdichtsels zal de jurisprudentie over artikel 326 van het Wetboek van Strafrecht te stade kunnen komen. Indien de geneeskundige zijn plicht naar behooren verricht, zullen zij ook het maar al te vaak voorkomende veinzen of voorwenden van kwalen, gebreken of ziekten omvatten.

Meermalen werd voorgesteld [1]), op de hier omschreven feiten zoodanige straffen te stellen, dat de schuldige, niettegenstaande de zelfverminking of eenig ander door hem aangewend middel, altoos zijn oogmerk om zich aan het oorlogsgevaar te onttrekken, ziet mislukken. Aan dit voorstel ligt wel eene juiste gedachte ten grondslag; doch veeltijds zou het niet raadzaam of niet uitvoerbaar zijn. In zeer enkele gevallen zal men door uitstel van de executie der straf dat oogmerk kunnen verijdelen.

Aanzet verdient de voorkeur boven verleidt [2]). De mogelijkheid van oplegging der doodstraf mag niet afhankelijk zijn van het welslagen of mislukken van de aanzetting [3]).

Verslag van de Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Volgens sommige leden is dit artikel zeer crimineel. Jonge soldaten die voor de eerste maal in het vuur komen, zullen soms vluchten en het is zelfs meermalen voorgekomen dat oude uitstekende troepen een oogenblik door een paniek bevangen werden. In die gevallen achtten bedoelde leden eene zoo ernstige straf niet gerechtvaardigd. In elk geval verdient het, huns inziens, aanbeveling eene bepaling op te nemen als die van § 88 van het Duitsche Militair Strafwetboek, krachtens welke dapperheid na vlucht de straf kan verminderen of opheffen.

Feind zu verteidigen oder denselben anzugreifen oder zu verfolgen,.... es unterlässt ihre Dienstpflicht wie ein ehrlicher und tapferer Soldat zu erfüllen, wird mit.... bestraft."

1) Zie M. W. Ver., Band XXIII, 8; Mil. Spect. 1882, blz. 58; — vgl. ook GRETENER, l. c., blz. 68.

2) Duitschland en Denemarken, ll. cc.

3) „War die Verleitung erfolglos geblieben, so liegt strafbarer Versuch vor." SOLMS, n°. 7 ad § 84 Duitschland. — Zweden § 48 heeft: „Wer es unternimmt.... zu verleiten."

Ook voor de sub 2°. genoemde feiten kwam een maximum van vijftien jaren te hoog voor. § 85 van het Duitsche Wetboek bedreigt tegen dezelfde misdrijven eene straf van 5 jaren.

Bij de beoordeeling van strafpositiën denke men niet aan zeer lichte gevallen, voor welke het maximum natuurlijk niet bestemd is. Voor eene schandelijke, lafhartige vlucht van aan het vuur gewende oud-gedienden en voor de zwaarste vormen van de onder n°. 2 omschreven feiten is de straf eer te licht dan te zwaar. Liever dan met een voorstel tot strafvermindering, vereenigt de Regeering zich met de opvatting der Militaire commissie, die éénstemmig van oordeel was, dat de doodstraf in het artikel algemeen moet worden gesteld.

Aan eene bepaling als die van § 88 van het Duitsche Wetboek, waarnaar in het Verslag verwezen wordt, bestaat voor ons recht, met het oog op de den rechter toekomende, zeer groote speelruimte tusschen maximum en minimum, geene behoefte. Bovendien is de leer, dat berouw, als het zich in daden uit, de strafbaarheid opheft, in ons recht nergens gehuldigd. Zie Memorie van Toelichting bij art. 45 Strafwetboek, Smidt, Strafwetboek, I, 2de druk, bladz. 423, aanhef van n°. 3.

1°. De uitdrukking „hij die" is hier minder juist. Men zal moeten lezen: „De militair, die" enz.

Het kwam wenschelijk voor het woord „opzettelijk" te verplaatsen en de bepaling aldus te doen luiden:

„De militair die opzettelijk bij een gevecht met den vijand" enz. Het moet den dader bekend zijn dat hij handelt onder de in den aanvang genoemde omstandigheden.

„Met schending van zijn plicht als militair". Te dien aanzien werd door enkele leden hetzelfde opgemerkt als omtrent de in art. 66 [68] sub 1°. voorkomende uitdrukking „wat zijn plicht onder die omstandigheden van hem eischte".

De vraag werd gedaan of die woorden niet kunnen vervallen, aangezien de militair, door te vluchten per se zijn plicht als militair schendt. Ook bij de toelichting van deze bepaling is hiervan uitgegaan. Immers wordt met zooveel woorden betoogd, dat de militair die bij een gevecht vlucht alleen daarom wordt gestraft, „omdat hij door die daad zijn allerhoogste plichten op de schromelijkste wijze verzaakt op een oogenblik, waarop juist de grootste inspanning, gehoorzaamheid en zelfverloochening van hem gevorderd worden."

Anderen echter meenden, dat waar blijkbaar standhouden geen nut meer heeft of waar de aanvoerders voorgaan, den individueelen militair die vlucht niet per se als plichtverzaking kan worden ten laste gelegd.

Gevraagd werd nog of niet eene afzonderlijke, strengere straf behoort

te worden bedreigd tegen den militair, die als bevelvoerend officier de hierbedoelde misdrijven pleegt. Voorts of hier niet strafbaar moet worden gesteld het zich krijgsgevangen geven.

Al kan de juistheid der aanmerkingen, op de redactie gemaakt, niet worden toegegeven, toch bestaat er tegen de verlangde gewijzigde redactie van het artikel geen bezwaar. De redactie „de militair die” kan echter niet worden overgenomen, omdat de bepaling van n⁰. 3 (nieuw) ook door niet militairen overtreden kan worden.

„Met schending enz.” Zie bij art. 66 [68] (bladzz. 60 en 61 [hiervóór, blz. 75]).

De gestelde vraag, of de woorden „met schending van zijn plicht als militair” niet kunnen vervallen, wordt ontkennend beantwoord. Vluchten is niet altijd plichtverzaking. Wanneer bijv. één man, die zijn wapens verloren heeft, door een grooten vijandelijken troep wordt achtervolgd, behoeft hij zich niet noodeloos te laten neerschieten. In de Memorie van Toelichting moeten de woorden: „in de gegeven omstandigheden, zoodat zijne vlucht plichtverzaking zou zijn”, om zoo te zeggen in iederen regel worden ingedacht.

Terecht wordt er op gewezen, dat de militair, die als bevelvoerend officier de hierbedoelde misdrijven pleegt, eene strengere straf verdient. Ook op dien grond zijn de nu voorgestelde redactie en strafpositie aanbevelenswaardig.

Het zich krijgsgevangen geven kan onmogelijk onder alle omstandigheden strafbaar zijn, maar als het geschiedt opzettelijk, bij een gevecht met den vijand en met schending van zijn plicht als militair, verdient het ongetwijfeld straf. Hierin is thans voorzien.

2⁰. De verwijzing in de Memorie van Toelichting naar de jurisprudentie van art. 326 van het Wetboek van Strafrecht voor de interpretatie van de uitdrukkingen „listige kunstgreep” en „samenweefsel van verdichtsels” achtten enkele leden minder gelukkig, aangezien dat artikel hun evenmin juist gesteld voorkwam.

Waarom wordt hier niet, evenals in dat artikel, van „kunstgrepen” gesproken?

In overweging werd gegeven hier de redactie te volgen van het overeenkomstig voorschrift van art. 114 en de bepaling derhalve aldus te lezen: „de militair, die zich opzettelijk in tijd van oorlog, hetzij ter sluik, hetzij door een listigen kunstgreep of een samenweefsel van verdichtsels, hetzij door dronkenschap of zelfverminking aan het gevecht of aan het oogenblikkelijk gevaar in het gevecht onttrekt.”

Al zijn misschien op de redactie van art. 326 Strafwetboek gegronde aanmerkingen te maken, dit neemt niet weg, dat de

jurisprudentie over „listige kunstgrepen" en „samenweefsel van verdichtsels" bij de interpretatie van dit artikel te pas zal kunnen komen.

Niet van „kunstgrepen" maar van „een kunstgreep" wordt gesproken, omdat ook één kunstgreep voldoende moet zijn en, volgens de in het Verslag gewraakte jurisprudentie (in overeenstemming met die onder den Code Pénal), ook voldoende is.

Tegen overneming van de voorgestelde gewijzigde redactie bestaat geen bezwaar. Nu de bepaling niet meer, gelijk oorspronkelijk, luidt: „.... tracht te onttrekken", is de inlassing van „opzettelijk" zelfs noodzakelijk.

Het heeft den schijn alsof de slotbepaling van dit artikel alleen bij n°. 2 behoort, terwijl zij n°s 1 en 2 beide beheerscht. Daarom zal òf gelezen moeten worden „eene van de sub 1 en 2 genoemde handelingen" òf het laatste lid anders moeten worden gedrukt.

„Door woord of daad". Die woorden ontbreken in de overeenkomstige bepaling van art. 71 [73] n°. 4. Ook wordt daar gesproken van „een ander", hier van „anderen", terwijl de doodstraf toch ook behoort te kunnen worden toegepast, wanneer de schuldige slechts één ander tot eene van bedoelde handelingen aanzet. Gelijkheid van redactie op beide plaatsen kwam wenschelijk voor.

De tegen de slotbepaling van het artikel gerichte bedenkingen zijn juist, doch komen, door den voorgestelden terugkeer tot de oorspronkelijke redactie, te vervallen.

ONTW. 1901. ART. 68. Met den dood kan gestraft worden:

1°. hij die opzettelijk bij een gevecht met den vijand, met schending van zijn plicht als militair, hetzij op de vlucht gaat, hetzij eenig oorlogsmateriëel vernielt, beschadigt of onbruikbaar maakt, hetzij zich ontdoet van eenig wapen, munitie of krijgstoerusting, hem van rijkswege verstrekt of tot zijne voorgeschreven wapening of uitrusting behoorende, hetzij zich krijgsgevangen geeft;

2°. de militair die zich opzettelijk in tijd van oorlog, hetzij ter sluik, hetzij door een listigen kunstgreep, hetzij door een samenweefsel van verdichtsels, dronkenschap of zelfverminking aan het gevecht of aan het oogenblikkelijk gevaar in het gevecht onttrekt;

3°. hij die een ander tot eene van die handelingen aanzet.

Verslag van het mondeling overleg.

1°. De meening van sommige leden dat het aanbeveling verdient eene bepaling op te nemen als die van § 88 van het Duitsche Militair Straf-

wetboek, krachtens welke dapperheid na vlucht de straf kan verminderen of opheffen, bestrijdt de Regeering o. a. met de opmerking, dat de leer, dat berouw, als het zich in daden uit, de strafbaarheid opheft, in ons recht nergens wordt gehuldigd. Die bestrijding schijnt minder juist. Hier toch is geen sprake van een misdrijf van zedelijken aard, waarbij „berouw" te pas komt, maar van gebrek aan moed, waartegen ter wille van het algemeen belang, een zeer zwaar leed wordt bedreigd. Blijkt later de wankelmoedige van zijn gebrek aan moed genezen te zijn, dan ware het wreed hem nog voor zijn vroeger vluchten te straffen, omdat de toepassing der straf het doel der strafbedreiging zou voorbijschieten. Eene bepaling, als bovenbedoelde van het Duitsche Wetboek is dus volkomen rationeel.

De strafpositie is, blijkens het antwoord der Regeering (bladz. 64 van het Verslag [hiervóór, blz. 87]), verhoogd, o. a. met het oog op het geval, dat de hierbedoelde misdrijven worden gepleegd door bevelvoerende officieren. Van die bedoeling blijkt echter niets uit de redactie van het artikel. Art. 69 [71] behelst in het tweede lid eene afzonderlijke, strengere strafbepaling voor het geval het in dat artikel bedoelde misdrijf door een bevelvoerend militair wordt begaan. De Commissie zou wenschen dat art. 68 [70] op dezelfde wijze werd geredigeerd.

2°. Duidelijkheidshalve verdient het aanbeveling vóór „dronkenschap", de woorden „hetzij door" te herhalen.

3°. Deze nieuwe zinsnede heeft eene veel verdere strekking dan de vroegere slotbepaling, welke slechts betrekking had op den in het gevecht zijnden militair, die tot bedoelde handelingen aanzet, terwijl het thans bepaalde ook slaat op hen die niet in het gevecht zijn. De Commissie ziet de noodzakelijkheid van deze uitbreiding niet in.

1°. Tegen opneming van eene bepaling, krachtens welke dapperheid na vlucht de straf kan verminderen of opheffen, had de Regeering bedenking. Het nut van zoodanige bepaling zag zij niet in, waar toch ook reeds nu, ingeval van later betoonde dapperheid, de rechter bij de straftoemeting zelfs tot het minimum van 1 dag gevangenisstraf zal kunnen afdalen, terwijl ook nog de weg van gratie openstaat.

Bedoelde regeling zou, haars inziens, veeleer onbillijk werken. Zij zou ongelijkheid scheppen, omdat lang niet ieder, na te zijn gevlucht, kans zou hebben door later dapper gedrag aan bestraffing te ontkomen. Daarom zou in het stelsel der Commissie eigenlijk ieder gevlucht militair billijkerwijze in de gelegenheid gesteld moeten worden zich alsnog door dapperheid te onderscheiden.

Voorts meende de Regeering dat het niet gemotiveerd ware, alleen voor dit geval het beginsel in te voeren dat de dader van een strafbaar feit door eene latere verdienstelijke handeling in tegengestelden zin, zich vrijstelling van straf zal kunnen verwerven.

Men zou verder behooren te gaan en b. v. ook moeten bepalen dat het plegen van eene daad van buitengewone eerlijkheid na diefstal, ontheffing van straf voor den dief tengevolge zal kunnen hebben.

De Commissie voerde hiertegen aan dat het uit een oogpunt van utiliteit zeer wenschelijk is te achten dat de wankelmoedige een krachtigen prikkel heeft om na zijne vlucht zich dapper te betoonen. Eene bepaling als door haar wordt voorgesteld, heeft haars inziens te meer reden van bestaan, waar ook de op dit misdrijf gestelde straf haren grond bijna uitsluitend vindt in redenen van utiliteit.

De rechter kan wel is waar eene zeer lage straf opleggen, maar den betrokkene treft dan toch altijd het schandelijke, hetwelk in elke straf is gelegen.

De Regeering was niet overtuigd en bleef bij haar gevoelen, dat meerbedoeld voorschrift geen aanbeveling verdient.

Bij nadere overweging is de Regeering tot het besluit gekomen dat het beter is de strafpositie terug te brengen tot die van het oorspronkelijk artikel. Het bezwaar der Commissie tegen de redactie die zij in overeenstemming gebracht wilde zien met die van art. 69 [71], is daardoor vervallen.

De woorden „hij die" in sub 1°. wenschte de Regeering alsnog te vervangen door „de militair die".

2°. De hierbedoelde verduidelijking verdient, ook naar het oordeel der Regeering, aanbeveling en zal derhalve worden aangebracht.

3°. De Regeering meende dat het voor de strafwaardigheid van het hierbedoelde feit onverschillig is of het gepleegd wordt door een in het gevecht zijnd militair, die tot bedoelde handelingen aanzet, dan wel door een ander aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon, b. v. door iemand behoorende bij de legertros.

Die meening werd door de Commissie geenszins gedeeld. Waar in sub 2°., tweede lid, van het oorspronkelijk ontwerp slechts tegen den dader van, tevens aanzetter tot eene der in het eerste lid genoemde handelingen — daderschap onder eene verzwarende omstandigheid dus — de doodstraf werd bedreigd, zal na de aangebrachte wijziging die straf zelfs ook hem kunnen treffen, die per brief tot zoodanige handelingen aanzet. Dit achtte de Commissie allerminst gemotiveerd. Zij wees er op dat men hier te doen heeft met eene afwijking van de leer der medeplichtigheid.

De Regeering, ofschoon zij van oordeel bleef, dat zich gevallen kunnen voordoen, waarin het belang van het leger eischt dat den aanzetter de zwaarste straf wordt opgelegd, al is hij niet zelf schuldig aan eene der handelingen waartoe hij heeft aangezet, erkende dat de door de Commissie geopperde bedenkingen niet ongegrond zijn en dat het hier bepaalde inderdaad zeer ver gaat.

Bij nader inzien dus verklaarde zij zich bereid de verlangde beperking aan te brengen.

Het artikel zal nu luiden als volgt: [nagenoeg gelijk art. 68 Ontw. 1902].

Regeeringsnota van 18 April 1902.

Voor dit artikel is de redactie hersteld van het oorspronkelijk voorgestelde artikel, evenwel met overneming van de in het Verslag aangegeven wijzigingen.

Ontw. 1902. Art. 68. = Art. 70 der wet, behoudens dat in n°. 2 gelezen werd „opzettelijk in tijd van oorlog" in plaats van „in tijd van oorlog opzettelijk", en dat in het tweede lid de bij de tweede lezing van het ontwerp (10 Juni 1902) gewijzigde doodstrafbepaling nog anders geformuleerd was. Zie hiervóór, blz. 13.

Beraadslaging in de Tweede Kamer.

(15 Mei 1902.)

De **Voorzitter**: In art. 68 [70], 2°., is door de Regeering een wijziging gebracht. Gelijk reeds in andere artikelen heeft plaats gehad, moet ook hier in den eersten regel het woord „opzettelijk" geplaatst worden achter „in tijd van oorlog", zoodat gelezen moet worden: „2°. de militair, die zich in tijd van oorlog opzettelijk" enz.

Het aldus *gewijzigd artikel* wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Art. 71.

Hij die in tijd van oorlog opzettelijk eene militaire operatie doet mislukken, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren.

De schuldige wordt gestraft met den dood, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren, indien hij het misdrijf begaat als bevelvoerend militair of als belast zijnde met het bestuur of toezicht over benoodigdheden ten dienste van de vloot of het leger.

I.

Aangaande het in het eerste lid te stellen strafmaximum bleek van verschil van gevoelen:

Ontw. v. d. H. I had 15 jaar.

De Subcommissie van de Zeemacht wenschte 20 jaar.

Ontw. v. d. H. II hield 15 jaar.
Ontw. 1892 stelde 9 jaar.
Ontw. 1897 herstelde 15 jaar.

Verslag van de Militaire Commissie.

„De onderscheiding, dat het in dit artikel genoemde feit geen verraad zou zijn [zie Mem. v. Toel. hiernaast], werd door de subcommissie van de Landmacht niet gevat.

„De militair, die opzettelijk eene militaire operatie doet mislukken, belemmert de operatiën der krijgsmacht en benadeelt daarin den staat.

„Mr. Van der Hoeven meende, dat de leden dan zekerlijk in art. 61 het woord „opzettelijk" hadden voorbijgezien, tengevolge waarvan de dader moet weten, dat hij den vijand bevoordeelt. In de memorie van toelichting op dit art. 69 [71] zijn eenige gevallen genoemd, waarin de dader dit niet weet.

„Daar de zekerheid ontbreekt, dat de militaire rechter de ruime opvatting van den minister Modderman over opzet, met betrekking tot art. 102 van het Wetboek van Strafrecht [1]), zal aannemen, is het noodig deze feiten speciaal strafbaar te stellen. Men kan b. v. eene operatie doen mislukken, om tot eene andere te geraken, waardoor de vijand des te krachtiger kan getroffen worden.

„Om duidelijk uit te drukken, dat dit artikel alleen toepasselijk is, wanneer de daad niet met verraderlijk oogmerk wordt gepleegd, werd voorgesteld, in het artikel de woorden in te voegen: „zonder oogmerk om den vijand hulp te verleenen of den staat tegenover den vijand te benadeelen".

„Aangezien de afwezigheid van dit oogmerk een kenmerk is van alle misdrijven, in dezen Titel vermeld, werd op voorstel van den ontwerper besloten, die woorden uit den aanhef van art. 66 [68] te lichten en ze in het hoofd van den Titel te plaatsen.

„Het woord „bevelhebber" werd, in verband met de bovenvermelde beschouwingen over dat woord [vgl. hiervóór, blz. 58 en 59], vervangen door „bevelvoerend militair", waarmede elk zelfstandig kommandeerend militair bedoeld wordt."

II.

Ontw. 1897. Art. 69 = **Art. 71** der wet, behoudens de formuleering van de doodstrafbepaling („kan met den dood gestraft worden"), bij de tweede lezing van het ontwerp (10 Juni 1902) gewijzigd; zie hiervóór, blz. 13.

---

1) Smidt, Swb., II, blz. 22 [2e druk, blz. 29].

Memorie van Toelichting.

Van de feiten, in de artikelen 76 en 77 [78 en 79] als culpose misdrijven omschreven, wordt hier slechts één, het doen mislukken van eene militaire operatie, als doloos misdrijf strafbaar gesteld. Dit feit toch kan ook zonder verraderlijk oogmerk worden gepleegd, bijvoorbeeld omdat de schuldige aan de voorgenomen of bevolen operatie niet het minste gewicht hechtte, of omdat hij verwacht, op andere wijze meer eer te kunnen behalen.

Hij daarentegen die den vijand opzettelijk eenige niet onder zijn bevel staande plaats, post, troepenafdeeling of oorlogsvaartuig in handen speelt, of in tijd van oorlog opzettelijk en wederrechtelijk een vaartuig der krijgsmacht onbruikbaar maakt [1]), of die, zonder dat strategische belangen het eischen, den vijand opzettelijk de gelegenheid geeft of laat om een onverhoedschen aanval te doen [2]), benadeelt willens en wetens den Staat tegenover den vijand, en is alzoo altoos schuldig aan het misdrijf van art. 59 [61], tweede lid.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Hier wordt, evenals o. a. in de artt. 47 [51] 3°. en 76 [78] alinea 2, gesproken van „bevelvoerend militair". In art. 8 is sprake van den „bevelvoerenden officier"; in art. 67 [69] en in art. 70 [72] van „den bevelhebber". Waarom, zoo werd gevraagd, dit verschil in terminologie? Wanneer tusschen die uitdrukkingen verschil in beteekenis bestaat, dan behoort dat verschil in de wet te worden vermeld.

> „Bevelhebber" is iemand die heeft te bevelen, de zelfstandige zoowel als de niet-zelfstandige commandant, de hoogste in rang aanwezige militair. „Bevelvoerend militair" is elk zelfstandig commandeerend militair. In art. 8 wordt gelezen „bevelvoerende officier", omdat in dat geval de bevelvoerende militair altoos een officier zijn zal.
>
> Van eene nadere omschrijving in de wet is afgezien, omdat die zou moeten samenhangen met, — aansluiten aan de organisatie onzer krijgsmacht en dienaangaande nog geene definitieve regeling is getroffen.

Verslag van het mondeling overleg.

Het is wenschelijk de omschrijving van de uitdrukkingen „bevelhebber", „bevelvoerend militair", „bevelvoerend officier" op te nemen in den IXden titel van dit ontwerp.

---

1) Vgl. art. 76 Ontw. [78].
2) „ „ 77 „ [79].

De Regeering verklaarde het woord „bevelhebber" in de artt. 67 [69], 1°. en 70 [72], 1°. te zullen vervangen door „ter plaatse aanwezigen met het hoogste gezag bekleeden militair". De uitdrukkingen „bevelvoerend militair", „bevelvoerend officier" en „commandeerend officier" kunnen haars inziens ook zonder nadere omschrijving niet tot misverstand aanleiding geven, omdat zij in het militaire strafrecht geen anderen zin kunnen hebben dan in de militaire organisatie, in welke de beteekenis van elk dier termen vaststaat.

[Vgl. hiervóór, blz. 58 en 59]

Art. 72.

Met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren wordt gestraft:

1°. hij die zonder verlof van of vanwege den ter plaatse aanwezigen met het hoogste gezag bekleeden militair zich in betrekking stelt tot iemand die zich bij de vijandelijke krijgsmacht of in 's vijands macht bevindt, of tot een onderdaan eener vijandelijke mogendheid of macht;

2°. hij die, een bescheid, bericht, inlichting of vraag van iemand die zich bij de vijandelijke krijgsmacht of in 's vijands macht bevindt, of van een onderdaan eener vijandelijke mogendheid of macht ontvangen of onderschept hebbende, opzettelijk nalaat daarvan dadelijk aan de militaire overheid mededeeling te doen;

3°. hij die in tijd van oorlog eene gebeurtenis, bijzonderheid of beschouwing, welker ruchtbaarheid eenig krijgsbelang kan schaden, opzettelijk bekend maakt, zonder van ambtswege daartoe verplicht of bevoegd te zijn.

I.

Ontw. v. d. H. I. Art. 70 = Art. 72 der wet, behoudens dat n°. 1 aanving: „hij die zonder verlof van of vanwege den bevelhebber zich mondeling of bij geschrifte in betrekking stelt", en dat in n°. 3 in plaats van „eenig krijgsbelang" gelezen werd: „het belang der krijgsmacht".

Verslag van de Militaire Commissie.

„N⁰. 1. Het woord „bevelhebber" is in dit nummer gehandhaafd, omdat het betrekking heeft op den hoogsten in rang aanwezigen militair [1]).

„N⁰. 2. Men vroeg, of het opzet is uitgesloten, indien niet kan bewezen worden, dat de bedoelde persoon met deze strafbepaling bekend is; b. v. indien hij zich verdedigt, met te zeggen: „ik heb er niet aan gedacht om daarvan mededeeling te doen, want ik wist niet dat dit voorgeschreven was." Een militair kan men in zoo'n geval voorhouden, dat de militaire wetten hem zijn bekendgemaakt; maar het feit is strafbaar gesteld voor „ieder aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon". Zal b. v. een gepreste voerman weten, wat hij met het door een koerier verloren en door hem gevonden bericht moet doen? „Hij die" is ook toepasselijk op den bewoner van het vijandelijk land; men kan toch niet vorderen, dat deze aan onze militaire overheid mededeeling doet van bescheiden ten nadeele van zijne eigene legermacht. Volgens de oorlogsgebruiken mag de bewoner van vijandelijk bezet gebied de krijgsmacht van den occupator niet benadeelen en kan hij daarvoor zwaar gestraft worden. Een gebod ter bevoordeeling van zijn vijand, gesanctionneerd door eene strafbepaling van tien jaren gevangenisstraf, schijnt niet gewettigd.

„Mr. VAN DER HOEVEN gaf ten antwoord, dat om volgens n⁰. 2 gestraft te worden, de dader „opzettelijk" moet hebben nagelaten, aan de militaire overheid kennis te geven. Zijn wil moet met bewustheid gericht zijn geweest op het nalaten. Het bericht in den zak houden, zonder er aan te denken, valt niet onder deze strafbepaling.

„Het ligt voor de hand, dat niet alleen de militair, maar evenzeer de burger zeer goed begrijpt, dat hij, een bescheid enz. van den vijand ontvangen hebbende, verplicht is, dit aan de militaire overheid mede te deelen.

„Ten einde tegemoet te komen aan het bezwaar, dat onder n⁰. 2 ook de bewoner van het vijandelijk land zou kunnen vallen, werd op voorstel van den ontwerper, wiens bedoeling trouwens niet verder reikte, besloten achter de woorden „op het tooneel van den strijd" [2]) in art. 3 n⁰. 2 van de „Voorloopige regeling der rechtsmacht van den militairen rechter" de woorden in te voegen „binnen het rijk in Europa".

„De meerderheid van de Commissie, hoewel dit zeer zeker eene verbetering achtende, wenschte echter verder te gaan. Volgens haar mag nooit iemand, tot de nationaliteit van den vijand behoorende, door eene

1) [Niet voor alle gevallen juist. Enkele malen, al wordt het ook zooveel mogelijk voorkomen, zal de hoogste in rang aanwezige militair volstrekt niet de hier bedoelde persoon zijn, bijv. een officier van gezondheid aan boord van een oorlogsvaartuig waarover een officier van lageren rang of van minderen ouderdom in rang het bevel voert. Ook bij de Landmacht komen, kwamen althans, dergelijke misstanden wel eens voor. Daarom is, toen besloten was het woord „bevelhebber" te doen vervallen, dit hier vervangen door: „den ter plaatse aanwezigen met het hoogste gezag bekleeden militair". Zie hiervóór, blz. 59.]

2) Later veranderd in: „op het oorlogstooneel".

strafbepaling gedwongen worden, nadeel toe te brengen aan zijne eigene legermacht en aldus daartegen verraad te plegen. Onder de woorden „hij die"[1]) zijn o. a. begrepen de krijgsgevangen gemaakte legervolgelingen van den vijand en de vreemdelingen, tot 's vijands nationaliteit behoorende, die zich hier te lande metterwoon hebben gevestigd en tijdens den oorlog hunne verblijfplaats niet hebben verlaten.

„Met 5 tegen 2 stemmen werd besloten in n°. 2 achter de woorden „hij die" in te voegen de woorden: „niet tot de nationaliteit van den vijand behoorende".

„Mr. Van der Hoeven kon zich met die beslissing niet vereenigen. Is het straffen van den vreemdeling voor die feiten strijdig met het oorlogsrecht, dan is daarin voorzien door art. 27 van het Ontwerp [29]. Is dit niet het geval, waarom zullen wij ons dan binden? Aan de mededeeling van een dergelijk bescheid, bericht, enz. kunnen groote, ja overwegende militaire belangen verbonden zijn; zelfs kan de al dan niet gunstige afloop van den oorlog, de onafhankelijkheid van het Vaderland er mede gemoeid zijn.

„Voor de beide genoemde categorieën van personen eene uitzondering te maken, is niet gerechtvaardigd. De krijgsgevangenen zullen toch wel niet zonder contrôle berichten, bescheiden, enz. van 's vijands zijde mogen ontvangen. Hebben zij dus dergelijke bescheiden in hun bezit, dan zijn die op slinksche wijze verkregen; en tegen het niet-mededeelen daarvan zal men toch wel door eene strafbepaling mogen waken.

„De vreemdelingen, die tot 's vijands nationaliteit behooren, doch tijdens den oorlog in ons land gevestigd blijven en aldus de bescherming onzer wetten blijven genieten, moeten zich dan ook maar als Nederlanders gedragen en anders het land verlaten.

„Nog werd voorgesteld, om het woord „opzettelijk" uit n°. 2 weg te nemen, aangezien men toch niet opzettelijk iets kan nalaten of men moet weten, dat men iets moet doen. De hoofdgrond voor deze strafbepaling is het gevaar; is er zonder opzet nagelaten, dan is dit reeds ten nadeele van de krijgsmacht.

„De meerderheid (6 stemmen) kon zich met dit voorstel niet vereenigen. Waar het eenigszins mogelijk is (de artt. 114 en 115 van het Ontwerp maken [art. 113 maakt] hierop eene uitzondering), moet het beginsel van het Wetboek van Strafrecht, dat opzet of schuld elementen zijn van elk misdrijf, worden gehandhaafd.

„Ten aanzien van n°. 3 werd opgemerkt, dat daaronder begrepen is een particulier geschrift. Iemand, die uit het leger aan zijne familie een brief zendt, zeker wetende dat aan den inhoud daarvan geen ruchtbaarheid zal worden gegeven, kan dus met 10 jaren gevangenisstraf worden gestraft. Is die straf niet te zwaar?

„Mr. Van der Hoeven antwoordde, dat niemand kan beweren, dat een

1) Ieder aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon [50].

bericht, hetwelk hij aan een ander persoon mededeelt, nooit zal worden bekendgemaakt. Hij kan alleen zeggen, dat hij niet het oogmerk had, aan het bericht ruchtbaarheid te geven. In het bekendmaken, al meent men dit aan een vertrouwd persoon te doen, is echter reeds groot gevaar gelegen."

Ontw. 1892. „ART. 67. Met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren wordt gestraft:

„1°. de militair aan boord van een vaartuig der krijgsmacht, binnen de voorpostenlinie, in eene versterkte of bezette plaats of post, of in eene militaire inrichting zich bevindende, die zonder verlof van of vanwege den bevelhebber zich bij geschrifte in betrekking stelt tot iemand die zich bij de vijandelijke krijgsmacht of in 's vijands macht bevindt of tot een onderdaan eener vijandelijke mogendheid of macht;

„2°. hij die, een bescheid, bericht, inlichting of vraag van iemand die zich bij de vijandelijke krijgsmacht of in's vijands macht bevindt, ontvangen of onderschept hebbende, opzettelijk nalaat daarvan dadelijk aan de militaire overheid mededeeling te doen;

„3°. hij die opzettelijk, in tijd van oorlog, eene gebeurtenis, bijzonderheid of beschouwing, welker ruchtbaarheid eenig krijgsbelang kan schaden, bekendmaakt, zonder van ambtswege daartoe verplicht of bevoegd te zijn."

In dezen vorm had het artikel onderscheidene verslappingen ondergaan, die echter, gelukkig, bij slot van rekening geen van alle zijn gehandhaafd.

In n°. 1 was van: „zich mondeling of bij geschrifte in betrekking stelt" gemaakt: „zich bij geschrifte in betrekking stelt". Deze beperking en de vrijlating van mondelinge communicatie met den vijand was niet alleen niet wenschelijk, maar de overweging, dat verbinding door seinen met den vijand evenzeer verboden moet zijn, deed inzien, dat de oorspronkelijk gebezigde uitdrukking nog te eng was. Door schrapping van de woorden „mondeling of bij geschrifte" is toen gezorgd, dat elke wijze van zich met den vijand enz. in verbinding te stellen zonder verlof van de bevoegde overheid, strafbaar zoude zijn.

Ook is de enorme beperking tot den „militair aan boord van een vaartuig der krijgsmacht enz." weder vervallen en is de bepaling opnieuw gericht tegen iederen aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon, zoodat zij nu weer betrekking heeft niet alleen op alle militairen, maar ook op de gerequireerde karrevoerders enz., de geestelijken of veldpredikers, de dagbladcorrespondenten en wie verder het leger mogen vergezellen of volgen, indien deze personen althans, gelijk te verwachten is, aan de militaire rechtsmacht onderworpen zullen worden. Volgens Ontw. 1892 zouden die allen vrijelijk met den vijand hebben mogen correspondeeren.

In n⁰. 2 was vervallen, maar werd in Ontw. 1897 hersteld, de uitdrukking: „of van een onderdaan eener vijandelijke mogendheid of macht". Door de schrapping van die woorden was de geheele bepaling illusoir geworden. Of berichten, van 's vijands zijde afkomstig, rechtstreeks uit het vijandelijke kamp dan wel langs een omweg hunne bestemming bereiken, maakt geen verschil.

In n⁰. 3 was „opzettelijk", dat in Ontw. v. d. H. voorafging aan „bekendmaakt", naar den aanvang van het n⁰. verschoven. Het preventief karakter van de bepaling was daardoor geheel verloren gegaan. Ter tegemoetkoming aan eene in het Verslag der Tweede Kamer voorkomende opmerking is het woord „opzettelijk" gelukkig weder op zijne oude plaats terruggebracht. Zie hierna, blz. 102.

Art. 67 C.W.Z. bepaalde, dat strafbaar zouden zijn „alle onder-officieren of mindere schepelingen, die, in tijd van oorlog, brieven aan boord ontvangen of van daar verzenden, zonder voorkennis van den kommandeerenden officier of van dengenen die daartoe door den kommandant is geordonneerd".

De overweging van de vraag, of een dergelijke bepaling in het nieuwe wetboek behoorde te worden opgenomen, leidde tot hare ontkennende beantwoording. Wel is waar kan zoodanig verbod wenschelijk zijn; maar dan natuurlijk evenzeer tot de officieren gericht, en ook betreffende het ontvangen van brieven in een fort, in eene door den vijand aangevallen of met aanval bedreigde plaats of post, in een kampement, enz. In eene strafwet zou echter zoodanig verbod niet op zijne plaats zijn; het behoort òf in een reglement, òf het kan, als het in een bizonder geval noodig is, worden uitgevaardigd. Bij overtreding daarvan gelden dan de strafbepalingen tegen de ongehoorzaamheid (art^{n} **98**, **99**, **119**), die alleszins voldoende zijn. Het Wetboek van Strafrecht behoort alleen te voorzien tegen de uit haren aard gevaarlijke correspondentie.

II.

Ontw. 1897. Art. 70. Met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren wordt gestraft:

1⁰. hij die zonder verlof van of vanwege den bevelhebber zich in betrekking stelt tot iemand die zich bij de vijandelijke krijgsmacht of in 's vijands macht bevindt of tot een onderdaan eener vijandelijke mogendheid of macht;

2⁰. hij die, een bescheid, bericht, inlichting of vraag van iemand die zich bij de vijandelijke krijgsmacht of in 's vijands macht bevindt of van een onderdaan eener vijandelijke mogendheid of macht ontvangen of onderschept hebbende, opzettelijk nalaat daarvan dadelijk aan de militaire overheid mededeeling te doen;

3°. hij die opzettelijk, in tijd van oorlog, eene gebeurtenis, bijzonderheid of beschouwing, welker ruchtbaarheid eenig krijgsbelang kan schaden, bekend maakt, zonder van ambtswege daartoe verplicht of bevoegd te zijn.

Memorie van Toelichting.

Aan allen die aan de rechtsmacht van den militairen rechter onderworpen zijn, militairen, legervolgelingen en anderen, moet iedere persoonlijke betrekking met den vijand of met vijandelijke onderdanen worden verboden [1]). Blijkt uit den inhoud der „correspondentie" het verraderlijk oogmerk, dan zal natuurlijk artikel 59 [61] toepasselijk zijn. Het zou echter hoogst onvoorzichtig wezen elke briefwisseling waaruit dat oogmerk niet blijkt, te veroorloven. „Zelfs de schijnbaar meest onschuldige correspondentie — schrijft terecht POLS [2]) — kan het middel zijn om den vijand berichten te doen toekomen, schadelijk voor de veiligheid van het leger of voor het welgelukken van eenige operatie." En het groote gevaar dat in dergelijke schijnbaar onbeteekenende berichten verscholen kan liggen, maakt het zeker onraadzaam, op dit feit slechts eene lichte straf te stellen [3]).

Iemand die zich bij de vijandelijke krijgsmacht bevindt; ten einde de correspondentie enz. zonder verlof niet alleen met vijandelijke militairen, doch ook met gevangenen, neutrale personen en anderen die zich bij den vijand ophouden, af te snijden [4]).

Iemand die zich in's vijands macht bevindt. Hier wordt gedoeld op de krijgsgevangen gemaakte Nederlandsche militairen, die bijv. in een fort of gevangenis opgesloten worden gehouden, en zich alzoo niet meer bij de vijandelijke krijgsmacht bevinden. Dat de correspondentie met deze personen evenals die met de niet-militaire onderdanen der vijandelijke mogendheid moet worden verboden, ligt voor de hand. Ware zij geoorloofd, de berichten zouden langs een omweg voorzeker toch wel het vijandelijk leger bereiken.

In n°. 2 wordt strafbaar gesteld het verzwijgen van berichten enz., van 's vijands zijde afkomstig, onverschillig of ze langs regelmatigen weg den verzwijger in handen gekomen, dan wel bij toeval of bij wijze van onderschepping in zijn bezit of tot zijne kennis geraakt zijn.

N°. 3. Talrijk zijn de voorbeelden in de geschiedenis, hoe door ontijdige en zonder eenige verraderlijke bedoeling gedane bekendmaking van de bewegingen of lotgevallen of van den toestand der krijgsmacht de voor-

---

1) Zweden §§ 55, 56; Denemarken § 76; Oostenrijk § 272 *i*; art. 66 C. W. Z.; art. 70 C. W. L. Ook reeds de Fransche ordonnantie van FRANÇOIS I van Juli 1584 en die van CHARLES IX van 1568; zie bij COLONIEU, l. c., blz. 24, 25.

2) L. c., bladz. 244.

3) § 55, Zweden, stelt slechts strafarbeid van ten hoogste twee jaren of gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden.

4) POLS, l. c.

genomen operatiën mislukten en de krijgskans keerde. Alleen de bevelhebber kan met volledige kennis van zaken beoordeelen, welke feiten zonder gevaar openbaar gemaakt kunnen worden. Alle andere militairen zijn verplicht, bij de verzending hunner particuliere berichten van het oorlogstooneel naar hunne betrekkingen of vrienden, de grootste voorzichtigheid te betrachten, en steeds de mogelijkheid voor oogen te houden, dat aan hunne mededeelingen of kritische beschouwingen lichtelijk eene door hen niet bedoelde openbaarheid zal worden gegeven, of dat ze den vijand in handen kunnen vallen. Zeker in niet mindere mate rust dezelfde verplichting op de dagbladcorrespondenten, die het leger volgen. Schending daarvan moet, om der wille van de daaraan verbonden gevaren, gestreng gestraft kunnen worden [1]).

Opzettelijk. Uit de plaatsing van dit woord volgt, dat voor de strafbaarheid van den correspondent het bewijs zijner bekendheid met het mogelijk schadelijk karakter zijner berichten wordt vereischt.

Bekendmaakt. Strafbaar is dus zoowel de eigenlijke publicatie, als de mededeeling in een particulier geschrift aan één persoon. Zie het Regeeringsantwoord betreffende artikel 272 van het Wetboek van Strafrecht [2]).

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Dit artikel achtten velen te streng. Een maximum van 10 jaren voor elke briefwisseling, zelfs met familieleden, zonder eenige kwade bedoeling, kwam niet gerechtvaardigd voor.

„Aan allen — zoo luidt het in de Memorie van Toelichting, bladz. 57 [hiervóór, blz. 99] — die aan de rechtsmacht van den militairen rechter onderworpen zijn, militairen, legervolgelingen en anderen, moet iedere persoonlijke betrekking met den vijand of met vijandelijke onderdanen worden verboden.” Gevraagd werd wie hier bedoeld worden met „anderen”. Het artikel is ook van toepassing op den vijandelijken onderdaan. Zal nu van dezen ook geëischt worden dat hij de in n°. 2 bedoelde mededeeling aan de militaire overheid zal doen?

Met het oog op de ontzaglijke gevaren en onherstelbare nadeelen, die uit correspondentiën enz. geboren kunnen worden, moet de mogelijkheid der oplegging eener zware straf worden opengelaten. Is het feit werkelijk van min schuldigen aard, dan zal de rechter zeker ook maar eene lichte straf uitspreken. „Bij de beoordeeling der strafposities, die immers slechts *maxima* zijn, moet men zich — het is reeds meermalen herinnerd — *niet* het lichtste maar het ergste geval voor den geest stellen.” SMIDT, Strafwetboek II, 2de druk, bladz. 19.

---

1) Army Act, Sec. 86.
2) SMIDT, Swb., II, blz. 404 [2e druk, blz. 427.]

Wie de „anderen" zijn, zal blijken uit de wet tot regeling der rechtsmacht van den militairen rechter.

Ook op den vijandelijken onderdaan moet, voor zoover art. 27 [**29**] hem niet helpt, het artikel toepasselijk zijn.

1°. Wat moet worden verstaan onder „zich in betrekking stellen"? Deze uitdrukking kwam te vaag voor.

„Zich in betrekking stellen" is: „zich mondeling, bij geschrifte, door seinen of door welk ander middel ook in verbinding stellen tot...." Aanvankelijk waren in het ontwerp een paar middelen aangegeven, maar daar die opsomming onvolledig was en *elke* wijze van zich zonder verlof met den vijand enz. in betrekking te stellen verboden moet zijn, is de uitdrukking, door schrapping van de middelen, verruimd.

2°. „opzettelijk" behoort voorop te gaan. Men zal dus moeten lezen: „Hij, die opzettelijk een bescheid, bericht" enz. Om strafbaar te zijn, moet de dader weten dat het bescheid enz. afkomstig is van iemand als hier bedoeld.

De bepaling scheen te algemeen. Elk particulier bericht of bescheid toch valt er onder.

Waarom wordt nu hier gesproken van „militaire overheid" en in art. 65 [**67**] van „overheid"?

Bij nadere lezing van het artikel zal men toegeven, dat de aangegeven, redactie: „*opzettelijk* een bescheid *ontvangen* hebbende" fout zou zijn. „*Opzettelijk* nalaat *daarvan*" is volkomen voldoende.

De bepaling is algemeen en behoort dit te zijn. Wanneer particuliere berichten of bescheiden er niet onder vielen, zou de geheele bepaling illusoir worden, want de vijand zou dan eenvoudig de tusschenkomst van particuliere berichtgevers inroepen om zijne mededeelingen of vragen te doen. Of de berichten enz., van 's vijands zijde afkomstig, rechtstreeks of langs een omweg hunne bestemming bereiken, maakt geen verschil.

Van „militaire overheid" wordt hier gesproken omdat de mededeeling van deze berichten, in tijd van oorlog, natuurlijk voor haar van het hoogste belang is. De militaire operatiën enz. kunnen van die berichten afhankelijk zijn. Voor andere autoriteiten, bijv. voor een burgemeester of officier van justitie, hebben die berichten geen dadelijk belang. In art. 65 [**67**] daarentegen wordt alleen gesproken van „overheid", omdat ook andere dan de militaire autoriteiten in de gelegenheid kunnen zijn ten aanzien van het voorgenomen misdrijf preventieve maatregelen te nemen.

3°. Door het voorop stellen van het woord „opzettelijk" — in art. 75 n°. 3 van het ontwerp [II] van den hoogleeraar VAN DER HOEVEN ging het onmiddellijk vooraf aan „bekend maakt" — is, naar werd opgemerkt, het bewijs zoozeer verzwaard, dat de verdachte wel altijd aan deze bepaling zal ontsnappen. Hoe toch zal men kunnen bewijzen, dat hij er kennis van droeg dat de ruchtbaarheid der bekend gemaakte gebeurtenis eenig krijgsbelang kon schaden? De plaatsing van het hierbedoelde woord en de betrekkelijke toelichting zijn trouwens ook niet in overeenstemming met het aan die toelichting voorafgaande betoog, hetwelk veeleer de noodzakelijkheid bepleit om de opzettelijke bekendmaking op zich zelve, zonder meer strafbaar te stellen.

Van andere zijde betwijfelde men of uit de plaatsing van „opzettelijk" wel volgt dat voor de strafbaarheid van den correspondent het bewijs zijner bekendheid met het mogelijk schadelijk karakter zijner berichten wordt vereischt.

Voorts werd opgemerkt dat de Memorie van Toelichting voor het geval, onder n°. 3 bedoeld, de militairen op het oog heeft, van wie inderdaad eene buitengewone mate van voorzichtigheid mag worden geëischt; maar „hij die" kan in tijd van oorlog iedereen omvatten.

Men vroeg wat de beteekenis is van „beschouwing".

De opmerking is juist. Het artikel wordt in zijne vroegere redactie hersteld 1). Het preventief karakter van dit nummer was bij de wijziging niet voldoende in het oog gehouden. Tegen gevaarlijk geschrijf in tijd van oorlog in Nederlandsche of andere couranten kan men niet genoeg op zijn hoede zijn. Berichten, hier of elders gepubliceerd, vinden ook dan maar al te gemakkelijk hun weg naar den vijand. Zoo is bijv. in 1870 de marsch der Franschen van Châlons naar Sédan het eerst bij het Pruissische hoofdkwartier bekend geworden uit berichten, voorkomende in Engelsche couranten.

In de Memorie van Toelichting is niet enkel van militairen sprake, maar ook van de dagbladcorrespondenten. De bepaling moet algemeen toepasselijk zijn op alle aan de militaire rechtsmacht onderworpen personen.

Eene „beschouwing" is eene bespreking, verhandeling, betoog, appreciatie, beoordeeling enz. van, over of naar aanleiding van een of meer gebeurtenissen, bijzonderheden, enz.

---

1) [De Memorie van Toelichting betreffende dit punt luidde bij ONTW. v. D. H.:
„Opzettelijk bekendmaakt. Uit de plaatsing van het woord opzettelijk in het laatste gedeelte van het artikel volgt, dat voor de strafbaarheid van den correspondent het bewijs zijner bekendheid met het schadelijk karakter zijner berichten niet wordt vereischt. Zijne gevaarlijkheid is de grond zijner strafbaarheid, en die gevaarlijkheid wordt niet weggenomen, maar integendeel vergroot door zijn gemis aan doorzicht. Verzendt hij zijne berichten, niettegenstaande hij weet dat ze den vijand te stade zullen komen, dan zal hij allicht als verrader gestraft kunnen worden."]

ONTW. 1901 EN 1902. ART. 70 = ART. **72** DER WET, behoudens dat in het eerste de „bevelhebber" nog voorkwam. Zie hiervóór bij art. **68**, blz. 58, *Verslag van het mondeling overleg* over art. **71**, blz. 93 en 94, en noot [1]) op blz. 95.

Art. 73.

Hij die in tijd van oorlog weigert of opzettelijk nalaat te gehoorzamen aan een bevel of vordering, gedaan door een daartoe bevoegden militair, of zoodanig bevel of vordering eigendunkelijk overschrijdt, of opzettelijk eenigen maatregel, door een militair in het belang der krijgsmacht of van den dienst ondernomen of bevolen, belet, belemmert of verijdelt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren.

Het maximum der in het eerste lid gestelde straf wordt verdubbeld:

1°. indien de schuldige opzettelijk het misdrijf blijft plegen, nadat een militair hem uitdrukkelijk op zijne strafbaarheid gewezen heeft;

2°. indien tijdens het plegen van het misdrijf nog geen vijf jaren zijn verloopen, sedert de schuldige eene hem wegens gelijk misdrijf opgelegde straf geheel of ten deele heeft ondergaan, of sedert die straf hem geheel is kwijtgescholden; of indien tijdens het plegen van het misdrijf het recht tot uitvoering dier straf nog niet is verjaard;

3°. indien twee of meer personen gezamenlijk of ten gevolge van samenspanning het misdrijf plegen;

4°. indien de schuldige tevens een ander aanzet zijn voorbeeld te volgen;

5°. indien de schuldige het misdrijf pleegt bij een gevecht met den vijand.

Indien het in het eerste lid omschreven misdrijf vergezeld gaat van twee of meer der in n°. 1—5 vermelde omstandigheden, wordt de schuldige gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren.

I.

In **Ontw. v. d. H. I.** luidde de aanhef: „Hij die bij eene op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht in dienstbetrekking zijnde of haar met toestemming van eene militaire overheid vergezellende of volgende, weigert enz."

Verslag van de Militaire Commissie.

„De subcommissie van de Landmacht had gevraagd, of in oorlogstijd geen gehoorzaamheid kan worden gevorderd van wien ook aan de bevelen van een daartoe bevoegd militair en of het niet gewenscht is, dat de militaire rechter over de overtreders van die bevelen rechtspreekt? Zelfs voor vredestijd mag eene dergelijke bepaling gewenscht worden geacht. Een niet-militair, die het bevel van een schildwacht niet opvolgt, kan niet gestraft worden, tenzij wanneer volgens art. 184 van het Wetboek van Strafrecht het bevel gegeven wordt krachtens wettelijk voorschrift. Wanneer een schildwacht, bij een kruithuis geplaatst, een niet-militair gelast, niet met een aangestoken pijp voorbij te gaan, kan deze straffeloos dat bevel overtreden.

„Ook het beletten, belemmeren of verijdelen van maatregelen, in het belang der krijgsmacht of van den dienst ondernomen of bevolen, moet in oorlogstijd voor ieder strafbaar zijn.

„Mr. Van der Hoeven merkte op, dat plicht tot gehoorzaamheid aan het militair gezag eigenlijk alleen bestaat ten aanzien van personen, die in eenige relatie tot het leger staan. Tusschen het leger en de zoogenaamde legervolgelingen bestaat een rechtsband; die band bestaat niet tusschen het leger en de burgers. Intusschen kan voor oorlogstijd de noodzakelijkheid worden ingeroepen; het kan dan stellig noodig zijn, dat de militaire overheid haar gezag ook over de burgerij uitstrekt en als zoodanig is tegen de uitbreiding van dit artikel [tot alle aan de militaire rechtsmacht onderworpen personen] geen bezwaar." [De wet tot regeling dier rechtsmacht zal dus hebben aan te wijzen, wie onder dit artikel valt.]

„Door een lid werd gevraagd, of het opzettelijk beletten, belemmeren of verijdelen van eenigen maatregel door een militair in het belang der krijgsmacht of van den staat ondernomen, niet altijd als verraad kan worden aangemerkt? Dit opzet sluit de wetenschap in zich, dat men een maatregel, in 't belang van de krijgsmacht ondernomen, belet enz.; men benadeelt dan toch altijd den staat tegenover den vijand.

„Mr. Van der Hoeven antwoordde, dat b. v. het feit, dat iemand het vuur bluscht, waarop het middageten van de soldaten staat te koken, omdat hij hun eene andere voeding wil doen geven, niet als verraad kan beschouwd worden."

II.

ONTW. 1897. ART. 71 = ART. **73** DER WET, behoudens dat:

a) de aanhef van het tweede lid luidde: „De straf kan worden verdubbeld:";

b) in n°. 4 ontbrak het woord „tevens";

c) n°. 5 begon met „indien hij"; en

d) de laatste regel luidde: „wordt gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren opgelegd."

Memorie van Toelichting.

Het artikel betreft de niet militaire personen die niettemin aan de militaire jurisdictie onderworpen zijn.

Van hen die hetzij vrijwillig, hetzij krachtens requisitie bij eene op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht in dienstbetrekking zijn, kan natuurlijk gehoorzaamheid gevorderd worden. Maar ook menig ander burgerpersoon zal zich hetzij binnen, hetzij zelfs buiten het terrein der militaire operatiën naar de bevelen van de militaire macht hebben te gedragen. Strafrechtelijke vervolging wegens de ongehoorzaamheid van die personen zal niet altoos noodig zijn. Legervolgelingen die de hun gegeven bevelen niet nakomen of die de militaire macht in de uitoefening harer dienstverrichtingen belemmeren, kunnen terstond worden weggejaagd; in andere gevallen zullen de onwilligen dikwerf zonder groote moeite kunnen gedwongen worden, de gegeven bevelen na te leven. Deze feiten kunnen echter ook een zeer ernstig karakter aannemen, en dan zou artikel 184 van het Wetboek van Strafrecht zeker vaak niet voldoende zijn, vooreerst omdat de daar gestelde straf veel te licht zou wezen; ten andere omdat de vermelding van het „wettelijk voorschrift" in dat artikel tot bezwaren aanleiding zou geven; eindelijk omdat het artikel eene slechts zeer beperkte aanduiding van de ambtenaren bevat.

De hier omschreven feiten staan in strafwaardigheid gelijk met ongehoorzaamheid van een mindere aan de bevelen van zijn meerdere. Tusschen de bedoelde personen en de militairen bestaat in strengen zin wel geene verhouding van ondergeschiktheid; maar in oorlogstijd moet iedereen van een groot deel zijner vrijheid van handel en wandel afstand doen en zich stiptelijk gedragen naar de hem van bevoegde zijde gegeven orders, zonder den militair eenigermate in de uitoefening van zijn dienst te hinderen, veelmin tegen te werken.

Een daartoe bevoegde militair. Deze algemeene uitdrukking is gekozen, opdat niet alleen de autoriteit van den bevelhebber of van andere bevelvoerders, doch ook die van den schildwacht worde beschermd.

Vergelijk voorts de aanteekening bij artikel 99 [**98**].

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Volgens de toelichting betreft het hier bepaalde de niet-militaire personen, die niettemin aan de militaire jurisdictie onderworpen zijn. Dit blijkt echter niet uit het artikel. Integendeel; onder „hij die" is volgens art. 46 [50] te verstaan *ieder*, die aan de militaire rechtsmacht is onderworpen, en dus ook en in de eerste plaats de militair. Wel bevat art. 99 [98] een overeenkomstig voorschrift voor militairen, doch dit neemt niet weg dat wanneer dezen van het bij dit artikel bepaalde zijn uitgesloten, zulks uitdrukkelijk behoort te worden vermeld.

Aan de hier bedoelde niet-militairen zal moeten worden bekend gemaakt, op welk tijdstip zij onder het militaire recht komen te staan.

Volgens art. 40, alinea 2, van het ontwerp [art. 40, tweede lid, wet van 23 Mei 1899, Stbl. n°. 128] betreffende den staat van oorlog en beleg zijn in gedeelten van het grondgebied, welke in staat van beleg zijn verklaard, de niet-militairen, die zich schuldig maken aan feiten, strafbaar krachtens het militair strafrecht, in geval van oorlog aan de rechtsmacht van den militairen rechter onderworpen. Voor den staat van oorlog ontbreekt zoodanige bepaling. Daarin zal dus behooren te worden voorzien door de wet tot regeling der militaire rechtsmacht.

Ook dit artikel kwam velen te crimineel voor. Een maximum van 4 jaren voor de hierbedoelde feiten scheen onnoodig zwaar.

De militairen zijn „van het bij dit artikel bepaalde" niet „uitgesloten", maar tegen deze feiten, door hen gepleegd, is in andere artikelen voorzien. Krachtens art. 55 Strafwetboek zal slechts ééne strafbepaling zijn toe te passen. Dit behoeft hier niet te worden vermeld, evenmin als in het Wetboek van Strafrecht bij verduistering, goederenbeschadiging, huisvredebreuk enz. vermeld is, dat voor ambtenaren speciale andere artikelen in den 28sten titel voorkomen.

Trouwens, nu in het tegenwoordig ontwerp de straf in art. 118, 2de lid, van 15 jaren, zooals in het oorspronkelijke ontwerp voorkwam, teruggebracht is op 10 jaren, zou in het geval van het laatste lid van art. 71 ontwerp [73] dit artikel ook op den militair toepasselijk zijn. Zie echter bij art. 118, 2de lid.

De vraag of en, zoo ja, in welken vorm aan de (niet alleen hier, maar ook in tal van andere artikelen) bedoelde niet-militairen moet worden bekend gemaakt, op welk tijdstip zij onder het militaire recht komen te staan, dan wel of dit uit de wet zelve zal blijken, is te overwegen bij de wet tot regeling der rechtsmacht van den militairen rechter. Of evenwel de opneming van eene bepaling als die van art. 40, alinea 2, der wet van 23 Mei 1899, *Staatsblad* n°. 128, ook voor den staat van oorlog in laatstgenoemde wet noodig is, zou dan tevens kunnen worden overwogen.

Een maximum van 4 jaren is voor de ergste der hierbedoelde feiten niet te zwaar.

„Weigert of opzettelijk nalaat". Sluit „weigeren" opzet in zich?

„Weigeren" sluit opzet in zich. Vgl. bijv. art. 194 Strafwetboek.

1°. Het woord „opzettelijk" kan vervallen, omdat het blijven plegen van het misdrijf onder de hiergenoemde omstandigheid niet zonder opzet kan geschieden.

„Opzettelijk" moet behouden blijven. Het is denkbaar dat men vergeet te doen wat gevorderd werd.

4°. Herhaald werd de opmerking dat gelijke terminologie hier en in de slotalinea van art. 68 **[70]** wenschelijk is.

Aan den wensch naar gelijke terminologie is voldaan.

Regeeringsnota van 18 April 1902.

„De straf kan worden verdubbeld". Zie ad artt. 31 en 32 [**33** en **34**]. Sub 4° is het woord „tevens" ingevoegd, in overeenstemming met de nieuwe redactie van art. 68 [**70**], laatste lid.

ONTW. 1902. ART. 71 = ART. **73** DER WET, behoudens de hieronder te vermelden, bij de tweede lezing aangebrachte wijzigingen van redactie.

Amendement van den heer Hugenholtz e. a.,
ingezonden 24 April 1902.

In het laatste lid het woord „twaalf" te vervangen door „tien".

Beraadslaging in de Tweede Kamer.
(15 Mei 1902.)

De **Voorzitter:** Op dit artikel was een amendement voorgesteld door den heer Hugenholtz en vier andere leden. Dit amendement is door de voorstellers ingetrokken.

De heer **Verhey:** Mijnheer de Voorzitter! Ik wensch aan de Regeering een inlichting te vragen. Ik doe dat bij dit artikel, omdat hier voor de eerste maal voorkomt de bepaling dat, wanneer sinds het plegen van het misdrijf nog geen vijf jaren zijn verloopen, het maximum van de gestelde gevangenisstraf verdubbeld kan worden. Volgens de tegenwoordig geldende jurisprudentie zal een militair die zich bij voorbeeld schuldig heeft gemaakt aan eerste desertie en zich, wanneer het dienstverband waarin hij het feit beging, is afgeloopen, in een volgend dienstverband wederom aan desertie schuldig maakt, deze laatste niet als tweede desertie worden aangerekend, omdat hij bij het begin van het tweede dienstverband als het ware weder met een schoone lei begon. Heeft de Regeering bij het bepalen van dezen termijn van 5 jaren dat ook op het oog gehad, of meent zij dat die termijn achter-

eenvolgend blijft doorloopen, ook als er interruptie van dienst heeft plaats gehad?
Om later verschil van opvatting hieromtrent te voorkomen, is het wel wenschelijk dat de Regeering de bedoeling van de bepaling thans uitspreke.

De heer **van der Hoeven**, *Regeerings-commissaris:* De eenige eisch, die in nº. 2 van het tweede lid van art. 71 [**73**] gesteld wordt, is deze: dat nog geen 5 jaren verloopen zijn sedert het ondergaan van de vorige straf.

Eigenlijk zou de vraag beter te pas komen bij art. 99 [**98**], waar wij dezelfde formule hebben, en hetwelk toepaslijk zal zijn op den militair, terwijl art. 71 [**73**] op ieder ander toepaslijk zal zijn, die aan de militaire rechtsmacht onderworpen is, en bij wien alzoo van dienstverband geen sprake kan zijn. Maar ook in art. 99 [**98**] wordt niet gevorderd dat de militair doorloopend in dienst gebleven is. Mij dunkt, dat daarover geen twijfel kan bestaan.

De beraadslaging wordt gesloten en *art.* 71 [**73**] zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Wijzigingen,

voorgesteld door de Regeering in overleg met de Commissie van Voorbereiding, en goedgekeurd bij de tweede lezing van het ontwerp (10 Juni 1902).

a) Den aanhef van het tweede lid van artikel **73** te lezen: „Het maximum der in het eerste lid gestelde straf wordt verdubbeld".

Toelichting. Deze redactie is juister en sluit zich aan bij die, elders gebezigd.

b) In artikel **73**, derde lid, voor „wordt gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren opgelegd", te lezen: „wordt de schuldige gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren".

Toelichting. Deze redactie is in overeenstemming met die, gebezigd in verscheidene andere artikelen. Zie de artikelen **78**, tweede lid, **79**, tweede lid, **85**, vierde lid, **92**, tweede lid, **93**, tweede lid, **94**, tweede lid, enz.

Art. 74.

De samenspanning tot een der in de artikelen 68—73 omschreven misdrijven wordt gestraft gelijk de poging.

De bepaling van artikel 67 is toepasselijk.

Memorie van Toelichting.

Strafbaarstelling van samenspanning of complot tot het plegen van een misdrijf wordt in het algemeen door de moderne wetenschap veroordeeld. Alleen ten aanzien van enkele misdrijven acht men het om hun

bijzonder gemeen- of staatsgevaarlijk karakter, noodzakelijk, maar dan ook door die noodzakelijkheid volkomen gerechtvaardigd, reeds op de enkele, tijdig ontdekte afspraak (het zoogenaamd komplot sine actu), ofschoon vallende in het allereerste stadium van de voorbereiding, straf te stellen [1]).

Zoodanige gemeengevaarlijkheid en derhalve de zoo even bedoelde noodzakelijkheid moeten in het militair recht eerder worden aangenomen dan in het gemeene recht. Worden militairen wegens ontdekte afspraken om hunne militaire plichten te verzaken, niet gestraft, zoo zullen bij de kameraden in wier midden zij voortdurend blijven verkeeren, allerlei wanbegrippen omtrent die plichten of omtrent de belangrijkheid daarvan worden verwekt en de moraliteit of het plichtbesef in het leger worden verzwakt. Hiertegen te waken is het doel van dit artikel en van andere artikelen van het ontwerp, waarin de samenspanning strafbaar gesteld is [2]).

W o r d t g e s t r a f t g e l ij k d e p o g i n g. Zie Memorie van Toelichting, ad art. 59 [**61**].

Bij de artikelen 96 en 103 van het Wetboek van Strafrecht is op samenspanning tot al de daar aangewezen misdrijven één en dezelfde straf gesteld. Of deze gelijkstelling van de afspraak tot het misdrijf waarop levenslange straf staat [3]), met die tot het met slechts zes jaren strafbare delikt [4]) in het gemeene recht is te billijken, behoeft hier niet onderzocht te worden. Zeker is het in ieder geval, dat een dergelijk stelsel ten opzichte van de samenspanning tot zoo van elkaar verschillende militaire misdrijven niet aannemelijk is; want één en dezelfde straf zou noodwendig òf voor de samenspanning tot een licht misdrijf te zwaar, òf voor die tot een zwaar misdrijf te licht zijn. Ook hierbij zal de straf zich wel naar het beoogde misdrijf moeten regelen.

Afzonderlijke strafverzwaring ten aanzien van het hoofd van het complot is niet noodig, althans niet wanneer op de samenspanning zelve voldoende zware straf gesteld wordt; en niet wenschelijk ook, omdat, indien er al een werkelijk hoofd is, deze zelden bekend wordt, terwijl ficties dienaangaande zeker niet geoorloofd zijn. Zie de aanteekening bij art. 32 [**34**].

Zie verder de aanteekeningen bij de artikelen 65 en 90 [**67** en **89**].

Art. 75.

Hij die tegenover den vijand opzettelijk handelt in strijd met eenige bepaling voorkomende in een verdrag, geldende tusschen Nederland en de mogendheid waarmede Nederland in oorlog is, of met eenig voorschrift, ingevolge zoodanig verdrag

1) Artt. 96, 103 Swb. — SCHÜTZE, nothwendige Theilnahme, blz. 233; — HÄLSCHNER, das gemeine deutsche Strafrecht, I, blz. 432.
2) Artt. 90, 111, 119 en 134 [**89**, **111**, **120** en **139**].
3) Artt. 92, 93 en 102, tweede lid, Swb.
4) Art. 95, tweede lid, Swb.

vastgesteld, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren.

Met gelijke straf wordt gestraft de meerdere die opzettelijk toelaat, dat een zijner minderen zoodanig feit begaat.

ONTW. 1897. ART. 73. Hij die tegenover den vijand opzettelijk handelt in strijd met eenige bepaling voorkomende in een geldend verdrag, door Nederland gesloten met de mogendheid waarmede het in oorlog is, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren.

Met gelijke straf wordt gestraft de meerdere, die toelaat dat een zijner minderen zoodanig feit begaat.

Memorie van Toelichting.

Het artikel heeft ten doel, strafrechtelijke sanctie te geven aan de bepalingen der conventie van St. Petersburg van $\frac{29\ \text{Nov.}}{11\ \text{Dec.}}$ 1868, betreffende de afschaffing van het gebruik van ontplofbare kogels, en aan die van het verdrag van Genève van $\frac{22\ \text{Aug.}\ 1864}{20\ \text{Oct.}\ 1868}$ voor de verbetering van het lot der gewonde krijgslieden bij de legers te velde. [Zie ook de op 29 Juli 1899 te 's-Gravenhage gesloten overeenkomst betreffende de toepassing op den zeeoorlog van de beginselen der bovenvermelde Conventie van Genève.]

Pleegt de mindere het feit op last van zijn superieur, dan geldt voor den eerste artikel 43 van het Wetboek van Strafrecht, en is de superieur strafbaar als dader [1]).

Wordt, bijvoorbeeld ingeval de tegenpartij het verdrag schendt, de last tot het gebruik maken van ontplofbare kogels of tot het plegen van eenige andere met een verdrag strijdige handeling van regeeringswege gegeven, dan zal wel tegelijkertijd het verdrag zijn opgezegd, en is in ieder geval het feit krachtens het eerste lid van evengemeld artikel 43 niet strafbaar. Gemis van last of vergunning van de Nederlandsche regeering behoeft hier niet (gelijk in de artikelen 388 en 389 van het Wetboek vau Strafrecht geschied is) als element van het misdrijf te worden opgenomen.

Het artikel spreekt niet uitdrukkelijk van de thans volgens de conventiën verboden handelingen, maar zoo algemeen mogelijk van handelingen in strijd met eenige bepaling, voorkomende in een geldend verdrag, opdat het voorschrift ook bij latere verdragen on-

---

1) Doet plegen, art. 47, 1°, Swb.

veranderd kan blijven gelden. Zie bijvoorbeeld het slot van de verklaring der Petersburger conventie.

Verslag van de Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Moet in de tweede zinsnede niet gesproken worden van „opzettelijk toelaat".

„Opzettelijk" is, op verlangen van de Militaire Commissie in het tweede lid weggelaten. De meerdere moet zich niet op onbekendheid met de verdragen kunnen beroepen. Hij *moet* ze kennen.

Verslag van het mondeling overleg.

De Commissie meent dat in het tweede lid gesproken moet worden van „opzettelijk toelaat". Zij is niet overtuigd door hetgeen de Regeering in haar antwoord ter bestrijding van dit denkbeeld heeft aangevoerd. Door „meerdere" behoeft allerminst in oorlogstijd steeds een persoon te worden verstaan, van wien volledige kennis van alle verdragen mag worden verwacht.

De Regeering acht het hier opgemerkte juist [1]). De redactie zal dus in den aangegeven zin worden gewijzigd.

Regeeringsnota van 18 April 1902.

De hier bijgevoegde woorden [„of met eenig voorschrift" enz.] vinden hunne toelichting reeds bij art. 27 [**29**].

ONTW. 1902. ART. 73 = ART. **75** DER WET.

Art. 76.

De militair die opzettelijk eenig niet aan het buitrecht onderworpen goed als oorlogsbuit neemt, zonder oogmerk om zich dat goed wederrechtelijk toe te eigenen, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren.

(*Kan krachtens art.* 2, *n°.* 2, a, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

---

1) [Zie ook in dezelfden zin J. P. VAN ROSSUM in Marineblad, III, blz. 568 en 569, die aldaar tegen het ontwerp de gegronde aanmerking maakte, dat dezelfde persoon, die volgens het eerste lid alleen dàn strafbaar zou zijn, wanneer hij het verdrag kende, volgens het tweede lid strafbaar zou zijn ook al ware dit niet het geval.]

I.

Oorspronkelijk was in dit artikel strafbaar gesteld: „de militair die zonder verlof van het bevoegd gezag oorlogsbuit maakt of daarop uitgaat".

De bedoeling was tweeërlei:

1°. het buitmaken te verbieden, indien daartoe geene algemeene of speciale machtiging is verleend; en

2°. te waken tegen het als oorlogsbuit medenemen van goed, dat niet aan het buitrecht onderworpen is en dus nimmer als buit genomen mag worden („*bevoegd* gezag").

Aangezien echter het maken van oorlogsbuit (bijv. wapenen, de krijgskas enz.) dikwijls voor den militair een plicht zal zijn, ook al is daartoe geen uitdrukkelijke vergunning verleend, scheen het bij nader inzien voorzichtiger het artikel te beperken tot het tweede hierboven omschreven geval. De woorden „zonder oogmerk om zich dat goed wederrechtelijk toe te eigenen" hadden toen eigenlijk wel kunnen wegvallen, want het ontbreken van dat oogmerk ligt reeds opgesloten in de woorden „*als* oorlogsbuit neemt". De uitdrukking is evenwel in het artikel behouden, omdat zij de duidelijkheid en de juiste opvatting der bepaling bevordert.

Art. 58 C.W.Z. verbiedt een officier een van den vijand genomen schip, zonder daartoe bevoegd te zijn, te rantsoeneeren, d. i. het tegen betaling van een losprijs vrij te laten.

Een dergelijk artikel is in het ontwerp niet opgenomen.

Over de vraag, of het rantsoeneeren al dan niet in overeenstemming is met de beginselen van het moderne volkenrecht, heerscht verschil van gevoelen, doch de voorstanders van den maatregel hebben de meerderheid. Hij wordt bestreden door Hautefeuille, op grond dat men op de beslissing van het prijsgerecht nopens de wettigheid der aanhouding niet behoort vooruit te loopen, — verdedigd daarentegen door Gessner, Wheaton, Calvo en Travers Twiss, „comme un des moyens les plus efficaces d'atténuer les abus du droit de capture". Ook de wetgevingen loopen uiteen: een enkele verbiedt het voorwaardelijk en stelt straf op het onwettig rantsoeneeren; — andere bepalen zich tot een eenvoudig verbod zonder strafrechtelijke sanctie; — nog andere laten het toe; — en eindelijk zijn er, die over deze aangelegenheid het stilzwijgen bewaren. Uit art. 58 C. W. Z. en uit art. V van het Kon. besl. van 13 December 1818, Stbl. n°. 44, blijkt, dat het rantsoeneeren te onzent niet onvoorwaardelijk verboden wordt geacht. Onder welke omstandigheden of om welke redenen het geoorloofd zal zijn, is echter nergens beslist.

Strafbaarstelling van het soms bijna onvermijdelijke rantsoeneeren kwam en komt mij niet raadzaam voor. Dat men in vorige eeuwen een

dergelijk verbod tegen de kaperkapiteins noodig achtte, is verklaarbaar; en dat men destijds hetgeen hùn verboden was, aan de marine-officieren kwalijk kon toestaan, laat zich begrijpen. Doch thans, na onze toetreding tot het traktaat van Parijs van 16 April 1856 tot afschaffing van de kaapvaart, zou eene strafbepaling tegen het rantsoeneeren bijna uitsluitend tegen onze kommandeerende officieren der Marine kunnen gelden, en zou zij nagenoeg geen reden van bestaan hebben. In ieder geval, zoolang de zaak te onzent niet in bizonderheden is onderzocht en voor de toekomstige oorlogen uitgemaakt; — zoolang niet de omstandigheden zijn aangegeven, waaronder het rantsoeneeren geoorloofd, soms zelfs plichtmatig zal zijn, kan er van de opneming van zulk eene strafbepaling in onze wetgeving geen sprake zijn. En het samenstellen van het militaire strafwetboek was allerminst de geschikte gelegenheid, om juist deze ééne vraag van volkenrecht voor de toekomst te beslissen en in al hare onderdeelen te regelen.

Bovendien is eene afzonderlijke strafbepaling overbodig. Acht de Regeering het noodzakelijk in een bepaalden oorlog het feit te verbieden of het onderwerp te regelen en de overtredingen van het verbod strafbaar te maken, dan heeft zij de gelegenheid, om, bijv. in de Instructie voor de Kommandeerende officieren, het rantsoeneeren te verbieden, of wel dien officieren voor te schrijven, hoe zij met de aangehouden vaartuigen hebben te handelen. (Vgl. de indertijd gegeven Instructie voor den Kommandant der maritieme middelen, belast met de blokkade van Atjeh.) Wijken de kommandanten dan van de daarbij gegeven voorschriften af, dan zullen de artikelen **119** en **15** Mil. Swb. toepaslijk zijn, terwijl het feit, indien de losprijs als verplichte betaling gevorderd en geheel of gedeeltelijk verduisterd mocht zijn, zal vallen onder art. 359 of art. 366 Swb.

II.

Memorie van Toelichting.

Het is een algemeen erkend beginsel van oorlogsrecht, dat de eene oorlogspartij bevoegd is, zich zekere aan de andere toebehoorende goederen toe te eigenen. Welke die goederen zullen zijn, wordt door het volkenrecht slechts tot zekere hoogte aangewezen, doch zal overigens vaak afhankelijk zijn van den door de tegenpartij dienaangaande gevolgden regel. In ieder geval komt alles wat buit gemaakt wordt, onder het beheer van het legerbestuur en ten bate van den Staat, behoudens de bevoegdheid om een aandeel af te staan aan de personen of aan het korps die den buit behaalden.

De strekking van dit artikel is te waken tegen het als oorlogsbuit medenemen van goed, dat niet aan het buitrecht onderworpen is. De billijkheid vordert dat een militair, die zich aan dit misdrijf schuldig maakt, om strafbaar te zijn, geweten moet hebben, dat het goed *niet* aan het buitrecht onderworpen is Vandaar de plaatsing van het woord „opzettelijk" in het artikel.

Pleegt de militair het feit met het oogmerk om zich het goed toe te eigenen, zoo valt hij onder de bepalingen betreffende den diefstal.

Wederrechtelijke toeëigening van goed, wèl aan het buitrecht onderworpen, levert het misdrijf van verduistering op [1]). Ook hiertegen behoeft alzoo in dit ontwerp niet te worden voorzien.

Te allen overvloede en om elke aanleiding tot misverstand bij den militairen rechter te voorkomen, is echter in het artikel uitdrukkelijk vermeld, dat deze bepaling alleen dan toepasselijk is wanneer de militair niet het oogmerk had, om zich het weggenomen goed wederrechtelijk toe te eigenen.

Het hier omschreven feit kan onder zóó verlichtende omstandigheden gepleegd worden, dat vervolging voor den krijgsraad onnoodig, krijgstuchtelijke bestraffing zeker voldoende zal zijn. Men denke bijvoorbeeld aan het meermalen voorkomend geval, dat een soldaat zich van een minwaardig voorwerp, niet aan het buitrecht onderworpen, bv. een stuk gevogelte of eenige andere eetwaar meester maakt, niet om zich zelven maar om zijnen officier eenige versnapering te bezorgen.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Dit artikel werd vrij doctrinair geacht en moeilijk verstaanbaar voor den militair. Het dwingt tot het maken van fijne onderscheidingen. Wat zal nu als maatstaf gelden ter beoordeeling of eenig goed al dan niet aan het buitrecht onderworpen is? Zijn er goederen, die wèl en andere, die niet aan buitrecht onderworpen zijn? Levensmiddelen bijv. zijn geen voorwerpen van buitrecht en kunnen toch buitgemaakt worden.

Sommige leden gaven er de voorkeur aan dat het hiergenoemde feit alleen disciplinair werd gestraft.

Anderen daarentegen wenschten altijd strafrechtelijke vervolging te doen plaats hebben.

„De militair die", zouden sommigen willen vervangen door „hij die". Ook de niet-militair, die aan de militaire rechtsmacht is onderworpen, behoort, naar hun voorkwam, onder deze bepaling te vallen.

Gevraagd werd of het, in verband met de toelichting, niet beter ware het artikel aldus te lezen: „De militair, die opzettelijk eenig goed, waarvan hij weet dat het niet aan het buitrecht is onderworpen, als oorlogsbuit neemt" enz.

De strekking der opmerking, dat het artikel „vrij doctrinair" geacht wordt, is niet duidelijk.

De Regeering weet geen redactie te geven, die gemakkelijker verstaanbaar is. Welke goederen wel en welke niet aan het buitrecht onderworpen zijn, leert het oorlogsrecht en kan nader in

1) Artt. 321, 322, 324 en 44 Swb.

„orders" worden gespecificeerd. Zonder twijfel zijn er vele goederen, die niet aan het buitrecht onderworpen zijn.

De feiten die onder dit artikel vallen, zullen soms te ernstig zijn, om met eene disciplinaire bestraffing af te doen; aan den anderen kant ook soms zóó licht, dat disciplinaire bestraffing voldoende is.

De niet-militair mag *geen* buit maken, *geen* goed als oorlogsbuit medenemen.

De aangegeven redactie zegt precies hetzelfde als het artikel.

Art. 77.

De militair die opzettelijk eene met den vijand als zoodanig gesloten overeenkomst wederrechtelijk schendt, wordt gestraft met den dood, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren.

Ontw. 1897. Art. 75 = Art. 77 der wet, behoudens de formuleering der strafbepaling, bij de tweede lezing van het ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902) gewijzigd. Zie hiervóór, blz. 13.

Memorie van Toelichting.

Opzettelijke schending van eene met den vijand als zoodanig gesloten overeenkomst (wapenstilstand, wapenschorsing, capitulatie, verleenen van vrijbrief, vrijheidspas of vrijgeleide, enz.) is eene daad van verregaande laagheid en oneerlijkheid, die door het moderne oorlogsrecht ten strengste wordt gewraakt [1]). Men denke, bijvoorbeeld, aan den bevelhebber, die gedurende een wapenstilstand een schip van den niets kwaads vermoedenden vijand door middel van een torpedo vernielt; — aan hem die vuurt op ongewapende vijanden, die hunne gevallen makkers ter aarde bestellen, enz. In strafwaardigheid staat het misdrijf veel hooger dan dat hetwelk is omschreven in artikel 63 [65], vooreerst omdat het in den regel uit veel boozer hartstocht ontspruit; ten andere omdat het den Staat bloot stelt aan de verdenking van schandelijke trouwbreuk; eindelijk omdat het gevaar, dat in het geval van artikel 75 [77] de vijandelijkheden dadelijk zullen worden hervat, veel grooter en dreigender is, dan het gevaar dat zij in het geval van artikel 63 [65] zullen uitbreken [2]).

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Enkele leden zagen niet in waarom dit misdrijf zooveel zwaarder moet

---

1) Den Beer Poortugael, Oorlogsrecht, 2de druk, blz. 400 § 247.
2) Vgl. Frankrijk, zeemacht, art. 306, — landmacht, art. 227; — Spanje art. 104; — Beaujon, art. 87, n°. 2.

worden gestraft dan dat omschreven in art. 63 [65]. Beide misdrijven loopen huns inziens niet zoover uiteen.

Wat is hier de beteekenis van „wederrechtelijk".

De toelichting verklaart de zwaardere straf dan die van art. 63 [65].

„Wederrechtelijk" d. i. zonder daartoe gerechtigd te zijn. Bijv. schending van wapenstilstand door enkele personen op eigen gezag doet de overeenkomst niet vervallen. Maar als die schending door den vijandelijken opperbevelhebber wordt door de vingers gezien en genoegdoening te dier zake, door bestraffing van de schuldigen, wordt geweigerd, geeft dit ons het recht, ons ook niet meer aan de overeenkomst te houden, hoewel ze nog niet opgezegd is. Wij zijn dan gerechtigd ze te schenden, d. i. de vijandelijkheden te hervatten. DEN BEER POORTUGAEL, *Oorlogsrecht*, 2de druk, § 247.

Art. 78.

Hij aan wiens schuld te wijten is dat, in tijd van oorlog, eenige versterkte of bezette plaats of post, of wel de vloot of het leger of eenig deel daarvan voor de krijgsmacht verloren gaat, dat eene militaire operatie mislukt, of dat een vaartuig der krijgsmacht onbruikbaar wordt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren.

Indien de schuldige het misdrijf pleegt als bevelvoerend militair of als belast zijnde met het bestuur of toezicht over benoodigdheden ten dienste van de vloot of het leger, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren.

Art. 79.

De militair, aan wiens schuld te wijten is dat eenige versterkte of bezette plaats of post, of wel de vloot of het leger of eenig deel daarvan door den vijand wordt overvallen, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren.

Indien de schuldige het misdrijf pleegt als bevelvoerend militair, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren.

I.

Daar zeker niet iedereen met de hier vastgestelde strafmaxima ingenomen zal zijn, is het wenschelijk te dezer plaatse te doen blijken van het groote verschil in opvatting, hetwelk zich dienaangaande tijdens de

bewerking van het ontwerp heeft geopenbaard. Al naar gelang men òf het culpose karakter van deze misdrijven òf hunne ontzettende en onherstelbare gevolgen het zwaarst laat wegen, verschilt de appreciatie van de feiten hemelsbreed, gelijk blijkt uit den navolgenden vergelijkenden staat.

Voor de feiten vermeld in:	art. 78		art. 79	
	eerste lid	tweede lid	eerste lid	tweede lid
was het strafmaximum volgens:				
Ontw. v. d. H. I.	5 jaar	10 jaar	3 jaar	6 jaar
„ „ „ „ II	10 „	doodstraf	6 „	12 „
„ 1892	6 „	12 jaar	6 „	12 „
„ Comm. v. Herz.	10 „	doodstraf	6 „	12 „
„ 1897	6 „	12 jaar	6 „	12 „
„ 1901	10 „	15 „	6 „	12 „
„ 1902 en de wet	6 „	10 „	3 „	5 „

Memorie van Toelichting bij Ontw. v. d. H. I.

„Het belang van den Staat en van het leger eischt tegen de hier omschreven culpose misdrijven eene zware strafpositie.

„Op sommige van de in artikel 76 [78] vermelde feiten is in ons tegenwoordig militair recht [1]) de doodstraf gesteld, en van de moderne wetten bevat o. a. het Zweedsche wetboek nog dergelijke bepalingen [2]). Dit gaat te ver, vooral voor ons recht. Waar volgens artikel 105 in verband met artikel 44 van het Wetboek van Strafrecht niet meer dan zestien jaren gevangenisstraf kan worden opgelegd aan den met het opzicht over de levering van benoodigdheden ten dienste van de vloot of het leger belasten ambtenaar (officier), die bij de levering van die goederen in tijd van oorlog bedrieglijke handelingen toelaat; — waar de gevolgen van die handelingen in dit geval buiten rekening worden gelaten, — daar kan op de door diezelfde personen niet opzettelijk gepleegde verzuimen natuurlijk slechts eene vrij wat lichtere straf worden gesteld, zelfs al zijn die verzuimen oorzaak van eenig niet herstelbaar verlies.

„Wil de harmonie met het Wetboek van Strafrecht niet verbroken worden, dan kan derhalve op het in artikel 76 [78] omschreven feit in het algemeen wel geen zwaardere straf gesteld worden dan van vijf jaren, met verdubbeling tot tien jaren voor den bevelhebber of voor hem die belast is met het bestuur of toezicht over benoodigdheden ten dienste van de vloot of het leger, d. z. in den regel de officieren der militaire administratie."

---

1) Artt. 71 en 72 C.W.L.
2) § 53 en 54. — Vgl. Spanje, art. 121.

Verslag van de Militaire Commissie.

„Volgens het gevoelen van de subcommissie van de Landmacht, was de op deze feiten gestelde straf veel te licht. In oorlogstijd is onverstand, achteloosheid, loszinnigheid of verzuim bij den militair grenzende aan opzet.

„De praemisse, waarvan de ontwerper, blijkens de memorie van toelichting, bij het bepalen der straf is uitgegaan, schijnt minder juist. Wel is in art. 105 van het Wetboek van Strafrecht straf bepaald voor hem, die met het opzicht over de levering der goederen belast, de bedriegelijke handeling opzettelijk toelaat; doch daarmede is niet uitgemaakt, dat het militaire recht voor den militair, die met dat opzicht belast is, geene zwaardere strafbepaling kan vaststellen. Dit stelt immers ook wel eene zwaardere strafbepaling voor den militair, die verraad pleegt. Men stelle zich een ingesloten vesting voor met bedorven proviand ten gevolge van, door een militair, opzettelijk gepleegd bedrog!

„Hierbij werd herinnerd aan het gezegde van Frederik den Grooten: Pour bien établir le corps d'une armée, il faut commencer par le ventre; c'est la base et le fondement de toutes les opérations, en aan dat van Gouvion St Cyr: L'inconvénient de manquer de vivres et de fourrages est le plus grand qu'une armée puisse éprouver; il détruit la discipline dans le moment où elle devient nécessaire.

„Meer dan een burger is de militair bekend en vertrouwd met de noodlottige gevolgen, die slechte verpleging der troepen na zich kan sleepen; ja men zou kunnen zeggen, dat vermoedelijk met het oog daarop bijzondere militaire ambtenaren met dat toezicht zijn belast. Hun is speciaal die taak opgedragen; aan hen wordt in dezen meer vertrouwen geschonken dan aan personen, die geheel buiten het leger staan, bij het leger onbekend zijn. Schenden zij dat vertrouwen, dan moet hun het misdrijf ook zwaarder worden toegerekend.

„De genoemde subcommissie was van oordeel, dat de militair die, met het opzicht over de levering van goederen belast, de bedriegelijke handeling opzettelijk toelaat, althans indien daaruit nadeelige gevolgen voortkomen — de voorname reden der strengere strafbepalingen in het militaire recht — met den dood moet kunnen gestraft worden. Het Crimineel Wetboek stelt zelfs die straf op het verzuim van de bijeenbrenging der benoodigdheden (artt. 71 en 72).

„In verband daarmede, wenschte die subcommissie de straffen van de artt. 76 en 77 [**78** en **79**] verdubbeld te zien. Er zijn meer vestingen en schepen verloren gegaan door schuld dan door opzet.

„De Commissie en de ontwerper vereenigden zich geheel met deze beschouwingen. In plaats van 20 jaren, in het tweede lid van art. 76 [**78**], werd de doodstraf gesteld."

Uit de Memorie van Toelichting bij Ontw. v. d. H. II.

„De vraag kan gedaan worden, of men, door op het hier bedoelde feit de doodstraf te stellen, niet in strijd geraakt met het Wetboek van Strafrecht, volgens hetwelk niet meer dan zestien jaren gevangenisstraf kan worden opgelegd aan den met het opzicht over de levering van benoodigdheden ten dienste van de vloot of het leger belasten ambtenaar, die bij de levering van goederen in tijd van oorlog bedrieglijke handelingen toelaat. Die strijd bestaat echter niet. Art. 105 van het Wetboek van Strafrecht beschouwt het feit alleen als zoodanig, en zonder dat het eenig nadeelig gevolg behoeft te hebben gehad. Hier evenwel wordt de zwaardere strafbepaling noodzakelijk geacht zoowel wegens de schending van het bijzondere vertrouwen dat in de hier bedoelde officieren wordt gesteld, als om der wille van de allerverderfelijkste gevolgen die de plichtverzaking heeft gehad, en die door den dader konden en moesten zijn voorzien."

Ten aanzien van de strafbaar gestelde feiten zij vermeld, dat, ten gevolge van de vraag der subcommissie van de Zeemacht, of het niet noodzakelijk was, als culpoos misdrijf strafbaar te stellen het in tijd van oorlog door verregaande achteloosheid totaal onbruikbaar maken van een schip, b. v. door het laten verbranden der stoomketels, het laten breken der schroef, zonder dat dit feit kan vallen onder het door schuld doen mislukken eener militaire operatie, in dit artikel de woorden: „of dat een vaartuig der krijgsmacht onbruikbaar wordt" zijn opgenomen.

Voorts zij verwezen naar het hiervóór, blz. 65, medegedeelde.

II.

Ontw. 1897. Art. 76. De militair aan wiens schuld te wijten is dat, in tijd van oorlog, eenige versterkte of bezette plaats of post, of wel de vloot of het leger of eenig deel daarvan voor de krijgsmacht verloren gaat, dat eene militaire operatie mislukt, of dat een vaartuig der krijgsmacht onbruikbaar wordt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren.

De straf kan worden verdubbeld, indien de schuldige het misdrijf pleegt als bevelvoerend militair of als belast zijnde met het bestuur of toezicht over benoodigdheden ten dienste van de vloot of het leger.

Art. 77. De militair aan wiens schuld te wijten is, dat eenige versterkte of bezette plaats of post, of wel de vloot of het leger of eenig deel daarvan door den vijand wordt overvallen, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren.

De straf kan worden verdubbeld, indien de schuldige het misdrijf pleegt als bevelvoerend militair.

Memorie van Toelichting.

Artt. 76 en 77 [78 en 79]. Het belang van den Staat en van het leger eischt tegen de hier omschreven culpose misdrijven eene zware strafpositie. Zal het feit soms slechts een gering nadeel teweeg brengen, het kan ook bestaan in het doen verloren gaan door schuld van eene belangrijke vesting, van een aanzienlijk deel onzer oorlogsvloot. Daarom is een betrekkelijk hoog maximum gesteld.

Op sommige van de in artikel 76 [78] vermelde feiten is in ons tegenwoordig militair recht [1]) de doodstraf gesteld, en onder de nieuwste militaire strafwetboeken bevatten o. a. het Zweedsche (§ 53 en 54), het Italiaansche (art. 85) en het Spaansche (art. 121) dergelijke bepalingen. Aangezien het artikel alleen voor culpose misdrijven geldt, kon deze straf hier niet worden overgenomen. In het algemeen schijnen trouwens misdrijven, als in dit artikel vermeld, met eene gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren voldoende gestraft.

In twee gevallen is evenwel dringend noodig dat eene verzwaarde straf kunne worden opgelegd.

Vooreerst ten aanzien van den bevelvoerenden militair. In sommige omstandigheden zal het lot van den Staat als 't ware in zijne handen berusten. Bij zijne plichtverzaking of zwakheid die een van de in het artikel vermelde rampen ten gevolge heeft, zullen opzet en schuld dikwerf zeer na aan elkander grenzen. En daarenboven vergete men niet, dat, gelijk de ondervinding leerde, het verlies van schepen en vestingen in tijd van oorlog veel meer aan schuld dan aan opzet is te wijten, en dat onachtzaamheid en onnadenkendheid onder die omstandigheden wel tot de grootste fouten behooren, waaraan een bevelvoerder zich kan schuldig maken.

In de tweede plaats zal eene verzwaarde straf somtijds noodzakelijk wezen voor den militair aan wien de zorg voor de levensmiddelen en het krijgsmaterieel is opgedragen. Het dapperste en best georganiseerde leger is waardeloos, zoodra blijkt dat het proviand bedorven is of de krijgsbehoeften ontbreken.

Aan de in artikel 76 [78] (ook in art. 69 [71]) gegeven omschrijving (belast met het bestuur of toezicht enz.), geput uit de artikelen 376 en 105 van het Wetboek van Strafrecht, wordt de voorkeur gegeven boven de rechtstreeksche aanduiding der officieren van de militaire administratie, omdat ook aan andere militairen de vervulling van die diensten zal kunnen worden opgedragen.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Art. 76 [78]. De vraag werd door sommige leden gedaan wat hier te verstaan is onder schuld. Gemeenlijk, zoo merkten zij op, komt strafbare

1) Artt. 71 en 72 C.W.L.

schuld voor bij daden die in geen geval behooren te geschieden, zooals o. a. in de gevallen van de artt. 79, 80, 117 [80, 117]. Hier evenwel is daarvan sprake bij handelingen — het verdedigen van een post, eene militaire operatie — waartoe de dader moest medewerken. Dit artikel heeft eenige overeenkomst met art. 309 van het Wetboek van Strafrecht. Men denke aan den geneesheer die bij eene geneeskundige operatie den dood van een patiënt veroorzaakt, in tegenstelling van den man die, werpende met een steen, een ander doodt.

De Memorie van Toelichting spreekt van het zich schuldig maken van den bevelvoerder aan onachtzaamheid en onnadenkendheid. Het verlies van eene vesting enz. kan echter ook te wijten zijn aan de onbekwaamheid van den commandant of aan diens gebrek aan geestkracht. Zal in dat geval het artikel ook van toepassing zijn? De verantwoordelijkheid voor het verlies komt dan grootendeels neer op hem die aan zoodanig officier een gewichtigen post heeft toevertrouwd.

Tegen de opzettelijke overgave eener versterkte plaats enz., gepaard met plichtverzuim, wordt bij art. 66 [68] de doodstraf bedreigd. Hier wordt op het doen verloren gaan door schuld een maximum van zes jaren gesteld. Dit verschil in straf kwam aan sommige leden te groot voor. Hoe is, zoo werd voorts gevraagd, dit artikel — evenals ook art. 77 [79] — te rijmen met art. 113 waar ten aanzien van plichtverzaking door een schildwacht in tijd van oorlog, geen onderscheid gemaakt wordt tusschen opzet en schuld en ook tegen het culpose delict de doodstraf is bedreigd?

Van andere zijde werd opgemerkt dat een maximum van zes jaren voor een culpoos misdrijf zeer zwaar is. Het artikel zal echter eventueel weinig toepassing vinden omdat het bewijs van schuld in den regel moeilijk te leveren zou zijn. De bepaling is trouwens ook onnoodig omdat de artt. 66, 71 en 99 [68, 73, 98, 119] voldoende gelegenheid bieden om plichtverzuim, met overschrijding van reglementen enz., als opzettelijk misdrijf te straffen.

Onder „schuld" is hier, evenals elders, te verstaan gemis aan de noodige voorzorg, oplettendheid, nadenken, zorg, enz. Al kon worden toegegeven — des neen — dat strafbare schuld *gemeenlijk* voorkomt bij daden die in geen geval behooren te geschieden, dan zou dit nog niet beletten dat zij ook bij andere daden kan voorkomen. Behalve aan art. 309 Strafwetboek denke men bijv. aan culpose brandstichting door personen die met vuur *moeten* omgaan, culpoos veroorzaken van gevaar voor het spoorwegverkeer door den machinist, en tal van andere culpose gemeen-gevaarlijke misdrijven door beambten, aannemers, werklieden, enz.

Onbekwaamheid voor een werkkring, waarin men door hooger gezag geplaatst is, is op zich zelve geen schuld; maar zij kan schuld worden wanneer bijv. de officier het vroeger geleerde vol-

strekt niet onderhoudt en zijne kennis niet uitbreidt. Ook hier is dan een gemis aan voorzorg, voorzorg namelijk dat men bekwaam blijve.

De Regeering erkent, dat het verschil in straf tusschen art. 66 [68] en art. 76 [78] te groot is. In overeenstemming met het algemeen gevoelen van de Militaire Commissie wordt de straf verzwaard. „Er zijn — zegt die Commissie — meer vestingen en schepen verloren gegaan door schuld dan door opzet." Het maximum der straf moet werkelijk — om culpose handelingen, die misschien voor een geheelen oorlog beslissend kunnen zijn, zoo mogelijk te voorkomen — zeer hoog gesteld worden.

Deze verzwaring van het maximum der gevangenisstraf maakt het te minder noodzakelijk voor bepaalde personen dat maximum te verdubbelen, wat trouwens in strijd zou zijn met art. 10, tweede lid, Wetboek van Strafrecht; verhooging met de helft is voldoende, in welken zin het tweede lid van dit artikel is veranderd. Waarom in art. 113 ten aanzien van plichtverzaking door een schildwacht in tijd van oorlog geen onderscheid gemaakt wordt tusschen opzet en schuld en ook tegen het culpose delict de doodstraf is bedreigd, zal bij de behandeling van dat artikel hieronder worden toegelicht. In artt. 76 en 77 [78 en 79] is alleen van schuld sprake.

Art. 69 [71], dat straf bedreigt tegen het opzettelijk doen mislukken eener militaire operatie, spreekt van „hij die". Hier bij het culpose delict is sprake van „de militair die". Wat is de reden van dat verschil?

Wat is de beteekenis der woorden „voor de krijgsmacht verloren gaat"? Is hieronder ook een tijdelijk verlies begrepen?

In art. 69 [71] staat „hij die", op verzoek van de Militaire Commissie, omdat het denkbaar is, dat een niet-militair dit feit pleegt zonder verraderlijk oogmerk. Ofschoon de gevallen, dat het feit aan de schuld van een niet-militair te wijten is, zich moeilijker laten denken, is het toch misschien voorzichtiger ook hier te lezen: „Hij aan wiens schuld enz."

Ook een tijdelijk verlies is een verlies. [Voor „onbruikbaar wordt" geldt hetzelfde. Tijdelijke onbruikbaarheid van een vaartuig kan in een zeeslag volkomen hetzelfde nadeelige gevolg hebben als voortdurende.]

Ontw. 1901. Art. 76 en 77 = Art. 78 en 79 der wet, behoudens het hierboven, blz. 117, aangegeven verschil in de strafmaxima.

Verslag van het mondeling overleg.

Artikel 76 [78]. De Commissie acht de verhooging van het strafmaximum door hetgeen in het Regeeringsantwoord ter zake wordt aangevoerd,

niet gemotiveerd. Onbekwaamheid is in vele gevallen geen schuld bij den onbekwame, die zich zelven allicht niet kent, maar bij hen, die onbekwamen aanstellen. Het moge waar zijn dat door schuld meer vestingen en schepen verloren zijn gegaan dan door opzet, dit is nog geen reden, om ieder, wien eenige onbekwaamheid te wijten valt, daarvoor te doen boeten. De kundigste bevelhebbers hebben somtijds zeer groote verzuimen begaan. *Deze* gelijkmaking van straf is door de leden die het verschil in straf tusschen art. 66 en 76 [**68** en **78**] te groot achtten, zeker niet bedoeld.

Het strafmaximum is niet verhoogd, zoo bracht de Regeering in het midden, opdat het uitsluitend door gebrek aan bekwaamheid, bijv. doen verloren gaan van eene versterkte plaats, zwaarder zal kunnen worden gestraft; maar opdat eene zeer zware straf zal kunnen worden opgelegd in gevallen, waarin zoodanig feit te wijten is aan de grootst mogelijke slordigheid en onachtzaamheid.

De Commissie wees er op dat het hier dan toch altijd maar een *culpoos* delict geldt. Wel is de gestelde straf slechts een maximum, maar een hoog maximum zal uit den aard der zaak op de straftoemeting van grooten invloed zijn. Verlaging van het maximum achtte zij te meer gewenscht, waar dit artikel alleen in tijd van oorlog zal worden toegepast en de rechter dan, zonder [lees: onder] den invloed van den abnormalen toestand, allicht eerder geneigd zal zijn de zwaarste straf op te leggen.

Bij de Regeering bestond geen overwegend bezwaar om aan de bedenking der Commissie tegemoet te komen. Mitsdien zal het maximum van tien jaren in het eerste lid veranderd worden in zes jaren, dat van vijftien jaren in het tweede lid in tien jaren, terwijl in verband hiermede de maxima in het eerste en het tweede lid van art. 77 [**79**] verminderd zullen worden, respectievelijk tot drie en tot vijf jaren.

Ontw. 1902. Art. 76 en 77 = Art. **78** en **79** der wet.

TITEL III.

Misdrijven waardoor de militair zich aan de vervulling van zijne dienstverplichtingen onttrekt.

Memorie van Toelichting.

In dezen titel zijn de misdrijven vereenigd, waardoor de militair zich tijdelijk of voor goed onttrekt of tracht te onttrekken aan de verplichtingen, die krachtens zijn dienstverband op hem rusten. Alleen op ver-

zaking van het geheel van die verplichtingen hetzij gedurende korter, hetzij gedurende langer tijd, hetzij voorgoed, niet op de schending of niet-nakoming van een enkelen dienstplicht wordt hier gedoeld.

Dat de in dezen titel beschreven misdrijven dit karakter dragen, blijkt vooreerst uit de uitdrukking zijne dienstverplichtingen in het opschrift en in enkele artikelen (81, 86 [**82**, **85**]), uit de bepaling van den minimumduur van een geheelen dag voor de als misdrijf strafbare ongeoorloofde afwezigheid in tijd van vrede (art. 78 [**81**], n°. 1), uit de verdere omschrijving der misdrijven, en uit de vergelijking met andere artikelen. Zoo wordt van hem die zich door wederrechtelijke middelen wil doen ontheffen van een bepaalde soort van dienstverplichtingen, gewag gemaakt in art. **115**, — van hem die zich ter sluik of op bedriegelijke wijze aan het gevecht of aan eenigen gevaarlijken dienst onttrekt, in de artikelen 68 [**70**] en **114**. Op het verzaken van een enkelen dienstplicht zal òf een bijzonder artikel toepasselijk zijn, bijvoorbeeld art. 99 [**98**, **119**], **113** e. a., òf het feit zal als krijgstuchtelijk vergrijp worden gestraft.

De titel waakt derhalve tegen dienstverzaking door afwezigheid of wat daarmede gelijk gesteld wordt, of door het aanwenden van middelen van bedrog, alsook tegen het aanwenden zelf van sommige van die middelen.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Vooral bij dezen titel blijkt de wenschelijkheid van het behoud der militaire detentie, welke thans de gewone straf is in geval van desertie.

> In de Algemeene beschouwingen is uiteengezet, waarom het behoud der militaire detentie niet wenschelijk is. De weerzin tegen die straf blijkt o. a. hieruit, dat in 1897 door de zeekrijgsraden wegens desertie 64 veroordeelingen tot gevangenisstraf en slechts 15 tot militaire detentie zijn uitgesproken. Feitelijk kan deze dus niet meer de gewone straf op desertie worden genoemd. Maar al ware zij dit, daarin kan toch moeilijk een bewijs gezien worden, dat het wenschelijk is die straf te behouden, evenmin als bijv. vroeger de tuchthuisstraf werd gehandhaafd, omdat zij de gewone straf was in geval van moord.

AFWEZIGHEID EN DESERTIE (Art^n. 80—84).

Memorie van Toelichting.

Tot de onderwerpen welker regeling in onze Crimineele Wetboeken reeds sinds geruimen tijd aanleiding gaf tot talrijke aanmerkingen en herhaalde klachten, behoort in de eerste plaats de desertie. De gegrondheid van die klachten werd door den wetgever erkend, toen hij in 1886/87, in afwachting van de thans beoogde algemeene herziening van het militair

strafrecht, ettelijke van de toen geldende voorschriften betreffende de desertie in tijd van vrede wijzigde. Daarbij werd geen volledige en ook geen nieuwe regeling dezer materie beoogd; het doel was alleen, in de oude wet eenige partiëele verbeteringen aan te brengen, opdat hare toepassing in de gewoonlijk voorkomende gevallen niet langer zou leiden tot beslissingen, met het billijkheidsgevoel in lijnrechten strijd.

Reeds tijdens de behandeling van de bovenbedoelde wijzigingswet werd evenwel van verschillende zijden erkend, dat bij een nieuw militair strafwetboek in deze aangelegenheid waarschijnlijk op geheel andere wijze zou moeten worden voorzien, en dat alsdan de verschillende handelingen, die volgens de herziene artikelen der Crimineele Wetboeken desertie opleveren of als desertie worden beschouwd, zouden moeten worden gesplitst in twee species.

Bij het ontwerp wordt op grond van de navolgende overwegingen zoodanige splitsing voorgesteld.

Volkomen juist heeft de wetgever in 1886/87 ingezien dat ook bij dit, evenals bij alle andere misdrijven, de handeling (of c. q. het verzuim) van den militair als het voornaamste element, als hoofdkenmerk op den voorgrond moet staan [1]). In de handeling als oorzaak of mogelijke oorzaak van zeker voor de maatschappelijke orde en de militaire tucht nadeelig gevolg, niet in het feit zelf hetwelk het gevolg is, is de grond der strafbaarheid gelegen.

De handeling nu, „der objective Theil des Delictes", bestaat bij dit misdrijf hierin, dat de militair zonder verlof zich verwijdert of, beter, in 't algemeen afwezig blijft van de plaats of plaatsen, waar hij zich ter vervulling van de op hem rustende dienstverplichtingen behoorde te bevinden.

Evenwel, niet iedere eigendunkelijke afwezigheid van een militair, zelfs met de bewustheid dat hij zich daardoor aan den dienst onttrekt, heeft een gelijkelijk strafwaardig karakter, noch behoort denzelfden naam te dragen; en onze wet zal alzoo, op het voorbeeld van verschillende buitenlandsche wetgevingen, moeten onderscheiden tusschen hetgeen men zou kunnen noemen: de gewone, eenvoudig ongeoorloofde afwezigheid, en eene bijzondere, zwaardere soort, voor welke het behoud van de oude benaming desertie wordt voorgesteld [2]).

Eene passende omschrijving van het laatstbedoelde misdrijf te geven, gaat met eigenaardige bezwaren gepaard. Van slechts weinig misdrijven loopen dan ook de definitiën in de verschillende wetgevingen zóó ver uiteen, als die van de desertie [3]).

---

1) „Wegens desertie..... wordt gestraft de militair, die zich schuldig maakt aan ongeoorloofde verwijdering met het oogmerk", enz.

2) De Duitsche wetgever verving in 1872 den naam Desertion door Fahnenflucht. Een dergelijke uitdrukking bezit onze taal niet.

3) Vgl. BEAUJON, Proeve, art. 66 en vlgg; KOOLEMANS BEYNEN. Mil. Spect., 1884, blz. 1 en vlgg. Op blz. 3—7 wordt een overzicht gegeven van de Duitsche, Engelsche, Zweedsche en Deensche wetgevingen. — Zie ook BEAUJON, ibid., blz. 480.

De voornaamste moeilijkheid ligt in de aanwijzing van de omstandigheid of van de omstandigheden, die aan de absentie een zooveel zwaarder karakter geven, dat zij een afzonderlijke benaming verdient en zwaarder strafbepaling behoeft.

Eenerzijds gaan, gelijk de ondervinding geleerd en onze wetgever in 1886/87 erkend heeft, die wetgevingen te ver, die den militair als deserteur beschouwen, zoodra hij gedurende slechts enkele dagen afwezig is of zich op een bepaalden afstand van zijne standplaats verwijderd heeft [1]). Die wetten noodzaken den rechter, allerlei personen als deserteur te veroordeelen, die in waarheid weinig kwaads in den zin hadden en soms enkel in onbedachtzaamheid de gegeven voorschriften overtraden.

Aan den anderen kant is de omschrijving zeker te eng, wanneer men alleen hem deserteur noemt, „die zich schuldig maakt aan ongeoorloofde verwijdering met het oogmerk 's lands dienst voor goed te verlaten" [2]). Immers ook hij die de kwade kansen van een veldtocht of van een geheelen oorlog opzettelijk ontloopt; hij die, zonder daartoe gerechtigd te zijn, zich verwijdert met het voornemen om pas na één of na ettelijke jaren weder te keeren; — de schepeling die zich wel niet voor goed aan 's lands dienst wil onttrekken, doch den bodem waarop hij geplaatst is, verlaat met het oogmerk om de reis waarvoor hij aangewezen was, niet mede te maken, ook die allen zullen wel naar ieders oordeel als schuldig aan de zwaardere species van afwezigheid gestraft moeten worden.

De beperkte omschrijving van de desertie is daarenboven hoogst onpraktisch, vermits het bewijs dat de dader voornemens was zich voorgoed aan zijne dienstverplichtingen te onttrekken, in een verstek-proces nimmer —, en bij ontkentenis van den beklaagde bijna nooit te leveren is. Dit bezwaar zou zich ten onzent, zoolang de negatieve wettelijke bewijstheorie in onze wetgeving gehuldigd blijft, nog in veel sterker mate doen gevoelen dan, bij voorbeeld, in Duitschland, alwaar de rechter in dat opzicht veel grooter vrijheid geniet.

Nu gaat het natuurlijk niet aan, bij de wet te bepalen, dat voor de vervolging van de desertie alleen onze bewijsleer ter zijde zal worden gesteld; en het gevolg van de beperkte omschrijving met behoud van die bewijsleer zou derhalve zonder twijfel moeten zijn, dat de strafbepaling ter zake van desertie nagenoeg nimmer zou worden toegepast, ook al zou de rechter dikwerf volkomen overtuigd zijn, dat de afwezige volstrekt niet van plan was ooit weder in den militairen dienst terug te keeren, of dat de beweringen van den beklaagde dienaangaande slechts als laffe uitvluchten zijn te beschouwen. De wetgever die eene zoo enge omschrijving aan de desertie geeft, brengt den rechter in verzoeking om, in waarheid met terzijdestelling of ontduiking der wet, doch tevens in het

1) Onze Crimineele Wetboeken vóór de wijziging. — Zie ook Frankrijk, zeemacht, art. 309; — landmacht, art. 231; — België, artt. 43—45; — Spanje, artt. 141 en 142.

2) De wet van 14 Febr. 1887 (*Staatsblad* nº. 35); Duitschland § 69; — vgl. Denemarken § 81 jct. 83; — Zweden § 59 jct. 68.

welbegrepen belang van het leger, het bewijs van des daders oogmerk aan te nemen op grond van omstandigheden die, als aanwijzingen, slechts van uiterst twijfelachtig gehalte zijn.

Verschillende middelen zijn aanbevolen en aangewend, om aan deze bezwaren, althans tot zekere hoogte, te gemoet te komen.

Men heeft op afwezigheid zonder verlof en op desertie nagenoeg even zware straffen gesteld [1]). Dit middel is zeker wel het eenvoudigste; maar het maakt feitelijk de geheele onderscheiding illusoir.

Elders [2]) vermeldt de wet eene reeks van omstandigheden die het bestaan van het oogmerk om den dienst vaarwel te zeggen, doen vermoeden, welke vermoedens dan als bewijs moeten worden aangenomen, zoolang hunne ongegrondheid niet is aangetoond. Maar de Nederlandsche wetgever zal wèl doen, door zich, indien het mogelijk is, voor de wederinvoering van dergelijke praesumtiones juris in het strafrecht te wachten [3]).

Evenmin navolgingswaardig schijnt het stelsel, aangenomen bij de wet van 14 Februari 1887 (*Staatsblad* n°. 35), die trouwens (de voorstellers van het wetsontwerp erkenden het zelven) niets meer is dan een tijdelijke noodwet, ten doel hebbende de bij de destijds bestaande jurisprudentie van het Hoog Militair Gerechtshof voor den militair onnoodig gestrenge bepalingen betreffende de desertie in tijd van vrede zoo spoedig mogelijk te verzachten.

De principiëele feilen [4]) van dat stelsel zijn:

1°. dat de wet eene definitie van een misdrijf geeft, die zij echter alleen onder zekere omstandigheden (nl. voor vredestijd) durft laten gelden, waarin derhalve reeds dadelijk de erkentenis ligt opgesloten, dat de gegeven omschrijving als algemeene definitie niet houdbaar is;

2°. dat zij onmiddellijk haar eigen stelsel virtualiter afbreekt, door „als deserteur te beschouwen” afwezige militairen die het oogmerk om 's lands dienst voorgoed te verlaten, niet hebben;

---

1) „Bezüglich des Kriteriums der rechtswidrigen Absicht, wodurch die unerlaubte Entfernung den Charakter der Fahnenflucht annimmt, haben in den verschiedenen Militärstrafgesetzgebungen verschiedenerlei Auffassungen sich geltend gemacht. Solches hat darin seinen Grund, weil die der Entweichung zu Grunde liegende Absicht, als ein innerer Vorgang, sich in Ermanglung eines Geständnisses schwer feststellen läszt” . . . .

„Aus diesen Gründen hat daher das gegenwärtige M. St. G. B. die Theorie des preusz. M. St. G. B. verlassen und dem erkennenden Richter die freie Beurtheilung überlassen zu müssen geglaubt, ob aus den die Entweichung begleitenden Umständen die Absicht, sich der Verpflichtung zum Dienste dauernd zu entziehen, zu entnehmen sei oder nicht. Dies erschien um so weniger bedenklich, als in den §§ 66 bis 68 die Strafsätze der unerlaubten Entfernung mit längerer Abwesenheit, selbst in Fällen, wo die Absicht der Fahnenflucht nicht nachzuweisen ist, so normirt worden sind, dasz sie im Höchstbeträge vor den Strafen der Fahnenflucht nicht zurückstehen.” KOPPMANN, Das Militärstrafgesetzbuch für das Deutsche Reich, mit Commentar, Nördlingen, 1885, ad § 69, n°. 3, blz. 272, 273.

2) Bijv. in de Oostenrijksche (§ 185, 198) en Deensche wetgeving.

3) Ook bepalingen als art. 162 C.W.Z. en 214 C.W.L. zijn eensdeels verouderd, anderdeels overbodig in eene strafwetgeving die voor veroordeeling steeds, behalve het wettig, ook het overtuigend bewijs eischt, en volgens welke de regelen van het wettig bewijs alleen voor veroordeeling, niet voor vrijspraak gelden.

4) Alleen op deze behoort hier gewezen te worden. De talrijke, overgroote moeilijkheden die zich bij de practische toepassing dier wet hebben voorgedaan, kunnen natuurlijk thans buiten bespreking blijven. Zie daarover Mr. J. H. BEAUJON, Eenige vragen omtrent desertie, naar aanleiding der wet van 14 Februari 1887, *Staatsblad* n°. 35, in het Tijdschrift voor Strafrecht, II, blz. 39.

3⁰. dat ook hier, met omkeering van den bewijslast, de beklaagde voor schuldig wordt gehouden, „ten ware hij de reden van afwezigheid ten genoegen des rechters konde bewijzen."

De onmisbaarheid van alle zoodanige redmiddelen om een stelsel voor de praktijk bruikbaar te maken, bewijst ten duidelijkste dat het stelsel zelf ondeugdelijk is.

De bovenstaande beschouwingen leiden tot het besluit, dat van de desertie niet ééne enkele algemeene omschrijving kan worden gegeven, doch dat de wetgever de verschillende omstandigheden zal hebben op te sommen, welke aan de op zichzelve reeds strafbare afwezigheid naar zijn inzien een zooveel ernstiger karakter geven, dat op grond daarvan zwaardere strafbepalingen noodig en de afzonderlijke qualificatie als „desertie" wenschelijk zijn.

Vooreerst dus een tweeledige verdeeling, eene splitsing.

Maar nu behoort men niet (gelijk de Duitsche wetgever deed) ten halve te blijven staan. Gaat men eenmaal over tot eene aanwijzing en afscheiding van de zwaardere gevallen van ongeoorloofde afwezigheid, dan mag men ook niet voorbijzien dat dit misdrijf allicht kan gepleegd worden onder omstandigheden die het karakter er van zóózeer verlichten, dat een mindere straf alleszins gerechtvaardigd zal zijn. Met name is dit het geval, wanneer er bij den militair geen opzet was om zijne verplichtingen te verzaken, doch hij absent gebleven is ten gevolge van zorgeloosheid. Men denke bijv. aan miliciensverlofgangers die, als arbeiders naar het buitenland vertrekkende, vergeten hebben de noodige voorzorgen te nemen opdat de tot hen gerichte oproepingen hen zullen kunnen bereiken [1]), en dergelijke gevallen [2]).

Van de bovenstaande beginselen uitgaande, onderscheidt het ontwerp:

a. eenvoudige culpose afwezigheid (art. 79 [80 n⁰. 1 en 3]),

b. culpose afwezigheid die wegens den duur of de gevolgen zwaarder

---

1) Na de mobilisatie in 1870 zijn onderscheidene personen onder deze omstandigheden wegens desertie veroordeeld.

2) Voor uitdrukkelijke vermelding dat de militair niet gestraft wordt, wanneer „hij de reden van afwezigheid ten genoegen des rechters heeft kunnen bewijzen" (de gewijzigde artt. 145 jct. 162 C.W.Z. en 159 jct. 214 C.W.L.), bestaat echter geen enkele grond. Kan de militair eene geldige reden voor zijne afwezigheid aanvoeren, bijv. ziekte, schipbreuk, enz., dan vrijwaart art. 40 Swb. hem voor straf.

[Uit het **Verslag der Militaire Commissie**, naar aanleiding van een voorstel om de onderscheiding tusschen dolose en culpose afwezigheid te laten vervallen:

„Een soortgelijk geval werd medegedeeld ten aanzien van een matroos, wien 't den avond vóór het vertrek van het schip, waarop hij dient, vergund is, aan den wal te overnachten. Wanneer hij maatregelen genomen heeft, om zich te doen wekken, doch niet gewekt wordt en zoodoende zijn schip achterzeilt, dan staat dit geval volstrekt niet gelijk met dat van den schepeling, die opzettelijk niet te bestemder tijd op zijn schip is teruggekeerd.

„Mr. VAN DER HOEVEN voerde nog aan, dat de practijk reeds de leemte in de artt. 391 en 392 van het Wetboek van Strafrecht heeft doen gevoelen. De rechter staat thans dikwijls voor de moeilijkheid om den schepeling vrij te spreken, omdat het opzet niet kan worden bewezen, of om, ook zonder dat er eenig wettig bewijs geleverd is, aan te nemen, dat de schepeling opzettelijk is weggebleven.

„Het Ontwerp waarborgt den militairen rechter tegen dergelijke onjuiste rechtspraak.

„Daar de meerderheid der Commissie het voorgestelde in het Ontwerp blijkbaar wilde behouden, is het voorstel niet in stemming gebracht."]

gestraft wordt (art. 80) [in de wet alleen wegens de gevolgen, art. **80** n°. 2 en 4],

c. opzettelijke afwezigheid (art. 78 [**81**]), en

d. desertie (art. 81 [**82**] en volgg.).

Wat de strafbepalingen betreft, deze moeten voor tijden van oorlog en dergelijke, bij al de verschillende species van afwezigheid niet alleen per se zwaarder zijn dan voor vredestijd, maar vooral bij de zwaardere species ook met betrekkelijk grootere sprongen opklimmen.

De strafschaal van het ontwerp is:

MISDRIJVEN.	MAXIMUM DER STRAF.	
	in tijd van vrede.	in tijd van oorlog.
Culpose afwezigheid (art. 79 [**80** n°. 1 en 3])	6 maanden gevangenisstraf.	1 jaar gevangenisstraf.
Culpose afwezigheid onder eene verzwarende omstandigheid (art. 80 [**80** n°. 2 en 4]).	9 " "	$1^1/_2$ " "
Opzettelijke afwezigheid (art. 78 [**81**]).	1 jaar "	2 " "
Opzettelijke afwezigheid onder één verzwarende omstandigheid (art. 78 jct. 84 [**81** jct. **83**])	2 " "	4 " "
Opzettelijke afwezigheid onder 2 of meer verzwarende omstandigheden (art. 78 jct. 84 slot [**81** jct. **83** slot])	3 " "	6 " "
Desertie (artt. 82 en 83 [**82**]) . .	2 " "	$7^1/_2$ " "
Desertie onder ééne verzwarende omstandigheid (artt. 82 en 83 jct. 84 [**82** jct. **83**]).	4 " "	15 " "
Desertie onder twee of meer verzwarende omstandigheden (art. 82 jct. 84 slot [**82** jct. **83** slot]).	6 " "	
Desertie naar den vijand, enz. (art. 85 [**84**]).	. . . .	doodstraf.

De ongeoorloofde afwezigheid is met opzet in dier voege omschreven dat, in verband met de bepaling van artikel 91 [**90**], zoowel eene alge-

meene aanduiding[1]) als eene nauwkeurige opsomming der plaatsen, van waar de militair zich moet hebben verwijderd, achterwege kon blijven.

Eene algemeene aanduiding heeft geen nut; en eene specieuse opsomming — de ondervinding heeft het bewezen — is minder gewenscht, vooreerst omdat ze lichtelijk onvolledig is; ten andere omdat ze tot allerlei chicaneuse strijdvragen aanleiding geeft[2]). Daarenboven, het hoofdkenmerk van het misdrijf bestaat, gelijk straks reeds gezegd is, hierin, dat de militair eigendunkelijk afwezig blijft niet van ééne of eenige in de wet bepaaldelijk te noemen plaatsen, maar in het algemeen van die plaats of plaatsen waar hij uithoofde van zijn dienst verplicht was te zijn. Welke deze plaats is, behoort niet in de strafwet te worden aangewezen, doch het moet uit de verschillende dienstreglementen blijken of alsnog in die reglementen worden aangewezen. Zoo zal bijv. daarin ook behooren te worden voorgeschreven, waar de militair die buiten zijne schuld of door nalatigheid of onoplettendheid van zijn korps, troep of schip is afgeraakt, of hij die uit de krijgsgevangenschap is ontslagen of ontkomen, zich zal hebben te melden[3]).

Evenmin als ten aanzien van de plaats, behoort de wet ten aanzien van de middelen of andere omstandigheden der afwezigheid te onderscheiden of in bijzonderheden te treden. Al de daartoe strekkende middelen staan gelijk. Zie artikel 91 [**90**]. Het maakt in den aard der zaak geen verschil of de militair zich verre verwijdert, dan wel zich in zijn garnizoensplaats schuil houdt; — of hij alleen reizende, van de hem voorgeschreven reisroute afwijkt, dan wel op marsch achterblijft[4]) of aan een militair geleide ontloopt; — of hij zich zonder verlof absenteert, dan wel zijn verloftijd overschrijdt; — of hij na eene dienstreis niet tot zijn standplaats terugkeert, dan wel, als verlofganger der militie, geen gevolg geeft aan eene krachtens de wet gedane oproeping[5]). Al deze en dergelijke bij-

1) Zooals Duitschland § 64: „von seiner Truppe oder von seiner Dienststellung", nog ruimer dan „Dienststelle".

2) De Belgische wet bedient zich in de artt. 44 en 45 van de uitdrukking: „s'absenter de son corps ou de son détachement (sa résidence)". MOREAU en DEJONGH (blz. 262) teekenden hierbij aan: „Les mots du corps ou du détachement empruntés à la loi française, ne doivent point recevoir une interprétation limitative." Daargelaten de juistheid van deze stelling, is zij in ieder geval een bewijs te meer, dat eene limitatieve opsomming van de plaatsen vanwaar de militair zich verwijdert, aan de eischen der practijk niet voldoet.

3) Duitschland § 65; — Engeland, Army act, sec., 5: „Being a prisoner, failing to rejoin when able".

4) Het achterblijven neemt somtijds ontzettende proportiën aan: „Près de 80,000 hommes de l'armée de Sédan n'assistèrent pas à la bataille, étant restés en arrière. L'armée d'Italie, en 1859, avait derrière elle 25,000 fricoteurs au moment de la paix de Villafranca.

„En 1871, pendant l'armistice, une division de 15,000 hommes fut réduite à 12,000 après onze jours de marche. Sur les 3000 manquants, 1000 environ rejoignirent leurs corps respectifs dans les deux ou trois premiers jours après l'arrivée dans les cantonnements. Sur les 2000 qui ne rejoignirent jamais, on peut affirmer qu'il y avait ou moins 1500 fricoteurs ou déserteurs dont on n'entendit plus parler." — SENAULT, Notes sur la justice militaire en temps de guerre, Paris, 1881, blz, 24.

5) Zie ook HECKER, Lehrb., blz, 170: „Da — wie oben (S. 162) ausgeführt — das Verlassen des Garnisonortes nicht unbedingtes Begriffserfordernis der unerlaubten Entfernung ist, so kann unter Umständen das Verbrechen der Fahnenflucht auch ohne Verlassen des Garnisonortes konsumiert sein. Ein Soldat kann z. B., sich in einer groszen Stadt unter falschem Namen in einer Fabrik onder in den Bergwerken den nachforschenden Behörden entziehen und für immer verschwinden. Er desertiert hier also, ohne seinen Garnisonort zu verlassen."

zonderheden, die niet anders zijn dan verschillende wijzen om hetzelfde misdrijf te plegen, kunnen veilig onvermeld blijven.

Art. 80.

De militair wiens ongeoorloofde afwezigheid aan zijne schuld is te wijten, wordt gestraft:

1°. met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden, indien die afwezigheid in tijd van vrede ten minste één dag en niet langer dan dertig dagen duurt;

(*Kan krachtens art. 2, n°. 2,* a, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

2°. met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden, indien die afwezigheid in tijd van vrede hem eene reis, waartoe het bevel hem bekend was of redelijkerwijze door hem kon vermoed worden, naar of van eene plaats buiten het rijk in Europa, of eene andere zoodanige bevolen reis met een oorlogsvaartuig geheel of gedeeltelijk doet verzuimen;

3°. met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar, indien die afwezigheid in tijd van oorlog niet langer dan vier dagen duurt;

(*Kan krachtens art. 2, n°. 2,* a, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

4°. met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar en zes maanden, indien die afwezigheid in tijd van oorlog hem een bevolen reis, zooals in n°. 2 is omschreven, geheel of gedeeltelijk doet verzuimen, of eene ontmoeting met den vijand doet misloopen.

I.

Ontw. v. d. H. II en **Ontw. 1892** spraken in n°. 2 van „een bevolen reis hetzij met een oorlogsvaartuig, hetzij met een transport militairen waarvan hij deel moest uitmaken en dat naar eene plaats buiten het rijk in Europa bestemd is".

De heer J. P. van Rossum (Marineblad, III, blz. 569) deed opmerken, dat bij die redactie niet voorzien was in het geval, dat een militair een bevolen reis moet maken zonder deel uit te maken van een transport militairen, en evenmin in het geval, dat het transport bestemd is naar

Nederland. In beide gevallen was er, naar zijne meening, reden tot strafverhooging.

In Ontw. 1897 is, door wijziging der redactie, aan die opmerking gevolg gegeven.

II.

ONTW. 1897. ART. 79. Indien de ongeoorloofde afwezigheid van den militair aan zijne schuld is te wijten, wordt hij gestraft:

1°. met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden in het geval van art. 78 n°. 1;

2°. met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar in het geval van art. 78 n°. 2.

ART. 80. De militair wordt gestraft:

1°. met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden, indien hij, in tijd van vrede, ten gevolge van zijne schuld langer dan dertig dagen afwezig blijft of een bevolen reis naar of van eene plaats buiten het rijk in Europa, of eene andere bevolen reis met een oorlogsvaartuig, niet of niet geheel medemaakt;

2°. met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar en zes maanden, indien hij, in tijd van oorlog, ten gevolge van zijne schuld langer dan vier dagen afwezig blijft, een bevolen reis zooals in n°. 1 is omschreven, niet of niet geheel medemaakt, of eene ontmoeting met den vijand misloopt.

Memorie van Toelichting.

[Zie hiervóór, blz. 124 v., en hierna, bij art. 82.]

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Art. 79 [80 n°. 1 en 3]. In stede van naar art. 78 [81] n°. 1 en n°. 2 te verwijzen ware het beter de woorden van dat artikel te herhalen en dus te lezen:

„1°. met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden, indien zijne ongeoorloofde afwezigheid in tijd van vrede ten minste één dag en niet langer dan dertig dagen duurt;

„2°. met gevangenisstraf van ten hoogste één jaar, indien..." enz. als in art. 78 [81], n°. 2.

Ook werd in overweging gegeven dit artikel en het volgende tot één artikel te vereenigen, hetwelk dan te lezen ware als volgt:

„De militair, die zonder daartoe gerechtigd te zijn, zich verwijdert, wordt, indien zijne verwijdering aan zijne schuld is te wijten, gestraft:

„1°. cf art. 79 [80] n°. 1, aangevuld als boven;

„2°. met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden, indien hij, in tijd van vrede langer dan dertig dagen afwezig blijft enz. cf. art. 80 n°. 1 [nu 80 n°. 2];

„3°. cf. art. 79 n°. 2 [nu 80 n°. 3], aangevuld als boven;

„4°. met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar en zes maanden, indien hij in tijd van oorlog langer dan vier dagen afwezig blijft, enz. cf. art. 80 n°. 2 [nu 80 n°. 4]."

Verwijzing in één artikel naar een ander komt ook in het Wetboek van Strafrecht meermalen voor bijv. art. 248, 257, 298, 315 n°. 2, 394*bis*; onnoodige herhalingen worden er door voorkomen en in de praktijk kan zij geen bezwaren opleveren, vooral niet indien de verwijzing een onmiddellijk voorafgaand artikel betreft.

Daar de opzettelijke afwezigheid in twee artikelen is behandeld, schijnt het meer symmetriek er ook twee te wijden aan de culpose. Eerder dan met het denkbeeld om de artt. 79 en 80 [nu toch, 80] te vereenigen, waarvan het eerste zich onmiddellijk en geheel aansluit bij art. 78 [81], doch het laatste niet, zou de Regeering kunnen medegaan met het voorstel om de artt. 81, 82 en 83 te combineeren [82]. Het belang van zoodanige wijziging is echter problematiek.

Of de in het Verslag voorgestelde uitdrukking: „indien zijne *verwijdering* aan zijne schuld is te wijten" goed Hollandsch is, valt te betwijfelen. „Verwijdering" toch is het zelfstandig naamwoord van „verwijderen", niet van „zich verwijderen".

Art. 80 [80 n°. 2 en 4]. Blijkens de Memorie van Toelichting — blz. 64 [hiervóór, blz. 128 en 129] — betreft het hier gevallen van culpose afwezigheid onder eene verzwarende omstandigheid. Die omstandigheid bestaat in den duur der afwezigheid — langer dan dertig of langer dan vier dagen, respectievelijk in tijd van vrede of in tijd van oorlog — of in het niet of niet geheel medemaken van eene bevolen reis als hier bedoeld, of in het misloopen van eene ontmoeting met den vijand. Wordt echter de bedoeling niet juister weergegeven, wanneer men vóór „een bevolen reis" invoegt de woorden „door zijne afwezigheid"? Dan komt duidelijker uit, dat de schuld verband moet houden met de afwezigheid.

De eenvoudige invoeging van „door zijne afwezigheid" voor „een bevolen reis" zou het onduidelijk maken dat „ten gevolge van zijne schuld" ook het tweede onderdeel van n°. 1 [nu 2] beheerscht. In verband met de in het Verslag gemaakte opmerking wordt nu aldus gelezen: „ten gevolge van zijne schuld hetzij

langer.... afwezig blijft, hetzij door zijne afwezigheid een reis.... niet of niet geheel medemaakt".

1°. en 2°. [nu 2°. en 4°.]. Art. 91 [90] spreekt van „zich schuil houden, afwezig blijven of achterblijven". Hier is alleen sprake van „afwezig blijven". Het scheen noodig ook de beide andere begrippen in dit artikel op te nemen.

Wat heeft men te verstaan onder „een bevolen reis"? Zal het bevel op zoodanige wijze gegeven moeten worden dat het ook ter kennis komt van de bemanning? Dit kwam noodig voor.

De beperking tot reizen naar of van het buitenland scheen niet gemotiveerd. Men zou liever willen lezen: „of een bevolen reis niet of niet geheel mede maakt". De verzwarende omstandigheid is aanwezig ook wanneer het eene reis betreft, die bij voorbeeld slechts een paar dagen duurt.

De matroos wordt veel strenger behandeld dan de militair der landmacht, op wien het artikel eerst na dertig, respectievelijk vier dagen afwezigheid van toepassing is. Velen meenden dan ook dat de bepaling te ver gaat en dat zij behoort te vervallen. Wil men haar behouden dan zal de mogelijkheid moeten openstaan om het door afwezigheid niet mede maken eener korte reis, zij het dan ook alleen in tijd van vrede, krijgstuchtelijk te straffen. Art. 2, 2°., van het wetsontwerp op de krijgstucht voorziet hierin thans niet.

„Zich schuil houden" sluit opzet in zich en behoort dus in dit artikel niet te huis. En wie achterblijft, blijft afwezig.

Het komt inderdaad billijk voor dit artikel alleen dan te doen toepassen indien het bevel tot de reis ter kennisse van den militair is gekomen of hij althans redelijkerwijze dat bevel kon vermoeden. In zoodanig geval weet hij dat ten gevolge van zijne afwezigheid een ander schepeling in zijne plaats moet medegaan.

Reizen naar of van het buitenland.

De beperking is in het artikel opgenomen, ook wederom ter wille van de omstandigheid, dat in de plaats van den afwezigen schepeling nu een ander plotseling de reis moet medemaken, hetgeen bij binnenlandsche reizen of bij reizen van de landmacht niet noodig, althans niet erg is.

Tegen de mogelijkheid van krijgstuchtelijke bestraffing bestaat geen bezwaar.

2°. [nu 4°.]. „of eene ontmoeting met den vijand misloopt". „Ontloopt" is juister uitdrukking dan „misloopt". Het zal veelal moeilijk te bewijzen zijn dat deze omstandigheid het gevolg is van de afwezigheid. Zij kan door tal van andere omstandigheden veroorzaakt zijn. Ware het niet beter deze woorden te doen vervallen?

„misloopt" is beter, omdat bij „ontloopen" aan opzet gedacht kan worden. „Door weg te loopen *trachten* te ontkomen, ontvlieden" is volgens het Woordenboek de eerste beteekenis van „ontloopen".

Veelal zal wel degelijk te bewijzen zijn, dat het misloopen het gevolg is van de afwezigheid. Ook deze bepaling is veranderd overeenkomstig de in n°. 1 [nu 2] gebrachte wijziging.

Ontw. 1901. Art. 79. Indien de ongeoorloofde afwezigheid van den militair aan zijne schuld is te wijten, wordt hij gestraft:

1°. met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden in het geval van art. 78 n°. 1;

2°. met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar in het geval van art. 78 n°. 2.

Art. 80. De militair wordt gestraft:

1°. met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden, indien hij, in tijd van vrede, ten gevolge van zijne schuld hetzij langer dan dertig dagen afwezig blijft, hetzij door zijne afwezigheid een reis, waartoe het bevel hem bekend was of redelijkerwijze door hem kon vermoed worden, naar of van eene plaats buiten het rijk in Europa, of eene andere zoodanig bevolen reis met een oorlogsvaartuig, niet of niet geheel medemaakt;

2°. met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar en zes maanden, indien hij, in tijd van oorlog, ten gevolge van zijne schuld hetzij langer dan vier dagen afwezig blijft, hetzij door zijne afwezigheid een bevolen reis zooals in n°. 1 is omschreven, niet of niet geheel medemaakt, of eene ontmoeting met den vijand misloopt.

Verslag van het mondeling overleg.

De Commissie geeft in overweging de artikelen 79 en 80 tot één artikel te vereenigen en dit artikel te lezen op de wijze, als in het Verslag wordt aangegeven.

Tegen de vereeniging der artt. 79 en 80 tot één artikel op de wijze in het Verslag aangegeven, heeft de Regeering geen bezwaar.

Regeeringsnota van 18 April 1902.

Aan dezen wenk der Commissie is gevolg gegeven, behoudens enkele wijzigingen in de in het Verslag aangegeven redactie. Ook zal, ter wille van den regelmatigen climax, artikel 79 [80] nu moeten voorafgaan aan artikel 78 [81].

ONTW. 1902. ART. 79. De militair die, zonder daartoe gerechtigd te zijn, zich verwijdert, wordt, indien zijne afwezigheid aan zijne schuld is te wijten, gestraft:

1°. met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden indien zijne ongeoorloofde afwezigheid in tijd van vrede enz. = ART. **80** n°. 1 DER WET;

2°. met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden indien zijne ongeoorloofde afwezigheid in tijd van vrede, hetzij langer dan dertig dagen duurt, hetzij hem eene reis, waartoe enz. = ART. **80** n°. 2 DER WET;

3°. met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar indien zijne ongeoorloofde afwezigheid in tijd van oorlog enz. = ART. **80** n°. 3 DER WET;

4°. met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar en zes maanden indien zijne ongeoorloofde afwezigheid in tijd van oorlog, hetzij langer dan vier dagen duurt, hetzij hem een bevolen reis enz. = ART. **80** n°. 4 DER WET.

ART. 80 (*Vereenigd met art.* 79).

Amendementen van de Commissie van Voorbereiding, ingezonden 3 en 6 Mei 1902.

I. Uit artikel 78 1° en 2° te doen vervallen: „opzettelijke".

II. Uit artikel 79 2° te doen vervallen: „hetzij langer dan dertig dagen duurt, hetzij".
Uit sub 4° te doen vervallen: „hetzij langer dan vier dagen duurt, hetzij".

III. Uit artikel 81 2° te doen vervallen: „opzettelijke".

Deze amendementen vervielen ten gevolge van de

Regeeringsnota van wijzigingen van 10 Mei 1902.

ART. 78, 79, 81. Met verandering van de volgorde dezer artikelen worden zij gelezen als volgt:

ART. 78 = Art. **80** DER WET.
ART. 79 = Art. **81** DER WET.
ART. 81 = Art. **82** DER WET.

Toelichting. Artt. 78, 79, 81, 91. De thans voorgestelde redactie verduidelijkt, naar het oordeel der Regeering, de beteekenis der artt. 78, 79 en 81 [**81**, **80** en **82**] in niet geringe mate. Tevens is zij eenvoudiger dan de oorspronkelijke.

Buitendien bevat zij eene meer wenschelijke regeling der ongeoorloofde

afwezigheid en der desertie door, voor afwezigheid, langer dan dertig dagen durende in tijd van vrede en langer dan vier dagen in tijd van oorlog, geen verschil te maken tusschen dolus en culpa.

In verband met de in de artt. 78 en 79 [81 en 80] aangebrachte wijzigingen behoefde art. 91 [90] eene aanvulling.

Beraadslaging in de Tweede Kamer.

(15 Mei 1902.)

De heer **Verhey:** Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van art. 79, nu door de wijziging van de Regeering art. 78 geworden [80], wensch ik bij de Regeering een kleine informatie te vragen.

Onder 2°. wordt gezegd dat een militair wiens geoorloofde afwezigheid aan zijn schuld te wijten is, wordt gestraft:

„met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden indien die afwezigheid in tijd van vrede, hem een reis, waartoe het bevel hem bekend was of redelijkerwijze door hem kon vermoed worden, naar of van een plaats buiten het Rijk in Europa of een andere „zoodanige" bevolen reis met een oorlogsvaartuig geheel of gedeeltelijk doet verzuimen;".

Aanvankelijk kwam het woord „zoodanige" niet in het artikel voor.

Volgens het verslag meenden dan ook vele leden dat bijv. de schepeling die een kleine reis verzuimt, doordat hij niet op tijd aan boord terug is, ook krijgstuchtelijk moet kunnen gestraft worden en dus niet per se voor den krijgsraad zal behoeven te komen.

De regeering beaamde dat. Zij meende dat een beperking voor dit geval moest worden opgenomen. Zij zegt:

„De beperking is in het artikel opgenomen, ook wederom ter wille van de omstandigheid, dat in de plaats van den afwezigen schepeling nu een ander plotseling de reis moet medemaken, hetgeen bij binnenlandsche reizen of bij reizen van de landmacht niet noodig, althans niet erg is."

De beperking bestond in de toevoeging van het woord „zoodanige", zoodat op een binnenlandsche reis de gewone bepalingen op de afwezigheid en op de krijgstuchtelijke bestraffing daarvan van toepassing werden.

Ik herinner er echter aan, dat tijdens het mondeling overleg dat er heeft plaats gevonden tusschen de Regeering en de Commissie van Voorbereiding, door een lid der Regeering twijfel geopperd is geworden over de beteekenis van dit artikel, in verband met art. 2, sub 2, van de wet op de Krijgstucht. De quaestie of ten aanzien van binnenlandsche reizen met een oorlogsschip krijgstuchtelijke bestraffing mogelijk zou zijn, is toen niet tot een oplossing gebracht. Gaarne zou ik derhalve alsnog van de Regeering vernemen, hoe zij over dit punt denkt, want twijfel mag hier niet over kunnen of blijven bestaan.

De **Voorzitter:** De amendementen door de Commissie van Voorbereiding op de artt. 78, 79 en 81 zijn vervallen door de wijzigingen door de Regeering in die artikelen gebracht. Ik geef thans het woord aan den heer de Savornin Lohman om het gevoelen der Commissie over die Regeeringswijzigingen mede te deelen.

De heer **de Savornin Lohman**, *voorzitter van de Commissie van Voorbereiding:* Mijnheer de Voorzitter! De Commissie van Voorbereiding kan zich zeer goed vereenigen met het stelsel dat in deze artikelen is aangenomen ten opzichte

van de desertie of daarmee gelijkgestelde verwijderingen voor langer dan 30 dagen. Zij wenscht zich echter een vraag aan de Regeering te veroorloven, niet zoozeer omdat zij daaromtrent in twijfel verkeert, maar ten einde mede te werken tot het vestigen eener juiste opvatting van deze artikelen.

In de vóórlaatste redactie van art. 78 [**81**] stond:

„De militair die opzettelijk, zonder daartoe gerechtigd te zijn, zich verwijdert, wordt gestraft:

„1° met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar, indien zijne *opzettelijke* ongeoorloofde afwezigheid in tijd van vrede ten minste één dag en niet langer dan dertig dagen duurt;".

Hetzelfde vond men ook in art. 78 [**81**] 2° en art. 81 [**82**] sub 2°.

Volgens dit stelsel zou iemand niet gestraft kunnen worden ter oorzake van opzettelijke afwezigheid, indien niet bewezen kon worden dat het opzet tot zijn terugkeer ware blijven bestaan; zoude eveneens, naar hetzelfde stelsel, hij wiens afwezigheid aan schuld is te wijten, niet kunnen worden gestraft wegens dat misdrijf, indien mocht blijken dat gedurende den loop van 30 dagen de schuld veranderd was in opzet. De Commissie van Voorbereiding heeft hierop opmerkzaam gemaakt.

Te recht heeft de Regeering begrepen, dat er uit dit stelsel moeilijkheden zouden kunnen ontstaan en het laten varen. Nu zal, en dit is ook de opvatting van de Commissie van Voorbereiding, iemand die ten gevolge van zijn schuld niet ter plaatse is waar hij zijn moet, en dus afwezig is, als hij binnen 30 dagen terugkomt of wordt gevat, toch gestraft worden wegens afwezigheid ten gevolge van schuld; ook indien misschien mocht blijken dat de aanvankelijke schuld overgegaan is in opzet. Dat laatste komt dan niet in aanmerking.

Nu zou echter de nieuwe redactie aanleiding kunnen geven tot de volgende redeneering:

Wanneer de afwezigheid niet langer geduurd heeft dan bijv. negen en twintig dagen, zal de dader worden gestraft wegens „die" afwezigheid, dus wegens opzettelijke afwezigheid waarvan het opzet al dien tijd geduurd heeft, of wegens afwezigheid ten gevolge van schuld, als die schuld al dien tijd onveranderd gebleven is. Zoo zou men terugkomen tot het verlaten stelsel.

Maar toch is dat niet de bedoeling van de Regeering.

De woorden: „*die* afwezigheid" slaan terug op den aanhef van het artikel en doelen dus op het oogenblik waarop de verwijdering plaats heeft. Heeft de verwijdering plaats wegens schuld, dan blijft de schuld ook aanwezig gedurende 30 dagen. Heeft er opzet plaats gehad, dan geldt het opzet voor den geheelen termijn. Ik geloof, dat dit de bedoeling van de Regeering is, en wanneer dit zoo is, dan kan de Commissie van Voorbereiding er zich zeer wel mede vereenigen.

De heer **Kruys**, *Minister van Marine:* Mijnheer de Voorzitter! Ik wensch alleen een antwoord te geven op de vraag, door den geachten afgevaardigde uit Rotterdam, den heer Verhey, gedaan, nl. of in de twee laatste regels van sub 2°. van art. 78 [**80**], bedoeld worden reizen naar het buitenland. Ik kan die vraag bevestigend beantwoorden. Een reis, bijv. van het Nieuwediep naar den Nieuwen Waterweg of naar Hellevoetsluis, wordt hieronder niet begrepen.

De heer **Loeff**, *Minister van Justitie:* Mijnheer de Voorzitter! Op de vraag gesteld door den geachten Voorzitter van de Commissie van Voorbereiding, is dit het antwoord: de bedoeling is, dat voldoende is voor strafbaarheid, dat binnen den termijn van afwezigheid van 1 tot 30 dagen (de casus positie die de geachte spreker stelde) ten minste een dag is voorgekomen waarop de afwezige hetzij opzettelijk,

hetzij culpoos afwezig was. De bedoeling is verder deze, dat als na de culpa bij den afwezige dolus opkomt, dat bijkomende opzet niet schaadt.

De beraadslaging wordt gesloten en *art.* 78 zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Art. 81.

De militair die zich schuldig maakt aan opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid, wordt gestraft:

1°. met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar, indien die afwezigheid in tijd van vrede ten minste één dag en niet langer dan dertig dagen duurt;

(*Kan, indien de afwezigheid in tijd van vrede niet langer dan acht dagen duurt, krachtens art.* 2, *n°.* 2, a, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

2°. met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren, indien die afwezigheid in tijd van oorlog niet langer dan vier dagen duurt.

(*Kan, indien de afwezigheid in tijd van oorlog niet langer dan één dag duurt, krachtens art.* 2, *n°.* 2, a, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

Ontw. 1897. Art. 78. De militair die opzettelijk, zonder daartoe gerechtigd te zijn, zich verwijdert, wordt gestraft:

1°. met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar, indien zijne ongeoorloofde afwezigheid in tijd van vrede ten minste één dag en niet langer dan dertig dagen duurt;

2°. met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren, indien zijne ongeoorloofde afwezigheid in tijd van oorlog niet langer dan vier dagen duurt.

Memorie van Toelichting.

[Zie hiervóór, blz. 124 v.]

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

1°. en 2°. Het woord „ongeoorloofde" kan vervallen. Uit de woorden „zonder daartoe gerechtigd te zijn" in den aanvang van het artikel blijkt reeds dat hier van ongeoorloofde afwezigheid sprake is.

Hiertegen werd opgemerkt dat waar krachtens art. 91 [**90**] onder

„zich verwijderen" ook „afwezig blijven" is begrepen, de afwezigheid aanvankelijk geoorloofd kan zijn, doch later ongeoorloofd kan worden, bij overschrijding namelijk van verloftijd.

Bij de wederlegging der opmerking sluit de Regeering zich aan. Behalve op overschrijding van verloftijd mag ook gewezen worden op anticipatie daarop. Bijv. een militair heeft 8 dagen verlof gekregen met ingang van zekeren dag; hij vertrekt 's avonds te voren. Hij heeft zich dus, zonder daartoe gerechtigd te zijn, verwijderd; zijne afwezigheid duurt $8^1/_2$ dag, doch is slechts gedurende een halven dag „ongeoorloofd". Hij zou onder dit artikel vallen als „ongeoorloofde" werd geschrapt, doch natuurlijk ten onrechte.

2°. Waarom is hier geen minimum-termijn aangegeven?

Hierop werd geantwoord dat in tijd van oorlog, bijv. bij de mobielverklaring, elk achterblijven, van hoe korten duur ook, bedenkelijke gevolgen kan hebben.

Wat zal gelden wanneer gedurende de afwezigheid de tijd van oorlog ophoudt te bestaan?

Volgens sommige leden kan het bepaalde sub 2°. vervallen. Krachtens art. 68 [70] is reeds strafbaar het zich ter sluik verwijderen wanneer dit geschiedt om zich aan het gevecht te onttrekken. Het kwam hun onnoodig voor nog daarenboven eene zware straf te bedreigen tegen eene ongeoorloofde verwijdering van zeer korten duur.

Een minimum-termijn is niet aangegeven omdat een militair door ongeoorloofde afwezigheid in tijd van oorlog terstond op ernstige wijze zijn dienstverplichtingen schendt. De korpscommandant moet het recht hebben zoodanigen militair onmiddellijk voor den krijgsraad te brengen. De Regeering heeft alles gedaan wat bevorderlijk kan zijn om de miliciens, in geval van nood, zoo spoedig mogelijk onder de wapens te doen komen. Stelt men nu nog in de wet een termijn, binnen welken te allen tijde alleen disciplinaire afdoening van deze feiten is voorgeschreven, dan bestaat de kans dat de miliciens, die met dezen termijn natuurlijk bekend zijn, er niet tegen zullen opzien om zooveel later op de plaats hunner bestemming aan te komen. Juist het niet-stellen van een termijn voor oorlogstijd geeft gelegenheid er hen op te wijzen, dat het niet onmiddellijk voldoen aan de in dezen gegeven voorschriften hoogst ernstige gevolgen na zich kan sleepen.

Als de militair zich in tijd van oorlog verwijdert, 5 dagen wegblijft, maar 2 dagen na zijn vertrek houdt de tijd van oorlog op te bestaan, dan heeft zijn afwezigheid in tijd van oorlog niet langer dan 4 dagen geduurd, en n°. 2 van dit artikel is dus toepasselijk.

Zware straf kan wel degelijk noodig zijn als de militair zich in tijd van oorlog verwijdert, ook al doet hij dat niet met het bepaalde doel om zich aan een gevecht te onttrekken.

Regeeringsnota van 18 April 1902.

Sub 1°. en 2°. is vóór „ongeoorloofde" het woord „opzettelijke" ingevoegd, omdat ingevolge den aanhef het artikel alleen van opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid handelt. Daar intusschen bij hem, die zich opzettelijk verwijderde, onder het voortduren van de afwezigheid het opzet hiertoe zou kunnen ophouden te werken, moet worden gezorgd, dat zoodanig geval niet onder het bereik van dit artikel zal vallen.

ONTW. 1902. ART. 78 = ART. 78 ONTW. 1897, behoudens dat in n°. 1 en 2 vóór „ongeoorloofde" was ingevoegd: „opzettelijke".

***Amendementen van de Commissie van Voorbereiding*, ingezonden 3 en 6 Mei 1902, en *Regeeringsnota van wijzigingen* van 10 Mei 1902, ten gevolge waarvan die amendementen vervielen en ART. 78 luidde = ART. 81 DER WET, zie hiervóór, blz. 136. — Zie ook de *Toelichting* aldaar.**

Art. 82.

Als schuldig aan desertie wordt gestraft de militair:

1°. die zich verwijdert met het oogmerk om zich voorgoed aan zijne dienstverplichtingen te onttrekken, het oorlogsgevaar te ontgaan, naar den vijand over te loopen of, zonder daartoe gerechtigd te zijn, bij eene andere mogendheid of macht in krijgsdienst te treden;

2°. wiens ongeoorloofde afwezigheid in tijd van vrede langer dan dertig, in tijd van oorlog langer dan vier dagen duurt;

3°. die zich schuldig maakt aan opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid en daardoor een bevolen reis, zooals in artikel 80 n°. 2 is omschreven, niet of niet geheel medemaakt.

Desertie in tijd van vrede gepleegd, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren.

Desertie in tijd van oorlog gepleegd, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zeven jaren en zes maanden.

ONTW. 1897. ART. 81. Als schuldig aan desertie wordt gestraft de militair:

1°. = art. **82** 1° DER WET;

2°. wiens opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid enz. = ART. **82** 2° DER WET;

3°. = ART. **82** 3° DER WET.

ART. 82 = ART. **82**, TWEEDE LID, DER WET.

ART. 83 = ART. **82**, DERDE LID, DER WET.

Memorie van Toelichting.

Van de omstandigheden, die volgens het ontwerp aan de opzettelijke afwezigheid een zwaarder karakter geven en haar de qualificatie van „desertie" doen dragen, wordt hier in de eerste plaats de in n°. 2 van artikel 81 [**82**] vermelde *langere duur der afwezigheid* besproken; en zulks omdat deze omstandigheid in zeer nauw verband staat met de voorafgaande bepalingen van het ontwerp betreffende de ongeoorloofde afwezigheid (artt. 78—80 [**80** en **81**]).

Hierboven werd reeds opgemerkt, doch het dient te dezer plaatse herhaald te worden, dat de gedeserteerde militair zich niet voor eene veroordeeling wegens desertie moet kunnen vrijwaren door eenvoudig te beweren: „Ik ben geen deserteur; want toen ik wegliep, was ik van plan na verloop van eenige jaren in den dienst terug te keeren." En toch zou bijna altoos zoodanige bewering wel degelijk dat effect moeten hebben, wanneer de duur der afwezigheid geen invloed op de qualificatie oefende. Hoe weinig aannemelijk die bewering van den beklaagde den rechter ook moge schijnen, waar deze haar niet als een fait d'excuse, hetwelk hij die zich daarop beroept heeft te bewijzen, mag beschouwen, maar met een element van het misdrijf te doen heeft, zou veroordeeling wegens desertie ingeval van zoodanige bewering volstrekt niet gewettigd zijn. Hiervoor zou meer noodig wezen, en wel, het positieve, wettige bewijs, dat de beklaagde bij zijne verwijdering voornemens was *nimmermeer* in den militairen dienst terug te keeren. Als intern feit, „verborgen in het binnenste van den mensch", zou dat voornemen bewezen moeten worden door aanwijzingen, resulteerende uit behoorlijk bewezen feiten of omstandigheden, die het bestaan er van op het oogenblik der verwijdering klaarblijkelijk aantoonen. De wegloopen zal zonder eenige moeite kunnen zorgen, dat zulke aanwijzingen niet te vinden zijn.

Daarom, wil men over de desertie niet slechts eene papieren wet vervaardigen, maar eene wet die tevens in de praktijk nuttig zal kunnen werken, dan stelle men een termijn vast, na verloop waarvan de zonder verlof afwezige militair deserteur wordt. Vooral bij dit delikt zij men indachtig aan de kernachtige uitspraak van den hoogleeraar G. A. VAN HAMEL[1]): „De naam teekent noch verklaart het misdrijf: integendeel

---

1) Tijdschr. v. Strafr., I, blz. 22.

erlangt door het misdrijf (d. i. door de in de wet daarvan gegeven omschrijving) de naam zijne beteekenis."

Het ontwerp stelt den bedoelden fatalen termijn op dertig dagen in vredestijd, op vier dagen in tijd van oorlog. Het is volkomen waar, dat geen juridieke redenen zijn aan te voeren waarom de termijn niet enkele dagen korter of langer genomen werd, zoodat hij — gelijk men 't gemeenlijk uitdrukt — tot zekere hoogte willekeurig gekozen is. Maar datzelfde bezwaar geldt tegen iedere andere tijdsbepaling.

De termijnen van 30 en 4 dagen in artikel 78 en 81 [**81** en **82**] zijn, krachtens artikel 88 van het Wetboek van Strafrecht, gelijk aan 30 en 4 maal vier en twintig uren.

Daar het ontwerp dienaangaande geene bijzondere bepaling inhoudt, beginnen de termijnen te loopen van het oogenblik waarop de verzaking van de dienstverplichtingen een aanvang neemt (computatio naturalis). Deze berekening heeft boven de computatio civilis [1]) het voordeel, dat zij de termijnen voor alle daders even groot doet zijn. Bij korte termijnen bestaat tegen eene berekening bij uren geen bezwaar [2]).

Onze Crimineele Wetboeken [3]) verbinden bij desertie in vredestijd belangrijke voordeelen aan de vrijwillige terugkomst binnen zekeren termijn. In het stelsel van het ontwerp is voor de toezegging van dergelijke privilegiën geen plaats. De gestelde termijn van 30 (respectievelijk 4) dagen geeft reeds een zekeren invloed aan de vrijwillige terugkomst; want daardoor heeft de afwezige het in zijne hand, zich te vrijwaren voor de zwaardere straf van art. 82 (83) [**82**]. Ook zal de rechter bij de bepaling der strafmate nog nader op die omstandigheid acht slaan, indien hij althans geroepen wordt om over de zaak te oordeelen; want het ligt in de bedoeling in het ontwerp van wet op de krijgstucht te bepalen dat in sommige gevallen (indien de ongeoorloofde afwezigheid niet een zekeren termijn, in tijd van vrede langer te stellen dan in tijd van oorlog, overschrijdt) de zaak buiten den krijgsraad gehouden en langs disciplinairen weg afgedaan kan worden. Deze bevoegdheid verdient de voorkeur boven een daartoe strekkend verplichtend voorschrift der wet. Talrijk zijn immers de voorbeelden, hoe eene zeer korte, zelfs door vrijwillige terugkomst gevolgde afwezigheid desniettemin door allerlei bijkomende omstandigheden een vrij wat strafwaardiger karakter krijgt dan eene meer langdurige absentie, waaraan door arrestatie een einde werd gemaakt. Het tegenwoordige stelsel is daarenboven onbillijk. Aan hem die op sluwe wijze gedurende den geheelen termijn

---

1) Begin van den termijn op den dag na dien waarop de dienstverzaking een aanvang nam.

2) Vgl. Mem. v. Toel. ad art. 71 Swb., SMIDT, Swb., I, blz. 480 [2e druk, blz. 512].

3) Artt. 142, 146 C.W.Z., 188, 135, 137, 142, 160 C.W.L. — Zie ook nog Spanje, art. 149: „Hij die voor de eerste maal, zonder verzwarende omstandigheid, gedeserteerd zijnde, zich vrijwillig vervoegt bij zijnen superieur of bij de bevoegde overheid, binnen de acht dagen volgende op dien waarop de desertie als voltooid is te beschouwen, wordt gestraft met vier maanden verlenging van diensttijd."

alle nasporingen weet te verijdelen en die zich op het laatste uur aangeeft, kan slechts eene disciplinaire straf worden opgelegd, terwijl de minder slimme, die al zeer spoedig bij geluk gearresteerd wordt, voor den krijgsraad moet terecht staan, ook al blijkt van zijn voornemen, om na een kort tijdsverloop vrijwillig terug te keeren. De ondervinding heeft voorts geleerd, dat het in menig geval bezwaarlijk, zoo niet onmogelijk is, met juistheid en op goede gronden te beslissen, of vrijwillige aangifte dan wel arrestatie heeft plaats gehad [1]). Eindelijk: de uitsluiting van strafrechtelijke vervolging, op grond dat de dader binnen zekere „jours de repentir" een einde heeft gemaakt aan den door zijn misdrijf ontstanen wederrechtelijken toestand, is strijdig met de beginselen van ons strafrecht, volgens hetwelk het berouw des daders en het herstel van het door het misdrijf ontstane nadeel in geen enkel ander geval de kracht hebben, om de bevoegdheid des ambtenaars van het openbaar ministerie tot vervolging van het gepleegde misdrijf af te snijden.

Vermits door en ten gevolge van den langeren duur der afwezigheid het dienstverzuim beduidend in omvang toeneemt, moet ook bij culpose afwezigheid het verloop van zekeren termijn een reden tot strafverzwaring zijn (art. 80 n°. 1) [Niet meer in art. **80** n°. 2 der wet.]. Dit is in overeenstemming met de beginselen van het Wetboek van Strafrecht, hetwelk in den regel ook bij culpose delikten de straf verzwaart naar gelang van de gevolgen.

Ook hier wordt de termijn gesteld op 30 (respectievelijk 4) dagen. Er is geen reden om bij de culpose afwezigheid een anderen termijn aan te nemen dan bij de opzettelijke.

In de andere bij art. 80 [**80** n°. 2 en 4] vermelde gevallen wordt de straf verzwaard, evenzeer om der wille van de belangrijkheid der gevolgen.

In n°. 1 van artikel 81 [**82**] wordt vermeld: zich verwijderen met het oogmerk om zich voor goed aan zijne dienstverplichtingen te onttrekken, het oorlogsgevaar te ontgaan, naar den vijand over te loopen of, zonder daartoe gerechtigd te zijn, bij eene andere mogendheid of macht in krijgsdienst te treden.

Het behoeft wel geen betoog dat, wanneer een militair zich met een van deze oogmerken schuldig maakt aan ongeoorloofde afwezigheid, het karakter van dit feit zóózeer wordt gewijzigd, dat de mogelijkheid van gestrengere bestraffing en eene bijzondere qualificatie volkomen gerechtvaardigd zijn. Men kan met recht beweren, dat juist onder deze omstandigheden het misdrijf van desertie in den meest eigenlijken zin en in zijn meest zuiveren vorm wordt gepleegd. Om die reden zijn dan ook deze gevallen in het artikel onder n°. 1 vooropgesteld.

---

1) POLS, l.c., blz. 428.

Enkele opmerkingen over de gekozen uitdrukkingen schijnen wenschelijk.

Met voordacht is in dit nummer niet gesproken van zich wederrechtelijk verwijderen of van ongeoorloofde verwijdering met het oogmerk enz. [1]), doch is het begrip der wederrechtelijkheid neergelegd in de omschrijving van het oogmerk waarmede het zich verwijderen plaats heeft. Het moet namelijk boven twijfel verheven zijn, dat ook de met verlof afwezige militair, die vóór de expiratie van het verlof zich met een der in het artikel aangeduide oogmerken verwijdert, als deserteur moet worden gestraft, ofschoon die verwijdering zelve niet ongeoorloofd was [2]).

Zich voorgoed aan zijne dienstverplichtingen te onttrekken, niet: 's lands dienst voorgoed te verlaten, gelijk in de wet van 14 Februari 1887 (*Staatsblad* n°. 35), wordt gelezen. Werd deze laatste redactie gevolgd, dan zou geen desertie gepleegd worden door den matroos die zich verwijdert met het voornemen om zich bij de landmacht te engageeren, noch door den militair die uit een oorlogskorps wegloopt, omdat hij de voorkeur geeft aan een kalm leven in een rustig garnizoen, onder welks bezetting hij opnieuw dienst wil nemen.

Ten einde zulke zeker niet gewenschte beslissingen [3]) te voorkomen, zou men weer, evenals in onze tegenwoordige wetgeving, kunnen bepalen dat zoodanige personen, ofschoon ze volgens de vooropgestelde definitie geen deserteurs zijn, toch „voor deserteurs worden gehouden" [4]). Het verdient echter de voorkeur, zulk een onjuiste en omslachtige wetsredactie te vermijden, en niet te gewagen van verlating van den dienst, doch van zich onttrekken aan zijne (d. z. de krachtens de wet of zijne vrijwillige dienstverbintenis en ingevolge de reglementen op hem rustende) dienstverplichtingen. Hieraan onttrekt zich hij die eigendunkelijk in een ander korps overgaat, en zelfs hij die, na te zijn gedeserteerd, zich opnieuw onder een anderen naam bij hetzelfde korps waarvan hij gedeserteerd was, voor den dienst verbindt [5]); zij nemen nieuwe dienstverplichtingen op zich.

---

1) Zie de artt. 133*a* C.W.Z. en 182*a* C.W.L., vastgesteld bij de wet van 14 Februari 1887, (*Staatsblad* n°. 35).

2) Vgl. het geval, medegedeeld bij POLS, l. c., blz. 458—460.

3) Terecht zegt HECKER, Lehrb. des Deutschen Mil. Strafr., 1887, blz. 169: „Da der Soldat sich die Art der Ableistung seiner Militärpflicht entweder nicht selbst wählen oder die gewählte Art der Ableistung nicht eigenmächtig verändern darf, überhaupt die Bestimmung seiner Vorgesetzten über die spezielle Art der Ableistung seiner Militärpflicht sich gefallen lassen musz, so macht er sich auch dann der Fahnenflucht schuldig, wenn er sich entfernt, um mit der ihm nicht passend erscheinenden Art der Ableistung dauernd zu brechen, und es nutzt ihm der Einwand nicht, dasz er zu einer anderen Art der Ableistung gern erbötig sei. Darum ist auch derjenige, welcher von einem mobilen Truppentheile entweicht, um der Theilnahme am Kriege sich dauernd zu entziehen, und demnächst bei der Ersatztruppe sich meldet, um hier seiner ferneren Dienstpflicht zu genügen, wegen Fahnenflucht zu bestrafen."

KOPPMANN, l. c., blz. 273, die in de 4de aant. op § 69 deze interpretatie bestrijdt, laat echter op die bestrijding volgen:

„Es ist nicht zweifelhaft, dasz diese Interpretation eine für die militärische Disziplin, namentlich wegen der im Felde sich sonst ergebenden miszlichen Consequenzen, weit wirksamere ist. Wenn es vom Gesetzgeber beabsichtigt war, durch das Wörtchen „„seiner gesetzlichen .... Verpflichtung" " diese strengere Auslegung zum Ausdruck zu bringen, so kann solches nur erwünscht sein."

4) Artt. 158, 154 C.W.L. — Vgl. art. 140 C.W.Z.

5) H. M. G. 16 Jan. 1877, R. B. 1877, C., blz. 156.

Het oorlogsgevaar te ontgaan. Ook deze uitdrukking bewijst wederom — gelijk reeds straks is uiteengezet —, dat tot de vereischten van de in dezen titel omschreven misdrijven behoort de verzaking van een complex van dienstverrichtingen. Zij wordt daarom verkozen boven de door KOOLEMANS BEIJNEN [1]) voorgestelde: zich aan een bepaalde krijgsoperatie te onttrekken, welke uitdrukking eene veel te ruime strekking zou hebben. De soldaat die zich opzettelijk onttrekt door verwijdering aan eene krijgsoperatie waartoe hij gecommandeerd is, maakt zich zeker zeer strafwaardig [2]); maar men gaat, zelfs voor oorlogstijd, veel te ver, wanneer men hem dan altoos wegens desertie wil laten veroordeelen.

Naar den vijand over te loopen. Hier gelijk elders is ook de zeeroover daaronder begrepen. Zie voorts de aanteekening hierna bij artikel 85 [**84**].

Bij eene andere mogendheid of macht in krijgsdienst te treden. Tot de bijzonder gevaarlijke vormen van desertie behoort vooral ook het in onze tegenwoordige wetgeving niet voorzien geval, dat de militair in tijden van revolutie en in geval of in het vooruitzicht van een burgeroorlog overloopt of wil overloopen naar de oproerlingen, om zich te engageeren bij de troepen van het revolutionnair bewind. Met het oog op dat geval, en tevens om het dienst nemen bij zeeroovers of bij de troepen van niet of niet behoorlijk georganiseerde staatjes als desertie strafbaar te stellen, heeft het ontwerp de uitdrukking eene buitenlandsche mogendheid uit artikel 101 e. a. van het Wetboek van Strafrecht vervangen door eene andere mogendheid of macht.

N°. 3 (jct. art. **80** n°. 1 [2]). Door afwezigheid een bevolen reis naar of van eene plaats buiten het rijk in Europa of eene andere bevolen reis met een oorlogsvaartuig niet of niet geheel medemaken. Ook onder deze omstandigheden moet de opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid vallen onder het wettelijk begrip van desertie. Door het niet medemaken van de reis verzaakt de militair natuurlijk het geheel van de gedurende die reis op hem rustende dienstverplichtingen; en daarenboven heeft zijne afwezigheid alsdan het zeer ernstige en hem bekende gevolg, dat op het laatste oogenblik plotseling een ander, wien somtijds slechts enkele minuten kunnen worden gegund om zijne reisbenoodigdheden bijeen te zamelen, voor die reis moet worden aangewezen.

Een bevolen reis naar of van eene plaats buiten het Rijk in Europa. Hier wordt met opzet niet gesproken van een (rijks- of particulier) vaartuig, opdat het artikel ook toepasselijk zou zijn op militairen die afwezig blijven van een transport, dat over land (per spoortrein) naar of van eene plaats buiten het Rijk in Europa vertrekt.

---

1) Mil. Spect., 1884, blz. 7.
2) Vgl. hierboven in den aanhef der Toelichting van dezen titel.

Niet of niet geheel medemaken is beter dan niet of niet verder medemaken, zooals gelezen wordt in de artikelen 391 jct. 392 van het Wetboek van Strafrecht. De schepeling of de officier der Marine die bij het vertrek van het via Genua naar Oost-Indië bestemd schip, tot welks rol hij behoort, opzettelijk afwezig blijft, en in wiens plaats nu een ander die reis moet medemaken, moet zich niet aan de straf wegens desertie kunnen onttrekken door de bewering, dat hij voornemens was geweest zijn bodem te Genua te rejoigneeren.

Artt. 83 en 84 [**82**, laatste lid, en **83**]. Spaarzaamheid in de aanwijzing van verzwarende omstandigheden bij ongeoorloofde afwezigheid en desertie is aanbevelenswaard. De reeks van onderscheidingen die in vele vroegere wetgevingen wordt aangetroffen, levert ruime stof tot strijdvragen in de praktijk zonder noodzakelijkheid in het belang van de handhaving der militaire orde en tucht [1]).

De strafverzwaring voor deze misdrijven, wanneer ze worden gepleegd in tijd of in het vooruitzicht van oorlog (art. 83 jct. 54 [**82**, laatste lid, jct. **56**]), behoeft voorzeker geene afzonderlijke rechtvaardiging. Hier zij alleen opgemerkt dat, terwijl de ongeoorloofde afwezigheid en de desertie voortdurende misdrijven zijn [2]), de voor het geval van oorlog daarop gestelde straffen ook toepasselijk zijn op hem die, zich verwijderd hebbende in tijd van vrede en terwijl hij geen oorlog aanstaande achtte, afwezig blijft nadat de oorlog is uitgebroken.

[*Vervolg bij art.* **83**.]

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Art. 81 [**82**, eerste lid], 1°. Desertie is volgens dit wetsontwerp een delictum continuum. Hiermede is echter deze bepaling niet in overeenstemming, volgens welke toch het misdrijf reeds is voltooid door de verwijdering met een der hier omschreven oogmerken.

„Zich verwijdert". In de Memorie van Toelichting wordt betoogd dat het de voorkeur verdient het begrip van de wederrechtelijkheid der verwijdering neer te leggen in de omschrijving van het oogmerk waarmede het zich verwijderen plaats heeft. Sommige leden zouden nochthans liever willen lezen „die opzettelijk zich verwijdert", evenals in art. 78 [**81**].

Het hierbedoelde oogmerk zal, vreesde men, hoogst zelden te bewijzen zijn.

> Dat het artikel niet in overeenstemming is met de bewering, dat desertie is een voortdurend delict, moet worden toegegeven. Die bewering komt dan ook bij nader inzien niet wel houdbaar voor [3]).

---

1) Mutatis mutandis overgenomen uit de Mem. van Toel. van het Swb. ad art. 311, SMIDT, Swb., II, blz. 475 [2e druk, blz. 499].
2) Zie in de aanteekening op art. 40 [**42** en **43**], hiervóór [Deel I, blz. 452.]
3) [Vgl. hiervóór in **Beraadslaging in de Tweede Kamer** over de artn. **42** en **43**, Deel I, blz. 460.]

„Opzetttelijk" vóór „zich verwijdert" is onnoodig. Hij die handelt met een zeker oogmerk, handelt per se opzettelijk.

Dat het oogmerk zelden te bewijzen zal zijn, is waar. Juist ook daarom zijn de volgende gevallen in het artikel opgenomen.

2⁰. Van de omstandigheid of de schuldige den 30sten of den 31sten, respectievelijk den 4den of den 5den dag na zijne verwijdering terugkeert, hangt het af of het misdrijf als ongeoorloofde afwezigheid of als desertie wordt gequalificeerd. Een psychologisch criterium ontbreekt. Er waren leden, die zich om die reden met deze bepaling niet konden vereenigen. De langere duur der afwezigheid kan huns inziens hoogstens, ter beoordeeling van den rechter, eene aanwijzing zijn dat de delinquent voornemens was niet terug te komen.

Andere leden achtten de voorgestelde regeling juist, echter niet allen op de door de Regeering aangevoerde gronden. Desertie, zoo betoogden sommigen, is het zich verwijderen met den wil om zich aan zijne dienstverplichtingen te onttrekken. Met welk verder doel is onverschillig. Men wil den dader echter niet als deserteur straffen, wanneer hij vrijwillig terugkeert. Voor dien vrijwilligen terugkeer nu worden termijnen gesteld. Worden die overschreden, dan wordt de op desertie gestelde straf toegepast.

Opgemerkt werd, dat eene omschrijving van „*opzettelijke ongeoorloofde* afwezigheid" ontbreekt.

Volgens de Memorie van Toelichting beginnen de termijnen te loopen van het oogenblik, waarop de verzaking van de dienstverplichtingen een aanvang neemt (computatio naturalis). De berekening zal dus c. q. bij uren geschieden. Sommige leden meenden dat dit tot moeilijkheden aanleiding kan geven en dat het daarom beter ware de computatio civilis aan te nemen.

Met de verdediging van deze bepaling in het Verslag kunnen de ondergeteekenden zich zeer wel vereenigen.

Welke van de drie termen: opzettelijke, ongeoorloofde, of afwezigheid nadere omschrijving zou behoeven, kan niet worden ingezien. In elk strafwetboek komen tal van woorden voor, die niet nader omschreven zijn, trouwens eene nadere omschrijving ook niet behoeven. Zoo is het ook hier.

Bij militairen, die dadelijk gemist worden, is tegen de computatio naturalis geen bezwaar.

3⁰. Herhaling van de hierbedoelde omschrijving verdient de voorkeur boven verwijzing naar het vorig artikel.

Overigens geldt hetgeen omtrent de overeenkomstige bepaling van dat artikel werd opgemerkt, ook hier. Er werd nog op gewezen dat al wordt, voor het niet mede maken van eene reis van korten duur eene lichte

straf opgelegd, die straf in hare gevolgen — men denke aan het niet medetellen van vorigen diensttijd bij de pensioensberekening — toch zeer zwaar zal kunnen zijn.

Zie bij art. 79 [80].

Het hier geopperde bezwaar treft de pensioensberekening, niet het ontwerp.

Art. 83 [82, laatste lid]. Blijkens de Memorie van Toelichting — bladz. 69 [hiervóór, blz. 147] — zal deze straf ook van toepassing zijn op hem, die zich verwijderd hebbende in tijd van vrede en terwijl hij geen oorlog aanstaande achtte, afwezig blijft, nadat de oorlog is uitgebroken. Dit is in overeenstemming met het bij dit wetsontwerp aan desertie toegekend karakter van voortdurend misdrijf, doch het is niet te rijmen met de bepaling van art. 81 [82] n°. 1. Hoe toch kan, waar volgens dat artikel het misdrijf reeds voltooid is door de verwijdering met een der daar omschreven oogmerken, de latere overgang van vredes- in oorlogstoestand op den aard van het misdrijf van invloed zijn? Er is geen bezwaar tegen om den afwezige, die bij uitbreken van den oorlog niet terug keert, zwaarder te straffen wegens zijne volharding in het verzet, zelfs dan wanneer de nood dringt. Maar dan moet hem ook, bij terugkeer, straffeloosheid worden gewaarborgd.

Eenige leden meenden dat de toepasselijkheid van dit artikel in bovengenoemd geval zeer onbillijk kan werken. Voor een in vredestijd gedeserteerde die zich naar een ver land begeven heeft, kan, wanneer de oorlog slechts van korten duur is, tijdige terugkeer onmogelijk zijn.

Bij art. 81 [82, eerste lid], 1°. werd reeds verklaard dat de ondergeteekenden de desertie niet als een delictum continuum beschouwen, zoodat zij den overgang van vredes- in oorlogstijd niet op de strafmaat van invloed achten. Al werd echter art. 83 [82, laatste lid] op den in vredestijd gedeserteerde toepasselijk, dan zou het niet de onbillijkheid kunnen in het leven roepen waarop het Verslag wijst. Bij feitelijke onmogelijkheid van tijdige terugkeer zou art. 40 Wetboek van Strafrecht die onbillijke toepassing voorkomen.

Verslag van het mondeling overleg.

De Commissie acht het wenschelijk de artt. 81, 82 en 83 te combineeren, tegen welk denkbeeld bij de Regeering, blijkens haar antwoord, geen bezwaar bestaat.

Ook met het denkbeeld om de artt. 81, 82 en 83 te combineeren kan de Regeoring medegaan.

Ontw. 1902. Art. 81 = Art. 81, 82 en 83 Ontw. 1897.

Amendementen van de Commissie van Voorbereiding, ingezonden 3 en 6 Mei 1902, en *Regeeringsnota van wijzigingen* van 10 Mei 1902, ten gevolge waarvan die amendementen vervielen, en art. 81 luidde = ART. 82 DER WET, zie hiervóór, blz. 136. — Zie ook de *Toelichting* aldaar.

Art. 83.

Het maximum der in de artikelen 81 en 82 gestelde straffen wordt verdubbeld:

1°. indien tijdens het plegen van het misdrijf nog geen vijf jaren zijn verloopen, sedert de schuldige eene hem hetzij wegens desertie, hetzij wegens opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid bij vonnis opgelegde straf geheel of ten deele heeft ondergaan, of sedert die straf hem geheel is kwijtgescholden; of indien tijdens het plegen van het misdrijf het recht tot uitvoering dier straf nog niet is verjaard;

2°. indien twee of meer personen gezamenlijk of ten gevolge van samenspanning het misdrijf plegen;

3°. indien de schuldige is bevelvoerend militair;

4°. indien hij het misdrijf pleegt, terwijl hij is dienstdoende;

5°. indien hij zich naar of in het buitenland verwijdert;

6°. indien hij, zich van een vaartuig der krijgsmacht verwijderende, het misdrijf pleegt met behulp van eene tot de krijgsmacht behoorende sloep of ander licht vaartuig;

7°. indien hij het misdrijf pleegt met medeneming van een ten behoeve der krijgsmacht gebezigd dier, een wapen of munitie.

Indien het in artikel 81 omschreven misdrijf of het misdrijf van desertie in tijd van vrede vergezeld gaat van twee of meer der in n°. 1—7 vermelde omstandigheden, wordt het maximum der in het eerste lid gestelde straf nogmaals met de helft daarvan verhoogd.

I.

Verslag der Militaire Commissie.

Ad n°. 1. Ook werd gevraagd of de termijn, binnen welken de herhaling als grond voor strafverzwaring wordt aangenomen voor de misdrijven van de artt. 78, 82 en 83 [81 en 82] wel dezelfde moet zijn.

Het Wetboek van Strafrecht stelt dien termijn bij overtredingen op een of twee jaren, bij misdrijven van minder gewicht op twee jaren, bij zwaardere misdrijven op vijf jaren. Nu is het wel waar, dat op het feit van art. 78 **[81]** reeds een maximum van een jaar gevangenisstraf is gesteld en dat bij dergelijke strafbaarstelling in het Wetboek van Strafrecht de termijn ook op vijf jaren is aangenomen; doch daar staat tegenover, dat door het niet opnemen van de straf van hechtenis alle straffen in dit Ontwerp aanmerkelijk zijn verzwaard. Een termijn van één jaar, binnen welken de herhaling als grond voor strafverzwaring in aanmerking kan komen, schijnt voor het feit van art. 78 **[81]** n⁰. 1 voldoende.

Mr. Van der Hoeven antwoordde, dat weliswaar in de memorie van toelichting op het Wetboek van Strafrecht de termijnen zijn opgegeven, zooals hierboven is vermeld, doch dat de wetgever daarvan ook wel is afgeweken. Zoo is voor de feiten vermeld in de artt. 134 en 337, waarin als maximum slechts drie maanden gevangenisstraf is gesteld, en in de artt. 113, 266 en 270, in welke beide laatste de maximum-straf evenzeer op drie maanden gevangenisstraf is bepaald, in art. 423 de termijn voor de herhaling ook op 5 jaren gesteld. In laatstgenoemd artikel is evenals in art. 84 van het Ontwerp **[83]** een soort van onderlinge recidive aangenomen. De termijn van 5 jaren is dus in overeenstemming met het daaromtrent aangenomen beginsel in het Wetboek van Strafrecht. Men mag ook aannemen, dat de rechter, indien hij het feit van weinig beteekenis acht, voor de herhaling slechts eene geringe verhooging der straf zal opleggen.

Ad n⁰. 5. De subcommissie van de Landmacht meende, dat de in n⁰. 5 aangegeven reden voor strafverdubbeling wel wat ver gaat. De deserteur tracht zich uit de voeten te maken; en of hij nu binnenslands blijft, of naar het buitenland vertrekt, dat brengt in het feit weinig verandering. Is het wel billijk te achten, dat de straf zooveel zwaarder wordt, omdat de Regeeringen in hunne tractaten de desertie niet als reden voor uitlevering hebben opgenomen?

Mr. Van der Hoeven hield zich overtuigd — en naar het bleek terecht — dat de subcommissie van de Zeemacht in dezen wel een ander gevoelen zou zijn toegedaan. Deze reden voor strafverzwaring is vooral opgenomen, om de schepelingen terug te houden, hun fortuin in het buitenland te gaan zoeken.

II.

Ontw. 1897. Art. 84. De in de artikelen 78, 82 en 83 bepaalde straffen kunnen worden verdubbeld:

1⁰. enz. = Art. **83** der wet, behoudens dat in het laatste lid in plaats van „het maximum der in het eerste lid gestelde straf" gelezen werd: „het maximum der in dit artikel gestelde gevangenisstraf".

Memorie van Toelichtng.

[Zie het voorafgaand gedeelte bij art. **82**, hiervóór, blz. 147.]

Verder vermeldt het ontwerp (art. 84 [**83**]) als verzwarende omstandigheden:

1°. de herhaling, omschreven overeenkomstig de artikelen 421—423 van het Wetboek van Strafrecht;

2°. meerheid van daders. Vgl. art. 394 van het Wetboek van Strafrecht;

3°. indien de schuldige is bevelvoerend militair;

4°. indien hij het misdrijf pleegt, terwijl hij is dienstdoende. Het ontwerp ziet in het algemeen af van gradatie van straffen gegrond op eene splitsing der dienstverrichtingen in meer en minder belangrijke. Dezelfde dienstverrichting van welker behoorlijke nakoming onder bepaalde omstandigheden enorm veel kan afhangen en wier met desertie gepaard gaande verzaking alsdan uiterst nadeelige gevolgen na zich kan slepen, zal onder andere omstandigheden tot de weinig belangrijke gerekend kunnen worden. Van geen enkele is het belang in het algemeen a priori te beoordeelen.

Alleen voor de gevallen van artikel 85 [**84**] n°. 2 wordt eene uitzondering gemaakt. Ten gevolge van desertie onder de daar vermelde omstandigheden gepleegd, kan een oorlogsvaartuig of vloot geheel verloren gaan of het wapengeluk voor het geheele leger of voor de geheele bezetting keeren;

5°. indien hij zich naar of in het buitenland verwijdert. Wegens deze misdrijven geschiedt geene uitlevering [1]). Ter krachtiger beteugeling van de verwijdering in of naar den vreemde is alzoo strafverzwaring wenschelijk [2]), en deze moet kunnen worden toegepast niet enkel wanneer de van hier naar het buitenland ontvluchte deserteur naderhand weder hier te lande terugkomt, maar evenzeer wanneer de militair deserteert van een oorlogsvaartuig in den vreemde, of terwijl hij zich aldaar hetzij in, hetzij buiten dienstbetrekking bevindt, alsook wanneer bij zijne aanhouding blijkt of later wordt bewezen, dat hij op weg naar den vreemde was.

Bij ontwijking naar de koloniën en bezittingen des Rijks in andere werelddeelen geldt de bovenvermelde ratio voor de strafverzwaring niet. Daarom bedient het ontwerp zich hier niet van de elders gebezigde uitdrukking buiten het Rijk in Europa;

6°. met behulp van eene tot de krijgsmacht behoorende

---

1) Vgl. het thans vervallen art. 16 der Vreemdelingenwet van 13 Aug. 1849 (*Staatsblad* n°. 39); Cartel Pruisen en Frankrijk, Kon. besluit 16 Nov. 1821 (*Staatsblad* n°. 22).

Art. 2 der uitleveringswet van 6 April 1875 (*Staatsblad* n°. 66), gewijzigd bij art. 18 der Invoeringswet van het Wetb. v. Strafrecht.

Zie ook LAMMASCH, Auslieferung und Asylrecht, Leipzig, 1887, blz. 364.

2) Evenzoo België, art. 47, n°. 5; — Frankrijk, zeemacht, artt. 313 vlgg., — landmacht, artt. 285 vlgg., — Spanje, art. 145.

sloep of ander licht vaartuig. In dit geval is strafverzwaring noodig, omdat de deserteur door zich van een der sloepen of andere lichte vaartuigen te bedienen, de weerbaarheid en de zeewaardigheid van den bodem waartoe dat vaartuig behoort, niet onbeduidend vermindert. Of de schuldige bij het plegen van het misdrijf eene sloep of ander licht vaartuig van zijn eigen schip bezigt, dan wel met die van een anderen bodem wegvaart, maakt natuurlijk geen verschil;

7°. met medeneming van een ten behoeve der krijgsmacht gebezigd dier, een wapen of munitie. Ook deze omstandigheden kunnen somtijds den aard der afwezigheid en der desertie uitermate verzwaren. Door de medeneming van een dienstpaard kan de weerbaarheid der krijgsmacht zeer worden benadeeld, bij voorbeeld wanneer dientengevolge de bespanning van een stuk geschut onvoltallig wordt. Evenzeer door de medeneming van eene postduif, enz. (Zie ook de aanteekening bij artikel 137 [141]). Medeneming van een wapen of van munitie zal in den regel wel plaats hebben met het oogmerk om daarvan bij eventuëele aanhouding misbruik te maken, of om eenige andere booze bedoeling te verwezenlijken.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Dit artikel kwam aan vele leden te streng voor.

Zoo kwam verdubbeling der straf onnoodig voor. Verhooging met $^1/_3$ is voldoende.

> Voor de ergste gevallen is verdubbeling der straf niet te streng. Het Wetboek van Strafrecht heeft soms verhooging met $^1/_3$, soms verdubbeling (138*b*, 285*b*, 394), soms zelfs nog meer (139*b*).

3°. Zie het opgemerkte bij art. 69 [71]. Slaat deze bepaling ook op officieren der schutterij (art. 44, n°. 2)?

> Zie het antwoord bij art. 69 [71].
>
> Zooals het ontwerp luidde, sloeg het casu quo natuurlijk ook op de officieren der schutterij. Nu echter art. 44, n°. 2 vervalt, zal dit niet meer het geval zijn.

4°. Men betwijfelde of deze omstandigheid wel altijd strafverzwaring rechtvaardigt. De uitdrukking „dienstdoende" scheen te ruim. Zij omvat alle dienstverrichtingen en werkzaamheden van den militair. Men zou liever willen lezen: „terwijl hij belast is met een specialen dienst". Het artikel zal dan ook van toepassing zijn wanneer de militair met een bijzonder gezag is bekleed.

> „Dienstdoende" is de juiste uitdrukking. De uitdrukking „een speciale dienst" zou te vaag zijn, en is geen Hollandsch [1]).

---

1) [Zie Deel I, bij art. **4** en **60**, blz. 95 en 601 v., en hierna bij art. **100**.]

6°. Deze bepaling achtten sommige leden te beperkt. Zij voorziet niet in het geval dat de verwijdering plaats heeft van den wal door een gekazerneerd schepeling, die daarbij gebruik maakt van een sloep of ander licht vaartuig van een in de haven liggend schip. De ratio voor de strafverzwaring — „vermindering van de weerbaarheid en zeewaardigheid van den bodem, waartoe dat vaartuig behoort" — doet zich dan ook voor.

Hiertegen werd opgemerkt dat de schepeling aan boord de sloep onder zijn bereik heeft, de gekazerneerde schepeling daarentegen niet. Eerstgenoemde kan zich dus veel gemakkelijker met dat vaartuig verwijderen dan laatstgenoemde en daarom is het gemotiveerd genen zwaarder te straffen dan dezen.

Het ware beter te lezen: „met behulp van een tot de krijgsmacht behoorend vaartuig".

> De tegenopmerking is juist. „Sloep of ander licht vaartuig" zou desnoods wel in „licht vaartuig" veranderd kunnen worden, niet in „vaartuig" alleen. De uitdrukking is zóó gekozen om den aard van het vaartuig eenigszins nader aan te wijzen, iets meer bepaald dan „licht vaartuig", om bij voorbeeld aan te duiden, dat ook een barkas of jol er onder valt.

Ook de slotbepaling werd veel te crimineel geacht.

> Voor de allerergste gevallen is het slot stellig niet te crimineel. Dezelfde strafverzwaring (met de helft) voor het geval meer dan ééne verzwarende omstandigheid aanwezig is, komt voor o. a. in art. 311, laatste lid, Wetboek van Strafrecht.

Regeeringsnota van 18 April 1902.

Aanhef. Zie ad art. 71 [**73**] en ad art. 31 en 32 [**33** en **34**].

Doordien de artikelen 81, 82 en 83 tot één artikel [**82**] zijn vereenigd, is de redactie van art. 84 [**83**], laatste lid, eenigszins moeten gewijzigd worden.

ONTW. 1902. ART. 84 = ART. **83** DER WET, behoudens dat in den aanhef gelezen werd: „bepaalde" in plaats van „gestelde" en in het laatste lid in plaats van „het maximum der in het eerste lid gestelde straf" gelezen werd: „het maximum der in dit artikel gestelde gevangenisstraf".

Wijzigingen,

voorgesteld door de Regeering in overleg met de Commissie van Voorbereiding, en goedgekeurd bij de tweede lezing van het ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902).

a) In den aanhef van artikel **83** voor „bepaalde straffen" te lezen: „gestelde straffen".

Toelichting. Deze redactie is in overeenstemming met die van het Strafwetboek. Zie o. a. de artt. 45, 49, 55. Zie ook o. a. de artt. **37**, tweede lid, en **73**, tweede lid, van dit ontwerp.

b) In het tweede lid van artikel **83**, voor „der in dit artikel gestelde gevangenisstraf" te lezen: „der in het eerste lid gestelde straf".

Toelichting. Zie ad art. **73** [hiervóór, blz. 108].

Art. 84.

Met den dood, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren wordt gestraft:

1°. desertie naar den vijand;

2°. desertie, in tijd van oorlog, van een oorlogsvaartuig op brandwacht liggende, van de veiligheidstroepen, of uit eene door den vijand aangevallen of met aanval bedreigde plaats of post;

3°. desertie met het oogmerk om in een door den schuldige aanstaand geachten oorlog van den staat met eene andere mogendheid of macht bij deze in krijgsdienst te treden.

Ontw. 1897. Art. 85 = Art. **84** der wet, behoudens de formuleering van de strafbepaling, bij de tweede lezing van het ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902) gewijzigd. Zie hiervóór, blz. 13.

Memorie van Toelichting.

Art. 85 [**84**] geeft aan onder welke verzwarende omstandigheden de doodstraf kan worden opgelegd, en wel wegens:

1°. desertie naar den vijand. Striktgenomen behoeft hiervan geen gewag te worden gemaakt, aangezien hij die naar den vijand overloopt, om bij dezen hetzij militaire, hetzij andere diensten te praesteeren, opzettelijk den vijand hulp verleent, althans voorzeker den Staat tegenover den vijand tracht te benadeelen, en alzoo reeds krachtens artikel 59 [**61**] zal kunnen worden gestraft [1]). Desniettemin wordt vermelding van het feit ook in dezen titel wenschelijk geacht. Dat desertie naar den vijand steeds met den dood strafbaar is, moet de militair uitdrukkelijk en duidelijk in zijn wetboek kunnen lezen; hij moet dat niet behoeven af te leiden uit de interpretatie van artikel 59 [**61**]. Want de vrees is niet ongegrond, dat de weinig of niet ontwikkelde soldaat, die zich met wetsinterpretatiën

1) Pols, l. c., blz. 844, 866.

niet ophoudt, uit het stilzwijgen der wet maar al te licht verkeerde gevolgtrekkingen zou maken. Het is beter dat de jurist eene bepaling overbodig acht, dan dat de militair er eene mist.

Over n°. 2 werd hierboven reeds gesproken [hiervóór, blz. 152].

3°. Het oogmerk om in een door den schuldige aanstaand geachten oorlog van den Staat met eene andere mogenheid of macht bij deze in krijgsdienst te treden. Noch artikel 59 [61], noch artikel 85 [84] n°. 1 is toepasselijk op hem, die overloopt naar de mogendheid of macht, met welke hij een oorlog aanstaande acht, en die alzoo eene handeling pleegt, waardoor bij het uitbreken van den oorlog de weerbaarheid van den Staat ten bate van den vijand zal zijn benadeeld [1]). Daarom moet het feit hier afzonderlijk worden vermeld. Zie voorts de aanteekening bij artikel 54 [56].

Andere verzwarende omstandigheden (vgl. artt. 140 en vlgg. C.W.L.) worden bij het ontwerp niet genoemd. Of de weglooper wat meer of minder van de hem toebehoorende kleeding medeneemt, heeft inderdaad op de zwaarte van het misdrijf geen invloed. Neemt hij andere dan de in artikel 84 [83] n°. 7 vermelde rijksgoederen mee, dan is hij tevens aan diefstal of verduistering schuldig, en wordt derhalve de straf van zelf door toepassing van art. 57 van het Wetboek van Strafrecht verzwaard [2]).

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

1°. Desertie naar den vijand — er wordt ook in de Memorie van Toelichting op gewezen — zou reeds gestraft kunnen worden krachtens art. 59 [61]. Veelal zou dit misdrijf aan te merken zijn als opzettelijke benadeeling van den Staat. Daarop is echter niet de doodstraf gesteld en inzonderheid daarom werd opneming van bedoeld feit onder deze strafbepaling noodig geacht.

Krachtens art. 121 van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande is ieder militair deserteur, die zonder verlof zich buiten de voorpostenlinie begeeft. Gevraagd werd of hier niet eene dergelijke bepaling behoort te worden opgenomen. Het komt niet zelden voor, dat een deserteur door de voorposten van den vijand met geweerschoten ontvangen wordt en dan terugkeert. De zoodanige ware volgens dit ontwerp niet te straffen, tenzij — hetgeen wel hoogst zelden het geval zal zijn — zijn oogmerk om over te loopen kon worden bewezen.

> Art. 59 [61] is veranderd.
>
> Voor de doodstraf ter zake van een feit, dat slechts een vermoeden van desertie oplevert, zou de Regeering terugdeinzen.

---

1) Vgl. art. 101 Swb.
2) Vgl. Frankrijk, zeemacht, artt. 310, 314, — landmacht, artt. 232, 236; — Italië, art. 142 n°. 3, 144, 145; — België, art. 47, n°. 3; — Spanje, art. 146.

Het oogmerk om over te loopen kan, als een militair zonder verlof buiten de voorpostenlinie gevonden wordt, uit de omstandigheden blijken. Blijkt het *niet*, dan zou het ook ongehoord zijn den man toch maar als deserteur naar den vijand te straffen.

2°. Wat heeft men te verstaan onder „veiligheidstroepen". Beter ware het te lezen „beveiligingstroepen". Of wel, men spreke, in navolging van § 11 van het Duitsche Militair Strafwetboek van „troepen, waarbij, in afwachting van een treffen met den vijand, de veiligheidsdienst tegen dezen een aanvang heeft genomen". Dit ware ook meer in overeenstemming met de overige hier genoemde gevallen.

Hoe stelt men zich de zaak voor bij oproer of stoornis der openbare orde (art. 53 [55])?

„Veiligheidstroepen" is de *officieele* benaming voor het „van eene troepenafdeeling afgezonderd gedeelte, waaraan de rechtstreeksche beveiliging van het geheel tegen plotselinge aanvallen en verrassingen van den vijand wordt toevertrouwd". Zie het laatste lid van § 175 van het Voorschrift op den velddienst voor het Ned. Leger.

Bij gewoon oproer of stoornis der openbare orde zal wel geen veiligheidsketen worden uitgezet; alleen wanneer, gelijk in 1830, het oproer het karakter van een gewapenden opstand aanneemt, kan daarvan weer sprake zijn.

Art. 85.

Naar de onderscheidingen gemaakt in de artikelen 81—84 en met de daarbij gestelde straffen wordt gestraft de militair die zich opzettelijk door een listigen kunstgreep of een samenweefsel van verdichtsels tijdelijk of voorgoed aan de vervulling zijner dienstverplichtingen onttrekt, of die zich opzettelijk daarvoor ongeschikt maakt of laat maken.

Met afwezigheid wordt ten aanzien van die artikelen gelijkgesteld de tijd, gedurende welken de militair op een der voorschreven wijzen de vervulling zijner dienstverplichtingen verzaakt heeft.

Met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren wordt gestraft hij die opzettelijk een militair op diens verzoek voor de verdere vervulling zijner dienstverplichtingen tijdelijk of voorgoed ongeschikt maakt.

Indien het feit den dood ten gevolge heeft, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste acht jaren.

I.

Ter verduidelijking van het eerste gedeelte der hierna volgende Regeeringsnota van 18 April 1902 zij vermeld, dat het derde en vierde lid van dit artikel in **Ontw. v. d. H.** en in **Ontw. 1892** een afzonderlijk artikel vormden, aanvangende: „Met gelijke straffen wordt gestraft enz." (waardoor derhalve de zeer uiteenloopende omstandigheden waaronder het feit gepleegd kan worden, in aanmerking werden genomen), en met 4 jaar verhooging in geval van doodgevolg.

Daar het de voorkeur verdient, dat elk artikel op zich zelf een volledigen zin uitmaakt, en dit met een artikel, aanvangende: „Met gelijke straffen" niet het geval is, werd geadviseerd tot combinatie van de twee artikelen.

Aldus geschiedde in **Ontw. 1897**; en zulks, ofschoon tevens de strafpositie werd veranderd in 10 en 15 jaar, hetgeen de combinatie onnoodig maakte!

Die straffen waren echter in vergelijking met art. 206 Swb. (2 en 6 jaar), te zwaar. Van daar in 1902 de vermindering tot 4 en 8 jaar.

II.

Ontw. 1897. Art. 86. Naar de onderscheidingen gemaakt in de artikelen 78 en 81—85 en met de daarbij bepaalde straffen wordt gestraft de militair, die door een listigen kunstgreep of een samenweefsel van verdichtsels zich tijdelijk of voorgoed enz. = in de wet.

Tweede lid = in de wet.

Derde en vierde lid = in de wet, behoudens dat de strafmaxima waren 10 en 15 jaren, en dat in het derde lid vóór „een militair" het woord „opzettelijk" niet voorkwam.

Memorie van Toelichting.

De militair die zich door verminking of op andere bedriegelijke wijze aan den dienst onttrekt, pleegt opzettelijk een feit dat, wat het gevolg betreft, volkomen met de ongeoorloofde afwezigheid en met desertie overeenkomt [1]). Langs een anderen weg bereikt hij hetzelfde doel. Hij is dus even strafwaardig te achten.

Het verdient opmerking dat volgens artikel 206 van het Wetboek van Strafrecht op opzettelijke ongeschiktmaking voor den dienst bij de militie, gepleegd hetzij vóór de loting hetzij door den militieplichtige, dezelfde straf staat, als bij het ontwerp ter zake van eenvoudige desertie in tijd

---

1) Oberniedermayer, Comm. zum bayerischen Mil. S.G.B., 1870, blz. 365. — Vgl. Beaujon, Proeve, art. 51; — Duitschland § 81—83; — Denemarken § 95, 96; — Servië, artt. 51, 52.

van vrede wordt voorgesteld. Toch is de vermelding van dit misdrijf in het militair strafwetboek noodzakelijk:

1°. omdat voormeld artikel 206 twijfel overlaat of het niet alleen op algeheele ongeschiktmaking voor den dienst doelt. Opzettelijke tijdelijke ongeschiktmaking moet echter evenzeer strafbaar zijn [1]), gelijk ook de ongeschiktmaking voor dien bepaalden tak van den dienst waarbij de militair is ingedeeld [2]) („zijner dienstverplichtingen");

2°. omdat, evenals bij desertie, de straf zich moet regelen naar den tijd waarin en de omstandigheden waaronder het feit gepleegd wordt;

3°. omdat niet alleen de militieplichtige, doch ook de vrijwilliger ter zake van dit feit strafbaar moet zijn [3]). Beiden onttrekken zij zich aan dezelfde verplichtingen. Dat deze bij den eerste ontspringen uit de wet, bij den tweede uit overeenkomst, maakt natuurlijk geen verschil.

Listige kunstgreep enz. Zie de aanteekening bij artikel 68 [**70**], n°. 2. Vgl. ook het Verslag van de Tweede Kamer ad artikel 206 van het Wetboek van Strafrecht [4]).

De aanwending van de hier vermelde middelen om zich aan zijne dienstverplichtingen te onttrekken, kan onder sommige omstandigheden een veel ernstiger karakter verkrijgen. Reeds vroeger werd er op gewezen dat, pleegt de militair het feit om een bepaalden gevaarlijken dienst te ontwijken, artikel **114** toepasselijk is; pleegt hij het, ten einde in oorlogstijd de kwade kansen van een gevecht te ontloopen, dan geldt artikel 68 [**70**] n°. 2.

Verslag van de Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Dit artikel scheen zeer ingewikkeld. De Duitsche wet, §§ 81, 82 en 83, scheen veel duidelijker. De onderscheidingen der artt. 78 en 81—85 [**81—84**] zullen duidelijkheidshalve moeten worden herhaald.

> Het artikel is, naar het oordeel der Regeering, noch onduidelijk, noch ingewikkeld. Waartoe eene reeks van uitvoerige artikelen, als met eene korte verwijzing kan worden volstaan? Door noodelooze herhalingen wordt het Wetboek noodeloos lang en ingewikkeld.

alin. 1. Omtrent „kunstgreep" geldt dezelfde opmerking als bij art. 68 [**70**], 2°.

> „Kunstgreep." Zie bij art. 68 [**70**], 2°.

---

1) Zweden § 70.
2) Vgl. Denemarken § 95, Duitschland § 81.
3) De noodzakelijkheid hiervan is eenige jaren geleden gebleken, toen een vrijwilliger, behoorende tot het Regiment Grenadiers en Jagers, zich opzettelijk zoodanig in de rechterhand schoot, dat hij niet meer voor den gewonen dienst geschikt was. Hem kon slechts eene disciplinaire straf worden opgelegd.
Reeds in 1886 werd door den Auditeur-Militair van Vriesland, VAN HALMAEL, op het bestaan van deze leemte gewezen.
4) SMIDT, Swb., II, blz. 216 [2e druk, blz. 219].

alin. 3. Het scheen noodig vóór „een militair", het woord „opzettelijk" in te lasschen [1]).

Het woord „opzettelijk" is ingevoegd.

ONTW. 1901. ART. 86 = ART. 86 ONTW. 1897, behoudens dat in het derde lid vóór „een militair" is ingevoegd: „opzettelijk".

Regeeringsnota van 18 April 1902.

De strafpositie in het voorlaatste en het laatste lid is in den loop der behandeling van het ontwerp gewijzigd. Dientengevolge komt zij thans veel te zwaar voor. Vandaar terugbrenging van de maxima tot 4 en 8 jaar.

Daar in de hier aangehaalde artikelen alleen van opzettelijk gepleegde strafbare feiten sprake is, moet ook hier het opzet worden uitgedrukt.

ONTW. 1902. ART. 86 = ART. **85** DER WET, behoudens dat in den tweeden regel in plaats van „gestelde" gelezen werd: „bepaalde", welke wijziging bij de tweede lezing van het ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902) werd goedgekeurd. — Zie ad art. **83**, hiervóór, blz. 154.

Art. 86.

Hij die een verlofpas valschelijk opmaakt of vervalscht, of die zoodanig stuk op een valschen naam of voornaam of met aanwijzing eener valsche hoedanigheid doet afgeven, met het oogmerk om het te gebruiken of door een militair te doen gebruiken als ware het echt en onvervalscht of als ware de inhoud in overeenstemming met de waarheid, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren.

Met gelijke straf wordt gestraft de militair die opzettelijk gebruik maakt van een valschen of vervalschten verlofpas als ware hij echt en onvervalscht of als ware de inhoud in overeenstemming met de waarheid.

I.

Verslag der Militaire Commissie.

Door een lid werd de opmerking gemaakt, dat in dit artikel geen melding wordt gemaakt van het valschelijk afteekenen van een verlofpas,

---

1) [In **Ontw. v. d. H. I** kwam het woord in dit artikel ook voor. In **Ontw. v. d. H. II** niet, omdat toen het artikel sprak van hem „die ... ongeschikt tracht te maken". Toen de regeering in 1892 „tracht" liet vervallen, had zij „opzettelijk" weer dienen te herstellen. Vgl. echter art. 298 Swb.]

hetwelk eigenlijk niet zwaarder moet gestraft worden dan het vervalschen en nu onder art. 226 n°. 1 van het Wetboek van Strafrecht valt, volgens hetwelk het met zeven jaren gevangenisstraf kan gestraft worden.

Mr. Van der Hoeven voerde hiertegen aan, dat deze Titel de misdrijven inhoudt, waardoor de militair zich aan de vervulling van zijne dienstverplichtingen onttrekt, dat het valschelijk afteekenen van een verlofpas hiertoe niet kan bijdragen en dus hier niet kan vermeld worden.

Wel staat het feit gelijk met het vervalschen van een verlofpas en kan het volgens genoemd artikel van het Wetboek van Strafrecht met zeven jaren gevangenisstraf gestraft worden, doch het getal 7 is een maximum, vastgesteld voor de vervalsching van alle authentieke akten, onder welke omstandigheden ook; en men behoeft niet bevreesd te zijn, dat de rechter dat maximum ooit zal toepassen op het valschelijk afteekenen van een pas.

II.

Memorie van Toelichting.

Dit artikel bevat eene voor het militair strafrecht noodige aanvulling van artikel 231 van het Wetboek van Strafrecht. Tegen het feit is thans voorzien in artikel 104 van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande. In België werd in 1870 dergelijke bepaling niet in het militair strafwetboek overgenomen. De daardoor ontstane leemte deed zich reeds meermalen gevoelen [1]).

De uitdrukking met aanwijzing eener valsche hoedanigheid, in artikel 231 van het Wetboek van Strafrecht voorkomende, wordt ook hier overgenomen, ofschoon de reden waarom in evengemeld artikel daarvan gesproken wordt (namelijk omdat de in de reisorder vermelde hoedanigheid van invloed kan zijn op de schadeloosstelling wegens reiskosten enz.) [2]), in dit geval niet bestaat. Hier moet daarvan gewag gemaakt worden, omdat door de vermelding eener valsche hoedanigheid in een verlofpas de militair, vooral wanneer hij zich overeenkomstig die hoedanigheid kleedt, het openbaar gezag op een dwaalweg brengen en daardoor zijne opsporing bemoeilijken kan.

Art. 87.

De militair die opzettelijk van eens anders reispas, veiligheidskaart, reisorder of verlofpas gebruik maakt, als ware hij

1) Moreau et Dejongh, l. c., n°. 887, blz. 298.
2) Vgl. Blanche, Études pratiques sur le Code pénal, III, blz. 544.

de daarin genoemde persoon, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar en zes maanden.

(*Kan* a) *buiten tijd van oorlog en* b) *gedurende den tijd van oorlog, zooals die is omschreven in art. 55, krachtens art. 2, n°. 2,* a *en* b, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

Memorie van Toelichting.

Op het gebruik maken van eens anders verlofpas enz.[1]) dient eene slechts weinig lichtere straf gesteld te worden dan op het zich bedienen van een valschen of vervalschten pas. Voor den dader is eens anders pas een valsche. Beide feiten dienen in den regel tot bereiking van hetzelfde doel: ongeoorloofde afwezigheid of desertie. Is dit doel bereikt, dan geldt natuurlijk artikel 57 van het Wetboek van Strafrecht.

Buiten tijd van oorlog zal het feit meermalen van zóó lichten aard zijn, dat het krijgstuchtelijk kan worden afgedaan.

Verslag van de Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Art. 104 van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande stelt op de in dit en in het vorig artikel omschreven feiten militaire detentie tot een maximum van een jaar. Is het wel gemotiveerd thans zooveel zwaarder straffen te bedreigen?

In overweging werd gegeven het artikel te beperken tot tijd van oorlog. In tijd van vrede kan met disciplinaire afdoening worden volstaan.

De straf van art. 87 [**86**] kan natuurlijk gelijk zijn aan die van art. 231 Strafwetboek. Daartegen maakt dan ook het Verslag geen bezwaar. Die van art. 88 [**87**] moet slechts weinig lichter zijn, op den in de Memorie van Toelichting aangegeven grond. Het punt van vergelijking, n.l. de oude wet, is verkeerd gekozen.

Voor disciplinaire bestraffing in tijd van vrede zal *meermalen* aanleiding zijn (Memorie van Toelchting); soms echter zal strengere straf wenschelijk kunnen blijken.

Art. 88.

Indien een der misdrijven omschreven in de artikelen 86 of 87 van dit Wetboek of in de artikelen 228, 229 of 231 van het Wetboek van Strafrecht, door een militair in tijd van oorlog wordt gepleegd, ten einde het misdrijf van desertie gemakkelijk

---

1) Vgl. weder art. 104 C.W.L. — Italië, artt. 184, 187; — Spanje, art. 212.

te maken, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren.

I.

Uit het Verslag van de Militaire Commissie.

Door een der leden werd in overweging gegeven, om de in art. 90 [**88**] genoemde gevallen als verzwarende omstandigheden bij de desertie op te nemen, aangezien er een groot verschil in strafwaardigheid bestaat tusschen het geval, dat de bedoelde middelen worden aangewend om een bevolen reis niet mede te maken, en dat, waarbij zij moeten dienen om naar den vijand over te loopen. Eene uniforme strafbepaling schijnt hier minder juist; terwijl de strafverdubbeling ten gevolge van verzwarende omstandigheden betrekking heeft op de verschillende strafbepalingen in de artt. 78, 82 en 83 [**81** en **82**].

Ook is de militair, die in tijd van oorlog eene ziekte voorwendt om te trachten, zich aan den dienst te onttrekken, op welk feit volgens art. 86 [**85**] zeven jaar en zes maanden gevangenisstraf is gesteld, minder strafwaardig dan de militair, die zich aan den dienst tracht te onttrekken door een valschen verlofpas op te maken, waarop volgens art. 90 [**88**] zes jaar gevangenisstraf is gesteld.

Mr. Van der Hoeven voerde hiertegen aan, dat de bepalingen betreffende den samenloop voldoende in het eerstgeopperde bezwaar voorzien, en wat de tweede opmerking betreft, de eerstgenoemde militair tracht te deserteeren, terwijl de andere slechts voorbereidende maatregelen neemt.

Deserteert de laatste en maakt hij daarbij gebruik van een door hem vervaardigden valschen verlofpas, dan is er samenloop van misdrijven. Art. 90 [**88**] voorziet alleen in het geval, dat iemand een valschen pas vervaardigt, met het oogmerk om te deserteeren.

Een voorstel tot wijziging werd niet ingediend.

II.

Ontw. 1897. Art. 89. Indien een der misdrijven, omschreven in de artikelen 87 of 88 van dit Wetboek of in de artikelen 228, 229 of 231 van het Wetboek van Strafrecht, door een militair in tijd van oorlog wordt gepleegd, ten einde alsdan het misdrijf van desertie gemakkelijk te maken, wordt hem gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren opgelegd.

Memorie van Toelichting.

Dat de gewone strafbepalingen voor deze feiten niet meer voldoende zijn, wanneer zij in gevaarvolle tijden worden gepleegd met het hier omschreven bijzonder oogmerk, is niet twijfelachtig.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Het woord „alsdan" in den vierden regel kan vervallen.

Op het behoud van „alsdan" wordt door de Regeering geen prijs gesteld. Het woord is weggelaten [1]).

ONTW. 1901. ART. 89 = ART. 89 ONTW. 1897, met weglating van „alsdan".

Wijziging,

voorgesteld door de Regeering in overleg met de Commissie van Voorbereiding, en goedgekeurd bij de tweede lezing van het Ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902).

In artikel **88**, voorlaatsten regel, in plaats van „wordt hem gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren opgelegd", te lezen: „wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren".

Toelichting. Zie ad art. **73** [hiervóór, blz. 108].

Art. 89.

De samenspanning tot een der in dezen Titel omschreven misdrijven wordt gestraft gelijk de poging.

De bepaling van artikel 67 is toepasselijk.

Memorie van Toelichting.

In de samenspanning tot desertie ligt steeds, maar vooral in tijd van oorlog, een zeer ernstig gevaar. Wie onder zoo hachelijke omstandigheden een dergelijk verfoeilijk plan durft smeden, is niet alleen in den regel onwaardig om langer in het leger te blijven dienen, maar, daar hij reeds door de afspraak alleen zijn plicht van getrouwheid aan Koning en vaderland schond, moet hij gestreng gestraft kunnen worden. Doch ook in tijd van vrede draagt het feit een ernstig karakter, en zal zelfs somtijds, hetzij wegens de uitgebreidheid van het komplot, hetzij wegens den geest bij het korps of aan boord heerschende, hetzij om andere redenen, eene niet al te korte gevangenisstraf noodzakelijk zijn.

Zie verder de aanteekeningen bij de artikelen 59 en 65 [**61** en **67**].

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Ten einde de toepasselijkheid van art. 65 [**67**] te beperken zooveel de

---

1) [Het woord „alsdan" was in het artikel opgenomen, om aan te duiden, dat bedoeld werd het vergemakkelijken van desertie „in tijd van oorlog" en niet bijv. het in tijd van oorlog valschelijk opmaken van een verlofpas, om desertie in tijd van vrede te plegen. Door de weglating van „alsdan" is dus de werking van het artikel ruimer geworden.]

veiligheid van den Staat maar eenigszins toelaat, werd in overweging gegeven de tweede zinsnede aldus te doen luiden: „In de gevallen van de artikelen 83 en 85 [**82**, laatste lid, en **84**] is de bepaling van art. 65 [**67**] toepasselijk." Het werd niet wenschelijk geacht voor de andere minder ernstige delicten den aanbrenger straffeloosheid te waarborgen.

Het zou inconsequent zijn den denunciant, die mede samenspande tot verraad of tot desertie in tijd van oorlog, onvervolgd te laten, doch den denunciant die slechts betrokken is in eene samenspanning tot desertie in tijd van vrede, te straffen.

Art. 90.

Onder zich verwijderen wordt in dezen Titel verstaan het zich verwijderen, alsmede het zich schuil houden, afwezig blijven of achterblijven van de plaats of de plaatsen, waar de militair zich ter vervulling van de op hem rustende dienstverplichtingen behoort te bevinden; onder afwezigheid het afwezig zijn van die plaats of die plaatsen.

Ontw. 1897. Art. 91. Onder zich verwijderen wordt in dezen Titel mede begrepen zich schuil houden, afwezig blijven of achterblijven.

Memorie van Toelichting.

[Zie hiervóór, blz. 130.]

Regeeringsnota van 18 April 1902.

Eene aanduiding van hetgeen onder „zich verwijderen" is te verstaan, schijnt gewenscht.

Ontw. 1902. Art. 91. Onder zich verwijderen wordt in dezen Titel verstaan het zich verwijderen, alsmede het zich schuil houden, afwezig blijven of achterblijven van de plaats of de plaatsen, waar de militair zich ter vervulling van de op hem rustende dienstverplichtingen behoort te bevinden.

Regeeringsnota van wijzigingen van 10 Mei 1902.

De punt achter „bevinden" wordt veranderd in eene kommapunt en daarna gelezen „onder afwezigheid het afwezig zijn van die plaats of die plaatsen".

[Zie de Toelichting bij deze Nota op art. **80**, hiervóór, blz. 136 en 137.]

Beraadslaging in de Tweede Kamer.
(15 Mei 1902.)

De **Voorzitter**: In dit artikel is een wijziging gebracht door de Regeering na het uitbrengen van het verslag. Mag ik de Commissie van Voorbereiding verzoeken hierover haar meening mede te deelen?

De heer **de Savornin Lohman**, *voorzitter der Commissie van Voorbereiding:* Mijnheer de Voorzitter! Tegen deze wijziging heeft de Commissie van Voorbereiding geen bezwaar.

Art. 91 [**90**] wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Art. 91.

Met den militair wordt ten aanzien van dezen Titel gelijkgesteld hij die krachtens artikel 28 is opgeroepen om aan zijn verplichten krijgsdienst te voldoen.

Memorie van Toelichting.

Artikel 145 der wet op de Nationale Militie van 10 Augustus 1861 (*Staatsblad* n⁰. 72) bepaalt, dat de verlofganger der militie die niet voldoet aan eene oproeping voor den werkelijken dienst, als deserteur wordt beschouwd. Die bepaling behoeft in het ontwerp niet te worden gereproduceerd; want de bedoelde verlofganger blijft afwezig (art. 91 [**90**]), verzaakt daardoor zijne dienstverplichtingen (art. 78 [**80**] en vlgg.), maakt zich alzoo, terwijl hij niet in werkelijken dienst is, schuldig aan een in dit Wetboek omschreven misdrijf (art. 42, n⁰. 2 [in art. **45** gewijzigd]), en is derhalve aan de bepalingen van dezen titel en aan den militairen rechtsdwang onderworpen.

Ditzelfde geldt evenwel niet ten aanzien van den bij de militie ingelijfde die bij rechterlijk vonnis is ontzet van het recht om bij de gewapende macht te dienen. Zijne gelijkstelling met den militair is noodzakelijk, omdat die ontzetting voor hem ontslag uit den dienst medebrengt, en hij derhalve in den zin van artikel 42 [**45**] niet meer dienstplichtige is.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Bij art. 42 [**45**], 2⁰. — zie bladz. 47 [Deel I, blz. 488] — werd er reeds op gewezen, dat hetgeen in de toelichting tot art. 92 [**91**] omtrent den verlofganger der militie opgemerkt wordt, minder juist is. Deze valt thans niet onder de bepalingen van dezen Titel [1]). In die leemte zou, behalve op de bij art. 42 [**45**] aangegeven wijze, ook kunnen worden

---

1) [Volgens Ontw. v. d. H. wèl. — Zie nu echter art. **133**.]

voorzien door de woorden „krachtens artikel 26 [28]" uit dit artikel te doen vervallen.

> **Aan de juiste opmerking is in de nieuwe redactie van art. 42 [45] te gemoet gekomen. Het in het Verslag aangegeven middel van redres zou niet afdoende zijn. Art. 42 [45] moest geheel worden gewijzigd.**

TITEL IV.

Misdrijven tegen de ondergeschiktheid.

Memorie van Toelichting.

Geen leger kan aan zijne hooge roeping beantwoorden, indien niet in alle rangen, van de laagste tot de hoogste, de plicht tot stipte gehoorzaamheid aan de bevelen van den meerdere, de onmisbaarheid der erkentenis van eigen inferioriteit, in één woord de noodzakelijkheid der subordinatie diep en levendig wordt beseft, en indien dit besef niet algemeen en bij elke gelegenheid uit het gedrag van den mindere tegenover zijnen meerdere spreekt [1]).

Vermits die trapsgewijze ondergeschiktheid, die de onmisbare grondslag der krijgstucht, „de ziel van den militairen dienst" [2]) is, in geen enkele andere maatschappelijke verhouding zóó absoluut behoeft te bestaan [3]), kunnen ook de gewone strafbepalingen tegen beleediging, bedreiging en geweldpleging geene voldoende bescherming bieden tegen de aanrandingen der militaire subordinatie. Daartoe zijn gestrengere voorschriften noodig [4]).

Door alle rangen van de krijgsmacht heen heeft de ondergeschiktheid hetzelfde karakter, dezelfde beteekenis. Men zou kunnen zeggen: zij is één en ondeelbaar. De soldaat is aan den korporaal niet op andere wijze ondergeschikt dan de luitenant aan den kapitein, en aan den sergeant niet tweemaal zoo ondergeschikt als aan den korporaal. Aan al zijne meerderen is de mindere ondergeschikt; zonder meer. Soorten of graden van ondergeschiktheid bestaan niet. Er is dus in beginsel geen reden om de algemeene strafpositiën ter zake van de misdrijven tegen de onder-

---

1) [In mijne Memorie van Toelichting volgde nu deze door de Regeering niet overgenomen bespiegeling, die mij ook thans nog volkomen juist voorkomt en die wijst op de noodzakelijkheid om door strenge strafbepalingen een tegenwicht te vormen tegenover de begrijpelijke onafhankelijkheidsaspiratiën van den mindere:

„Voor velen zijn deze eischen drukkend. Een vrijheidlievenden geest valt het zwaar, zijne zelfstandigheid te onderdrukken, zijne individualiteit te verloochenen, zijn wil te buigen voor eens anders wil, en onder alle omstandigheden zijn meerdere eerbiedig te blijven bejegenen. Geen wonder dan ook, dat botsingen van den onafhankelijkheidszin tegen dien plicht tot ondergeschiktheid herhaaldelijk voorkomen en onder allerlei vorm verzet hiertegen ten gevolge hebben."]

2) De uitdrukking, in onze Crimineele Wetboeken overgenomen uit het Reglement van 1799, is bij de nieuwste schrijvers over het militaire recht nog steeds bijzonder in trek, en werd ook met nadruk gebezigd door VON MOLTKE in zijne bekende redevoering, den 7den Juni 1872 uitgesproken bij de beraadslagingen over het Duitsch Militair Strafwetboek.

3) Alleen tot zekere hoogte bestaat dezelfde verhouding aan boord van handels- of visschersvaartuigen.

4) Vgl. BEAUJON, art. 58.

geschiktheid te doen stijgen, naarmate de afstand tusschen den dader en den meerdere grooter wordt. Daarenboven leert de dagelijksche ondervinding dat, hoe geringer de afstand is, des te lichter tegen de subordinatie wordt gezondigd. Zeker is er dus niet minder reden en niet minder dringende behoefte om de autoriteit van den korporaal tegen de aanmatigingen of brutaliteiten van den soldaat door strenge strafbepalingen te steunen, dan om die van den hooggeplaatsten superieur te beschermen [1]).

Van de in het Wetboek van Strafrecht voorkomende bepalingen behooren allereerst die van den 16den titel van het Tweede Boek betreffende de verschillende vormen van strafbare beleediging, voor het geval zij door een militair tegen een meerdere wordt gepleegd, te worden verscherpt.

In tweeërlei opzicht.

De straffen moeten worden verhoogd. De grove inbreuk op de ondergeschiktheid die onder de zoo even vermelde omstandigheden in het misdrijf gelegen is, vooral wanneer het in of naar aanleiding van den dienst, — maar zelfs ook wanneer het buiten dienst gepleegd wordt, is een zeer verzwarend element, hetwelk bij de vaststelling der strafpositiën in gemelden titel niet in eene voor de belangen der militaire tucht voldoende mate kon worden in rekening gebracht. Zelfs niet in artikel 267. De verhouding van den burger tot den ambtenaar in functie is eene geheel andere dan die van den minderen militair tot zijn superieur.

Daarenboven moet, om der wille van diezelfde belangen, in de artikelen 93 [*vervallen*] en 94 [92 en 93] menig feit strafbaar gesteld worden, ofschoon het niet volkomen beantwoordt aan de omschrijving van de eenvoudige beleediging, in artikel 266 van het Wetboek van Strafrecht gegeven.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Er waren leden, die meenden dat de in dezen en den volgenden titel omschreven feiten disciplinair behooren te worden gestraft. In elk geval achtten zij — en ook anderen — de bedreigde straffen te streng. Zoo is o. a. op minachtende bejegening — art. 93 [*vervallen*] — een maximum van zes maanden, respectievelijk een jaar gesteld, terwijl in het gemeene recht, het zwaarder misdrijf van beleediging gestraft wordt met gevangenisstraf van ten hoogste drie maanden of geldboete van ten hoogste driehonderd gulden (art. 266 van het Wetboek van Strafrecht). De hier bedoelde misdrijven vinden niet zelden hun oorzaak in de houding der meerderen en vooral in zoodanige gevallen is uiterst gestrenge bestraffing ongerechtvaardigd en kan zij tot wanhoop en zelfmoord leiden.

Voorts bedenke men dat ook schutters aan deze strafbepalingen onderworpen kunnen zijn.

---

1) Vgl. ook het Exposé des Motifs van art. 84 en vlgg. van het Belgisch Wetboek, NYPELS, l. c., blz. 14; — MOREAU ET DEJONGH, l. c., n⁰. 281, blz. 216, — DAMIANITSCH, l. c., blz. 89. — Anders Spanje, art. 176.

Indien de leden, die hier het eerst aan het woord waren, dezelfde waren, die de doodstraf als disciplinaire straf wenschten te zien ingevoerd (Algemeene Beschouwingen, blz. 3 [Deel I, blz. 15]), zou de Regeering dit eerder kunnen begrijpen, dan dat — gelijk uit de verdere aanteekening schijnt te blijken — die leden met gewone disciplinaire bestraffing, bijv. ook voor muiterij aan boord enz., genoegen wenschten te nemen. Zeker zijn er vergrijpen tegen de ondergeschiktheid, die òf om hunnen aard, òf om de omstandigheden waaronder zij worden gepleegd, òf zelfs om beide redenen met eene lichte bestraffing kunnen worden afgedaan. Maar er worden ook vergrijpen tegen de ondergeschiktheid gepleegd, die veel zwaarder verdienen gestraft te worden; en bij de beoordeeling van het maximum van strafposities moet men zich — het is reeds meermalen opgemerkt — niet de lichtste, maar de allerzwaarste gevallen voorstellen. Van den consciëntieuzen rechter mag worden verwacht, dat hij in de hier in het Verslag aangehaalde gevallen geene uiterst gestrenge, maar eene zeer lichte straf zal opleggen, die den dader volstrekt niet tot wanhoop en zelfmoord zal leiden, maar hem zal doen erkennen, dat hij die straf ten volle verdiend heeft.

Tengevolge van het vervallen van art. 44, n°. 2 [zie 47] zullen schutters niet aan deze strafbepalingen onderworpen zijn.

Sommigen wilden hier eene bepaling opgenomen zien in den geest van art. 80 van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande.

Andere leden daarentegen achtten een dergelijk leerstellig voorschrift in eene wet misplaatst.

Bij de „andere leden" sluit de Regeering zich volkomen aan.

Voorloopig Verslag der Eerste Kamer.

Misdrijven tegen de ondergeschiktheid. Men vroeg, waarom in het opschrift wordt gesproken van misdrijven tegen de ondergeschiktheid, terwijl men toch het woord subordinatie heeft, dat duidelijk de bedoeling uitdrukt en dat bovendien in verschillende artikelen van dezen titel telkens wordt gebezigd.

Antwoord der Regeering.

Misdrijven tegen de ondergeschiktheid. Men meende in art. 101, bij gebreke aan een goed Hollandsch woord, den uitheemschen term „feitelijke insubordinatie" als technische benaming of qualificatie van het dáár omschreven delikt te mogen aannemen, doch was van oordeel, dat het de voorkeur verdiende als opschrift van den titel eene voor allen, ook voor de nieuwe aankomelingen, verstaanbare Hollandsche uitdrukking te bezigen.

Vervallen Artikel.

I.

Ontw. v. d. H. I. Art. 94. De militair die opzettelijk een meerdere minachtend bejegent of zich minachtend over hem uitlaat, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden.

Indien het feit in dienst wordt gepleegd, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar.

Verslag van de Militaire Commissie.

De opmerking werd gemaakt, dat dit artikel eene te ruime strekking heeft. De daarin vermelde feiten zijn in onze tegenwoordige strafwetgeving geen misdrijven. Mag het nu al wenschelijk geoordeeld worden het minachtend bejegenen van een meerdere, indien het begaan is in dienst of ter zake van eene dienstaangelegenheid, als misdrijf te qualificeeren, het gaat te ver om ook het zich minachtend uitlaten over een meerdere als zoodanig te stempelen. Voor dit feit is eene disciplinaire straf voldoende.

Ook werd gevraagd of het opzet niet opgesloten is in „minachtend bejegenen" en of het woord „opzettelijk" alzoo niet kan gemist worden?

Hiertegen werd aangevoerd, dat in vele gevallen, zelfs voor het minachtend bejegenen van meerderen, maar zeer zeker voor het zich minachtend over hen uitlaten disciplinaire afdoening voldoende zal zijn en dat hiertoe ook de gelegenheid is gelaten krachtens de artt. 8 en 9 der „Bepalingen regelende het in werking treden van het Wetboek van Militair Strafrecht, enz." [1]). Het kan intusschen noodig zijn, in enkele zeer ernstige gevallen het feit voor den rechter te brengen, ten einde eene zwaardere straf te doen opleggen, b. v. wanneer iemand met bijoogmerken een meerdere buiten diens tegenwoordigheid in minachting tracht te brengen. Zulke feiten leiden tot verslapping van de krijgstucht.

Heeft het feit in dienst of naar aanleiding eener dienstaangelegenheid plaats gehad, dan is het opleggen eener zwaardere straf zeer gerechtvaardigd. In die omstandigheid evenwel de grens te bepalen, wanneer het feit door den rechter of disciplinair zal gestraft worden, schijnt niet doelmatig. Er zijn wel gevallen denkbaar, waarin het feit in dienst is gepleegd en toch eene disciplinaire straf nog voldoende te achten is.

Mr. Van der Hoeven deelde mede, dat het woord „opzettelijk" niet kan worden gemist, omdat de militair moet geweten hebben, dat hij een meerdere tegenover zich had, hetgeen b. v. somtijds het geval niet zal zijn, indien het feit in het donker geschiedt of de meerdere in burgerkleeding is.

---

1) Deze artikelen zijn overgebracht naar het Ontwerp-Wet op de Krijgstucht [art. 2].

Voorts dat in art. 95 [92] van het Ontwerp de woorden „buiten diens tegenwoordigheid" met voordacht zijn opgenomen. Volgens de vigeerende jurisprudentie namelijk, met betrekking tot art. 99 van het Crimineel Wetboek is, ofschoon de letter van dat artikel niet onderscheidt, aangenomen, dat het artikel niet toepasselijk is, indien de beleediging plaats heeft ten aanzien van een afwezigen meerdere [1]).

Naar aanleiding van herhaalde beslissingen op dat punt van het Hoog Militair Gerechtshof zijn meermalen klachten vernomen, dat bij het Depôt van Discipline buiten hunne tegenwoordigheid tegen de meerderen zulke ernstige beleedigingen worden geuit, dat indien geene gestrenge maatregelen daartegen kunnen worden beraamd, de toestand onhoudbaar zou worden. Ter gemoetkoming aan die klachten is in art. 95 [92] de uitdrukking „buiten diens tegenwoordigheid" opgenomen en zoo is bij analogie ook het zich minachtend uitlaten over meerderen in dit artikel gebracht.

In antwoord op het aangevoerde werd door het lid, hetwelk tegen de te ruime strekking van dit artikel was opgekomen, gerepliceerd, dat hij zich met het in het Ontwerp neergelegde stelsel, om verschillende feiten onder de militaire misdrijven op te nemen, maar deze toch in den regel te doen straffen door den militairen kommandant, niet kan vereenigen. Niet de militaire kommandant, maar de wet moet uitmaken wat misdrijven en wat krijgstuchtelijke overtredingen zijn, evenals dit in de tegenwoordige wetgeving is geregeld. In dit Ontwerp moeten alleen de misdrijven voorkomen en als zoodanig het zich minachtend uitlaten over zijne meerderen te qualificeeren, gaat te ver.

Een voorstel tot wijziging werd niet ingediend.

Ontw. 1892. Art. 91. De militair die opzettelijk een meerdere minachtend bejegent of zich in het openbaar of in diens tegenwoordigheid of in die van een mindere, hetzij van hem zelven, hetzij alleen van dien meerdere, minachtend over dezen uitlaat, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden.

Indien het feit in dienst wordt gepleegd, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar.

II.

Ontw. 1897. Art. 93. De militair die opzettelijk een meerdere minachtend bejegent of zich, hetzij in het openbaar, hetzij in zijne tegenwoordigheid, minachtend over hem uitlaat, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden

Indien het feit in dienst wordt gepleegd, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar.

---

1) Zie Mr. M. S. Pols, Het Crimineel Wetboek, 2e druk, bladz. 327—329.

Memorie van Toelichting.

Tegen de enkel oneerbiedige behandeling, die thans is omschreven in artikel 21 van het Reglement van Krijgstucht voor het krijgsvolk te water (art. 16 van dat voor de landmacht), behoeft in de strafwet niet te worden voorzien. Als onbestaanbaar met de militaire tucht blijft zij een disciplinair vergrijp. Neemt zij echter het karakter van minachting aan, dan behoort zij als misdrijf strafbaar te zijn [1]). Wel is waar kan de wet natuurlijk niet van den mindere eischen dat hij inderdaad voor iederen meerdere, ook als individu, hoogachting koestere; maar de wet kan en behoort wel den mindere te verbieden, zelfs buiten dienst in het openbaar of in tegenwoordigheid van zijn superieur minachtende gevoelens over dien superieur te uiten of te doen blijken, ook al doet hij dit op zoodanige wijze dat zijne handelingen volgens het gemeene recht niet als beleediging strafbaar zouden zijn. Is dit laatste wel het geval, dan zal krachtens artikel 55 van het Wetboek van Strafrecht een der volgende artikelen moeten worden toegepast.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

„Oneerbiedige behandeling" wordt disciplinair gestraft (Memorie van Toelichting, bladz. 73 [hierboven]). „Minachtende bejegening" en het „zich over een meerdere, in diens tegenwoordigheid minachtend uitlaten" strafrechtelijk krachtens dit artikel en „beleediging" krachtens de artt. 94 en 95 [**92—94**]. Het zal in de practijk uiterst moeilijk zijn deze gevallen van elkaar te onderscheiden. De wensch werd te kennen gegeven — en de meerderheid der Commissie van Voorbereiding sluit zich hierbij aan — dit artikel te doen vervallen. Evenals in het gewone strafrecht is dan alleen beleediging strafrechtelijk vervolgbaar. Voor dat misdrijf neme men de omschrijving van het Wetboek van Strafrecht en bepale zich tot strafverzwaring. Alles wat niet onder beleediging valt, moet langs disciplinairen weg worden afgedaan.

Volgens enkele leden behooren dit en de volgende artikelen slechts van toepassing te zijn wanneer de meerdere in uniform is gekleed.

Gevraagd werd of art. 269 van het Wetboek van Strafrecht geldt ten aanzien van deze misdrijven.

> In de Militaire Commissie wilde niemand het artikel laten vervallen; slechts één lid wenschte schrapping van het „zich minachtend uitlaten" maar de militaire leden haalden voorbeelden aan, waaruit, naar hun inzien, de noodzakelijkheid van het behoud duidelijk bleek. Ook de Regeering is van oordeel, dat handhaving wenschelijk is. Het opzettelijk een meerdere minachtend bejegenen of het zich in diens tegenwoordigheid minachtend over een meer-

---

1) Duitschland § 89; — Denemarken § 120, 121; — Servië, art. 80.

dere uitlaten komt bijv. aan boord van een oorlogsschip niet zoo zelden voor. Er zijn schepelingen, meestal jeugdige, die zich telkens aan dat misdrijf schuldig maken. Bij disciplinaire bestraffing wordt het in de strafqualificatiën in den regel aangeduid als „het bezigen van zeer — of hoogst — ongepaste uitdrukkingen tegen of in tegenwoordigheid van zijn meerdere". Het is zeer noodzakelijk door de mogelijkheid van zwaardere bestraffing daaraan paal en perk te stellen.

In strijd met de meening van enkele leden is de Regeering van oordeel, dat de toepassing van deze artikelen niet van het al of niet in uniform gekleed zijn van den meerdere afhankelijk mag wezen, wil men niet den weg tot ondermijning van het gezag wijd openstellen.

Art. 269 Strafwetboek geldt natuurlijk niet ten aanzien van art. 93 ontwerp [*vervallen*]. Art. 269 zegt duidelijk, dat het alleen geldt voor beleediging, strafbaar krachtens den 16^{den} Titel van het Tweede Boek van het Wetboek van Strafrecht. In lid 3 van art. 96 ontwerp **[95]** is o. a. art. 269 Strafwetboek uitdrukkelijk niet van toepassing verklaard ten einde twijfel weg te nemen, die hier zou kunnen ontstaan door de aanhaling van eenige artikelen uit evengenoemden 16^{den} Titel in art. 96 ontwerp **[95]**.

alinea 1. Voor „zijne tegenwoordigheid" ware te lezen „diens tegenwoordigheid".

Wat is het onderscheid tusschen „minachtend bejegenen" en het „zich minachtend over een meerdere uitlaten"?

Art. 266 Strafwetboek heeft ook „zijne tegenwoordigheid". Waar geen misverstand te vreezen is, is ééнheid van uitdrukking in de twee wetboeken wenschelijk.

Men *bejegent* iemand als men zich jegens hem, tegenover hem, dus in zijne tegenwoordigheid op zekere wijze gedraagt. Men laat zich over iemand uit, d. i. met woorden, ook als hij er niet bij is.

alinea 2. Wat heeft men te verstaan onder „dienst"?

Naar aanleiding van de gelijkstelling van „ter zake van dienstaangelegenheden" met „in dienst" (art. 58 **[60]**) werd door sommige leden opgemerkt, dat uit het oogpunt van militaire tucht het minachtend bejegenen van een meerdere — en dit geldt ook van de in de volgende artikelen genoemde feiten — een ernstiger karakter draagt wanneer het in dienst geschiedt, dan wanneer het wordt uitgesteld totdat de dienst is afgeloopen.

In de Crimineele Wetboeken — artt. 80 en 87 — en de Reglementen van Krijgstucht — artt. 1-3 en 4-6 — voor het krijgsvolk te land en voor dat te water wordt met betrekking tot den plicht van gehoorzaamheid, gesproken van „in *de* dienst", eene uitdrukking, die volgens bedoelde leden duidelijker de bedoeling uitdrukt.

Onder „dienst" is te verstaan „militaire dienst".

Het opzettelijk wachten tot de dienst is afgeloopen mag in het algemeen geen reden zijn voor lichtere straf. Dat uitstel geschiedt in den regel alleen om zich aan de zwaardere straf te onttrekken, maar ontneemt niets aan het ernstige van het feit. Juist aan deze overweging dankt art. 58 **[60]** zijn ontstaan.

De uitdrukking „in dienst" moge in een bepaald zinverband voor eene andere uitlegging dan de hierbedoelde vatbaar zijn, zooals die woorden in deze bepaling voorkomen, is hunne beteekenis volkomen duidelijk.

Verslag van het mondeling overleg.

De Commissie is van oordeel dat ten opzichte van de hier omschreven feiten met disciplinaire straffen kan worden volstaan en dat dit artikel dus kan vervallen.

De Regeering meende, dat schrapping van dit artikel geen aanbeveling verdient, te minder nu in het ontwerp drie nieuwe artikelen 122*a*, *b* en *c* **[124—126]** zijn opgenomen ter bescherming van den mindere, o. a. tegen beleediging door den meerdere. Lichtere gevallen van de in het artikel omschreven feiten — zie art. **2** sub 2°. van het ontwerp-wet op de Krijgstucht — zullen ook nu reeds disciplinair kunnen worden afgedaan. De zwaardere vormen behooren strafrechtelijk vervolgbaar te zijn. „Minachtend bejegenen van een meerdere" komt soms stelselmatig voor. In dergelijke gevallen kunnen disciplinaire straffen onvoldoende zijn.

De Commissie bracht hiertegen in dat de opneming van bovengenoemd drietal nieuwe artikelen behoud van art. 93 niet noodzakelijk maakt, omdat art. 94 **[92]** reeds straf bedreigt tegen het beleedigen van meerderen.

„Minachtend bejegenen" en „het zich minachtend over een meerdere uitlaten" zijn geen duidelijk omschreven begrippen.

„Minachtend bejegenen" gaat nog verder dan beleediging door een gebaar, want het laatste is strafbaar gesteld bij art. 94 **[92]**. Op die wijze wordt te veel overgelaten aan de subjectieve meening van den meerdere, een bezwaar dat te meer klemt, met het oog op het groot aantal jeugdige superieuren in de lagere rangen.

De Commissie bleef dus op grond van het bovenstaande op schrapping van het artikel aandringen.

De Regeering achtte deze bedenkingen niet van gewicht ontbloot en verklaarde dat zij bij nader inzien geen bezwaar had aan den aandrang der Commissie gevolg te geven. Maar de intrekking van dit artikel wenschte zij, ook met het oog op den inhoud van

art. 122*b* [125], gepaard te doen gaan met eene aanvulling van art. 94 [92], door in dat artikel ook op te nemen de strafbaarstelling van „uitschelden, beschimpen en in zijne tegenwoordigheid bespotten" van den meerdere.

Het artikel vervalt.

Art. 92.

De militair die opzettelijk een meerdere, hetzij in het openbaar mondeling of door een geschrift of afbeelding, hetzij in zijne tegenwoordigheid mondeling of door een gebaar of daad, hetzij door een toegezonden of aangeboden geschrift of afbeelding, beleedigt of met eenig kwaad bedreigt, hetzij hem uitscheldt, beschimpt of in zijne tegenwoordigheid bespot, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden.

Indien het feit in dienst wordt gepleegd, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar en zes maanden.

(*Kan krachtens art.* 2, *n°.* 2, a, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

Art. 93.

De militair die een geschrift of afbeelding waarin hij weet dat eene beleediging voor een meerdere voorkomt, verspreidt, ten toon stelt, aanslaat of ter verspreiding in voorraad heeft, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden.

Indien het feit in dienst wordt gepleegd, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar en zes maanden.

(*Kan krachtens art.* 2, *n°.* 2, a, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

I.

Te vermelden, hoe deze verbodsbepalingen beurtelings en herhaaldelijk ingekrompen en weer uitgebreid zijn, zou geen nut hebben. Ik wensch slechts op enkele punten de aandacht te vestigen, en wel in de eerste plaats te vermelden, dat en waarom ik had voorgesteld, de beleediging van den meerdere buiten diens tegenwoordigheid, ook wanneer zij niet in het openbaar geschiedde, strafbaar te stellen.

Uit de Memorie van Toelichting bij Ontw. v. d. H.

„Volgens de jurisprudentie van het Hoog Militair Gerechtshof valt beleediging van een daarbij niet tegenwoordigen superieur niet in de termen van de artikelen 99 der Crimineele Wetboeken. Reeds herhaaldelijk is echter bij dergelijke gevallen de wenschelijkheid van eene zwaardere dan de disciplinaire straf gebleken, vooral waar de feiten gepleegd werden door bij het Dépôt van Discipline geplaatste manschappen die, naar hun eigen verklaring, aan een opsluiting in provoost of cachot de voorkeur gaven boven hunne gewone diensten en alzoo voor disciplinaire bestraffing ongevoelig waren.

„In afwijking van artikel 266 van het Wetboek van Strafrecht, volgens hetwelk de mondelinge beleediging alleen dan strafbaar is, wanneer zij òf in het openbaar, òf in tegenwoordigheid van den beleedigde geuit wordt, is nu in artikel 100 van het ontwerp [92] (en wel, om alle onzekerheid te vermijden, uitdrukkelijk) de beleediging van den meerdere buiten diens tegenwoordigheid opgenomen. Voor dit geval een lichtere straf te bepalen dan voor het geval dat de beleediging den meerdere in zijne tegenwoordigheid wordt toegevoegd, scheen niet enkel onnoodig, maar zelfs onraadzaam. Wel geeft hij, die den superieur in diens bijzijn durft beleedigen, hierdoor blijk van bijzondere brutaliteit; maar hiertegenover staat, dat men zich ten aanzien van den afwezigen beleedigde allicht van veel grover termen zal durven bedienen, en dat zoodanig feit veeleer tot navolging verlokt en alzoo in zijne gevolgen veel ernstiger kan zijn. Zeer lichte gevallen van beleediging, en dus ook van minachtende bejegening (art. 99 [*vervallen*]) zullen krijgstuchtelijk kunnen worden afgedaan."

In de tweede plaats worden hier eenige beschouwingen uit het Verslag der Militaire Commissie opgenomen, omdat zij èn den zin van artikel 92 èn de krijgstuchtelijke afdoening van de daarin omschreven feiten betreffen:

Verslag van de Militaire Commissie.

[Naar aanleiding van de vraag, of onbestemde bedreigingen, als: „ik zal u wel vinden" en dergelijke, vallen onder „met eenig kwaad bedreigt",] werd „door een lid, hetwelk van oordeel was, dat disciplinaire afdoening voor dit feit voldoende is, in overweging gegeven om dit ook in de wet duidelijk uit te drukken door de woorden „eenig kwaad" te veranderen in „eenig te noemen kwaad".

„Met deze opmerkingen viel samen het voorstel van de subcommissie van de Landmacht om den militairen kommandant de bevoegdheid te geven, de in dit artikel genoemde feiten, indien zij niet van ernstigen aard zijn, krijgstuchtelijk af te doen. Ook de Duitsche wet laat zulks toe.

„Hiertegen werd aangevoerd, dat in dit artikel ernstige feiten voor-

komen, die totnutoe altijd als misdrijven zijn beschouwd en dat het niet raadzaam schijnt, die alle tegelijk onder de krijgstuchtelijke vergrijpen te brengen. Daarbij werd de vraag gesteld of het niet beter zou zijn, dit alleen te doen ten aanzien der feiten, die buiten tegenwoordigheid van den meerdere plaats vinden.

„Het antwoord was, dat men in de toekenning van die bevoegdheid aan den militairen kommandant geen bezwaar behoeft te zien, daar deze, indien hij het ter handhaving van de krijgstucht noodig oordeelt, de zaak toch voor den krijgsraad kan brengen; dat de grens tusschen de overtredingen van art. 21 (16) van de Reglementen van Krijgstucht en de misdrijven van art. 99 van de Crimineele Wetboeken voor de Zee- en Landmacht tegenwoordig ook zeer moeilijk te trekken is, duidelijk blijkbaar uit twee sententiën van het Indische Hoog Militair Gerechtshof dd. 28 Oct. 1859 en 9 Dec. 1881, waarbij de woorden „dat lieg je" door een mindere tegen een meerdere geuit, in het eerste geval tot eene krijgstuchtelijke overtreding, volgens art. 16 van het Reglement van Krijgstucht, en in het tweede geval tot een misdrijf volgens art. 99 van het Crimineel Wetboek werden verklaard; en dat het in de practijk nu ook wel voorkomt, dat niet ernstige beleedigingen disciplinair worden afgedaan.

„Alleen de feiten krijgstuchtelijk te doen straffen, wanneer zij buiten tegenwoordigheid van den meerdere voorvallen, schijnt al daarom niet juist, omdat het karakter van het feit, het vergrijp tegen de ondergeschiktheid, het gemis aan eerbied voor den meerdere hetzelfde blijft, hetzij het in of buiten de tegenwoordigheid van dien meerdere plaats vindt. Het verschil tusschen het misdrijf en de krijgstuchtelijke overtreding ligt alleen in de meer of min ernstige omstandigheden waaronder het feit gepleegd wordt."

Met 6 stemmen tegen één werd goedgevonden, dat het artikel zou worden opgenomen onder die, waarvan de feiten ook voor krijgstuchtelijke afdoening vatbaar zijn.

De woorden „ter verspreiding", die in **Ontw. v. d. H. I** vóór „in voorraad heeft" voorkwamen, zijn op verzoek van de Militaire Commissie geschrapt. „De wil tot verspreiding zal meestal niet te bewijzen zijn, terwijl het in voorraad hebben reeds strafbaar moet wezen met het oog op de omstandigheid, dat het verspreiden in eene kazerne of aan boord zoo gemakkelijk en daardoor het gevaar zooveel grooter is, dan in de burgermaatschappij."

In de Memorie van Toelichting bij Ontw. 1897 zullen uit die, welke bij **Ontw. v. d. H.** was gevoegd, enkele gedeelten tusschen [ ] worden opgenomen betreffende een paar in **Ontw. 1897** weggelaten, doch later weer herstelde uitdrukkingen.

II.

ONTW. 1897 ART. 94. De militair die opzettelijk een meerdere, hetzij in het openbaar mondeling of door een geschrift of afbeelding, hetzij in zijne tegenwoordigheid mondeling of door een gebaar, hetzij door een toegezonden of aangeboden geschrift of afbeelding, beleedigt, of die een geschrift of afbeelding waarin hij weet dat eene beleediging voor een meerdere voorkomt, verspreidt, ten toon stelt, aanslaat of in voorraad heeft, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden.

Indien het feit in dienst wordt gepleegd, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar en zes maanden.

Memorie van Toelichting.

Behoudens enkele wijzigingen, geboden door het ernstige karakter van beleediging door een militair een meerdere aangedaan, is art. 266 Wetboek van Strafrecht gevolgd.

Gebaar. In plaats van „feitelijkheden" (art. 266 Wetboek van Strafrecht) behoort in dit artikel het woord „gebaar" te worden gebezigd. Van beleediging door feitelijkheden wordt in het volgend artikel [94] gehandeld.

Ook de afbeelding, waarvan art. 266 zwijgt, moet in dit artikel worden vermeld.

[*) Met eenig kwaad bedreigt. Onder de met voordacht gekozen, algemeene uitdrukking kwaad valt zoowel geweld als geheimverbreking, ongegronde klachte of aangifte, enz.

Strafbaar is alleen de wederrechtelijke bedreiging, ook al zegt de wet dit niet uitdrukkelijk. De mindere die door den meerdere mishandeld wordt en die, om deze aanranding te doen staken, hem bedreigt met geweld of met aangifte, of hij die zijn meerdere hetzij ingevolge bevel van een hoogeren meerdere, hetzij terwijl hij hem een misdrijf ziet plegen, toevoegt dat hij hem zal aanhouden, wordt beschermd door de artt. 41—43 van het Wetboek van Strafrecht.

Scheldt. Het toevoegen van een scheldwoord zal in den regel wel als beleediging in den zin van artikel 266 zijn te qualificeeren. Doch ook wanneer dit niet het geval mocht zijn, moet de mindere die zich daarvan ten aanzien van zijn superieur bediende, gestreng gestraft kunnen worden. Wegens fijnoverlegde en voorzichtige keuze van scheldwoorden mag niet de premie van onvervolgbaarheid worden toegekend.]

Ten toon stelt. Artikel 271 van het Wetboek van Strafrecht

---

*) [Zie de laatste aanteekening op bls. 177.]

heeft: openlijk ten toon stelt. De mogelijkheid bestaat, dat aan het woord openlijk in de jurisprudentie eene zóó beperkte beteekenis zal worden gehecht, dat het behoud van dezen term aan de militaire eischen zou te kort doen. Daar in het begrip ten toon stellen het oogmerk van het door anderen doen waarnemen ligt opgesloten, behoeft er geen vrees te bestaan voor vervolging ter zake van hetgeen niet naar buiten kan werken en alzoo straffeloos behoort te blijven.

Waarin hij weet dat eene beleediging voor een meerdere voorkomt. De redenen die er toe hebben geleid, in de vijf verspreidingsartikelen in het Wetboek van Strafrecht[1]) eene verzwakking aan te brengen, gelden niet ten aanzien van de militairen, die geschriften enz., beleedigend voor hunne superieuren, verspreiden. Met het colporteeren van dergelijke stukken mag geen militair zich desbewust belasten; zelfs de militaire brievenfacteur zal zich van de bezorging van die geschriften, zoo hun inhoud en hunne beleedigende strekking hem bekend zijn, hebben te onthouden en ze aan de militaire overheid hebben ter hand te stellen.

Zie ook het slot der aanteekening bij art. 126 [130].

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Alinea 1. Ook hier is het beter te lezen „in diens tegenwoordigheid".

Gevraagd werd of niet achter „gebaar" behooren te worden ingelascht de woorden „of daad". Wanneer bijv. een mindere vóór een meerdere op den grond spuwt, beleedigt hij dezen niet door eene feitelijkheid, noch door een gebaar.

Hierop werd van andere zijde geantwoord dat een dergelijke handeling als feitelijkheid is te beschouwen.

Voorts waren er leden die meenden dat gebaar ook onder laatstgenoemd begrip valt en dat dus de woorden „of door een gebaar" behooren te vervallen.

„Verspreidt". Blijkens de Memorie van Toelichting is het de bedoeling dat zelfs de militaire brievenfacteur, die bijv. eene beleedigende briefkaart bezorgt, strafbaar zal zijn. Hiertegen bestond bij velen bezwaar. Trouwens meende men dat art. 43 van het Wetboek van Strafrecht den brievenbesteller straffeloosheid waarborgt. Mocht die opvatting onjuist zijn, dan zou men uitsluiting van strafbaarheid van dien besteller hier uitdrukkelijk vermeld willen zien. Deze behoort niet gedwongen te worden te beoordeelen of eenig geschrift, waarvan de inhoud hem bekend is, al dan niet beleedigend is.

Anderen spraken dit beslist tegen.

„Ten toon stelt." Art. 271 van het Wetboek van Strafrecht spreekt van „openlijk ten toon stelt". Die redactie kwam sommigen beter voor.

---

1) Art. 113, 119, 133, 134 en 271; — niet in art. 240.

Anderen vereenigden zich met hetgeen hieromtrent in de Memorie van Toelichting voorkomt.

„diens tegenwoordigheid". Zie bij [het *vervallen*] art. 93, *lid* 1 [hiervóór, blz. 173].

Met het denkbeeld om na „gebaar" de woorden „of daad" in te lasschen, vereenigt zich de Regeering.

Een „gebaar" is wel een feit, geen feitelijkheid.

Eene briefkaart wordt niet *verspreid*. Voor verspreiding is pluraliteit van exemplaren noodig.

De facteur zou wegens verspreiding van voor zijn meerdere beleedigende geschriften alleen dan strafbaar zijn, als hij *weet* dat er zoodanige beleediging in voorkomt. Indien de facteur handelt overeenkomstig zijne instructie zal hij voor straf zijn gevrijwaard, want die instructie behoort hem te verbieden kennis te nemen van den inhoud van briefkaarten, evenals den burgerlijken brievenbesteller zulks bij zijne instructie verboden is.

„ten toon stelt". De reden waarom „openlijk" vervallen is, is in de Memorie van Toelichting aangegeven.

[Zie nog over de wederinvoeging van de woorden: „met eenig kwaad bedreigt" het *Regeeringsantwoord op het Verslag der Tweede Kamer* over art. 100, eerste lid.]

Alinea 2. Hier geldt het opgemerkte bij de tweede zinsnede van het vorig artikel [hiervóór, blz. 173].

Zie bij het vorig artikel [hiervóór, blz. 174].

Ontw. 1901. Art. 94. De militair die opzettelijk een meerdere, hetzij in het openbaar mondeling of door een geschrift of afbeelding, hetzij in zijne tegenwoordigheid mondeling of door een gebaar of daad, hetzij door een toegezonden of aangeboden geschrift of afbeelding, beleedigt of met eenig kwaad bedreigt, of die een geschrift of afbeelding waarin hij weet dat eene beleediging voor een meerdere voorkomt, verspreidt, ten toon stelt, aanslaat of in voorraad heeft, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden.

Indien het feit in dienst wordt gepleegd, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar en zes maanden.

Ontw. 1902. Art. 94 = Art. 94 Ontw. 1901, met invoeging van de woorden: „hetzij hem uitscheldt, beschimpt of in zijne tegenwoordigheid bespot" na „met eenig kwaad bedreigt."

Zie de *Toelichting* hiervóór, blz. 174 en 175, in het slot van het *Regeeringsantwoord* bij het Mondeling Overleg over het vervallen art. 93 Ontw.

Beraadslaging in de Tweede Kamer.

(15 Mei 1902.)

Beraadslaging over ART. 94 [**92** en **93**], luidende:

„De militair die opzettelijk een meerdere, hetzij in het openbaar mondeling of door een geschrift of afbeelding, hetzij in zijne tegenwoordigheid mondeling of door een gebaar of daad, hetzij door een toegezonden of aangeboden geschrift of afbeelding, beleedigt of met eenig kwaad bedreigt, hetzij hem uitscheldt. beschimpt of in zijne tegenwoordigheid bespot, of die een geschrift of afbeelding waarin hij weet dat eene beleediging voor een meerdere voorkomt, verspreidt, ten toon stelt, aanslaat of in voorraad heeft, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden.

„Indien het feit in dienst wordt gepleegd, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar en zes maanden."

De heer **Staalman**: Mijnheer de Voorzitter! Dit artikel heeft gisteren reeds in het voorbijgaan aanleiding gegeven tot besprekingen. Het komt mij voor dat de inhoud daarvan van groot gewicht is zoowel voor de militaire organisatie als voor de militairen individueel. Ik wil nog eens herhalen en speciaal bij deze gelegenheid: ik acht de militaire tucht een zeer teer plantje.

Ter handhaving van het gezag en de tucht is het niet alleen noodig te straffen, het kan noodig zijn zeer streng te straffen, maar bij dit artikel moet er de nadruk op gelegd dat die straf moet worden opgelegd oordeelkundig en moet zijn rechtvaardig. Door onoordeelkundig straf op te leggen aan den militair bederft men hem en maakt men hem gevaarlijk voor zijn omgeving.

Ik zal nu niet bij deze gelegenheid de talrijke voorbeelden daarvoor aanhalen, die voor het grijpen liggen, maar wensch er op te wijzen hoe bij dit artikel het gevaar daarvoor zeer groot is. Ik geef toe, er zijn misschien geen misdrijven zoo schadelijk voor tucht en orde als hier worden genoemd, maar er is ook geen terrein waar het gevaar om te struikelen zoo groot is als hier. Ik wijs op de artt. 261 en 262 van het gewone strafrecht. Hoeveel processen worden daarover niet gevoerd en hoe dikwijls wordt niet bewezen dat juist de groote moeilijkheid bestaat om in het licht te doen treden, om vast te stellen wat onder beleediging moet worden verstaan. De vraag, wat beleediging is, is bij tal van gelegenheden hoogst moeielijk te beantwoorden voor den gewonen rechter. Wat zal het zijn voor den militairen rechter?

Wij hebben gehoord van den heer Verhey, hoe hij, ofschoon steunende op een rijpe ervaring, door den omgang met juristen, leden der Commissie van Voorbereiding, tot de ontdekking was gekomen dat hij moest toegeven juridisch in menig opzicht nog niet die mate van ontwikkeling te hebben waarover een militair rechter in het algemeen behoort te beschikken.

Nu geef ik aanstonds toe, daaraan valt onder de tegenwoordige omstandigheden niet te veranderen. Wij moeten het met deze militaire rechters doen.

Het eerste lid van het artikel biedt, in aanmerking genomen deze omstandigheden, den noodigen waarborg, naar het mij voorkomt. Daar staat: „De militair, die opzettelijk een meerdere enz. beleedigt enz."

Het opzet is hier dus noodzakelijk gesteld. De *bedoeling* derhalve om te beleedigen moet uitkomen, maar in het tweede gedeelte is daarvan geen sprake. Daar staat: „of die een geschrift of afbeelding, waarin hij weet, dat een beleediging voor een meerdere voorkomt, verspreidt enz." Daar is dus opzet uitgesloten.

Nu stel ik de quaestie zoo: Wanneer iemand in zijn bezit heeft een geschrift, waarin een beleediging voorkomt, dan behoeft hij niet de *bedoeling* te hebben daar-

mede zijn meerdere te beleedigen. Toch hij wordt in elk geval gestraft. Zoo luidt het artikel. Hij behoeft slechts het geschrift in zijn bezit te hebben en weten, ja, dat er een beleediging instaat, maar daarmede zijn wij er niet.

Er kan in het een of ander geschrift gehandeld worden over het optreden van dezen of genen meerdere of ook over zijn gedrag, terwijl de schrijver volstrekt niet de bedoeling heeft den man te beleedigen, maar alleen in het algemeen belang tot verbetering van den toestand iets wil bijdragen. Toch kan de eenvoudige vermelding der feiten, en niet minder de critiek daarop uitgeoefend, voor den meerdere een beleediging zijn.

Ik heb zelf een president van een rechtbank tot een commissaris van politie eens hooren zeggen: weet wel, dat alle critiek, hoe fel, scherp of hatelijk ook, daarom nog geen beleediging is. Dat was een verstandig woord van dien president, maar die wetenschap is volstrekt niet altijd aanwezig bij de militaire autoriteit.

Reeds bij dezelfde quaestie in zake de verlofgangers heb ik het gezegd. In de *Handelingen der Staten-Generaal*, die toch zeker niet geschreven worden met het doel om iemand te beleedigen, kan een en ander beleedigend voor een meerdere voorkomen. Wanneer men nu deze *Handelingen* in bezit heeft of verspreidt, zonder evenwel de bedoeling te hebben daarmede een ander te beleedigen, is dit feit op zich zelf voor den militair reeds strafbaar, volgens den inhoud van dit artikel.

De heer de Savornin Lohman zegt, dat hij niet gestraft wordt, maar in het artikel is toch niet anders te lezen.

Ik zal een ander voorbeeld noemen.

De Standaard, een blad dat zeker niet zal gerangschikt worden onder de zoogenaamde schendbladen, bevatte voor eenigen tijd een artikel van beleedigenden aard voor een bij een deel der marine zeer geacht kolonel. De schrijver daarvan is door verschillende rechtbanken schuldig verklaard en ten slotte dan ook veroordeeld ter zake van beleediging. Volgens dit art. 94 [**93**] nu zal de militair, die in het bezit wordt gevonden van dat nummer van *De Standaard*, absoluut gestraft worden, ook al had hij het nummer voor een ander doel in bezit. Dit acht ik bedenkelijk en belachelijk. De *bedoeling* om te beleedigen moet niet alleen in het beleedigende geschrift uitkomen, doch ook, het behoort vast te staan dat de militair, die dat geschrift in zijn bezit heeft, verspreidt of ten toon stelt inderdaad de *bedoeling* heeft een meerdere te beleedigen.

Immers men kan door een waarheid omtrent iemand te publiceeren, hem beleedigen zonder dat van opzet om te beleedigen blijkt.

Ik geef aanstonds toe, wanneer men in het artikel ging omschrijven, dat het *opzet* bij den steller van het artikel moest vaststaan, men ook daarnaar een grondig onderzoek zou hebben in te stellen.

Uitteraard zou dit tot een omvangrijk proces aanleiding geven.

Ik meen intusschen, men kan het bezwaar ondervangen door achter de woorden „in voorraad heeft" in te voegen „met het kennelijk doel daarmede een meerdere te beleedigen". In dit geval is straf billijk, maar in elk ander geval zie ik geen aanleiding daartoe en noem ik ze hoogst onrechtvaardig.

Ook de heer de Savornin Lohman zeide onlangs, ik meen eergisteren, ter verdediging van zijn voorstel om ook de verlofgangers in dit artikel te betrekken, dat, volgens hem iemand, in het bezit gevonden van zekere bladzijden van de *Handelingen der Staten-Generaal*, strafbaar zal zijn....

De heer **de Savornin Lohman**: Dat heb ik niet gezegd.

De heer **Staalman**: Ik meende het zeer duidelijk van den geachten spreker vernomen te hebben.

Hoe dit zij, Mijnheer de Voorzitter, ik zou gaarne van de Regeering vernemen of zij aanleiding kan vinden dergelijke wijziging aan te brengen, en zoo niet, welke bedenking zij mocht hebben tegen een eventueel voorstel daartoe mijnerzijds.

De heer **van der Hoeven**, *Regeerings-commissaris:* Ik zal alleen te antwoorden hebben op de vraag die de geachte spreker gedaan heeft. Ik behoef niet te beantwoorden de beschouwingen waarmede hij begonnen is. Hij wees er op, dat het wenschelijk is oordeelkundig en rechtvaardig te straffen en dat in het artikel gevaar schuilt dat het tegendeel zal geschieden. Dit is alles een quaestie van de toepassing der wet, en voor een juiste toepassing moeten waarborgen worden gegeven, wanneer de heeren een wetsontwerp betreffende een nieuwe rechtspleging zullen gaan behandelen. Maar zoo ver zijn wij nog niet.

De geachte spreker heeft een wijziging aangegeven, waarvan de onnoodigheid blijkt uit hetgeen waarmede hij begonnen is. Hij zeide: het begin van het artikel is goed. „De militair die opzettelijk een meerdere, hetzij" enz. Welnu, dat begin, hetwelk zoo goed is en den geachten spreker voldoet, slaat ook op het slot.[1]) De woorden „hetzij" enz. worden alle beheerscht door den term „opzettelijk".

In al deze artikelen is het woord „opzettelijk" vooropgezet, opdat het het geheele artikel zou beheerschen.

Wat nu betreft de voorbeelden die de geachte afgevaardigde heeft gegeven, geloof ik, dat deze geen van alle passen. De geachte afgevaardigde heeft steeds gesproken van een militair, die een *Standaard*, waarin een beleeding van een meerdere staat, in zijn bezit heeft of een gedeelte van de *Handelingen van de Staten-Generaal* onder zijn berusting heeft, maar zulk een militair valt nooit onder dit artikel. Niet de militair, die zulk een geschrift in zijn bezit heeft, wordt gestraft, maar degene die het in voorraad heeft, dus in meerdere exemplaren.

De heer Staalman zegt: twee exemplaren. Dat kunnen er twee zijn, maar wanneer een militair voor zijn meerderen beleedigende geschriften zal geacht worden in voorraad te hebben, zal hij een grootere pluraliteit van exemplaren moeten bezitten.

Verder is mijn bezwaar tegen de bijvoeging, die de geachte afgevaardigde wenscht, dat zij nooit juist zou kunnen zijn. De man zou dat geschrift in voorraad moeten hebben met de bedoeling zijn meerderen te beleedigen. Dat in voorraad hebben kan nooit een beleediging ten gevolge hebben; daarmede kan nooit een beleediging aangedaan worden.

Ik geloof, dat er geen reden kan zijn om het artikel onvolledig te achten, en ten tweede is het vasthechten aan het artikel van de voorgestelde bijvoeging onnoodig.

De heer **Staalman**: Het komt mij voor, dat de Regeerings-commissaris niet juist mijn bedoeling heeft begrepen. Ik heb aanstonds gezegd toe te geven, dat het begin van het artikel goed loopt: „De militair die *opzettelijk* een meerdere, hetzij in het openbaar mondeling enz. beleedigt". Hier staat dus het opzet om te beleedigen nadrukkelijk voorop, en wanneer er volgt: „of die een geschrift of afbeelding, waarin hij weet dat eene beleediging voor een meerdere voorkomt, verspreidt, ten toon stelt, aanslaat of in voorraad heeft", dan zou ook daar het opzet om te verspreiden, ten toon te stellen, aan te slaan enz. als genoegzaam aangeduid beschouwd worden. Immers het „opzettelijk", in het eerste gedeelte van het artikel genoemd, slaat wel op het verspreiden, tentoonstellen, aanslaan of het in voorraad hebben, maar niet op de *beleediging* die hier wordt bedoeld. Die beleediging behoeft geen opzettelijk karakter te dragen volgens het artikel. Elke qualificatie van een meerdere, welke door de *militaire* autoriteiten geacht wordt een beleediging te zijn, valt onder dit artikel en daartegen gaat mijn bezwaar.

1) [Niet juist.]

Wanneer de militaire rechter zegt: daar is omtrent dien meerdere wel de waarheid geschreven, maar het is niettemin een beleediging, naar ons oordeel, dan is de man strafbaar, ofschoon het opzet, de bedoeling om te beleedigen niet behoeft vast te staan. En aangezien in tal van bladen dergelijke berichten, beschouwingen, critieken enz. voorkomen, die inderdaad geacht kunnen worden betrekkelijk beleedigend voor den besproken meerdere te zijn, komt het mij eenvoudig niet uitvoerbaar voor den militairen het bezit van een zoodanig geschrift te verbieden — hetzij drie of vier exemplaren — indien niet vaststaat, dat zij door die couranten in voorraad te hebben, te verspreiden, te lezen of aan te slaan, waar dan ook, de bedoeling hebben om dien meerdere te beleedigen. Wanneer dat niet vaststaat, ik herhaal het, behoort de man niet strafbaar geacht te worden.

Het komt mij voor, dat de Regeerings-commissaris mijn argumenten niet heeft weerlegd, zelfs dat hij mij versterkt heeft in mijn bedenking door zijn interpretatie van het artikel.

De heer **de Waal Malefijt:** Mijnheer de Voorzitter! Het komt mij voor, dat het bezwaar, dat door den heer Staalman is geopperd en waaraan de redactie van het artikel eenigermate voedsel geeft, zou kunnen worden ondervangen door een kleine wijziging aan te brengen, door namelijk de woorden „of die een geschrift" te lezen: „hetzij een geschrift"; dan was het duidelijk en kon er geen twijfel bestaan of het woord „opzettelijk" slaat ook daarop.

Ook zou ik willen vragen, of er bij de Regeering bezwaar zou bestaan om nog een bijvoeging in het artikel op te nemen voor de woorden „in voorraad", en om te lezen: „of ter verspreiding in voorraad heeft". Het is toch de bedoeling dat de man een en ander in voorraad moet hebben om het te verspreiden, anders doet hij er geen kwaad mede. En wanneer men de aangegeven woorden er aan toevoegt zal men het onmogelijk maken dat een onschuldige gestraft wordt, want dan moet bewezen zijn dat de man inderdaad het voornemen had hetgeen hij in voorraad had, te verspreiden.

Gaarne zou ik hieromtrent het oordeel van de Regeering vernemen.

De heer **Schaper:** Mijnheer de Voorzitter! Veel van wat ik te zeggen had, is reeds zeer goed door den voorgaanden spreker gezegd. Ik heb in ieder geval bezwaar tegen dit artikel, omdat het mij voorkomt te streng te zijn. Maar wanneer het woordje „of" vervangen wordt door „hetzij" blijkt althans, dat „opzettelijk" slaat op het geheele artikel en is daaromtrent geen twijfel meer mogelijk. Maar gevaarlijk blijft het artikel toch altijd. Wat is opzettelijk? Hoe menigmaal kan niet iemand, die een geschrift, een courant, in bezit heeft, waarin een beleedigend ingezonden artikel staat, opzettelijk dat artikel aan een kameraad laten lezen met een glimlach, op een wijze dat hij het wel aardig vindt, waaruit reeds het opzet om het te verspreiden kan worden geconcludeerd.

Mijn hoofdbezwaar tegen dit artikel is dit. Waarom is het strafbaar dat een man zeker iets *in voorraad* heeft? Wat gaat het den militairen autoriteiten aan, dat hij iets in voorraad heeft, zij het ook met het doel om het te verspreiden? De heer de Waal Malefijt gevoelt daar iets voor, want hij wil gelezen hebben, dat de man het in voorraad moet hebben om *het te verspreiden*. Dat is echter niet voldoende.

Stel dat iemand geschriften in voorraad heeft om te verspreiden, maar ten slotte denkt: neen, ik bemoei er mij toch maar niet mee; ik stuur ze terug. Waarom moet zoo iemand strafbaar zijn? Al heeft hij de geschriften — om in eens maar het ergste te noemen — van een propaganda-comité ontvangen, kan hij zich, tijdens hij ze in voorraad heeft, nog wel tienmaal bedenken en het plan van de verspreiding opgeven.

Ik zou zeggen: wat gaat het de overheid aan, wat hij in voorraad heeft, zoolang hij er niet mede voor den dag komt?

Ik geef daarom in overweging, eenvoudig te lezen: „ten toon stelt of aanslaat". Ook daarmede kan men onrecht plegen, maar dan is er ten minste een eenigszins geldige reden om iemand te straffen.

De heer **Marchant**: Mijnheer de Voorzitter! Naar mijn inzien zal aan het bezwaar van de heeren tegemoet gekomen worden, wanneer in het eerste lid tusschen „voorkomt", en „verspreidt", wordt ingevoegd: „met het oogmerk om aan den beleedigenden inhoud ruchtbaarheid te geven".

Dan is niet alleen het in voorraad hebben en verspreiden strafbaar, maar moet de bedoeling voorzitten om aan den beleedigenden inhoud van het geschrift ruchtbaarheid te geven.

Ik heb de eer dit amendement aan het oordeel der Kamer te onderwerpen.

De **Voorzitter**: Door den heer Marchant wordt voorgesteld tusschen de woorden: „voorkomt", en „verspreidt" in het eerste lid in te voegen: „met het oogmerk om aan den beleedigenden inhoud ruchtbaarheid te geven".

De heer **Schaper**: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben door dat amendement van den heer Marchant volstrekt niet bevredigd. De quaestie blijft dan, dat de man, aan wien geschriften toegezonden zijn, maar die besluit ze niet te verspreiden, toch gestraft wordt.

Als men die geschriften in zijn bezit vindt, kan hij nooit waar maken, dat zij niet toegezonden zijn ter verspreiding. Men moet echter om rechtvaardig te zijn, niet straffen voordat het feit begaan is. Ik heb gewacht of de Regeerings-commissaris er iets over zou zeggen; maar nu hij dit niet gedaan heeft, stel ik als amendement voor om te lezen: „verspreidt, tentoonstelt of aanslaat", met weglating dus van de woorden: „of in voorraad heeft".

De **Voorzitter**: De heer Schaper stelt voor om in plaats van de woorden „ten toon stelt, aanslaat of in voorraad heeft", te lezen: „ten toon stelt of aanslaat".

De heer **Staalman**: Mijnheer de Voorzitter! Door de amendementen van de heeren Marchant en Schaper worden mijn bezwaren niet ondervangen. De heer de Waal Malefijt heeft nog geen amendement ingediend meen ik, en derhalve zou ik wenschen het artikel aldus te lezen, dat achter de woorden „in voorraad heeft" volgt: met het kennelijk doel daarmede een meerdere te beleedigen of ook met het oogmerk om aan den beleedigenden inhoud ruchtbaarheid te geven.

Dan ware mijn bezwaar ondervangen. De bedenking straks door den heer Regeerings-commissaris geopperd, betrof alleen het in voorraad hebben. Hij zeide: gij kunt nooit in voorraad hebben met de bedoeling om te beleedigen, en dus het amendement loopt niet.

Maar als het amendement van den heer Marchant wordt opgenomen en daaraan ging dan vooraf: „met het kennelijk doel daarmede een meerdere te beleedigen", dan zijn alle bezwaren ondervangen en kan de zaak uitstekend loopen.

De heer **van der Hoeven**, *Regeerings-commissaris*: Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof dat de heer Staalman zich een verkeerde voorstelling maakt van het woordje: opzettelijk. Daaronder wordt in dit en in alle andere artikelen waarin het gebruikt wordt, niet anders verstaan dan wat we in het gewone leven bedoelen met: willens en wetens. Als men dus wat meer in een artikel verlangt, zal men

daarvoor een andere uitdrukking moeten gebruiken. In „opzettelijk" op zich zelf ligt niet opgesloten de bedoeling of het oogmerk om te beleedigen.

De geachte spreker vreest dat, als de rechter aanneemt dat een geschrift een beleedigend karakter heeft, hij alsdan op grond van het woord „opzettelijk" zal concludeeren, dat hij die zulk een geschrift in voorraad heeft, dan ook het opzet zal hebben om te beleedigen. Maar daarvan is hier geen sprake. De vraag loopt alleen hierover of iemand weet wat zulk een geschrift of afbeelding bevat. De bedoeling om te beleedigen behoeft niet aangetoond te worden. De beleediging is er al, want die staat in het geschrift.

Nu zijn er verschillende amendementen voorgesteld geworden. Waarom staat er niet, vraagt men: ter verspreiding in voorraad hebben, zooals dat voorkomt in verschillende artikelen van het Strafwetboek? Die uitdrukking is expres niet gebruikt omdat reeds destijds, nu 14 jaren geleden, herhaaldelijk gebleken was dat in de kazernen een massa geschriften werden gevonden van strafbaren inhoud, geschriften die er op ingericht waren de tucht te ondermijnen.

Wanneer men nu die geschriften vond in de kazernen, dan moest men, om den man te kunnen straffen, bewijzen dat hij het oogmerk had om ze te verspreiden en dit kan men niet bewijzen, want het is juist zooals de heer Schaper zegt: het staat niet vast, het blijkt uit niets, dat de man die geschriften ter verspreiding in voorraad had, en dus, men vond kisten vol dergelijke stukken en men kon aan de zaak niets doen, ofschoon het voor een gewoon mensch vaststond dat die geschriften daar waren om ze te verspreiden. Daarom zijn op verzoek van de heeren, die in dezen ondervinding hebben, de woorden „in voorraad" in het artikel niet opgenomen, omdat, als men zegt: ter verspreiding in voorraad hebben, men aan het voorschrift niets heeft, want dan moet men iets bewijzen dat men niet bewijzen kan.

Iets dergelijks geldt ten aanzien van de amendementen. De heer Marchant stelt voor, dat het oogmerk moet bestaan om aan den beleedigenden inhoud ruchtbaarheid te geven. Dit is een terugkeer tot de verspreidingsartikelen van het Strafwetboek. In de vijf verspreidingsartikelen van het Strafwetboek staat nu de door den heer Marchant ook hier verlangde uitdrukking, die aanvankelijk niet stond in het ontwerp-Strafwetboek. In het ontwerp stonden de woorden, die men nu vindt in dit ontwerp. Daartegen is de heer van Houten opgekomen en heeft gezegd: dit gaat te ver, zoo treft gij de rondbrengers van couranten — men haalde toen de *Asmodée* aan — en die moogt gij niet treffen. Gij moogt alleen de personen treffen, die het oogmerk hebben om ruchtbaarheid te geven aan de beleediging. Toen is de verslapping van de verspreidingsartikelen in het wetboek gekomen.

Bij de overweging van dit ontwerp heeft men evenwel gezegd, dat ten aanzien van het Militaire Strafrecht die verslapping niet kan worden geaccepteerd, omdat een soldaat dergelijke opruiende of andere geschriften van strafbaren aard niet behoort te hebben; hij heeft ze niet noodig, hij behoeft ze niet te hebben en wanneer hij ze heeft, moet hij gestraft worden, want zulke geschriften behooren niet in de kazerne of aan boord.

Hetzelfde antwoord moet ik geven aan den heer Schaper, die het in voorraad hebben heelemaal wil schrappen en dus verder wil gaan dan de heer de Waal Malefijt. Ik geloof dat er dientengevolge een groote leemte zou ontstaan.

Verder weet ik er niets bij te voegen. De ondervinding van de heeren die bij dit werk hebben geassisteerd, had hun geleerd dat de nu voorgestelde bepaling noodig was.

De heer **Schaper**: De heer Regeerings-commissaris heeft gesproken van een ondervinding van veertien jaar geleden. Welnu, ik heb ook ondervinding van veertien jaar geleden, want toen was ik milicien en had geschriften in voorraad in de

grenadierskazerne alhier. Ik was sociaal-democraat en had verschillende geschriften gekregen, die ik in mijn stroozak verborgen had. Ik zal nu al mijn geheimen dienaangaande niet verklappen en het hierbij laten. Ik had die geschriften natuurlijk niet voor de aardigheid, ik had geen ander doel, dan om ze te verspreiden. Ik heb die geschriften echter in aarzeling maanden lang bij mij gehad, want het is geen kleinigheid om er toe over te gaan om ze te verspreiden. Ik heb er soms ernstig over gedacht om maar niet tot de verspreiding over te gaan. Gedurende al dien tijd dat ik niet tot de verspreiding overging, was ik toch niet strafbaar. Wat gaat het iemand aan, of ik die geschriften heb? Zoolang ik ze niet verspreid, ben ik niet strafwaardig; wat maakt het nu toch uit of men zulke geschriften in voorraad heeft?

Ik geloof niet dat men anders aan de onbillijkheid kan ontkomen, dan door mijn amendement aan te nemen, wat ik hoop dat de Kamer doen zal.

De heer **Okma**: Als ik den heer Regeerings-commissaris wel verstaan heb, is de bedoeling van de Regeering dat het opzet, waarvan sprake is in den eersten regel, omvatten moet de beleediging, die voorkomt in het geschrift, dat men in voorraad heeft. Is dit juist, dan wensch ik te doen opmerken, dat men dat beter kan uitdrukken dan hier geschied is.

De Regeering zegt, dat een bepaling noodig is, waaraan men iets heeft en waarop men kan straffen, en nu zou ik willen vragen of de Regeering in haar stelsel doel treffen en volstaan kan met den bewijslast op zich te nemen, dat de beklaagde weet dat de beleediging in het geschrift voorkomt.

Uit dit stelsel, waarvan men mij hier toeroept dat het niet is dat der Regeering, vloeit voort dat men aantoonen moet, dat het opzet van de verspreiding en het in voorraad hebben gericht is op den speciaal beleedigenden inhoud van het geschrift. Dan vallen buiten de strafbepaling zij die een blad lezen en bewaren, bijv. als gewone abonné's. Toch is de bewijslast vrijwel dezelfde als die van de wetenschap dat het geschrift de beleediging inhoudt.

Wanneer iemand geregeld een dag- of weekblad krijgt, of hij is het vaste adres voor 2 of 3 abonnenten, wier exemplaren hij bij zich heeft, terwijl er een beleedigend artikel in staat, dan kan men niet zeggen, dat hij die exemplaren in voorraad heeft met het oog op de verspreiding van de beleedigingen die er in staan, maar wanneer zoo iemand een overvloedig aantal juist van dat nummer in voorraad heeft *in vergelijking met anders*, dan ligt het voor de hand, dat dit is met het oog op den beleedigenden inhoud.

Het komt mij voor dat het aanbeveling verdient om die gedachte in het artikel neer te leggen en dat kan geschieden door in den zesden regel de woorden „*of die*" te vervangen door *hetzij*, en in den zevenden regel weg te laten de woorden: „hij weet dat". Dan wordt gestraft hij die met verkeerde bedoelingen een geschrift of afbeelding in voorraad heeft, waarin beleedigingen van zijn meerdere voorkomen en blijft vrij degene die dat geschrift toch zou hebben, ook al stond er niets bijzonders in.

De heer **Marchant**: Een kort woord nog slechts, Mijnheer de Voorzitter. Ik meen dat het amendement door mij voorgesteld, niet beter verdedigd had kunnen worden dan geschied is door de rede van den heer Regeerings-commissaris.

De bedoeling van het amendement is om het militaire recht meer in overeenstemming te brengen met het gewone strafrecht. Wanneer dat amendement wordt aangenomen — dat strekke in antwoord aan den heer Schaper — dan moet degene die vervolgt, bewijzen, niet alleen dat de beklaagde de geschriften, waarvan hier de rede is, in voorraad had, maar ook dat bij hem het oogmerk bestond om aan den beleedigenden inhoud ruchtbaarheid te geven.

Ik stem volkomen toe, dat dit oogmerk moeilijk zal zijn te bewijzen en dat in

99 van de 100 gevallen de man, die de geschriften in voorraad heeft, niet zal kunnen worden gestraft.

Maar mijn vaste overtuiging is, dat het voor het handhaven van de krijgstucht noodlottig is, wanneer wij feiten gaan strafbaar stellen die op zich zelf beschouwd niet strafwaardig zijn. Het in voorraad hebben van geschriften is op zich zelf niet strafwaardig. Het in voorraad hebben van een geschrift zooals de heer Schaper heeft gehad, terwijl hij zelf nog overwoog of hij het al dan niet zou verspreiden, verdient op zich zelf geen straf. Wanneer de heeren de krijgstucht willen handhaven, mij best; wanneer zij dit door strenge straffen willen doen, mij ook goed, mits het niet is de doodstraf. Maar men ga niet in het Strafwetboek opnemen feiten, die op zich zelf niet strafwaardig zijn. Wanneer de heeren willen straffen, dan moeten zij ook bewijs vorderen van het oogmerk om te beleedigen, want dan alleen behoort de beklaagde strafbaar te zijn, wanneer dat oogmerk in werkelijkheid aanwezig is.

De heer **Staalman,** voor de derde maal het woord gevraagd en verkregen hebbende, zegt: Mijnheer de Voorzitter! Uit het antwoord van den Regeerings-commissaris ten aanzien van het door mij aangevoerde, is mij gebleken, dat ik volkomen juist zag, toen ik de opmerking in het begin mijner rede voorkomende maakte. De Regeerings-commissaris heeft gezegd: het kan ons absoluut niet schelen of in het artikel de bedoeling ligt om iemand te beleedigen; wanneer de militaire rechter vindt dat het artikel beleedigend is, dan is daarmede uitgemaakt, dat de militair dat geschrift niet in zijn bezit mag hebben. Maar dat juist is het gevaar.

Wanneer men zegt dat een artikel van beleedigenden inhoud, zooals ik het artikel in *De Standaard* werkelijk noem, niet in het bezit van een militair mag zijn, dan kan ik mij daarmede tot zoover vereenigen, als blijkt dat hij het oogmerk had ruchtbaarheid te geven aan den beleedigenden inhoud. Maar in tal van andere gevallen zal het voorkomen dat een geschrift niet de beleedigende strekking heeft, bedoeld bij de gewone strafwet, en toch zal de *militaire* rechter gansch tegenovergesteld oordeelen. Ik heb er op gewezen en ook de Ministers van Oorlog en van Marine en de heer Lohman hebben het herhaaldelijk gezegd — dat wat wij hier in de Kamer spreken meermalen geacht kan worden van beleedigenden aard te zijn voor de militaire autoriteiten. Maar het opzet om te beleedigen ontbrak daarbij. Immers dikwerf worden wij door de Regeering geprovoceerd om zoo te spreken. Wanneer wij hier mededeelingen doen en wij duiden ze niet speciaal aan, dan is het de gewoonte van de Regeeringstafel te zeggen: de geachte afgevaardigde generaliseert, gij moet bepaalde feiten noemen. Noemen wij dan de feiten, dan wordt ons toegevoegd — en te recht — dat wij daardoor de eer van den meerdere aanranden. Dat geef ik toe, maar zonder *opzet* om te beleedigen of zonder de *bedoeling* die eer aan te randen; een geschrift waarin zulke redevoeringen of vertoogen voorkomen, draagt dus niet een beleedigend karakter.

Nu komt het mij bedenkelijk voor, dat dergelijke geschriften, dus ook het verslag dat nieuwsbladen van onze beraadslagingen geven, die meermalen inderdaad een beleediging inhouden voor hun meerderen, niet in het bezit mogen zijn van de mindere militairen, dat zij uit de kazerne moeten worden geweerd. Dit moet worden ondervangen, wil men niet in vele gevallen onbillijk zijn, vooral ook omdat de milicien-verlofganger nog 15 jaren onder het bereik van dit artikel blijft, niettegenstaande mijn krachtig verzet daartegen op eergisteren.

Wanneer deze man dus in zijn bezit heeft een *Nieuwe Rotterdammer*, een *Handelsblad* met een Kamerverslag of overzicht met een artikel waarin naar *militaire* opvatting een beleediging voorkomt voor den meerdere, dan kan zijn buurman die dit ziet, zeggen: gij zijt milicien-verlofganger, gij zijt in het bezit van een artikel beleedigend voor officieren, gij zijt dus strafbaar.

De heeren kunnen dit nu tegenspreken, maar het is een feit dat dit artikel daartoe thans de bevoegdheid geeft en de Regeeringscommissaris heeft het zooeven toegegeven; bovendien de practijk zal mij in het gelijk stellen.

De heer **van Idsinga**: Hij moet het blad in *voorraad* hebben en *weten* wat er in staat.

De heer **Staalman**: Dit geef ik toe. Maar daarmede is het bezwaar niet ondervangen. Hij kan niet altijd beoordeelen wat een beleediging is. Maar ook al weet hij bijv. dat er in het verslag van de Zitting van de Tweede Kamer een beleedigende uitdrukking voorkomt voor zijn meerdere, dan nog wensch ik hem niet te verbieden een zoodanig geschrift te bezitten. Nu staat de zaak zoo, zoodra hij het weet en hij heeft het verslag in voorraad, dan is het strafbaar feit aanwezig en moet hij dat verslag wegdoen.

Dit acht ik zoo bedenkelijk, dat ik thans voorstel te lezen, in aansluiting met het gesprokene door den heer Marchant, achter de woorden „in voorraad heeft": „met het kennelijk doel daarmede een meerdere te beleedigen of ook met het oogmerk om aan den beleedigenden inhoud ruchtbaarheid te geven, wordt gestraft" enz.

De **Voorzitter**: Door den heer Staalman wordt een amendement voorgesteld, strekkende om achter de woorden „in voorraad heeft" in te voegen: „met het kennelijk doel daarmede een meerdere te beleedigen of ook met het oogmerk om aan den beleedigenden inhoud ruchtbaarheid te geven".

De heer **Bergansius**, *Minister van Oorlog:* Mijnheer de Voorzitter! Ik zal niet in beschouwingen treden over de redactie van het artikel of over de voorgestelde amendementen, vooral niet nu wij weder ongeveer den weg schijnen op te gaan, waarop ik zooveel moeite gehad heb bij de behandeling van de pensioenwetten; maar als militair Minister acht ik mij verplicht een enkel woord te zeggen, vooral naar aanleiding van wat de geachte afgevaardigde uit Appingedam, de heer Schaper, heeft in het midden gebracht. Deze heeft ons namelijk medegedeeld, dat hij als milicien in zijn bezit heeft gehad een zeker aantal exemplaren van een opruiend geschrift tot ondermijning van de krijgstucht, en hij meende dat hij als soldaat dat uitstekend mocht doen als hij ze maar goed verstopte en niet verspreidde. Hij wil de Kamer er toe leiden dat beginsel in de wet te leggen. Dit kan niet en dit mag niet en het zou beter wezen, dat wij met de behandeling van de wetsontwerpen ophielden, dan dat daarin zou worden geschreven dat het bezit van zulke geschriften een geoorloofde zaak was.

De geachte afgevaardigde ziet één groote zaak voorbij. Een kazerne en een schip, waar de militairen te zamen zijn, is geen particulier verblijf, waar men vrij is te hebben wat men wil. Evengoed als men verbiedt het binnenbrengen van jenever en andere zaken, moet en zal verboden blijven het binnenbrengen van opruiende geschriften, en degene die als soldaat die geschriften in zijn bezit houdt, al dan niet met de bedoeling om ze te verspreiden, is strafbaar, ook al wordt het verbod niet in het ontwerp-strafrecht geschreven. Dit is ook thans het geval en ik zou den heer Schaper, als ik zijn commandant was geweest, bij ontdekking van de geschriften zeker wel met vier dagen cachot te water en brood gestraft hebben, eenvoudig omdat het regiement van krijgstucht daartoe wel bevoegdheid geeft.

Ik heb dit alleen willen zeggen, omdat hieruit duidelijk blijkt, dat ik niet mede kan gaan met het amendement-Marchant, dat in dit opzicht voor militairen het gewone recht zou willen doen gelden, nl. dat het bezit van dergelijke geschriften geoorloofd zou zijn, wanneer slechts het opzet tot beleedigen niet vaststaat; dit kan

en mag niet. De militairen leven onder bijzondere omstandigheden en ik houd het er voor dat het in bezit hebben van een of meer opruiende geschriften ten allen tijde strafbaar moet blijven. Welke redactie het artikel krijgt, dit beginsel mag niet worden prijsgegeven.

De heer **de Savornin Lohman**, *voorzitter van de Commissie van Voorbereiding*, het woord verkregen hebbende om, namens deze, haar gevoelen over de amendementen mede te deelen, zegt: De Commissie staat in hoofdzaak op hetzelfde standpunt als de Minister van Oorlog. Men moet wel in aanmerking nemen, dat het hier niet betreft de quaestie om een of ander persoon te beleedigen, zooals in het gewone leven het geval is, maar dat het hier betreft de orde en discipline in de kazerne en dat het hoogst gevaarlijk is daar zekere feiten toe te laten, die in de gewone maatschappij geacht kunnen worden vrij onschuldig te zijn, maar die allerminst onschuldig zijn waar tal van menschen bijeen zijn als deel van het leger. Daarom meent de Commissie dat men niet moet brengen in het artikel als element van het misdrijf het oogmerk en de bedoeling om een meerdere te beleedigen. Art. 94 [**93**] heeft niet ten doel te beschermen een individueel persoon, maar de orde in de kazerne. Het komt er heel weinig op aan met welk doel iemand deze zaken verspreidt; het feit dat zij verspreid worden, is het feit dat strafbaar moet zijn.

In verband hiermede wil ik opmerken, dat, wat de heer Schaper zooeven heeft gezegd omtrent het hebben in voorraad van geschriften gelijk de *Handelingen der Staten-Generaal*, dat het mij voorkomt, dat deze geschriften nooit daaronder kunnen vallen.

Want wanneer men hier spreekt van het in voorraad hebben van geschriften waarin beleedigingen voorkomen voor een meerdere, dan kunnen dit alleen dezulke zijn, waarin de auteur heeft willen beleedigen. Nu zegt juist art. 261 van het Wetboek van Strafrecht: „Noch smaad, noch smaadschrift bestaat voor zoover de dader klaarblijkelijk heeft gehandeld in het algemeen belang of tot noodzakelijke verdediging."

Zoodra men derhalve een geschrift heeft, waarin een feit vermeld wordt, dat wel onaangenaam is voor dengene, dien het aangaat, maar dat in het algemeen belang of tot noodzakelijke verdediging gemaakt is, is het geen smaad of smaadschrift en kan dus niet vallen onder de geschriften die in dit artikel worden genoemd.

Ik kan niet gelooven — ik heb dit vroeger reeds gezegd — dat ooit het verspreiden van de *Handelingen der Staten-Generaal* in wettigen zin kan worden aangegeven als te behooren tot de geschriften waarin beleedigingen van minderen tot meerderen voorkomen.

Al kan het feitelijk zeer onaangenaam zijn, de spreker, die hier spreekt, moet geacht worden — al is dat dan misschien ook weer niet altijd het geval — te spreken in het algemeen belang, maar niet om iemand te beleedigen.

Bovendien wordt hier gesproken van een beleediging van een mindere tot een meerdere. Ik geloof niet, dat de leden der Kamer zich daaraan kunnen schuldig maken, want zij spreken tot de Regeering en deze is in dien zin niet als hun meerdere te beschouwen.

Het tweede amendement derhalve, om in het artikel op te nemen de woorden: „met het kennelijk doel om iemand te beleedigen", kan door de Commissie niet worden gesteund, evenmin als het eerste amendement: „met de bedoeling om aan den beleedigenden inhoud ruchtbaarheid te geven".

Die bedoeling komt er bij deze verspreiding volstrekt niet op aan.

Intusschen wensch ik nog te doen opmerken, dat de woorden: „in voorraad hebben" duidelijk zijn en ook in onze wet voorkomen, die het in voorraad hebben, op

zich zelf beschouwt als een misdrijf; onder een bijvoeging nochtans welke de Commissie in bedenking zou willen geven, of men er die in het artikel ook niet aan toe zou voegen.

Het in voorraad hebben van geschriften, indien duidelijk blijkt, dat men niet de bedoeling heeft ze te verspreiden, moet op zich zelf geen strafbaar feit zijn. Maar in art. 240 van het Wetboek van Strafrecht wordt de uitdrukking: „in voorraad hebben" gebruikt ten opzichte van voor de eerbaarheid aanstootelijke afbeelding, of vliegend blaadje, waarvan men den inhoud kent, verspreidt, openlijk ten toon stelt, aanslaat of ter verspreiding in voorraad heeft.

Door de bijvoeging „ter verspreiding" is duidelijk, dat men verschillende exemplaren moet hebben, zóó dat men kennelijk de bedoeling heeft om ze te verspreiden.

Nu kan het wel, gelijk de heer Schaper het met een voorbeeld heeft geïllustreerd, voorkomen, dat iemand die dingen in grooten getale in een stroozak legt, en dat door den militairen rechter wordt geoordeeld, dat dit geschied is ter verspreiding.

Ik zou ten minste den heer Schaper aanraden, om, indien hij ooit weer in de kazerne komt, en dit artikel, al wordt het ook geamendeerd, zal zijn aangenomen, dit feit niet meer te plegen, want ik vrees dat de meeste militairen, en ook wel burgerlijke rechters, het bergen in den stroozak zouden beschouwen als te zijn geborgen, beslist met het doel om ze te verspreiden. Het zal toch wel niet gediend hebben om gemakkelijker te liggen.

Door de bijvoeging „ter verspreiding" geeft men aan het in voorraad hebben een zekere beteekenis; het wijst op een zeker aantal. Overigens heeft dit in voorraad hebben niets te maken met de vraag of die persoon die voorwerpen bij zich heeft om ze te verspreiden met het doel de wetenschappelijke kennis van zijn medesoldaten te bevorderen, of wel met het doel de tucht te ondermijnen, te beleedigen enz. Daar moet de rechter buiten blijven. Doch ten aanzien van het in voorraad hebben moet men, naar de Commissie meent, zich houden aan de terminologie van het gewone strafrecht.

De heer **Schaper**: Slechts een kort woord. Ik zal het den Minister van Oorlog absoluut niet kwalijk nemen, dat hij als militair commandant mij vier dagen cachot zou gegeven hebben, natuurlijk onder voorwaarde, dat hij zoo schrander geweest was die geschriften te ontdekken, anders had hij het evenmin kunnen doen. Maar wij zijn daarmede niet waar we moeten wezen.

De Minister van Oorlog heeft in de eerste plaats wijselijk alles verzwegen wat betrekking had op het standpunt van den heer Staalman. Wat deze zeide, blijft ook na bestrijding van mijn argumenten ten volle van kracht. De Minister heeft bovendien verzwegen de omstandigheid, dat men aan een militair geschriften *toezendt* en dat deze misschien ze eenige uren bij zich houdt, in voorraad heeft, zonder te kunnen ontkennen, dat hij ze ter verspreiding heeft, doch ook zonder dat hij nog een vast besluit had genomen.

Bovendien wijs ik er op, dat men disciplinair altijd zoo iemand eenige straf kan opleggen, zoodat men dit artikel niet noodig heeft, dat tot 9 maanden en langer gevangenisstraf gaat. Die 4 dagen cachot had ik dus ook zonder dit artikel kunnen krijgen.

Al wordt het artikel iets beter door de wijziging van den heer de Savornin Lohman, het wordt in 't geheel niet goed, zoolang men niet de woorden „in voorraad heeft" schrapt. Dan wordt ook de redactiefout hersteld, omdat het dwaas is te spreken van één geschrift in voorraad te hebben, en vervalt het bezwaar, dat iemand gestraft wordt voor iets dat op zich zelf niet strafwaardig is.

De heer **Bergansius**, *Minister van Oorlog:* Ik stel er prijs op nog een korte toelichting te geven van hetgeen ik straks gezegd heb.

Ik ben begonnen met op te merken, dat ik mij zou houden buiten de bespreking van de redactie van het artikel en van de amendementen. Het was mij alleen om het beginsel te doen.

De heer Schaper bedoelde te doen uitkomen dat het in bezit hebben niet strafbaar mag zijn, wanneer niet het plan van verspreiding voorzit, en ik wilde juist doen uitkomen dat het in bezit hebben van die geschriften strafbaar is en moet blijven. Een soldaat, aan de krijgstucht onderworpen, mag geen geschriften hebben wier strekking de krijgstucht ondermijnt; heeft hij die in de kazerne of aan boord, dan schiet hij te kort in zijn plicht.

Nu zegt de geachte spreker: wat moet een militair dan doen, als men hem die geschriften zendt; dan zit hij er mede en stelt zich bloot aan straf.

Welnu, hij kan ze verscheuren of verbranden en dan is hij er af. Hij behoeft ze toch niet in den stroozak te stoppen; doet hij dit, dan is buitendien de bedoeling om ze te verspreiden duidelijk.

Daarenboven, men zendt de geschriften niet aan den eerste den beste, maar om ze te verspreiden, want de ontvanger staat gewoonlijk op denzelfden grondslag als de afzender.

Zulk een feit kan ook in de toekomst krijgstuchtelijk worden afgedaan, omdat het zal vallen onder hetgeen, volgens art. **2**, sub 1°., ontwerp van wet op de krijgstucht, geacht wordt te zijn in strijd met tucht en orde. Het valt ook nu onder art. 27 van het bestaande Reglement van Krijgstucht..

En waar het nu de toepassing van art. 94 [**93**] geldt, zegt de heer Schaper, dat zulk een persoon steeds in de gevangenis komt. Neen, Mijnheer de Voorzitter, die man komt niet altijd in de gevangenis, dat hangt af van den aard en den omvang van het feit, omdat dit artikel ook is genoemd in art. **2**, sub 2°., van het wetsontwerp op de krijgstucht en dus het feit krijgstuchtelijk kan worden afgedaan, als het van den lichtsten aard is.

De heer **de Waal Malefijt:** Nadat ik de Commissie van Voorbereiding heb gehoord, ben ik versterkt in de gedachte, die ik straks heb te berde gebracht, dat het wenschelijk is de woorden „ter verspreiding" in het artikel op te nemen. Ik wensch dan ook voor te stellen om in plaats van „aanslaat of in voorraad heeft", te lezen: „aanslaat of ter verspreiding in voorraad heeft".

Ik geloof dat het amendement van den heer Marchant gedrukt wordt door het bezwaar, dat het niet alleen slaat op de woorden „in voorraad heeft", maar door de plaats waar het wordt gesteld, ook van toepassing is op de woorden: „verspreidt, ten toon stelt of aanslaat". Het zal, dunkt mij, moeilijk zijn het voornemen, dat de heer Marchant in zijn amendement heeft gelegd, te bewijzen.

De **Voorzitter**: Door den heer de Waal Malefijt wordt een amendement voorgesteld, strekkende om in den voorlaatsten regel van het eerste lid van het artikel te lezen: „aanslaat of ter verspreiding in voorraad heeft".

De heer **Marchant**: Nog een woord ter beantwoording van het bezwaar, dat door den heer de Waal Malefijt is geopperd.

Die geachte afgevaardigde heeft als een bezwaar tegen mijn amendement genoemd, dat het oogmerk om ruchtbaarheid te geven aan den inhoud van het geschrift, niet alleen zou worden geëischt voor het in voorraad hebben van het geschrift, maar ook voor de verspreiding, het ten toon stellen en het aanslaan. Ik kan den geachten afgevaardigde verwijzen naar art. 271 van het Wetboek van Strafrecht, waar precies

dezelfde term wordt gebruikt, niet voor het in voorraad hebben, maar juist voor het verspreiden, openlijk tentoonstellen of aanslaan. De terugkeer in de richting van het gemeene strafrecht is ook de bedoeling van mijn amendement.

Ten slotte dit korte woord. Er is door verschillende sprekers gezegd, dat wanneer men slechts een zekere hoeveelheid van die dingen in voorraad heeft, daaruit reeds blijkt het oogmerk om ze te verspreiden of om ruchtbaarheid te geven aan den inhoud.

Een van beide: het aantal, dat men in voorraad heeft, bewijst het oogmerk of het bewijst dit niet. Bewijst het dat oogmerk, dan kunnen de heeren, die zulks beweren, geen bezwaar hebben tegen de door mij voorgestelde redactie, want daarin wordt aan hun eischen voldaan. Bewijst het dat oogmerk niet, dan zijn de heeren van plan den rechter recht te laten doen, niet op bewijsmiddelen, maar op bloote vermoedens, en dat mag niet.

De heer **Schokking**: Mijnheer de Voorzitter! Slechts een enkele opmerking, en wel deze, dat ik, na den Minister van Oorlog gehoord te hebben, op zich zelf daarmede mee zou kunnen gaan, wanneer er tusschen den inhoud van het artikel en de verdediging daarvan volle overeenstemming was. Maar ik meen, dat dit niet het geval is. Want in het artikel wordt een duidelijk onderscheid gemaakt van het plegen van de verschillende strafbare feiten in en buiten dienst.

In de tweede alinea van het artikel wordt een verzwaring van het feit aangenomen, wanneer het in dienst wordt gepleegd. Al hetgeen wij nu tot heden van de Regeeringstafel gehoord hebben ter verdediging van het artikel, inzonderheid wat het bewuste punt betreft, slaat eigenlijk alleen op het tweede en niet op het eerste lid. Het eerste lid stelt in verband met de wijziging gebracht in art. 42 [**45**] ook strafbaar den man, die met groot verlof is. Gedurende 15 jaren zal nu een grootverlofganger, die er misschien een boekwinkel op na houdt en geschriften als de hierbedoelde in voorraad heeft, strafbaar zijn. Het komt mij voor dat dit te ver zou gaan; dat dit althans niet de bedoeling kan zijn. Want in dit opzicht vervallen juist al de argumenten, gebruikt en aan de krijgstucht in de kazerne ontleend, waarop ook de voorzitter van de Commissie van Voorbereiding zich zooeven beroepen heeft.

Daarom moet onderscheid worden gemaakt tusschen het een en het ander. Wat voor het in dienst zijn, voor het verblijf in de kazerne gelden moet, waaromtrent ik erken, dat het ter verspreiding in voorraad hebben van beleedigende geschriften strafbaar moet wezen, kan niet zonder meer ook van toepassing worden gemaakt voor den militieplichtige buiten dienst.

De heer **Staalman**: Ik geef aanstonds toe, dat, wat de heer Lohman zooeven in den aanvang van zijn rede gezegd heeft, noodzakelijk is: er moet zijn een bijzondere strafwetgeving voor de militairen. Maar hij zal mij toegeven, dat de daarbij gestelde straffen in elk geval zullen moeten zijn rechtvaardig, en waar dit niet het geval is, daar kan en mag men daartoe niet medewerken.

Wat men hier bezig is te doen, is eenvoudig het scheppen in deze wet van een recht dat geen recht is, maar grof onrecht, alleen om te kunnen bereiken een vooropgezet doel.

Nu wensch ik aan de Regeering het volgende te vragen. De heer Lohman heeft zooeven gezegd, dat iemand die in het bezit wordt bevonden van de *Handelingen der Staten-Generaal*, dáárvoor niet zal kunnen worden gestraft, ook niet wanneer hij die verspreidt. Hij heeft zich daarbij beroepen op art. 261 van het gewoon Strafwetboek, dat zegt dat alleen dan de man strafbaar is als het doel vaststaat om te beleedigen. Nu vraag ik de Regeering, is dat de interpretatie van „*de beleediging*" hier genoemd. En het tweede deel van dit artikel! Wanneer de Regeering hierop

bevestigend antwoordt, ben ik ten deele gerust gesteld, en zal zij zich ook niet tegen mijn amendement behoeven te verzetten.

Intusschen de Regeerings-commissaris heeft, naar het mij voorkomt, van het tegenovergestelde doen blijken.

Daarin verschilt de Commissie dus ten eenenmale met de Regeering, en dat reeds toont aan, hoe hoogst bedenkelijk het is in te gaan op dit artikel, zonder nadere en duidelijke omschrijving.

Ik zou derhalve van de Regeering gaarne beslist antwoord ontvangen op de vraag of de beleediging, waarvan hier sprake, moet dragen hetzelfde karakter als die bedoeld wordt in art. 261 enz. in het gewone strafrecht.

De heer **Hugenholtz**: Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben zoo veel verschillende amendementen op dit artikel gekregen, dat zij niet wel meer te overzien zijn. Daarom zou ik willen voorstellen om de behandeling van dit artikel te schorsen tot morgen, het aan de Regeering overlatende om, rekening houdende met de ingediende amendementen, misschien het artikel te wijzigen in dien zin, dat mogelijk de concessiën verkregen worden, die men verlangt.

De **Voorzitter**: Ik kan aan het verlangen van den geachten spreker niet voldoen om reeds nu voor te stellen de discussiën over dat artikel te schorsen. Mogelijk zal het goed zijn de stemming niet meer op heden, maar eerst morgen te houden, maar inmiddels kunnen wij met de beraadslaging voortgaan; anders is het te vreezen dat wij morgen nog een goed deel van den dag aan die discussie zullen moeten wijden.

De heer **Passtoors**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kom niet meer aandragen met amendementen en zal de discussie ook niet lang rekken, maar ik meen in deze toch een woordje te moeten meespreken.

Ik zou het zeer betreuren, met het oog op de practijk, als een dergelijk artikel aangenomen werd. Ik zal een zaak mededeelen, die mij zelf overkomen is.

Ik ben redacteur van een weekblad, waarin een enkele maal artikelen voorkomen, die de daden van „meerderen in dienst" critiseeren. Zoo hebben wij een artikel gehad over een officier, die volgens onze meening de onzedelijkheid in de hand werkte, namelijk door de verspreiding van Neo-Malthusiaansche geschriften onder jonge militairen, dat volgens onze meening niet beleedigend was, maar door welk artikel wij de ouders der miliciens wilden waarschuwen. De officier scheen het echter *wel* beleedigend te vinden; hij heeft er althans verschillende briefkaarten en brieven over geschreven en was er niets over op zijn gemak. Wij hebben dat artikel met honderden exemplaren verspreid, zoowel aan de ouders der lotelingen als in de kazerne en ware toen dit wetsartikel in werking geweest, waren de militairen, die meerdere exemplaren van dat nummer van ons blad in hun bezit hadden, in de kazerne strafrechtelijk vervolgd geworden. Wij willen het gezag hoog houden, maar de „meerderen in dienst" daarom nog niet als heilige boontjes beschouwen. Wij willen vrij blijven in onze critiek en wel zoo, dat anderen daarvan niet de dupe worden.

De heer **van der Hoeven**, *Regeerings-commissaris*: Ik begin met de vraag van den heer Staalman: of de beleediging in het artikel bedoeld, dezelfde is als die bedoeld wordt in het gewone strafrecht?

Natuurlijk ja; dat spreekt vanzelf. Dit wetboek is een aanvulling van het gewone Strafwetboek. Er wordt in de artt. 1 en 2 verwezen naar het Strafwetboek en de woorden in dit wetboek hebben dezelfde beteekenis als in het gemeene strafrecht.

Wat betreft de *Handelingen der Staten-Generaal* — ik begrijp niet hoe men telkens met dat voorbeeld komt aandragen.

In de *Handelingen der Staten-Generaal* kunnen geen beleedigingen voorkomen. Wat hier in de Kamer gesproken wordt, is niet gezegd met de bedoeling om te beleedigen. Daarin ligt dus in strafrechtelijken zin geen beleediging. Daarmede is het antwoord op die vraag gegeven. Hier spreekt ieder op zijn wijze, zooals hij meent het meest in het belang van het land te handelen, maar niet met het doel om iemand te beleedigen; hier heeft men niet te doen met den *animus injuriandi*.

De *Handelingen* vallen er dus geheel buiten.

Wat het bezwaar van den heer Okma betreft, die vroeg hoe zal blijken dat de man weet dat er beleediging in het geschrift voorkomt, voor die vraag is hier volstrekt geen aanleiding. Dit is een bewijs-quaestie.

Dezelfde vraag komt te pas bij tal van andere artikelen waarin van wetenschap en oogmerk wordt gesproken. Maar dit staat vast, dat hij die geschriften of afbeeldingen verspreidt, ten toon stelt, aanslaat of in voorraad heeft, wetende dat daarin beleedigingen voor zijn meerdere voorkomen, iets doet wat in militaire verhoudingen niet behoort te geschieden.

De heer Marchant zegt: Zorg er voor niet strafbaar te stellen, wat niet strafwaardig is; maar ik zeg: Zorg er voor strafbaar te stellen wat in de militaire wereld strafwaardig is en moet blijven.

Ik wil wel gelooven dat er bezwaren tegen het artikel aangevoerd kunnen worden. Maar daar staat tegenover, dat de ondervinding heeft geleerd, dat men erg voorzichtig moet zijn met het wijzigen van artikelen, op straffe dat zij anders waardeloos worden. Dit bezwaar geldt tegen alle voorgedragen amendementen en beschouwingen die ten doel hebben verslapping, verzachting, verzwakking van het artikel, met uitzondering van het amendement van den heer de Waal Malefijt, dat de Regeering desnoods wel wil aanbevelen.

De heer **Schokking**: Mag ik antwoord hebben omtrent de door mij gemaakte opmerking?

De heer **van der Hoeven**, *Regeerings-commissaris*: Dat antwoord is voor mij moeilijk te geven, aangezien de redactie niet gemaakt is aan de Regeeringstafel, maar door de Commissie van Voorbereiding, die daarin misschien wel wat te ver is gegaan.

De **Voorzitter**: Verklaart de Regeering het amendement van den heer de Waal Malefijt over te nemen?

De heer **van der Hoeven**, *Regeerings-commissaris*: Ja, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Na deze verklaring maakt het amendement geen afzonderlijk onderwerp van beraadslaging meer uit.

De heer **de Savornin Lohman**, *voorzitter van de Commissie van Voorbereiding*, het woord verkregen hebbende om, namens deze, haar oordeel over het artikel en de amendementen te doen kennen, zegt: Mijnheer de Voorzitter! De heer Regeerings-commissaris stelt de Commissie van Voorbereiding aansprakelijk voor de redactie van dit artikel. Ik doe opmerken, dat na de aanneming van art. 42 [**45**] de aansprakelijkheid weder komt voor rekening van de Regeering. Dit neemt niet weg, dat ik gaarne de geopperde bezwaren wil bespreken, die ook naar het oordeel der Commissie niet geheel ongegrond zijn. Door de wijziging van art. 42 [**45**] zullen ook verlofgangers altijd blijven onder de werking van dit artikel. Dat was eveneens het geval onder de oude redactie.

Evenwel ik erken dat de zaak niet goed is geregeld, omdat art. 94 in zijn geheel [**92** en **93**] is opgenomen in art. 42 [**45**]. Dat artikel zegt, dat verlofgangers niet behooren tot de militairen, behalve wanneer zij plegen de misdrijven omschreven in de artt. 94, 95 en 128*a* [**92, 93, 94** en **133**]. Hierdoor is de moeilijkheid ontstaan.

Maar bij art. 94 [**92** en **93**] had men uitsluitend het oog op het begin van het artikel, namelijk: „De militair die opzettelijk een meerdere, hetzij in het openbaar, mondeling of door een geschrift of afbeelding, hetzij in zijn tegenwoordigheid mondeling of door een gebaar of daad, hetzij door een toegezonden of aangeboden geschrift of afbeelding, beleedigt of met eenig kwaad bedreigt, hetzij hem uitscheldt, beschimpt of in zijn tegenwoordigheid bespot".

Nu zou gemakkelijk aan het bezwaar kunnen worden tegemoet gekomen, indien dit artikel in tweeën werd gesplitst en in een nieuw artikel het tweede gedeelte van dit artikel opgenomen werd. Dit art. 94 *bis* [**93**] zou niet vallen onder art. 42 [**45**], en dan is de moeilijkheid weggenomen.

De heer **Staalman:** Mijnheer de Voorzitter! Mag ik nog een enkel woord spreken? Het zal alleen zijn om met nadruk te constateeren, ik stel er prijs op dit te doen, dat thans door de Regeering is geantwoord dat de beleediging, die hier voorkomt, alleen dan het karakter van beleediging draagt, wanneer het karakter overeenkomt met art. 261 enz. van het Wetboek van Strafrecht. Van die verklaring neem ik dankbaar, maar zeer beslist akte, want ik kan daarmede aantoonen, dat het betrokken artikel alsdan ten deze ook geen zin heeft. Immers er staat, dat de man moet *weten* dat er een *beleediging* (alzoo in den zin van art. 261 enz. Strafwet) voor den meerdere in voorkomt. Maar hoe moet hij dat weten?

Hij beschikt daarvoor immers niet over het noodige onderscheidingsvermogen. De strafrechter weet het dikwijls niet. In de meeste gevallen zal, waar dit karakter geëischt wordt voor de beleediging niet kunnen worden aangetoond dat inderdaad een beleediging aanwezig was, in den zin van het Wetboek van Strafrecht, maar nog minder dat de betrokken meerdere [lees: mindere] heeft *geweten* dat het een beleediging was. En dat toch is noodig om hem te kunnen straffen. Ik constateer, na hetgeen door den Regeerings-commissaris is gezegd, met nadruk, dat het artikel onmogelijk zal zijn toe te passen, omdat men in verreweg de meeste gevallen *niet* zal kunnen bewijzen dat de mindere heeft geweten dat de hier *bedoelde beleediging* aanwezig was.

De **Voorzitter**: Ik stel thans voor de behandeling van dit artikel te schorsen en de amendementen te doen drukken. Mocht er alsnog een wijziging door de Commissie van Voorbereiding worden voorgesteld, dan zal ook die worden gedrukt.

Daartoe wordt besloten.

(16 Mei 1902.)

De beraadslaging over *art.* 94 [**92** en **93**] en de daarop voorgestelde *amendementen* door de heeren Marchant, Schaper en Staalman wordt voortgezet.

De **Voorzitter**: De Regeering heeft artikel 94 gewijzigd en thans in twee deelen gesplitst, art. 94 en 94*a* [**92** en **93**].

Art. 94 [**92**] zal luiden:

„De militair die opzettelijk een meerdere, hetzij in het openbaar mondeling of door een geschrift of afbeelding, hetzij in zijne tegenwoordigheid mondeling of door een gebaar of daad, hetzij door een toegezonden of aangeboden geschrift of afbeel-

ding, beleedigt of met eenig kwaad bedreigt, hetzij hem uitscheldt, beschimpt of in zijne tegenwoordigheid bespot, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden.

„Indien het feit in dienst wordt gepleegd, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar en zes maanden."

Art. 94*a* [**93**] zal luiden:

„De militair die een geschrift of afbeelding, waarin hij weet dat eene beleediging voor een meerdere voorkomt, verspreidt, ten toon stelt, aanslaat of ter verspreiding in voorraad heeft, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden.

„Indien het feit in dienst wordt gepleegd, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar en zes maanden."

De heer **van der Hoeven**, *Regeerings-commissaris:* Mijnheer de Voorzitter! Het zal waarschijnlijk gewenscht zijn den heeren te herinneren en, voor zoover zij gisteren niet tegenwoordig waren, mede te deelen welke de reden is van de wijzigingen die in het artikel zijn aangebracht.

Het artikel is vooreerst, zooals de heeren hebben hooren voorlezen door den voorzitter, gesplitst in twee deelen, waarvan het eerste gedeelte, art. 94 [**92**], handelt over beleediging enz. door woorden, geschriften, daden, gebaren, terwijl een tweede artikel, art. 94 *bis* [**93**], is gemaakt, bestaande uit de laatste helft van het eerste lid van het oude art. 94, handelende over de verspreiding enz. van beleedigende geschriften.

Die splitsing is gemaakt met het oog op de nieuwe formuleering van art. 42 [**45**], waarin wordt uitgemaakt wie militairen zullen zijn, en waarbij in n°. 2 ten aanzien van de verlofgangers, zooals wij ze in het algemeen weder zullen noemen, bepaald is, dat die verlofgangers zullen zijn militairen, ook dan wanneer zij plegen het misdrijf van art. 94.

Gisteren is er op gewezen, dat in de combinatie van die twee artikelen, 42 [**45**] en 94, dit bezwaar schuilt: een verlofganger-boekhandelaar zou, wanneer hij niets anders deed dan eenvoudig zijn beroep uitoefenen, vallen onder art. 94, want hij zou allicht in voorraad hebben geschriften van den aard als in art. 94 wordt omschreven.

Men zag in dat dit niet wenschelijk was. De voorzitter van de Commissie van Voorbereiding heeft toen er reeds op gewezen, dat aan dien misstand een einde zou kunnen gemaakt worden door art. 94 te splitsen, en de Regeering heeft dat denkbeeld gaarne aanvaard en overgenomen, en daaraan uitvoering gegeven.

In de tweede plaats herinner ik aan de wijziging, die door de Regeering gisteren in het artikel — dat dan nu zal zijn art. 94 *bis* [**93**] en waar dan nu ook eigenlijk alleen de quaestie over loopt, volgens de amendementen die nu zijn voorgesteld — gebracht is, door vóór de woorden: „in voorraad hebben", in te voegen: „ter verspreiding". Strafbaar zou eerst de militair zijn, die in voorraad had, en nu alleen hij die ter verspreiding in voorraad heeft geschriften, waarvan hier sprake is.

Dit is van de zijde der Regeering een concessie, ik mag gerust zeggen: een belangrijke concessie, ter tegemoetkoming aan de bezwaren, die van verschillende zijden in de Kamer tegen het artikel, zooals het aanvankelijk luidde, gerezen waren; maar ik voeg er dadelijk bij, dat de Regeering nu ook meent niet verder te mogen gaan. De heeren weten dus nu reeds dat van de voorgestelde amendementen geen door de Regeering wordt overgenomen.

Ik herhaal: de concessie, door de Regeering gisteren gedaan, is reeds groot, en de Kamer zal dit erkennen, als zij in het oog houdt, dat dezelfde wijziging, die nu gebracht is in art. 94 *bis* [**93**], om der wille van de consequentie, ook aange-

bracht moet worden in twee andere artikelen, in welke ook van geschriften sprake is; dat is in de artt. 126 en 127 [130 en 131]; het betreft daar geschriften van nog veel ernstiger aard, dan waarmede wij hier te doen hebben, namelijk in art. 126 [130] niet slechts van beleedigenden, maar van opruienden aard, en in art. 127 [131] geschriften die de strekking hebben de krijgstucht te ondermijnen. De bijvoeging „ter verspreiding" vóór in voorraad, moet nu ook gebracht worden in de artt. 126 en 127 [130 en 131].

Maar verder — ik zeg het nog eens — kan de Regeering niet gaan; en zoo kom ik tot de bespreking van de amendementen.

Ik zal in de eerste plaats spreken over het amendement, dat de verste strekking heeft, dat van den geachten afgevaardigde Schaper, strekkende om in plaats van: „ten toon stelt, aanslaat of in voorraad heeft" — nu staat er: „of ter verspreiding in voorraad heeft" — te lezen: „ten toon stelt of aanslaat".

Het schijnt dat het amendement, ook na de wijziging van het Regeeringsartikel, gehandhaafd blijft.

Dit amendement zou nu ten gevolge hebben, dat het geheele in voorraad hebben van beleedigende geschriften — dus ook, in aansluiting aan hetgeen ik zeide, van opruiende en de krijgstucht ondermijnende geschriften — onder alle omstandigheden buiten deze strafwet zou vallen.

Dit is voor de Regeering — ik mag het veilig zeggen — natuurlijk onaannemelijk.

Volgens dat voorstel zou de militair, al was bewezen en door hem erkend dat duizend exemplaren van een beleedigend of opruiend geschrift door hem in zijn stroozak verborgen waren met het oogmerk om ze in de kazerne te verspreiden, niet onder het bereik van dit artikel vallen.

Maar dat feit zou zóó strijden met alle begrippen van orde en discipline, dat het wel degelijk zwaar gestraft moet kunnen worden.

Tot op zekere hoogte mag men zich er over verwonderen, dat na de wijziging die in het artikel is aangebracht, het amendement gehandhaafd wordt.

De geachte spreker schijnt er toch geen bezwaar tegen te hebben om de strafbaarheid der verspreiding zelf te handhaven. Hij die geschriften verspreidt, moet wèl strafbaar zijn volgens hem, want hij laat dat woord staan, maar daaruit moet logisch volgen, dat ook strafwaardig is hij die gelijke geschriften ter verspreiding in voorraad heeft.

Dat kan nooit uitgemaakt worden, zegt de heer Hugenholtz, maar als dat waar is, moet hij van zijn standpunt ook toegeven, dat het artikel geen kwaad kan. Bovendien, de vraag of het oogmerk van verspreiding bewezen wordt, geldt de toepassing der wet. Die moeten wij aan den rechter overlaten; dat is een quaestie van bewijs.

Het amendement van den heer Schaper kan dus onmogelijk door de Regeering worden aanbevolen.

Thans een enkel woord over de amendementen van den heer Marchant, strekkende om tusschen „voorkomt" en „verspreid" in te voegen: „met het oogmerk om aan den beleedigenden inhoud ruchtbaarheid te geven" en van den heer Staalman om tusschen „in voorraad heeft" en „wordt gestraft" in te voegen: „met het kennelijk doel daarmede een meerdere te beleedigen of ook met het oogmerk om aan den beleedigenden inhoud ruchtbaarheid te geven".

Ik kan die beide amendementen gelijktijdig bespreken, omdat daartegen twee zelfde bezwaren gelden.

In de eerste plaats een bezwaar dat wel uit den weg te ruimen zou zijn, een formeel bezwaar, een bezwaar van redactie, terminologie, van wetgevingstechniek.

Beide amendementen, de heeren zullen het mij niet euvel duiden als ik het zeg, dragen de sporen van overhaasting bij de samenstelling. Die overhaasting zou oor-

zaak zijn dat wij per slot van rekening, bij aanneming van een der beide amendementen, zouden komen tot een redactie van het artikel die uit een oogpunt van wetgevingstechniek werkelijk niet fraai zou zijn te noemen. Want dan zou in het artikel blijven staan: „waarin hij weet dat een beleediging voor een meerdere voorkomt", terwijl volgens de beide amendementen zouden worden ingevoegd, de woorden die ik reeds aanhaalde. Wij zouden dus krijgen zoowel den ouden, oorspronkelijken tekst, als daarnevens de gewijzigde redactie van de verspreidingsartikelen uit het gemeene Wetboek van Strafrecht.

In het Strafwetboek was de oorspronkelijke tekst: met den inhoud dier geschriften bekend.

Die uitdrukking werd echter vervangen door: met het oogmerk om aan den beleedigenden inhoud ruchtbaarheid te geven.

En nu zouden in art. 94*bis* [93] volgens de beide amendementen, die beide formuleeringen in hetzelfde artikel bij elkander komen te staan, hetgeen absoluut overbodig is. Want waar gesproken wordt over het oogmerk, en daarop volgt de beleedigende inhoud, behoeft niet meer geëischt te worden, dat men wist dat er een beleediging in voorkomt. Immers, dan wordt er tweemaal hetzelfde in het artikel gezegd, want in het oogmerk om aan den beleedigenden inhoud ruchtbaarheid te geven, ligt opgesloten, dat de mindere moet weten dat het stuk had een beleedigenden inhoud. Dat behoeft men dus niet meer in het artikel te herhalen. In ieder geval zou dus het amendement anders geredigeerd moeten worden.

Dit bezwaar, ik zeg het nog eens, is een redactioneel bezwaar, en dat zou wel uit den weg te ruimen zijn. Het zou jammer zijn als het wetboek, waarvan ik durf zeggen, dat het in alle kalmte en met zorg is geredigeerd, nu hier in de Kamer ontsierd werd door overhaaste invoegingen. Dit zou echter te overkomen zijn; maar wat niet te overkomen is, dat is het principiëele bezwaar dat de Regeering heeft tegen de voorgestelde wijzigingen, en dat wel om deze reden: Het oogmerk waarmede de verspreiding geschiedt, mag den doorslag niet geven, mag niet zijn de voorwaarde van de strafbaarheid. Als de militair bekend is met den beleedigenden, met den opruienden inhoud van een geschrift, mag hij, als militair, zoodanig geschrift nooit verspreiden, in geen geval, met geen enkel oogmerk, met geen enkel doel. Met welk doel hij het ook doet, hij is strafbaar. Al is zijn doel, zijn beweegreden, of wat hier in dit verband op hetzelfde neerkomt, al is zijn motief winstbejag, al heeft men hem omgekocht, al heeft men hem eenvoudig beloofd hem er voor te betalen of er hem een ander voordeel voor toegezegd, dan moet hij toch strafbaar zijn. De grond van de strafwaardigheid voor dit feit kan onmogelijk liggen in zijn bijzonder persoonlijk oogmerk; de grond van de strafwaardigheid van dit artikel ligt in zijn verhouding tegenover zijn meerdere, in zijn roeping om als militair mede te werken tot behoud, tot bewaring van de orde en daar niet tegen in te gaan, daar niet tegen te reageeren.

Daarin ligt de reden, daarin ligt de oorzaak waarom een militair zich altoos en onvoorwaardelijk van de verspreiding van dergelijke geschriften van strafbaren aard, waarvan hij den inhoud kent — want dat is een eisch van het artikel — heeft te onthouden. Daarin ligt de grond van de strafbaarheid. Hiermede weten de heeren nu waarom geen der amendementen wordt overgenomen.

Ten slotte wensch ik er nu nog uitdrukkelijk opmerkzaam op te maken en zeer positief te constateeren, gelijk dit ook gisteren de Minister van Oorlog heeft doen uitkomen, dat, ofschoon nu de Regeering in art. 94 *bis* [93] — ik herhaal het nogmaals — een groote concessie heeft gedaan door de invoeging der woorden „ter verspreiding", men niet moet denken dat nu geoorloofd en straffeloos zou zijn het in voorraad hebben van meerdere exemplaren, zonder dat het oogmerk om ze te verspreiden is bewezen; noch ook dat geoorloofd en straffeloos zou zijn het in zijn

bezit hebben van slechts één zoodanig stuk met strafbaren inhoud. Beide die feiten zullen wel degelijk als krijgstuchtelijke vergrijpen krijgstuchtelijk strafbaar zijn en blijven.

De heer **de Savornin Lohman**, *voorzitter der Commissie van Voorbereiding*, verkrijgt het woord om, namens deze, haar gevoelen mede te deelen over de wijziging door de Regeering in het artikel gebracht en over de amendementen, en zegt: Mijnheer de Voorzitter! De Commissie kan zich geheel en al vereenigen met de voorgestelde wijziging door de Regeering.

Over de amendementen heeft de Commissie gisteren haar gevoelen reeds medegedeeld.

De heer **Schaper**: Mijnheer de Voorzitter! Nog slechts een kort woord. Ik geloof, dat het tamelijk vruchteloos zou zijn om het debat over de zaak, die het hier geldt, opnieuw aan te binden. Dit is dan ook allerminst mijn bedoeling. Waar wij van den Regeerings- commissaris zooeven bovendien nog hebben gehoord, dat mijn amendement in het bijzonder onaannemelijk is, ben ik van het lot daarvan vooruit reeds volkomen zeker. Hoezeer toch dit ontwerp-wetboek niet algemeen in den smaak valt, zal men het om een amendement van mij niet van de baan willen schuiven.

Dit alles is echter voor mij geen reden om mijn voorstel in te trekken; alleen wil ik het wijzigen in verband met de nieuwe redactie van dit artikel. Die nieuwe redactie blijft ook bezwaarlijk, om de redenen door den heer Staalman genoemd en die hij zelf wellicht nog nader zal ontwikkelen; maar ik blijf bij mijn bezwaar, dat het *in voorrraad hebben* van de hier bedoelde geschriften geen strafbare daad kan zijn. Nu heeft de Regeerings-commissaris niet eens maar tweemaal gezegd, dat zelfs het in voorraad hebben van een zoo'n stuk krijgstuchtelijk strafbaar zou zijn. Bedoelt de Regeerings-commissaris daar nu mede, dat het buiten dit artikel om disciplinair strafbaar zal worden gesteld, zoodat de Minister van Oorlog zijn „recht" krijgt, en dat zoo iets kan worden gestraft met 14 dagen provoost of 4 dagen cachot, dan vind ik dat toch al wèl en zie ik te minder reden om dit artikel nog te behouden. De Regeerings-commissaris heeft verder opgemerkt, dat ik klaarblijkelijk geen bezwaar meer zou hebben tegen het woord „verspreidt" en dat dus wel wil straf baar stellen; maar, Mijnheer de Voorzitter, om alle misverstand te voorkomen: wij zijn tegen al dergelijke strafbepalingen. Onze goedkeuring is altijd betrekkelijk, want ik heb bezwaar tegen dit geheele Wetboek en ik zal er tegen stemmen ook. Wanneer ik bij deze debatten iets toegeef, dan doe ik dit alleen, omdat de strijd er tegen toch vruchteloos zou zijn, en als ik iets bestrijd, is het alleen om het ontwerp zoo min schadelijk mogelijk te maken.

Er is echter één bezwaar tegen mijn amendement.

Ik kan mij voorstellen dat iemand, die in het bezit is van een aantal opruiende of beleedigende geschriften — ik geef toe dat wat hier geldt, ook slaat op de artt. 126 en 127 [**130** en **131**] — tegen een ander zegt: hier ligt het, ik ben niet strafbaar, gij kunt er uithalen en verspreiden. Het gevolg zou zijn, dat de verspreider er in liep en hij vrij bleef. Dat is een bezwaar dat ik wensch te ondervangen, waarom ik in overeenstemming met de nieuwe redactie van het artikel in mijn amendement zou willen lezen: in plaats van ten toon stelt of aanslaat: verspreidt, doet verspreiden, ten toon stelt of aanslaat. De man, die in voorraad heeft geschriften om te *doen* verspreiden, is even strafbaar als hij die zelf verspreidt, of zelfs nog strafbaarder. Nu kan men zeggen dat de man die daarop betrapt wordt, zal worden beschouwd als de medeplichtige van den verspreider en al vanzelf strafbaar is.

De heer **van Raalte**: Dat staat reeds in het Wetboek van Strafrecht en is dus niet noodig.

De heer **Schaper**: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van die opmerking, die blijkbaar door den Regeerings-commissaris wordt beaamd, zou ik dan mijn amendement alleen zóó willen wijzigen, dat uit art. 94*a* [**93**] moeten vervallen de woorden: „ter verspreiding in voorraad heeft" en daarvoor in de plaats te stellen: „ten toon stelt of aanslaat".

De **Voorzitter**: Het amendement van den heer Schaper strekt nu om in art. 94*a* [**93**] in plaats van de woorden: „verspreidt, ten toon stelt, aanslaat of ter verspreiding in voorraad heeft, wordt gestraft", te lezen: verspreidt, ten toon stelt of aanslaat, wordt gestraft.

De heer **Marchant**: Mijnheer de Voorzitter! Ik begin met den heer Regeerings-commissaris mijn dank te betuigen voor de zachte termen, waarin hij de goedheid heeft gehad het vonnis te vellen over mijn amendement. Ik dank hem ook voor de zachte termen, waarin hij betoogde dat dit amendement het kenmerk droeg van de slordigheid en de overhaasting, waarmede het was samengesteld.

Het komt mij voor, dat ook de wetgever bij het ontwerpen van dit art. 94, zooals het oorspronkelijk luidde, niet is vrij gebleven van de blaam, thans door den Regeerings-commissaris op mijn amendement geworpen.

Het komt mij voor, dat in het oorspronkelijke art. 94 in één bepaling zijn samengevat twee bestanddeelen van heterogenen aard. De titel luidt: misdrijven tegen de ondergeschiktheid. En nu hebben wij hedenmiddag nog door den Regeerings-commissaris hooren zeggen, dat art. 94, zoowel het eerste als het tweede gedeelte, inhoudt het misdrijf van beleediging, wel van beleediging onder bijzondere omstandigheden, maar toch van beleediging. Welnu, ik heb altijd van mijn geachten leermeester aan de Leidsche Academie gehoord, dat een strafbare beleediging nooit kan bestaan zonder dat bij den dader aanwezig is de *animus injuriandi*. Dat het dus niet voldoende is dat hetgeen geuit of geschreven is, op zich zelf een beleediging is, of dat de dader of schrijver bekend was met den beleedigenden inhoud, maar dat bovendien vereischt werd, dat de dader het oogmerk, het opzet had om door die uiting en door de verspreiding daarvan dengeen tegen wien die uiting gericht was, te beleedigen, te verkorten in zijn goeden naam en eer.

Waar dit het geval is — en ik heb daaromtrent van de Regeeringstafel geen tegenspraak ondervonden — daar zal men mij ook toegeven, dat in art. 94 dit element van misdrijf ten onrechte ontbrak. Want daar werd strafbaar gesteld in de tweede plaats „hij die een geschrift of afbeelding, waarin hij weet dat eene beleediging voor een meerdere voorkomt, verspreidt, ten toon stelt of in voorraad heeft".

Het nieuwe art. 94*a* [**93**], door de Regeering voorgesteld, bevat dit noodzakelijk element, de animus injuriandi, evenmin en gaat dus mank aan hetzelfde gebrek, waaraan het oorspronkelijke tweede stuk van art. 94 leed.

Dit is een juridisch kluifje, wordt daar opgemerkt, maar ik meen dat de Kamer over deze allerbelangrijkste quaestie niet lichtvaardig mag heenloopen.

De heer Lohman heeft opgemerkt, dat de woorden „ter verspreiding in voorraad hebben" ook zoo voorkomen in art. 240 van het Strafwetboek, maar daar hebben wij te doen met een gansch ander soort van misdrijf. Daar wordt niet gesproken van zaken van beleedigenden aard, maar van oneerbaren aard. Voor het misdrijf van schennis der eerbaarheid, een misdrijf tegen de zeden, wordt die *animus* niet vereischt. Vandaar dat, waar wij met dergelijke misdrijven hebben te doen, die terminologie voldoende is. Hier evenwel is het misdrijf niet compleet, zoolang de animus injuriandi als element ontbreekt.

Nu is het niet noodzakelijk dat de geschriften, die men in voorraad heeft, van *a—z* beleedigingen inhouden.

Men kan zeer fatsoenlijke bladen bij een partijtje in zijn stroozak hebben. Wanneer bijv. daaronder een *Standaard* of *De Nederlander* zijn, die ik beide met genoegen onder de fatsoenlijke bladen rangschik, en daarin komt *één* enkele beleediging tegenover een meerdere voor, dan zou die militair volgens dit artikel gestraft worden, zonder dat het oogmerk tot beleediging bestond. Waar nu de Regeering bij deze artikelen reeds herhaaldelijk te kennen gaf, dat zij bovenal aan de theorie wilde getrouw blijven en daarvan niets wilde laten glippen, daar geloof ik, dat zij mij gelijk moet geven, waar ik tracht het noodzakelijke, het constitutieve element van beleediging in de wet te doen opnemen.

Ten slotte nog een enkel woord over de splitsing van het oude art. 94. Het artikel is nu in tweeën gesplitst en ik voorzie de tegenwerping, dat van Regeeringswege wordt gezegd: uw bezwaar gold misschien tegen het oude art. 94, waarin men beide zaken bij elkaar had gebracht; maar voor het nieuwe art. 94 [**93**] laten wij de beleediging los. De Regeering heeft al anders verklaard, maar mogelijk is het de bedoeling der Regeering geweest, dat dit een misdrijf *sui generis* is, waarvoor de eisch van beleediging niet geldt.

Ik geloof dat dit inderdaad de bedoeling is geweest, maar dan wensch ik in de eerste plaats te vragen: wanneer het misdrijf soortelijk zoo zeer verschilt met het in art. 94 [**92**] omschrevene, wanneer dit een minder kwaadaardig karakter heeft, waarom stelt dan de Regeering op het andersoortig misdrijf dezelfde straf, een even zware als op het ernstige misdrijf in art. 94 [**92**] bedoeld? Het komt mij voor dat, wanneer men dergelijke feiten wenscht tegen te gaan, wij handelen in den geest van den Regeerings-commissaris door ze over te laten aan het tuchtrecht. Waartoe is het noodig dat wij daarvan maken strafbare feiten, misdrijven? De Regeerings-commissaris heeft zelf gezegd: het is een vergrijp tegen de discipline.

Wanneer de commandant of de gezagvoerder den mindere verbiedt *De Standaard* of welk ander blad ook in zijn stroozak te hebben en het wordt toch gevonden, dan heeft hij al de straffen van het Wetboek op de Krijgstucht tot zijn beschikking en daarbij zal — ik sluit mij hier volkomen aan bij den heer Schaper — de tucht voldoende worden gehandhaafd.

Ik geloof dat door de wijziging door de Regeering aangebracht, mijn amendement ôf is vervallen, ôf van rechtswege is geworden een amendement op art. 94*a* [**93**]. Het laatste aannemende, veroorloof ik mij een kleine wijziging in het amendement te brengen ter tegemoetkoming aan de bezwaren van den Regeerings-commissaris.

Ik ben overtuigd, dat, wanneer men in het artikel leest: „waarin hij weet dat een beleediging voor zijn meerdere voorkomt" en „met het oogmerk aan den beleedigenden inhoud ruchtbaarheid te geven" dit een dubbele bepaling is. Ik geloof niet dat het zou schaden. Oogmerk om te beleedigen sluit opzet in, niet omgekeerd. Wanneer wij het oogmerk in het artikel brengen, kan het opzet verdwijnen, om de Regeering in alle opzichten te gemoet te komen en den hooggeleerden ontwerper genoegen te doen. Ik wensch dus voor te stellen, behalve om in te voegen „met het oogmerk om aan den beleedigenden inhoud ruchtbaarheid te geven", te doen vervallen de woorden: „hij weet dat".

Dan luidt het eventueel geamendeerd artikel dus:

„De militair die een geschrift of afbeelding waarin een beleediging voor een meerdere voorkomt, met het oogmerk om aan den beleedigenden inhoud ruchtbaarheid te geven, verspreidt, ten toon stelt, aanslaat of in voorraad heeft, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden."

Ik geloof dat het artikel dan beantwoordt aan alle theoretische eischen die de Regeerings-commissaris stelt.

De **Voorzitter**: De drie amendementen, voorgesteld op art. 94 (oud) zijn van rechtswege geworden amendementen op art. 94*a* [**93**]. De heer Marchant heeft zijn amendement gewijzigd in dien zin, dat hij niet alleen voorstelt in te voegen de woorden: „met het oogmerk om aan den beleedigenden inhoud ruchtbaarheid te geven", maar ook om uit het artikel te doen vervallen de woorden „hij weet dat".

De heer **de Savornin Lohman**, *voorzitter der Commissie van Voorbereiding:* Mijnheer de Voorzitter! Het komt mij voor, dat de geachte voorsteller van het amendement de Kamer eigenlijk over iets anders wil laten stemmen dan hetgeen de Regeering heeft voorgesteld. Vooral nu het artikel in tweeën is gesplitst, moet men niet uit het oog verliezen, dat het tweede gedeelte niet bedoelt het straffen van beleedigen, maar van het in voorraad hebben of verspreiden van zekere zaken.

Het is dus geheel analoog met art. 240 van het Wetboek van Strafrecht.

Daarom moet in het artikel niet opgenomen worden iets, wat betrekking heeft op den animus injuriandi.

Wannneer de geachte afgevaardigde meent, dat ook nog gestraft moet worden, wanneer men door verspreiding iemand wil beleedigen, dan moet hij een afzonderlijk artikel daartoe voorstellen.

Maar nu te gaan stemmen over een amendement, dat in het wezen der zaak iets anders is dan hetgeen door de Regeering is voorgesteld, moet noodzakelijk de Kamer in de war brengen.

De heer **Marchant**: Slechts een enkel woord, Mijnheer de Voorzitter! Het betoog van den heer de Savornin Lohman zou volmaakt juist zijn, wanneer het voorstel der Regeering geen geschiedenis had, wanneer de Regeering was gekomen met twee artikelen, die soortelijk verschillend waren. Maar dit is het geval niet.

De Regeering legt ons voor een art. 94, dat beleedigingen behelst onder verschillenden vorm. Nu zegt de Regeering: die misdrijven gaan wij splitsen in tweeën.

De Regeerings-commissaris heeft gezegd: Wij hebben in het tweede artikel met beleedigingen te doen. De Regeerings-commissaris schudt van neen.

Ik moet al zeer slecht geluisterd hebben, wanneer ik deze woorden niet aan zijn mond heb hooren ontvloeien.

Maar nu de zaak zóó staat en de Regeering iets wil straffen, dat met beleediging niets te maken heeft, moet zij een nieuw artikel invoegen, maar blijft mijn amendement wel degelijk een amendement op hetgeen de Regeering voorstelt.

Ik acht die invoeging niet noodig, want ik vind, dat men aan het tuchtrecht genoeg heeft, maar wanneer de heeren anders willen, is het aan de Regeering, niet aan mij, een nieuw artikel te maken.

De heer **Staalman**: Het zal wel aan mijn geringe juridische kennis liggen, maar ik begrijp niet, dat dit artikel niet gericht is op het misdrijf van beleediging, zooals de heer Lohman daareven beweerde.

Immers er staat in het artikel, dat de militair moet *weten*, dat er in het geschrift een beleediging voor zijn meerdere voorkomt. De aanwezigheid van de beleediging is een eerste vereischte, de tweede eisch is: hij moet *weten* dat de beleediging er in voorkomt. Is beide aangetoond, dan is de man strafbaar.

Nu komt het mij intusschen voor, ook na gehoord den heer Regeerings-commissaris en het betoog van den heer Marchant, waaraan ik weinig heb toe te voegen, omdat ik het er geheel mede eens ben, dat er nog altijd verwarring bestaat over het karakter der beleediging in het voorgestelde art. 94*a* [**93**] genoemd.

De Regeerings-commissaris heeft met nadruk verklaard, dat de beleediging het karakter moet dragen van de artt. 261 en 262 van het Wetboek van Straf-

recht, terwijl ook nu weer de heer Marchant van een andere meening scheen te zijn.

Wanneer dat nu inderdaad zoo is, dan kan de militair, daarvoor is hij juridisch te weinig ontwikkeld, *niet* weten, of de beleediging waarvoor de conditiën in art. 261 enz. genoemd worden, aanwezig is, in een of ander geschrift.

Mag ik een voorbeeld noemen? Wanneer een mindere zijn meerdere ziet genoemd of afgebeeld in een geschrift als een *kraai*, dan ben ik overtuigd dat de militaire autoriteiten dit geschrift of afbeelding ongetwijfeld zullen aanmerken als van beleedigenden aard en hem die het verspreidt dan ook strafbaar zullen achten. Maar, mijnheer de Voorzitter, dan zal de militair die op de hoogte is, kunnen zeggen: neen, gij moogt me daarvoor niet straffen, en dan zal hij zich beroepen op de jurisprudentie van den Hoogen Raad, die dezer dagen heeft uitgemaakt dat wanneer een veldwachter wordt nageroepen met „kraai", dit geen beleediging is.

Toch, Mijnheer de Voorzitter, en daarop leg ik den nadruk, door het openbaar ministerie tot in de hoogste instantie was deze aanduiding als een beleediging gequalificeerd, waarvoor gevangenisstraf werd geëischt.

Waar nu de rechter hier zoo moeilijk kan onderscheiden, hoe zal daar de mindere militair moeten beoordeelen of een of ander geschrift of artikel beleedigend is?

Toch is die kennis, wordt dit artikel in de wet opgenomen, voor hem noodzakelijk om niet telkens met den strafrechter in aanraking te komen.

Ik blijf dus bij mijn bezwaar volharden en acht het noodzakelijk dat in het artikel zal voorop staan dat het kennelijk de bedoeling moet zijn den meerdere te beleedigen met de verspreiding enz. van het bewuste blad of geschrift of afbeelding.

De heer **van der Hoeven,** *Regeerings-commissaris:* Ik stel er prijs op om, aangezien de heer Schaper mij niet goed schijnt verstaan te hebben, nogmaals te herhalen wat ik zooeven gezegd heb ten aanzien van de krijgstuchtelijke bestraffing en wat ik wegens het belang der zaak expres had opgeschreven. Ik zeide: de Regeering wenscht duidelijk te doen uitkomen en zeer positief te constateeren dat, ofschoon nu de woorden, „ter verspreiding" in art. 94*bis* [**93**] zijn ingevoegd, men niet moet denken dat nu geoorloofd en straffeloos zal zijn het in voorraad hebben van meerdere exemplaren, zonder dat het oogmerk van verspreiding is bewezen; noch ook dat geoorloofd en straffeloos zal zijn het in zijn bezit hebben van één exemplaar. Dat blijven krijgstuchtelijke vergrijpen.

Heb ik straks, gelijk ik van den heer Schaper meen verstaan te hebben, gesproken van het in voorraad hebben van één geschrift, dan heb ik mij nog minder duidelijk uitgedrukt, ofschoon de zonde niet groot is, want dat is de terminologie der wet. Ik bedoelde, dat het in zijn bezit hebben van één exemplaar van zoodanig geschrift krijgstuchtelijk strafbaar is en zal zijn.

Verder wensch ik uitdrukkelijk den heer Schaper te wijzen op art. 47, 1°., van het gemeene Strafwetboek, waar staat, dat dader is hij die pleegt of doet plegen, zoodat in dit artikel de door hem aangegeven bijvoeging evenmin noodig is als in eenig ander artikel.

De heer Marchant heeft betreffende het oude art. 94 gezegd, dat het twee bestanddeelen van heterogenen aard bevatte, want in art. 94*bis* [**93**] is een geheel ander delict bedoeld dan in art. 94 [**92**] nieuw.

De zaak is deze. Wij hebben in art. 94, oud, gecombineerd de misdrijven, te vinden in den XVIden Titel van het Strafwetboek, waarin gehandeld wordt over beleediging, en terwijl daar nu onderscheiden is naar verschillende vormen, zwaarte van beleediging, smaad, smaadschrift, laster, eenvoudige beleediging en ten slotte in art. 271 de verspreiding van die beleedigende geschriften, heb ik in dit éěne artikel alles samengevat wat uit dien Titel nog in dit militair Strafwetboek dient te worden opgenomen, zoodat er geen quaestie is van heterogene misdrijven.

Het zijn alle de misdrijven die staan in denzelfden Titel van het Strafwetboek.

Nu is het volkomen waar, dat die *animus injuriandi* alleen te pas komt bij de beleediging zelf en niet bij de verspreiding van beleedigende stukken. Bij die verspreiding zit de *animus injuriandi* in het stuk zelf, maar niet bij den verspreider.

Die heeft geen *animus injuriandi* noodig, maar de *animus injuriandi* vormt een element van de beleediging in geschrifte. Ten aanzien van den verspreider is het voldoende wanneer hij weet welke de inhoud van de geschriften is.

Ik wijs daarenboven op den inhoud van art. 271 van het gemeene Strafwetboek, naar hetwelk dit art. 94*bis* [**93**] letterlijk gekopieerd is, behalve de bijvoeging omtrent de verspreiding en het in voorraad hebben, zoodat het bezwaar, dat door den geachten afgevaardigde is geopperd, geldt art. 271 van het gewone Strafwetboek en niet dit artikel.

En nu — dit ook in antwoord aan den heer Staalman — verklaar ik nogmaals, dat de beleediging uit dit Strafwetboek de beleediging is van het gemeene Strafwetboek.

Op de opmerking van den heer Staalman, dat een soldaat te weinig ontwikkeld is om te beoordeelen of een stuk al dan niet beleedigend is, wil ik antwoorden, dat, wanneer niet blijkt dat de man het geweten heeft, hij niet gestraft zal worden. De heer Staalman zal daar een groote geruststelling in vinden, aangezien dan dit artikel in zulk een geval nooit toegepast zal worden.

De voorbeelden die de heer Staalman heeft aangehaald zijn geen beleedigingen. „Kraai" is geen beleediging, het is een scheldwoord; dat is, meen ik, reeds in de jurisprudentie uitgemaakt. Zoo is het ook met den kapitein met de kromme beenen, waarvan hier sprake is geweest; het is geen beleediging, wanneer men zegt, dat iemand kromme beenen heeft. Die voorbeelden waren niet passend.

De heer **Marchant**: Ik moet nog een woord zeggen om de Kamer duidelijk te maken, dat de Regeerings-commissaris in zijn laatste rede de best mogelijke verdediging van mijn amendement heeft geleverd.

De heer van der Hoeven heeft gezegd, dat hij zijn artikel gekopieerd heeft naar artikel 271 van het gemeene Strafwetboek, maar dan moet ik er de Kamer op wijzen, dat de geheele zaak, waarover wij hier spreken, een misverstand is, want dan heeft de Regeering verkeerd gekopieerd.

In art. 271 van het gewone Strafwetboek staat: „Hij die een geschrift of afbeelding van beleedigenden of voor een overledene smadelijken inhoud, met het oogmerk om aan den beleedigenden of smadelijken inhoud ruchtbaarheid te geven of de ruchtbaarheid daarvan te vermeerderen, verspreidt, openlijk ten toon stelt of aanslaat, wordt gestraft" enz.

Juist de woorden, die ik in het Regeeringsontwerp wensch ingevoegd te zien, heeft de Minister bij het kopieeren van art. 271 van het Strafwetboek vergeten te kopieeren.

De beraadslaging wordt gesloten.

Art. 94 [**92**] wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Op art. 94*a* [**93**] zijn drie amendementen voorgesteld. Het eerst komt in stemming het amendement van den heer Schaper, daarna dat van den heer Staalman en eindelijk dat van den heer Marchant.

Het *amendement* van den heer Schaper wordt in stemming gebracht en met 58 tegen 12 stemmen verworpen.

Het *amendement* van den Heer Staalman, in stemming gebracht, wordt met 53 tegen 12 stemmen verworpen.

Het *amendement* van den heer Marchant wordt in stemming gebracht en met 45 tegen 20 stemmen verworpen.

Art. 94*a* [93] wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Art. 94.

De militair die opzettelijk een meerdere door eenige feitelijkheid beleedigt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren.

Indien het feit in dienst wordt gepleegd, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren.

Memorie van Toelichting.

De beleediging door feitelijkheden, in artikel 266 van het Wetboek van Strafrecht gelijkgesteld met de mondelinge, behoort te dezer plaatse daarvan afgezonderd en onder eene zwaardere strafbepaling gebracht te worden, omdat de mindere die zich tegen zijn meerdere eenige feitelijkheid, van hoe lichten aard ook, durft veroorloven, een veel ernstiger vergrijp tegen de ondergeschiktheid pleegt, dan hij die zich wel in woorden durft te buiten gaan, doch in ieder geval den persoon van den meerdere blijft ontzien.

Het artikel is noodzakelijk, opdat ook die feitelijkheden, die niet als mishandeling of als feitelijke insubordinatie zijn te qualificeeren, behoorlijk kunnen worden gestraft. Men denke bijvoorbeeld aan het bespuwen, het afslaan van het hoofddeksel en dergelijke tegen den meerdere gepleegde feiten.

Verslag van de Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Alinea 1. Eene omschrijving van het begrip „feitelijkheid” kwam met het oog op het groote verschil in straf tusschen dit en het vorig artikel noodig voor.

Het schijnt niet noodig te zijn dat de feitelijkheid in het openbaar, of — volgens hen, die ook een gebaar als feitelijkheid beschouwden — in tegenwoordigheid van den meerdere plaats heeft. Is dit wèl de bedoeling, dan is de redactie te ruim. Moet dan niet ook voor de andere gevallen een strafbepaling worden opgenomen?

> Waarom zou „feitelijkheid” in het Militair Strafwetboek wèl omschreven moeten worden, in het gemeene Wetboek van Strafrecht, alwaar het woord herhaaldelijk voorkomt (artt. 266, 181

1°., 182, 2de lid 1°., 395, 2de lid 1°., 396, 2de lid 1°.), daarentegen niet?

Daar het artikel algemeen luidt, is het voor zijne toepasselijkheid niet noodig, dat de feitelijkheid in het openbaar enz. geschiede.

Beraadslaging in de Tweede Kamer.

(15 Mei 1902.)

De heer **Hugenholtz**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan mij levendig begrijpen, dat de Regeering er op uit is geweest om zooveel mogelijk de omschrijving van beleediging van een mindere tegenover een meerdere te preciseeren, dat past natuurlijk geheel en al in het stelsel van de discipline. Maar bij het nalezen van dezen titel is het mij opgevallen, dat in de verschillende artikelen, waarin van beleediging van een meerdere door een mindere wordt gesproken, zoo weinig verschil bestaat. Het komt mij voor, dat men hier vervallen is in al te minutieuse onderscheidingen. Ik zou gaarne van de Regeering willen weten welk verschil er bestaat tusschen de bepalingen van art. 94 [**92**] en van art. 95 [**94**]. Art. 95 [**94**] spreekt van den militair die opzettelijk een meerdere door eenige feitelijkheid beleedigt, dat is de quintessense van dat artikel. Art. 94 [**92**] spreekt van den militair die opzettelijk een meerdere in zijn tegenwoordigheid door een daad beleedigt.

Ik weet wel dat in art. 94 [**92**] nog vele andere zaken voorkomen, de beleediging kan plaats hebben in het openbaar, dat wil zeggen niet in tegenwoordigheid van den meerdere of wel in zijn tegenwoordigheid. In het eerste geval kan zij geschieden mondeling, schriftelijk of door afbeelding, in het tweede kan zij plaats hebben door middel van gebaren of daden enz., maar in elk geval blijkt zeer duidelijk dat de mindere militair, die opzettelijk zijn meerdere door middel van een daad beleedigt, strafbaar is en in het artikel wordt dan de gevangenisstraf opgevoerd tot een maximum van 9 maanden.

Nu lezen wij in art. 95 [**94**], dat de militair die opzettelijk een meerdere door eenige feitelijkheid beleedigt, kan gestraft worden met een gevangenisstraf tot een maximum van twee jaar. Ik moet dus aannemen dat in de schatting van de Regeering een intrinsiek verschil ligt tusschen eenige feitelijkheid en een daad. Ik meende evenwel, dat een feitelijkheid was een daad en een daad een feitelijkheid, maar het kan zijn dat ik mij daarin vergis. Men spreekt toch ook van handtastelijkheden als feitelijkheden en handtastelijkheden zijn ook daden. Als de mindere den meerdere een slag geeft, dan is dat een feitelijkheid, maar is het geen daad? Mij dunkt, als dat zoo is, zal de redactie gewijzigd moeten worden, om wel te doen uitkomen dat men in art. 95 [**94**] te doen heeft met ernstiger vergrijpen dan in art. 94 [**92**] bedoeld worden.

De heer **van der Hoeven**, *Regeerings-commissaris:* In art. 94 [**92**] werd gehandeld over beleedigingen, ook door daden; dus alle daden. Maar nu komt art. 95 [**94**] daarnaast en zegt: indien die daad is een feitelijkheid, dan straf ik zwaarder. Wat is nu het karakteristieke van de feitelijkheid?

Dat er plaats heeft een aanraking van het lichaam van den persoon ten aanzien van wien het delict gepleegd wordt.

Wanneer men iemand met een handschoen in het gezicht slaat, hem het hoofddeksel van het hoofd slaat, hem een knip voor den neus geeft, dan zijn dat feitelijkheden. Ook wanneer men hem bespuwt, niet echter wanneer men voor hem op den grond spuwt.

Ziedaar voorbeelden van feitelijkheden, die erger strafbaar moeten zijn dan andere

daden, omdat daarbij de mindere zich niet ontziet om het lichaam van den meerdere aan te raken.

De beraadslaging wordt gesloten en het artikel zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Art. 95.

Wanneer een militair opzettelijk tegen een meerdere een der in de artikelen 261, 262 en 268 van het Wetboek van Strafrecht omschreven misdrijven pleegt, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar boven het maximum der aldaar gestelde straffen.

Indien het feit in dienst wordt gepleegd, wordt het maximum der in het eerste lid gestelde straf nogmaals met een jaar verhoogd.

De bepalingen van de artikelen 267 en 269 van het Wetboek van Strafrecht zijn in deze gevallen niet van toepassing.

Ontw. 1897. Art. 96. Wanneer een militair tegen een meerdere een der in de artikelen 261, 262 en 268 van het Wetboek van Strafrecht omschreven misdrijven pleegt, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar boven de aldaar gestelde maxima.

Indien het feit in dienst wordt gepleegd, wordt het maximum nogmaals met een jaar verhoogd.

De bepalingen van de artikelen 267 en 269 van het Wetboek van Strafrecht zijn in deze gevallen niet van toepassing.

Memorie van Toelichting.

Ter zake van laster, in dienst of naar aanleiding van dienstaangelegenheden gepleegd, kan volgens dit artikel gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren worden opgelegd. Een hooger maximum kon niet worden gesteld, daar ook de opzettelijke beleediging den Koning aangedaan, volgens artikel 111 van het Wetboek van Strafrecht niet zwaarder strafbaar is.

Voor de slotbepaling vergelijke men artikel 1 van het ontwerp. De toepasbaarheid van artikel 267 van het Wetboek van Strafrecht moet bij beleedigingen door een militair eenen meerdere aangedaan, worden uitgesloten, omdat het ontwerp bijzondere strafbepalingen voor dat geval bevat. Wordt daarentegen een militair in dienst (niet behoorende tot de in artikel 112 aangewezenen) beleedigd door een meerdere of door een gelijke in rang, dan blijft de bepaling van artikel 267 toepasselijk.

Beleediging van een meerdere moet, ook wanneer zij buiten dienst is aangedaan, ambtshalve vervolgd kunnen worden. Door zoodanig feit zal de waardigheid van den superieur dikwerf in zoo bedenkelijke mate zijn aangerand, dat het niet aan zijne persoonlijke zienswijze mag worden overgelaten, of tegen den beleediger eene vervolging zal worden ingesteld, dan wel of hij zich met verontschuldigingen van zijn inferieur, hetzij in woorden, hetzij in den vorm van klinkende munt wil tevreden stellen. Artikel 269 van het Wetboek van Strafrecht mag alzoo in de hierbedoelde gevallen niet toepasselijk zijn.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

De artikelen van het Wetboek van Strafrecht waarheen verwezen wordt, wenschte men hier opgenomen te zien.

> De drie genoemde artikelen hier opnieuw op te nemen, zou noodelooze omhaal zijn. Zij behooren tot het Wetboek van Strafrecht, dat in zijn geheel op de militairen toepasselijk is.

Regeeringsnota van 18 April 1902.

Opdat blijke, dat de dader moet geweten hebben tegenover een meerdere te handelen, is in den aanhef van het artikel het woord „opzettelijk" ingevoegd, gelijk trouwens in alle andere artikelen van dezen Titel voor zooveel noodig gelezen wordt.

Ontw. 1902. Art. 96. Wanneer een militair opzettelijk tegen een meerdere enz. = in Ontw. 1897.

Wijzigingen,

voorgesteld door de Regeering in overleg met de Commissie van Voorbereiding, en goedgekeurd bij de tweede lezing van het Ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902).

a) In artikel **95**, eerste lid, voor „boven de aldaar gestelde maxima", te lezen: „boven het maximum der aldaar gestelde straffen".

b) In artikel **95**, tweede lid, voor „wordt het maximum", te lezen: „wordt het maximum der in het eerste lid gestelde straf".

Toelichting. Zie ad art. **73** [hiervóór, blz. 108].

Art. 96.

De militair die naar aanleiding van eene dienstaangelegenheid eene [moest zijn: een] meerdere tot tweegevecht uitdaagt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren.

Met gelijke straf worden gestraft de militair die opzettelijk zoodanige uitdaging overbrengt, en de meerdere die haar aanneemt.

De militaire getuigen en geneeskundigen die, wetende dat de uitdaging naar aanleiding van eene dienstaangelegenheid plaats had, het daaropvolgende tweegevecht bijwonen, worden gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar.

I.

Verslag van de Militaire Commissie.

„Ofschoon men zich zeer goed met deze bepaling kon vereenigen, was in de subcommissie van de Landmacht de opmerking gemaakt, dat een geslepen mindere, die deze strafbepaling kent, wel een andere reden zal weten te vinden, om zijn meerdere tot een duel te noodzaken.

„Mr. Van der Hoeven achtte die opmerking volkomen juist, maar die gelegenheid bestaat bij tal van strafbepalingen en daartegen kan men niet waken.

„Een lid stelde voor, de strafbepaling voor den militairen geneeskundige te doen vervallen. Deze gaat alleen mede om hulp te verleenen, waardoor een menschenleven kan gered worden. Het geval kan zich voordoen in een kamp, waar geen burger-geneeskundigen (die straffeloos blijven) zijn.

„Op de vraag, waarom hetzelfde voorstel niet werd gedaan ten aanzien der getuigen, werd geantwoord, dat in dezen de getuigen en de geneeskundige niet gelijkstaan. Het feit betreft een ernstig vergrijp tegen de tucht. De getuigen gaan het in alle bijzonderheden na, bespreken het onderling en hunne medewerking maakt hen als 't ware tot deelnemers. Aan den geneeskundige wordt alleen gevraagd, bij een eventueel ongeluk zoo spoedig mogelijk hulp te verleenen; dat behoort tot zijne betrekking. Men zou zelfs kunnen vragen, of dit artikel wel op hem van toepassing zal zijn, indien hij, niet vragende naar de aanleiding tot het duel, eenvoudig zijne hulp toezegt en die, zoo noodig, verleent.

„Mr. Van der Hoeven wil ook den geneeskundige straffen, juist omdat het een vergrijp is tegen de tucht. Indien hem bekend is, dat deze uitdaging door den mindere naar aanleiding van eene dienstaangelegenheid plaats had, schendt ook hij zijn militairen plicht. Te eer is hij strafschuldig, omdat zijne weigering om hulp te verleenen misschien aanleiding kan geven, dat het duel niet doorgaat.

„Het voorstel werd met 6 stemmen tegen één afgestemd."

Het **Ontw. 1892** ging verder, dan bovenbedoeld lid wilde gaan. In dat ontwerp was namelijk het geheele laatste lid vervallen. Blijkbaar vreesde de Regeering destijds, dat de strafbaarstelling van getuigen en deskundigen vermeerdering van tweegevechten buiten tegenwoordigheid van die personen (zoogenaamd irregulier duel) ten gevolge zou hebben.

Mijns inziens was die vrees ongegrond. Veeleer laat zich verwachten, dat, wanneer een der partijen of zelfs de beide partijen niemand kunnen vinden, die, met de aanleiding der uitdaging bekend, bereid is om hem of hen als getuigen of als geneeskundige bij te staan, alsdan het duel ook niet zal doorgaan, hetzij omdat partijen zelven inzien, dat zij zich van dat alleronbehoorlijkst bedrijf hebben te onthouden, hetzij — en dit is niet minder waarschijnlijk — doordat de zaak, ten gevolge van het vruchteloos zoeken naar getuigen en geneeskundige, ruchtbaarheid gekregen heeft en alzoo voorkomen zal worden.

II.

Memorie van Toelichting.

Bijzondere voorzieningen tegen het tweegevecht zijn in het Wetboek van Militair Strafrecht onnoodig. De omstandigheid dat één van beide of de beide duellisten tot den krijgsmansstand behooren, geeft aan dat misdrijf geen ander karakter dan wanneer de beide partijen burgers zijn. Zij kan derhalve ook geen aanleiding geven tot eene bijzondere regeling [1]), te minder omdat bij de overweging van het thans in het Wetboek van Strafrecht aangenomen stelsel wel degelijk gedacht is aan het duel tusschen militairen, en zelfs uitdrukkelijk de vraag werd behandeld, of „het stelsel van het ontwerp wel te rijmen was met de praktijk bij het leger, waar niet-voldoening aan eene uitdaging tot duel (naar men beweerde) verwijdering uit het corps ten gevolge heeft" [2]).

Eene zwaardere strafbepaling tegen militaire duellisten zou evenzeer misplaatst zijn. De erkenning dat het duel „door een oud en moeilijk uit te roeien vooroordeel wordt aangewezen als de meest geschikte handeling om voldoening te verkrijgen en te geven voor een ware of vermeende krenking van het eergevoel" [3]), heeft er toe geleid om in het Wetboek van Strafrecht van het tweegevecht een delictum sui generis te maken, waarop betrekkelijk lichte straffen zijn gesteld. Dat vooroordeel nu wordt in geen enkelen maatschappelijken kring zoo sterk gevoed als in de militaire wereld. Strafverzwaring zou derhalve lijnrecht indruischen tegen den grondslag van het in onze gemeene strafwetgeving aangenomen stelsel.

Bij dit ontwerp wordt derhalve geene wijziging of aanvulling van de artikelen 152—156 van het Wetboek van Strafrecht voorgesteld, en

1) Het tegendeel wenscht de schrijver in Militair Blad, 1890, blz. 1—8.
2) SMIDT, Swb., II, blz. 102 en 103 [2e druk, blz. 103 en 104].
3) SMIDT, Swb. II, blz. 101.

blijft ook de niet-strafbaarheid van de uitdaging, indien het tweegevecht niet volgt [1]), in het algemeen gehandhaafd.

Alleen moet, overeenkomstig het voorbeeld van onderscheiden vreemde wetgevingen, de militair worden strafbaar gesteld, wanneer hij, zich gekrenkt gevoelende door een bevel, een maatregel, eene terechtwijzing of een rapport van zijn chef, dezen tot tweegevecht uitdaagt [2]). Onder die omstandigheden toch ligt in de uitdaging op zich zelve een zeer ernstig vergrijp tegen de militaire ondergeschiktheid opgesloten [3]). De onderstelling dat de meerdere bereid zal zijn, zijnen mindere „satisfactie te geven" voor iets wat in dienstzaken door hem is gelast, gedaan of gerapporteerd, is in de hoogste mate beleedigend. En zendt de mindere, ofschoon (of misschien wel, omdat) hij zeer goed begrijpt, dat de meerdere het duel moet en zal afwijzen, dezen desniettemin een uitdaging toe, dan kan hij daarbij alleen ten doel hebben, zich na de weigering op die uitdaging te verhoovaardigen en zoo in veler oog le beau rôle te spelen. Maar dan begaat hij eene laagheid die gestreng bestraft behoort te worden en die hem onwaardig maakt langer in de gelederen te blijven [4]).

Daar het duel van een mindere met zijn meerdere ter zake van dienstaangelegenheden strijdt tegen alle begrip van subordinatie [5]), is de militair die opzettelijk eene uitdaging daartoe overbrengt, even strafwaardig als hij die de uitdaging doet. Evenzeer de meerdere die ze onder die omstandigheden aanneemt. Immers, hierdoor laat hij zich de daarin opgesloten beleediging welgevallen: hij vernedert zich zelven en vergooit zijn prestige [6]).

Het ontwerp onderscheidt niet, naar gelang het tweegevecht al dan niet volgt. In het eerste geval zal derhalve artikel 57 van het Wetboek van Strafrecht toepasselijk zijn. Tevens zullen dan, krachtens het laatste

---

1) Vgl. art. 167 Reg. Ontw. I, bij SMIDT, Swb. II, blz. 104 [2e druk, blz. 105].

2) § 112. Duitschland; — § 119. Denemarken; — § 92. Zweden. — Het Russisch Ontw. Swb. stelt strafbaar „die Herausforderung zum Zweikampfe, wenn sie gegen eine Amtsperson, in Veranlassung der Ausübung ihrer Dienstobliegenheiten gerichtet ist." Art. 27, besonderer Theil, vertaling van GRETENER, Berlin, 1885, PUTTKAMMER & MÜHLBRECHT.

Ten onzent adviseerde reeds in 1886 de Auditeur-Militair van Vriesland, VAN HALMAEL, tot de opname van een artikel aanvangende:

„Elk Militair, die eenen anderen Militair, van hoogeren rang dan hij-zelf bekleedt, tot een tweegevecht uitdaagt, zal, daarom alleen en schoon het gevecht geen plaats heeft, gestraft worden", enz.

In de toelichting leest men o. a.: „Bij dit artikel heeft hij in het oog gehouden, dat zulk eene uitdaging tevens eene soort van insubordinatie is." Vgl. art. 12, Afd. II, Cap. 6, Regl. 1799, FORTUYN, blz. 136.

3) „ . . . . weil Duelle aus dienstlicher Veranlassung in einem wohldisciplinirten Heere nicht geduldet werden dürfen, dies vielmehr zur Auflösung aller Bande der Disziplin führen würde." Motive zum Entw. des D. Mil. SGB., blz. 108.

4) Volgens het Duitsche Wetboek kan tot 15 jaren gevangenisstraf worden opgelegd, en moet steeds ontslag uit den dienst worden uitgesproken.

5) G. O. HILDER, Major a. D. (Das Duell und die Offiziere, 1887, blz. 11) acht een duel met een militair van minderen rang altoos ongeoorloofd, „weil die militärische Disciplin dadurch auf das aller Empfindlichste geschädigt werden würde."

6) VAN HALMAEL, l. c., ontkent de noodzakelijkheid van eene bijzondere strafbepaling tegen den superieur die de uitdaging aanneemt. Echter op een onhoudbaren grond. Hij zegt:

„De ondergeteekende was eerst voornemens nog eene bijzondere bepaling voor te dragen, ten aanzien van eenen Militair, die de uitdaging van eenen Militair van minderen rang had aangenomen, doch begreep, bij nader inzien, dat dit niet te pas kwam, alzoo hij, die in dezen opzigte op zijnen meerderen rang niet let, zekere edelmoedigheid betoont, welke hem niet behoort te benadeelen, maar ook hem niet, in zekere mate, behoort te bevoordeelen, door zijne partij zwaarder te doen straffen, omdat die edelmoedigheid eigenlijk eene verkeerde edelmoedigheid is."

lid van artikel 97 van het ontwerp [96], de militaire getuigen en geneeskundigen strafbaar zijn, althans wanneer hun bekend is, dat de uitdaging plaats had naar aanleiding van eene dienstaangelegenheid [1]).

Deze bepaling strijdt niet met de beginselen waarop het eerste lid van artikel 156 van het Wetboek van Strafrecht berust. Aan de genoemde militaire personen wordt namelijk straf opgelegd, niet omdat zij medeplichtig zijn aan het misdrijf t w e e g e v e c h t, doch omdat zij desbewust hunne medewerking verleenen bij eene gebeurtenis, die het rechtstreeksch uitvloeisel is van een grof vergrijp tegen de militaire discipline.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Eenige leden meenden, dat in deze strafbepaling tegen uitdaging tot en aanneming van tweegevecht in een speciaal geval, in zekeren zin de erkenning ligt opgesloten, dat het duel tusschen militairen in gewone omstandigheden geoorloofd is. Daarom zouden zij dit artikel willen doen vervallen. Wenscht men bestraffing van genoemde feiten als strijdig met de subordinatie, dan ware eene bepaling op te nemen, waarbij strafbaar worden gesteld de militair, die een meerdere voorstelt in vereeniging met hem eene strafbare handeling te plegen en den meerdere die zoodanig voorstel aanneemt. De uitdaging zou trouwens naar hun voorkwam, reeds strafbaar zijn krachtens art. 100.

Ook waren er leden die aan disciplinaire bestraffing de voorkeur gaven.

> De meening van eenige leden, als zou in deze strafbepaling de erkenning liggen opgesloten, dat in gewone omstandigheden het duel tusschen militairen geoorloofd is, komt ongegrond voor. Het artikel bevat alleen eene verscherping van de bepalingen in den 6den Titel van het Tweede Boek Wetboek van Strafrecht, door zelfs de uitdaging door den beleedigde zelven in een speciaal geval strafbaar te verklaren, welk feit in het Strafwetboek niet is voorzien. Of dit laatste als eene leemte is aan te merken, behoeft te dezer plaatse niet te worden onderzocht, maar uit het gemis van strafbedreiging tegen dat feit in het Strafwetboek in het algemeen en in dit ontwerp buiten het in art. 97 [96] vermelde speciale geval, mag niet de gevolgtrekking worden gemaakt omtrent het geoorloofde van het duel, hetzij voor militairen in gewone omstandigheden, hetzij voor anderen, wanneer ook, daar immers art. 154 Strafwetboek het tweegevecht in het algemeen, wie ook de partijen zijn, strafbaar stelt, welk artikel ook voor militairen geldt.
>
> Disciplinaire bestraffing zou zeker niet altoos voldoende zijn in het door dit artikel genoemde geval.

---

1) Het stilzwijgen van de Duitsche wet op dit punt geeft aanleiding tot onzekerheid. De beste schrijvers zijn van oordeel, dat de hier bedoelde personen strafbaar zijn als medeplichtigen aan het in § 112 omschreven tweegevecht. — KELLER, Erläuterungen zu den Kriegsartikeln, 1877, blz. 65; — KOPPMANN, l. c. nº. 12 en 13 ad § 112, blz. 419; — HECKER, Das Mil. SGB. erläutert, 1877, blz. 180, en Lehrb., 1887, blz. 228.

Andere leden konden zich met dit artikel vereenigen, doch waren van oordeel dat bovendien de strafbepalingen tegen tweegevecht, voorkomende in het Wetboek van Strafrecht, voor militaire duellisten behooren te worden verscherpt. Juist de omstandigheid, dat het oud en moeilijk uit te roeien vooroordeel, hetwelk het duel aanwijst als de meest geschikte handeling om voldoening te verkrijgen en te geven voor eene ware of vermeende krenking van het eergevoel, in geen enkelen maatschappelijken kring zoo sterk gevoeld wordt als in de militaire wereld — bladz. 74 der Memorie van Toelichting [hiervóór, blz. 211], — moet huns inziens er toe leiden als tegenwicht tegen dien verkeerden invloed het duel voor militairen zwaarder te straffen dan voor burgers. Vrees om af te wijken van een zuiver theoretisch standpunt behoort daarvan niet te weerhouden.

Ter bestrijding van het bovenstaande werd er van andere zijde op gewezen, dat de militair evenals ieder ander onderworpen is aan de wetten der samenleving en ook aan de vooroordeelen van zijn kring. Deze noodzaken hem voldoening te vragen met de wapens wanneer hij in zijne eer wordt aangetast, en omgekeerd, aan eene uitdaging tot duel te voldoen. Waar dus de militaire duellist handelt onder zekeren dwang, waaraan hij zich niet kan onttrekken, is het allerminst gerechtvaardigd hem zwaarder te straffen dan den burger, die niet onder zoodanigen invloed staat. Trouwens zullen strenge strafbepalingen de militaire begrippen in deze niet vermogen te wijzigen.

Overigens moet ook worden erkend, dat de militair op het punt van eer gevoeliger behoort te zijn dan de burger. Zoo kan hij zich bijv. in geen geval het verwijt van lafheid laten aanleunen. Voor hem laat zich daarom het duel als bijzonder middel van eerherstel in zekeren zin wel verdedigen.

Tegen dit laatste werd echter wederom door eerstgenoemde leden opgemerkt, dat het ongeoorloofd is zich eerherstel te verschaffen door het plegen van een misdrijf.

> De noodzakelijkheid van verzwaring van straf voor het duel door militairen in gewone omstandigheden is niet gebleken. Waar vooroordeel tot tweegevecht leidt, zal de mate van de gestelde straf dat toch niet uitroeien.

Door sommige leden werd het denkbeeld geopperd een *permanenten* Raad van Eer in te stellen, om uitspraak te doen over alle eerezaken tusschen militairen. De beleedigde zou onmiddellijk eene klacht moeten indienen bij dat college. Werd deze gegrond bevonden, dan zou de beleediger den beleedigde openlijk zijne verontschuldiging moeten aanbieden op straffe van uit den dienst te worden ontslagen. In deze wet behoorde dan eene strafbepaling te worden opgenomen tegen den beleedigde, die niet langs den hier aangegeven weg tracht voldoening te verkrijgen. Uit den aard der zaak zou art. 97 [96] moeten vervallen.

Op deze wijze, zoo meenden die leden, zou aan het duelleeren een

einde kunnen worden gemaakt, zonder dat aan de eischen der militaire eer werd te kort gedaan.

De vraag of het wenschelijk is dat een permanente Raad van Eer worde ingesteld, kan bezwaarlijk bij de herziening van het materieel militair strafrecht worden behandeld.

Alinea 1 *en* 3. In overeenstemming met art. 58 behoort te worden gelezen: „ter zake van dienstaangelegenheden".

Het bewijs dat de uitdaging heeft plaats gehad naar aanleiding van eene dienstaangelegenheid zal veelal moeilijk te leveren zijn.

Tusschen de uitbreidende interpretatie, die in art. 58 [60] aan de uitdrukking „in dienst" gegeven wordt, en de omschrijving van het misdrijf waartegen in art. 97 [96] voorzien is, bestaat geen verband. Eenheid van uitdrukking is dus ook niet noodig.

Wanneer het bewijs, dat de uitdaging naar aanleiding eener dienstaangelegenheid plaats had, niet te leveren is, zal het artikel niet toepasselijk zijn. Daar de hierbedoelde uitdaging allicht in tegenwoordigheid van anderen zal worden gedaan, zal dat bewijs in den regel niet moeilijk te verkrijgen zijn.

Alinea 2. Zal, ingeval het tweegevecht plaats heeft, art. 32 [34] op den meerdere van toepassing zijn?

De gestelde vraag betreffende de toepasselijkheid van art. 32 [34] is in bevestigenden zin te beantwoorden. De wet onderscheidt niet. Het geldt hier een geval van „nothwendige Theilname", dat toch zeker ook deelneming, strafbare deelneming oplevert. Zoo zal ook ingevolge art. 30, n°. 1, Strafwetboek de vader, die met zijn zoon duelleert, van de in het artikel genoemde rechten kunnen worden ontzet. In zoodanig geval geldt het eene gelijke quaestie.

Art. 97.

De militair die tegen beter weten eene aantijging, klachte of aangifte tegen of over een meerdere inbrengt of inzendt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren.

Ontw. 1897. Art. 98. De militair die tegen beter weten een ongegrond beklag, aantijging, klachte of aangifte tegen of over een meerdere inbrengt of inzendt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren.

Memorie van Toelichting.

De redactie is met voordacht zóó gesteld, dat de militair, die gegronde reden meent te hebben, zich over eene handeling van een superieur te beklagen, door dit artikel niet verhinderd of verkort zal worden in de uitoefening van zijn recht om te dier zake een schriftelijk of mondeling beklag in te brengen. Artikel 122 van het ontwerp [123] strekt bovendien om de vrije uitoefening van dat recht te waarborgen [1]). Dat de mindere zijnen meerdere niet te kwader trouw bekladde, en alzoo zijn recht niet misbruike, daartegen alleen wil artikel 98 [97] waken.

De vraag, onder welke omstandigheden de indiening van ongegronde bezwaarschriften tot misdrijf gestempeld moet worden, baart geene moeilijkheid. Natuurlijk zal dit niet steeds het geval zijn, zoodra slechts de ongegrondheid van een beklag is gebleken. Was de mindere bij de indiening te goeder trouw, ging hij niet roekeloos te werk, en is het geschrift of het mondeling beklag in behoorlijke termen vervat, dan zal zelfs van krijgstuchtelijke bestraffing geen sprake kunnen zijn. Verkeerde hij in de meening dat hem onrecht is aangedaan, doch bediende hij zich van onvoegzame of oneerbiedige uitdrukkingen, of kan hem grove lichtzinnigheid verweten worden, dan zal de aanwending van krijgstuchtelijke maatregelen alleszins gerechtvaardigd zijn. Een als misdrijf strafwaardig vergrijp tegen de subordinatie begaat hij alleen dàn, wanneer òf zijn beklag met een van de verbodsbepalingen der artikelen 93—96 [92—95] in strijd is, òf hij tegen beter weten zich over gefingeerde gedragingen of machtsmisbruiken van zijn superieur beklaagt. Afzonderlijke voorziening hiertegen, naast de bepalingen tegen laster en lasterlijke aanklacht, is noodzakelijk, al ware het alleen omdat de telastlegging veeltijds niet van dien aard zijn zal, dat zij de eer of den goeden naam van den meerdere kan aanranden.

Bij de herziening van het formeel recht zullen de artikelen 12 der Rechtspleging voor de zeemacht en 18 der Rechtspleging voor de landmacht, als tot het materieel recht behoorende, moeten vervallen. Het doen van een oneerbiedig beklag zal echter ook dan krijgstuchtelijk strafbaar blijven, vermits dit een feit is, onbestaanbaar met de militaire tucht en orde.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Ook hier behoort volgens sommige leden onderscheiden te worden of het beklag enz. geschiedt al dan niet ter zake van dienstaangelegenheden. In het laatste geval kan met een lager straf-maximum worden volstaan.

Hoe zal beoordeeld kunnen worden of het beklag ongegrond was? De superieur zal allicht geneigd zijn ongegrondheid aan te nemen. De uitdrukking „ongegrond” kwam te vaag voor.

---

1) Vgl. Duitschland § 152 en 117; — Denemarken § 124 en 140; — Zweden § 98 en 99.

Wordt bedoeld, dat het beklag enz. bij de militaire overheid wordt ingeleverd of ingezonden?

Het komt der Regeering niet noodig voor, in dit artikel te onderscheiden of het beklag enz. geschiedt al dan niet ter zake van dienstaangelegenheden. De rechter zal bij de bepaling der straf daarop kunnen letten.

Of het beklag „ongegrond" is, hangt niet af van de appreciatie van den superieur. Dat element moet, evenals ieder ander, worden bewezen. Wordt het niet bewezen, dan is het artikel niet toepasselijk. De Regeering zou zich eer kunnen begrijpen dat de uitdrukking „een ongegrond beklag", d. i. een beklag, hetwelk zonder grond gedaan wordt, te precies, dan dat zij te vaag wordt geacht. Te precies, omdat zij niet omvat het niet geheel gegronde, het overdreven beklag. De preciese uitdrukking is echter gekozen, omdat de ruimere te recht aanleiding zou geven tot de vraag, of dan elke overdrijving in een beklag enz. het artikel toepasselijk zou doen zijn. Eene bepaling hoe erg dan de overdrijving moet zijn, zou niet zijn aan te geven.

Inzending van het beklag enz., juist bij de militaire overheid, is niet noodig.

Regeeringsnota van 18 April 1902.

Ter voorkoming van mogelijken strijd tusschen dit artikel en het bij het wetsontwerp op de krijgstucht toegekende recht van beklag over opgelegde krijgstuchtelijke straf, zijn de woorden „een ongegrond beklag" geschrapt.

Ontw. 1902. Art. 98 = **Art. 97** der wet.

Art. 98.

De militair die weigert of opzettelijk nalaat te gehoorzamen aan eenig dienstbevel, of die zoodanig bevel eigendunkelijk overschrijdt, wordt, als schuldig aan opzettelijke ongehoorzaamheid, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar en negen maanden.

(*Kan krachtens art.* 2, *n°.* 2, a, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

Indien het feit is gepleegd in tijd van oorlog, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren.

(*Kan gedurende den tijd van oorlog*, *zooals die is omschreven in art.* 55, *krachtens art.* 2, *n°.* 2, b, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

Het maximum der in het eerste en het tweede lid gestelde straffen wordt verdubbeld:

1°. indien de schuldige opzettelijk in zijne ongehoorzaamheid volhardt, nadat een meerdere hem uitdrukkelijk op zijne strafbaarheid heeft gewezen;

2°. indien tijdens het plegen van het misdrijf nog geen vijf jaren zijn verloopen, sedert de schuldige eene hem wegens gelijk misdrijf bij vonnis opgelegde straf geheel of ten deele heeft ondergaan, of sedert die straf hem geheel is kwijtgescholden; of indien tijdens het plegen van het misdrijf het recht tot uitvoering dier straf nog niet is verjaard;

3°. indien twee of meer personen gezamenlijk of ten gevolge van samenspanning het misdrijf plegen;

4°. indien de schuldige tevens een anderen militair tot het misdrijf aanzet;

5°. indien hij het misdrijf pleegt bij een gevecht met den vijand.

Indien het in het eerste of het in het tweede lid omschreven misdrijf vergezeld gaat van twee of meer der in n°. 1—5 vermelde omstandigheden, wordt het maximum der in het derde lid gestelde straffen nogmaals met de helft daarvan verhoogd.

Indien het bevel het werkdadig optreden tegen den vijand, of de bestrijding van oogenblikkelijk zeegevaar betrof, wordt de schuldige gestraft met den dood, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren.

I.

De uitgebreidheid der stukken betreffende dit artikel maakt het raadzaam het daarop betrekking hebbende gedeelte uit het Verslag der Militaire Commissie niet vóóraf in deze afdeeling op te nemen, maar het liever, voor zoover noodig, broksgewijze tusschen te voegen in de Memorie van Toelichting, en wel, ter duidelijke onderscheiding, met cursiefletters.

II.

Ontw. 1897. Art. 99. De militair die weigert of opzettelijk nalaat te gehoorzamen aan eenig dienstbevel of dienstvoorschrift, of die zoodanig

bevel of voorschrift eigendunkelijk overschrijdt, wordt, als schuldig aan opzettelijke ongehoorzaamheid, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar en negen maanden.

Indien het feit is gepleegd in tijd van oorlog, wordt gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren opgelegd.

De straffen kunnen worden verdubbeld:

1°. = IN DE WET;

2°. = IN DE WET;

3°. = IN DE WET;

4°. indien de schuldige ook een anderen militair tot ongehoorzaamheid aanzet;

5°. = IN DE WET.

Indien enz. = IN DE WET, behoudens dat in den laatsten regel in plaats van „straffen" gelezen werd: „gevangenisstraf".

De doodstraf kan worden opgelegd, indien het bevel het werkdadig optreden tegen den vijand, of de bestrijding van oogenblikkelijk zeegevaar betrof.

Memorie van Toelichting.

Ongehoorzaamheid en dienstweigering [1]). Schending van den plicht tot gehoorzaamheid kan zich onder drieërlei vorm voordoen: weigering, verzaking en overschrijding.

Passen voor deze drie vormen dezelfde strafbepalingen? Kunnen zij in het algemeen op dezelfde lijn gesteld worden?

Het ontwerp beantwoordt die vragen in bevestigenden zin, en zulks op grond van de navolgende overwegingen:

Wanneer een militair uitdrukkelijk weigert, de bevelen van den meerdere na te komen, dan is hij zonder twijfel een slecht militair, die toont, geen besef van den aard zijner verplichtingen te hebben; maar hij gaat in ieder geval niet op sluwe of slinksche wijze te werk: hij is, tot zekere hoogte, een eerlijk, openhartig man. Hij daarentegen die bevelen aanneemt, zonder daartegen iets in te brengen, doch nu opzettelijk nalaat dienovereenkomstig te handelen, leidt de autoriteiten om den tuin; tegen zijn wangedrag kon men zich niet bij voorbaat wapenen; hij bedriegt zijne meerderen. En van dit standpunt gezien, zou derhalve de weigering minder strafbaar moeten zijn, dan de feitelijke ongehoorzaamheid.

Indien men, aan den anderen kant, alleen let op den indruk dien de uitwendige handeling maakt, dan is men allicht geneigd, in de uit-

---

1) BEAUJON, Proeve, art. 54; — Duitschland § 92 vlgg.; — Italië, art. 112 vlgg.; — Denemarken § 112, 118; — Servië, art. 83; — Spanje, art. 178 vlgg.

drukkelijke en meestal in brutale bewoordingen vervatte weigering, aan den superieur misschien nog wel ten aanhooren van andere inferieuren te kennen gegeven, een vrij wat zwaardere schending van de regelen der ondergeschiktheid te zien, dan in de daad van hem, die althans zoolang hij zich tegenover den meerdere bevindt, zich van ongepaste uitingen of gedragingen weet te onthouden en zich weet te bedwingen.

Evenwel, ook op de nadeelen voor den dienst, op de gevaren voor het leger en zelfs voor den Staat, die uit het feit kunnen voortvloeien, dient te worden gelet. En dan ligt het voor de hand, dat deze bij opzettelijke ongehoorzaamheid gemeenlijk veel ernstiger en omvangrijker zullen zijn dan bij de enkele weigering. Hij die weigert, kan in den regel, zoo noodig, door een ander worden vervangen, en de geëischte dienst wordt dan toch verricht. Op hem daarentegen die zich het bevel laat aanleunen en den schijn aanneemt, het te zullen nakomen, rekent de militaire autoriteit. Verzaakt hij nu den last, dan kunnen wanorde, ongevallen, verliezen de gevolgen daarvan zijn.

Dergelijke redeneeringen gelden ook ten opzichte van de verzaking en de overschrijding. De laatste schijnt lichter strafbaar te moeten zijn, wanneer men alleen in 't oog houdt, dat hij die 't bevel overschrijdt, althans begint met 't na te leven. Ook zij zal echter in menig geval de bron van grooter rampen kunnen worden dan de algeheele nalating. Deze zal dikwerf spoedig ontdekt worden. Maar hij die eindigt met 't bevel te overschrijden, gedraagt zich aanvankelijk, alsof hij het zou naleven; de autoriteit kreeg daardoor aanleiding om op zijne behoorlijke plichtsvervulling te vertrouwen en verdere daaraan aansluitende, maar door de overschrijding geheel doellooze of verderfelijke maatregelen te nemen.

De combinatie van deze verschillende beschouwingen moet leiden tot de conclusie, dat van de hier besproken drie vormen van ongehoorzaamheid soms de eene, dan weer de andere meer strafwaardig is, en dat het alzoo wenschelijk is, de strafpositie voor alle drie gelijk te maken, opdat de rechter in ieder concreet geval bij machte zij, de aan het feit geëvenredigde straf uit te spreken.

Het beginsel, uitgedrukt in het tweede lid van artikel 84 van het Crimineel Wetboek voor de zeemacht (art. 80 van dat voor de landmacht), dat „elk militair verplicht is in de dienst de orders hem gegeven door dengene die boven hem gesteld is, te gehoorzamen", behoort in zijne algemeenheid te worden gehandhaafd. Met eene goede krijgstucht zou het volkomen onvereenigbaar zijn, aan den mindere het recht te geven, de bevoegdheid van den meerdere of de nuttigheid van de gegeven order te toetsen, en zijn oordeel of zijne opvatting dienaangaande boven die van den meerdere te stellen.

Dat grondbeginsel behoeft echter niet in de strafwet met zooveel woorden te worden opgenomen: het ligt reeds opgesloten in de zoo

algemeene strafbaarstelling van de ongehoorzaamheid. Evenmin is de strafwet de geschikte plaats om aan den mindere die de hem gegeven bevelen volvoerde, uitdrukkelijk het recht toe te kennen, zich naderhand daarover te beklagen, „wanneer hij zich door die orders bezwaard vindt" [1]). Deze bevoegdheid bestaat, onafhankelijk van de strafwet; de minderen zullen daarop opmerkzaam gemaakt kunnen worden, wanneer hun de plichten, eigenschappen en rechten van den militair worden medegedeeld en uiteengezet. [Zie art. 71 Kr.]

Slechts ten aanzien van één, trouwens zeer belangrijk punt behoort de plicht tot gehoorzaamheid en derhalve de strafbaarheid der ongehoorzaamheid te worden beperkt, en wel ten aanzien van het onderwerp waarover het bevel loopt. Betreft dit een louter particulier belang, dan kan de mindere niet tot de naleving van het bevel gedwongen worden, en dan bestaat er alzoo ook geen plicht om te gehoorzamen. De soldaat N is aan den luitenant X ondergeschikt, niet omdat de soldaat is N en de luitenant is X; maar omdat X luitenant en N slechts soldaat is; derhalve ook alleen in zóóver als zij in hunne verhouding van luitenant tot soldaat tegenover elkaar staan. En dit is ten aanzien van de particuliere belangen van X niet het geval.

Het ontwerp wijst deze beperking aan door de woorden: eenig dienstbevel, welke uitdrukking duidelijker is en tevens beter aan de militaire eischen tegemoet komt, dan de in onze tegenwoordige wetten gebezigde: „in de dienst....... gehoorzamen". Deze laatste is eenerzijds te eng, in zoover zij den plicht tot gehoorzaamheid schijnt te verbinden aan de gelegenheid waarbij het bevel gegeven wordt. Aan den anderen kant is zij ook weer te ruim. Niemand toch zal willen volhouden, dat de mindere verplicht kan worden, aan alle in den dienst gegeven bevelen zijner superieuren te gehoorzamen. Wanneer een meerdere in dienst aan eenen mindere beveelt een misdrijf te plegen of ontuchtige handelingen te doen of te dulden, dan zal wel een ieder den mindere volkomen bevoegd achten, zulks te weigeren.

Deze zelfde bevoegdheid nu moet de mindere ook hebben, wanneer hem gelast wordt een werkzaamheid te verrichten, die tot den dienst zelfs niet in eenig zijdelingsch verband staat. Maar hij bedenke daarbij wel, dat hij de weigering doet suo periculo; — dat dwaling ten aanzien van den aard des onderwerps van het bevel hem niet kan baten; — dat die weigering altoos in behoorlijke termen vervat moet zijn; — en dat op grond van den vorm waarin zij is ingekleed, vervolging krachtens de artikelen 93 en volgende van het ontwerp [94 v.] zal kunnen worden ingesteld.

De strafbaarheid van de ongehoorzaamheid kan alzoo niet afhangen van de gelegenheid bij welke de last gegeven wordt, doch, in het algemeen, uitsluitend van het onderwerp waarover het bevel loopt. In

1) Zie de aangehaalde artikelen uit de Crimineele Wetboeken.

bijzondere gevallen kan evenwel de strafbaarheid worden opgeheven op grond dat de dader, door gehoorzaamheid te betrachten, hetzij eene andere verplichting geschonden, hetzij een ander belang gekrenkt zou hebben.

In de mogelijkheid van zoodanig conflict ligt tevens de oorzaak, waarom het artikel de persoonlijke bevoegdheid van den meerdere om het bevel te geven, niet als constitutief element van het delikt vermeldt.

Somtijds toch zal ongehoorzaamheid aan een bevel van een volkomen bevoegden meerdere niet strafbaar zijn. Voornamelijk in den oorlog kunnen, sedert het oogenblik waarop het bevel gegeven is, de omstandigheden zich zoodanig hebben gewijzigd, dat het opvolgen van de order klaarblijkelijk en noodwendig nuttelooze verliezen ten gevolge zal hebben, en dat de meerdere het gegeven bevel zonder verwijl zou intrekken, indien die wijziging in de omstandigheden hem bekend ware. Ziet de mindere dit in, dan is de afwijking van het bevel, derhalve de ongehoorzaamheid, volkomen geoorloofd niet alleen, maar plichtmatig.

Een tweede voorbeeld. Een militair die bezig is het bevel van een bevoegden meerdere ten uitvoer te leggen, ontvangt van een anderen een tegenstrijdig bevel. Hoe hij ook handelt, hij is ongehoorzaam; doch daarom nog niet per se strafbaar. Hij heeft in zoodanig geval den loop der zaken in behoorlijke termen mede te deelen aan den meerdere die het laatste bevel gaf. Volhardt deze desniettemin daarbij, dan neemt hij de afwijking voor zijne verantwoording en de mindere kan te dier zake niet worden gestraft [1]).

Deze voorbeelden, waarbij gemakkelijk nog andere gevoegd kunnen worden, bewijzen dat, zelfs tegenover de bevelen van den bevoegden meerdere, uitzonderingen op den regel van lijdelijke [2]) gehoorzaamheid moeten worden toegelaten.

Daarentegen zal de omstandigheid, dat de meerdere een bevel geeft in zaken, gelegen buiten den hem aangewezen kring, of wel, dat hij, strikt genomen, persoonlijk niet bevoegd was om het bevel aan dien mindere te geven, de strafbaarheid der ongehoorzaamheid niet steeds mogen opheffen. Zoowel in den krijg als in andere bijzondere gevallen [3]) zal zekere machtsaanmatiging somtijds plicht voor den meerdere zijn. Nauwkeurige regelen zijn hiervoor bezwaarlijk te geven, en zeker is een strafwetboek niet de plaats om ze te formuleeren. De meerdere, en deze alleen, is voor zoodanige machtsoverschrijding en voor al hare gevolgen verantwoordelijk [4]). Maar juist hierom ook zal in den regel de min-

1) Zóó althans in den regel. Weet echter de mindere, dat het eerste hem gegeven bevel eene veel gewichtiger aangelegenheid betreft dan het tweede, en dat de uitvoering van het eerste bevel geen uitstel gedoogt, dan zal hij dit moeten opvolgen en wegens het verzaken van het latere bevel niet strafbaar zijn. — Zie blz. 79 [hierna, blz. 224], vooral noot 4 [3] sub 1a.

2) Vgl. § 1 Regl. v. Krijgst.

3) Bijv. waar het tot bewaring of herstel van orde of veiligheid noodzakelijk is.

4) Misbruik van gezag is strafbaar volgens art. 365 Swb. en 120 Ontw. [121]. Verstandige en nuttige aanwending van gezag in een geval waarin men het, naar strikt recht, persoonlijk niet kan doen gelden, is geen misbruik.

dere zich over de bevoegdheidsvraag geen oordeel mogen aanmatigen, doch de dienstbevelen van elken meerdere behooren te gehoorzamen [1]).

Niet altoos evenwel.

Wanneer de mindere weet, dat door de nakoming van het bevel de belangen van den Staat die hij heeft te beschermen, zullen worden geschaad; — dat hij door de opvolging of door de enkele uitvoering van het bevel zich aan bestraffing zou bloot stellen [2]); — of dat daaruit wederrechtelijk nadeel zou kunnen ontstaan, dan zal hij het bevel in sommige gevallen onuitgevoerd mogen laten; in andere gevallen zal hij daartoe zelfs verplicht zijn. Juist door te gehoorzamen kan men zich dus aan een strafbaar feit schuldig maken.

Wat straks gezegd werd, geldt echter ook te dezen: de mindere moge bij de somtijds moeilijke keuze zijner gedragslijn met groote omzichtigheid te werk gaan, want ook hierbij handelt hij suo periculo. Anderzijds zal ook de rechter, bij de strafrechtelijke beoordeeling van het gedrag van den mindere, aan die moeilijkheid der keuze indachtig zijn.

De noodzakelijkheid van uitzonderingen op den regel van blinde en onvoorwaardelijke gehoorzaamheid valt alzoo niet te loochenen [3]). Volgt nu daaruit, dat die uitzonderingen uitdrukkelijk in de wet moeten worden vermeld?

Die gevolgtrekking zou alleen dan juist zijn, indien de bedoelde omstandigheden te beschouwen waren als bijzondere gronden, die de strafbaarheid enkel en alleen van de ongehoorzaamheid uitsluiten. Dit is echter niet het geval. Ook bij tal van andere misdrijven, zoowel in het gemeene recht als in het militair recht omschreven, kunnen zich dergelijke verwikkelingen voordoen, die tot dezelfde vragen en bezwaren aanleiding zullen geven. Binding heeft daarop onlangs nadrukkelijk de aandacht gevestigd; doch tevens heeft hij duidelijk doen uitkomen, dat èn voor den persoon die zich gesteld ziet tegenover een conflict hetzij van door 't recht beschermde belangen, hetzij van rechtsplichten, hetzij van zulk een belang en zulk een plicht, èn voor den rechter de oplossing der moeilijkheden naar een dadelijk voor de hand liggenden regel gemakkelijk is te vinden, indien maar de wet geen beperkte omschrijving van de

1) Heeft de mindere goede redenen om te meenen, dat de meerdere onbevoegd is tot het geven van het bevel, dan belet niets hem, dit eerbiedig onder de aandacht van den meerdere te brengen. Volhardt nu de meerdere bij het bevel, zoo zal de mindere in den regel hebben te gehoorzamen, doch wanneer naderhand blijkt dat de meerdere werkelijk onbevoegd was, kan art. 120 [121] op hem toepasselijk zijn.

2) Zie art. 48, tweede lid, Swb. — „Deckt der Befehl den Untergebenen auch dann, wenn dieser die Verbrecherischkeit der Handlung einsieht, so ist, wie die Extreme sich so oft berühren, die blindeste Unterwerfung unter die Disciplin zugleich die volle Anarchie des Rechts." Binding, Handb. d. Strafr. I, blz. 115. — Zie ook Gretener, Zum Entwurfe eines Militärstrafgesetzbuches für die Schweizerische Eidgenossenschaft, 1886, blz. 13; — Moreau et Dejongh, l. c., n°. 193; — Oostenrijk § 8; — Denemarken § 47.

3) Vgl. Koolemans Beynen, Mil. Spect., 1883, blz. 909, 914; — Beaujon, ibid., 1884, blz. 179. De Engelsche Army act. heeft (sec. 9): „Disobeying the lawful command of a superior officer." Simmons, Court Martial, § 595 (aangehaald bij Major Sisson C. Pratt, Military Law, 1883, blz. 125, en bij Cochran, A handy text-book on military law, 1884, blz 16) geeft deze definite: So long as the orders are not obviously and decidedly in opposition to the well-known and established customs of the army and laws of the land, or, if in opposition to such laws, do not tend to an irreparable result, so long must the orders of a superior meet prompt, immediate, and unhesitating obedience."

overmacht (de noodzaak, den noodtoestand) bevat [1]). Gelukkig heeft de Nederlandsche wetgever zich bij de samenstelling van het Wetboek van Strafrecht met voordacht onthouden van eene wettelijke omschrijving van die begrippen, en liet hij den noodtoestand, zonder dezen zelfs te vermelden, opgaan in de overmacht, omdat daarbij „de grenzen tusschen het geoorloofde en ongeoorloofde van het (onder gewone omstandigheden strafbare) feit geheel afhankelijk zijn van de omstandigheden waaronder het zich voordoet, en het dus even gevaarlijk als onnoodig is, het vrije oordeel des rechters te binden door wettelijke omschrijvingen" [2]). En zoo geeft de zeer ruime redactie van artikel 40 van het Strafwetboek derhalve ook den militairen rechter de gelegenheid om in de straks besproken gevallen de strafbaarheid der ongehoorzaamheid te toetsen aan- en te laten afhangen van de omstandigheden, en wel, in de eerste en voornaamste plaats, van de betrekkelijke waarde der verschillende plichten die met elkander in botsing kwamen, of van de waarde van het rechtsgoed, ter bescherming of beveiliging van hetwelk de militair de gegeven order meende te mogen of te moeten verzaken. De rechter zal zich daarbij hebben te gedragen naar de eenvoudige waarheid, die ook den mindere bij zijne handelwijze tot richtsnoer moet strekken, namelijk dat van twee kwaden steeds het minste verkieslijk is [3]).

---

1) BINDING, Handb. des Strafrechts, I, blz. 756 vlgg. — Van de door hem aangehaalde voorbeelden van Pflichtennothstand zijn bij de samenstelling van een militair strafwetboek vooral de volgende belangwekkend: „Ein Soldat auf Vorposten vor dem Feind, dem jeder Alarm untersagt ist, erhält dort Kunde von einem gemeingefährlichen Verbrechen, das alsbald verübt werden soll: seine Soldatenpflicht bindet ihn an seinen Posten, die Pflicht das geplante Verbrechen zu melden, heischt, dass er diesen Posten verlässt; — der Inländer in Fremdem Militärdienst darf bei ausbrechendem Kriege seine Fahne nicht verlassen, aber auch nicht gegen sein Vaterland dienen; — derjenige. der Unthertan zweier Staaten ist, wird von beiden beim Ausbruche eines Krieges zwischen ihnen zu den Waffen gerufen."

2) SMIDT, Swb.. 1, blz. 376 [2e druk, blz. 405].

Zie ook het slot der aanteekening op art. 32 van het ontwerp [na art. ~~3-1~~, onder *Bangheid*. Deel I, blz. 489].

3) „Ueberall wo der Staat vor zwei Uebeln steht, von denen eines sicher kommt, meidet er das grössere, wählt er das kleinere, nimmt er von zwei gleich grossen Uebeln das eintretende hin.

„Dieser Gedanke lenkt die Gesetzgebung ebenso wie die Verwaltung; ja nach ihm regelt sich halb bewusst, halb unbewusst alles Menschenleben innerhalb und ausserhalb des Rechtskreises." BINDING, l. c., blz. 760.

Juist omdat ons Wetboek van Strafrecht niet uitdrukkelijk van den noodtoestand gewaagt, zijn vooral ook voor ons de navolgende conclusiën en beschouwingen van den geleerden schrijver over het hierboven besproken onderwerp uiterst belangrijk:

„So würden sich dem Richter — und zwar aus der Analogie zahlreicher Rechtssätze — bestimmte Regeln für die Behandlung des Notstandes auch dann ergeben, wenn das Gesetz über diesen Punkt schwiege . . . .

„Diese Sätze aber lauten folgendermaassen:

1. *Im Falle echter Pflichtenkollision* ist:

„a. *die höhere Pflicht auf Kosten der minder wichtigen zu erfüllen*. Es darf jemand, der beim polizeilich gebotenen Abraupen seiner Gartenbäume Kunde von einem sofort anzuzeigenden Mordplane erhält, die Anzeige nicht unterlassen, weil jene Arbeit ihm geboten ist. Hier wird unleugbar die Erfüllung der schwerer wiegenden Pflicht als Grund berechtigter Nichterfüllung der niederen anerkannt: die Wahl zwischen beiden Pflichten ist vorgeschrieben. Der Täter wird nicht lediglich mit Strafe verschont, obgleich er die eine Pflicht vorsätzlich verletzt hat: er *musste* die höhere Pflicht erfüllen, und dieses Muss bildet den Grund rechtlich anerkannter Unmöglichkeit der andern Pflicht gerecht zu werden.

„b. *Von zwei gleichwertigen Pflichten ist nur eine zu erfüllen*. Da hier eine Wahl nicht vorgeschrieben werden kann, wählt der Verpflichtete diejenige, der er genügen will, und ist gegenüber dem Vorwurfe, er habe die andere nicht erfüllt, wahrhaft entschuldigt, und zwar wieder wegen rechtlich anerkannter Unmöglichkeit der Erfüllung.

„Die Lösung des Nothstandskonfliktes erfolgt hier zweifellos nicht durch ein mit Strafe verschontes Delikt, sondern die Erfüllung der zweiten Pflicht wird rechtlich nicht gefordert, ihre Nichterfüllung ist also kein Delikt.

2. Im Falle einer Kollision von Rechtsgütern, sei's verschiedenen, sei's gleichen Wertes,

Uit het Verslag der Militaire Commissie

(naar aanleiding van het vorenstaande gedeelte der Memorie van Toelichting).

De subcommissie van de Landmacht had naar aanleiding van dit artikel nog de navolgende voorstellen ingediend.

1. *Wanneer men enkele beschouwingen van den ontwerper betreffende de opvolging van bevelen, door verschillende meerderen gegeven, naast elkander plaatst, dan blijkt ten duidelijkste, hoe moeilijk het onder sommige omstandigheden voor den militair kan wezen, zijn gedragslijn te kiezen.*

Mem. van toel. bladz. 84 [*hiervóór*, *blz.* 222]. *„Somtijds toch zal ongehoorzaamheid aan een bevel van een volkomen bevoegden meerdere niet strafbaar zijn."*

Bladz. 85 [*hiervóór*, *blz.* 222 *en* 223]. *„Zoowel in den krijg als in andere bijzondere gevallen zal zekere machtsaanmatiging somtijds plicht voor den meerdere zijn ...... De meerdere, en deze alleen, is voor zoodanige machtsoverschrijding en voor al hare gevolgen verantwoordelijk. Maar juist hierom ook zal in den regel de mindere zich over de bevoegdheidsvraag geen oordeel mogen aanmatigen, doch de dienstbevelen van elken meerdere behooren te gehoorzamen.*

„Niet altoos evenwel."

Stelt men hiertegenover het groote belang van de gehoorzaamheid aan gegeven bevelen, zonder daartegen te redeneeren, eene gehoorzaamheid, die zich met het wezen van den militair zoodanig moet vereenzelvigd hebben, dat deze op een eenvoudig kort bevel tegen een dichten kogelregen den dood tegemoet snelt, dan schijnt het beter, in een militair strafwetboek deze onzekerheden zooveel mogelijk weg te nemen en den soldaat een zoo duidelijk mogelijk voorschrift betreffende zijne gehoorzaamheid te geven.

Wel zegt de ontwerper, dat al die moeilijkheden hare oplossing vinden in eene juiste opvatting van het leerstuk van den noodtoestand; doch, daargelaten nog, welke, bij het groot verschil van gevoelen daaromtrent, de juiste opvatting van dat leerstuk is, de soldaat heeft daarvan geen begrip, en zelfs de officieren kunnen hunne studiën niet zoover uitbreiden, dat zij op grond van dien zich te allen tijde rekenschap van hunne daden zullen kunnen geven.

De commissie erkende de moeilijkheid in dezen; doch meende in overweging te moeten geven in de wet een algemeen voorschrift op te nemen betreffende de nietstrafbaarheid van een militair, in geval van opvolging van gegeven bevelen, b. v. als volgt: „Niet strafbaar is de militair, die een uitdrukkelijk

---

herrscht zwar Einverständniss über das Wie, aber nicht über das Warum des Urteils; niemand will denjenigen, der sein Leben durch fremde Nahrungsmittel oder durch Opferung fremden Lebens erhalten hat, als Dieb oder Mörder bestrafen.

. . . .

„So lässt sich erst jetzt die Regel für die zweite Gruppe des Notstandes aufstellen: *ausser in den seltenen Fällen, wo zu Gunsten eines Rechtsgutes ein Notrecht anerkannt ist, erscheint die Erhaltung des gefährdeten Rechtsgutes auf Kosten gleichwertiger oder minderwertiger als unverboten.*

„3. Nimmt endlich der Notstand die Gestalt eines Konfliktes zwischen Rechtsgut und Rechtspflicht an, so greift zweifellos die analoge Regel Platz: *soweit nicht bestimmte Notrechte anerkannt werden, ist die Erhaltung des Rechtsgutes durch eine Pflichtverletzung und umgekehrt die Erfüllung einer Pflicht durch Verletzung eines Rechtsgutes dann unverboten, wenn das grössere Uebel durch das kleinere, oder wenn von zwei gleich grossen das eine durch das andere abgewandt wird."*

herhaald bevel van een bevoegden meerdere opvolgt, nadat hij dezen opmerkzaam heeft gemaakt op eene reeds op hem rustende verplichting, waarmede de opvolging van dat bevel in strijd is."

Wordt een dergelijk voorschrift in de wet opgenomen, dan blijft het groote beginsel van gehoorzaamheid van den militair aan het bevel van zijn meerdere erkend; dan weet de mindere, waaraan hij zich heeft te houden; doch dan wordt ook in de wet aan den meerdere uitdrukkelijk voor oogen gesteld, dat hij, en hij alleen, in zoo'n geval de algeheele verantwoordelijkheid voor de gevolgen van zijn bevel op zich neemt.

Mr. Van der Hoeven *achtte het voorstel niet alleen onnoodig, maar zelfs schadelijk.*

Onoodig, omdat de wet in dit geval voorziet. Onder art. 40 *van het Wetboek van Strafrecht: „Niet strafbaar is hij die een feit begaat waartoe hij door overmacht is gedrongen." is de noodtoestand begrepen. Die noodtoestand is voor den militair stellig aanwezig, wanneer hij twee bevelen ontvangt, welker beider gelijktijdige vervulling niet mogelijk is. Dát bevel, hetwelk hem het gewichtigste toeschijnt, dringt hem om het minder gewichtige voorloopig te laten rusten. Voor de niet-tenuitvoerlegging van het laatste is hij niet strafbaar.*

Schadelijk in tweeërlei opzicht.

1°. *omdat bij de regeling der niet-strafbaarheid in geval van noodtoestand met betrekking tot de gehoorzaamheid, de rechter de gevolgtrekking zou kunnen maken, dat in andere gevallen van noodtoestand straf moet worden opgelegd;*

2°. *omdat volgens het voorstel het later ontvangen bevel te allen tijde boven het eerste gesteld wordt. Leert men den soldaat, dat hij niet strafbaar is, wanneer hij na mededeeling gedaan te hebben van het eerst ontvangen bevel, het tweede opvolgt, indien dit uitdrukkelijk herhaald wordt, dan zal hij, in geval van conflict van plichten, zich natuurlijk plaatsen aan die zijde, welke hem straffeloosheid waarborgt, en hierin schuilt een gevaar. Bijv. Een hoofdofficier gelast een ordonnance onmiddellijk zijn paard te halen en ventre à terre een bericht over te brengen, waarvan de uitslag van een gevecht afhankelijk is.*

In den stal komende ontmoet die ordonnance een onderofficier, die hem beveelt, eerst zijne kleeding in orde te brengen. Laatstgenoemde deelt den onderofficier het reeds ontvangen bevel mede, maar niettemin volhardt deze bij het zijne. Volgens het voorstel is de ordonnance straffeloos, indien hij dit tweede bevel opvolgt. Natuurlijk doet hij dit en ..... de slag wordt verloren.

Het is onmogelijk voor het geval van noodtoestand vaste voorschriften te geven; elk geval moet op zich zelf worden beschouwd.

De rechter is nu geheel vrij in zijn oordeel; van overmacht staat in de wet geene omschrijving; zoodra het vaststaat, dat een beschuldigde gehandeld heeft onder den drang van overmacht, ontslaat hij hem van alle rechtsvervolging.

De militair is in zoo'n geval eerst strafbaar, wanneer hij doorziet, dat zijn eerste bevel gewichtiger is dan zijn tweede en hij niettemin het laatste opvolgt. Volgens het voorstel zou de rechter den man niet kunnen straffen, zelfs wanneer bewezen is, dat deze het meerdere gewicht van het eerste bevel goed heeft ingezien en niettemin het tweede heeft opgevolgd.

Op deze beschouwingen werd geantwoord, dat met betrekking tot het gegeven voorbeeld het voorstel toch wel gehandhaafd kon worden; want dat de beslissing in elk geval in handen van een meerdere gelegd wordt, van wien men in den regel meer doorzicht kan verwachten dan van den mindere en dat die meerdere, wetende dat hij de geheele verantwoordelijkheid overneemt [1]*, zich wel tweemaal zal bedenken, voor hij tegenbevel geeft. Hiertegen werd opgemerkt, dat het geval zich zeer goed kan voordoen, dat die meerdere bij de mededeeling het gewicht van het eerste bevel niet voldoende beseft, of dat hij uit gewoonte van kommandeeren geen tegenspraak duldt en kortweg zijn bevel herhaalt, zonder de gevolgen daarvan dadelijk te overzien.*

Het voorstel werd ingetrokken.

2. *Aan het slot van de voorlaatste alinea van bladz.* 84 *der memorie van toelichting* [*hiervóór, blz.* 222] *wordt gezegd, dat in zoo'n geval „afwijking van het bevel, derhalve de ongehoorzaamheid volkomen geoorloofd niet alleen, maar plichtmatig* (*is*)". *De commissie is het in dit opzicht geheel met den ontwerper eens, doch zou ook dien regel gaarne in de wet zien opgenomen, te meer omdat nagenoeg nergens sterker dan in krijgszaken het succes dikwijls de maatstaf der beoordeeling is. Heeft een zelfstandig bevelhebber op goede gronden het bevel, hem door een afwezigen meerdere toegezonden, niet opgevolgd, doch het succes zijne handeling niet bekroond, dan waarborgt geene enkele bepaling hem tegen de toepassing der tweede, derde* (*n°.* 5) *of laatste alinea van art.* 100 **[98]** [2]).

De commissie stelt, met het oog hierop, eene bepaling voor b. v. als volgt:

„Als niet schuldig aan eenig misdrijf kan worden vrijgesproken de bevelhebber, die in oorlogstijd op eigen inzicht en verantwoordelijkheid afwijkt van de bevelen, hem van hoogerhand gegeven, omdat hij op goede gronden in de meening verkeert, dat de lastgever, bij het uitvaardigen van die bevelen, niet met den algemeenen toestand ter plaatse bekend was."

Mr. Van der Hoeven *bestreed ook dit voorstel, in hoofdzaak met dezelfde gronden als het voorgaande.*

De bepaling is onnoodig. In welke gevallen de ongehoorzaamheid geoorloofd is, volgt uit het Wetboek *van Strafrecht. Elke andere moet worden gestraft. Art.* 40 *van het Wetboek van Strafrecht geeft de bevoegdheid om ongehoorzaam te zijn, zonder te kunnen worden gestraft. Een gegrond beroep op noodzaak waarborgt de straffeloosheid.*

De bepaling is schadelijk. De rechter zal, indien zij wordt opgenomen,

1) *Art.* 47 *van het Wetboek van Strafrecht: Als daders van een strafbaar feit worden gestraft:* 1o. *zij die het feit plegen, doen plegen, of medeplegen, enz.*
2) *De Militaire Spectator,* 1888, *blz.* 914 *en* 915.

alleen vrijspreken in het eenige in de wet voorziene geval; in andere gevallen, voor welke geene speciale bepalingen zijn gemaakt, niet. Bovendien, waarom dit geval alleen van toepassing te verklaren op een bevelhebber en niet op andere militairen? Deze kunnen evenzeer in dergelijk conflict van plichten komen. Waarom alleen in oorlogstijd? Elk oogenblik kan zulk een conflict aanbrengen.

Totnogtoe hebben wij eene dergelijke bepaling gemist; en voor zooveel bekend, is voor dergelijk geval nog geene vervolging ingesteld, nog geene veroordeeling uitgesproken. Ook niet één buitenlandsche wet houdt dergelijke bepaling in.

Het voorstel werd ingetrokken.

Vervolg van de Memorie van Toelichting.

Kunnen alzoo de gevallen waarin de mindere niet verplicht is den meerdere te gehoorzamen, in onze wet onvermeld blijven, op denzelfden grond kan ook de onder sommige omstandigheden bestaande bevoegdheid van den meerdere om met geweld gehoorzaamheid af te dwingen en zelfs, zoo noodig, den ongehoorzamen mindere op staanden voet overhoop te schieten of omver te steken, te dezer plaatse [1]) met stilzwijgen worden voorbijgegaan.

Dat het Duitsche wetboek wel gewag maakt van die bevoegdheid, laat zich rechtvaardigen door de enge redactie die dáár in het gemeene recht aan de Nothstands-paragraaf gegeven is; doch de bewoordingen zelve waarin de bepaling is vervat, toonen ten duidelijkste aan, dat het in de daar bedoelde gevallen enkel eene toepassing van het leerstuk van de noodweer of van dat van den noodtoestand geldt [2]).

Uit het Verslag der Militaire Commissie

(naar aanleiding van bovenstaand gedeelte der Memorie van Toelichting).

3. *De commissie achtte erkenning van het recht, bedoeld in de* 1e *alinea van bladz.* 87 *der memorie van toelichting* [*hierboven*], *in de wet noodzakelijk. Strafbepalingen, als die van de artt.* 83 *en* 182 *van het Crimineel Wetboek, uitgebreid zelfs tot het zich niet-verzetten tegen de vlucht in een gevecht, moeten in het militair strafwetboek behouden blijven.*

Mr. Van der Hoeven *heeft getracht, ten einde aan het verlangen der subcommissie van de Landmacht te voldoen, een artikel te ontwerpen, waarin alle gevallen zijn opgenomen, in welke een militair, om een grooter gevaar*

---

1) Vgl. echter artikel 124 van het ontwerp [**127**] en het slot der aanteekeningen ad *a*) aldaar.

2) § 124 „Diejenigen Handlungen, welche der Vorgesetzte begeht, um einen thätlichen Angriff des Untergebenen abzuwehren, oder um seinen Befehlen im Fall der äuszersten Noth und dringendsten Gefahr Gehorsam zu verschaffen, sind nicht als Miszbrauch der Dienstgewalt anzusehen,

„Dies gilt namentlich auch für den Fall, wenn ein Offizier in Ermangelung anderer Mittel, den durchaus nothwendigen Gehorsam zu erhalten, sich in der Lage befunden hat, gegen den thäthlich sich ihm widersetzenden Untergebenen von der Waffe Gebrauch zu machen." — Evenzoo Servië, art. 29.

In denzelfden zin Denemarken § 182; — Zweden § 86.

te voorkomen, bevoegd is van zijne wapenen gebruik te maken. Dat artikel heeft echter eene zoodanige uitbreiding gekreyen, dat daardoor alleen reeds wordt aangetoond, dat het in het Wetboek van Militair Strafrecht niet behoort te worden opgenomen; terwijl eene zoodanige gespecificeerde opnoeming van gevallen altijd weder het gevaar in zich sluit, dat men gevallen vergeet, waarin later de bevoegdheid evenzeer noodig blijkt. Eene wettelijke bepaling ter erkenning van die bevoegdheid is ook niet noodig. De veldwachters zijn evenzeer bevoegd van hunne wapenen gebruik te maken; doch dit is geregeld in de voor hen bij Koninklijk Besluit vastgestelde instructie. Zelfs zoo'n speciale regeling is onnoodig. Art. 125 *van het Ontwerp* [127] *gebiedt aan elk meerdere het plegen van een misdrijf door een mindere te beletten. Wanneer er noodzaak bestaat, kan hij daartoe alle mogelijke hem ten dienste staande middelen aanwenden. Art.* 40 *van het Wetboek van Strafrecht waarborgt hem daarvoor weder straffeloosheid. Wanneer naar zijn oordeel het misdrijf* m o e t *worden belet en gewone middelen zijn hiertoe niet voldoende, dan wordt de drang der noodzakelijkheid overmacht en feiten, waartoe men door overmacht is gedrongen, zijn niet strafbaar.*

Een lid was ook van oordeel, dat deze aangelegenheid niet in eene speciale bepaling van het strafwetboek te regelen is. Het kwam hem bovendien twijfelachtig voor, of art. 40 *van het Wetboek van Strafrecht in alle gevallen zou voorzien. Hij achtte het daarom noodzakelijk in het Verslag aan de Regeering in overweging te geven, op dit punt eene wettelijke regeling vast te stellen, waarin tevens de bevoegdheid van den schildwacht, om desnoods van zijne wapenen gebruik te maken, zou kunnen worden geregeld. Indien dergelijke bepalingen zijn uitgevaardigd, kan men zich bij voorkomende gelegenheden beroepen op art.* 42 *van het Wetboek van Strafrecht.*

Een ander lid was het geheel eens met den ontwerper, wat betreft de bevoegdheid van den militair, om van zijne wapenen gebruik te maken; doch het voorstel reikt verder. Het Crimineel Wetboek houdt s t r a f b e p a l i n g e n *in tegen den meerdere, die niet van zijne bevoegdheid gebruik maakt en op het opnemen van die strafbepalingen is voornamelijk aangedrongen. In ernstige omstandigheden moet de meerdere niet alleen* b e v o e g d, *maar zelfs* v e r p l i c h t *zijn, desnoods met kracht op te treden.*

Mr. Van der Hoeven *meende, dat eene dergelijke bepaling kan opgenomen worden in art.* 125 *van het Ontwerp* [127] *en verklaarde zich bereid, indien de Commissie dit wenschelijk achtte, in den* 2en *regel achter het woord „beletten" in te voegen: „en indien het belang der zaak het eischt, daartoe zelfs de uiterste maatregelen van geweld aan te wenden".*

Deze aanvulling werd met 6 *stemmen tegen één goedgekeurd. Het lid, hetwelk zich met deze bepaling niet kon vereenigen, gaf te kennen, dat hij haar gevaarlijk acht, omdat men een voorschrift geeft, dat wanneer het belang der zaak het eischt, de militair desnoods iemand mag doodschieten; terwijl over dat belang der zaak zeer verschillend zal worden geoordeeld en men dikwijls eerst later zal inzien, wat het belang der zaak heeft geëischt.*

Vervolg van de Memorie van Toelichting.

Enkele in het artikel gebezigde uitdrukkingen verdienen nog eenige toelichting:

Weigert of opzettelijk nalaat. In het laatste ligt het eerste opgesloten [1]). Toch moet ook de weigering afzonderlijk worden vermeld, omdat zij dikwerf reeds op zich zelve, bijv. om den vorm waarin zij te kennen gegeven wordt, strafwaardig is, ook al wil de mindere later tot inkeer komen en alsnog aan het bevel gevolg geven.

Weigert. Nadere aanduiding van de wijze van weigering is hierbij niet noodig (evenmin als in de artikelen 194, 398, 399 e. a. van het Wetboek van Strafrecht). De weigering kan uitdrukkelijk worden uitgesproken, schriftelijk of stilzwijgend worden te kennen gegeven, of door gebaren of „andere Handlungen" [2]) blijken. Boven dergelijke opsomming verdient het gebruik van eene niet nader bepaalde en dus alles omvattende uitdrukking zonder twijfel de voorkeur.

Nalaat te gehoorzamen. Ook zonder nadere bepaling sluit deze term zoowel de geheele verzaking als de gedeeltelijke naleving en de afwijking van het gegeven bevel in zich [3]). De overschrijding moet echter afzonderlijk worden vermeld, omdat hij die overschrijdt, niet heeft nagelaten te doen wat hem gelast was: zijn vergrijp is, dat hij meer gedaan heeft.

Uit het Verslag der Militaire Commissie

(naar aanleiding van bovenstaand gedeelte der Memorie van Toelichting).

4. *Eindelijk zou de commissie het zeer wenschelijk achten, dat eene bepaling in de wet werd opgenomen, als die van de artt.* 97 1*e gedeelte en* 96 *van de Crimineele Wetboeken voor de Zee- en Landmacht. In een gevecht met den vijand kan niet alleen ongehoorzaamheid, maar zelfs verzet met een enkel woord zeer ernstige gevolgen na zich sleepen.*

Mr. Van der Hoeven *meende in art.* 100 [98] *in alle strafbare gevallen van ongehoorzaamheid te hebben voorzien. De militair die weigert te gehoorzamen, wordt gestraft, en die opzettelijk nalaat te gehoorzamen, eveneens. Wat is verzet met woorden? Zegt de mindere na een bekomen bevel „ik doe het niet", dan weigert hij; en men kan toch niet aannemen dat hij zulks zegt, en niettegenstaande dat gezegde het bevel uitvoert.*

Hierop werd geantwoord, dat men bij het doen van het voorstel gevallen bedoeld heeft, waarin van bepaalde dienstweigering geen sprake is, en het opzet, om het bevel niet uit te voeren, ook niet aanwezig is, maar waarin de mindere door een uitroep te kennen geeft, dat hij het gegeven bevel ondoelmatig of ontijdig oordeelt, b. v. Eene compagnie is in vuurgevecht gewikkeld. Een der luitenants heeft het bevel over de tirailleurlinie, de kapitein bevindt

---

1) Pols, l. c., blz. 298.
2) Duitschland § 94.
3) Vgl. Duitschland § 92.

zich tusschen de tirailleur- en de soutienlinie. De laatste acht het oogenblik gekomen om een sprong voorwaarts te doen en kommandeert of wenkt: „Voorwaarts." De luitenant, die de tirailleurlinie aanvoert, meent dat het bevel te vroeg wordt gegeven; dat hij, als meer vooraan zijnde, een beter inzicht in de zaken heeft, en ofschoon gereed, het gegeven bevel te doen opvolgen, roept hij den kapitein toe: „Nog niet, 't is nog te vroeg." Zelfs al brengt hij daarna het bevel „Voorwaarts" onmiddellijk bij de tirailleurlinie over en al wordt ook reeds het vuur gestaakt, om den sprong voorwaarts te doen, dan is dit „verzet met woorden" een hoogst ernstige daad. Het bevel van den kapitein wordt er door verzwakt; het vertrouwen op zijn beleid wordt bij de minderen geschokt.

Al is het bevel, naar het oordeel van den mindere, niet goed, dan heeft hij toch niets te doen, dan het op te volgen. Hij heeft in dezen niet te oordeelen. Vóór den vijand geldt alleen het commando. Het is een erkende stelregel in oorlogszaken, dat een slecht bevel, met energie uitgevoerd, beteren uitslag waarborgt dan een goed bevel, bij welks opvolging de energie te wenschen overlaat.

Het voorstel werd met 5 *tegen* 2 *stemmen afgestemd.*

Vervolg van de Memorie van Toelichting.

Eenig dienstbevel of dienstvoorschrift. Het bevel kan zijn gericht tot een bepaalden persoon of tot meerdere personen, of ook vervat zijn in eene algemeene order of instructie bijv. van den kommandant van den bodem, het korps of de legerafdeeling. Het kan zoowel eene bijzondere dienstverrichting als eene algemeene dienstregeling betreffen.

Met het bevel wordt hier gelijkgesteld het den militairen dienst betreffende, algemeene voorschrift (of reglement). De onderscheiding, door de jurisprudentie gemaakt bij de interpretatie van artikel 97 (95) van het Crimineel Wetboek voor de zeemacht (landmacht), wordt derhalve niet bestendigd. Dat de nakoming van het bijzonder bevel als zoodanig meer noodig is en krachtiger bescherming behoeft dan die van het algemeene voorschrift of reglement, of dat het eerste uit zijnen aard belangrijker is dan het tweede, kan wel niet worden beweerd. Ook rechtens staan de beide gevallen gelijk: in het eene zoowel als in het andere is de schuldige door zijne plichtverzaking ongehoorzaam aan een bevel van een meerdere; alleen de vorm der bevelen verschilt.

Betreft de ongehoorzaamheid eene aangelegenheid van zeer ondergeschikt belang, en bestaan er geene bijzondere redenen, die gestrenger behandeling der zaak vorderen, dan zal disciplinaire correctie kunnen worden opgelegd.

Uit het Verslag der Militaire Commissie

(naar aanleiding van bovenstaand gedeelte der Memorie van Toelichting).

Door een lid is voorgesteld uit dit artikel te doen vervallen de woorden „of dienstvoorschrift". Er bestaat een groot verschil tusschen het opzettelijk

niet voldoen aan een dienstvoorschrift of aan een door een meerdere gegeven bevel. In het laatste geval wordt een bepaalde daad van verzet gepleegd tegen een meerdere, welk verzet niet aanwezig is bij opzettelijke overtreding van dienstvoorschriften. De ervaring heeft geleerd, dat het laatstgenoemde feit niet als misdrijf behoeft te worden gestraft, maar het voldoende is, het als eene krijgstuchtelijke overtreding te beschouwen, voor welker bestraffing de disciplinaire straffen, met verlaging en plaatsing in de tuchtklasse op den achtergrond, streng genoeg zijn.

Blijft het woord dienstvoorschrift in dit artikel gehandhaafd, dan is het gevolg daarvan, dat elke overtreding der voorschriften van het Reglement van administratie of van dat op den inwendigen dienst tot misdrijf wordt verklaard. De compagnieskommandant, die den onderofficier, belast met de administratie, niet naar behooren controleert, de menagemeester, die de voor zijne betrekking gegeven voorschriften niet nakomt, de kok, die de voorgeschreven linnen kiel en broek niet aantrekt, vallen dan onder dit artikel. Deze voorbeelden worden aangehaald, om te doen zien, dat aan het begrip van militaire misdrijven eene uitbreiding wordt gegeven, die niet noodig is.

Bovendien is er nog een practisch bezwaar. Wanneer bij de instructie eener zaak blijkt, dat de beklaagde dienstvoorschriften heeft overtreden, dan zullen al die feiten door den krijgsraad moeten worden onderzocht en berecht.

Hiertegen werd door andere leden en den ontwerper aangevoerd, dat dienstvoorschriften, voor zoover zij gedrukt ter kennis van Zee- en Landmacht worden gebracht, enz. [Zie in het Regeeringsantwoord op het Verslag der Tweede Kamer, hierna, blz. 235].

Het voorstel werd na verdere discussie met 6 stemmen tegen één verworpen.

Vervolg van de Memorie van Toelichting.

Tot de omstandigheden die de ongehoorzaamheid verzwaren, rekenen onderscheidene wetgevingen het belangrijke van het bevel en het nadeelige gevolg dat het misdrijf hebben kan. Niet alzoo het ontwerp. Zeer dikwijls zal de mindere te eenenmale buiten staat zijn, een juist en gegrond oordeel over dat belang en de mogelijkheid van die gevolgen te vellen. De verzaking van een gelijk bevel kan heden weinig of geen beteekenis hebben, morgen wellicht een onherstelbaar verlies veroorzaken. Van dergelijke toevallige omstandigheden, waarmede de schuldige geen rekening kan houden, mag de zwaarte der straf niet afhankelijk zijn. Alle bevelen moet de militair met dezelfde stiptheid nakomen, overschillig of het meer of minder gewichtige daarvan hem al dan niet bekend is.

Het ontwerp stelt het misdrijf in tijd van oorlog natuurlijk veel zwaarder strafbaar dan in vredes-tijd, omdat in het eerste geval meer dan ooit absolute gehoorzaamheid boven alles noodzakelijk is. Het doet de strafbaarheid voorts onder alle omstandigheden stijgen:

1°. indien blijkt, dat de ongehoorzaamheid niet aan een slechts kortstondigen weerzin of een oogenblikkelijke opwelling van toorn is te

wijten, doch dat de dader bezield is met een bepaalden, ernstigen en vasten onwil om het bevel na te komen. In dit nummer wordt van een meerdere en niet van den meerdere (die beval gaf) gesproken, vooreerst om de strafverzwaring ook toepasselijk te maken bij de ongehoorzaamheid aan algemeene voorschriften; ten andere omdat de onwil om te gehoorzamen ook volkomen duidelijk blijkt na eene waarschuwing, gegeven door een anderen meerdere dan die den last verstrekte;

2°. wanneer een vroegere straf, den schuldige voor gelijk misdrijf opgelegd, geene voldoende uitwerking op hem gehad heeft;

3°. en 4°. wanneer hij het misdrijf in verbinding met een of meer anderen pleegt, of hen wil overhalen, zijn slecht voorbeeld te volgen;

5°. indien hij ongehoorzaam is bij een gevecht met den vijand (vgl. art. 55 Ontw. [57]).

Het slot van het artikel vermeldt enkele gevallen van opzettelijke ongehoorzaamheid, ter zake waarvan de oplegging der doodstraf noodzakelijk kan wezen 1).

Uit het Verslag der Militaire Commissie
(naar aanleiding van bovenstaand gedeelte der Memorie van Toelichting).

Een lid van de subcommissie van de Zeemacht had voorgesteld, om de in n°. 5 genoemde omstandigheid, wat de strafbaarheid betreft, te brengen onder de laatste alinea van dit artikel.

Dat lid wees allereerst op het geval, dat de bedieningsmanschappen van een kanon, ontmoedigd door het sneuvelen van eenige hunner kameraden, weigeren dat kanon verder te bedienen, terwijl de vijand op grooten afstand is.

Door andere leden en den ontwerper werd dit geval stellig onder de laatste alinea van dit artikel gerangschikt.

Een ander geval. Een matroos weigert in een gevecht in het tuig te gaan om de vlaggelijn, die stuk geschoten is, in te scheren, ten einde de vlag weder te kunnen hijschen. Dit feit zal niet kunnen gebracht worden onder het werkdadig optreden tegen den vijand en toch kan het zeer ernstige gevolgen hebben. Als de vlag op het admiraalschip is gestreken, is dit voor de kommandanten der andere schepen het teeken tot overgaaf.

Door een ander lid, hetwelk zich met het voorstel vereenigde, werd nog gewezen op het geval, dat een ordonnance bij een gevecht met den vijand weigert, een belangrijke depêche over te brengen, in welk geval er geen sprake kan zijn van werkdadig optreden tegen den vijand.

Andere leden kwamen intusschen tegen het voorstel op. Zij meenden dat de doodstraf alleen moest worden gehandhaafd bij het werkdadig optreden tegen den vijand.

In de genoemde gevallen verdienen de daders eene zeer ernstige bestraffing,

1) Vgl. Zweden § 84.

maar niet de doodstraf. Er bestaat een groot verschil tusschen de ongehoorzaamheid om werkdadig op te treden tegen den vijand en die om een anderen dienst, welken dan ook, te verrichten.

De doodstraf moet als zwaarste straf alleen kunnen worden opgelegd in hoogst zeldzame gevallen.

Het voorstel werd met 5 *tegen* 2 *stemmen afgestemd.*

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Art. 99 [98]. In artikel 71 [73] — zie ook het daarbij opgemerkte, — hetwelk eene gelijksoortige bepaling behelst, is, al zegt de Memorie van Toelichting, bladz. 58 [hiervóór, blz. 105], het anders, onder „hij die" ook de militair begrepen.

Aan den anderen kant geldt art. 99 [98] ook voor tijd van oorlog. Wat is nu de verhouding tusschen deze beide artikelen?

> Zie bij art. 71 [73]. Voor tijd van oorlog is het strafmaximum in art. 99 [98] gelijk aan dat van art. 71 [73], zoodat geen moeilijkheden te vreezen zijn.

Dit artikel scheen veel te ruim. In de artikelen 95 van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande en 97 van dat voor het krijgsvolk te water, is strafbaar gesteld de militair *„die uitdrukkelijk weigert of opzettelijk nalaat* de orders van dengenen, die boven hem gesteld is, te gehoorzamen of na te komen". Reeds deze bepaling is te ruim gebleken en heeft daardoor in de praktijk aanleiding gegeven tot moeilijkheden. Door de jurisprudentie wordt zij thans in dien zin geïnterpreteerd, dat slechts de niet nakoming van bijzondere bevelen strafbaar is.

Niettemin wordt thans de strafbare ongehoorzaamheid uitgebreid tot „eenig dienstbevel of dienstvoorschrift". Daaronder vallen allerlei bepalingen van reglementen en instructies, die geen verband houden met de subordinatie — men denke bijv. aan de voorschriften omtrent de tenue — en waarvan de overtreding bezwaarlijk als misdrijf kan worden gequalificeerd. De moeilijkheden in de praktijk zullen dus toenemen. O. a. zal bij verzaking van algemeene voorschriften ook het bewijs van het opzet moeten worden geleverd. De omstandigheid, dat disciplinaire correctie kan worden opgelegd, wanneer het aangelegenheden van zeer ondergeschikt belang betreft — blz. 81 der Memorie van Toelichting [hiervóór, blz. 231] — verbetert de zaak niet. Integendeel. „Van zeer ondergeschikt belang" is een rekbaar begrip en het zal niet gemakkelijk uit te maken zijn of de aangelegenheid daaronder valt.

De gelijkstelling van dienstvoorschrift met dienstbevel is ook daarom niet gemotiveerd, omdat bij een bevel de militair tevens aan zijne verplichting wordt herinnerd.

Vrij algemeen gaf men den wensch te kennen om de strafbaarstelling van opzettelijke ongehoorzaamheid aan dienstvoorschriften te doen vervallen.

De vraag, of het „dienstvoorschrift" in dit artikel moet voorkomen, is in de Militaire Commissie in den breede besproken. Slechts één lid van die commissie had daartegen bezwaar. Vóór het behoud pleit de omstandigheid, dat dienstvoorschriften, voor zoover zij gedrukt ter kennis van zee- en landmacht worden gebracht, in den regel bevelen zijn van de hoogste militaire autoriteit, die niet overal tegenwoordig kan zijn om bevelen te geven. In karakter is er dus tusschen die dienstvoorschriften en de dienstbevelen niet veel verschil. Daarbij eischt het artikel opzet, zoodat de ongehoorzaamheid een ernstig feit is.

Intusschen zal ook de mogelijkheid tot disciplinaire bestraffing bestaan. Maar wanneer ernstige plichten, in de reglementen voorgeschreven, opzettelijk niet worden nagekomen, dan is het een voordeel van dit artikel, dat het de bevoegdheid geeft den overtreder voor den krijgsraad te brengen. Wannneer de compagniescommandant slecht toezicht op de administratie houdt, waarvan ontrouw van de zijde van een onderofficier het gevolg is, dan wordt de onderofficier voor den krijgsraad gebracht; maar de compagniescommandant moet evenzeer zwaar kunnen gestraft worden, omdat, indien hij zijn plicht had gedaan, de ontrouw vermoedelijk niet zou zijn gepleegd. Daarom is die contrôle voorgeschreven.

De opneming van de dienstvoorschriften in dit artikel geeft ook nog dit voordeel, dat iemand, die eene serie van overtredingen heeft gepleegd, voor den krijgsraad kan worden gebracht, en de wetenschap hiervan zal een goeden moreelen indruk teweegbrengen.

Een gevolg van de te ruime strekking van het artikel is, volgens sommigen, dat de bedreigde straf, vergeleken met andere straffen van dit ontwerp, zeer licht is, niettegenstaande er de handhaving mede beoogd wordt van den grondslag der militaire subordinatie. Volgens de Memorie van Toelichting — bladz. 81 [hiervóór, blz. 232] — mag de zwaarte der straf niet afhankelijk zijn van het gevolg dat het misdrijf hebben kan. Dit is echter niet in overeenstemming met het stelsel van het Wetboek van Strafrecht — zie o. a. de artikelen 157 en volgende — en evenmin met de artt. 86 [85], laatste lid, 101 en 102 van dit ontwerp.

Er waren leden, die voor verzaking van een rechtstreeks door een meerdere tot een mindere gericht dienstbevel een hooger strafmaximum verlangden, dan voor het niet nakomen van algemeene voorschriften enz.

De straf bedraagt in vredestijd een jaar en negen maanden. Gevraagd werd waarom hier eene zoo ongewone strafmaat is aangenomen, die nergens anders voorkomt.

Door sommige leden werd in overweging gegeven voor ongehoorzaamheid in tijd van vrede het stelsel te volgen van art. 399, 1°., van het Wetboek van Strafrecht en dus hier alléén eene strafbepaling op te nemen voor het geval de militair ongehoorzaam blijft na te dier zake

disciplinair te zijn gestraft. Dan zal ook scherper scheiding bestaan tusschen disciplinaire en strafrechtelijke behandeling.

> De bepaling van de juiste strafpositie in art. 99 [98] is niet gemakkelijk. De redenen waarom de ongewone strafmaat van 1 jaar en 9 maanden is gekozen, zijn deze, dat zij iets lichter moet zijn dan de straf op desertie in tijd van vrede (eene voortdurende ongehoorzaamheid), welke twee jaren is. Echter zijn gevallen van ongehoorzaamheid denkbaar, die in beteekenis niet veel minder ernstig zijn dan desertie.
>
> Voor eene eerste ongehoorzaamheid altoos slechts disciplinaire bestraffing toe te laten, zou zeker niet raadzaam zijn.

De Memorie van Toelichting toont duidelijk aan, dat het voor den eenvoudigen mindere dikwerf uiterst moeilijk zal zijn te beoordeelen, of hij het gegeven bevel al dan niet straffeloos onuitgevoerd kan laten. Hij zal volgens de toelichting altijd handelen suo periculo en slechts dan niet strafbaar zijn, wanneer de ongehoorzaamheid te wijten is aan overmacht, volgens art. 40 van het Wetboek van Strafrecht. Is het altijd moeilijk, om op het oogenblik van handelen zelf de grens van overmacht te bepalen, hoeveel te meer zal dit het geval zijn voor den militair, die heeft te beoordeelen — wetenschap daaromtrent zal hem in den regel wel ontbreken — of door de nakoming van een bevel de belangen van den Staat zullen worden geschaad.

> De opmerking, dat het voor den militair dikwerf moeilijk zijn zal te beoordeelen, of hij een gegeven bevel straffeloos onuitgevoerd kan laten, is volkomen juist. Aprioristische nadere aanwijzingen dienaangaande kunnen echter onmogelijk gegeven worden, aangezien de vraag afhangt van allerlei speciale omstandigheden. In ieder geval is het al als een groote vooruitgang te beschouwen, dat het vroegere begrip, alsof lijdelijke gehoorzaamheid onder alle omstandigheden plicht ware voor den militair, voor de hierbedoelde opvatting heeft plaats gemaakt.

Dat de strafwet niet de geschikte plaats is, om, gelijk thans geschiedt in de artikelen 80 en 84 der Crimineele Wetboeken, aan den mindere, die de hem gegeven bevelen volvoerde, uitdrukkelijk het recht toe te kennen, zich naderhand daarover te beklagen, wanneer hij zich door die orders bezwaard vindt — Memorie van Toelichting bladz. 77 [hiervóór, blz. 220 en 221], — kon door eenige leden niet worden toegegeven. Waarop, zoo vroegen zij, zal dat recht steunen, wanneer het niet door de wet wordt verleend? Wordt het in de wet opgenomen, dan zal ook de wijze, waarop het beklag moet worden ingediend, wettelijk worden geregeld, terwijl dit anders niet het geval zal zijn. Ook daarom scheen opname wenschelijk.

In de Toelichting wordt gezegd, dat de minderen op het hun toekomende recht van beklag opmerkzaam gemaakt *kunnen* worden, wanneer hun de plichten, eigenschappen en rechten van den militair worden medegedeeld en uiteengezet. Men vroeg of dit ook geschiedt en of dit niet verplicht behoorde te zijn.

De Toelichting spreekt ten onrechte van de *bevoegdheid* van beklag. Het is een recht.

> Het Wetboek van *materieel* militair strafrecht is niet de plaats om te gewagen van het recht van den mindere om zich naderhand te beklagen over hem gegeven orders, indien hij zich daardoor bezwaard gevoelt, noch om de wijze te regelen, waarop hij dat recht zal kunnen uitoefenen. [Zie art. 71 Kr.]
>
> Dat eene bij de wet toegekende bevoegdheid een recht is, valt niet tegen te spreken; maar daaruit volgt volstrekt niet, dat een *recht* ten onrechte eene bevoegdheid genoemd wordt. Elk subjectief recht is eene bevoegdheid; niet elke bevoegdheid is een recht.

Het betoog op bladz. 80 der Memorie van Toelichting, [hiervóór, blz. 228] dat de onder sommige omstandigheden bestaande bevoegdheid van den meerdere om met geweld gehoorzaamheid af te dwingen en zelfs, zoo noodig, den ongehoorzamen mindere op staanden voet overhoop te schieten of omver te steken, in deze wet met stilzwijgen kan worden voorbij gegaan, vond evenzeer bij eenige leden bestrijding. Het kwam hun voor dat die bevoegdheid in den V^den Titel van het Tweede Boek van dit ontwerp behoort te worden geregeld.

> Op bladz. 80 der Memorie van Toelichting [hiervóór, blz. 228] is betoogd, dat het recht van den meerdere om met geweld gehoorzaamheid af te dwingen, enz., als een geval van noodweer of noodtoestand is te beschouwen. Vermelding nu van speciale gevallen waarin de toepassing van zeker algemeen leerstuk mogelijk of noodig zal zijn, kan in eene wet nimmer wenschelijk zijn. Zij is overbodig en, zoodra ze in bijzonderheden zou afdalen, gevaarlijk, omdat ze dan lichtelijk onvolledig zou zijn. Het groote voordeel der ruime redactie van art. 40 en 41 Strafwetboek is juist, dat specialiseering per se onnoodig is.

alinea 1. „Weigert of opzettelijk nalaat". Zie het opgemerkte bij art. 71 [73], alinea 1.

> Zie bij art. 71 [73], lid 1.

1°. Het woord „opzettelijk" kan vervallen. Het hier omschreven feit sluit opzet in zich.

De toelichting, bladz. 81 [hiervóór, blz. 233], kwam aan enkele leden niet duidelijk voor. Terzijdestelling van een algemeen reglement is toch iets anders dan ongehoorzaamheid aan een bevel.

Het beginsel achtten velen niet billijk. In het hierbedoelde geval verkeert de schuldige bijna altijd in een staat van opwinding. De bemoeiing van den meerdere, die hem op het strafbare zijner handeling wijst, moet strekken om hem tot bedaren en tot inkeer te brengen, doch mag niet, gelijk hier feitelijk geschiedt, gelijkgesteld worden met een tweede dienstbevel.

„*De* straffen kunnen worden verdubbeld". Zal nu wanneer achtereenvolgens verschillende meerderen den man vruchteloos op zijne verplichting wijzen, de straf telkens worden verdubbeld? Dat gaat toch niet aan.

Men gaf in overweging — en de Commissie van Voorbereiding sluit zich hierbij aan — deze bepaling niet op te nemen.

„Opzettelijk" worde behouden. De mindere moet weten dat de meerdere hem op zijne strafbaarheid heeft gewezen.

Algemeene reglementen zijn wel degelijk te beschouwen als „bevelen van de hoogste militaire autoriteit, die niet overal tegenwoordig kan zijn om bevelen te geven".

Als de dader werkelijk in een min of meer te verontschuldigen staat van opwinding heeft verkeerd, zoodat die toestand het feit verzacht, zal de rechter bij de bepaling der strafmate daarop natuurlijk acht slaan. Strafverzwaring is echter noodig voor de gevallen van halstarrig volharden.

Tot de onderstelling, dat, wanneer achtereenvolgens verschillende meerderen den man tot gehoorzaamheid aanmanen, de straf *telkens* zal worden verdubbeld, geeft het ontwerp geene aanleiding.

Onveranderd behoud van de bepaling is wenschelijk.

2⁰. Aangezien het misdrijf van weinig beteekenis kan zijn, werd een termijn van 5 jaren te lang geacht. De Memorie van Toelichting motiveert dien langen duur niet.

Dezelfde opmerking kan in ieder geval van strafverzwaring wegens recidieve gemaakt worden. Is het eerste of tweede misdrijf licht, dan zal de *maximum*-straf, op recidieve gesteld, wel te zwaar zijn en zal eene lichtere straf worden opgelegd.

4⁰. Beter is het te lezen: „Indien de schuldige ook een anderen militair tot het misdrijf aanzet".

Aan deze opmerking is gevolg gegeven.

5⁰. Hierop zouden sommige leden, evenals in de slotalinea van het artikel, de doodstraf gesteld willen zien.

De Regeering acht alleen in de gevallen, in het laatste lid omschreven, de doodstraf noodig.

alinea 4. Verhooging met een derde, de gewone strafverhooging bij verzwarende omstandigheden, kwam voldoende voor.

Met het oog op de allerergste gevallen schijnt onveranderd behoud der bepaling de voorkeur te verdienen.

Ontw. 1901. Art. 99 = Art. 99. Ontw. 1897, behoudens dat in n°. 4 het woord „ongehoorzaamheid" veranderd is in „het misdrijf".

Verslag van het mondeling overleg.

De Commissie zou de strafbaarstelling van opzettelijke ongehoorzaamheid aan dienstvoorschriften wenschen te doen vervallen. Ongehoorzaamheid aan een bevel, al is dit in enkele gevallen in den vorm van een dienstvoorschrift gegeven, verraadt onwil; maar elk uit luiheid of lichthartigheid niet naleven van dienstvoorschriften als misdrijf te straffen, gaat te ver.

Naar het oordeel der Commissie behoort ook de strafverdubbeling in het geval sub 1°. te vervallen.

Tegen het doen vervallen van de strafbaarstelling van opzettelijke ongehoorzaamheid aan dienstvoorschriften bestond bij de Regeering bezwaar. Het niet opvolgen van dienstvoorschriften, zoo merkte zij op, kan zeer ernstige gevolgen hebben. Zoo kan bijv. de ongehoorzaamheid van den geleider van een kruittransport aan zijn op dat vervoer betrekking hebbend dienstvoorschrift groot onheil teweeg brengen. Voor zulke ernstige gevallen kan met krijgstuchtelijke straffen niet worden volstaan.

Door de Regeering werd er o. a. ook op gewezen dat het geheele garnizoensreglement een dienstvoorschrift is.

Een dienstvoorschrift, zoo betoogde zij voorts, is de aanvulling van een bevel en heeft gelijke kracht als dit laatste. Bevestigend beantwoordde zij dan ook de vraag van de Commissie of, naar de meening der Regeering, het gehoorzamen aan een dienstvoorschrift valt onder het begrip van ondergeschiktheid.

De Commissie was door het hier aangevoerde niet overtuigd. Gevallen van ongehoorzaamheid aan een dienstvoorschrift, als de door de Regeering bedoelde, welke zulke ernstige gevolgen hebben, zullen, meende zij, wel reeds onder andere strafbepalingen vallen. Daarvoor is speciale strafbaarstelling dier ongehoorzaamheid niet noodig.

Zij kon niet inzien dat er geen wezenlijk verschil bestaat tusschen een dienstvoorschrift en een bevel. Het laatste draagt, meende zij, een geheel ander karakter dan het eerste. Handelen in strijd met een bevel is eene daad van opstand tegen een meerdere. Het begrip ondergeschiktheid kan haars inziens niet geacht worden ook de gehoorzaamheid aan een dienstvoorschrift te omvatten. In dat begrip ligt een persoonlijk element. Het drukt uit de verhouding van den persoon van den mindere

tot den persoon van den meerdere. In gehoorzaamheid aan een dienstvoorschrift daarentegen ontbreekt dat persoonlijke. Daarbij toch heeft men te denken aan het opvolgen, niet van een voorschrift, rechtstreeks door den meerdere aan den mindere gegeven, maar van een dat door een meerdere voor eene geheele categorie van minderen is uitgevaardigd.

Van het standpunt der Regeering zal, volgens de Commissie, elke wetsovertreding beschouwd moeten worden als een inbreuk op de ondergeschiktheid, eene meening, die echter van Regeeringszijde onjuist werd genoemd omdat de wet niet uitgaat van een superieur.

De strafverdubbeling in het geval sub 1°. wenscht de Regeering niet te doen vervallen. Die strafverdubbeling is volgens haar volkomen rationeel, omdat de schuldige een strafbaar feit pleegt — het volharden in zijne ongehoorzaamheid — dat ten gevolge van het hem uitdrukkelijk opmerkzaam maken op zijne strafbaarheid, ernstiger is dan het eerste feit.

Regeeringsnota van 18 April 1902.

Ter verbetering van de redactie wordt vóór „dienstvoorschrift" het woord „eenig" herhaald, en wordt vóór „voorschrift" ingevoegd „zoodanig".

„De straffen kunnen worden verdubbeld". Zie ad art. 84 [83], aanhef, en artt. 31 en 32 [33 en 34].

Ontw. 1902. Art. 99. [Daar de tekst blijkens hiernavolgende *Nota* wéer is gewijzigd, is vermelding daarvan onnoodig.]

Regeeringsnota van wijzigingen van 30 April 1902.

Art. 99. Om alsnog, zooveel mogelijk, te gemoet te komen aan de bij het overleg tusschen Commissie van Voorbereiding en Regeering te berde gebrachte bezwaren wordt voorgesteld:

In het eerste lid van dit artikel te laten vervallen in den tweeden regel: „of eenig dienstvoorschrift" en in den derden regel: „of zoodanig voorschrift".

En verder na art. 118 in te voegen een nieuw art. 118*a* [119] van dezen inhoud:

De militair, die opzettelijk nalaat eenig door Ons of van Onzentwege vastgesteld dienstvoorschrift op te volgen, of die zoodanig voorschrift eigendunkelijk overschrijdt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden.

Indien het feit gepleegd is in tijd van oorlog wordt gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren opgelegd.

Beraadslaging in de Tweede Kamer.

(15 Mei 1902.)

Beraadslaging over ART. 99, luidende: = ART. **98** DER WET, behoudens de hierna, blz. 243, te vermelden redactioneele wijzigingen, bij de tweede lezing van het ontwerp goedgekeurd.

De heer **Verhey:** Mijnheer de Voorzitter! Uit art. 99 [**98**] heeft de Regeering doen wegvallen de strafbaarheid van ongehoorzaamheid aan eenig dienstvoorschrift en het delict onder een nieuw artikel gebracht. Ik ben daarvoor erkentelijk, omdat daardoor het onderscheid dat bestaat tusschen het niet gehoorzamen aan een dienstbevel en aan een dienstvoorschrift, duidelijk aan het licht treedt. Toch zou ik naar aanleiding van het eerste lid aan de Regeering nog een vraag willen doen. De inhoud daarvan geeft aan, dat de militair, die een dienstbevel eigendunkelijk overschrijdt, gestraft wordt als degeen die weigert of opzettelijk nalaat een dienstbevel te gehoorzamen. Die overschrijding beteekent hier volgens de Memorie van Toelichting, dat aan het bevel gevolg wordt gegeven, maar tevens dat meer gedaan wordt dan bevolen is. Nu komt het mij voor, dat „eigendunkelijk" hier te zwak is, of dat de daaraan verbonden straf te zwaar is.

Ik zou aan de Regeering willen vragen of niet in plaats van „eigendunkelijk overschrijdt" zou moeten worden gelezen: „opzettelijk overschrijdt". Eigendunkelijk overschrijden kan men een bevel zonder eenig boos opzet, en een dergelijke overschrijding dan toch als een opzettelijke te straffen, gaat mijns inziens wel wat ver. Gaarne zou ik in deze het gevoelen van de Regeering vernemen.

Ik heb nog een opmerking te maken aangaande een onderwerp, dat zoowel besproken is in de Memorie van Toelichting als in het Verslag der militaire commissie, namelijk het geval dat een militair twee tegenstrijdige bevelen ontvangt, en hoe gehandeld moet worden wanneer hij een bevel krijgt waarvan de uitvoering nadeelige gevolgen zou kunnen hebben of dat indruischt tegen elke gezonde opvatting van zaken.

De militaire commissie stelde voor om een bepaling op te nemen in de wet, dat niet strafbaar zou zijn de militair, die een uitdrukkelijk herhaald bevel van een bevoegden meerdere opvolgt, nadat hij dezen opmerkzaam heeft gemaakt op een reeds op hem rustende verplichting, waarmede de opvolging van dat bevel in strijd is. Hij zou dan van alle verantwoordelijkheid af zijn.

De Regeerings-commissaris heeft zich toentertijd in de militaire commissie tegen een dergelijke bepaling verzet, op grond dat reeds in het Wetboek van Strafrecht, artikel 40, in het geval was voorzien, daar dan voor den militair noodtoestand aanwezig was, zoomede dat in de bepaling gevaar school.

Nu heb ik ook getracht iets te ontwerpen om aan de gevoelde leemte te gemoet te komen; maar het is mij niet gelukt een behoorlijke formule te vinden, die in de Strafwet zou kunnen worden opgenomen en voor elk concreet geval den te volgen weg zou bepalen. Het is echter ontegenzeggelijk waar, dat wanneer aan een militair steeds geleeraard wordt, gij moet gehoorzamen, altijd gehoorzamen en stipt de bevelen uitvoeren, dat dan ook de man moet weten dat hij van een bevel zal mogen afwijken.

Dit geldt te meer, ingeval een meerdere een bevel geeft, waarvan degeen die het ontvangt, weet, dat de opvolging inderdaad nadeelige gevolgen zoude hebben, of een bevel geeft dat hij geheel onbevoegd is te geven. Ook daaromtrent zijn door de militaire commissie voorstellen gedaan, doch door den heer van der Hoeven bestreden, in hoofdzaak op dezelfde gronden als zooeven opgenoemd.

Kort geleden, en dus na het verschijnen van het verslag der militaire commissie en van de Memorie van Toelichting op het aanhangig wetsontwerp, zag het licht een dissertatie van den heer J. A. Eigeman: „Eenige beschouwingen over het bevel voornamelijk uit een militair-strafrechtelijk oogpunt."

In dat geschrift wordt deze aangelegenheid zeer uitvoerig behandeld en hoewel ik niet weet of de heer regeerings-commissaris promotor was van den schrijver...

De heer **van der Hoeven**, *Regeerings-commissaris*: Ja, Mijnheer.

De heer **Verhey**: wordt toch in het voorwoord dank gebracht aan den heer van der Hoeven voor de welwillende beoordeeling van het proefschrift. Dit was mij een aanleiding te meer om het geschrift eens flink na te gaan.

De schrijver van het proefschrift heeft belangrijke beschouwingen gegeven en op grond daarvan voorstellen gedaan tot opneming in de wet van enkele artikelen. Doch naar mijn meening is toch niet een zoodanige omschrijving verkregen, dat daardoor inderdaad alle omstandigheden goed zouden zijn gedekt.

Ik ben dan ook tot de overtuiging gekomen, dat de rechter voor elk geval zal hebben uit te maken, of de militair naar zijn beste weten heeft gehandeld, of er noodtoestand was en of hij zich niet lichtvaardig heeft onthouden van het gehoorzamen aan het bevel. Ik schaar mij dus aan de zijde van den heer Regeerings-commissaris, dat elk geval op zichzelf zal moeten worden beschouwd; ook de meergenoemde commissie trok haar voorstel in. Maar toch wensch ik de Regeering te vragen, of het niet mogelijk zou zijn, om, wanneer den militair gehoorzaamheid, zelfs blinde gehoorzaamheid, wordt ingeprent, hem toch in de wet zelf te doen kennen, dat er gevallen kunnen zijn, waarin afwijken van een bevel plicht kan zijn en dus daarin een korte aanwijzing te geven, opdat hij op een gegeven oogenblik de kracht moge hebben weerstand te bieden aan verkeerde bevelen en tot zelfstandig handelen.

Indien de Regeering daarvan het wenschelijke en mogelijke mocht inzien, zij het aan de Regeering overgelaten deswege een formuleering van een artikel aan te geven. Maar is dat niet het geval, dan zou ik de Regeering toch vragen de toezegging te willen doen om als deze ontwerpen zullen worden ingevoerd, in het Reglement op de krijgstucht, dat de Regeering zal uitgeven, concreet de verschillende toestanden te omschrijven en aan te geven hoe een militair dan zal moeten handelen.

De heer **van der Hoeven**, *Regeerings-commissaris*: Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigde is begonnen met de vraag of het woord „eigendunkelijk" niet kon worden vervangen. Dit punt is meermalen overwogen; wij hebben gedacht aan de woorden „opzettelijk, eigenmachtig", maar bij slot van rekening zijn wij tot de conclusie gekomen, dat eigendunkelijk het beste was, en dat hij, die, alleen met zijn eigen dunk te rade gaande, een bevel overschreed, per se strafbaar moest wezen, terwijl hij, die opzettelijk een bevel overschreed, niet altijd strafbaar mag zijn, omdat hij vaak zijn plicht doet door het bevel te overschrijden.

Ook eigenmachtig is niet zoo goed, omdat de man kan handelen uit onnadenkendheid.

Voorts is de geachte afgevaardigde gekomen op het zeer interessante punt over de twee tegenstrijdige bevelen, welk vraagpunt wij hier niet zullen kunnen uitmaken. Ik acht het niet mogelijk dienaangaande een onomstootelijken regel te geven, die altoos en in alle gevallen zal gelden, en zeker behoort die regel niet thuis in de strafwet. Maar zeker behoort een verwijzing, een algemeene regel dienaangaande in de reglementen, zooals die daar trouwens nu reeds in voorkomt.

Ik heb hier art. 3 van den inwendigen dienst, waar gesproken wordt over twee opvolgende, met elkaar strijdige bevelen, en hoe men daarbij handelen moet.

Nu is het geloof ik al verbazend veel in vergelijking met 50 jaren geleden, dat wij nu niet meer spreken van „blinde gehoorzaamheid" — de geachte afgevaardigde sprak er wèl van — en daar minder aan gelooven. Het is al veel, dat in een officieel staatsstuk als deze Memorie van Toelichting, die beschouwingen staan over gehoorzaamheid en den plicht tot ongehoorzaamheid. Verder kan men niet gaan. Het is niet mogelijk dit alles a priori vast te regelen en nog onmogelijker daarvoor een plaats te vinden in het wetboek. Ik kan namens de Regeering mededeelen, dat het voornemen bestaat voort te gaan op den ingeslagen weg en voor zooveel noodig positieve voorschriften op te nemen in een of ander reglement.

De heer **Verhey**: Ik dank den Regeerings-commissaris voor zijn antwoord. Het was mij ook bekend, dat voorschriften bestonden ten aanzien van het opvolgen van bevelen, die met elkaar in strijd zijn; maar ik acht dat niet voldoende. Ook in andere gevallen dient te zijn voorzien.

Het is mij echter aangenaam te mogen constateeren, dat de Regeering op den ingeslagen weg wil blijven voortgaan. Ik blijf er nochtans op aandringen, dat de vast te stellen bepalingen zullen worden opgenomen in het Reglement op de krijgstucht, waarvan bij deze debatten al zoo vaak sprake is geweest.

De heer **Bergansius**, *Minister van Oorlog:* De geachte afgevaardigde uit Rotterdam, de heer Verhey, merkte op dat hem bekend was art. 3 van het Reglement op den Inwendigen Dienst, waarin staat omschreven hoe men moet doen bij het ontvangen van opvolgende orders, doch vroeg hoe het moest gaan in het geval een order niet kan worden uitgevoerd.

Welnu, ook hierin is voor de hoofdzaak, dat is te velde, wel degelijk voorzien. Voor het geval dat iemand order heeft gekregen om een bepaalde taak uit te voeren en hij, op de plaats gekomen, ziet dat het opvolgen van die order verkeerd zou wezen of niet mogelijk is, schrijft het Voorschrift op den Velddienst in § 3 het volgende voor:

„Vindt hij den toestand ter plaatse anders dan ondersteld werd door hem, die het bevel of de opdracht gaf, dan is hij niet alleen bevoegd, maar ook verplicht, *zelfstandig de door hem noodig geachte* maatregelen te nemen, *ook al komen deze niet met het ontvangen bevel of de verstrekte opdracht overeen.*"

Intusschen zijn er nog andere zaken te regelen. In art. 80 Crimineel Wetboek staat o. a. hoe iemand moet handelen, indien hij zich door een gegeven bevel bezwaard gevoelt. Dit kan niet in het ontwerp strafwet worden uitgewerkt, maar moet, evenals de geheele regeling omtrent de bevelen, worden vastgesteld in het Reglement op den Inwendigen Dienst, of wel in de nadere voorschriften, die bij de invoering der wetsontwerpen zullen worden gegeven, zooals ook de geachte afgevaardigde schijnt te bedoelen. [Vgl. art. 71 Kr.]

De beraadslaging wordt gesloten en het *artikel* zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Wijzigingen,

voorgesteld door de Regeering in overleg met de Commissie van Voorbereiding, en goedgekeurd bij de tweede lezing van het ontwerp (10 Juni 1902).

a.) In het tweede lid van artikel 98, in plaats van „wordt gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren opgelegd", te lezen: „wordt hij

gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren".

Toelichting. Zie ad art. **73** [hiervóór, blz. 108].

b.) Den aanhef van het derde lid van artikel **98** te lezen: „Het maximum der in het eerste en het tweede lid gestelde straffen wordt verdubbeld".

Toelichting. Zie ad art. **73** [hiervóór, blz. 108].

c.) In het vierde lid van artikel **98**, in plaats van „het maximum der in het derde lid gestelde gevangenisstraf", te lezen: „het maximum der in het derde lid gestelde straffen".

Toelichting. Hier moet van „straffen" in het meervoud gesproken worden, omdat in het derde lid sprake is van de twee straffen van het eerste en het tweede lid.

d.) Het laatste lid van artikel **98** te lezen als volgt; „Indien het bevel het werkdadig optreden tegen den vijand, of de bestrijding van oogenblikkelijk zeegevaar betrof, wordt de schuldige gestraft met den dood, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren."

Toelichting. Zie ad art. **62** en **73** [hiervóór, blz. 24 en 108].

Voorloopig Verslag der Eerste Kamer.

Art. **98**, j°. **55**. *a.* Wat is een dienstbevel?

b. Alleen een bevel van den militairen chef?

c. Of ook eene wettige vordering van de burgerlijke overheid? (art. 184 der Gemeentewet.)

d. De aanwijzing van een deel der krijgsmacht volgens art. **55** ter voldoening aan die vordering van de burgerlijke overheid?

Moesten de vragen sub *b* en *d* bevestigend worden beantwoord en die sub *c* ontkennend, dan meenden sommige leden, dat daarvan eene weinig gemotiveerde en gerechtvaardigde ongelijkheid van straf het gevolg zou zijn.

Dan toch zou in het geval van art. 184 Gemeentewet j°. art. **55**

Antwoord der Regeering.

Art. **98**, *j°.* **55**. *a.* In het eerste ontwerp van Mr. VAN DER HOEVEN werd in dit artikel gesproken van „een bevel van een meerdere betreffende eene dienstaangelegenheid". Ter uitdrukking van hetzelfde begrip werd bij de samenstelling van het ontwerp van wet op de krijgstucht de eenvoudiger uitdrukking „dienstbevel" gebezigd, en deze is daarop (met algemeene instemming van de militaire commissie, die aan de gelijke beteekenis der beide uitdrukkingen niet twijfelde en „dienstbevel" een zeer gebruikelijke aanduiding achtte) door Mr. VAN DER HOEVEN ook in zijn gewijzigd ontwerp militair strafwetboek overgenomen en van daar in de Regeeringsontwerpen overgegaan.

Bij dit artikel, voorkomende in den titel „Misdrijven tegen de on-

van dit ontwerp de bevelhebber van het in de plaats aanwezige krijgsvolk, tot wien de burgerlijke overheid zich wendt, wanneer hij aan de verordening [lees: vordering] niet voldoet en weigert hulp te verleenen, de straf beloopen, gesteld bij art. 357 Wetboek van Strafrecht, d. i. zonder eenige onderscheiding van verschillende gevallen, eene gevangenisstraf van hoogstens drie jaren, maar zou de door hem aangewezen onderbevelhebber, die aan het hoofd van de aangewezen krijgsmacht gesteld wordt, in geval van weigering of verzuim om aan de opdracht of den last te voldoen en aan de burgerlijke overheid de gevraagde hulp te verleenen, volgens art. **98**, al naar mate van de daar gemelde verschillende omstandigheden, met de aldaar gestelde verschillende straffen van (aangenomen, dat ingevolge art. **55** oorlogstijd aanwezig wordt geacht) *vier*, *acht* en *twaalf* jaren gevangenisstraf en zelfs met den dood gestraft kunnen worden.

Of moet wellicht de vraag sub *d* mede ontkennend worden beantwoord en — evenals dit in Frankrijk onlangs geschied is — aangenomen worden, dat de bevelhebber, die een onder hem dienend officier aanwijst ter voldoening aan eene vordering van het civiel gezag, zoodoende geen dienstbevel geeft, doch slechts de vordering van het civiel gezag overbrengt?

Eigendunkelijk. Een lid stelde de vraag, wat *eigendunkelijk* beteekent, en of die uitdrukking opzet in zich sluit.

Andere leden meenden, dat *eigendunkelijk* dezelfde beteekenis heeft

dergeschiktheid", is altoos alleen en uitsluitend gedacht aan bevelen door een meerdere aan een mindere gegeven, nooit aan vorderingen van de eene autoriteit aan de andere, dus noch aan de in art. **55** bedoelde vorderingen van den burgemeester of den Commissaris der Koningin in de provincie, noch aan die van de ambtenaren, die ingevolge artt. 27, 96, tweede lid, 106 of 342, tweede lid, van het Wetboek van Strafvordering de hulp der gewapende macht kunnen inroepen. Tusschen den burgemeester, den Commissaris der Koningin in de provincie, de opsporingsambtenaren, de deurwaarders, de ambtenaren van het openbaar ministerie enz., die vorderingen doen, eenerzijds en den „bevelhebber van de schutterij of het krijgsvolk" of „de gewapende macht", die aan de vorderingen gevolg, heeft te geven, anderzijds bestaat geene verhouding van „ondergeschiktheid" geene verhouding van „meerdere" tot „mindere" (Conf. „vordering" van het O. M. aan den rechter). De „vorderingen", „hulpinroepingen", „aanvragen" van die ambtenaren zijn geene „dienstbevelen" in den zin van het Militair Strafwetboek.

b en *c*. Uit het bovenstaande blijkt, dat onder „dienstbevel" alleen het bevel van een militairen meerdere wordt verstaan.

d. De order van den garnizoens- of plaatselijken commandant, gericht tot een der korpscommandanten en hiertoe strekkende, dat door diens troepen worde voldaan aan de vordering van den burgemeester

als *eigenmachtig*, en dat de redactie van art. 98 al. 1 medebrengt, dat die uitdrukking *opzet* veronderstelt. enz., is, als zijnde een bevel van een meerdere aan een mindere (art. 51, n°. 3) betreffende eene dienstaangelegenheid, zeer zeker een „dienstbevel".

De beschouwing, als zoude de garnizoens- of plaatselijke commandant slechts de vordering van den burgemeester enz. overbrengen aan den korpscommandant, komt den ondergeteekenden beslist onjuist voor, omdat de vordering gericht is en moet zijn tot hèm, als bevelhebber, niet tot den onder hem dienenden korpscommandant, en hij de vordering alzoo niet aan een ander heeft over te brengen, maar op hemzelven de plicht rust, te zorgen dat er aan worde voldaan.

De opmerking, dat tusschen de ééne, niet naar verschillende gevallen zich wijzigende strafbepaling van art. 357 Strafwetboek voor den bevelhebber, die aan de vordering geen gevolg geeft, en de verschillende strafpositiën van art. 98 ontwerp Militair Strafwetboek voor den ongehoorzamen lageren bevelhebber geen uniformiteit bestaat, is juist. De ondergeteekenden doen echter opmerken, dat, indien dit verkeerd is, de fout schuilt bij art. 357 Strafwetboek en niet in het ontwerp; en zij stellen zich voor te overwegen, of in de invoeringswet van het Militair Strafwetboek een wijziging van art. 357 zal moeten worden opgenomen. Tevens echter vestigen zij er reeds nu de aandacht op, dat de ongehoorzaamheid in het militair recht altoos een veel zwaarder delikt is, dan de niet-voldoening aan eene vordering van een burgerlijk ambtenaar (art. 184 Strafwetboek); en wel opmerkelijk is het, dat op het feit, bij ons art. 357 Strafwetboek strafbaar gesteld met een maximum van 3 jaar, in art. 259 van den Belgischen Code Pénal slechts een maximum gevangenisstraf van 3 maanden is gesteld.

Eigendunkelijk. Aanvankelijk was de uitdrukking *eigenmachtig* gebezigd. Zij is vervangen door *eigendunkelijk*, 1°. om gelijkheid van uitdrukking met art. 113 te verkrijgen, en 2°. omdat in „eigendunkelijk" d. i. uitsluitend met eigen dunk, met eigen inzicht te rade gaande en zonder zich te storen aan de gegeven orders, niet alleen het opzet, maar ook het zoogenaamd voorwaardelijk opzet of de *dolus eventualis* nog duidelijker liggen opgesloten, dan in „eigenmachtig".

Culpose overschrijding van een dienstbevel valt onder art. 99.

Beraadslaging in de Eerste Kamer.

(23 April 1903.)

De heer **van Asch van Wijck**: [Zie het begin dezer rede in Deel I, blz. 298].

In de tweede plaats zou ik een enkel woord willen zeggen over het woord „eigendunkelijk" dat in enkele artikelen, zooals bijv. in de artikelen 68, 73, 98 en 113 voorkomt.

In art. 73 wordt straf bedreigd tegen hem die in tijd van oorlog weigert of

opzettelijk nalaat te gehoorzamen aan een bevel of vordering, gedaan door een daartoe bevoegden militair, of zoodanig bevel of vordering *eigendunkelijk* overschrijdt.

Dat eigendunkelijk is een eigenaardig woord, dat een niet onaardige uitdrukking is voor hetgeen men in de strafrechtwetenschap noemt: „dolus eventualis", „voorwaardelijk opzet" of volgens anderen, „bewuste schuld". Maar zooals het hier in dit artikel staat, schijnt het zoowel „opzet" als „schuld" te beteekenen. Ik vraag waarom, terwijl wel het opzettelijk nalaten, maar niet het schuldig nalaten strafbaar is gesteld, voor het overschrijden daarentegen niet geëischt wordt opzet, maar dit reeds strafbaar is wanneer het eigendunkelijk geschiedt.

Eigendunkelijk kan, zooals ik het hier lees, toch niet voor synoniem met opzet worden gehouden. In art. **98** heeft men een dergelijk geval; daar geldt het, het weigeren of opzettelijk nalaten te gehoorzamen aan een dienstbevel, of het eigendunkelijk overschrijden daarvan. Het komt mij voor dat het culpose handelen in beide gevallen of in geen van beide had moeten zijn strafbaar gesteld.

In art. **68**, sub 2°., wordt het eigendunkelijk ontruimen of verlaten van een plaats, post of vaartuig strafbaar gesteld, en in art. **113** wordt de schildwacht die zijn post eigendunkelijk verlaat, strafbaar gesteld. Ook hier dus geen onderscheid tusschen „opzet en schuld".

De Regeering daarop attent gemaakt, heeft dit bij de schriftelijke behandeling erkend, erkend ook dat het geen aanbeveling verdiende. Op bladz. 90 van het Verslag der Tweede Kamer [hierna, bij art. **113**] leest men: „ofschoon het in het algemeen zeker geen aanbeveling verdient, om dolose en culpose delicten onder een en dezelfde strafbepaling te doen vallen, is het gewenscht, ten aanzien van dit delict, een uitzondering te maken." En dan volgt, dat het delict van den schildwacht die zijn post verlaat, zoo ernstig is, dat men het ook als culpoos delict zeer streng moet straffen. En dat wordt dan verder aangedrongen met de mededeeling, dat in verschillende buitenlandsche wetgevingen daarin ook geen onderscheid is gemaakt.

Eindelijk zegt de Regeering omtrent de bepaling in het vorige wetsontwerp — in de Tweede Kamer was namelijk de opmerking gemaakt, dat althans voor het in het 3de lid van art. **113** genoemde geval in het vorige ontwerp onderscheid was gemaakt tusschen „opzet" en „schuld" — dat dit onderscheid niet als een deugd van het ontwerp is te beschouwen. Onze Strafwet heeft echter veel scherper dan vroeger het opzet op den voorgrond gesteld en zij eischt, dat het opzet om de strafbare daad te plegen bepaald worde bewezen. Vroeger gold het als doodslag, wanneer iemand mishandeld was met doodelijken afloop, tegenwoordig moet het opzet om te dooden wel degelijk afzonderlijk worden bewezen. Hoe ernstig nu ook het misdrijf moge zijn van een schildwacht die zijn post verlaat of van een commandeerenden officier die den onder zijn bevelen geplaatsten post of vaartuig ontruimt of verlaat, toch moet worden onderscheiden, of hij dit doet met het opzet dien post te verlaten dan wel of hij ten gevolge van omstandigheden een schuldig verzuim pleegt, zonder het bepaalde opzet daartoe te hebben.

Ik acht het niet in overeenstemming met de beginselen van ons strafrecht gelijkelijk te straffen het opzettelijk gepleegde en het culpose delict, al vormen beide een zeer ernstig misdrijf; want het behoeft geen betoog dat, al maakt men het bedoelde onderscheid, ook het culpose delict zwaar kan — en behoort te — worden gestraft.

Deze opmerkingen wilde ik aan de aandacht van de Vergadering en van de Regeering onderwerpen.

De heer **van der Hoeven**, *Regeerings-commissaris:* [Zie het begin dezer rede in Deel I, blz. 299].

De tweede opmerking van den geachten afgevaardigde betreft het woord „eigendunkelijk". Ik heb de plaatsen die hij geciteerd heeft, niet zoo snel kunnen opschrijven,

maar ik durf hem toch wel doen opmerken, dat zijn artikelenreeks niet volledig was, want de uitdrukking komt op zes verschillende plaatsen in het wetsontwerp voor. Dit doet er echter niets toe, want het woord „eigendunkelijk" beteekent in het ééne artikel precies hetzelfde als in het andere. Naar die beteekenis is in het Verslag ook al gevraagd en er is in de Memorie van Antwoord op geantwoord, maar in die Memorie is er in gansch anderen zin op geantwoord dan gelijk nu de geachte afgevaardigde het hier heeft voorgedragen. Naar het inzien en de opvatting van den heer van Asch van Wijck beteekent „eigendunkelijk" zoowel „opzettelijk" als „door schuld". Daar zijn wij het volstrekt niet mede eens, zoodat ik op dien grond reeds dadelijk kan zeggen dat, aangezien ons uitgangspunt gansch en al verschilt, de beschouwingen die de geachte afgevaardigde daaraan heeft vastgeknoopt geen van alle door de Regeering worden gedeeld.

De geachte afgevaardigde doet het voorkomen of als in „eigendunkelijk" ook schuilt het „door schuld", het culpose begrip. In de Memorie van Antwoord staat echter precies het tegenovergestelde te lezen. De tegenstelling wordt ook bewezen door de geschiedenis van de wet. Dit woord — het werd reeds in de stukken gereleveerd — stond eerst niet op al die plaatsen in het ontwerp.

Daar stond somtijds „eigenmachtig", er heeft ook wel eens gestaan „opzettelijk", maar men is per slot van rekening gekomen tot de conclusie, dat het verreweg het verstandigste was om op deze 6 verschillende plaatsen te nemen het woord *eigendunkelijk*, omdat het zoo volkomen juist uitdrukte wat wij bedoelden: dat iemand — gelijk het staat in de Memorie van antwoord — uitsluitend met eigen dunk, met eigen inzicht te rade gaat. Ik acht het onmogelijk die uitdrukking „te rade gaan", te verbinden aan het begrip, dat een feit aan iemands schuld is te wijten. Schuld hebben is juist een bewijs, dat de man niet te rade is gaan. Het wezen der schuld bestaat hierin, dat men niet voldoende heeft nagedacht over een handeling en dientengevolge veroorzaakt een gevolg dat men niet had mogen veroorzaken en ook niet veroorzaakt zou hebben, wanneer men behoorlijk had nagedacht. Wanneer men te rade gaat, heeft men opzettelijk gehandeld.

In ieder geval, naar de bedoeling van den steller van het ontwerp en van de Regeering, zooals hier in de Memorie van Antwoord is neergeschreven, blijkt duidelijk, dat in het begrip „eigendunkelijk" niet slechts ligt opgesloten het begrip „opzet", maar dat het woord „eigendunkelijk" expres gekozen is, omdat naar ons oordeel in géén ander woord het opzet zóó duidelijk zou worden uitgedrukt.

De geachte afgevaardigde zegt ook zeer ten onrechte, dat „eigendunkelijk" eigenlijk gelijkstaat met dolus eventualis of voorwaardelijk opzet of bewuste schuld.

Voorwaardelijk opzet en bewuste schuld verschillen bij mij als dag en nacht; het een is een soort van opzet, het andere is een soort van schuld. Wat hiervan ook zij, met het uitgangspunt, dat in „eigendunkelijk" schuld schuilt, kunnen wij het niet eens zijn, zoodat in de eerste plaats minder juist de opmerking is gemaakt ten aanzien van de artt. **73** en **98**, waar dan wel strafbaar gesteld zou zijn het culpose „overschrijden" van een dienstbevel, maar niet het culpose „nalaten", dat is het door schuld niet nakomen van zoodanig bevel. Van ongehoorzaamheid, te wijten aan onachtzaamheid, wordt alleen in art. **99** gewag gemaakt; in art. **98** daarentegen wordt uitsluitend gesproken van opzettelijke ongehoorzaamheid.

Wat nu art. **113** betreft, zoo is dit van geheel bijzonderen aard.

Niet ten gevolge van een opmerking van den een of den ander, maar van meet af heeft men hier te doen gehad met een exceptie op den regel die zooveel mogelijk moet gelden ten aanzien van alle mogelijke misdrijven, namelijk dat in de wet moet staan of zij opzettelijk moeten gepleegd zijn, dan wel of ook het culpose feit strafbaar zal zijn.

Men is van meet af tot de conclusie gekomen, dat deze vraag hier moest worden

veronachtzaamd en dat, naast het eigendunkelijk verlaten van een post, de beide vormen van het delict onder één hoed moesten zijn te vangen, zoowel het dolose als het culpose. Waarom? Ik zeg nog eens, zooals in de Tweede Kamer ten aanzien van een geheel ander onderwerp: omdat het niet anders kan. Dat heeft ook de Tweede Kamer erkend op grond van de beweegredenen, welke ons daartoe gebracht hebben; men kan in de wet niet onderscheiden naargelang de schildwacht culpoos dan wel opzettelijk zijn plicht niet doet op zijn post. Het moet zoo, omdat het onmogelijk is naderhand te bewijzen of de schildwacht expres is gaan slapen, dan wel bij ongeluk in slaap is gevallen.

Wanneer wij in het hoogst belangrijk artikel betreffende den plicht der schildwachten, waarmede zulke kolossale belangen gemoeid zijn, gaan onderscheiden tusschen opzet en schuld, dan zou elke schildwacht, die zich aan overtreding van dit artikel had schuldig gemaakt, zich daarop beroepen en zeggen: ik heb het niet opzettelijk gedaan, maar ik ben bij ongeluk in slaap gevallen. Nu is het natuurlijk onmogelijk ten aanzien van een schildwacht, die alleen heeft gestaan, naderhand uit te maken of het slapen al dan niet met opzet heeft plaats gehad.

Daarom hebben wij van meet af in het artikel geen onderscheid gemaakt tusschen opzet en schuld.

Nu wees de geachte spreker er op, dat in de stukken ergens herinnerd is, dat dit in één van de vormen, die het wetsontwerp heeft gehad, ten deele wel het geval is geweest, dat dit opzet daar weder verdwenen is, en dat toen naar aanleiding van een destijds gemaakte opmerking, door ons geantwoord is, dat het werkelijk niet als een deugd van dat wetsontwerp te beschouwen was.

Dat zeg ik nog eens, maar ik zeg het niet in het verband waarin de geachte spreker het opvat.

In het algemeen blijf ik toch bij mijn meening, dat het een fout is niet te onderscheiden tusschen *dolus* en *culpa*, maar hier, in dit artikel, zou, bij uitzondering, de inachtneming van dat onderscheid een fout zijn. Toen dan ook de Regeering van 1892 het woord „opzettelijk" in het artikel gebracht had, hebben wij later naar aanleiding daarvan geschreven, dat die invoeging aldaar niet als een deugd van het wetsontwerp te beschouwen was, ofschoon wij er bij kunnen en willen voegen, dat het in het algemeen aanbeveling verdient, waar het behoort, het woord „opzet" of „schuld" te plaatsen.

Nu schijnt de geachte spreker, wanneer ik hem goed begrepen heb, die samenvoeging van het dolose en het culpose feit in één bepaling niet goed te vinden, en wijst hij er op, dat er groot onderscheid is tusschen het feit dat een schildwacht zijn plicht opzettelijk niet doet en het feit dat hij het bij ongeluk niet doet.

Ik antwoord daarop *concedo*. Daartusschen is zeer groot onderscheid. Wanneer in een geval duidelijk blijkt dat de man opzettelijk gehandeld heeft, en in een ander geval, dat het feit slechts aan de schuld van den betrokken persoon was te wijten, dan zullen zij ook niet dezelfde straf krijgen. Het artikel geeft den rechter wel de bevoegdheid dezelfde straf op te leggen, maar hij zal dezelfde straf dan niet geven. Zoo komen wij nu weder tot ons punt van uitgang. Wij moeten er ook ten aanzien van dit artikel op vertrouwen, dat wij te doen zullen hebben met verstandige rechters. Een verstandig rechter zal aan den man van wien blijkt dat hij opzettelijk is gaan slapen, veel meer straf geven dan aan een ander van wien blijkt dat hij door schuld in slaap is gevallen, omdat de eerste veel meer straf verdient dan de tweede.

De heer **van Asch van Wijk**: [Zie het begin dezer rede in Deel I, blz. 299].

Ten aanzien van het tweede punt moet ik opmerken, dat, waar de heer Regeerings-commissaris begon met te zeggen, dat ik een volkomen onjuiste opvatting had van het woord „eigendunkelijk", dit door het einde van zijn rede eenigszins is weer-

sproken. Daar toch heeft hij uitdrukkelijk betoogd, — wat trouwens door de Regeering bij herhaling gezegd is èn op bladz. 15 èn op bladz. 90 van het Verslag der Tweede Kamer [Deel I, bladz. 78, en hierna, bij art. **113**] — dat het dolose en het culpose delict onder één woord worden gebracht, het woord „eigendunkelijk".

Nu weet de heer Regeerings-commissaris veel beter dan ik, dat er nog altijd een strijd is over de vraag — dit is bij de behandeling van het Strafwetboek ook uitgekomen — of voorwaardelijk opzet „schuld" is dan wel „opzet". En omdat dit altijd nog een dubieus punt is, acht ik het niet gelukkig, dat in de wet een woord gebruikt wordt dat de twee beteekenissen kan hebben. Het was daarom dat ik die opmerking maakte, want het is, dunkt mij, niet tegen te spreken — en de Regeering geeft dit voor art. **113** eigenlijk toe — dat het woord „eigendunkelijk" een ruimere beteekenis heeft dan „opzettelijk" en dus ook schuld omvat, en dat deze beteekenis in alle artikelen waarin het woord gebruikt wordt, dezelfde is. Maar, Mijnheer de Voorzitter! ik zal het hierbij laten.

Art. 99.

Indien de ongehoorzaamheid van den militair aan onachtzaamheid is te wijten, wordt hij gestraft:

1°. met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren, indien het feit is gepleegd in tijd van oorlog;

2°. met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren, indien het bevel het werkdadig optreden tegen den vijand, of de bestrijding van oogenblikkelijk zeegevaar betrof.

(*Kan krachtens art.* 2, *n°.* 2, a, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

I.

In Ontw. v. d. H. I was de strafschaal voor de culpose ongehoorzaamheid,

buiten tijd van oorlog . . . . 9 maanden;
in „ „ „ . . . . 2 jaren, en
bij werkdadig optreden tegen den vijand of zeegevaar . . . . 6 jaren.

Verslag van de Militaire Commissie.

„De meerderheid der subcommissie van de Landmacht meende, dat de ongehoorzaamheid, die het gevolg is van onachtzaamheid, in tijd van vrede altijd disciplinair kan gestraft worden. Een lid achtte de straf van art. 101 n°. 1 [*vervallen*] te zwaar, en wenschte die op hoogstens zes maanden te zien gesteld.

„Ter verdediging van eerstgenoemd voorstel werd door een lid aangevoerd, dat hem de gronden, vermeld in het laatste gedeelte der aan-

teekeningen op art. 101 [99] [1]), niet afdoende voorkomen, om op dit feit zulk eene zware straf te stellen. Volgens die aanteekening wordt rekening gehouden met de ernstige gevolgen, welke het verzuim na zich kan sleepen, hetgeen in strijd is met de aanteekening op art. 100 [98] [2]), waar de nadeelige gevolgen buiten beschouwing worden gelaten.

„Mr. VAN DER HOEVEN antwoordde, dat het hem wenschelijk is voorgekomen, de culpose ongehoorzaamheid onder enkele omstandigheden voor den krijgsraad te kunnen brengen. Men denke b. v. aan het geval, dat een kwartiermaker zijn plicht niet heeft gedaan, ten gevolge waarvan een aantal militairen, na een bij zeer ongunstig weder afgelegden vermoeienden marsch, in het hun aangewezen nachtkwartier niet onder dak kunnen worden gebracht of geen voedsel vinden. Ziekte kan daarvan het gevolg zijn.

„Ook het uit onachtzaamheid niet opvolgen van de voorgeschreven maatregelen bij het vervoer van buskruit kan onberekenbare gevolgen na zich sleepen.

„Met betrekking tot de aangevoerde inconsequentie in de memorie van toelichting werd medegedeeld, dat bij misdrijven, door opzet gepleegd, de gevolgen steeds buiten beschouwing worden gelaten; bij culpose delicten daarentegen niet. Bij deze hangt de strafwaardigheid juist van de gevolgen af. Heeft het verzuim bij het vervoer van buskruit zulke gevolgen, dat de algemeene veiligheid van personen of goederen in gevaar wordt gebracht, dan zal Titel VII, Boek II van het Wetboek van Strafrecht toepasselijk zijn, terwijl in het Ontwerp het feit gestraft wordt, omdat het zulke ernstige gevolgen kan hebben.

„Met het voorstel van het eene lid der subcommissie van de Landmacht kon de ontwerper zich vereenigen.

„Het eerste voorstel om art. 101 n°. 1 [*vervallen*] te doen vervallen, werd met 5 tegen 2 stemmen afgestemd.

„Met algemeene stemmen werd het voorstel aangenomen, om de straf in n°. 1 op zes maanden te stellen."

II.

In ONTW. 1897 kwam de bepaling niet voor.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Bij art. 99 [98]. Aan den anderen kant meenden sommige leden dat ook tegen culpose ongehoorzaamheid aan een dienstbevel straf behoort te worden bedreigd.

Anderen echter verlangden voor dat geval slechts disciplinaire bestraffing te zien toegelaten.

---

1) Memorie van toelichting, bladz. 89 [hierna, blz. 252, noot 1].
2) Memorie van toelichting, bladz. 88, regel 32 en volgg. [hiervóór, blz. 232].

Culpose ongehoorzaamheid kan zulke ernstige gevolgen hebben, dat disciplinaire bestraffing daarvoor niet voldoende is te achten. De Regeering kan dus medegaan met het denkbeeld van sommige leden en herstelt het in het oorspronkelijk ontwerp daaraan gewijde artikel [1]).

ONTW. 1901. ART. 99*a*. Indien de ongehoorzaamheid van den militair aan onachtzaamheid is te wijten, wordt hij gestraft:

1⁰. met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden, indien het feit is gepleegd buiten tijd van oorlog;

2⁰. met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren, indien het feit is gepleegd in tijd van oorlog;

3⁰. met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren, indien het bevel de in het slot van het vorig artikel omschreven strekking had.

Verslag van het mondeling overleg.

Ook op het doen vervallen van het hier sub 1⁰ bepaalde meent de Commissie te moeten aandringen.

Voorts zou zij dit artikel genoemd willen zien in artikel **2**, sub 2⁰, van het ontwerp van Wet op de Krijgstucht.

Tegen intrekking van het sub 1⁰. bepaalde, heeft de Regeering geen bezwaar. [2⁰ en 3⁰ werden dus 1⁰ en 2⁰.]

Het artikel zal in zijn geheel opgenomen worden in art. **2**, sub 2⁰., van het ontwerp-wet op de Krijgstucht.

Wijziging,

voorgesteld door de Regeering in overleg met de Commissie van Voorbereiding, en goedgekeurd bij de tweede lezing van het ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902).

In artikel **99**, sub 2⁰., in plaats van „de in het slot van het vorig artikel omschreven strekking had", te lezen: „het werkdadig optreden tegen den vijand, of de bestrijding van oogenblikkelijk zeegevaar betrof".

---

1) [De Memorie van Toelichting daarbij luidde:
„De culpose ongehoorzaamheid of dienstverzaking zal in vredestijd in den regel en in oorlogstijd dikwerf disciplinair kunnen worden afgedaan. Zelfs in vredestijd zal echter somtijds de achteloosheid van den militair zóó onverantwoordelijk groot wezen en kan zijn verzuim zóó ver strekkende gevolgen na zich slepen, dat ook dan de mogelijkheid om een vrij ernstige straf uit te spreken, niet mag worden buitengesloten."]

Toelichting. Verwijzingen naar vorige artikelen verdienen geen aanbeveling en zijn ook in strijd met de terminologie van het Strafwetboek.

Art. 100.

De militair die opzettelijk een meerdere feitelijk bedreigt met geweld, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren.

Indien het feit in dienst wordt gepleegd, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren.

I.

Verslag der Militaire Commissie.

Door een lid werd in overweging gegeven, eene zwaardere straf te stellen op bedreiging van een meerdere met de militaire wapenen. In het Crimineel Wetboek is dit uitgedrukt door het „trekken van het geweer". De wetgever van 1815 achtte dit feit zoo ernstig, dat hij het gelijk stelde met het plegen van eene daad van geweld. In de memorie van toelichting wordt als reden opgegeven, waarom geen onderscheid wordt gemaakt tusschen het dreigen met de gebalde vuist of met wapenen, o. a. dat het begrip „wapenen" zoo geheel onbestemd is. Die reden is niet zoo klemmend met betrekking tot de „militaire wapenen", omdat men stellig weet, welke de militaire wapenen zijn. Grond voor strafverzwaring is genoegzaam te vinden in het onmiddellijk bij de hand hebben en het zeer gevaarlijke van die wapenen, maar vooral in het misbruik van het wapen, dat den militair voor geheel andere doeleinden gegeven is en dat hij tegen zijn meerdere keert.

Een ander lid voerde hiertegen aan, dat het verschil tusschen de bedreiging met een sabel en die met een gloeienden pook niet zoo groot is, om het eerste zwaarder strafbaar te stellen.

Een voorstel werd niet ingediend.

Door een ander lid werd voorgesteld, de straf te verhoogen tot drie jaren.

Mr. Van der Hoeven merkte op, dat hij aanvankelijk op dit misdrijf eene zwaardere straf dan twee jaren had gesteld, maar daarvan is moeten terugkomen, omdat op het in art. 96 [94] vermelde feit, waarbij eene feitelijkheid moet plaats hebben, ook twee jaren staat, en het een misstand in het Ontwerp zou wezen, indien men de gepleegde feitelijkheid minder zwaar kan straffen dan de feitelijke bedreiging.

Met 5 tegen 2 stemmen werd het voorstel verworpen.

II.

Memorie van Toelichting.

Art. **100** *en volgende.* Bedreigingen en aanrandingen tegen den persoon van den meerdere behooren tot de allerzwaarste militaire misdrijven. Een beleedigende uitdrukking ontsnapt allicht den mond, doch hij die zich niet ontziet, daden van geweld tegen zijn superieur te plegen, heeft waarlijk alle gevoel van ondergeschiktheid afgeschud. Zullen de grondvesten van den geheelen militairen dienst niet omver gehaald worden, dan moeten altoos, maar vooral in oorlogstijd, zeer ernstige straffen ter zake van zoodanig feit kunnen worden opgelegd, ook om bij andere militairen de navolging van het verderfelijke voorbeeld [1]) te voorkomen.

Art. **100.** Reeds de enkele feitelijke bedreiging met geweld tegen den meerdere eischt voorziening. De in het Wetboek van Strafrecht hierover voorkomende bepalingen [2]) zijn voor de militaire verhoudingen geheel onvoldoende.

In het artikel kan niet worden onderscheiden naar den vorm waarin of naar de wijze waarop de feitelijke bedreiging plaats heeft, hetzij enkel door de gebalde vuist naar den meerdere op te heffen, hetzij door hem met wapenen of andere gevaarlijke werktuigen te dreigen. Het begrip wapenen is te beperkt; de uitdrukking gevaarlijke werktuigen [3]) is te onbestemd; en in een wetboek, hoofdzakelijk voor krijgslieden geschreven, te spreken van vreesverwekkende middelen (artt. 138 en 139 Swb.), ware minder passend.

Het artikel betreft alleen de bedreiging die niet door poging tot feitelijke insubordinatie is gevolgd. Is dit laatste wel het geval, dan wordt ze als zoodanig gestraft.

Bij oppervlakkige beschouwing kan het vreemd toeschijnen, dat volgens dit artikel reeds de feitelijke bedreiging even zwaar kan worden gestraft als krachtens artikel 95 [94] het plegen eener beleedigende feitelijkheid. Hiervoor bestaan echter goede redenen. Vooreerst zal uitsluitend bij zeer lichte feitelijkheden artikel 95 [94] alleen toepasselijk zijn. Zijn zij van meer heftigen aard, — was des daders oogmerk gericht zoowel op de krenking van het eergevoel als op het aandoen van pijn, zoodat ze tevens als mishandeling of als feitelijke insubordinatie zijn te qualificeeren, dan zal volgens het eerste lid van artikel 55 van het Wetboek van Strafrecht de zwaarste strafbepaling moeten worden toegepast. Artikel **100** kon echter niet naar de mate van het geweld, waarmede nog slechts wordt gedreigd, worden gesplitst. Dit artikel

1) Beaujon, Proeve, art. 55 en vlgg.
2) Zie vooral art. 285 Swb.
3) Duitschland § 97.

slaat dus ook op bedreigingen met een mes, een sabel, een geladen geweer, enz.

Een tweede reden waarom de straf wegens bedreiging met eene feitelijkheid zeker even zwaar moet zijn als die wegens de gepleegde feitelijkheid in het geval van artikel 95 [**94**], is, dat bij het misdrijf in dit laatste artikel omschreven, de feitelijkheid slechts is het middel, terwijl zij bij het misdrijf van artikel **100** doel is.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

De onderscheiding tusschen feitelijke bedreiging, het plegen eener beleedigende feitelijkheid en feitelijke insubordinatie — bl. 82 der Memorie van Toelichting [hiervóór, blz. 254] — achtten sommige leden te specieus.

> Tusschen de drie genoemde misdrijven bestaat inderdaad een zóó kenmerkend onderscheid, dat zij niet in één artikel behooren te worden samengevat.

alinea 1. Waarom wordt hier in afwijking van art. 285 van het Wetboek van Strafrecht gesproken van „feitelijk bedreigt"?

> Dit artikel heeft alleen de feitelijke bedreiging op het oog, art. 285 Strafwetboek daarentegen ook de mondelinge.
>
> De mondelinge bedreiging kwam in het oorspronkelijk ontwerp voor in het artikel, dat thans art. 94 [**92**] is, en moet daarin weder worden hersteld. Zooals het ontwerp nu luidt, bevat het in dit opzicht eene leemte.

alinea 2. Wat is de beteekenis van „in dienst"? Het begrip vereischt omschrijving.

> „In dienst" beteekent hetzelfde als „terwijl hij is dienstdoende" (art. 84 [**83**], n°. 4) [1]); doch aan de eerstvermelde uitdrukking is in art. 58 [**60**] eene extensieve beteekenis gegeven. Omschrijving van het begrip is evenmin noodig als in het Wetboek van Strafrecht die van „in de rechtmatige uitoefening zijner bediening".

Verslag van het mondeling overleg.

Tweede lid. De Regeering merkt in haar antwoord op blz. 84 van het Verslag [hierboven] op, dat de hier voorkomende term „in dienst" hetzelfde beteekent als „terwijl hij is dienstdoende" in art. 84 [**83**] n°. 4. Met het oog hierop zou de Commissie ook hier laatstgemelde uitdrukking

---

1) [Dit antwoord is niet juist. Zie *Regeeringsnota* van 18 April 1902, hierna, blz. 256, — noot 8 bij Mem. v. Toel. op art. **4**, Deel I, blz. 95, — en *Beraadslaging in de Tweede Kamer* over art. **60**, Deel I, blz. 602—606.]

gebezigd willen zien. Daardoor zal gelijkheid van terminologie worden verkregen.

Voorts zou zij in den IX^den titel eene omschrijving van het begrip „terwijl hij is dienstdoende" opgenomen willen zien, evenals van het begrip „in dienst", hetwelk in andere artikelen voorkomt.

De Regeering deelde mede dat het bij haar een punt van overweging uitmaakt of niet overal in het ontwerp dezelfde uitdrukking, hetzij „in dienst", hetzij „terwijl hij is dienstdoende", zou kunnen worden gebezigd.

Eene omschrijving als de Commissie verlangt, acht zij zeer moeilijk te geven. Liever wil zij het aan de jurisprudentie overlaten elk gegeven geval te toetsen aan de gewone beteekenis die in militaire kringen aan de genoemde begrippen wordt gehecht.

Regeeringsnota van 18 April 1902.

Tweede lid. De nadere overweging heeft geleid tot het besluit de beide uitdrukkingen „in dienst" en „terwijl hij is dienstdoende" te behouden, overal waar die thans in het wetsontwerp voorkomen, omdat zij inderdaad verschillen in beteekenis, welk verschil met name in art. 84 [**83**], n°. 4, is in het oog gehouden. Hij die is „dienstdoende", is per se ook „in dienst", maar het omgekeerde is niet altijd het geval. De matroos aan boord is, wanneer hij zijn nachtrust geniet, wèl „in dienst", maar niet „dienstdoende".

Art. 101.

De militair die opzettelijk een meerdere feitelijk aanrandt, zich met geweld of bedreiging met geweld tegen hem verzet, hem van zijn vrijheid van handelen berooft, of hem door geweld of bedreiging met geweld dwingt tot het volvoeren of tot het nalaten eener dienstverrichting, wordt, als schuldig aan feitelijke insubordinatie, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste acht jaren.

Indien het feit eenig lichamelijk letsel ten gevolge heeft, wordt de schuldige gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren.

Indien het feit den dood ten gevolge heeft, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren.

I.

Verslag van de Militaire Commissie.

Dit artikel is door den ontwerper in zooverre gewijzigd, dat de feitelijke aanranding van den meerdere is vooropgezet, om duidelijk te laten uitkomen, dat het voornamelijk gericht is tegen de feitelijke insubordinatie.

Door een lid werd nog in overweging gegeven, of eene splitsing van dit artikel niet wenschelijk is. De feiten van geweldpleging tegen een meerdere en het uitoefenen van dwang op dezen hebben een verschillend karakter. Het doel van het eerste feit is, afgescheiden van den dienst, een meerdere aan te randen of zich tegen hem te verzetten; dit is als het ware een persoonlijk feit. Het tweede daarentegen heeft voornamelijk betrekking op den dienst en strekt om, door geweld of bedreiging met geweld, het volvoeren of het nalaten van eene dienstverrichting door den meerdere te beletten.

Mr. VAN DER HOEVEN meende, dat tusschen die feiten niet zooveel verschil aanwezig is. De militair, die met geweld of met bedreiging tot geweld een meerdere tracht te dwingen tot het volvoeren of tot het nalaten eener dienstverrichting pleegt een daad van verzet tegen dien meerdere; hierin ligt het hoofdelement van het misdrijf en dat hoofdelement heeft het gemeen met de feitelijke aanranding en het feitelijk verzet. Uitoefenen van dwang op een meerdere is ook eene insubordinaire handeling. Door de redactie van art. 104 [101] is getracht het juridisch bezwaar tegen de artt. 179 en 180 van het Wetboek van Strafrecht, namelijk dat men in vele gevallen niet weet, onder welke van deze beide artikelen de feiten te brengen zijn, op te heffen; terwijl het overigens overeenstemt met art. 395 van het Wetboek van Strafrecht, het insubordinatie-artikel van het gemeene recht.

II.

ONTW. 1897. ART. 101. = ART. 101 DER WET, behoudens dat in den vierden regel in plaats van „dwingt" werd gelezen: „tracht te dwingen".

Memorie van Toelichting.

De definitie van de feitelijke insubordinatie is, mutatis mutandis, overgenomen uit artikel 395 in verbinding met artikel 179 van het Wetboek van Strafrecht. De beide omschrijvingen zijn in één artikel vereenigd, ter vermijding van gelijke bezwaren in de toepassing, als waartoe de onderlinge verhouding van de artikelen 179 en 180 van dat wetboek aanleiding geeft [1]).

1) Mr. G. A. VAN HAMEL in Tijdschr. v. Strafr., I, blz. 258 en vlgg.; — de aanteekeningen 1, 2 en 3 op de artt. 179 en 180, ibid., blz. 556 en 557.

Tracht te dwingen. In artikel 179 van het Wetboek van Strafrecht wordt gelezen dwingt. De feitelijke insubordinatie is echter inderdaad reeds voltooid door het plegen van het geweld of het bezigen van de bedreiging, ook zonder dat het daarmede beoogde doel is bereikt.

Dat het bestaan van dit misdrijf, in tegenstelling met de wederspannigheid in het gemeene strafrecht[1]), niet afhankelijk kan zijn van de rechtmatigheid der dienstverrichting van den meerdere, is in de toelichting van artikel 395 van het Wetboek van Strafrecht uiteengezet. Daar hier het begrip van ondergeschiktheid op den voorgrond treedt, kan de strafbaarheid niet afhankelijk gesteld worden van de omstandigheid dat de meerdere, voor zoover van hem eenige handeling uitging, bleef binnen de juiste grenzen zijner bevoogdheid[2]).

Om getrouw te blijven aan het stelsel van het gemeene recht, stijgt bij dit direct tegen den persoon gerichte misdrijf de strafmate naar gelang de gevolgen ernstiger worden. Voor onderscheiding tusschen zwaar en niet zwaar lichamelijk letsel bestaat echter hier geen aanleiding. Daargelaten dat het begrip „zwaar lichamelijk letsel" zeer onbepaald is, is in de jurisprudentie van den Hoogen Raad ten aanzien van deze uitdrukking een reden te meer gelegen, om de bedoelde onderscheiding in dit artikel te laten varen[3]).

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Alinea 1. Zie de aanteekening op art. 67 [69], 2°.

„Feitelijke insubordinatie". Art. 395 van het Strafwetboek spreekt alleen van „insubordinatie". Wat is de reden dezer afwijking?

> Zie bij art. 67 [69], n°. 2.
>
> „Feitelijke insubordinatie" is juister, want ook door woorden kan insubordinatie gepleegd worden.

Regeeringsnota van wijzigingen van 10 Mei 1902.

In den vierden regel wordt in plaats van de woorden „tracht te dwingen" gelezen „dwingt".

Toelichting. Vgl. artt. 121 en 122 ontwerp Wetboek v. M. S. [122 en 123].

[Zie ook *Beraadslaging in de Tweede Kamer*, Deel I, blz. 27, 33 en 41.]

---

1) Art. 180 Swb. Vgl. ook te dezen art. 179.
2) SMIDT, Swb., III, blz. 134 [2e druk, blz. 141].
3) H. R. 7 Mei 1888, W. 5558. [Bij dit arrest heeft het hoogste rechtscollege namelijk beslist, dat het stukslaan van een arm niet noodwendig als zwaar lichamelijk letsel moet worden aangemerkt, en zulks op grond, „dat de wetgever bij het bezigen van die uitdrukking zoodanige gevallen voor oogen heeft gehad, waarin het toegebracht letsel een blijvend gevolg van ernstigen aard heeft gehad, althans een zeer belangrijk nadeel heeft veroorzaakt". Dit nu werd in casu, waar het een gelukkige armbreuk gold, die waarschijnlijk na een week of vijf genezen zou zijn, niet aanwezig geacht.

Zóó eng opgevat is echter het begrip zwaar lichamelijk letsel voor het militair recht niet bruikbaar: ook bij vrij wat minder ernstige breuken of verwondingen aan den meerdere toegebracht, zal de toepassing van een zeer zware strafbepaling allernoodzakelijkst wezen.]

Beraadslaging in de Tweede Kamer.

(15 Mei 1902.)

De **Voorzitter**: In art. **101** is een wijziging gebracht, nadat de schriftelijke gedachtenwisseling is gesloten. Ik geef het woord aan den voorzitter der Commissie van Voorbereiding, om de meening der Commissie hierover mede te deelen.

De heer **de Savornin Lohman**: Mijnheer de Voorzitter! De Commissie heeft tegen de wijziging geen bezwaar.

Het *gewijzigd artikel* **101** wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Art. 102.

Feitelijke insubordinatie, gepleegd met voorbedachten rade, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren.

Indien het feit eenig lichamelijk letsel ten gevolge heeft, wordt de schuldige gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren.

Indien het feit den dood ten gevolge heeft, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren.

Memorie van Toelichting.

Is feitelijke insubordinatie altoos een zwaar misdrijf, zelfs al wordt het in een oogenblik van drift of opgewondenheid gepleegd, veel ernstiger nog wordt het, wanneer de dader, nadat het plan bij hem is opgekomen, de uitvoering daarvan kalm overlegd heeft en hij bedaard heeft nagedacht, wat hij zal doen en hoe hij zal te werk gaan.

Men zie verder de toelichting bij art. 289 van het Wetboek van Strafrecht [1]).

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Sommigen achtten het strafmaximum in vergelijking met dat van het vorig artikel te laag.

Het oorspronkelijk ontwerp had 12, 15 en 20 jaren. Er is echter geen reden om, door de 20-jarige gevangenisstraf in dit geval te stellen, af te wijken van het ook hier ingevolge art. 10 van het ontwerp geldend voorschrift van het Strafwetboek, dat gevangenisstraf voor ten hoogste vijftien jaren wordt opgelegd, behoudens de in het derde lid van art. 10 van dat Wetboek toegelaten verhooging. Bezwaarlijk kan dus eene andere strafpositie dan van 10, 12 en 15 jaren worden gevonden. [Vgl. de noot op blz. 268 hierna.]

---

1) SMIDT, Swb. II, blz. 487 [2de druk, blz. 460].

Art. 103.

Feitelijke insubordinatie, gepleegd door twee of meer vereenigde militairen, wordt, als muiterij, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren.

De schuldige wordt gestraft:

1°. met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren, indien het door hem gepleegde misdrijf of de daarbij door hem gepleegde feitelijkheden [moest zijn: feitelijkheid] eenig lichamelijk letsel ten gevolge heeft;

2°. met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren, indien zij den dood ten gevolge hebben.

I.

Verslag der Militaire Commissie.

Door de subcommissie van de Landmacht werd de vraag gedaan, of de omschrijving van het misdrijf muiterij het begrip van dat woord wel juist weergeeft? Insubordinatie is verzet tegen een meerdere. Muiterij is volgens het Ontwerp insubordinatie, gepleegd door twee of meer vereenigde militairen. Wanneer dus twee militairen een meerdere aanranden, dan plegen zij muiterij. Welk is nu het misdrijf, wanneer b.v. zes militairen ieder afzonderlijk een meerdere aanranden? Kan men dan zeggen, dat insubordinatie, d. i. aanranding van een meerdere, gepleegd wordt door twee of meer vereenigde militairen? Het feit bestaat dan in aanranding van verschillende meerderen, en men meende ook dat „collectief verzet in het algemeen" beter het begrip van het woord muiterij weergeeft dan „collectief verzet tegen een persoon".

De subcommissie van de Landmacht had gevraagd: Vallen de samenrotters van art. 110 [**108**], zoodra zij eene daad van geweld tegen een meerdere plegen, niet altijd onder dit artikel? Zoo ja, dan is de straf voor muiterij van 2, 3 of 4 militairen even zwaar als die voor hen, welke uit eene samenrotting tot daden van geweld tegen een meerdere overgaan.

Mr. Van der Hoeven antwoordde, dat zij, die uit eene samenrotting tot muiterij overslaan, een feit plegen, hetwelk onder het begrip van meerdaadschen samenloop valt. Zij plegen zoowel het feit van art. 110 [**108**] als dat van art. 106 [**103**] en het maximum der hun op te leggen straf is dan volgens art. 57 van het Wetboek van Strafrecht het vereenigd bedrag van de hoogste straffen op de feiten gesteld, doch niet

hooger dan een derde boven het hoogste maximum, in dit geval dus twintig jaren gevangenisstraf; terwijl de enkele muiterij onder gewone omstandigheden met ten hoogste vijftien jaren gevangenisstraf wordt gestraft.

Door een lid werd hiertegen aangevoerd, dat men vijf of meer militairen toch niet schuldig kan verklaren aan samenrotting, indien zij na samengerot te zijn, tot daden van geweld zijn overgegaan. Samenrotting is met kwade bedoelingen bijeenkomen; zoodra men tot dadelijkheden overgaat, lost de samenrotting zich op in muiterij.

Mr. Van der Hoeven deelde die zienswijze niet en stelde als voorbeeld, dat een lid van eene vereeniging, die tot oogmerk heeft het plegen van misdrijven, een misdrijf pleegt.

Die persoon is dan schuldig aan het misdrijf van art. 140 van het Wetboek van Strafrecht en aan het misdrijf, hetwelk door hem is gepleegd.

Indien meer dan vijf personen feitelijke insubordinatie plegen, zonder dat zij vooraf hebben samengerot, vallen zij alleen onder art. 106 [**103**].

Met betrekking tot den naam muiterij deelde de ontwerper mede, dat men in dezen eenigszins is gebonden aan het Wetboek van Strafrecht. In het Ontwerp is aan dat woord dezelfde beteekenis gegeven als in art. 396 van dat Wetboek is aangenomen, terwijl in art. 102 n⁰. 3 en in art. 204 van dat Wetboek gesproken wordt van „muiterij van krijgslieden".

Overigens is buiten twijfel het geval, in het verslag der subcommissie van de Landmacht aangehaald, dat zes minderen zes verschillende meerderen aanvallen, muiterij, zoodra die zes minderen in vereeniging met elkander optreden. Het misdrijf van insubordinatie bestaat niet in aanranding van één meerdere, maar in aanranding van 'n meerdere.

Handelen die zes minderen op zichzelven, zonder afspraak, zonder eenig verband, dan vallen zij niet onder art. 106 [**103**].

Eenige leden bleven bij hun gevoelen, dat de omschrijving van muiterij niet het begrip van dat woord uitdrukt. Een verzet van twee personen kan geen muiterij genoomd worden; terwijl het woord ook vreemd klinkt voor feiten, die buiten dienst gepleegd worden.

II.

Ontw. 1897. Art. 103 = Art. **103** der wet, behoudens dat het laatste woord van 1⁰ was „hebben" in plaats van „heeft".

Memorie van Toelichting.

Muiterij komt als benaming van een militair misdrijf reeds voor in de artikelen 102 tweede lid n⁰. 3, en 204 van het Wetboek van Strafrecht, en wordt als scheepvaartmisdrijf omschreven in artikel 396 van hetzelfde Wetboek.

Er is geen enkel bezwaar tegen, de laatstbedoelde omschrijving in het

Wetboek van Militair Strafrecht over te nemen [1]). Door in twee zoo nauw verwante wetboeken eenzelfde woord in twee verschillende betoekenissen te bezigen, zou men zelfs lichtelijk aanleiding tot vergissing geven en daarenboven uit een oogpunt van wetgevingstechniek een noodeloozen misstand in het leven roepen.

Zie overigens de aanteekening in de Memorie van Toelichting van artikel 396 evengemeld [2]).

De daarbij door hem gepleegde feitelijkheid. Evenzoo in artikel 396 en 182 van het Wetboek van Strafrecht. Zie de aanteekening op dit laatste artikel [3]).

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Alinea 2, 1°. „Ten gevolge hebben" moet zijn „ten gevolge heeft". „Hebben" is veranderd in „heeft".

ONTW. 1901. ART. 103 = ART. **103** DER WET.

Art. 104.

Met den dood, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren wordt gestraft:

1°. feitelijke insubordinatie in tijd van oorlog;

2°. muiterij aan boord van een oorlogsvaartuig zich ergens bevindende waar geen onmiddellijke hulp te verkrijgen is.

ONTW. 1897. ART. 104 = ART. **104** DER WET, behoudens de formuleering van de doodstrafbepaling, bij de tweede lezing van het ontwerp in Tweede Kamer (10 Juni 1902) gewijzigd. Zie hiervóór, blz. 13.

Memorie van Toelichting.

N°. 1. In tijd van oorlog is de meest gestrenge handhaving van de krijgstucht noodzakelijk en kan elk misdrijf tegen de ondergeschiktheid de schromelijkste gevolgen hebben. Geen van de middelen die strekken kunnen om de wanorde te herstellen of de verbreiding daarvan te voorkomen, mag in die omstandigheden den rechter worden onthouden.

---

1) SMIDT, Swb. II, blz. 80 en 81 [2e druk, blz. 27 en 28]; Koolemans Beynen, Mil. Spect. 1888, blz. 919.
2) SMIDT, Swb. III, blz. 186 [2e druk, blz. 148].
3) SMIDT, Swb. II, blz. 170 [2e druk, blz. 172].

N°. 2. Zich ergens bevindende waar geen onmiddellijke hulp te verkrijgen is. De hier gekozen algemeene termen [1]) verdienen de voorkeur boven de bij de wet van 17 September 1870 (*Staatsblad* n°. 162) gegeven meer speciale aanwijzing: in volle zee of in den vreemde. Vooreerst wordt in de thans gebezigde uitdrukking zelve de grond aangegeven, waarom de zwaardere strafbepaling toepasselijk moet zijn [2]). Bovendien zag de praktijk zich gedrongen tot eene analogische, althans zeer extensieve interpretatie van de woorden in volle zee ten einde daaronder mede te kunnen begrijpen het geval, dat de schepen in de overzeesche bezittingen gestationneerd, zich bevinden op plaatsen, waar geen hulp kan worden verwacht [3]).

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

„Waar geen onmiddellijke hulp te verkrijgen is".

Dit negatief bewijs zal veelal niet gemakkelijk te leveren zijn. Moet de schuldige met bedoelde omstandigheid bekend zijn?

> De hier vermelde omstandigheid zal veeltijds niet moeilijk te bewijzen zijn, bijv. bij een schip dat alleen in volle zee is.
>
> Bekendheid van den schuldige met deze omstandigheid wordt niet geëischt.

Art. 105.

Indien een der in de artikelen 101—104 n°. 1 omschreven misdrijven buiten dienst wordt gepleegd, wordt, in de gevallen omschreven in de artikelen 101, 102 en 103, eerste lid, en tweede lid n°. 1 het maximum der tijdelijke gevangenisstraf met drie jaren verminderd en wordt in de gevallen omschreven in de artikelen 103, tweede lid n°. 2 en 104 n°. 1 de schuldige gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren.

Art. 106.

Indien een feit, hetwelk in de strafbepaling van artikel 101 of van artikel 102, al dan niet in verband met artikel 105, valt, tevens valt in eene zwaardere strafbepaling van het gemeene recht, wordt deze laatste toegepast, doch wordt tevens het maximum der daarbij gestelde gevangenisstraf met twee jaren verhoogd.

---

1) Zie ook in de artt. **108**, **109**, **110** en 126 [**130**]. [Ook in art. **58**.]

2) [De hulp moet, op het oogenblik waarop het feit gepleegd wordt, niet te verkrijgen zijn. Of er misschien na verloop van tijd hulp kan komen opdagen, is onverschillig.]

3) Art. 185 der Justitieele voorschriften in de Verordeningen voor de Koninklijke Nederlandsche Zeemacht, derde deel, hoofdst. XI, blz. 75.

I.

Ontw. v. d. H. I. „ART. 103. Wanneer een militair buiten dienst tegen een meerdere een der in de artikelen 300—303 van het Wetboek van Strafrecht omschreven misdrijven pleegt, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar boven de aldaar gestelde maxima."

Memorie van Toelichting.

„Mishandeling tegen een meerdere moet, ook zelfs wanneer zij buiten dienst gepleegd wordt, zwaarder gestraft kunnen worden dan mishandeling van burgers of soldaten onderling. Onder alle omstandigheden moet eerbied voor den door den superieur bekleeden rang den inferieur van het plegen van geweld tegen hem weerhouden. Heeft de superieur, bijvoorbeeld door zich met den inferieur in drinkgelag te begeven, zelf aanleiding tot het gebeurde gegeven, dan zal de rechter zoodanige omstandigheid bij de bepaling der strafmate natuurlijk in aanmerking nemen."

Verslag der Militaire Commissie.

„De subcommissie van de Landmacht had in haar verslag over de artikelen 103—112 [**101**—**111**] de navolgende algemeene beschouwingen opgenomen.

„„De artt. 103—112 regelen het plegen van daden van geweld tegen een meerdere. Zij onderscheiden:

„1°. mishandeling en zware mishandeling (buiten dienst), art. 103 [**105**];

„2°. feitelijke insubordinatie (verzet in dienst), artt. 104 en 105 [**101** en **102**];

„3°. muiterij (feitelijke insubordinatie van meer dan een persoon), art. 106 [**103**];

„4°. militair oproer (samenrotting tot vereenigde plichtverzaking, ongehoorzaamheid of muiterij), artt. 110 en 111 [**108** en **109**];

„5°. samenspanning tot ongehoorzaamheid, muiterij of militair oproer, art. 112 [**111**].

„„Ofschoon de benamingen der misdrijven misschien van ondergeschikt belang zijn te achten en deze eerst hunne beteekenis erlangen door de in de wet gegeven omschrijving van de misdrijven[1]), kon de commissie in dezen hare goedkeuring aan de gekozen namen niet hechten.

„„In de eerste plaats werd bezwaar gemaakt tegen het groote verschil, hetwelk bij deze regeling wordt toegekend aan het feitelijk verzet buiten en in dienst. Ofschoon erkend werd, dat de onderscheiding der verschillende soorten van mishandeling in de artt. 300—303 van het Wetboek van Strafrecht een gemakkelijken maatstaf aanlegde voor de juiste strafbedeeling, kon men niet inzien, waarom in naam onderscheid gemaakt moet worden tusschen het feitelijk verzet buiten en dat in dienst en

---

1) Memorie van toelichting, blz. 69 [hiervóór blz. 142 en 143].

waarom alleen bij het laatste geene aanleiding bestaat voor onderscheiding tusschen zwaar en niet zwaar lichamelijk letsel. Terecht zegt de memorie van toelichting [zie hiervóór, blz. 264] ad art. 103 [105]: „Onder alle omstandigheden moet eerbied voor den door den superieur bekleeden rang den inferieur van het plegen van geweld tegen hem weerhouden". Moge nu al de omstandigheid, dat het feit buiten dienst is gepleegd, aanleiding geven tot het opleggen van eene lichtere straf, dan wanneer het in dienst heeft plaats gehad, het karakter van het feit blijft hetzelfde. En dat karakter ligt hier niet zoozeer in het aandoen van pijn (eenvoudige mishandeling), als wel in het geheel voorbijzien van de meerderheid van rang. De militaire meerdere moet als het ware voor den mindere een onschendbaar persoon zijn. De woorden „mishandeling van een meerdere" schijnen als uiting van een militair bijkans onverstaanbaar. Stellig niet wenschelijk is het, eene dergelijke uitdrukking in het militair strafwetboek op te nemen, waardoor aan den soldaat moet geleerd worden, dat hij straf beloopt, wanneer hij zijn meerdere mishandelt.

„„Vermoedelijk heeft de ontwerper den naam van insubordinatie gebezigd, alleen wanneer het feit in dienst of aan boord wordt gepleegd, omdat diezelfde naam ook voor onder die omstandigheden gepleegde feiten gebezigd wordt in art. 395 van het Wetboek van Strafrecht; doch afgescheiden daarvan, dat de naam toch reeds veranderd is in feitelijke insubordinatie, meende de commissie te mogen herinneren aan het antwoord van den minister Modderman en het Verslag van de Commissie van Rapporteurs uit de Tweede Kamer ad art. 102 n°. 3 van het Wetboek van Strafrecht: „„Muiterij van militairen moet, evenals desertie, niet hier, maar in het Militaire Wetboek bepaald worden. Al is in art. 396 de uitdrukking aan het militaire strafrecht ontleend, daaruit volgt niet, dat het Burgerlijke Strafwetboek den militairen wetgever zou moeten binden"."

„„De eenige reden trouwens waarom het woord insubordinatie in art. 395 van het Wetboek van Strafrecht wordt gebezigd, alleen voor verzet aan boord of in dienst, is dat aan wal buiten dienst geen plicht tot ondergeschiktheid van de schepelingen en opvarenden tot den schipper bestaat.

„„De commissie wenschte, dat op de misdrijven van art. 103 [105] dezelfde naam wordt toegepast als op die van art. 104 [101].

„„Feitelijke insubordinatie, d. i. volgens het Ontwerp feitelijk verzet in dienst, gepleegd door twee of meer personen, wordt onder den naam van muiterij tot een eigen misdrijf verklaard; waarom is ook het plegen van daden van geweld tegen een meerdere door twee of meer personen buiten dienst niet afzonderlijk zwaarder strafbaar gesteld?"

„*Art.* 103 [105]. Van de subcommissie van de Zeemacht wenschte één lid de gevangenisstraf, bepaald in de artt. 300—303 van het Wetboek van Strafrecht, in plaats van met één, met drie jaren te verhoogen en een ander lid met twee jaren.

„Beide leden achtten de straf te gering, b. v. indien een schepeling zijn kommandant aan den wal, buiten dienst, een paar blauwe oogen slaat en dus geen zwaar lichamelijk letsel toebrengt.

„De subcommissie van de Landmacht oordeelde, in vergelijking met de strafbepaling van art. 107 [104] n°. 1, de gestelde straffen niet zwaar genoeg voor oorlogstijd.

„De Commissie en Mr. VAN DER HOEVEN vereenigden zich terstond met het voorstel om de feiten van art. 103 [105] ook als feitelijke insubordinatie te qualificeeren. Naar aanleiding daarvan werd daarna de vraag behandeld of, nu die feiten ook als insubordinatie werden aangemerkt, eene onderscheiding van de verschillende gradatiën, zooals die in het Wetboek van Strafrecht zijn aangenomen, nog wenschelijk is. Het ernstige karakter ontleenen de feiten aan het verzet tegen den meerdere en niet aan de gevolgen, welke uit het misdrijf zijn voortgevloeid. Hoewel dit vrij algemeen werd toegestemd, bleek de toepassing van dit beginsel niet gemakkelijk. Een voorstel om art. 103 [105] te doen vervallen en uit art. 104 [101] de woorden weg te nemen „in dienst of aan boord van een vaartuig der krijgsmacht," waardoor de insubordinatie in één artikel zou geregeld zijn en de rechter de straf zwaarder of lichter zou kunnen bepalen, naargelang het feit al dan niet in dienst is gepleegd, werd verworpen, omdat, waar die onderscheiding noodig is, door het geheele Ontwerp heen het beginsel is gehandhaafd, in de wet een hooger maximum te stellen wanneer het feit in dienst dan wanneer het buiten dienst is gepleegd. Een gelijkluidend artikel op te nemen als art. 104 [101], met vermindering van straf voor de daarin genoemde feiten, buiten dienst gepleegd, stuitte op het bezwaar, dat sommige strafbepalingen der artt. 300—303 van het Wetboek van Strafrecht met name die, welke gesteld zijn op mishandeling, met zwaar lichamelijk letsel als gevolg, dan hooger bleven dan die van het in dien zin ontworpen artikel.

„Deze moeilijkheden zijn opgelost door art. 103 te doen vervallen, en in art. 104 [101] de omschrijving te geven van het misdrijf „feitelijke insubordinatie" en daarin de normale strafbepalingen vast te stellen voor de verschillende gevallen. Voorts is achter art. 107 [104] een nieuw art. 107bis [105] opgenomen, betrekking hebbende op de vier voorafgaande, in welk artikel eene algemeene strafvermindering voor alle genoemde feiten van insubordinatie, buiten dienst en niet aan boord van een vaartuig der krijgsmacht gepleegd, wordt bepaald met de beperking, dat wanneer in het gemeene recht op die feiten eene hoogere straf is gesteld, die strafbepaling moet worden toegepast, met verhooging van het maximum met twee jaren.

„De feiten aan boord van een vaartuig der krijgsmacht worden dus altijd beschouwd, alsof zij in dienst zijn gepleegd.

„Het artikel betreffende de muiterij — insubordinatie door twee of meer vereenigde militairen — heeft nu ook betrekking op feiten buiten dienst gepleegd."

Ontw. v. d. H. II. „ART. 112. Indien een der in de artikelen 108—111 omschreven misdrijven niet in dienst en niet aan boord van een vaartuig der krijgsmacht wordt gepleegd, wordt het maximum der tijdelijke gevangenisstraf met drie jaren verminderd, en wordt in de gevallen omschreven in de artikelen 110, tweede lid, n^{0}. 2, en 111 n^{0}. 1, gevangenisstraf van ten hoogste twintig jaren opgelegd.

„Valt het feit tevens in eene zwaardere strafbepaling van het gemeene recht, dan wordt deze toegepast, doch het maximum van de daarbij gestelde straf met twee jaren verhoogd."

Ter bevordering van de juiste opvatting van het artikel is het wellicht wenschelijk, dat ik den inhoud der bovenstaande aanteekeningen in enkele woorden resumeere:

In **Ontw. v. d. H. I** was „in dienst of aan boord van een vaartuig der krijgsmacht" element van het nu in art. **101** omschreven misdrijf. Ter voldoening aan het eenstemmig verlangen van de Militaire Commissie zijn die woorden evenwel aldaar geschrapt, omdat men er hoogen prijs op stelde, dat de in art. **101** omschreven feiten, ook dan als zij buiten dienst gepleegd worden, den naam van „feitelijke insubordinatie" blijven dragen. Dientengevolge verviel het oorspronkelijke artikel 103, handelende over mishandeling van een meerdere buiten dienst, en kwam in de plaats daarvan art. 107bis, later 112, nu **105**, volgens hetwelk de in art. **101** omschreven feiten, wanneer zij, volgens het ontwerp: „aan den wal buiten dienst", maar volgens de wet, altoos wanneer zij „buiten dienst" worden gepleegd, lichter strafbaar zijn; doch ook dàn blijft de qualificatie: „feitelijke insubordinatie" met de bijvoeging: „gepleegd buiten dienst".

Feitelijk komt de „afwijking", waarop ook in het Verslag der Tweede Kamer wordt gewezen, derhalve hierop neer, dat, terwijl in den regel de algemeene deliktsomschrijving gevolgd wordt door een of meer bepalingen betreffende *verzwarende* omstandigheden, zij hier wordt gevolgd door eene bepaling betreffende eene *verlichtende* omstandigheid; iets dergelijks dus als geldt voor de art^{n}. 212 en 259 Swb.

II.

ONTW. 1897. ART. 105. Indien een der in de artikelen 101—104, n^{0}. 1, omschreven misdrijven te land en buiten dienst wordt gepleegd, wordt het maximum der tijdelijke gevangenisstraf met drie jaren verminderd, en wordt in de gevallen omschreven in de artikelen 103, tweede lid, n^{0}. 2, en 104, n^{0}. 1, gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren opgelegd.

Memorie van Toelichting.

Hoewel feitelijke insubordinatie onder alle omstandigheden een ernstig delict blijft, moet, wanneer dit strafbaar feit te land en buiten dienst

wordt gepleegd, een minder zware straf worden bedreigd dan in andere gevallen. Van daar de bepaling van artikel **105.**

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Overal elders wordt eerst het misdrijf genoemd en worden daarna de bijzondere omstandigheden vermeld, die tot strafverzwaring aanleiding geven. Waarom is ten aanzien van de in dit artikel genoemde misdrijven van dien regel afgeweken?

De schepeling kan — b.v. op een wachtschip — aan boord, doch buiten dienst zijn. Het artikel slaat niet op dat geval. Toch behoort het, volgens sommigen, ook dan van toepassing te zijn.

> Het scheen wenschelijk de zwaardere vormen dezer misdrijven voorop te stellen om het ernstige karakter van feitelijke insubordinatie te beter te doen uitkomen.
>
> De schepeling moet ook aan boord van het wachtschip leeren en dos noodig ondervinden, dat aan boord de strengste orde en subordinatie moeten heerschen.

Regeeringsnota van 18 April 1902.

Art. 105*a* [**106**]. Door in den loop der behandeling van het wetsontwerp de strafposities in de artt. **101** en **102** gaandeweg te verzachten [1]), is een misstand geboren met betrekking tot het gemeene strafrecht, waar nu op mishandeling meermalen zwaardere straffen zijn gesteld dan in dit wetsontwerp op feitelijke insubordinatie. Tot wegneming van dien misstand is een nieuw art. 105*a* [**106**] ingevoegd [luidende = IN DE WET].

[*Enkele voorbeelden:*

Ter zake van zware mishandeling, door een burger tegen een burger gepleegd, kan volgens art. 302, eerste lid, Swb. gevangenisstraf van 8 jaren worden opgelegd. Ter zake van gelijk feit, door een militair tegen een meerdere buiten dienst gepleegd, kon volgens art. **101**, tweede lid, jct. **105** Ontw. Mil. Swb. niet meer dan 7 jaren gevangenisstraf opgelegd worden.

Zoo ook: bij zware mishandeling met voorbedachten rade volgens art.

---

1) [Ziehier de vergelijkende strafschaal:

		in het Wetboek.	in Ontw. v. D. H.
Art. 101,	1e lid	8 jaar	8 jaar.
	2e „	10 „	12 „
	3e „	12 „	15 „
Art. 102,	1e „	10 „	12 „
	2e „	12 „	15 „
	3e „	15 „	20 „
Art. 103,	1e „	12 „	15 „
	2e „ 1⁰.	15 „	20 „
	2⁰.	levenslang	levenslang.]

303, eerste lid, Swb. 12 jaar; — volgens art. **102**, tweede lid, jct. **105** Ontw. Mil. Swb. slechts 9 jaar;

bij zware mishandeling met voorbedachten rade en doodgevolg volgens art. 303, tweede lid, Swb. 15 jaar; — volgens art. **102**, derde lid, jct. **105** Ontw. Mil. Swb. slechts 12 jaar;

bij zware mishandeling met voorbedachten rade van een veldwachter in functie door een burger, volgens art. 303, eerste lid, jct. 304, n°. 2, Swb. 15 (of 16) jaar [1]; — bij zoodanige feitelijke insubordinatie in dienst volgens art. **102**, tweede lid, Ontw. Mil. Swb. slechts 12 jaar; enz.

In de Ontwn. v. d. H. was de misstand voorkomen. Zie art. 103 Ontw. v. d. H. I, en art. 112, tweede lid, Ontw. v. d. H. II, hiervóór, blz. 263 en 267.]

Amendement van den heer Hugenholtz e. a., ingezonden 24 April 1902.

Art. **105.** In den tweeden regel, na het woord „land" in te voegen de woorden: „of aan boord van een aan den wal liggend oorlogsschip".

Regeeringsnota van wijzigingen van 30 April 1902.

Art. **105.** Het is wenschelijk voorgekomen de woorden „te land en" uit den tweeden regel te laten vervallen en tevens de redactie van het artikel eenigszins te wijzigen, zoodat het zal komen te luiden: = in de wet.

[Hierdoor verviel bovenstaand amendement.]

Beraadslaging in de Tweede Kamer.
(15 Mei 1902.)

De **Voorzitter**: In art. **105** is door de Regeering een wijziging gebracht, nadat het Eindverslag is uitgebracht. Bestaat tegen deze wijziging bij de Commissie van Voorbereiding geen bezwaar?

De heer **de Savornin Lohman**, *voorzitter der Commissie van Voorbereiding:* Neen, Mijnheer de Voorzitter.

Het *gewijzigd art.* **105** wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Wijziging,

voorgesteld door de Regeering in overleg met de Commissie van Voorbereiding, en goedgekeurd bij de tweede lezing van het Ontwerp (10 Juni 1902).

In artikel **105** in de drie laatste regels, voor „en in de gevallen omschreven . . . . . . opgelegd", te lezen: „en wordt in de gevallen omschreven in de artikelen 103, tweede lid, n°. 2 en 104, n°. 1 de schuldige gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren".

Toelichting. Zie ad art. **73** [hiervóór, blz. 108].

---

1) [Zie mijn „Mag. het Wetb. v. Strafrecht ongewijzigd ingevoerd worden?" Leiden, E. J. Brill, 1884, blz. 103—106.]

Art. 107.

Het maximum der tijdelijke gevangenisstraf, gesteld bij de artikelen 101—105, wordt met een derde verhoogd, indien tijdens het plegen van het misdrijf nog geen vijf jaren zijn verloopen, sedert de schuldige eene gevangenisstraf, hem opgelegd wegens een der misdrijven, omschreven hetzij in een van die artikelen, hetzij in een der artikelen, vermeld in artikel 422 van het Wetboek van Strafrecht, geheel of ten deele heeft ondergaan, of sedert die straf hem geheel is kwijtgescholden; of indien tijdens het plegen van het misdrijf het recht tot uitvoering dier straf nog niet is verjaard.

ONTW. 1897. ART. 106. De tijdelijke gevangenisstraf, op te leggen krachtens de artikelen 101—105, kan met een derde worden verhoogd, indien tijdens het plegen van het misdrijf nog geen vijf jaren zijn verloopen, sedert de schuldige eene gevangenisstraf, aan hem opgelegd wegens een der misdrijven, omschreven hetzij in een van die artikelen, hetzij in een der artikelen, vermeld in den aanhef van artikel 422 van het Wetboek van Strafrecht, geheel of ten deele heeft ondergaan, of sedert die straf hem geheel is kwijtgescholden; of indien tijdens het plegen van het misdrijf het recht tot uitvoering dier straf nog niet is verjaard.

Memorie van Toelichting.

Bij de regeling van de wederkeerige recidive in artikel 422 van het Wetboek van Strafrecht is ook gelet op veroordeelingen, door den militairen rechter krachtens de militaire wet uitgesproken wegens daden van geweld tegen personen ondernomen. Omgekeerd moet nu ook het militair strafwetboek natuurlijk evenzeer letten op veroordeelingen wegens dergelijke daden, door den burgerlijken strafrechter uitgesproken.

Over de reden waarom hier van tijdelijke gevangenisstraf melding wordt gemaakt, terwijl in sommige gevallen levenslange gevangenisstraf of zelfs de doodstraf kan worden opgelegd, vergelijke men de Memorie van Toelichting op art. 422 van het Wetboek van Strafrecht [1]).

A a n h e m o p g e l e g d, en niet: t e g e n h e m u i t g e s p r o k e n, zooals in artikel 422 voorkomt, ten einde ook het geval te omvatten, dat door den Koning, bij wege van gratie, aan den ter dood veroordeelde gevangenisstraf is opgelegd.

---

1) SMIDT, Swb., III, blz. 162 [2e druk, blz. 170].

Verslag van de Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

„In een der artikelen, vermeld in den aanhef van art. 422 van het Wetboek van Strafrecht". Hoe ver strekt die aanhef zich uit? Duidelijkheidshalve behooren de artikelen te worden genoemd of moeten de woorden „in den aanhef" vervallen.

De woorden „den aanhef van" (niet: „in den aanhef", gelijk het Verslag zegt) kunnen vervallen.

In ONTW. 1901 vervielen in den 6den regel de woorden „den aanhef van".

In ONTW. 1902 werd de aanhef van het artikel gewijzigd (zie in de Wet, en verg. *Regeeringsnota van* 18 *April* 1902 bij art. **33** en **34**, Deel I, blz. 435).

Bij de tweede lezing van het ontwerp (10 Juni 1902) werd goedgekeurd, dat het woord „aan" in den vierden regel, als overbodig, zou vervallen.

Vervallen Artikel.

ONTW. 1897. ART. 107. De militair die, getuige zijnde van eene wederrechtelijke aanranding tegen een meerdere, of wetende dat deze wederrechtelijk van zijne vrijheid van handelen beroofd is, hem niet naar vermogen te hulp komt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren.

Memorie van Toelichting.

Volgens artikel 400 n°. 2 van het Wetboek van Strafrecht is de opvarende van een Nederlandsch schip strafbaar, wanneer hij, wetende dat de schipper van zijne vrijheid van handelen beroofd is, hem niet naar vermogen te hulp komt. De verplichting van den mindere om zijnen meerdere, zoo noodig, hulpe te bieden, moet niet tot dit geval beperkt worden, doch bestaat evenzeer, wanneer hij getuige is van eene wederrechtelijke aanranding tegen zijn meerdere.

In zeer lichte gevallen zal de zaak disciplinair kunnen worden afgedaan, waarin het ontwerp van wet op de krijgstucht moet voorzien.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Blijkt hier wel duidelijk, dat de militair moet weten dat de aanranding wederrechtelijk is? Nemen „getuige zijnde" en „wetende" de plaats in van „opzettelijk"? Beter ware het te lezen „van eene aanranding tegen een meerdere, waarvan hij het wederrechtelijk karakter kent". Het zal

overigens voor den mindere veelal zeer moeilijk te beoordeelen zijn of al dan niet wederrechtelijkheid bestaat.

Zal nu b. v. een mindere tusschen beiden moeten komen wanneer hij weet dat een meerdere door een anderen meerdere wederrechtelijk van zijne vrijheid van handelen is beroofd?

Sommigen keurden het af, dat een soldaat gedwongen zal zijn bij elke vechtpartij tusschen een korporaal of sergeant en een burger, eerstgenoemde te hulp komen. Beperking tot „in dienst" kwam hun daarom wenschelijk voor.

Velen achtten het niet juist dit feit als misdrijf te beschouwen. De Memorie van Toelichting verwijst naar art. 400, n°. 2, van het Wetboek van Strafrecht, doch de toestanden aan boord zijn niet te vergelijken met die aan den wal. Het feit is analoog aan dat, genoemd in artikel 450 van het Wetboek van Strafrecht, hetwelk echter anders omschreven is, terwijl de strafbaarstelling daarvan berust op motieven van algemeen strafrechtelijken aard.

Disciplinaire bestraffing kwam hier voldoende voor. Op schrapping van het artikel werd mitsdien aangedrongen.

Het woord „getuige" is gekozen naar het voorbeeld:

1°. van art. 450 Strafwetboek; het zal wel niet twijfelachtig zijn of de dader van die overtreding moet toch ook weten, dat de ander in oogenblikkelijk levensgevaar verkeert;

2°. van art. 11 Strafvordering; het zal wel evenmin twijfelachtig zijn of daar alleen gedoeld wordt op personen, die weten en begrepen hebben wat er geschiedde.

„Wetende dat" komt meermalen in het Strafwetboek voor in de beteekenis van „opzettelijk". Zie Smidt, Strafwetboek, I, 2de druk, bladz. 78, in de noot.

Als de mindere, na beoordeeling, komt tot de overtuiging dat de aanranding niet wederrechtelijk is, is het artikel ook niet toepasselijk. Dat het wederrechtelijk karakter eener aanranding veelal zeer moeilijk te beoordeelen zal zijn, kan niet worden toegegeven. Op de mogelijkheid van die beoordeeling steunt immers ook het leerstuk van den noodweer: als de handeling niet wederrechtelijk is, kan hetgeen tot afwering geschiedt, nooit als noodweer worden aangemerkt.

Als de mindere *weet*, dat een meerdere door een anderen meerdere wederrechtelijk van zijne vrijheid van handelen is beroofd, dan moet hij natuurlijk dien meerdere, tegen wien onrecht gepleegd is, naar vermogen te hulp komen.

Niet bij elke vechtpartij tusschen een korporaal of een sergeant en een burger is de laatste de wederrechtelijke aanrander. Het omgekeerde komt ook voor. Beperking tot „in dienst" ware niet wenschelijk. Het recht zegeviere ook buiten dienst.

Het in art. 107 omschreven feit heeft, naar het oordeel der Regeering, werkelijk meer overeenkomst met het in art. 400, n°. 2, Strafwetboek omschreven misdrijf, dan met de in art. 450 van dat wetboek omschreven overtreding. In het eerste geldt het, evenals hier, een superieur die door zijn inferieur niet ter zijde wordt gestaan (de bewoordingen van art. 400, n°. 2, zijn zelfs overgenomen); in het tweede geldt het het niet te hulp komen van iemand die in *levensgevaar* verkeert.

Disciplinaire bestraffing zal somtijds voldoende zijn (art. 2, n°. 2 ontwerp van wet op de Krijgstucht); voor ergerlijke gevallen blijve de bepaling hier ter plaatse behouden.

Verslag van het mondeling overleg.

De meerderheid der Commissie wenscht dit artikel uit het ontwerp gelicht te zien.

Naar aanleiding van den door de Commissie te kennen gegeven wensch om dit artikel te doen vervallen, werd door de Regeering opgemerkt dat hulpverzuim vooral in een militair strafwaardig is. Deze mag niet lijdelijk aanzien dat een meerdere wordt aangerand of van zijne vrijheid van handelen beroofd.

De Commissie opperde de bedenking dat deze bepaling licht aanleiding zal kunnen geven tot vechtpartijen en straatschandalen, wanneer, bij een twist tusschen superieuren van lageren rang en burgers, minderen eerstgenoemden te hulp snellen.

Ook wees zij op het geval dat de mindere getuige is van de wederrechtelijke aanranding van een meerdere door een anderen meerdere. Volgens het Regeeringsantwoord — bladz. 85 van het Verslag [hiervóór, blz. 272] — zal in dat geval de mindere naar vermogen te hulp moeten komen. Maar zoodanig handtastelijk optreden van een mindere tegen een meerdere is toch niet overeen te brengen met de eischen der krijgstucht.

Voorts vestigde zij de aandacht op de moeilijkheid, die er voor den mindere in gelegen zal zijn, om onmiddellijk te beoordeelen of de aanranding, waarvan hij getuige is, al dan niet wederrechtelijk is.

De Regeering gaf in antwoord op laatstgemelde bedenking te kennen, dat „getuige zijn" hier moet worden opgevat in den zin, waarin art. 450 van het Strafwetboek van „getuige" spreekt, nl. in dien van „kennis dragen van". De dader van de in dat artikel genoemde overtreding zal moeten weten dat de ander in oogenblikkelijk levensgevaar verkeert. Zoo ook zal de mindere bekend moeten zijn met de wederrechtelijkheid van de aanranding. Anders zal hij niet strafbaar zijn.

Ingeval van wederrechtelijke aanranding van een meerdere door

een meerdere, zoo merkte zij voorts op, zal de mindere — hierin week hare meening af van die, voorkomende op bladz. 85 van het Verslag [hiervóór, blz. 272) — niet zelf tusschen beiden moeten komen, maar van de aanranding kennis moeten geven aan zijn chef.

De Commissie kon niet toegeven dat hier aan „getuige zijn" eene andere beteekenis moet worden gehecht dan die van „tegenwoordig zijn", „zien". Volgens haar zal, wanneer naderhand blijkt dat de aanranding wederrechtelijk was, de mindere, die niet te hulp is gesneld, gestraft moeten worden, ook al droeg hij van de wederrechtelijkheid geen kennis, terwijl, indien later mocht blijken dat de aanranding rechtmatig was, hij toch moeilijk gestraft zal kunnen worden wegens zijne inmenging, zoo hij zich te zijner rechtvaardiging op dit artikel beroept.

De Commissie bleef aandringen op schrapping van het artikel. Zij erkende dat het in beginsel juist is dat de mindere den meerdere te hulp moet komen, maar zij achtte het niet wenschelijk die verplichting zoo algemeen bij de wet voor te schrijven.

Bij de Regeering bestond geen overwegend bezwaar om aan het verlangen der Commissie te voldoen, te minder omdat zij de vrees, dat het hier bepaalde tot vechtpartijen aanleiding zal geven, niet ongegrond achtte. Het artikel zal derhalve vervallen.

[*Opmerking.* Een der gevolgen van het vervallen van dit artikel is, dat de schepeling aan boord van een oorlogsvaartuig, die, wetende dat de kommandant van zijne vrijheid van handelen beroofd is, hem niet naar vermogen te hulp komt, nu wèl strafbaar is (art. 400 n^{0}. 2 Swb. jct. art. 3 Mil. Swb.); maar niet de militair der landmacht, die zijn korpschef enz. onder zoodanige omstandigheden niet helpt.]

Art. 108.

Wanneer vijf of meer militairen samenrotten om in vereeniging hun plicht te verzaken, worden zij, indien het tot eenige feitelijkheid of bedreiging daarmede gekomen is, behoudens ieders verantwoordelijkheid voor de bijzondere door hem bedreven feiten, als schuldig aan militair oproer, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren.

Indien het feit is gepleegd in tijd van oorlog, of aan boord van een oorlogsvaartuig zich ergens bevindende waar geen onmiddellijke hulp te verkrijgen is, worden de schuldigen gestraft met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren.

I.

Uit het Verslag der Militaire Commissie.

De subcommissie van de Landmacht had gevraagd: Kan de samenrotting met het oogmerk om ongehoorzaamheid te plegen wel onder eene en dezelfde straf bepaling worden opgenomen als die met het oogmerk om muiterij te plegen? [1]) Volgens art. 100 [98] n⁰. 3 kunnen zes militairen, die gezamenlijk opzettelijk ongehoorzaam zijn, in vredestijd slechts met ten hoogste drie jaren gevangenisstraf gestraft worden; terwijl de samenrotting van vijf militairen, om dat feit te gaan plegen, met tien jaren kan gestraft worden.

Mr. VAN DER HOEVEN antwoordde, dat dit verschil in de strafbepalingen zeer wel te verdedigen is, aangezien de samenrotting tot ongehoorzaamheid een veel ernstiger karakter draagt, dan indien plotseling ongehoorzaamheid van meerdere militairen intreedt. Het deelnemen aan eene vereeniging, die tot oogmerk heeft het plegen van misdrijven, is, volgen art. 140 van het Wetboek van Strafrecht, strafbaar met vijf jaren gevangenisstraf; terwijl op het plegen van het misdrijf zelf, b. v. bij gelegenheid eener krachtens wettelijk voorschrift uitgeschreven verkiezing iemand omkoopen om zijn kiesrecht niet uit te oefenen [2]), slechts zes maanden gevangenisstraf is gesteld. Gaat men uit de samenrotting tot de ongehoorzaamheid over, dan is er weder meerdaadsche samenloop.

Ten slotte werd bij dit artikel de vraag behandeld, of het niet wenschelijk is, ten aanzien van de samenrotting en het militair oproer het stelsel van de Crimineele Wetboeken te volgen, en niet allen, maar alleen de hoofden, aanleggers en bewerkers met straf te bedreigen. Zoodra er velen aan dit misdrijf deelnemen, is het toch niet mogelijk allen te straffen. De krijgsgeschiedenis wijst opstanden van geheele korpsen aan, die dan werden ontbonden, of waarvan de tiende man werd gestraft. Wanneer b. v. samenrotting of militair oproer plaats heeft van eene compagnie op oorlogssterkte, dan zal men toch vermoedelijk niet alle 200 man voor den rechter brengen; maar men zal er de meest schuldigen uitnemen en die terechtstellen. Is het dan niet beter, dit uitdrukkelijk in de wet op te nemen?

In overeenstemming met deze beschouwing werd in overweging gegeven, in het Ontwerp eene bepaling op te nemen in den geest van die van art. 186 van het Wetboek van Strafrecht, en alleen als samenrotters tè beschouwen hen, die zich na waarschuwing niet onmiddellijk hebben verwijderd.

Eene dergelijke bepaling heeft het voordeel, dat men gemakkelijk de belhamels zal kunnen onderscheiden, terwijl deze bij de verwijdering van

1) [Zie Ontw. 1897.]
2) Art. 126 van het Wetboek van Strafrecht.

hunne kameraden ook zullen zien, dat zij bij de tenuitvoerlegging van hunne plannen geen steun vinden.

De meerderheid der Commissie kon zich evenwel met deze beschouwingen niet vereenigen. De instructie van eene zaak wijst aan, wie moet terechtstaan. Is de geheele compagnie schuldig, dan moet de geheele compagnie gestraft worden. Wanneer bij waarschuwing om uiteen te gaan, daaraan geen gevolg gegeven wordt, dan blijft men voor dezelfde moeilijkheid staan en de belhamels vinden dan juist steun in hun pogen.

II.

Ontw. 1897. Art. 108. Wanneer vijf of meer militairen samenrotten om, in vereeniging hun plicht te verzaken of ongehoorzaamheid of muiterij te plegen, worden zij, indien het tot eenige feitelijkheid of bedreiging daarmede gekomen is, behoudens ieders verantwoordelijkheid voor de bijzondere door hem bedreven feiten, als schuldig aan militair oproer, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren.

Indien het feit is gepleegd in tijd van oorlog, of aan boord van een oorlogsvaartuig zich ergens bevindende waar geen onmiddellijke hulp te verkrijgen is, wordt levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren opgelegd.

Memorie van Toelichting.

Artt. **108—110**. Zoodra zich bij de miltaire macht een min of meer algemeene geest van verzet, onwil of ongehoorzaamheid heeft geopenbaard, moet de strafwet in al hare gestrengheid tusschenbeide kunnen treden. Hoe eer, des te beter. Het ontwerp verklaart daarom de mitairen schuldig aan militair oproer, zoodra een betrekkelijk niet onaanzienlijk aantal (hetwelk op ten minste vijf [1]) is gesteld) is samengerot [2]) met het in het artikel aangegeven oogmerk, en door hen of zelfs maar door één hunner eenige feitelijkheid of bedreiging daarmede is bedreven. Van dat oogenblik af verkeeren zij feitelijk in staat van oproer, want door die handeling heeft het verzet in werkelijkheid een aanvang genomen. Dat het tot eene algemeene uitbarsting is gekomen, is niet noodig.

Kunnen alzoo de zware straffen wegens deelneming aan militair oproer eerst dan worden opgelegd, wanneer het voornemen om oproer te plegen, zich althans door eenig feit heeft geopenbaard, aan den anderen kant moet ook reeds de enkele deelneming aan de samenrotting strafbaar zijn,

---

1) Het aantal hooger te stellen is niet raadzaam. Men denke aan militair oproer aan boord van een klein oorlogsschip of onder de zwakke en wellicht door verliezen nog gedunde bezetting van een fort of post.

2) Dit woord is, als in het militaire strafrecht zoowel hier te lande als elders gebruikelijk, in het Wetboek behouden, hoezeer in de Memorie van Toelichting ad art. 141 Wetboek van Strafrecht gezegd is, dat het woord *samenrotting* „wegens zijne onbepaaldheid te vermijden" is (Smidt II, bl 90). „Samenscholing", in art. 186 van dat wetboek gebezigd in verband met „een volksoploop", kan het juiste woord hier niet zijn. Over samenrotting, vgl. Pols, het Crimineel Wetboek, 2de druk, bl. 275.

en moet tevens gewaakt worden tegen de straffeloosheid van de zoogenaamde „thatlose Zusammenrottung" [1], bijvoorbeeld ingeval één of meer of zelfs alle deelnemers aan de samenrotting, door eene goedgezinde macht overvallen en in bedwang gehouden, het hoofd in den schoot leggen en tot de orde terugkeeren op het oogenblik waarop het oproer zou uitbarsten (art. 110). De gronden waarop voor zoodanig geval de niet-strafbaarheid volgens het gemeene recht is aangenomen (van welker juistheid trouwens de Raad van State blijkens zijn verslag ad artikel 141 van het Wetboek van Strafrecht niet overtuigd was), zijn tegenover de eischen van orde en tucht bij de krijgsmacht volkomen krachteloos [2]).

Voor bestraffing van militairen die zonder booze bedoelingen bijeengekomen zijn, leveren de voorgestelde artikelen geen gevaar op. Vooreerst geeft het woord samenrotten te kennen, dat uit de houding of de gedragingen der verzamelde personen blijkt, dat zij iets kwaads in den zin hebben. Daarenboven zijn deze bepalingen alleen dan toepasselijk, wanneer bewezen is, dat de deelnemers het oogmerk hadden om òf hun plicht te verzaken, òf ongehoorzaamheid of muiterij te plegen.

Wordt het militair oproer niet tijdig onderdrukt, dan zal ieder van de deelnemers bovendien strafbaar zijn wegens de persoonlijk door hem gepleegde misdrijven. Volgens het tweede lid van artikel 111 van het Spaansche militair strafwetboek komen die bijzondere misdrijven, waarvan de daders niet bekend zijn, alle voor rekening van de hoofden van het oproer. Zoodanige bepaling kan in ons Wetboek niet worden opgenomen, omdat zij berust op eene fictie, die in het strafrecht niet aannemelijk is.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Art. **108**. De verhouding tusschen de hier bedreigde straffen en die der artikelen **103** en **104** kwam sommigen niet juist voor. Militair oproer toch is een ernstiger misdrijf dan feitelijke insubordinatie.

Anderen meenden, dat het hierbedoelde feit lichter van aard is dan de feiten van de artt. **103** en **104**.

Dit artikel is gericht tegen *alle* deelnemers aan het oproer, zoodat het toepasselijk zal zijn ook op hem van wien geen bijzondere feiten blijken. Voor bijzondere feiten blijft ieder voor zich

---

1) KOPPMANN, l. c., n°. 5 ad § 106, blz. 402. — Vgl. ook Raad van State ad art. 141 Swb. SMIDT, Swb., II, blz. 90 en 91 [2de druk, blz. 91]; — Denemarken § 99 vlgg.; — Zweden § 71 vlgg.; — Spanje, art. 106. 112.

2) [Samenrotting tot plichtverzaking is een zwaar misdrijf, voor hetwelk evenmin als voor eenig ander, de „thätige Reue" als reden van straffeloosheid gelden kan. Vooral niet waar het militairen geldt. Is eenmaal een oproerige geest onder een militairen troep gekomen, dan zal een oogenblikkelijke terugkeer tot de orde na eene plaats gehad hebbende samenrotting dikwerf alleen te beschouwen zijn als een gedwongen fraaiigheid, een maatregel van taktiek of voorzichtigheid, een „reculer pour mieux sauter". Zeker verdient het in het algemeen de voorkeur, de oproerige elementen zoodra mogelijk voor geruimen tijd te verwijderen. Op een troep, die reeds eenmaal van oproerige gezindheid heeft doen blijken, valt, vooral ook in tijd van oorlog, weinig staat te maken.]

ook nog verantwoordelijk, en dan zal allicht ook art. **103** enz. toepasselijk zijn.

alinea 1. Samenrotten heeft in de Crimineele wetboeken de beteekenis van met een misdadig doel op een bepaalde plaats bijeenkomen. Volgens sommige leden wordt hier dat woord gebezigd meer in den zin van deelnemen aan eene samenzwering en blijkt ook uit de Memorie van Toelichting — bladz. 85 alinea 1 [hiervóór, blz. 277] — dat aan de Regeering een ander begrip voor oogen heeft gestaan dan dat van het bestaande militaire recht. Zij wenschten, dat uit de bewoordingen van het artikel duidelijk blijke, dat het misdrijf in eerstgenoemde beteekenis moet worden opgevat.

De komma voor „in" behoort te vervallen.

Enkele leden wenschten te lezen „*opzettelijke* ongehoorzaamheid" in verband met art. 99 [**98**].

Anderen achtten dit onnoodig omdat in „samenrotten" het opzet om ongehoorzaamheid enz. te plegen opgesloten ligt.

De woorden „of ongehoorzaamheid of muiterij te plegen" kunnen volgens sommigen vervallen omdat de begrippen reeds opgesloten liggen in „plicht verzaken".

„Samenrotten" is gebezigd in de gewone beteekenis van met kwade bedoeling bijeenscholen, zich troepsgewijze vereenigen. Welke de bedoeling der samenrotters moet zijn, is in het artikel zelf reeds uitgedrukt.

De komma vóór „in" is eene drukfout.

Aanvankelijk werd van plicht „tot bescherming der belangen van den Staat" gesproken. Nu deze laatste woorden in het ontwerp zijn vervallen, kunnen de verdere omschrijvingen evenzeer worden weggelaten. „Opzettelijke" vóór het daardoor vervallende woord „ongehoorzaamheid" zou echter onnoodig zijn, omdat in „samenrotten *om*" het oogmerk is uitgedrukt.

Ontw. 1901. Art. 108 = Art. **108** der wet, behoudens dat het slot, in plaats van „worden de schuldigen gestraft met.....", luidde: „wordt ..... opgelegd.", welke wijziging bij de tweede lezing van het ontwerp (10 Juni 1902) is goedgekeurd. Zie bij art. **73**, hiervóór, blz. 108.

Art. 109.

De belhamels onder de deelnemers aan militair oproer worden gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren.

Indien het feit is gepleegd in tijd van oorlog, of aan boord van een oorlogsvaartuig zich ergens bevindende waar geen

onmiddellijke hulp te verkrijgen is, wordt de schuldige gestraft met den dood, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren.

Art. 110.

De deelnemers aan samenrotting tot militair oproer die tot de orde terugkeeren, voordat het tot eenige feitelijkheid of bedreiging daarmede gekomen is, worden gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren.

Indien de samenrotting is gepleegd in tijd van oorlog, of aan boord van een oorlogsvaartuig zich ergens bevindende waar geen onmiddellijke hulp te verkrijgen is, worden de schuldigen gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zeven jaren en zes maanden.

Ten aanzien van de belhamels wordt het maximum der in het eerste en het tweede lid gestelde straffen verdubbeld.

ONTW. 1897. ART. 109 = ART. **109** DER WET, behoudens de formuleering van de strafbepaling in het tweede lid, bij de tweede lezing van het ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902) gewijzigd. Zie hiervóór, blz. 13.

ART. 110. EERSTE LID = ART. **110**, EERSTE LID, DER WET, behoudens dat de aanhef luidde: „De deelnemers aan de samenrotting".

TWEEDE LID = ART. **110**, TWEEDE LID, DER WET, behoudens dat:

1°. de aanhef luidde: „Indien het feit is gepleegd"; en

2°. het slot luidde: „wordt ..... opgelegd"; in plaats van „worden de schuldigen gestraft met ....."

DERDE LID = ART. **110**, DERDE LID, DER WET, behoudens dat in plaats van „wordt ..... verdubbeld" gelezen werd: „kunnen deze straffen worden verdubbeld", — welke redactioneele wijzigingen successievelijk bij ONTW. 1901 en 1902 en bij de tweede lezing van het ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902) zijn aangebracht. Zie bij art. **33**, hiervóór, blz. 154, — bij art. **33** en **34**, Deel I, blz. 435, — en hiervóór, blz. 278.

Memorie van Toelichting.

[Zie voor *art.* **110** (*eerste en tweede lid*) hiervóór, blz. 277, bij art. **108**.]

Artt. **109** en **110**, *derde lid.* De straf voor de verschillende deelnemers aan militair oproer zal zich moeten regelen naar de rol die zij daarbij gespeeld hebben. In tijd van oorlog zal somtijds de doodstraf noodzakelijk

wezen. Men zal derhalve òf deze straf voor alle deelnemers aan militair oproer in oorlogstijd moeten stellen, met de zekerheid dat zij toch slechts aan zeer enkelen zal worden opgelegd, òf wel de deelnemers schiften, en onder de zwaardere strafbepaling alleen hen brengen, die bij het oproer de hoofdpersonen zijn geweest. De laatste weg verdient de voorkeur.

Wie als hoofdpersonen zijn opgetreden, is eene bloot feitelijke vraag. Den hoogsten rangbekleeder altoos als zoodanig te beschouwen, zou dikwerf strijden met de ware toedracht der zaak. Het kan zijn: hij die het plan ontwierp, uitwerkte en hielp ten uitvoer brengen; — hij die de leiding had; — hij die door voorbeeld, toespraak of geschreeuw op verschillende plaatsen het oproer aanwakkerde; — hij die het beheer en de uitdeeling der wapenen en munitie aan zich behield, enz.

Het ontwerp bedient zich te hunner aanduiding van de benaming belhamel [1]), een woord dat zeker voor een aprioristische, volledige, juridische omschrijving weinig vatbaar is [2]), maar dat hier desniettemin uitnemend op zijne plaats is, juist omdat het niet wenschelijk is, den rechter te dezen opzichte aan bepaalde omstandigheden of kenmerken te binden. In Duitsche strafwetten [3]) wordt hetzelfde begrip weergegeven door het evenzeer aan het gewone spraakgebruik ontleende woord Rädelsführer [4]).

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Art. **109.** Sommige leden gaven in overweging de regeling over te nemen van art. 85 van het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te lande. Die bepaling achtten zij zeer geschikt om een dreigend oproer te voorkomen. Dat zij als de belhamels te beschouwen zijn, wien door een meerdere met name is aangezegd uiteen te gaan, doch die aan dat bevel weigeren te voldoen, scheen een geoorloofd en op practische gronden verdedigbaar wettelijk vermoeden.

> Zijn wettelijke vermoedens in het strafrecht in het algemeen te verwerpen, vooral is dit zoo, wanneer de wettelijke conclusie uit zekere omstandigheid getrokken, veeltijds valsch zoude zijn. En dat zou hier het geval zijn, omdat zij, die nalaten op aanzegging uiteen te gaan, dikwijls feitelijk niet aan die aanzegging kunnen voldoen of zelfs dit niet durven voor anderen, de eigenlijke belhamels.

---

1) Evenzoo BEAUJON, Proeve, art. 61.
2) SMIDT, Swb., II, blz. 90.
3) § 115, 122, 125 RSGB.; — § 106 Mil. SGB., en meerdere andere wetten.
4) Denemarken § 54 bepaalt, dat „als Rädelsführer ein jeder betrachtet wird, welcher einen anderen zur Theilnahme an dem Verbrechen bestimmt, die verbrecherische Vereinigung geleitet oder auf andere Weise eine grössere Wirksamkeit als die übrigen Theilnemer entfaltet hat, um die Ausführung der strafbaren Handlung zu fördern". Zulk een onbepaalde omschrijving kan evengoed achterwege worden gelaten. Hetzelfde geldt voor de bepaling der Spaansche wet, die in art. 114 als belhamel of opstoker beschouwt den militair, die bij de verzamelde manschappen de stem in oproerigen zin verheft, of op andere wijze aanzet tot het plegen van het misdrijf.

alinea 1. „belhamels". Waarom is het meervoud gebruikt?

De uitdrukking „belhamels" achtten sommigen verkeerd, omdat zij niet algemeen gangbaar is. Zij zouden willen spreken van „aanleggers" of „raddraaiers".

„Belhamels". Het meervoud is beter, om aan te toonen dat er meer dan één kunnen zijn. Gebruikt men het enkelvoud, dan geeft dit den indruk, alsof bij den oproerigen troep slechts één man als hoofd of belhamel erkend kan worden.

„Belhamels" is een even gangbaar woord als „raddraaiers" en in ieder geval beter dan „aanleggers".

alinea 2. „Waar geen onmiddellijke hulp te verkrijgen is". Zie de aanteekening bij art. 104.

Zie bij art. 104.

Art. 110, *alinea* 2. „Het feit". Dit slaat niet, zooals de bedoeling is, op samenrotting, doch op terugkeeren. Gelezen moet worden: „Indien de samenrotting is gepleegd" enz.

De verlangde wijziging wordt aangebracht.

alinea 3. Verdubbeling kwam niet gemotiveerd voor, waar in art. 109 de straf voor de belhamels slechts een vierde hooger wordt gesteld dan voor de overige deelnemers.

Er waren leden, die verhooging van straf voor eerstgenoemden niet wenschelijk achtten. Het tot de orde terugkeeren van dezen, zoo werd van die zijde opgemerkt, kan juist, omdat zij de belhamels waren, grooten invloed ten goede uitoefenen en daarom behoort hen bij terugkeer eene betrekkelijk niet zware straf te wachten.

Verdubbeling wordt hier noodig geacht. In art. 109, eerste lid, kon niet hooger worden gegaan dan tot het maximum der tijdelijke gevangenisstraf.

De mogelijkheid van oplegging eener zware straf aan de belhamels moet blijven bestaan. Heeft hun terugkeer tot de orde in een bepaald geval werkelijk grooten invloed ten goede geoefend, hebben zij bijv. ook de andere deelnemers overgehaald het hoofd in den schoot te leggen, dan zal de rechter bij de bepaling der strafmate op die omstandigheden letten.

Art. 111.

De samenspanning tot ongehoorzaamheid, muiterij of militair oproer wordt gestraft gelijk de poging.

De bepaling van artikel 67 is toepasselijk.

Memorie van Toelichting.

Zie de aanteekeningen bij de artikelen 59, 65, 72 en 90 [**61**, **67**, **74** en **89**].

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Alinea 1. Ook hier wilden enkele leden in verband met art. 99 [**98**] lezen „*opzettelijke* ongehoorzaamheid", waartegen door anderen werd opgemerkt dat samenspanning tot niet opzettelijke ongehoorzaamheid ondenkbaar is.

Invoeging van „opzettelijke" is hier onnoodig.

alinea 2. Bij enkelen bestond bezwaar tegen deze bepaling, voorzoover zij betrekking heeft op de samenspanning tot militair oproer. In dat geval wenschten zij den denunciant geen straffeloosheid gewaarborgd te zien. Ook in het Duitsche militaire strafrecht geschiedt dit niet.

Wanneer men eenmaal het stelsel aanvaardt om den denunciant bij het zwaarst denkbare misdrijf straffeloosheid te verzekeren, eischt de consequentie, dat men het ook bij de minder zware misdrijven aanvaarde.

Art. 112.

Ten aanzien van de in dezen Titel omschreven feiten wordt eene troepenafdeeling, belast met wacht- of patrouilledienst, of een schildwacht gelijkgesteld met een meerdere, behalve ingeval het feit is begaan door hem aan wien zij, als zoodanig, ondergeschikt zijn.

I.

Ontw. v. d. H. I. Art. 113 = Art. 112 Ontw. 1897.

Verslag der Militaire Commissie.

De subcommissie van de Landmacht had de navolgende opmerkingen gemaakt.

„De gelijkstelling van den schildwacht of de troepenafdeeling in dienst

met een meerdere achtte men niet juist. Terecht zegt Mr. Pols [1]) dienaangaande: „„Zelfs de fictie van zoodanigen rang, de fictieve gelijkstelling van den mindere met een meerdere zou den grondslag der militaire hiërarchie aantasten"". Beter schijnt het, de straffen op die feiten, tegen een schildwacht gepleegd, gelijk te stellen met die, welke gesteld zijn op het plegen van die feiten tegen een meerdere.

„Kon de commissie zich over het algemeen met deze bepaling vereenigen, voor zooveel den schildwacht betreft, minder was dit het geval met betrekking tot „„eene troepenafdeeling in dienst"". Als groot practisch bezwaar werd al dadelijk aangevoerd, dat volgens art. 5 van het Reglement van Krijgstucht, waarvan eene verduidelijkte redactie is gegeven in art. 5 van het Reglement op den inwendigen dienst van de infanterie, een patrouille, die gelijkgesteld is met een meerdere, een beschonken militair niet zou mogen arresteeren. De patrouille moet in den regel optreden tegen opgewonden of door drank bevangen militairen en zelden geschiedt dit, zonder dat er onvertogen woorden worden gebezigd of verzet plaats heeft. Al die feiten te straffen als misdrijven tegen de ondergeschiktheid, werd verkeerd geacht.

„Is de kommandant der afdeeling een meerdere, dan worden feiten tegen hem persoonlijk gepleegd, als misdrijven tegen de ondergeschiktheid gestraft. Verzet tegen de manschappen eener patrouille kan meermalen disciplinair worden afgedaan. Is dit verzet van ernstigen aard, dan zouden de bepalingen van het gemeene recht betreffende de weerspannigheid in aanmerking kunnen komen.

„De commissie wilde intusschen het militair karakter van het feit, verzet tegen een militaire patrouille, handhaven en gaf in overweging de wederspannigheid, met verhooging van straf, in het Ontwerp op te nemen."

Met betrekking tot de eerste opmerking aangaande de gelijkstelling van een schildwacht en eene troepenafdeeling in dienst met een meerdere vond Mr. Van der Hoeven zich teleurgesteld in zijne meening, dat alle militairen zijn gevoelen zouden deelen.

Als burger ziet hij in den schildwacht een autoriteit, in eene patrouille de vertegenwoordigster van de openbare macht. Hij ziet in hen de personificatie van het leger en dacht dat alle militairen die meening zouden zijn toegedaan.

De quaestie betreft eigenlijk de in het Ontwerp gebezigde uitdrukking, dat een schildwacht en een troepenafdeeling in dienst wordt gelijkgesteld met een meerdere. In het Ontwerp is echter niet bepaald, dat de schildwachten altoos met een meerdere worden gelijkgesteld, maar die gelijkstelling geldt slechts ten aanzien van de misdrijven van den vierden Titel. Eene dergelijke gelijkstelling met ambtenaren is ook bepaald in art. 183 van het Wetboek van Strafrecht.

---

1) Het Crimineel Wetboek, 2e druk, bladz. 317.

Groot bezwaar is er niet in gelegen, om de redactie te veranderen en de straffen op de in den vierden Titel genoemde feiten, tegen een schildwacht gepleegd, gelijk te stellen met die, welke bepaald zijn op het plegen van die feiten tegen een meerdere; doch dan staat er eigenlijk hetzelfde, maar in minder welluidenden vorm en tevens in strijd met de terminologie van art. 183 van het Wetboek van Strafrecht.

Na deze inlichtingen werd betreffende dit punt geen voorstel ingediend.

Op de vraag of aanranding van een schildwacht door een militair die niet in dienst is, beschouwd moet worden als in of als buiten dienst gepleegd, antwoordde Mr. Van der Hoeven, dat, naar zijne meening, dit feit buiten dienst gepleegd wordt, omdat de dader niet in dienst is.

Ter verdediging van het voorstel om de troepenafdeeling in dienst niet met den meerdere gelijk te stellen, werd nog het navolgende aangevoerd.

De schildwacht behoeft eene bijzondere bescherming der wet; hij staat in den regel alleen op zijn post; in hem moet men als 't ware een onschendbaar persoon zien.

Dit geldt niet voor eene troepenafdeeling; deze bestaat uit meerdere personen en kan zich zelve beter verdedigen. Bestaat die troepenafdeeling uit een patrouille, dan treedt zij op als militaire politie. Verzet tegen eene patrouille is geen zwaarder feit dan verzet tegen de burgerpolitie.

Zooals terecht in de toelichting op het voorstel is aangemerkt, is er ook een groot practisch bezwaar aan verbonden. De patrouille moet in den regel optreden tegen door drank opgewonden militairen. De kommandant geeft dan alleen zijne bevelen en de minderen treden handelend op, juist ter vermijding van insubordinatie.

De soldaat nu, die gearresteerd wordt, is gewoon steeds de andere soldaten als zijns gelijken te beschouwen en zal zich, op zoodanig oogenblik in zijn opgewonden toestand, die verandering van positie moeilijk eensklaps voor den geest kunnen stellen. Het zal bezwaarlijk zijn onder zulke omstandigheden de gedachte aan ondergeschiktheid ingang te doen vinden. Ook de practijk verzet zich dus tegen de voorgestelde bepaling; want zij zou tengevolge hebben, dat het aantal misdrijven van insubordinatie zeer toenam.

Nog werd opgemerkt, dat Mr. Pols de leer van het Hoog Militair Gerechtshof, volgens welke het plegen van daden van geweld tegen eene patrouille, onder art. 100 van het Crimineel Wetboek wordt gebracht, bestrijdt [1]).

Mr. Van der Hoeven kon zich met deze beschouwingen in het geheel niet vereenigen. Zoowel een schildwacht als eene troepenafdeeling in dienst vertegenwoordigt de openbare macht en als zoodanig moeten beide onder dezelfde bescherming staan. Men moet de patrouille niet beschouwen als eene vereeniging van militairen, eene vereeniging van meerderen en

---

1) Het Crimineel Wetboek, 2e druk, bladz. 815 en volgg.

minderen; maar als een geheel. Zij ontleent haar gezag aan de hoogst aanwezige militaire autoriteit ter plaatse en als zoodanig is zij de vertegenwoordigster van die macht, en alzoo ook niet gelijk te stellen met een agent van politie.

Onder de woorden „troepenafdeeling in dienst" is intusschen niet enkel eene patrouille, maar het geheele leger begrepen, waar het zich in zijne onderdeelen ook vertoont. Mag men nu aannemen, dat een schildwacht staat boven een regiment? Wanneer een militair een schildwacht beleedigt, zal hij volgens den vierden Titel van dit Ontwerp kunnen gestraft worden; laat men echter de woorden „troepenafdeeling in dienst" uit dit artikel vervallen, dan kan een militair een geheel regiment beleedigen, zonder dat hij strafbaar is; want collectieve beleediging valt niet onder het bereik van het Wetboek van Strafrecht.

Het grootste bezwaar, hetwelk tegen het artikel wordt aangevoerd, is, dat het onpractisch is, maar welk verschil geeft het of men in het Ontwerp een artikel opneemt, waarin het feit als wederspannigheid wordt gequalificeerd, dan wel of men het feitelijke insubordinatie noemt?

Op deze vraag werd nog geantwoord, dat men de wederspannigheid kan rangschikken onder die feiten, welke disciplinair kunnen worden afgedaan, zooals ook thans voor verzet tegen eene patrouille meermalen slechts eene krijgstuchtelijke straf wordt opgelegd; doch dat zulks ten aanzien van feitelijke insubordinatie niet mogelijk is. Ook is de straf op laatstgemeld misdrijf veel zwaarder dan die op wederspannigheid zou moeten zijn.

Met 4 tegen 3 stemmen werd besloten de woorden „eene troepenafdeeling in dienst of" uit het artikel te doen vervallen.

Mr. Van der Hoeven sloot zich niet bij de meerderheid aan.

Nog werd in overweging gegeven om bijzondere bescherming te verleenen aan de zoogenaamde sauvegardes. Ook deze moeten onschendbaar zijn. Alle militairen moeten weten, dat zij geene feitelijkheden tegen sauvegardes mogen plegen en dat deze onder gelijke bescherming der wet staan als de schildwachten.

Hierop werd geantwoord, dat voor zoover de sauvegardes uit één persoon bestaan, zij stellig gelijkstaan met een schildwacht; bestaan zij uit meerdere personen, dan zijn zij gelijk te stellen met eene militaire wacht.

Ten slotte werd het voorstel gedaan, ten einde het militaire karakter van verzet, door een militair tegen eene patrouille gepleegd, te handhaven, een nieuw artikel op te nemen, overeenkomende met art. 180 van het Wetboek van Strafrecht, met verhooging van de daarin gestelde straf tot twee jaren gevangenisstraf.

De verhooging van straf is, behalve met het oog op het ernstige karakter dat het feit somtijds kan aannemen, ook noodig om dit misdrijf in het Ontwerp te kunnen opnemen; terwijl men dan de gelegenheid heeft in lichte gevallen het feit disciplinair af te doen, wat niet mogelijk

zal zijn, indien het artikel uit het Wetboek van Strafrecht moet worden toegepast [1]).

Hiertegen werd aangevoerd, dat voor feiten, die men ook disciplinair wil doen straffen, geene strafverhooging noodig is, dat de straf van art. 180 van het Wetboek van Strafrecht zwaar genoeg kan worden geacht, te meer omdat die feiten van verzet meestal in opgewonden toestand worden gepleegd en dat men ook om het ernstige karakter van het feit, indien het wordt gepleegd door een militair tegen een patrouille, geene strafverhooging behoeft aan te nemen, daar bij art. 180 natuurlijk is voorzien in de zwaarste vormen van verzet, die men zich heeft kunnen denken, ook b. v. verzet van een veldwachter tegen den Procureur-Generaal.

Het voorstel werd met 4 tegen 3 stemmen verworpen.

II.

Ontw. 1897. Art. 112. Ten aanzien van de in dezen Titel omschreven feiten wordt eene troepenafdeeling in dienst of een schildwacht gelijkgesteld met een meerdere, behalve ingeval het feit is begaan door hem aan wien zij, als zoodanig, ondergeschikt zijn.

Memorie van Toelichting.

De gelijkstelling van de troepenafdeeling in dienst en van den schildwacht met den superieur, voor zoover betreft de tegen hen gepleegde misdrijven, wordt in engeren of ruimeren zin gevonden in tal van vreemde wetgevingen [2]), en werd ook ten onzent sedert lang wenschelijk geacht [3]). Zij zijn bekleed met eene bepaalde en soms zeer uitgebreide bevoegdheid; zij zijn, zoolang ze dienst doen, de openbare macht, en hunne autoriteit behoort alzoo wel terdege beschermd te worden [4]), ook tegen aanrandingen van personen die hooger in rang zijn dan de aangerande individus.

Deze bescherming kan niet beter en niet eenvoudiger verleend worden, dan door hen gelijk te stellen met meerderen in rang van alle andere militairen die misdrijf tegen hen mochten plegen. Alleen moest eene uitzondering gemaakt worden voor die meerderen, aan wie de bedoelde troepenafdeeling of schildwacht als zoodanig, d. i. in die hoedanigheid, ondergeschikt is. Te hunnen aanzien zou de hier aangenomen superioriteit onjuist en dus misplaatst zijn.

---

1) Nader is de mogelijkheid hiervan door de Commissie erkend; doch voor art. 180 van het Wetboek van Strafrecht niet aangenomen.

2) Duitschland § 111; — België art. 88; — Servië art. 416; — Frankrijk zeemacht art. 297; — landmacht, art. 220; — Oostenrijk § 172. — Zie ook Beaujon. Proeve, art. 64. — In het Spaansche Wetboek daarentegen is een afzonderlijke titel (art. 181—185) gewijd aan de beleedigingen tegen een schildwacht of eene troepenafdeeling. Ook in art. 66 der Loi fédérale sur la justice pénale pour les troupes fédérales, vindt men de gelijkstelling van de patrouille met den meerdere.

3) Vgl. Pols, l. c., blz. 320.

4) Zie betreffende eene patrouille o. a. H. M. G. 18 April 1884, R. B. 1885, C., blz. 218 *b*.

Troepenafdeeling. Zoodra meer dan één militair op last van een meerdere in rang gemeenschappelijk dienst doen en één van hen daarbij met het bevel belast is, is er eene als éénheid te beschouwen troepenafdeeling. Zij kan derhalve zeer talrijk zijn, doch even goed uit twee manschappen bestaan, zoo dan maar aan één hunner het bevel over den andere is opgedragen.

Het Duitsche en het Oostenrijksche recht bedienen zich van de engere uitdrukking „militärische Wache". Daartoe worden gerekend: Sicherheitswachen, Ehrenwachen, Patrouillen, Ronden, Lagerwachen, Feldwachen, Pickets, Vorposten, Vedetten, u. s. w., Eskorten, Schutzwachen, Kasernwachen, Arrestanten-, Gefangenenwachen, Schieszstandwachen, Bahnhofwachen u. dgl." Te hunnen aanzien wordt gezegd, dat „die militärischen Wachen nach militärischem Herkommen, während sie in Ausübung dieses Dienstes begriffen sind, das Ansehen eines militärischen Vorgesetzten genieszen" [1]). Evenzoo wordt de stelling dat „M. Wachen die Rechte der M. Vorgesetzten geniessen", door Damianitsch „ein im Allgemeinen überall als richtig anerkannter Satz" genoemd [2]). En terecht. Behoeft de schildwacht bijzondere bescherming wegens de vaak zeer geïsoleerde positie waarin hij zich bevindt, de troepenafdeeling kan daarop evenzeer aanspraak maken, omdat zij als geheel, als bekleed met uitgebreide bevoegdheden, als eene effectieve dienstdoende legermacht, hooger staat dan de individueele militair. Geldt dit ten aanzien van de „Wachen", dan moet het natuurlijk nog veel eerder gelden ten aanzien van de grootere troepenafdeelingen, bijvoorbeeld een dienstdoend bataljon, regiment, enz. Indien deze gelijkstelling niet werd aanvaard, zou daaruit noodwendig volgen, dat beleedigingen, door een militair tegen eene troepenafdeeling als zoodanig gericht, in het geheel niet strafbaar zouden zijn [3]).

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

„Troepenafdeeling in dienst". Wordt nu zulk eene troepenafdeeling slechts in haar geheel, als zoodanig met een meerdere gelijkgesteld of geldt het artikel ook voor ieder die deel van haar uitmaakt?

De uitdrukking kwam veel te ruim voor. Volgens de Memorie van Toelichting is er reeds eene als éénheid te beschouwen troepenafdeeling, zoodra slechts twee militairen op last van een meerdere in rang gemeenschappelijk dienst doen en één daarvan met het bevel belast is. Requireert dus een korporaal, die met enkele manschappen op corveedienst uit is, een voorbijgaand generaal om eenige beschonken lieden te helpen

1) Motive Duitsch Mil. S. G. B., blz. 102; — KOPPMANN, l. c., n°. 1 ad § 111.
2) Damianitsch, l. c., blz. 103.
3) SMIDT, Swb. II, blz. 367 [2de druk, blz. 389]. — De door de Commissie van Rapporteurs der Tweede Kamer te dier plaatse geopperde vrees, dat strafbaarstelling van beleediging, collectief tegen vereenigingen van personen gericht, de kritiek over openbare machten te zeer aan banden zou leggen, valt voor het hierboven bedoelde geval natuurlijk geheel weg.

opbrengen, dan is bij weigering die generaal strafbaar krachtens art. 99 [98] j°. art. 112. Dat gaat toch inderdaad te ver. Sommige leden zouden de bepaling willen beperken tot „eene gewapende troepenafdeeling, door het bevoegd gezag met de uitvoering van een bevel belast".

Ook tegen de gelijkstelling van den schildwacht met een meerdere bestond bij sommigen bezwaar. Bescherming van den schildwacht is noodig, doch daarvoor behoeft men hem, huns inziens, nog niet tot meerdere te maken.

Het artikel geldt alleen voor de troepenafdeeling als geheel.

De voorgestelde wijziging zou het geopperde bezwaar niet opheffen. Ook een gewapende korporaal met twee man zou in het geschilderde geval den generaal *kunnen* requireeren. Men behoeft evenwel niet bevreesd te zijn, dat zoo iets zal gebeuren. Daarom kan een dergelijk voorbeeld niet doen besluiten tot het inkrimpen van eene op zichzelve aanbevelenswaardige bepaling.

De bijvoeging „door het bevoegd gezag met de uitvoering van een bevel belast" is onnoodig. Elke (gewapende of ongewapende) troepenafdeeling is per se met de uitvoering van een bevel belast. Moet echter die bijvoeging in engeren zin worden opgevat, dan zou bijv. een regiment dat uitmarcheert om een manoeuvre of militaire wandeling te maken, niet onder het artikel vallen. Bij het voorstel is waarschijnlijk alleen gedacht aan eene patrouille, niet aan eene grootere troepenafdeeling.

De schildwacht wordt *niet tot meerdere gemaakt*, maar de tegen hem gepleegde feiten worden gelijkgesteld met feiten tegen een meerdere gepleegd, hetgeen geheel iets anders is.

Regeeringsnota van wijzigingen van 30 April 1902.

Ten einde het ruime begrip „in dienst" eenigermate te beperken, worden deze woorden in den tweeden regel vervangen door: „belast met wacht- of patrouilledienst".

Beraadslaging in de Tweede Kamer.
(15 Mei 1902.)

De **Voorzitter**: In art. **112** is een wijziging gebracht door de Regeering, nadat het schriftelijk debat was gesloten. Ik verzoek de Commissie van Voorbereiding haar gevoelen omtrent die wijziging mede te deelen.

De heer **de Savornin Lohman**, *voorzitter der Commissie van Voorbereiding:* Mijnheer de Voorzitter! Met deze nieuwe redactie kan de Commissie zich zeer goed vereenigen.

Het *gewijzigd art.* **112** wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

TITEL V.

Schending van verschillende dienstplichten.

Memorie van Toelichting.

Ofschoon wel in nagenoeg ieder commun delikt schending van de maatschappelijke orde is gelegen, is in het Wetboek van Strafrecht een aantal „misdrijven tegen de openbare orde" in een afzonderlijken titel [1]) bijeengebracht. Evenzoo zijn in dezen titel van het ontwerp ettelijke misdrijven, die geen ander punt van overeenstemming hebben dan dat zij gevaar opleveren voor militaire belangen en de orde en tucht in de militaire maatschappij verstoren, saamgevoegd onder het opschrift „Schending van verschillende dienstplichten", hoewel ook in bijna ieder ander militair misdrijf eene tekortkoming aan een miltairen plicht ligt opgesloten. Het opschrift van den titel duidt reeds aan, dat geen bepaald theoretisch begrip aan deze samenvoeging ten grondslag ligt. Haar voordeel is in hoofdzaak, dat de velerlei misdrijven die niet in een der andere grootere titels te huis behooren, niet behoeven te worden gesplitst in onderscheidene, uit slechts één artikel of althans een zeer klein aantal artikelen bestaande titels.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Het opschrift kwam niet juist voor. *Dienst*plichten doet denken aan militaire plichten, die samenhangen met den militairen dienst en waarvan de niet nakoming, met het oog op de belangen van den dienst wordt gestraft. In dezen Titel is echter sprake van militaire verplichtingen, waarvan de overtreding, evenals bij commune delicten vaak het geval is, gestraft wordt wegens haar gemeenvaarlijk karakter. Daarom werd in overweging gegeven te lezen: „Schending van militaire plichten".

> De aangegeven redactie „Schending van militaire plichten" is onaannemelijk. Ook *alle* andere titels van Boek II betreffen schendingen van militaire plichten. Deze uitdrukking zou dus veel te ruim zijn.

Ter sprake kwam de vraag, of sommige in dezen Titel niet genoemde feiten alsnog daarin behooren te worden opgenomen. Daarbij werd op den voorgrond gesteld, dat in het militaire recht alleen datgene tot misdrijf behoort te worden gestempeld, wat als zoodanig ook in den gewonen burger gestraft wordt, al is het dat de verkeerde neiging zich in de burgermaatschappij niet op dezelfde wijze kan openbaren als in de militaire. Wederspannigheid, diefstal, schuld waardoor een algemeen gevaar ontstaat — zie o. a. art. 117 — moeten als misdrijven behandeld worden.

---

1) Boek II, titel V. „Misdrijven die gevaar opleveren voor het maatschappelijk leven en de natuurlijke orde der maatschappij verstoren", zegt de Mem. v. Toel. SMIDT, Swb., II, blz. 66 [2e druk, blz. 65]. — Zie ook het opschrift van titel II van Boek III.

Onder de tuchtwet valt dan alles, wat *alleen met het oog* op de militaire discipline gestraft wordt, waartoe o. a. ook behooren die kleine diefstallen, die men bij den burger over het hoofd zou zien.

De feiten, waarvan de al dan niet opneming in dezen Titel ter sprake gebracht werd, waren de volgende:

Het schenden van arrest door officieren. De opname van dit feit — hetwelk niet onder art. 99 [**98**] valt, omdat het observeeren van arrest is het ondergaan van eene straf en niet het gehoorzamen aan eenig dienstbevel of dienstvoorschrift — kwam velen noodig voor. Het draagt een ernstig karakter, daar op den officier in arrest niet altijd toezicht wordt gehouden en men zich op diens eergevoel verlaat. Daarom gelden hier de motieven niet die bij zelfbevrijding tot straffeloosheid hebben geleid.

Hiertegen werd opgemerkt dat het feit valt onder art. 59 [**56**] der tuchtwet.

Het voortdurend rebelleeren tegen den dienst. De militair, die na herhaalde disciplinaire bestraffing in zijn verzet tegen de eischen der militaire tucht blijft volharden en zich daardoor ongeschikt betoont voor den militairen dienst, behoort uit den dienst te kunnen worden verwijderd. Volgens art. 72 van het wetsontwerp op de Krijgstucht [**69**] zal zoodanig militair langs administratieven weg uit den dienst kunnen worden weggejaagd. Sommigen achtten dit niet zonder bedenking, omdat het recht om bij de gewapende macht te dienen, eene publiekrechtelijke bevoegdheid is, die niet zonder rechterlijk vonnis mag worden ontnomen. De zaak moet dus in dit Wetboek worden geregeld.

Te minder behoort zij thuis in de wet op de Krijgstucht, omdat het zich onttrekken aan den dienst, waar de man deswege juist uit den dienst verwijderd wordt, niet geacht kan worden met het oog op de discipline te worden gestraft. Men zou hier eene afzonderlijke strafbepaling kunnen opnemen, analoog aan art. 206 van het Wetboek van Strafrecht en aan de artikelen **114** en **115** van dit ontwerp.

Het niet verleenen van hulp aan de politie. Onder opmerking dat de politie bij de handhaving van de openbare orde te allen tijde een beroep moet kunnen doen op de medewerking der militairen, spraken sommige leden den wensch uit dat de plicht tot het verleenen van hulp aan de politie den militairen bij dit Wetboek onder strafbedreiging zou worden opgelegd. Eene strengere strafbepaling dan art. 446 van het Wetboek van Strafrecht kwam hun hier noodig voor.

Andere leden voerden hiertegen aan dat het verleenen van zoodanige hulp geen speciaal militaire verplichting is, daar de militairen niet onder de burgerlijke politie staan. Met art. 446 kan huns inziens in deze worden volstaan. Waar voor den militair het gevaar geen reden van verontschuldiging mag zijn voor zijne onthouding, kan hem de hoogste straf worden opgelegd.

Het niet verleenen van hulp aan gelijken in rang. Enkele leden wenschten ook hiertegen strafbepalingen op te nemen.

Anderen meenden dat, wil men dit straffen, dan toch in elk geval slechts disciplinaire bestraffing behoort te zijn toegelaten. Het feit kon hoogstens als een miskenning van het esprit de corps worden beschouwd. Zie ook het [hiervóór, blz. 272] aangeteekende bij art. 107 [*vervallen*].

Vloeken en godslastering. De wensch van sommigen dat ook daartegen in dit Wetboek straf zou worden bedreigd, werd door anderen bestreden, die meenden dat op deze feiten de tuchtwet van toepassing behoort te zijn. [Zie art. **125.**]

Dronkenschap. Sommigen zouden dronkenschap van militairen hier als een delictum sui generis opgenomen willen zien, anderen daarentegen niet. Laatstgenoemden verlangden ook voor dit feit, speciaal uit een militair oogpunt beschouwd, disciplinaire bestraffing. De publiciteit behoort dan als element te vervallen.

In geenen deele kan worden toegegeven, dat in het militaire recht alleen datgene tot misdrijf behoort te worden gestempeld, wat als zoodanig ook in den gewonen burger gestraft wordt. De desertie bijv., dat is het ontloopen aan zijne verplichtingen, wordt noch in den gewonen burger, noch zelfs in den burger-ambtenaar als misdrijf gestraft; alleen wel bij zeelieden. En zoo is het ook met allerlei plichtverzuim, insubordinatie en tal van andere feiten, die in de militaire strafwet onmogelijk met stilzwijgen voorbijgegaan kunnen worden, maar waarvan het gemeene Strafwetboek niet rept.

Ten aanzien van de feiten, die sommige leden, echter in blijkbaren strijd met den aanhef dezer aanteekening, in dezen Titel wenschten opgenomen te zien, zij het navolgende opgemerkt:

Het schenden van arrest door officieren. De zeer juiste verwijzing naar art. 59 ontwerp-Krijgstucht [**56**] maakt de vermelding van dit feit overbodig.

Voortdurend rebelleeren tegen den dienst. Dit betoog lijkt te doctrinair. Indien een *recht* om te dienen als publiekrechtelijke bevoegdheid bestond, gelijk bijv. het kiesrecht, dan moest het den drager van dat recht ook vrijstaan er geen gebruik van te maken, dus zijn ontslag te nemen.

Een artikel tegen voortdurend rebelleeren tegen den dienst is onaannemelijk. Door wangedrag *maakt* de militair zich niet ongeschikt voor den dienst, maar zijn voortdurend wangedrag is het bewijs, dat hij er ongeschikt voor *is*. Alleen zijn wangedrag kan bestraft worden; maar „wangedrag" kan geen misdrijf zijn. Het is er meê als met de herhaalde dronkenschap, enz. Hij, die zich

telkens en telkens daaraan schuldig maakt, bewijst daardoor, dat hij in de geordende maatschappij niet op zijne plaats is. Maar daarom werden die feiten nog niet tot misdrijven gestempeld.

Het niet verleenen van hulp aan de politie.

Het niet verleenen van hulp aan gelijken in rang.

Vloeken en Godslastering.

Dronkenschap.

Bij hetgeen tegen de wenschen om deze feiten op te nemen, werd aangevoerd, sluit de Regeering zich aan.

Art. 113.

De schildwacht die zijn post eigendunkelijk verlaat, eene als zoodanig op hem rustende verplichting niet nakomt, of zich in een toestand brengt of laat brengen waarin hij zijn dienst als schildwacht niet naar behooren kan verrichten, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren.

Indien het feit is gepleegd in tijd van oorlog, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren.

Indien de schuldige zich bevond aan boord van een oorlogsvaartuig in nood verkeerende of in tijd van oorlog op brandwacht liggende, bij veiligheidstroepen in tijd van oorlog, of in eene door den vijand aangevallen of met aanval bedreigde plaats of post, wordt hij gestraft met den dood, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren.

Met gelijke straffen worden gestraft de officier van de wacht aan boord van een oorlogsvaartuig of de militair die hem tijdelijk vervangt, de machinist, hoofd der wacht aan boord van een oorlogsvaartuig, en de bevelhebber van eenige wacht, ronde of patrouille of van eenige met de uitoefening van den veiligheidsdienst in tijd van oorlog belaste troepenafdeeling, die als zoodanig gelijke handelingen plegen.

Indien andere militairen, behoorende tot eenige wacht, ronde of patrouille of tot eenige met de uitoefening van den veiligheidsdienst in tijd van oorlog belaste troepenafdeeling, gelijke handelingen plegen, zijn de eerste drie leden van dit artikel op hen van toepassing, behoudens dat in de gevallen van het eerste en het tweede lid het maximum der daar gestelde straffen met de helft verminderd wordt, en dat in de

gevallen van het derde lid de schuldige gestraft wordt met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren.

(*Kan, met uitzondering van de gevallen waarin bij dit artikel de doodstraf is gesteld, krachtens art. 2, n°. 2, a, der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

I.

Uit het Verslag der Militaire Commissie.

„Door een lid werd eenige bedenking ingebracht tegen de gronden waarom in dit artikel geen onderscheid is gemaakt tusschen opzet en schuld. Uit een strafrechtelijk oogpunt is de gelijkstelling van de feiten, gepleegd door opzet en schuld, hier veel minder dan bij ongeoorloofde afwezigheid te verdedigen.

„Wanneer de rechter geen zekerheid heeft, dat het feit opzettelijk is gepleegd, zal hij bij het bepalen van de straf toch alleen mogen aannemen, dat schuld de aanleiding tot het misdrijf is en dus toch eene mindere straf opleggen. Door het gemis van de onderscheiding tusschen opzet en schuld wordt dus de moeielijkheid niet weggenomen.

„Mr. Van der Hoeven achtte het, uit een juridisch oogpunt, evenmin juist, in eene strafbepaling geen onderscheid te maken tusschen opzet en schuld; maar heeft gemeend zulks hier te moeten doen in het militair belang en in navolging o. a. van de artt. 197, 239, enz. van het Wetboek van Strafrecht. Wordt in dit artikel onderscheiden tusschen opzet en schuld, dan zoude de rechter daarvan in zijn vonnis moeten doen blijken. Dit is nu niet noodig en het zoude b. v. bij slapen op post ook niet uit te maken zijn of dit aan opzet of schuld te wijten is. Zie memorie van toelichting, bladz. 95 [hierna, blz. 295].

„Een ander lid achtte de redactie van artt. 114 [113] zeer juist. Het doet er niet toe, of een kruitmagazijn door opzet of nalatigheid van den schildwacht in de lucht springt. Hij is daar geplaatst, om tegen alle ongelukken te waken, en doet hij dit niet, dan is hij verantwoordelijk voor de gevolgen, ook die uit zijne nalatigheid voortvloeien."

In den lateren loop der behandeling van het ontwerp werd nog in overweging gegeven het artikel te splitsen. Het eigendunkelijk verlaten van een post als schildwacht werd zwaarder geacht dan het niet nakomen van eene verplichting als zoodanig, en het zich in onbekwamen toestand brengen zwaarder dan het zich in dien toestand laten brengen.

Deze zienswijze was echter niet juist. De zwaarte van de verschillende in het artikel verboden gedragingen hangt af van de omstandigheden. De schildwacht die zijn post eigendunkelijk verlaat, pleegt volstrekt niet altoos een uitteraard zwaarder misdrijf dan hij die eene verplichting als

zoodanig niet nakomt. Zoo zal de uitkijk die niet uitkijkt, of de schildwacht bij een buskruitmagazijn die niet waakt, een ernstiger feit plegen, dan de schildwacht bij de kazernepoort of voor de hoofdwacht geplaatst, die zich eenigen tijd van daar verwijdert. En waarom het zich in onbekwamen toestand brengen per se zwaarder zou zijn, dan het zich in dien toestand laten brengen, is ook niet in te zien. In den regel zal zelfs het laatste gevaarlijker zijn dan het eerste; immers, als een ander den schildwacht in zoodanigen toestand brengt, heeft die persoon daarbij allicht kwade bedoelingen, waartegen de schildwacht op zijne hoede moet zijn. Bij den schildwacht die zich bedrinkt, zal daarentegen, in den regel, van kwade bedoelingen geen sprake zijn.

De betrekkelijke zwaarte van al de in dit artikel omschreven feiten hangt zóózeer af van allerlei bizondere omstandigheden, dat het raadzaam was ze alle onder één en dezelfde algemeene strafbepaling te doen vallen.

II.

Ontw. 1897. Art. 113 = Art. 113 der wet, behoudens dat:

a) het *tweede lid* eindigde: „wordt.... opgelegd" in plaats van: „wordt hij gestraft met....";

b) het *derde lid* eindigde: „kan de doodstraf worden opgelegd";

c) het *vierde lid* eindigde: „die gelijke handelingen plegen"; en

d) het *vijfde lid* luidde: „Indien gelijke handelingen worden gepleegd door andere militairen behoorende tot eenige wacht, ronde of patrouille of tot eenige met de uitoefening van den veiligheidsdienst in tijd van oorlog belaste troepenafdeeling, worden de maxima der straffen verminderd in de gevallen van het eerste en het tweede lid van dit artikel met de helft, en in het geval van het derde lid van dit artikel tot gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren."

Memorie van Toelichting.

Van een uiterst nauwgezette plichtsvervulling van den schildwacht kan onnoemelijk veel afhangen. In tijd van oorlog zal het geluk der wapenen zich kunnen keeren ten gevolge van het niet behoorlijk voldoen aan het hem gegeven consigne; maar ook in vredestijd heeft hij, bij de bewaking van eene openbare kas, eene strafgevangenis, een buskruitmagazijn en dergelijke, verplichtingen van hoog belang na te komen. Terecht wordt dan ook in nagenoeg alle wetgevingen reeds sinds eeuwen her door zeer gestrenge strafbepalingen de hand gehouden aan de naleving van die verplichtingen [1]).

---

1) Vgl. Beaujon, Proeve, artt. 45, 46; — Duitschland § 141—143; — Italië, art. 94—96; — Spanje, artt. 120, 125, 130; — Frankrijk, zeemacht, art. 283; — landmacht, artt. 211, 212.

Volgens dit laatste artikel wordt de schildwacht die op zijn post in de nabijheid van den

De tekortkomingen van den schildwacht kunnen bestaan in het verlaten van zijn post, het niet-voldoen aan de hem gegeven opdracht, zich bedrinken, slapen, enz. Van het een kunnen de gevolgen al even nadeelig zijn als van het ander en daarom bestaat er geene aanleiding om de algemeene strafpositie te wijzigen of te regelen naar den vorm van de plichtverzaking.

Reeds bij de algemeene beschouwingen over opzet en schuld [1]) is geleverd, dat in dit artikel geen melding is gemaakt van een van die beide schuldvormen, zoodat hier bij uitzondering het dolose en het culpose delikt onder dezelfde strafbepaling vallen [2]). Dit schijnt om verschillende redenen wenschelijk. Het feit moet namelijk zwaar gestraft kunnen worden om der wille van de mogelijke gevolgen. De mogelijkheid van die gevolgen moet den schildwacht evenzeer van achtelooze als van opzettelijke plichtverzaking weerhouden, en ten aanzien van die gevolgen is er in beide gevallen absoluut geen verschil. Daarbij komt, dat opzet en schuld hier menigmaal als 't ware dooreengemengd zullen zijn, bijv. als de vermoeide schildwacht slechts even de oogen wil sluiten en daardoor in diepen slaap valt. Eindelijk — en deze reden alleen zou al voldoende zijn [3]), — het zal a posteriori vaak volkomen onmogelijk uit te maken zijn, of de dienstverzaking willens en wetens is geschied, dan wel louter uit nalatigheid heeft plaats gevonden.

Blijkt echter dat er bijzonder verzwarende omstandigheden zijn, dan moet eene zeer zware straf kunnen volgen; of wel dat in tijd van vrede het misdrijf onder zeer verlichtende omstandigheden gepleegd en eene terechtstelling van den nalatige voor den krijgsraad niet noodig is, dan zal daarin een grond zijn, om in de wet op de krijgstucht te bepalen, dat in dergelijke gevallen de zaak disciplinair zal kunnen worden afgedaan.

De dienst van de in het vierde lid opgenoemde officieren en verdere militairen is even belangrijk als die van den schildwacht. Hun plichtverzuim behoort dus even zwaar als dat van dezen te worden gestraft.

Ook de andere militairen, behoorende tot de wacht, patrouille, enz., moeten bij plichtverzaken gestreng worden gestraft. Doch daar zij geen zelfstandige rol te vervullen hebben en de gevolgen van hun plichtverzuim alzoo ook van minder omvang zullen zijn, kan het strafmaximum te hunnen aanzien worden verlaagd.

---

vijand slapende gevonden wordt, gestraft met slechts 2—5 jaren travaux publics; volgens artikel 5 van het decreet van 12 Mei 1793 kon hij met den dood gestraft worden. SENAULT, l. c., blz. 17, zegt daarvan:

„Il y a entre ces deux articles cette différence que l'un, celui de 1793, a été formulé en pleine guerre, tandis que l'autre, à soixante ans d'intervalle, l'a été en pleine paix. Si la législature de 1793, a cru devoir punir comme un crime de lèse-nation la faute de dormir en faction, c'est que les dangers dont on était entouré en faisaient toucher du doigt la nécessité; cette nécessité était depuis longtemps oubliée en 1857."

1) Zie § 3 der Algemeene Beschouwingen in den aanvang van deze Memorie [Deel I, blz. 78].

2) Evenzoo Duitschland § 141, e. a.

3) Vgl. de wijziging, gebracht in art. 252, n°. 2, Swb. Handel. der Staten-Generaal, Bijl. 1884—1885, n°. 97, 3, § 15; — SMIDT, Swb., V, blz. 68 vlgg. [2de druk, II, blz. 362 v.]

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Dit artikel scheen te streng. Dat het dolose en het culpose delict onder dezelfde strafbepaling vallen, vond afkeuring en op splitsing van het artikel werd aangedrongen [1]). In het vorig wetsontwerp [Ontw. 1892] werd althans voor het in alinea 3 genoemde geval wèl onderscheid gemaakt tusschen opzet en schuld.

Sommige leden bevalen het stelsel aan van art. 98 van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande. Zij wenschten namelijk als element der hiergenoemde misdrijven aangenomen te zien de omstandigheid, dat er schadelijke gevolgen geweest zijn. Zijn deze uitgebleven, dan kan huns inziens met disciplinaire bestraffing worden volstaan.

Gevraagd werd onder welke strafbepaling de schildwacht valt, die desertie pleegt.

Geantwoord werd dat er dan concursus idealis plaats heeft ten aanzien van de misdrijven van dit artikel en van art. 81 [82] of volgende, zoodat art. 55, alinea 1, van het Wetboek van Strafrecht van toepassing is.

Plichtverzuim van den schildwacht kan ook in tijd van vrede zulke hoogst ernstige gevolgen hebben — men denke bijv. aan het springen van een buskruitmagazijn of het verloren gaan van een oorlogsvaartuig —, dat het maximum der straf wel zwaar moet zijn. In sommige andere wetgevingen wordt het strafmaximum afhankelijk gesteld van de gevolgen. Dit is echter niet verdedigbaar, omdat de omstandigheid, dat het feit gelukkig tot geen schadelijke gevolgen heeft geleid, het plichtverzuim van den schildwacht en zijne subjectieve tekortkoming in geenen deele vermindert.

Ofschoon het in het algemeen zeker geene aanbeveling verdient het dolose en het culpose delict onder één en dezelfde strafbepaling te doen vallen, is het toch wenschelijk ten aanzien van dit delict eene uitzondering te maken. Men vergete niet, dat één enkel plichtverzuim van den schildwacht ontzaglijke onherstelbare gevolgen na zich slepen kan, en dat de schildwacht die aan zijne verplichtingen te kort komt (van zijn post gaat, slaapt, dronken is, enz.), op het oogenblik, waarop hij het feit pleegt, gewoonlijk buiten iemands tegenwoordigheid handelt, zoodat het antwoord op de vraag, of hij met opzet dan wel uit onnadenkendheid handelde, niet — gelijk bij andere delicten — uit de omstandigheden kan worden afgeleid. Men zal hem dus, om zoo te zeggen, op zijne eigen verzekering behooren te gelooven; en het ligt waarlijk voor de hand, dat hij dan wel steeds zal beweren, dat er van opzettelijke plichtverzaking bij hem geen sprake kan zijn, zoodat het artikel, voor zoover het dolose delict betreft, dan wel eene doode letter zou blijven.

---

1) Zie ook de opmerkingen in § 7 der Algemeene Beschouwingen [Deel I, blz. 75].

Opmerkelijk is het dan ook, dat, voor zoover bekend, in geen der vreemde wetgevingen de in het Verslag aangeprezen splitsing van dolose en culpose plichtverzaking van den schildwacht wordt gevonden en dat geen der schrijvers over militair strafrecht de algemeene strekking van die bepalingen afkeurt. Strenge plichtsbetrachting van den schildwacht is een der allereerste eischen van militair belang; dáárop moet men kunnen rekenen; dááraan moet men met alle ten dienste staande middelen zorgvuldig de hand houden.

De *Duitsche* wet (§ 141) handelt over: „wer als Schildwache oder als Posten in schuldhafter Weise [1]) sich auszer Stand setzt, den ihm obliegenden Dienst zu versehen, oder eigenmächtig seinen Posten verläszt oder sonst den ihm in Bezug auf jenen Dienst ertheilten Vorschriften entgegenhandelt."

De *Fransche* wet voor de zeemacht betreft: „Tout marin placé en faction, soit à terre, soit à bord dans la mâture . . . soit . . ., qui abandonne son poste ou ne remplit pas sa consigne . . ." en:

„S'il est trouvé endormi, il est puni etc.;"

en de wet voor de landmacht, desgelijks:

„Tout militaire qui, étant en faction ou en vedette, abandonne son poste sans avoir rempli sa consigne" en:

„Tout militaire, qui étant en faction ou en vedette, est trouvé endormi etc."

De *Deensche* wet (Duitsche vertaling) spreekt van:

„Die Schildwache, der Auslugposten oder der Steuermann oder andere Wachen, welche eigenmächtig ihre Posten verlassen, auf demselben schlafen oder derart berauscht sind, dass sie ihre Pflichten nicht zu erfüllen vermögen."

De *Zweedsche* wet (Duitsche vertaling) handelt over:

„Eine Schildwache, welke ausgestellt worden ist, um . . ., wird, wenn sie sich grober Pflichtversäumnis schuldig macht oder, bevor sie abgelöst wurde, ihren Posten verlassen oder einem andern übergeben hat."

Oostenrijk: „Wenn derjenige, welcher auf dem Posten steht, diesen, bevor er ordnungsmäszig abgelöset oder abgerufen wird, eigenmächtig verläszt, oder davon über die vorgezeichnete Grenze auch nur auf kurze Zeit sich entfernt; wenn er sich dem Schlafe überläszt, berauschet oder vorschriftwidrige Bequemlichkeiten erlaubt."

België: „De krijgsman, die te voet of te paard op schildwacht staande, zijnen post zal hebben verlaten zonder het wachtorder te hebben uitgevoerd" en:

---

1) „In schuldhafter Weise" deckt sich mit dem Begriffe der strafrechtlichen Zurechnung, und trifft somit neben der Vorsätzlichkeit auch die Fahrlässigkeit. Hecker, Lehrb. des D. Mil. Strafrechts, S. 278. Evenzoo Herbst, Studiën zum Mil. SGB. f. d. D. R. bladz. 8. — Van een schuldig plichtverzuim zal bijv. geen sprake zijn, wanneer de schildwacht buiten zijn weten door bedwelmende reukmiddelen in slaap gebracht wordt.

„Alle krijgsman, die te voet of te paard op schildwacht, zal bedronken of slapende bevonden zijn, zal gestraft worden enz."

Dat in het vorig wetsontwerp [Ontw. 1892], althans voor het in het derde lid genoemde geval, wèl onderscheid tusschen opzet en schuld gemaakt werd, is zeker niet als eene deugd van dat ontwerp te beschouwen. Immers zoo er al ooit reden ware om die onderscheiding te maken, zou dat wel in de allerlaatste plaats het geval zijn onder de in dat lid vermelde hoogst ernstige omstandigheden.

De schildwacht, die van zijn post deserteert, valt, met toepassing van art. 55, eerste lid, Strafwetboek onder art. 81 vlgg. [**82**] jct. 84 [**83**], 4°. van het ontwerp.

alinea 1. Het scheen beter eerst al de speciale feiten te noemen en daarna het algemeene begrip, het niet nakomen eener verplichting. Deze zinsnede zou derhalve moeten luiden: „De schildwacht, die zijn post eigendunkelijk verlaat, zich in een toestand brengt of laat brengen, waarin hij zijn dienst als schildwacht niet naar behooren kan vervullen of eene als zoodanig op hem rustende verplichting niet nakomt, wordt enz."

Door sommige leden werd echter de vraag gedaan, of die speciale feiten niet reeds vallen onder het „niet nakomen eener als zoodanig op hem rustende verplichting", zoodat *alleen* het laatste behoeft te worden genoemd.

Anderen wilden het feit van slapen juist uitdrukkelijk vermeld zien.

„Zich in een toestand brengt waardoor" enz. Opgemerkt werd dat dit niet altijd strafbaar behoort te zijn. Men denke aan den schildwacht, die door vermoeidheid overmand, toegeeft aan zijne neiging tot slapen. In dat geval is de man niet schuldplichtig. Het Duitsche Militaire Strafwetboek spreekt in § 141 van „wer als Schildwache oder als Posten in schuldhafter Weise sich auszer Stand setzt". Eene dergelijke beperking verdient hier navolging.

Van andere zijde achtte men in genoemd geval artikel 40 van het Wetboek van Strafrecht toepasselijk.

Het schijnt beter de voornaamste verplichting van den schildwacht, namelijk dat hij op zijn post blijve, voorop te stellen.

Het is voorzichtiger, dat de belangrijke verplichtingen van den schildwacht om op zijn post te blijven, niet te slapen en niet dronken te worden, in het artikel blijven aangeduid, omdat het niet zeker is, dat van die verplichtingen ten aanzien van alle schildwachten en daarmede gelijkgestelden steeds en zonder uitzondering gewag gemaakt zal worden of is, hetzij in het hen betreffend algemeen voorschrift, hetzij in de bijzondere consigne.

De verwijzing naar art. 40 Strafwetboek is juist, doch alleen in de onderstelling dat de aandrang tot slapen zoo onweerstaanbaar is, dat hij werkelijk als overmacht is te beschouwen. De Duitsche invoeging: „in schuldhafter Weise" beperkt de werking der bepa-

ling inderdaad al zeer weinig. Hierboven toch is reeds aangeteekend, dat die uitdrukking alleen beteekent, dat het feit aan den dader in strafrechtelijken zin toegerekend kan worden, een eisch die voor alle delicten geldt. Men zou dan dit artikel moeten (en men zou trouwens *alle* artikelen kunnen) doen aanvangen met deze uitdrukking: „De militair die schuldig is aan" enz. Hoe weinig beperkend het „in schuldhafter Weise" wordt opgevat, blijkt trouwens wel hieruit, dat volgens de Duitsche schrijvers het slapen op den post altoos als „verschuldet" is aan te merken, tenzij het het gevolg zij van eene plotseling opkomende ongesteldheid, eene bezwijming enz. Vermoeidheid door voorafgegane vermoeienissen, bijv. een lange marsch enz. „kann" — zoo lezen wij bij Koppmann — „das Schlafen auf Posten keinesfalls entschuldigen."

alinea 3. „Veiligheidstroepen", zie hieromtrent het aangeteekende bij art. 85 [84], 2°.

Zie bij art. 85 [84], n°. 2.

alinea 4 *en* 5. „gelijke handelingen". Dit is te onbepaald. Ten aanzien van bedoelde personen toch is bijvoorbeeld geen sprake van het zich in een toestand brengen, waarin zij hun dienst als *schildwacht* niet kunnen verrichten.

Waarom wordt het meervoud gebezigd? Daaruit zou kunnen worden afgeleid, dat alleen het plegen van meer dan één dergelijke handeling strafbaar is.

„gelijke handelingen" is volkomen juist. „Als zoodanig" en „als schildwacht" toch, omschrijft niet den aard der handeling, maar de qualiteit waarin gehandeld wordt. Zoo spreekt het vanzelf, dat voor de toepassing van het 4de lid ook de officier van de wacht enz. als zoodanig, als officier van de wacht, moet gehandeld hebben. Wil men echter te allen overvloede vóór „gelijke" invoegen „als zoodanig", dan is daar geen bezwaar tegen.

Het meervoud „handelingen" is gebruikt, omdat in het eerste lid meerdere handelingen vermeld zijn. „Gelijke handelingen" beteekent hier natuurlijk „een of meer gelijke handelingen". Dat één dergelijke handeling niet strafbaar zou zijn, mag uit het gebruik van het meervoud evenmin in dit artikel, als in art. 405 Strafwetboek, waar de uitdrukking mede voorkomt, worden afgeleid.

Verslag van het mondeling overleg.

Dat het strafmaximum niet afhankelijk zou mogen zijn van de gevolgen van het misdrijf — zie het Regeeringsantwoord op blz. 89 [hiervóór, blz. 296] — is in strijd met tal van artikelen van het gemeene strafwetboek en ook van dit wetsontwerp.

Bij het niet onderscheiden tusschen culpa en dolus kan de Commissie zich nederleggen, doch niet op grond, dat — gelijk in de Memorie van Toelichting gezegd en nu weer in ietwat zwakkeren vorm herhaald wordt — het bewijs van dolus niet te leveren is, doch alleen omdat het hierbedoelde feit als gemeengevaarlijk gestraft wordt, ook en evengoed als het in nalatigheid is gepleegd. Men moet aannemen dat zelfs bij nalatigheid het strafmaximum zal *kunnen* worden toegepast.

Ook het tweede lid van dit artikel wenscht de Commissie in art. 2 sub 2°. van het ontwerp van Wet op de Krijgstucht vermeld te zien.

> Door de Commissie, zoo betoogde de Regeering, wordt het aangehaalde Regeeringsantwoord op bladz. 89 van het Verslag [hiervóór, blz. 296] ten onrechte gegeneraliseerd. Dat antwoord geldt slechts voor het in dit artikel behandelde feit van plichtverzuim van den schildwacht en ten aanzien daarvan is de bewering, dat het niet verdedigbaar is het strafmaximum afhankelijk te stellen van de gevolgen van het misdrijf, volkomen gemotiveerd.
>
> Het argument der Commissie voor het niet onderscheiden tusschen dolus en culpa, zoo merkte zij voorts op, is ook reeds door de Regeering gebezigd waar zij wijst op de onherstelbare gevolgen, die één enkel plichtverzuim van den schildwacht hebben kan (bladz. 90 van het Verslag) [hiervóór, blz. 296].
>
> Den wensch der Commissie om ook het tweede lid van dit artikel in art. 2, sub 2°. van het ontwerp van wet op de Krijgstucht op te nemen, bestreed de Regeering met de opmerking dat in oorlogstijd de bedoelde feiten zóó ernstig zijn, dat met disciplinaire bestraffing niet kan worden volstaan.
>
> Voorts meende zij, dat, waar in het derde lid de doodstraf wordt bedreigd, de sprong te groot zou zijn, wanneer in het geval van het tweede lid eene krijgstuchtelijke straf zou kunnen worden opgelegd. Wel is waar zijn de gevallen, genoemd in het derde lid, veel ernstiger dan het in het tweede lid vermelde geval, maar een zoo groot verschil in straf ware haars inziens toch niet gemotiveerd.

Van haren kant wees de Commissie er op, dat het begrip „tijd van oorlog" zeer ruim is. In de gevallen, die krachtens art. 87 van het Strafwetboek onder „tijd van oorlog" zijn begrepen, bestaat er slechts een fictieve oorlogstoestand. Dan, evengoed als in gewonen vredestijd, behoort naar hare meening, de gelegenheid open te staan plichtverzaking van den schildwacht disciplinair te straffen.

> De Regeering erkende, dat, gegeven de omschrijving van het begrip „tijd van oorlog" in het Strafwetboek, het hier bepaalde eene ruimere strekking heeft dan strikt noodzakelijk is. Bij nadere

overweging besloot zij het geheele artikel **113**, behoudens voor zooverre tegen de daarin omschreven misdrijven de doodstraf wordt bedreigd (derde lid; en vierde lid, voor zooverre de in het eerste lid omschreven handelingen, door de in het vierde lid genoemde personen geschieden, onder de in het derde lid vermelde omstandigheden) op te nemen in artikel **2**, 2°. van het ontwerp-wet op de Krijgstucht.

Regeeringsnota van 18 April 1902.

In het voorlaatste lid zijn duidelijkheidshalve aan het slot de woorden „als zoodanig" ingevoegd.

ONTW. 1902. ART. 113 = ART. 113 ONTW. 1897, behoudens dat het *vierde lid* veranderd werd, gelijk het nu in de wet luidt, en dat het *vijfde lid* luidde:

„Indien andere militairen, behoorende tot eenige wacht, ronde of patrouille of tot eenige met de uitoefening van den veiligheidsdienst in tijd van oorlog belaste troepenafdeeling, gelijke handelingen plegen, zijn de eerste drie leden van dit artikel op hen van toepassing, behoudens dat de maxima dier straffen in de gevallen van het eerste en het tweede lid van dit artikel met de helft verminderd worden, en in de gevallen van het derde lid van dit artikel gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren wordt opgelegd."

Bij de tweede lezing van het ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902) werd:

a) het slot van het *tweede lid:* „wordt.... opgelegd", gewijzigd in: „wordt hij gestraft met....". Zie bij art. **73** [hiervóór, blz. 108].

b) de formuleering der doodstrafbepaling in het *derde lid* gewijzigd. Zie bij art. **62** en **73** [hiervóór, blz. 13 en 108].

c) de redactie van het *laatste lid* verduidelijkt. Zie DE WET en bij art. **73** [hiervóór, blz. 108].

Art. 114.

De militair die zich opzettelijk, hetzij ter sluik, hetzij door een listigen kunstgreep of een samenweefsel van verdichtsels, hetzij door dronkenschap of zelfverminking aan eenigen gevaarlijken dienst onttrekt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren.

Indien het feit is gepleegd in tijd van oorlog, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren.

Art. 115.

De militair die zich opzettelijk, hetzij ter sluik, hetzij door een listigen kunstgreep of een samenweefsel van verdichtsels tijdelijk of voorgoed aan de vervulling van eene bepaalde soort van dienstverplichtingen onttrekt, of die zich opzettelijk daarvoor ongeschikt maakt of laat maken, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar.

(*Kan krachtens art. 2, n°. 2*, a, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

Indien het feit is gepleegd in tijd van oorlog, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren.

(*Kan gedurende den tijd van oorlog, zooals die is omschreven in art. 55, krachtens art. 2, n°. 2*, b, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

Met gelijke straffen wordt gestraft hij die opzettelijk een militair op diens verzoek voor de vervulling van eene bepaalde soort van dienstverplichtingen ongeschikt maakt.

Indien het feit den dood ten gevolge heeft, wordt het maximum der in het eerste en het tweede lid gestelde straffen met vier jaren verhoogd.

ONTW. 1897. ART. 114 = ART. **114** DER WET, behoudens dat het *laatste lid* eindigde: „wordt.... opgelegd." in plaats van: „wordt hij gestraft met....".

ART. 115 = ART. **115** DER WET, behoudens dat het *tweede lid* eindigde als boven,

en in het *laatste lid* in plaats van: „in het eerste en het tweede lid gestelde straffen" gelezen werd: „gevangenisstraf",

welke wijzigingen bij de tweede lezing van het ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902) zijn goedgekeurd. Zie bij art. **73** [hiervóór, blz. 108].

Memorie van Toelichting.

Art. **114**. Gevaarlijke dienstverrichtingen komen niet enkel in tijd van oorlog, doch ook in vredestijd voor. Men denke aan het springen van de buskruitfabriek bij Muiden, aan hulp bij brand, aan gevaarlijke oefeningen of proefnemingen, enz. De militair is verplicht die gevaren te trotseeren. Onttrekt hij zich ter sluik of door bedriegelijke middelen daaraan, dan doet hij zich kennen als een slecht militair, van wien

zeker ook in den krijg niet veel te verwachten is, en hij is door zijne onmannelijke handelwijze daarenboven de oorzaak, dat een ander zich aan die gevaren moet blootstellen.

De straf moet, wegens de aangewende middelen, in vredestijd zwaarder zijn dan de op desertie gestelde. Wordt desertie gepleegd, met het oogmerk om aan een gevaarlijken dienst te ontkomen, dan zal, naar gelang één of meerdere handelingen worden begaan, òf krachtens het eerste lid van artikel 55 van het Wetboek van Strafrecht artikel 114 toepasselijk zijn, òf strafverzwaring krachtens artikel 57 van het Wetboek van Strafrecht mogelijk wezen.

Art. 115. Meermalen komt het voor, dat militairen, door voorwending van ongesteldheden, duizelingen, borstkwalen of dergelijke, door andere bedrieglijke middelen of wel ter sluik zich trachten te onttrekken aan vermoeiende of onaangename diensten, manoeuvres, marschen, zwemmen, klimmen in het want, enz.

Worden de hier vermelde middelen aangewend, om tijdelijk of voorgoed van allen dienst vrij te komen, dan is artikel 86 [85] toepasselijk; wil de militair zich daardoor aan het gevecht of aan andere gevaarlijke diensten onttrekken, dan gelden de artikelen 68 [70] of 114.

In tijd van vrede zal krijgstuchtelijke bestraffing somtijds al voldoende zijn.

Zie verder de aanteekening in den aanhef der toelichting van den derden titel [hiervóór, blz. 124].

Alinea 3. Vgl. artikel 206 n°. 2 van het Wetboek van Strafrecht en artikel 86 [85] van het ontwerp.

Ten aanzien van de artikelen 68 [70] en 114 scheen dergelijke bijvoeging niet noodzakelijk. Deed zich het niet te verwachten feit voor, dat de eene militair den anderen op zijn verzoek opzettelijk ongeschikt maakt voor het gevecht of voor eenigen anderen gevaarlijken dienst, zoo zou hij als medeplichtige strafbaar zijn, of, casu quo, wegens zware mishandeling met doodelijk gevolg. Zie de toelichting van artikel 206 van het Wetboek van Strafrecht [1]).

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Artt. 114 en 115. Er waren leden die wenschten dat de in art. 114 en art. 115, alinea 1, omschreven feiten in tijd van vrede niet door den krijgsraad berecht, doch slechts disciplinair gestraft zouden worden.

Anderen meenden, dat bedoelde handelingen, als in aard overeenkomende met die, genoemd in art. 206 alinea 2 van het Wetboek van Strafrecht, altijd strafrechtelijk behooren te kunnen worden vervolgd, zij het dan ook dat, volgens art. 2 van het wetsontwerp op de Krijgstucht, de in art. 115

1) SMIDT, Swb., II, blz. 216 [2e druk, blz. 219].

alinea 1 genoemde, indien zij van zeer lichten aard zijn, krijgstuchtelijk zullen kunnen worden afgedaan.

Waarop, zoo werd gevraagd, berust het groote verschil tusschen de in deze artikelen bedreigde straffen? De onderscheiding der strafbare handelingen kwam aan sommige leden zeer subtiel voor.

> Daar ook in vredestijd zeer gevaarlijke en hoogst onaangename diensten voorkomen, en de militair, die de hier aangewezen bedrieglijke middelen bezigt, die diensten hierdoor aan een ander op den hals schuift, — daar verder in het aanwenden van die middelen een bedrog ligt tegen de meerderen en zij een laakbaar gemis aan plichts- en solidariteitsgevoel en aan camaraderie doen kennen, kan werkelijk, gelijk ook anderen meenden, in ernstige gevallen strafrechtelijke vervolging zeer gewenscht zijn.
>
> De straf in art. 114 moet vrij wat zwaarder zijn dan die in art. 115, omdat het eerste artikel daden van vreesachtigheid of lafheid betreft, waarvan in het tweede geen sprake is. De onderscheiding tusschen gevaarlijke en alle andere diensten is vooral in het militaire duidelijk genoeg.

Art. 114. Men meende dat dit artikel — voor zoover het bedoelde feit in vredestijd gepleegd wordt en dus geen gemeengevaarlijk karakter draagt — niet in juiste verhouding staat tot art. 206 van het Wetboek van Strafrecht, dat tegen opzettelijke ongeschiktmaking voor den geheelen dienst bij de militie, gepleegd, hetzij vóór de loting, hetzij door den militieplichtige, slechts eene straf van twee jaren bedreigt.

Zie voorts het aangeteekende bij art. 68 [70] 2°.

> De dader van het misdrijf, omschreven in art. 206 Strafwetboek, is een niet-militair, die van art. 114 ontwerp daarentegen een militair, in wien lafheid en vreesachtigheid als te eenenmale in strijd met het wezen van den krijgsman, gestrengelijk gestraft moeten worden.

alinea 1. In plaats van „eenigen gevaarlijken dienst" wilde men lezen „eene gevaarlijke dienstverrichting".

Voor den rechter zal het, volgens sommigen, moeilijk te beoordeelen zijn of aan den dienst al dan niet gevaar verbonden was. Zij achtten het artikel dan ook niet zonder bedenking.

> Het verschil tusschen „eenigen gevaarlijken dienst" en „eene gevaarlijke dienstverrichting", en de reden waarom de wijziging wenschelijk zou zijn, zijn niet duidelijk.
>
> In den regel zal de vraag, of met een dienst of dienstverrichting eenig gevaar verbonden is, niet moeilijker te beoordeelen zijn, dan in de gevallen van art. 157 Strafwetboek de vraag, of het daar vermelde gevaar te duchten was.

Art. **115**, *alinea* 1. Behoort aan het „zich tijdelijk onttrekken" niet eene grens te worden gesteld?

„Van eene bepaalde soort". Deze uitdrukking scheen zeer vaag.

> Welke grens hier gesteld zou moeten worden, is niet duidelijk. Of het „zich onttrekken" voor lang of kort geschiedt, mag natuurlijk geen criterium zijn.
>
> „Van een bepaalde soort". Hierin ligt de tegenstelling met art. 86 [**85**].

alinea 3 *en* 4. Naar aanleiding van het ter zake opgemerkte in de Memorie van Toelichting, werd de vraag gedaan, waarom de militair, die een ander militair op zijn verzoek opzettelijk ongeschikt maakt voor het gevecht of voor eenigen anderen gevaarlijken dienst, wèl, de hier in alinea 3 bedoelde schuldige daarentegen niet als medeplichtige is te beschouwen, zoodat voor dezen eene afzonderlijke strafbepaling moet worden opgenomen. Men zag hiervoor geen reden. Overigens kwam de meening der Regeering, dat in de beide eerste gevallen de dader casu quo wegens zware mishandeling met doodelijk gevolg zal kunnen worden gestraft, minder juist voor. Van mishandeling kan, meende men, hier nooit sprake zijn, omdat het feit gepleegd wordt op verzoek.

> Ten onrechte doet het Verslag het voorkomen, alsof in de Memorie van Toelichting was beweerd, dat de in het derde lid van art. **115** bedoelde schuldige zonder die bijzondere strafbepaling niet strafbaar zou wezen. De reden waarom de bepaling wel in art. **115**, doch niet in art. **114** is opgenomen, is, dat de straffen, in art. **115** gesteld, zooveel lichter zijn dan die van art. **114**, weshalve het noodig is geoordeeld op de handelingen der in lid 3 genoemde personen *gelijke* straffen te stellen als op de in lid 1 omschreven handelingen. In het andere, werkelijk weinig denkbare geval, in de Memorie van Toelichting vermeld, kan ook zonder bijzondere bepalingen toch voldoende straf worden opgelegd. Daarom is voor dàt geval eene bijzondere strafbepaling niet noodig.
>
> Dat van mishandeling geen sprake kan zijn, als het feit gepleegd wordt op verzoek, kan niet worden toegegeven. Art. 300 Strafwetboek en vlgg. stellen niet als eisch, dat het feit tegen den wil van den mishandelde zij geschied.

alinea 4. Deze straf achtte men te laag, waar die van het laatste lid van art. 206 van het Wetboek van Strafrecht zes jaren bedraagt. Bezwaarlijk toch kan worden aangenomen, dat de omstandigheid, dat in het geval van dat artikel het opzet van den dader gericht is op het ongeschikt maken voor den dienst in het algemeen, terwijl hier slechts beoogd wordt het ongeschikt maken voor eene bepaalde soort van dienst-

verrichtingen, dat verschil in straf zou rechtvaardigen. In beide gevallen toch is het gevolg hetzelfde, namelijk de dood.

In volkomen overeenstemming met art. 206 Strafwetboek en ook met art. 300 Strafwetboek heeft in art. 115 Ontwerp de omstandigheid, dat het feit den dood ten gevolge heeft, eene strafverzwaring van 4 jaren ten gevolge. Volgens de in de opmerking weergegeven opvatting zou op elk feit met doodgevolg een maximum van 6 jaren gevangenisstraf moeten staan. Die opvatting is echter ook bij de samenstelling van het Wetboek van Strafrecht niet gedeeld.

Door sommige leden werd in overweging gegeven de artikelen 114 en 115 te doen vervallen en in de plaats daarvan een artikel op te nemen als meergenoemd art. 206 van het Wetboek van Strafrecht, zoo noodig met verhooging der daar bedreigde straffen. Voorts daaraan toe te voegen eene strafverzwaring voor het geval de bedoelde handelingen worden gepleegd met het oog op een gevaarlijken dienst of in tijd van oorlog.

De bepalingen van art. 114 en 115 zijn geconcipieerd in aansluiting aan art. 206 Strafwetboek. Wat in de aanteekening verlangd wordt, is juist het doel van de genoemde artikelen; maar de terminologie moest, zou aan de in de praktijk gebleken behoeften worden voldaan, ruimer zijn.

Verslag van het mondeling overleg.

Art. 114. Met het antwoord der Regeering op de tegen dit artikel, in verband met art. 206 van het Strafwetboek, geopperde bedenking kan de Commissie zich niet vereenigen. Van hem, die zich vrijwillig voor den dienst aanmeldt, kan afwezigheid van vrees worden gevorderd, maar niet van hem, die tot den dienst verplicht wordt. De dienstplichtige verandert niet door de loting in een moedig krijgsman.

Tegen de bedenking der Commissie werd door de Regeering aangevoerd, dat, al kan — hetgeen zij toegaf — van den dienstplichtige niet gevorderd worden dat hij zich een moedig krijgsman betoont, hem toch zeker de eisch moet worden gesteld, dat hij zich niet aan lafheid schuldig maakt en naar vermogen zijn plicht doet. Ook een niet vrijwillig aanvaarde, doch wettelijk opgelegde plicht, dien het belang van den Staat eischt, moet naar behooren vervuld worden. Van haar standpunt zou de Commissie hare bedenking ook moeten doen gelden ten opzichte van de straf op desertie van een milicien.

Waar de dienstplichtige die *vóór* zijne indiensttreding zich voor den dienst ongeschikt maakt volgens art. 206 van het Strafwet-

boek met een maximum van twee jaren wordt gestraft, is een maximum van drie jaren voor hem, die *na* in dienst te zijn gekomen, zich door een der in art. 114 genoemde handelingen aan den dienst onttrekt, naar de meening der Regeering zeker niet te hoog.

De Commissie was door het bovenstaande niet overtuigd.

Art. 116.

De militair die opzettelijk aan de overheid eene onjuiste ambtelijke mededeeling doet of overbrengt, of opzettelijk nalaat aan de bevoegde overheid eene mededeeling te doen, die hij van ambtswege doen moest of waarvan de verzwijging het belang van den dienst of van den staat kan schaden, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren.

(*Kan krachtens art.* 2, *n°.* 2, a, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

Indien het feit is gepleegd in tijd van oorlog, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen jaren.

(*Kan gedurende den tijd van oorlog*, *zooals die is omschreven in art.* 55, *krachtens art.* 2, *n°.* 2, b, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

Art. 117.

De militair aan wiens schuld te wijten is dat, in tijd van oorlog, aan de overheid eene onjuiste ambtelijke mededeeling wordt gedaan of overgebracht, of wordt nagelaten aan de bevoegde overheid eene mededeeling te doen, die van ambtswege gedaan moest worden of waarvan de verzwijging het belang van den dienst of van den staat kan schaden, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren.

(*Kan krachtens art.* 2, *n°.* 2, a, *der Wet op Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

Ontw. 1897. Art. 116 en 117 = Art. 116 en 117 der wet, behoudens dat:

a) in beide artikelen in plaats van: „waarvan de verzwijging" gelezen werd: „welker verzwijging"; en

b) in het slot van art. **116** in plaats van: „wordt hij gestraft met..." gelezen werd: „wordt.... opgelegd."

De eerste wijziging werd aangebracht bij Ontw. 1902; voor de tweede, goedgekeurd bij de tweede lezing van het ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902), zie bij art. **73** [hiervóór, blz. 108].

Memorie van Toelichting.

Art. **116**. Dikwijls zal in tijd van vrede de verzwijging van hetgeen de mindere aan den meerdere moest melden of het doen van onjuiste dienstrapporten of andere ambtelijke mededeelingen krijgstuchtelijk kunnen worden afgedaan; in andere gevallen zal het laatste feit eene strafbare valschheid in geschrifte opleveren. Het is echter ook mogelijk, dat noch het een, noch het ander het geval is, bij voorbeeld wanneer het mondeling rapport eene belangrijke aangelegenheid betreft, of zoo de officier of onderofficier, in strijd met het beginsel van artikel 3 vlgg. der Rechtspleging voor de zeemacht of 5 vlgg. der Rechtspleging voor de landmacht, aan zijnen meerdere verzwijgt, dat een mindere zich aan een misdrijf heeft schuldig gemaakt.

In tijd van oorlog kan het doen van onjuiste mededeelingen of de verzwijging van plaats gehad hebbende gebeurtenissen somtijds zóó schadelijk zijn voor de krijgskans, dat een zware strafbepaling noodzakelijk is, ten einde te bevorderen dat dàn vooral de mindere den meerdere ten aanzien van dienstaangelegenheden steeds „de geheele waarheid en niets dan de waarheid" mededeele. Zelfs wanneer die feiten alsdan aan verzuim of onachtzaamheid zijn te wijten, moeten zij als misdrijven strafbaar zijn (art. **117**). In weinig ernstige gevallen zal echter krijgstuchtelijke bestraffing voldoende zijn.

Het doen van onjuiste mededeelingen en het verzwijgen moeten door één en dezelfde strafbepaling getroffen worden. Wel zal in den regel het eerste gevaarlijker zijn dan het tweede; maar het omgekeerde is ook evenzeer denkbaar.

Het belang van den dienst of van den Staat [1]). Men denke hierbij aan het welslagen van operatiën, het bewaren der orde, de bescherming van de veiligheid, zoowel in de maatschappij, als bij en voor de krijgsmacht, enz.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Art. **116**. Ook op de hier omschreven feiten wenschten sommige leden in tijd van vrede uitsluitend disciplinaire straffen te zien toegepast.

Anderen bestreden dien wensch, daarbij wijzende op het ernstige dier feiten, welke in aard overeenkomen met het opmaken van valsche processen-verbaal.

---

1) Art. 181 Gw.

Voorts waren er leden die verlangden dat ook in oorlogstijd krijgstuchtelijke afdoening van minder ernstige gevallen zou zijn toegelaten.

Het artikel scheen te ruim. Door sommigen werd de voorkeur gegeven aan de regeling der § § 90 en 139 van het Duitsche Militaire Strafwetboek.

> Bij de bestrijding van den eersten wensch sluit de Regeering zich aan.
>
> De Militaire Commissie heeft de *bevoegdheid* tot krijgstuchtelijke afdoening van de in art. 116, *doch alleen* 1*ste lid*, omschreven feiten met algemeene stemmen goedgekeurd.
>
> Waarom en in welk opzicht het artikel te ruim scheen, is niet medegedeeld. En wat beteekent de verwijzing naar § 139 Duitsche Militair Strafwetboek? Daar wordt strafbaar gesteld o. a. hij die „vorsätzlich dienstliche Berichte unrichtig abstattet". Ruimer kan het moeilijk. Men zal toch niet ontkennen, dat het verzwijgen van officiëele mededeelingen, die men doen moest, op dezelfde lijn te stellen is met het doen van onjuiste mededeelingen?

alinea 1. „De overheid". Wordt bedoeld de militaire overheid? Valt elke militaire meerdere hieronder? Zoo ja, dan zal b. v. de korporaal van de wacht, wien de schildwacht eenige mededeelingen moet doen, als „de overheid" moeten worden aangemerkt. Die terminologie zou geheel afwijken van het gewone spraakgebruik.

In den derden regel wordt nu weer gesproken van „*bevoegde* overheid". Wat is de reden hiervan? Is dit weer een ander begrip?

Hierop werd geantwoord, dat het belang van den dienst of van den Staat eischt, dat de in de tweede plaats bedoelde mededeeling gedaan wordt aan de bevoegde overheid, die de gelegenheid en de middelen bezit om de vereischte maatregelen te nemen, terwijl daarentegen die belangen ernstig kunnen worden geschaad door onjuiste mededeelingen aan elke overheid.

Moet nu ook de mindere rapporteeren omtrent misdrijven, gepleegd door een meerdere? Dit zou, naar sommigen vreesden, aanleiding geven tot zeer ongewenschte toestanden en als het ware uitlokken tot het plegen der in art. 98 [97] genoemde misdrijven.

> „Overheid". Hieronder valt zoowel de militaire, als de burgerlijke overheid. Dat ook de korporaal van de wacht, wien de schildwacht eenige mededeeling *moet* doen, als „de overheid" is aan te merken, is niet twijfelachtig. „De overheid" is elk ambtenaar aan wien, elk lichaam aan hetwelk openbaar gezag is toevertrouwd. Ook in art. 268 Strafwetboek heeft het woord eene wijde beteekenis en omvat het zoowel de agenten van politie, veldwachters, enz., als den Commissaris der Koningin of den Minister. Desgelijks natuurlijk in art. 116 den korporaal van de wacht. Iets afwijkende van het gewone spraakgebruik kan daarin niet worden gevonden.

Overheid = autorité. Door de vermelding: „*ambtelijke* mededeeling" en „van *ambtswege*" in het artikel is gezorgd, dat het alleen ziet op mededeelingen enz. die de beklaagde als *militair* doen *moest*.

De beantwoording der verder gestelde vraag is volkomen juist en afdoende.

Als de mindere weet, dat de meerdere een misdrijf *pleegde* (bijv. in eene samenzwering is betrokken), en het belang van den Staat kan door de verzwijging daarvan worden geschaad, dan is hij verplicht daarvan mededeeling te doen.

Hoe iemand die *weet* dat de meerdere een misdrijf pleegde, toch wordt uitgelokt tot het in art. 98 [97] genoemde misdrijf (het *tegen beter weten* inbrengen van een *ongegronde* aangifte), is niet duidelijk.

alinea 2. De sprong van twee op negen jaar scheen te groot.

Een hooger maximum in lid 1 zou noodwendig leiden tot verhooging van vele andere maxima. De strafschaal toch is met zorg opgebouwd.

Het maximum in lid 2 was aanvankelijk zelfs 15 jaar met het oog op de onberekenbare gevolgen van valsche rapporten. Nu het reeds tot 9 jaren is teruggebracht, zou verdere verslapping van het artikel allerminst raadzaam zijn.

Art 117. Zie het aangeteekende bij het vorig artikel.

Regeeringsnota van 18 April 1902.

Art. 116 en 117. Telkens wordt in plaats van „welker verzwijging" gelezen „waarvan de verzwijging".

Art. 118.

De militair die opzettelijk, zonder daartoe bevoegd te zijn, eenigen maatregel in het belang der krijgsmacht of van den dienst ondernomen of bevolen, belet, belemmert of verijdelt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren.

(*Kan krachtens art.* 2, *n°.* 2, a, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

Indien het feit is gepleegd in tijd van oorlog, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren.

(*Kan gedurende den tijd van oorlog, zooals die is omschreven in art.* 55, *krachtens art.* 2, *n°.* 2, b, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

ONTW. 1897. ART. 118 = ART. 118 DER WET, behoudens dat:

1°. het strafmaximum in het tweede lid was tien jaren, — in ONTW. 1901 gebracht op vijftien jaren; zie Verslag der Tweede Kamer; — en

2°. de laatste woorden, in plaats van: „wordt hij gestraft met . . .", luidden: „wordt . . . . opgelegd", welke wijziging bij de tweede lezing van het ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902) werd goedgekeurd. Zie bij art. 73 [hiervóór, blz. 108].

Memorie van Toelichting.

De hier vermelde daden van verzet of verhindering kunnen lichter gestraft worden dan de in artikel 101 omschrevene, omdat zij niet tegen den persoon van den meerdere worden gepleegd. Zij behooren in dezen titel en niet in den vorigen te huis, daar het hier geen misdrijf tegen de ondergeschiktheid geldt: hij die den maatregel nam of deed nemen, kan zelfs de mindere zijn van hem die den maatregel onbevoegdelijk belet, belemmert of verijdelt.

In tijd van vrede zal men dikwerf met krijgstuchtelijke bestraffing kunnen volstaan.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Met het oog op artikel 99 [98] kan hier alleen sprake zijn van het geval, dat niet de schuldige zelf krachtens dienstbevel of dienstvoorschrift den maatregel moest uitvoeren. Dit is in het artikel echter niet uitgedrukt.

> De verlangde bijvoeging is overbodig. Wanneer hij, die een maatregel heeft uit te voeren, dit opzettelijk nalaat, is art. 99 [98], zoo noodig met aanhaling van art. 55 Strafwetboek, op hem toe te passen.

alinea 1. Enkele leden wenschten achter „bevoegd te zijn" in te lasschen: „met het oogmerk om de belangen van den dienst of den Staat te schaden".

> Ook zonder dat oogmerk moet het feit strafbaar zijn.

alinea 2. Er waren leden die meenden dat ook in tijd van oorlog de gelegenheid moet bestaan de hier omschreven feiten krijgstuchtelijk af te doen (zie art. 2 van het wetsontwerp op de Krijgstucht).

> Met de Militaire Commissie is de Regeering van andere meening.
>
> Daar de straf voor den militair zwaarder moet zijn dan voor den niet-militair (vgl. art. 71 [73], laatste lid), wordt, in overeenstemming met het oorspronkelijk ontwerp, het maximum weder op vijftien jaren gebracht.

Amendement van den heer Hugenholtz e. a., ingezonden 24 April 1902.

In het laatste lid het woord „vijftien" te vervangen door het woord „twaalf".

Beraadslaging in de Tweede Kamer.
(16 Mei 1902.)

De heer **Hugenholtz**: Mijnheer de Voorzitter! Dit amendement hield verband met een ander op art. 71 [**73**], dat tijdens mijn afwezigheid werd ingetrokken, en ten gevolge waarvan ik nu dit amendement niet kan handhaven.
Ik heb dus de eer het in te trekken.

De **Voorzitter**: Daar de heer Hugenholtz verklaart het amendement in te trekken, maakt dit geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De beraadslaging wordt gesloten en *art.* **118** zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Art. 119.

De militair die opzettelijk nalaat eenig door Ons of van Onzentwege vastgesteld dienstvoorschrift op te volgen, of die zoodanig voorschrift eigendunkelijk overschrijdt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden.

Indien het feit is gepleegd in tijd van oorlog, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren.

(*Kan krachtens art. 2*, *n°. 2*, a, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

I.

Opzettelijke ongehoorzaamheid aan dienstvoorschriften was in het ontwerp in art. 99 [**98**] strafbaar gesteld. Eerst bij Regeeringsnota van wijzigingen van 30 April 1902 werd zij in een afzonderlijk artikel 118*a* overgebracht. (Zie hiervóór, blz. 240.) Dat artikel luidde gelijk art. **119** der wet, behoudens dat in het slot in plaats van: „wordt hij gestraft met . . . ." gelezen werd: „wordt . . . . opgelegd.", welke wijziging bij de tweede lezing van het ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902) is goedgekeurd. Zie bij art. **73** [hiervóór, blz. 108].

De stukken betreffende art. **98** zullen alzoo ook bij de interpretatie en de toepassing van art. **119** niet zelden met vrucht geraadpleegd kunnen worden.

II.

Beraadslaging in de Tweede Kamer.

(16 Mei 1902.)

De **Voorzitter**: Dit artikel is, nadat het Verslag is verschenen, door de Regeering in het ontwerp gevoegd. Ik geef het woord aan den heer de Savornin Lohman om namens de Commissie van Voorbereiding haar oordeel over dit artikel te doen kennen.

De heer **de Savornin Lohman**, *voorzitter der Commissie van Voorbereiding:* Mijnheer de Voorzitter! De Commissie kan zich met dit artikel vereenigen.

De beraadslaging wordt gesloten en het *artikel* zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Art. 120.

De samenspanning tot een der in de artikelen 113—118 omschreven misdrijven wordt gestraft gelijk de poging.

De bepaling van artikel 67 is toepasselijk.

Memorie van Toelichting.

Zie de aanteekeningen bij de artikelen 59, 65, 72 en 90 [**61**, **67**, **74** en **89**].

Art. 121.

De militair die door misbruik of aanmatiging van gezag iemand dwingt iets te doen, niet te doen, of te dulden, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren.

(*Kan krachtens art. 2*, *n°. 2*, a, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

Art. 122.

De militair die door misbruik van zijn invloed als meerdere tegenover een mindere, dezen overhaalt iets te doen, niet te doen, of te dulden, wordt, indien daaruit eenig nadeel kan ontstaan, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren.

(*Kan krachtens art. 2*, *n°. 2*, a, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

Art. 123.

De militair die, met het oogmerk om zich of een ander voor bestraffing, terechtwijzing of afkeuring te vrijwaren of een ander aan onverdiende bestraffing, terechtwijzing of afkeuring bloot te stellen, hetzij een mindere door gift, belofte of misleiding weerhoudt van of overhaalt tot het doen van een beklag, verzoek, klachte of aangifte, hetzij een stuk of aangelegenheid onthoudt aan de kennisneming van den bevoegden meerdere, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren.

(*Kan krachtens art. 2, n°. 2,* a, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

ONTW. 1897. ART. 120—122 = ART. **121—123** DER WET, behoudens dat in art. 122 [**123**] tweemaal in plaats van „terechtwijzing of afkeuring" gelezen werd: „of berisping".

Memorie van Toelichting.

Artt. 120—122 [**121—123**]. Onderscheidene buitenlandsche militaire wetboeken behelzen vrij uitvoerige bepalingen aangaande misbruik van macht door meerderen tegenover hunne minderen [1]). Slechts gedeeltelijk wordt ten onzent de behoefte aan dergelijke voorschriften gevoeld.

Zoo zijn, bijv., geene bijzondere strafbepalingen noodig ter zake van beleediging of mishandeling van inferieuren. In lichte gevallen zal krijgstuchtelijke bestraffing kunnen plaats hebben; in zwaardere gevallen kunnen krachtens de desbetreffende artikelen uit het Wetboek van Strafrecht in verband met de artikelen 13, 15 of 17 van het ontwerp [**15**, **17** of **18**] alleszins voldoende straffen worden opgelegd [2]). Ongegronde, onbehoorlijke of niet door voldoend onderzoek voorafgegane disciplinaire bestraffing zal evenzeer krijgstuchtelijk kunnen worden afgedaan, of zij valt onder de artikelen 283 of 282 van het Wetboek van Strafrecht. Ook de gewone voorschriften over bedreiging behoeven geene uitbreiding te erlangen.

Wel echter wordt in verschillende opzichten eene aanvulling van artikel 365 van het Wetboek van Strafrecht onmisbaar geacht.

---

1) Duitschland § 114 vlgg.; — Denemarken § 127 vlgg.; — Serviё, art. 101 vlgg.; — Spanje, art. 136; — Italië, art. 168.

2) Merkwaardig is de bepaling in art. 115 van het Servische wetboek: „Wanneer superieuren door hunne onmenschelijke en hardvochtige bejegeningen onder voorwendsel van dienst een ondergeschikte in zulk een toestand brengen dat hij ziek wordt, worden zij gestraft met opsluiting van twee maanden tot twee jaren; en naar gelang van de slechte behandeling kunnen zij gestraft worden met verwijdering uit den dienst.

„Maar wanneer de ondergeschikte na zulke behandeling zich zelven het leven beneemt, worden de superieuren die daartoe aanleiding hebben gegeven, gestraft met opsluiting van één tot vijf jaar met verwijdering uit den dienst."

Volgens dit artikel kan namelijk alleen dàn straf worden opgelegd, wanneer de ambtenaar (d. i. in casu de meerdere) door misbruik van gezag iemand (d. i. in casu den mindere) heeft gedwongen iets te doen, niet te doen, of te dulden. Let wel: gedwongen en niet gedrongen, zooals in artikel 40 van het Wetboek van Strafrecht werd veranderd. Het gebruik van die beide uitdrukkingen in hetzelfde wetboek kan aanleiding geven tot eene zóó enge interpretatie van de eerste, dat althans artikel 365 niet meer aan de eischen van het militair belang zal voldoen.

Vordert namelijk dit belang eenerzijds onverbiddelijke handhaving van de tucht, strikte naleving van de regelen der subordinatie, anderzijds is het niet minder noodzakelijk, dat de militaire overheid van hare zeer machtige stelling tegenover den mindere in geen enkel opzicht eenig misbruik make. Zoodanig misbruik is om meerderlei reden te wraken: èn omdat het op zich zelf onrecht is, èn omdat het maar al te vaak de bron is van zware misdrijven van den mindere tegen den meerdere, èn omdat het den eerbied en het vertrouwen van de minderen jegens den meerdere verslapt of doet te loor gaan en alzoo allernadeeligst werkt op den geest van het leger. Nu weet de meerdere die van zijne superioriteit misbruik wil maken, gewoonlijk zijn doel wel te bereiken, zonder daarbij rechtstreeks zijn gezag te doen gelden en zonder dadelijken, werkelijken dwang op den mindere te oefenen. Een verzoek, desnoodig gevolgd door eenige onderhandeling of door eene vage aanduiding van mogelijke weerwraak of belooning (te vaag echter om die als bedreiging of als belofte te kunnen qualificeeren), is maar al te dikwerf voldoende om den mindere hetzij tot plichtverzaking, hetzij tot onverplicht dienstbetoon over te halen. En juist deze op meer sluwe wijze gepleegde misbruiken vallen buiten de termen van artikel 365.

Ter aanvulling van deze leemte dient artikel 121 van het ontwerp [122], volgens hetwelk het afdringen van dienstbetoon echter alleen dan als misdrijf strafbaar is, indien daaruit eenig nadeel kan ontstaan. Is dit niet het geval, dan is, zoo noodig, disciplinaire correctie voldoende.

Nadeel, zonder te onderscheiden wien het betreft, den mindere zelven of een ander, noch welke de aard van het nadeel is. Dit kan bijvoorbeeld zijn: financieel nadeel, bij het niet zelden voorkomend leenen van geld; moreel nadeel, door het dulden, plegen of bevorderen van ontuchtige handelingen; ook nadeel voor den dienst of de tucht.

Dit artikel zal ook kunnen worden toegepast, wanneer, gelijk wel eens geschiedt, een hooger officier in den krijgsraad onwettigen invloed oefent of tracht te oefenen op een officier van minderen rang.

Art. 120 [121] heeft ten doel, voor ambtsdwang door een militair gepleegd, de straf van artikel 365 van het Wetboek van Strafrecht te verzwaren, en tevens de gezagsaanmatiging daarmede gelijk te stellen.

Art. 122 [123]. Moet de wetgever eenerzijds de hoogere militairen beschermen tegen kenlijk booswillige bezwaarschriften van hunne inferieuren [1]), niet minder noodzakelijk is het aan den anderen kant dezen laatsten een waarborg te geven dat zij hun recht om verzoeken te doen of te reclameeren, onbelemmerd zullen kunnen uitoefenen [2]). Worden zij in dit recht verkort door misbruik van gezag of invloed van den meerdere, dan is artikel 120 of 121 [121 of 122] ook te dezen toepasselijk. Meestal evenwel zal de meerdere zulke forsche middelen niet aanwenden, doch hij zal veeleer den mindere om den tuin leiden, of wel hem door giften of beloften overhalen om van zijn voornemen af te zien. Ook dit moet verboden en strafbaar zijn, niet zoozeer in het belang van den inferieur, van wien immers tot zekere hoogte terecht kan worden beweerd, dat hij-zelf moet weten, of hij zich daardoor wil laten overhalen om zijn recht te laten varen; maar veelmeer in het belang van het leger. Heeft de superieur iets gedaan, waarover de inferieur zich met recht zou kunnen beklagen, dan brengen de belangen van den dienst mede, dat dit voor de hoogere autoriteiten niet verborgen blijve, en dat, zoo noodig, het recht zijn loop hebbe. De mogelijkheid, dat door het achterwege blijven van het beklag van den mindere die belangen ernstig worden geschaad, is ook de reden waarom in het artikel een vrij zware straf gesteld is.

Naast het weerhouden van het doen van een beklag, enz., moet ook het daartoe overhalen worden verboden. Niet zelden gebeurt het, dat een mindere door de inblazingen van een meerdere wordt opgestookt, om tegen een hoogeren meerdere zonder voldoenden grond een bezwaarschrift in te dienen, waarbij het den aanstoker dikwerf meer om het koelen eener persoonlijke veete dan om de zegepraal van het recht te doen is. Dergelijke intriganten zijn gevaarlijk: zij benadeelen òf het prestige van den superieur, òf de belangen van den inferieur die bloot staat aan bestraffing volgens artikel 98 [97].

Beklag, verzoek, enz. Het is onverschillig wien het betreft. Wel zal het beklag of ander stuk dat men weerhoudt of poogt te weerhouden, in den regel den weerhoudenden superieur zelven betreffen, en dat hetwelk men uitlokt of poogt uit te lokken, een ander; maar ook in het omgekeerde geval zou het artikel toepasselijk zijn [3]).

Het artikel bepaalt voorts straf tegen hem, die met het in den aanvang omschreven oogmerk een stuk wederrechtelijk achterhoudt of eene gebeurtenis waarvan hij zijnen superieur mededeeling had moeten doen, voor hem stilhoudt. Ook deze strafbaarstelling is wenschelijk, soms om der wille van den daarbij betrokken inferieur, doch in den regel tevens wegens de belangen van den dienst, die er mee in verband staan.

---

1) Art. 98 van het Ontw. [97].
2) Vgl. Duitschland § 147 en 152; — Denemarken § 140 en 124; — Zweden § 99 en 98; — Spanje § 139.
3) Koppmann, l.c., ad § 117, n°. 3, blz. 489.

Over de wijze waarop verzoeken door officieren of mindere militairen aan de Ministers van Marine of van Oorlog zullen worden ingediend, handelen de resolutie van den Minister van Marine van 24 November 1881, n⁰. 47, gewijzigd 10 November 1883, n⁰. 54 [thans van 29 Maart 1899, n⁰. 35] [1]), en de aanschrijvingen van den Minister van Oorlog van 31 December 1879, 1ste afd. Secr. n⁰. 131, en 31 October 1881, n⁰. 99 [thans van 4 October 1892, 1ste afd. n⁰. 105] [2]).

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Art. 120—122 [**121—123**]. Velen — het werd reeds opgemerkt — wenschten dit onderwerp behandeld te zien in den vorigen Titel, terwijl volgens anderen, deze Titel de aangewezen plaats daarvoor is.

> Deze artikelen kunnen bezwaarlijk geacht worden in den vorigen Titel te huis te behooren. Het eerste betreft eene handeling ook ten aanzien van niet-militairen, het tweede heeft tot onderwerp handelingen van een meerdere tegenover een mindere, het derde heeft ten deele op zoodanige handelingen betrekking; zij bevatten dus niet misdrijven tegen de ondergeschiktheid.

Art. 120 [**121**]. Moet geen onderscheid gemaakt worden tusschen het plegen der feiten in dienst en buiten dienst?

Onder „iemand" kan ook worden verstaan een burger. Beter ware het spreken van een „ondergeschikte".

Behoort niet gelezen te worden „dwingt of tracht te dwingen"?

> De voorgestelde onderscheiding is onnoodig. Ook in art. 365 Strafwetboek wordt niet onderscheiden naar gelang het feit geschiedt in of buiten de uitoefening der functie van den ambtenaar.
>
> „iemand" moet behouden blijven. De gedwongene kan ook een burger zijn, bijv. bij gelegenheid van inkwartiering, het eischen van leverantiën enz.
>
> „dwingt". De terminologie van art. 365 Strafwetboek is gevolgd. De daar gestelde straf van twee jaren is hier op vier jaren gebracht. Door te lezen: „tracht te dwingen", zou feitelijk de straf voor poging nogmaals worden verzwaard. De Regeering zou dit te crimineel achten.
>
> Blijft in dit artikel „dwingt" behouden, dan volgt daaruit, dat ook in de artt. 121, 122 [**122, 123**] en 123 [*vervallen*] het „trachten" niet vermeld moet worden; want de artt. 120—123 [**121—123**] hooren bij elkaar en hunne met elkaar in verband staande strafposítiën moeten betrekking blijven hebben op gelijksoortige feiten.

---

1) Verordeningen voor de Kon. Ned. Zeemacht, II, Hoofdstuk IX.
2) Rec. Mil. B. U. bls. 1718 en 2005 [3de B. U. bls. 940].

Art. 121 [122]. „Overhaalt”. Is het noodig dat de mindere het feit ook uitvoert, nalaat of duldt, of is het voldoende als hij daartoe het besluit neemt tengevolge van het overhalen van den meerdere? In het laatste geval is het beter te lezen: „of te dulden, waaruit eenig nadeel kan ontstaan, wordt gestraft” enz.

Ook hier wenschte men te lezen „overhaalt of tracht over te halen”.

„Iets te doen”. Dit is zeer vaag. Uit iets, wat op zichzelf volkomen geoorloofd is, kan ook nadeel ontstaan.

„Indien daaruit eenig nadeel kan ontstaan”. Voor wien of voor wat moet nadeel kunnen ontstaan? Voor den mindere? Voor den dienst?

Deze woorden, zoo werd opgemerkt, verzwakken de bepaling in hooge mate. Doch laat men ze vervallen, dan heeft het artikel geen zin.

Aanbevolen werd de bepaling van § 116 van het Duitsche Militaire Strafwetboek.

Het artikel vordert niet, dat de mindere het feit ook uitvoert, nalaat of duldt; men is door iemand tot iets overgehaald, zoodra men ten gevolge van het door den ander aangewende middel het besluit tot de handeling enz. heeft genomen. Ook bij van Dale wordt de beteekenis van „overhalen” — en daarop alleen komt het aan — vermeld als: doen besluiten. Verandering van redactie is onnoodig om te doen blijken, dat het woord hier in die gewone beteekenis moet worden opgevat. Het is bovendien niet duidelijk, hoe de verandering van „indien daaruit” in „waaruit” ooit zou kunnen strekken om de beteekenis van „overhalen” beter te doen uitkomen.

„Overhaalt of tracht”. Zie het slot van het bij het vorige artikel gegeven antwoord.

De uitdrukking „iets te doen” is overgenomen uit artt. 284 en 365 Strafwetboek en gaf in de praktijk geen bezwaren. De opmerking, dat uit iets, wat op zich zelf volkomen geoorloofd is, ook nadeel kan ontstaan, wordt natuurlijk volkomen beaamd; de Memorie van Toelichting zelve wijst als voorbeeld op terleengeving van geld. De strekking dier opmerking wordt echter niet begrepen. Immers men bedenke, dat die op zich zelf geoorloofde handeling van den mindere door den meerdere moet zijn uitgelokt door *misbruik van invloed*, en dat dan wel de uitlokker (de meerdere die geld leende van zijn mindere), maar niet hij, die de geoorloofde handeling pleegde (de mindere die het geld ter leen gaf), strafbaar zal zijn.

Voor wien of voor wat nadeel kan ontstaan, is onverschillig; zie Memorie van Toelichting, bladzz. 89 en 90 [hiervóór, blz. 315].

Uit de aanteekening zelve blijkt duidelijk, dat de woorden: „indien daaruit eenig nadeel kan ontstaan” onmisbaar zijn.

§ 116 van het Duitsche Militaire Strafwetboek handelt alleen over het geval, dat een militair *te vergeefs* getracht heeft zijne

positie of zijn invloed als meerdere te misbruiken om een mindere tot het plegen van een *delict* over te halen. Tegen de feiten, omschreven in art. 121 [**122**], wordt mede voorzien in §§ 114 en 115 van het Duitsche Wetboek.

Art. 122 [**123**]. Dit artikel ware duidelijkheidshalve in minstens twee artikelen te splitsen.

De splitsing wordt niet noodig geacht. In het Wetboek van Strafrecht komen artikelen voor, waarin veel meer verschillende handelingen zijn vermeld. Zie bijv. art. 402 met een tot zesmaal toe herhaald „hetzij". Splitsing van artikel 122 [**123**] zou alleen dienen om het aantal artikelen der wet te vermeerderen.

„Met het oogmerk om, enz." Waarom wordt dat oogmerk vereischt? De aangevoerde middelen, waaraan „bedreiging" behoort te worden toegevoegd, vormen hier het strafwaardige (zie § 117 van het Duitsche Wetboek).

„Oogmerk". Door het oogmerk weg te laten, zou het artikel eene zeer veel verdere strekking krijgen en zouden feiten daaronder vallen, die niet strafwaardig zijn. Men denke bijvoorbeeld aan het doen eener belofte waardoor een ander (op dit oogenblik) van een verzoek (bij voorbeeld verlof vragen) wordt weerhouden.

Als eene bedreiging door den meerdere geuit is, zal het feit vallen onder art. 120 of 121 [**121** of **122**].

„Bestraffing of berisping". In het wetsontwerp op de Krijgstucht komt „berisping" als straf voor. Wordt hier nog eene andere soort van berisping bedoeld?

„Weerhoudt". „Poogt te weerhouden" werd beter geacht.

Sommigen wilden lezen: „tracht te weerhouden van of over te halen tot".

„Overhaalt". Zie het vorig artikel.

„Hetzij een stuk of aangelegenheid onthoudt". De Memorie van Toelichting spreekt van „wederrechtelijke onthouding". Het artikel evenwel niet. „Eene aangelegenheid onthouden" achtte men geen fraaie uitdrukking, evenmin als „bevoegden meerdere".

Hier wordt berisping in algemeenen zin gebezigd. Waar het woord voorkomt naast bestraffing, is dat wel niet twijfelachtig. Met het oog op de gerezen bedenking verdient echter de uitdrukking „terechtwijzing of afkeuring" de voorkeur. In dien zin is het artikel gewijzigd.

„Weerhoudt" en niet „tracht te weerhouden enz." Zie het slot van het bij art. 120 [**121**] gegeven antwoord.

Het wederrechtelijke ligt in het oogmerk opgesloten.

„Eene aangelegenheid aan iemands kennisneming onthouden" is volmaakt goed Hollandsch. „Bevoegde meerdere" evenzeer.

ONTW. 1901. ARTN. 120—122 = ARTN. **121—123** DER WET.

Amendement van den heer Hugenholtz e. a., ingezonden 24 April 1902.

Art. 121 [**122**]. Het woord „overhaalt" te vervangen door „tracht over te halen".

Art. 122 [**123**]. In den vijfden regel te lezen in plaats van „weerhoudt van of overhaalt tot", de woorden: „tracht te weerhouden van of over te halen tot".

Beraadslaging in de Tweede Kamer.
(16 Mei 1902.)

De heer **Hugenholtz**, het woord verkregen hebbende tot toelichting van het amendement zegt: Mijnheer de Voorzitter! Het amendement op art. 121 [**122**] vervalt, omdat de Regeering, in overeenstemming met ons verlangen, een wijziging heeft gebracht in art. **101**. Immers in art. **101** heeft de Regeering de woorden „tracht te dwingen" veranderd in „dwingt"; daardoor is rechtsgelijkheid verkregen tusschen den meerdere en den mindere.

Dientengevolge kan ons amendement op art. 122 [**123**] eveneens vervallen.

De **Voorzitter**: Daar de amendementen van den heer Hugenholtz op de artt. 121 en 122 [**122** en **123**] zijn ingetrokken, maken zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Vervallen Artikel.

I.

In **Ontw. v. d. H. I** kwam het artikel niet voor.

Verslag der Militaire Commissie.

Door een der leden van de subcommissie van de Zeemacht was de vraag gesteld of het, in verband met art. 124 van het Ontwerp [**123**], niet wenschelijk is, den mindere, die zijn meerdere door een belofte of gift tracht over te halen, hem voor straf te vrijwaren, eene zwaardere straf op te leggen, dan op het bij art. 177 van het Wetboek van Strafrecht strafbaar gesteld misdrijf?

De meerderheid der Commissie (6 stemmen tegen één) vereenigde zich met dit voorstel, vooral op grond van het oneerbiedige van het aanbod. Wordt de meerdere zwaarder gestraft, omdat deze misbruik maakt van zijne superioriteit —, van den mindere, die zulk een voorstel aan zijn meerdere durft doen, kan het als een ernstig vergrijp tegen de ondergeschiktheid worden aangemerkt.

Mr. VAN DER HOEVEN sloot zich bij de meerderheid der Commissie aan en ontwierp een nieuw artikel (124bis) [luidende = ART. 123 ONTW. 1897], hetwelk werd goedgekeurd.

Het lid, hetwelk zich met dit artikel niet kon vereenigen, had de aandacht gevestigd op de omstandigheid, dat daarin voor den mindere eene strafbepaling is opgenomen, gelijk aan die van art. 177 van het Wetboek van Strafrecht met eene strafverzwaring van een jaar; terwijl in het Ontwerp geene strafverzwaring is aangenomen voor het in art. 363 van het Wetboek van Strafrecht omschreven misdrijf (voor den meerdere).

Hierop werd geantwoord, dat het laatste niet noodig is. De straf op het misdrijf van art. 177 van het Wetboek van Strafrecht is in art. 124bis van het Ontwerp verhoogd, omdat het feit door een minderen militair tegen een meerdere gepleegd, voornamelijk uit het oogpunt van ondergeschiktheid, van ernstiger aard moet worden geacht, dan wanneer het, door wien ook, tegen een ambtenaar wordt gepleegd.

In art. 363 van het Wetboek van Strafrecht wordt met een dubbel zoo zware straf als in genoemd art. 177 het ambtsmisdrijf getroffen. Krachtens art. 84 van het Wetboek van Strafrecht is het ook van toepassing op den militairen meerdere, en daar bij dit misdrijf geen sprake is van misbruikmaken van superioriteit, mag ook voor dezen de strafbepaling zwaar genoeg worden geacht.

II.

Ontw. 1897. Art. 123. Met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren wordt gestraft:

1°. de militair die een meerdere eene gift of belofte doet met het oogmerk om hem te bewegen in zijne bediening, in strijd met zijn plicht, iets te doen of na te laten;

2°. de militair die een meerdere een gift doet ten gevolge of naar aanleiding van hetgeen door dezen in zijne bediening, in strijd met zijn plicht, is gedaan of nagelaten.

Memorie van Toelichting.

Dit artikel is wenschelijk, omdat militaire belangen eene zwaardere dan de in artikel 177 van het Wetboek van Strafrecht voorkomende strafbepaling tegen de omkooping van militairen door hunne minderen vorderen.

Daar de misdrijven, omschreven in de artikelen 120—123 [**121—123**], meermalen onder zeer verlichtende omstandigheden worden gepleegd, zal de wet op de krijgstucht de gelegenheid moeten geven deze zaken disciplinair af te doen.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Dit artikel verzwaart art. 177 van het Wetboek van Strafrecht, voor het geval dat een mindere militair eene gift of belofte doet. Maar, zoo

werd gevraagd, moet dan niet dezelfde ratio leiden tot verzwaring van art. 363 van het Wetboek van Strafrecht, indien de meerdere de gift of belofte aanneemt? Er ontstaat anders wanverhouding in de straffen.

Hierop werd geantwoord dat de straf van art. 363 reeds hooger is gesteld, juist wegens de ambtelijke positie van den dader. En er bestaat, meende men, geen reden om den militair voor dit misdrijf zwaarder te straffen dan den burgerlijken ambtenaar.

„In zijne bediening". Waar het een militair betreft, achtte men dit eene ongebruikelijke uitdrukking. Liever wilde men lezen: „in zijnen dienst".

De Regeering vereenigt zich met het gegeven antwoord.

„In zijne bediening". In Titel VIII, XXVIII e. a. van het Wetboek van Strafrecht slaat deze uitdrukking op alle ambtenaren, dus ook op militairen. De uitdrukking kan dus niet gezegd worden ten aanzien van militairen ongebruikelijk te zijn. Éénheid van uitdrukking (met art. 177 en talrijke andere) is wenschelijk.

Verslag van het mondeling overleg.

Wordt geen verzwaring der in art. 363 van het Strafwetboek bedreigde straf noodig geacht voor het geval dat een militaire meerdere van een mindere eene gift of belofte aanneemt, dan kan, naar het oordeel der Commissie, de verzwaring van de straf van art. 177 van het Wetboek van Strafrecht voor den mindere, die de gift of belofte doet, ook achterwege blijven.

De Regeering was van gevoelen, dat, aangezien in artikel 363 van het Strafwetboek reeds eene zware straf wordt gesteld, er minder aanleiding bestaat om dat maximum te verhoogen voor het geval dat een militaire meerdere van een mindere eene gift of belofte aanneemt.

Waar het intusschen den schijn heeft of artikel 123 eene ongelijkheid schept, achtte zij het beter dit artikel te doen vervallen.

Art. 124.

De militair die opzettelijk, hetzij met overschrijding van zijne bevoegdheid, hetzij in eene aangelegenheid die vreemd is aan de belangen van den dienst, een mindere beveelt iets te doen, niet te doen, of te dulden, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren.

(*Kan krachtens art.* 2, *n°.* 2, a, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

I.

Bij de art^{n}. **124—126.**

Uit het Verslag der Militaire Commissie.

„Door een lid werd gevraagd of mishandeling van een mindere door een meerdere, zonder dat die in de strafbepalingen van de artt. 122—124 [**121—123**] valt, niet als een militair misdrijf aangemerkt en als zoodanig in het Ontwerp opgenomen moet worden?

„Mr. Van der Hoeven antwoordde, dat de opname van een dergelijk artikel alleen noodig zou wezen, indien er reden voor strafverzwaring bestond; en deze bestaat niet, daar op de geringste mishandeling reeds twee jaren gevangenisstraf is gesteld. Zie art. 300 van het Wetboek van Strafrecht."

Ook bij de verdere behandeling van het ontwerp heb ik de opneming van dergelijke artikelen daarin zoo lang mogelijk tegengehouden, telkens er op wijzende, dat zij alleen dàn gerechtvaardigd zou zijn, wanneer men werkelijk gebeurde feiten kon aanwijzen, die met toepassing van de gewone, in de Memorie van Toelichting bij de art^{n}. **121—123** (hiervóór, blz. 314) aangewezen artikelen uit het Wetboek van Strafrecht of met krijgstuchtelijke straf niet voldoende gestraft konden worden. Zoodanige aanwijzing is echter steeds achterwege gebleven, zoodat de gevolgtrekking, dat zulke feiten zich te onzent niet hebben voorgedaan, waarlijk niet te gewaagd is. Ik heb er voorts op gewezen, dat in een tijd als de tegenwoordige, nu van allerlei kanten de eerbied voor het gezag ondermijnd, de „overheid" bestookt wordt, de wetgever zich m. i. ervoor heeft te wachten, door het uitvaardigen van nieuwe, tot dusver te onzent niet bestaande strafrechtelijke bepalingen een onverdiende blaam te werpen op de Nederlandsche officieren en onderofficieren en voet te geven aan de meening, alsof hij de gegrondheid der geuite aantijgingen en beschuldigingen erkende.

De malcontenten hebben echter ten slotte gezegevierd: in het **Ontw. 1901** zijn de door hen verlangde bepalingen opgenomen, bepalingen echter, die in zich zelve het bewijs harer overbodigheid medebrachten, want, terwijl de bedoeling natuurlijk was de gewone straf te verzwaren, zouden zij integendeel in niet weinige gevallen verlichting van straf ten gevolge hebben gehad! Vandaar in 1902 de toevoeging van het laatste lid aan art. **126**. Zie de aanteekeningen aldaar.

II.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

[Uit de *Algemeene Beschouwingen* over Boek II, Titel IV, *Misdrijven tegen de ondergeschiktheid.*]

Velen — ook de Commissie van Voorbereiding — achtten het eene

ernstige leemte dat in het ontwerp geen bepalingen voorkomen tegen misbruik van gezag van meerderen ten opzichte van minderen. Ondergeschiktheid van de zijde van laatstgenoemden is uit den aard der zaak dringend noodig, doch aan den anderen kant hebben dezen recht op eene redelijke behandeling door hunne superieuren. Volgens sommigen hadden zelfs de plichten van den meerdere in deze hier op den voorgrond behooren te worden gesteld. Insubordinatie toch vindt soms hare aanleiding in onmenschkundige bejegening. Men denke onder andere aan superieuren van nog jeugdigen leeftijd. Geenszins kon dan ook worden toegegeven, dat de behoefte aan bepalingen aangaande misbruik van macht ten onzent niet zoozeer wordt gevoeld (bladz. 89 der Memorie van Toelichting [hiervóór, blz. 314]). De artikelen 120—122 [121—123] kwamen geheel onvoldoende voor. Tweeërlei voorziening scheen noodig. Strafbedreiging in de eerste plaats tegen onrechtmatig gebod en in de tweede plaats tegen feitelijkheden en beleedigingen (zie de §§ 114—126 van het Duitsche Militair Strafwetboek). Volgens de Memorie van Toelichting — bladz. 89 [hiervóór, blz. 314] — zijn bijzondere strafbepalingen ter zake van beleediging of mishandeling van inferieuren niet noodig, omdat in lichte gevallen krijgstuchtelijke bestraffing kan plaats hebben, terwijl in zwaardere gevallen krachtens de desbetreffende artikelen van het Wetboek van Strafrecht, in verband met de artt. 13, 15 en 17 van dit ontwerp [15, 17 en 18], alleszins voldoende straffen kunnen worden opgelegd. Hiertegen werd opgemerkt dat, acht de wetgever bijzondere bepalingen noodig voor den mindere, die zijn meerdere bijv. beleedigt, omgekeerd ook laatstgenoemde zwaarder behoort te worden gestraft wanneer hij gelijke handeling pleegt tegenover zijn ondergeschikte. Op aanvulling van bedoelde leemte werd met klem aangedrongen.

Eenige leden, hoewel de noodzakelijkheid van dergelijke voorschriften erkennende, verklaarden zich tegen de opneming daarvan in dezen titel.

> Tegen het opnemen van de hier verlangde artikelen heeft de Regeering geen overwegend bezwaar, doch zij behooren in dezen titel zeker niet te huis. De volgende titel is de plaats daarvoor. Na art. 122 [123] zijn die nieuwe artikelen ingevoegd, welke de tweeërlei voorziening geven, in het Verslag gewenscht.

Ontw. 1901. Art. 122*a*. De militair die, hetzij met overschrijding van zijne bevoegdheid, hetzij in eene aangelegenheid die vreemd is aan de belangen van den dienst, een mindere beveelt iets te doen, niet te doen of te dulden, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren.

Beraadslaging in de Tweede Kamer.
(16 Mei 1902.)

De heer **Loeff**, *Minister van Justitie:* Mijnheer de Voorzitter! De Regeering stelt voor tusschen de woorden „die" en „hetzij" in den eersten regel van dit artikel

in te voegen het woord „opzettelijk". Die invoeging komt haar ter plaatse noodig voor.

De **Voorzitter:** Door de Regeering wordt voorgesteld om in den eersten regel tusschen de woorden „die" en „hetzij" in te voegen het woord „opzettelijk".

De heer **de Savornin Lohman**, *voorzitter van de Commissie van Voorbereiding*, het woord verkregen hebbende om, namens deze, haar oordeel over de Regeeringswijziging mede te deelen, zegt: De Commissie van Voorbereiding acht deze toevoeging juist, Mijnheer de Voorzitter.

Het *gewijzigd art.* 122*a* [**124**] wordt zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Art. 125.

De militair die opzettelijk een mindere uitscheldt, uitvloekt, beschimpt of in zijne tegenwoordigheid bespot, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden.

Indien het feit in dienst wordt gepleegd, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar en zes maanden.

(*Kan krachtens art.* 2, *n°.* 2, a, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

I.

Vóór 1901 kwam het artikel in geen van de ontwerpen voor.

Zie onder art. **124**, hiervóór, blz. 323 en 324, I en II.

II.

Ontw. 1901. Art. 122*b*. De militair die een mindere uitscheldt, beschimpt of in zijne tegenwoordigheid bespot, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar.

Indien het feit in dienst wordt gepleegd, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren.

[De strafmaxima waren derhalve in dit ontwerp nog hooger dan die voor de mondelinge insubordinatie! Verlaging tot de in art. **92** gestelde grenzen was noodzakelijk.]

Ontw. 1902. Art. 122*b*. De militair die een mindere uitscheldt, beschimpt of in zijne tegenwoordigheid bespot, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden.

Indien het feit in dienst wordt gepleegd, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar en zes maanden.

Amendement van den heer Idenburg e. a., ingezonden 2 Mei 1902.

[Zie hieronder in *Beraadslaging in de Tweede Kamer.*]

Regeeringsnota van wijzigingen van 10 Mei 1902.

In den eersten regel wordt, tusschen de woorden „die" en „een" ingevoegd het woord „opzettelijk".

Toelichting. De invoeging schijnt wenschelijk ter bevordering van eenvormigheid van redactie en om te doen uitkomen, dat de meerdere weet, dat hij tegenover een mindere staat.

Beraadslaging in de Tweede Kamer.
(16 Mei 1902.)

Beraadslaging over ART. 122*b* [**125**], luidende:

„De militair die opzettelijk een mindere uitscheldt, beschimpt of in zijne tegenwoordigheid bespot, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden.

„Indien het feit in dienst wordt gepleegd, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar en zes maanden.",

waarop een *amendement* is voorgesteld door de heeren Idenburg e. a., strekkende om het eerste lid van art. 122*b* [**125**] te lezen als volgt:

„De militair, die een mindere uitscheldt, tegen hem vloekt, hem beschimpt of in zijne tegenwoordigheid bespot, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden."

De heer **Idenburg**, het woord verkregen hebbende tot toelichting van het amendement, zegt: Dit amendement bedoelt, behalve het „beschimpen, uitschelden en in zijne tegenwoordigheid bespotten" van den mindere door den meerdere, ook strafbaar te stellen het vloeken van den meerdere tegen den mindere.

Het artikel, waarop dit amendement betrekking heeft, kwam in het oorspronkelijk wetsontwerp niet voor, doch is opgenomen op aandrang van de Commissie van Voorbereiding, die in haar Verslag (bladz. 76) [hiervóór blz. 324] er op wees dat „is ondergeschiktheid van de zijde van de minderen dringend noodig, aan den anderen kant dezen recht hebben op eene redelijke behandeling door hunne superieuren". „Insubordinatie" — zoo wordt verder aangeteekend — „vindt soms hare aanleiding in onmenschkundige bejegening."

Deze argumentatie geldt, meen ik, geheel — alleen met nog wat meer kracht — voor de door ons voorgestelde toevoeging van de woorden „tegen hem vloekt".

Dit is duidelijk, als men naast elkander stelt deze twee feiten:

1°. dat voor vele militairen het vloeken een ergerlijke zonde is, waardoor zij getroffen worden in wat hun het heiligst is, en die zij naar hun innigste overtuiging *niet* zonder protest *mogen* aanhooren;

2°. dat de militaire tucht den mindere verbiedt den meerdere in de rede te vallen, en zoo zij al niet geheel uitsluit dat de mindere den meerdere op iets verkeerds wijst of het nalaten van iets verzoekt, dit toch tot een zaak maakt die veel takt eischt en die den mindere licht blootstelt aan het verwijt van ongepast te zijn.

Stelt men — en mijns inziens te recht — het uitschelden van den mindere door den meerdere strafbaar, dan is het à plus forte raison noodig datgene strafbaar te stellen, waardoor men den mindere rechtstreeks in het diepst van zijn godsdienstige

overtuiging aanrandt en tot protest dwingt — en dat zonder eenige noodzaak of zonder eenig nut.

Het kan de aandacht trekken, dat wij de bijvoeging op dit artikel voorgesteld, niet in overweging hebben gegeven bij art. 94 [**92**], waarin ongeveer dezelfde feiten als hier genoemd, doch van den mindere tegenover den meerdere worden strafbaar gesteld.

De reden hiervan ligt in de omstandigheid, dat het niet onze bedoeling is in dit wetboek het vloeken in het algemeen te doen strafbaar stellen, doch alleen *dat* vloeken dat rechtstreeks aanleiding kan geven tot insubordinatie.

Bovendien, de meerdere is niet gedwongen om het vloeken van den mindere aan te hooren. Hij kan hem in de rede vallen, hem het zwijgen opleggen. Hij behoeft dus zijn conscientie geen geweld aan te doen.

Ik wensch mij bij de toelichting van dit amendement voorloopig tot dit weinige te bepalen. Om de zaak, die eenvoudig is, niet onnoodig gecompliceerd te maken en vrij te houden van allerlei beschouwingen van principieelen aard, die naar ik meen, *hier* niet op hun plaats zouden zijn, koos ik argumenten, die niet speciaal een anti-revolutionnair karakter dragen en die geheel liggen in de lijn der overwegingen welke tot dit artikel aanleiding gaven. Ik vlei mij dan ook dat ons amendement bij de Regeering geen bezwaar en bij de Kamer instemming zal vinden.

(21 Mei 1902.)

De heer **Roessingh**: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van art. 122*b* [**125**] en de daarop voorgestelde ampliatie van de heeren Idenburg c. s. wensch ik mijn instemming te betuigen met de afkeuring van laatstgenoemde over schelden, schimpen, bespotten en vloeken, dat aanleiding gegeven heeft tot het ontstaan van een zoogenaamde „krachttaal", die werkelijk den militairen stand niet siert, ja, hem zelfs in de achting van velen doet dalen, en die werkelijk voor den waren held ook niet noodig is, getuige admiraal de Ruyter, die daar zeer tegen was en ze aan boord niet dulde.

Hoe uitgebreid het taalgebied van dit laag-Nederlandsch in het kazerne-patois is, weet ik niet. Ik ben met het kazerneleven niet bekend, en ik had daarom gehoopt en verwacht, dat de heer Idenburg, die natuurlijk van nabij daarmede bekend is, ons daaromtrent eenige inlichtingen gegeven had, bovenal ook om ons duidelijk te maken of het nu zóóveel erger geworden is in de laatste jaren, dat nu juist zulke maatregelen moeten genomen worden. In de toelichting heeft hij daaromtrent niets gezegd en dit ware, dunkt mij, noodig geweest, om steun te geven aan het amendement. Gedachtig dat *fama crescit eundo*, heb ik altijd gedacht, dat de verhalen daaromtrent wel overdreven zouden zijn en dat het wel niet zoo erg zou wezen als sommigen ons dit mededeelden.

Maar nu twee militaire Ministers, hoewel op aandrang van de Kamer, een voorstel doen om den mindere te beschermen tegenover de „krachttaal" van den meerdere, en nu de heeren Idenburg c. s. dit artikel nog willen verscherpen, schijnt er toch wel iets van aan te zijn, zelfs in die mate, dat zij meenen, dat strafbepalingen gemaakt moeten worden tegen de taal, die velen militairen, of sommigen of enkelen, naar ik hoop, tot een gewoonte schijnt geworden te zijn, een gewoonte die kan worden afgewend, zoo zij althans niet zeer diep is ingeroest. Dat het een gewoonte kan zijn, werd mij duidelijk uit een verhaal, dat iemand mij onlangs deed. Er werd mij een officier aangewezen, die naar des zegsmans verhaal, den superlativus bereikt had in vindingskracht van nieuwe vloeken en die daarin een zekeren naam gekregen had. Hij ging daar eenigszins trotsch op, want bij gebrek om in iets anders, wil men toch wel in *iets* uitblinken. Hoe vreemd dit met dien man was, bleek mij hieruit, dat ook mij te gelijk werd medegedeeld, dat, als hij in beschaafd gezelschap was,

hij ook beschaafd Hollandsch kende, hoog-Nederlandsch, en zich in beschaafde taal kon uitdrukken.

De lagere taal meende hij dus voor zijn eigen stand te moeten gebruiken, en de betere voor het burgerlijk leven, waardoor hij zijn eigen stand dus niet eerde.

Hoe grievend dit kan zijn, werd mij kort nadat dit amendement was ingediend, duidelijk uit een brief, die mij, mogelijk met het oog daarop, werd gezonden door den vader van een jeugdig onderofficier, leerling op een cursus, die in een brief aan zijn ouders zijn hart uitstortte en zich beklaagde over een behandeling die hij en zijn mede-cursianen hadden ondervonden op dien cursus. Zij hadden een wiskundig vraagstuk niet kunnen uitwerken en toen den volgenden dag opnieuw door dien officier-instructeur-opvoeder gevraagd werd of zij het nu konden, en de een na den ander zeide: „het kan niet", viel die officier — ter verklaring, niet verschooning, wil ik denken dat hij geprikkeld was, meenende dat de leerlingen geen ambitie genoeg hadden en er overleg was gepleegd om niet te kunnen — uit in een taal, zoo afschuwelijk, dat indien ik mij niet schaamde die voor te lezen, ik overtuigd ben dat, indien ik dit toch waagde, de presidentieele hamer tusschenbeide zou komen om mij te doen zwijgen.

Welnu, over het gebruik van zulk een taal van den meerdere tegenover den mindere, is de geheele Kamer, ik ben er vast van overtuigd, het eens: dit is te veroordeelen.

Maar nu een andere vraag. Ik heb mijn instemming betuigd in één opzicht met hetgeen de heer Idenburg heeft gezegd; in een ander opzicht ben ik het niet met de voorstellers van het amendement eens. Ik wensch mijn gronden daarvoor op te geven. De toelichting heeft mij niet duidelijk gemaakt wat de uitdrukking beteekent: tegen iemand vloeken. De meerdere en de mindere moet daarvan toch een nauwkeurige voorstelling hebben en vooral de rechter die het later zal moeten toepassen. Nu is uit de toelichting wel duidelijk geworden dat vele militairen het vloeken beschouwen als een ergerlijke zonde, waardoor zij getroffen worden in hun heiligste gevoelens, terwijl hun godsdienstige overtuiging geschokt en geërgerd wordt. Hieruit volgt dus, dat, naar de meening der voorstellers, het vloeken moet gelden als een zonde tegenover God, als een overtreding van het derde gebod: „Gij zult den naam des Heeren uws Gods niet ijdellijk gebruiken." Nu geeft de 36ste Zondagsafdeeling van den Heidelbergschen catechismus, dien de heeren zeker als autoriteit zullen erkennen, een verklaring daarvan. Hij stelt het vloeken gelijk met lasteren, onnoodig zweren, misbruiken van Gods naam, dat tot de ergerlijkste zonde verklaard wordt, welke God met den dood te straffen bevolen heeft.

Dat ging zoover, dat in het theocratisch geregeerd Israël deze zonde niet gestraft werd met een maximum van 9 maanden gevangenisstraf, maar de doodstraf door steeniging stond er op.

Dit over de beteekenis van vloeken. Dit is eenigszins te begrijpen, al is het nog niet zeker wat al onder vloeken te verstaan is.

Het is altijd een miskenning van het heilige, van datgene wat men hoog, heerlijk acht. Een lastering van het heilige. Het verplaatst ons altijd op het gebied van den godsdienst en de miskenning daarvan.

Maar wat beteekent nu „tegen iemand vloeken"? Dat heeft geen zin.

Het is waar, de meerdere kan den mindere uitschelden; hij kan dit doen met bijvoeging van adjectiva ontleend nu eens aan het godsdienstig gebied, dan eens aan de dierenwereld, waarvan de namen de symbolische beteekenis moeten hebben om te schelden; zij kunnen ook ontleend zijn aan sommige krachtige natuurverschijnselen, die in de taal moeten gesymboliseerd worden, om de kracht der taal uit te drukken.

De meerdere kan den mindere verwenschen naar de . . . . . . ik zal het maar met Helmers zeggen: des aardrijks diepste ingewand.

Dit is duidelijk. Maar dat wordt in dit artikel reeds uitgedrukt en strafbaar gesteld.

De rechter heeft na te gaan of het schelden, het schimpen met adjectiva en bijvoegingen een beleediging of beschimpend karakter draagt en hij kan daarnaar oordeelen. Tegen iemand vloeken is echter onduidelijk.

De meerdere kan in tegenwoordigheid van den mindere vloeken; hij kan zoodoende diens ergernis opwekken, maar die ergernis wordt overal opgewekt bij menschen, die op dit punt gevoelig zijn en waar ook maar gevloekt wordt. Een verbod van vloeken, zal het iets beteekenen, moet dan ook absoluut zijn. Is dit door de voorstellers bedoeld, dan is dit echter geheel iets anders dan „tegen iemand vloeken". Dan moesten de voorstellers iets anders zeggen, bij voorbeeld: „die, in de nabijheid, of ten aanhooren van een mindere vloekt."

Of bedoelen zij soms het feit, dat de meerdere in den waan en het besef van zijn macht en grootheid iets van een soort almacht kan uitoefenen en zijn anathema effect zal hebben en daarom zijn mindere vervloekt?

Maar dat staat niet in het amendement. En al ware dit zoo, dan zou het toch geen zin hebben, want het is eigenaardig, dat de vloeker altijd de vervloeking afroept over zich zelf.

In de toespraak van den officier, waarop ik straks doelde, kwamen onder de serie van de — voor zoover ik weet, meest voorkomende — kazernevloeken, enkele voor, die voor mij totaal onverstaanbaar waren, die eigenlijk geen taal uitmaakten; maar voor zoover ik ze dan wel verstond, waren het alle invocaties van God voor zich zelf, een inroeping van Gods veroordeeling over zich zelf. En al is zulk een taal min, de mindere wordt er niet door getroffen, al vindt hij ze ergerlijk.

Daarom wensch ik de voorstellers te vragen: wat bedoelt gij met „tegen iemand vloeken"?

Toen ik mij zelf de vraag stelde: hoe komen de voorstellers aan die uitdrukking, waarin geen zin te vinden is, heb ik de onderstelling gewaagd, dat zij eigenlijk verlegen met de zaak waren.

Uit de toelichting volgt, dat eigenlijk bedoeld wordt het vloeken te straffen, omdat het een ergerlijke zonde is, omdat het kwetst de godsdienstige overtuiging. Zoo vat ook de heer Duymaer van Twist het op; thans schudt hij van neen, maar toen hij bij de algemeene beraadslaging over deze ontwerpen, er de Regeering een grief van maakte dat zij weggenomen had het *suasorium* uit § 2 van het Reglement op de Krijgstucht, waar gesproken wordt over de groote waarde van den godsdienst en aangeraden wordt het vloeken te laten, vroeg hij de Regeering alsnog het vloeken en het bezigen van godslasteringen bij de wet strafbaar te stellen [zie in Deel III onder: *Geene inleidende bepalingen*].

Nu zal het amendement daaraan moeten te gemoet komen, maar dan dient het duidelijk gezegd te worden, want het ligt niet in de uitdrukking „tegen iemand vloeken". Dan moet het een algemeen verbod worden voor iedereen en voor overal.

Maar die onderstelling, in de toelichting eigenlijk nedergelegd, moet ik weder ter zijde stellen. Immers de heeren zeggen: „dat het niet de bedoeling is in dit wetboek het vloeken in het algemeen strafbaar te stellen, maar alleen dat vloeken dat rechtstreeks aanleiding kan geven tot insubordinatie".

Maar dat vloeken, hetzij onder meerderen, hetzij onder minderen, op straat of waar ook, ergert den mensch die wat kittelachtig van gehoor is en in zich gevoelt den geest en den drang om te getuigen, overal en dus dreigt insubordinatie ook overal.

Dit baat dus hier niet. Zal het zin hebben, dan moest het vloeken in 't algemeen strafbaar gesteld worden, als een zonde tegen God, tegen wat heilig is en niet tegen den mensch, hoe hij ook geërgerd worde.

De heeren echter willen of durven het vloeken in het algemeen niet strafbaar te stellen.

Maar waarom stellen zij dan, in strijd met hun toelichting, een zinledige uitdrukking, die toch niet toegepast zal kunnen worden?

Of ik zou medegaan indien de woorden „tegen den mindere" werden weggenomen?

Evenmin. Mijns inziens kan dat niet; bij het vloeken plaatst een mensch zich in een bepaalde verhouding tegenover God, door Diens naam te lasteren, te ontkennen, te misbruiken. Maar dit gebeurt reeds voor veler bewustzijn bij het veelvuldig gebruik van Gods naam en wie weet hoevele straffen ook in zekere kringen zouden moeten worden uitgesproken, als het vloeken, dat is ook het onnoodig of veelvuldig gebruik van zekere woorden die anderen heilig zijn, werd strafbaar gesteld.

De strafwet regelt andere verhoudingen; en de verhouding tot God kan door geen strafwet geregeld worden. Het verbod zou een eerste schrede zetten op den weg naar een theocratischen Staat, waarin aan de overheid, naar de uitdrukking van art. 36 der Nederlandsche Geloofsbelijdenis, het zwaard in de handen zou gegeven zijn tot bestraffing der boozen en tot bescherming der vromen. De historie leert ons, dat dat een gevaarlijke macht is en dat lastering Gods ettelijke malen gelijkgesteld werd met ketterijen, valschen godsdienst, afgoderij, enz., wat alles dan uitgeroeid moest worden.

De heer Idenburg zeide bij de toelichting zich te willen vrijhouden van allerlei beschouwingen van principieelen aard, en dat hij geen argumenten koos, die een speciaal anti-revolutionnair karakter dragen. Maar dat is gemakkelijker gezegd dan gedaan.

Als een nieuwe strafbepaling moet worden opgenomen, gaat dit niet om buiten een principe; er moet toch een beginsel bij ten grondslag liggen. Juist daarom wordt het voorgesteld.

Waar nu de heer de Waal Malefijt onlangs een anti-revolutionnaire theorie verdedigde met een beroep op art. 36, daar ligt het principe, waarvan dit amendement uitgaat, een strafbepaling stellen op het vloeken als een zonde tegen God, als heiligschennis, eigenlijk ook in datzelfde artikel. Werd dit artikel vroeger door de anti-revolutionnairen ter zijde gesteld als niet meer voor onze toestanden dienende, dan moet het nu, meen ik, door dit amendement niet opnieuw een begin van uitvoering erlangen.

Ik meen, dat dit alles niet kan geregeld worden in de Militaire Strafwet. De Regeering is met dit artikel reeds zoover gegaan als zij kon, en er zullen zich nog genoeg moeilijkheden voordoen. Langs anderen weg moet aan het vloeken van een meerdere tegenover een mindere een einde worden gemaakt.

Den meerdere moet duidelijk worden dat zijn zedelijke meerderheid er bij wordt ingeboet, indien hij door zulk een „krachttaal" een mindere meent te moeten en te kunnen intimideeren.

Het is te hopen, dat de meerdere, voor zoover hij niet voldoet aan den eersten eisch der humaniteit en door te vloeken zijn minderen bespot of beleedigt, langzamerhand zoo beschaafd en zedelijk ontwikkeld zal worden, dat hij den mindere, die op zijn beurt ook weer meerdere wordt, doet gevoelen, dat in die onnoodige „krachttaal" niet de kracht der Nederlandsche taal is gelegen en dat ook het hoog-Nederlandsch wel past in den militairen stand.

Ik meen, dat de Regeering in dit opzicht ook iets ten goede kan doen en ik geef dat in overweging, al vraag en wensch ik daarop niet dadelijk een debat of antwoord. De Staat is, zij het ook indirect, voor een deel zelf de schuld van het misbruiken van het heilige. Waardoor? Zoolang de eedsdwang gehandhaafd blijft, houdt zich bij de groote menigte de valsche meening staande, dat een oprecht woord niet voldoende is om 's menschen gevoelen uit te drukken, maar de bekrachtiging daarvan noodig is door aanroeping van Gods naam en ook door inroeping van Goddelijke straffen. Zoolang daaraan wordt vastgehouden, zal ook de dwaling blijven

bestaan, dat het gewone woord, ook waar het inroepen van God niet door de wet geboden is, toch sterker wordt door zulk een inroeping.

Zweren en vloeken grenzen op die wijze onmiddellijk aan elkander.

Hoe paradoxaal het klinke, het is niet anders; beide groeien op één bodem en nu mogen velen zeggen, dat die ééne plant, de eedsaflegging, een roos is en de andere een distel, zij groeien op één bodem. Het is niet te ontkennen, dat door de handhaving van de eedsvraag de meening bestendigd blijft, dat de menschelijke taal niet bij machte is effect te sorteeren zonder de inroeping van een hoogere macht. Zoo ontstaat ook de „krachttaal" die wij bestrijden.

Wanneer de voorstellers van het amendement later willen meehelpen tot het doen verdwijnen van den eedsdwang, kunnen zij er op aan, dat daardoor de overtuiging zal ontstaan, dat het waardig, rond en oprecht woord der menschen voldoende kracht heeft om indruk te maken, ook zonder invocatie en misbruik van Gods naam. Dit kan niet anders dan, zij het langzamerhand, ten gevolge hebben, dat ook het vloeken in de kazerne verdwijnt, hetgeen immers de voorstellers met mij wenschen.

De heer **Bergansius**, *Minister van Oorlog:* Toen wij verleden Vrijdag het amendement door den heer Idenburg hoorden toelichten, heb ik in de allereerste plaats met volkomen instemming ontwaard, dat het niet de bedoeling is om het vloeken, het godlasteren als zoodanig bij deze wetsontwerpen strafbaar te stellen.

Den gedachtengang van den heer Idenburg nagaande, geloof ik dat ik dien hierin kort kan resumeeren, namelijk, dat het de bedoeling is om den meerdere die den mindere vloekend aanspreekt, te straffen, omdat hij zijn mindere, zooals de geachte afgevaardigde zich uitdrukte, in zijn heiligste overtuiging kan kwetsen en hem daardoor uit moreel en godsdienstig oogpunt zou verplichten tot een protest, waarvan insubordinatie het gevolg kan zijn. Ik wil dat laatste niet tegenspreken, maar ik heb wel eens voor het geval gestaan, dat ik, nog zeer jong zijnde, vloeken naar mijn hoofd kreeg, die ik niet eens had verdiend. Ik ben toen evenwel zoo verstandig geweest den man te beklagen die het deed, doch heb er geen protest tegen doen hooren, omdat ik mij daartoe niet verplicht achtte en ik het bedoelde gevaar wilde ontgaan. En ik geloof dat de mindere in den regel het verstandigst zal doen, om ook dien weg te bewandelen.

Daarom moet men volstrekt niet denken, dat ik het in den meerdere zou willen verschoonen, dat hij vloekt. Integendeel: ik stel mij in de eerste plaats geheel op het standpunt van de geachte voorstellers van het amendement, en ben dus met hen van oordeel, dat vloeken is een zondige daad tegen God, en dat dus de mensch, die in God gelooft, met vloeken zijn geweten bezwaart, daardoor bepaald een zondige daad pleegt en dubbel zonde doet, wanneer hij een ander daarmede ergernis geeft. Maar het geldt hier de vraag, of het vloeken, in den vorm gelijk die hier gegeven is voor den meerdere, in de strafwet strafbaar zou moeten worden gesteld.

De heer Roessingh heeft er zooeven ook op gewezen, dat het vloeken op zich zelf niet als strafbaar misdrijf kan worden aangemerkt, maar dat men dit niettemin vroeger wel heeft gedaan. Dit laatste is volkomen juist. Ook in een militair reglement, namelijk in den „Articulbrief ofte ordonnantie op de discipline militaire" van 1590 kwamen onder art. 1 zeer strenge strafbepalingen voor op het uiten van vloeken, afgescheiden er van of men het deed tegen den meerdere of wel tegen den mindere; het vloeken op zich zelf, het uiten van godslasteringen werd destijds streng strafbaar gesteld op een wijze, die ik hier niet zal mededeelen. In 1705 is van dien articulbrief een herziene en vermeerderde uitgave verschenen, waarin er nog wat werd bijgevoegd. Doch niettegenstaande die strenge straffen is, helaas, het vloeken nog gebleven.

De straffen tegen het vloeken op evenbedoelden voet zijn op het einde der achttiende eeuw uit het reglement verdwenen, doch een overblijfsel van de reglementen

van 1590 en van 1705 vinden wij op dit oogenblik terug, zooals de geachte afgevaardigde uit Emmen te recht deed opmerken, in § 2 der Inleiding van het nog van kracht zijnde Reglement op de krijgstucht van 1815, waarin in het algemeen geschreven staat dat „godslasteringen, vloeken en zweren moet worden nagelaten". Verder legt art. 1 van het Reglement op den Inwendigen Dienst elken meerdere den plicht op, tegenover de minderen met zachtheid en menschlievendheid op te treden, zorg te dragen dat hun nimmer onrecht wordt aangedaan, zoodat deze in hun meerderen goede voorgangers vinden, terwijl art. 9 van het Reglement van krijgstucht o. a. voorschrijft, dat de meerdere strafbaar is, als hij tegenover den mindere honende uitdrukkingen bezigt, zoodat het mijns inziens buiten twijfel is dat ook tegenwoordig vloeken van een meerdere tegen een mindere zeer beslist strafbaar is. Ik ga verder en beweer, dat, krachtens de reeds genoemde § 2 van het Reglement van Krijgstucht, ook strafbaar is de militair die zich op een plaats, waar ook andere militairen zich bevinden en kunnen of moeten ophouden, schuldig maakt aan ergerlijk vloeken.

Wat nu de wijze van optreden in dezen der meerderen betreft, wensch ik er op te wijzen dat ik meermalen persoonlijk ben opgetreden tegen een meerdere die vloekte bij het optreden tegenover een mindere, hetzij door in tegenwoordigheid van die minderen den meerdere dadelijk te recht te wijzen, of hem daarover later ernstig te onderhouden, of krijgstuchtelijk te straffen. En dit acht ik niet alleen wenschelijk, maar ook de plicht van iederen meerdere, die dergelijke uitdrukkingen hoort, ook al wordt het niet met zooveel woorden in het thans in behandeling zijnde wetsontwerp geschreven.

De heer Roessingh deed een verhaal van een luitenant, die op een cursus les gaf en zijn leerlingen, die een wiskundig vraagstuk niet konden oplossen, in een taal bejegende, die de geachte afgevaardigde hier niet durfde omschrijven. Is dat werkelijk zoo gebeurd, dan spijt het mij, dat ik daarvan geen kennis heb gekregen, want dan zou ik niet hebben nagelaten, dien officier te doen terechtwijzen en zorg te dragen dat hij zich daarvan in het vervolg onthield.

Hoewel ik de rede van den geachten afgevaardigde uit Emmen niet geheel zal volgen, omdat ik daarbij zou komen op een gebied waarop ik mij niet zoo gemakkelijk beweeg, wil ik het vloeken toch nog uit een ander oogpunt beschouwen, namelijk: dat het, helaas, bij velen van een kwade gewoonte, jammer en treurig genoeg, tot een tweede natuur geworden is.

Ik zeg dit geenszins om het vloeken te verschoonen, maar om het misschien eenigszins verklaarbaar te maken, dat die luitenant zoo gehandeld heeft.

Ik erken overigens dat in de kazerne — en dat zal aan boord van schepen ook wel gebeuren — dikwijls nog veel gevloekt wordt, al is de toestand in de laatste tientallen van jaren veel verbeterd, maar men moet daarbij in het oog houden, dat dit niet alleen daar geschiedt; en het is te hopen, dat in de allereerste plaats de opvoeders der jeugd het hunne zullen doen om het vloeken tegen te gaan; want er komen er, helaas, maar al te veel in de kazerne die het vloeken niet behoeven te leeren. En dat heb ik niet van hooren zeggen, maar ik heb er mij dikwijls aan geërgerd.

Wat art. 122*b* [**125**] betreft, dit is door mijn ambtgenoot van Marine en mij aanvaard, zooals de vorige Regeering het op verzoek van de Kamer in het ontwerp had gebracht. Wij hebben er alleen aan toegevoegd het woord: „opzettelijk", omdat wij meenden, dat, zal de meerdere strafbaar zijn, hij willens en wetens moet gehandeld hebben.

En nu, Mijnheer de Voorzitter, de vraag of ook voor de toekomst maatregelen noodig zijn om het ergerlijk vloeken in het bijzijn van anderen en in het bijzonder van meerderen tegen minderen tegen te gaan.

Zeker is en blijft dat noodig, maar daarvoor wordt geen aanvulling van art. 122*b* [**125**] vereischt.

Het vloeken van meerderen tegen minderen, in den zin als de voorstellers het bedoelen, zal strafbaar zijn krachtens art. 118a van het in behandeling zijnde wetsontwerp [**119**] en ook krachtens art. **2**, sub 1, van het ontwerp van Wet op de Krijgstucht, op grond van art. 1 van het Reglement op den Inwendigen Dienst der Infanterie, en in verband met de algemeene bepalingen, die bij de invoering van de wetsontwerpen zullen worden gemaakt in den zin van de Inleiding van het nu bestaande Reglement op de Krijgstucht.

Door de Regeering is deze zaak dus niet over het hoofd gezien, doch de voorstellers hebben vermoedelijk aldus geredeneerd: Het verbod heeft altijd gegolden, maar niet geholpen. Daarom willen zij nu duidelijk omschrijven en doen uitkomen, dat een meerdere niet tegen een mindere mag vloeken.

Maar als dat zoo is, dan ben ik het met den heer Roessingh eens, dat de uitdrukking: „tegen hem vloeken" in geen geval juist gekozen is.

Het is soms moeilijk en niet altijd met zekerheid uit te maken wat men te verstaan heeft onder vloeken. Wil men het opvatten in den zin van godslastering, dan slaat het vloeken niet op den man, maar dan lastert men God: men vloekt dan tegen God. Om tot het beoogde doel te geraken, zou men dus in elk geval een andere uitdrukking moeten kiezen, ook zoo dat daarin eenige gradatie valt op te merken. Men zal iemand bv. voor het uitspreken van een vloek toch niet in de gevangenis willen zetten, hoe verkeerd het uiten van een vloek ook is.

Vloeken tegen minderen, heeft de geachte afgevaardigde uit Emmen, naar ik meen, gezegd, zou beter kunnen worden uitgedrukt door het woord: uitvloeken, en ik zou dan ook in elk geval in overweging willen geven om een dergelijke wijziging aan te brengen. Tevens zal het noodig zijn, dat het woord „opzettelijk" in het amendement worde opgenomen, evenals door de Regeering in het artikel is gedaan, en wel zoo, dat dit woord de geheele omschrijving der strafbare feiten beheerscht, en dus ook betrekking heeft op het in het amendement bedoelde strafbaar feit.

Mocht het amendement gewijzigd worden, dan zal de Regeering daarover nader haar meening mededeelen, zooals zij er prijs op stelt te voren in dezen ook het advies van de Commissie van Voorbereiding te kennen.

Of door de aanneming van het amendement een krachtig middel ter bestrijding van het kwaad zal worden verkregen, laat ik in het midden, doch het meest afdoende is en blijft het middel, dat ik zelf heb toegepast, dat van boven af niet gevloekt wordt en het vloeken wordt tegengegaan. Ik wil daarom van deze plaats gaarne een beroep doen op de autoriteiten en bijzonder op de commandeerende officieren van het leger, om op de aangeduide wijze in dien zin zoo krachtig mogelijk mee te werken.

De heer **van Kempen**: Mijnheer de Voorzitter! Toen indertijd de hoogleeraar van Oosterzee een rede hield bij de onthulling van het monument van 1813 sprak hij aldus:

„Ziet daar staat gij, Nederlandsche Maagd, hoog verheven boven al wat laag en gemeen is."

Het Nederlandsche leger staat ook boven alles wat laag en gemeen is. Het Nederlandsche leger moet niet toelaten dat die eerekroon hem worde ontroofd.

Wat is vloeken? Het vloeken is iedere heiligschennende uitdrukking, het onnoodig aanroepen van den heiligen naam van onzen God. Wie zal hier in de Kamer of daarbuiten beweren dat het noodzakelijk is? Ik ben overtuigd dat geen een lid van de Kamer, van welke richting ook, het voor het vloeken en misbruiken van den heiligen naam Gods zal opnemen.

Indien het algemeen denkbeeld alzoo is, hoe komt het dan dat deze Regeering en inzonderheid de Regeerings-commissaris, die 15 jaar aan deze belangrijke zaak

gewerkt heeft, niet heeft kunnen denken dat dit amendement zou komen? Hij heeft toch in die 15 jaar ruimschoots de gelegenheid gehad om alle mogelijke zaken te overwegen. Welnu, ik heb daar moeilijk een antwoord op kunnen vinden en toch ben ik daarin geslaagd. Het antwoord is, dat de Regeerings-commissaris, dien wij kunnen beschouwen als de createur van deze wet, aan de Kamer de délicatesse heeft willen bewijzen om in deze wet ook iets te zeggen, waardoor de waarde van deze wet wordt verhoogd.

Welnu, wij zijn hem en der Regeering daarvoor zeer erkentelijk, maar tegenover deze beleefdheid wenschen wij dan ook een andere te stellen en de Regeering de gelegenheid te openen om dit amendement — zoo noodig gewijzigd — over te nemen. Wanneer de Regeering daartoe kan besluiten, dan zou deze wet, die bij velen bezwaren ontmoet, ongetwijfeld voor hen minder bezwarend worden.

De heer **Hugenholtz**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wensch mij niet te begeven op het gebied van het voorgestelde amendement van de heeren Idenburg c. s. omtrent het vloeken, maar mij te bepalen tot iets anders dat mij in art. 122*b* [**125**] is opgevallen en wat ik aan de aandacht der Kamer wensch te onderwerpen.

Art. 122*b* [**125**] mag, geloof ik, beschouwd worden als het pendant van art. 94 [**92**]. In laatstgenoemd artikel wordt hetzelfde feit strafbaar gesteld van den mindere tegenover den meerdere. Hier is het omgekeerde geval; hier wordt de meerdere, die het feit begaat tegen den mindere, strafbaar gesteld. Die twee artikelen dekken dus een zelfde zaak en het is ook zeker daarom dat de Regeering, bij wijziging, voorstelt om het woord „opzettelijk", dat ook in art. 94 [**92**] is aangebracht, in art. 122*b* [**125**] op te nemen, hoewel, toen die wijziging het eerst mij onder het oog kwam, de vrees bij mij oprees, dat daardoor de beteekenis van dit artikel aanmerkelijk zou worden verzwakt. Maar het spreekt vanzelf, dat, waar de Regeering door die inlassching van dit artikel een poging doet om rechtsgelijkheid te krijgen voor meerderen en minderen, ook in art. 122*b* [**125**] het woord „opzettelijk" moest worden ingevoegd, omdat het in art. 94 [**92**] is gebezigd.

Maar art. 94 [**92**] zegt toch nog wat meer dan art. 122*b* [**125**].

Dit laatste artikel namelijk spreekt wel over het opzettelijk uitschelden, beschimpen of in zijn tegenwoordigheid bespotten van den mindere, maar laat weg het geheele eerste gedeelte van art. 94 [**92**], waar over beleediging wordt gesproken.

De Kamer zal zich herinneren dat art. 94 [**92**] aldus aanvangt:

„De militair die opzettelijk een meerdere, hetzij in het openbaar mondeling of door een geschrift of afbeelding, hetzij in zijne tegenwoordigheid mondeling of door een gebaar of daad, hetzij door een toegezonden of aangeboden geschrift of afbeelding, beleedigt of met eenig kwaad bedreigt, hetzij hem uitscheldt, beschimpt of in zijne tegenwoordigheid bespot, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden."

Nu is hier in art. 122*b* [**125**] die geheele beleediging weggelaten. Ik heb mij zelf afgevraagd, waarom dit geschied is. Kan een mindere door een meerdere niet beleedigd worden? Of is het een onopzettelijk verzuim? Een enkele uitdrukking in de Memorie van Toelichting zou bijna doen vreezen dat het met opzet is geschied. Immers ik herinner mij daar ergens gelezen te hebben, dat men van een mindere gewoonlijk geen eerewoord afvraagt. Daaruit schijnt te volgen, dat volgens de Regeering de mindere er een ander of minderwaardig soort van eergevoel op nahoudt.

Hoe dit zij, of dit werkelijk de bedoeling der Regeering is of niet, ik meen toch dat ook een mindere beleedigd kan worden; dat hij, bij wien men zoozeer let op aankweeking van militair eergevoel, dit toch zeker ook wel zal bezitten. Welnu dan, indien ook een mindere wel degelijk eergevoel bezit, dan mag men niet toestaan dat dit eergevoel wordt gekwetst en gekrenkt door dien meerdere. Doch het is,

geloof ik, een bekend feit, dat dit zeer dikwijls geschiedt en dat dikwijls een meerdere een mindere zoo ontzettend diep krenkt door op zeer minachtende wijze, hem toesprekende, zijn familiebetrekkingen er bij te halen. Hoe vaak gebeurt het niet dat superieuren, op een wijze die ik evenmin als de heer Roessingh nader zal qualificeeren, maar die aan alle leden der Kamer bekend is, ik zeg hoe vaak gebeurt het niet, dat zoo'n meerdere de moeder of de vader van den mindere er als het ware met de haren bijsleept om daardoor den mindere te kwetsen, en hem daardoor aantast in zijn heiligste gevoelens, in datgene wat de heilige banden van het familieleven betreft. En dit wordt niet voldoende gedekt door de woorden in art. 122*b* [**125**] aangegeven, want wanneer men den vader of de moeder van een mindere beleedigt, kan men niet zeggen, dat men den mindere zelf uitscheldt, beschimpt of bespot; men bespot, beschimpt of scheldt uit zijn vader of moeder.

Ik veroorloof mij daarom de vrijheid alsnog een amendement voor te stellen, waardoor art. 122*b* [**125**] vrijwel gelijkluidend zal worden aan art. 94 [**92**].

Ik stel dus voor art. 122*b* [**125**] te lezen als volgt:

„De militair die opzettelijk een mindere, hetzij in het openbaar mondeling of door een geschrift of afbeelding, hetzij in zijne tegenwoordigheid mondeling of door een gebaar of daad, hetzij door een toegezonden of aangeboden geschrift of afbeelding beleedigt of met eenig kwaad bedreigt, hetzij hem uitscheldt, beschimpt of in zijne tegenwoordigheid bespot, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden. Indien het feit in dienst wordt gepleegd, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar en zes maanden."

De **Voorzitter:** Door den heer Hugenholtz wordt een amendement voorgesteld, strekkende om art. 122*b* [**125**] te lezen als volgt:

„De militair die opzettelijk een mindere, hetzij in het openbaar mondeling of door een geschrift of afbeelding, hetzij in zijne tegenwoordigheid mondeling of door een gebaar of daad, hetzij door een toegezonden of aangeboden geschrift of afbeelding beleedigt of met eenig kwaad bedreigt, hetzij hem uitscheldt, beschimpt of in zijne tegenwoordigheid bespot, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden.

„Indien het feit in dienst wordt gepleegd, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar en zes maanden."

De heer **Arts:** Mijnheer de Voorzitter! Het is niet met het doel het amendement op het eerste lid van art. 122*b* [**125**], voorgesteld door de heeren Idenburg c. s., te verdedigen, dat ik het woord heb gevraagd — want ik ben niet vermetel genoeg te denken dat die heeren mijn ongevraagde hulp daartoe zouden behoeven, — maar alleen om zoo kort mogelijk de reden te ontvouwen waarom ik mijn stem vóór dit amendement zal uitbrengen.

Evenals de geachte afgevaardigde uit Gouda wensch ik mij te onthouden van argumenten, welke meer bepaald een godsdienstig karakter dragen, hoewel ik juist op grond mijner Katholieke overtuiging iedere poging, welke wordt aangewend om zoo afschuwelijk een kwaad als het vloeken te beperken, evenzeer wensch toe te juichen als te steunen.

Waar ik echter volkomen óvertuigd ben van het gruwelijk misbruik dat in vele onzer kazernes bestaat, en de meening huldig, dat, waar de Staat den geloovigen jongen man verplicht in dienst te treden, de Staat ook den plicht heeft te voorkomen dat eensdeels ergernis wordt gegeven en anderdeels door een ellendig voorbeeld verkeerde en voor ieder geloovige zeer zondige gewoonten worden uitgebreid, grijp ik met beide handen het middel aan, dat ik krachtens mijn persoonlijke ervaring doeltreffend wil heeten.

Het kan van algemeene bekendheid geacht worden, Mijnheer de Voorzitter, dat bij ons leger zoo menigvuldig wordt gevloekt, dat velen het niet meer beschouwen als een zondig kwaad, zelfs niet als een misbruik, dat ook den minst geloovigen man onteert, wijl het tegenover een wel geloovende in ieder geval een gebrek toont aan eerbied voor eens anders godsdienstige overtuiging.

Waar ik het kwaad menigvuldig noem, meen ik mij aan geen overdrijving schuldig te maken; persoonlijk althans is aldus mijn ondervinding.

Door bijzondere omstandigheden geleid, heb ik eenige jaren geleden een achttal dagen doorgebracht in een der groote kazernes van ons land. In die weinige dagen heb ik door militairen meer hooren vloeken dan gedurende de vijf jaren, welke ik in verschillende rangen in het Pauselijk leger heb gediend.

Toch was het regiment waartoe ik behoorde, voor een groot deel samengesteld uit dezelfde elementen als waaruit ook ons leger bestaat: eenvoudige Hollandsche jongens, geen heiligen, maar goedwillend, die aan gene zijde der Alpen met eere hun uniform droegen, en ver van het vaderland bij een vreemd volk voor altijd den roem vestigden van Hollandschen moed, Hollandsch beleid en Hollandsche trouw. Het behoorde daar tot de grootste uitzonderingen dat men in de kazernes of in de gelederen hoorde vloeken, en dat schrijf ik hoofdzakelijk toe aan het feit, dat godslasteringen zeer streng werden gestraft, en daardoor zoowel superieuren als minderen werden beveiligd tegen het overtreden van een gebod, dat men hoofdzakelijk door een slecht voorbeeld veronachtzamen *leert*.

Toch was de krijgstucht gestreng en ik durf er bij voegen, voorbeeldig; toch ontbrak het krijgshaftige en mannelijke onzen soldaten niet; toch werd het geduld der superieuren niet minder dan hier op de proef gesteld, door veler hardhoofdigheid, iets wat voor officieren gemakkelijk te begrijpen valt, wanneer men zich indenkt in een tijd, waarin de lading in twaalf tempo's nog bestond, de uniformen zeldzaam gecompliceerd waren en daarbij de commando's in voor eenvoudige Hollanders vreemde en onverstaanbare taal werden gegeven.

Vloeken is dus in de rangen overbodig; voor velen slechts een ergernis; voor allen een onbetamelijkheid; daarom zal ik voor het amendement van de heeren Idenburg c. s., zij het dat het eenigszins mocht worden gewijzigd, stemmen, te meer wijl ik verwacht, dat als het kwade voorbeeld van hoogerhand geheel zal zijn weggenomen, het vloeken uit het leger zal verdwijnen. Ik weet, Mijnheer de Voorzitter, dat in ons leger vele superieuren worden aangetroffen, die òf wel door hun godsdienstige beginselen, òf wel door hun besef van wat welvoeglijkheid en ware beschaving eischen, ook op dit punt tegenover hun minderen den algemeenen plicht vervullen van hen die in overheid zijn gesteld, en dat zij een goed voorbeeld geven. Voor de anderen, die onder dit opzicht te kort komen, kan het slechts nuttig zijn, dat het hoogste gezag hen door verbodsbepalingen te hulp komt en te gelijker tijd den minderen vele ergernis bespaart.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou dien Minister gelukwenschen die zich het onvergankelijk monument oprichtte van onder zijn bestuur het begin gelegd te hebben van het einde van zulk een groot, zulk een nutteloos en weinig krijgshaftig kwaad.

De heer **van Vlijmen:** Mijnheer de Voorzitter! Het amendement, ons aangeboden door de heeren Idenburg c. s., beschouw ik als een verbetering en een noodzakelijkheid. Uit mijn ondervinding gedurende dertig jaren die ik in actieven dienst in het leger heb doorgebracht, weet ik, dat het vloeken van den meerdere tegen den mindere, vooral in vroeger jaren, zeer veelvuldig voorkwam.

Ik herinner mij nog levendig den kleinen mageren korporaal, die in last had mij de eerste wapenoefeningen te leeren en die niet alleen vloekte, maar mij ook vreeselijk vervloekte, wanneer ik de minste beweging verkeerd deed, iets wat bij mij ten hoogste verontwaardiging en verbittering wekte.

Of nu het vloeken van den meerdere tegen den mindere in de laatste jaren is verminderd, is een vraag die ik, voor de jaren dat ik lid van deze Kamer ben geweest, niet positief kan beantwoorden. Ik geloof, dat beterschap is te constateeren, maar ik weet ook, uit geloofwaardige getuigenissen, dat bij de exercitiën en het onderwijs in de wapenoefeningen dat vloeken van den meerdere tegen den mindere hier en daar zeer zeker voorkomt.

Het is te betreuren, dat de Regeering niet heeft kunnen aannemen het voorstel van de meerderheid van de Commissie van Voorbereiding, n.l. om aan de nieuwe wet op de krijgstucht te verbinden een zekere vermaning met betrekking tot vloeken en andere overtredingen, waarvan sprake is in de inleiding van het tegenwoordig Reglement op de Krijgstucht. Ik zal niet treden in algemeene beschouwingen, maar ik betreur, dat dergelijke admonitie niet in de wet is opgenomen. Dat dergelijke bepaling niet op haar plaats is geacht in de Wet op de Krijgstucht, vindt haar oorzaak in het beginsel, dat van 1838 af heeft gegolden, namelijk dat scheiding moet gemaakt worden tusschen de redegevende en de imperatieve bepalingen eener wet. Ik verwerp dat beginsel zoo ver mogelijk, omdat het mij toeschijnt de loochening te zijn van het verband, dat bestaat en bestaan moet, tusschen de Christelijke moraal n de menschelijke rechtspraak.

Bovendien weten wij, dat dit beginsel niet is toegepast in de artt. 40 en 73 van het ontwerp-Wet op de Krijgstucht [**37** en **70**].

Vraagt men nu, of ik voldoende acht, wat de Minister van Oorlog heeft medegedeeld, dat een nieuw reglement zal worden vastgesteld gebaseerd op deze wet, of dat wordt verwezen naar art. 118*a* [**119**], om het misdrijf van het vloeken van den meerdere tegen den mindere te straffen, dan antwoord ik ontkennend.

Ik geloof werkelijk, dat nu het oogenblik gekomen is, nu of nooit, om het vloeken van den meerdere tegen den mindere gedurende de instructie of bij het opleggen van een of ander bevel en het vervloeken van den mindere, strafbaar te stellen.

Ik verheug mij er over, dat het amendement is voorgesteld en het spijt mij, dat ik van den Minister van Oorlog niet dadelijk onverdeelde instemming met dit amendement heb gehoord.

Wat mij betreft, ik zal het — ook gewijzigd — gaarne steunen.

De heer **Duymaer van Twist**: Mijnheer de Voorzitter! Bij afwezigheid van den geachten afgevaardigde uit Gouda, den heer Idenburg, wensch ik als medeonderteekenaar van het amendement enkele opmerkingen te maken naar aanleiding van hetgeen de Minister van Oorlog in zake ons amendement heeft te berde gebracht.

Aan het slot zijner rede heeft Zijn Excellentie de welwillendheid gehad, een brug te bouwen, waardoor het mogelijk zou zijn ons amendement over de bezwaren, die gerezen zijn, heen te brengen.

De Minister houde ons evenwel ten goede, dat wij daarvan geen gebruik zullen maken, aangezien naar onze meening deze brug vol voetangels en klemmen ligt, en niet leidt tot het doel dat wij beoogen.

Wij begeeren toch strafbaar te stellen het vloeken van den meerdere tegen den mindere en niet, zooals de Minister ons adviseert, dit te doen ten opzichte van het uitvloeken in gelijke gevallen. Wat hebben wij nu onder vloeken, zooals wij dit bedoelen, te verstaan?

Ik heb er het woordenboek van van Dale eens op nageslagen en daar gevonden, dat aan het woord vloeken vierderlei beteekenis kan gegeven worden.

1°. verwenschen; 2°. een vloek uitspreken over; 3°. vervloeken en 4°. Godslasterlijke woorden spreken.

Bij onze redactie nu gaan de drie eerste beteekenissen niet op. Men kan toch

niet spreken van verwenschen *tegen* . ., evenmin als van een vloek uitspreken over, *tegen* . . of van vervloeken *tegen* . . Wanneer wij dus het woord *tegen* in ons amendement begeeren, moeten wij noodzakelijk de 4de definitie van vloeken tot de onze maken en dit is dan ook zoo, namelijk in het Godslasterlijke woorden spreken tegen iemand.

Een ander argument, waarom wij de uitdrukking gekozen hebben van vloeken *tegen* iemand, en dat ik gaarne onder de aandacht der Kamer brengen wil, is dit, hetwelk gelegen is in de samenstelling der woorden uitschelden en uitvloeken, welke beide woorden, waarvan het eerste nu reeds in dit artikel voorkomt, in het bezit zijn van het voorvoegsel *uit*. Op dit voorvoegsel *uit* dienen wij ter dege de aandacht te vestigen, om te weten welke de bedoeling der woorden is.

Door dit voorvoegsel nu bestaat bij uitschelden een zekere relatie tusschen het scheldwoord en den persoon die uitgescholden wordt.

Zegt men tot iemand bijv. „jij bent een smeerlap", dan bestaat er een zeker verband tusschen het woord smeerlap en den persoon tot wien men het woord gezegd heeft.

Hetzelfde kan bij het woord uitvloeken bestaan.

Zegt men tot iemand: jij bent een vervloekte kerel, dan bestaat er relatie tusschen de uitdrukking en den persoon dien dit wordt toegevoegd.

Ligt nu in ons amendement de bedoeling tot het daarstellen van zulk een relatie? Neen, Mijnheer de Voorzitter! Wat wij begeeren, is den meerdere te straffen die in tegenwoordigheid van een mindere tegen dien mindere vloekt, dus godlasterlijke woorden bezigt.

Na deze uiteenzetting, Mijnheer de Voorzitter, zal de Minister, naar ik hoop, begrepen hebben, dat er verschil bestaat tusschen wat hij ons adviseerde om over te nemen en hetgeen wij met ons amendement beoogen te bereiken.

Thans nog een enkel woord onzerzijds ter aanbeveling van het amendement zelf.

In den korten tijd, dat ik de eer heb lid dezer Kamer te zijn, en ook uit de *Handelingen* der Kamer van de jaren 1888—1891 heb ik dezen Minister steeds leeren kennen als iemand die het zich tot een duren plicht rekent de krijgstucht met alle hem ten dienste staande middelen te handhaven.

Waar dit nu het geval is, had ik gedacht dat de Minister ons amendement met veel symphatie zou hebben begroet. Dit ons amendement strekt toch mede ter handhaving van de tucht. Wat is nu tucht?

Op bladz. 3 der Memorie van Toelichting van het ontwerp op de krijgstucht [zie Deel III, onder art. **2**, A. *Stelsel van het artikel.*] lees ik: „Militaire tucht, d. i. regelmaat en orde in alles, zelfs in het schijnbaar nietigste, — stipte nakoming van alle voorschriften, — vlugge, conscientieuse en nauwkeurige voldoening aan de ter zake van den dienst gegeven bevelen, ook waar deze slechts kleinigheden betreffen, — *een voortdurend besef van ondergeschiktheid aan iedere hoogere autoriteit*", enz. dus ook, en hierop vestig ik in dit verband bijzonder de aandacht: *een voortdurend besef van ondergeschiktheid aan iedere hoogere autoriteit.*

Waar dit nu zoo is, daar vraag ik, en ik laat de beginselen hier buiten spel, of in het geval dat een meerdere tegen een mindere vloekt, de krijgstucht niet in gevaar komt, daar de conscientie van zoovelen onzer militairen wordt getroffen en dit van zijn zijde leiden moet tot een protest, een zich dus verzetten tegen dien meerdere.

Nu zegt de Minister wel, dat, toen hij in het leger was en er tegen hem gevloekt werd, hij dit stilzwijgend liet voorbijgaan. Dit nu is mogelijk, maar daarmede zijn wij er niet van af.

Zij die toch een andere meening zijn toegedaan en die krachtens hun conscientie zich geroepen achten te protesteeren, denken hierover anders.. Dit protest mag

hunnerzijds niet uitblijven en dat dit moet, zegt hun het antwoord op vraag 99 van het Heidelbergsch godsdienstonderwijs, namelijk op de vraag: Wat wil het 3de gebod?

Het antwoord daarop luidt: „dat wij niet alleen met vloeken of met een valschen eed, maar ook met onnoodig zweren den naam Gods niet lasteren noch misbruiken, noch ons met stilzwijgen en toezien zulke schrikkelijke zonden deelachtig maken."

Protesteert een mindere dus niet, dan begaat hij een schrikkelijke zonde. De Minister zal echter moeten toegeven, dat, wanneer het protest plaats heeft, dit protesteeren leiden moet ten nadeele der krijgstucht, en vooral uit dat oogpunt had ik verwacht, dat de Minister, als streng handhaver der tucht, ons amendement met sympathie zou hebben begroet.

Er is echter nog iets, Mijnheer de Voorzitter. Waar art. 94 [**92**] aangenomen is, en volgens hetwelk thans vastgesteld werd, dat het beleedigen, uitschelden en beschimpen van den meerdere door den mindere een strafbaar feit zal uitmaken, daar kan toch een bepaling niet uitblijven, waarin hetzelfde wordt voorgeschreven, wanneer het een meerdere geldt tegen een mindere, en waar dit zoo is, dat een meerdere een mindere niet mag uitschelden of beleedigen, daar kan men toch zeker wel eischen, dat daarbij ook opgenomen worde het vloeken tegen een mindere.

Ten slotte nog een enkel antwoord op de vraag, die door den geachten afgevaardigde uit Emmen en ook door den Minister gedaan is, namelijk wat onder vloeken te verstaan zij.

Daaromtrent zullen wij een jurisprudentie moeten afwachten, evenals zulks heeft plaats gehad ten opzichte van het uitschelden en beschimpen.

Mr. Pols, behandelende art. 99 van het vigeerend Strafwetboek, zegt onder andere: dat scheldwoorden altijd beleedigend zijn. De grens zal echter, zoo gaat hij [lees: Koolemans Beijnen] voort, moeilijk te trekken zijn. Om dit te staven, deelt hij als voorbeeld daarvan mede, dat het gebruiken bijv. van de uitdrukking „dat lieg je", gebezigd door een mindere tegen een meerdere, bij sententie van 28 October 1859 volgens het Indisch Crimineel Wetboek werd gesteld onder de krijgstuchtelijke overtredingen, terwijl het bij sententie van 9 December 1881 werd gebracht onder de misdrijven, aangegeven in het Crimineel Wetboek.

Wat dus vloeken is, zal de rechter evengoed dienen uit te maken als hij het deed ten opzichte van uitschelden en beschimpen, maar dit weet ik wel, dat, wanneer men aan allen, die hier tegenwoordig zijn, vraagt, of de zoogenaamde nationale vloek werkelijk een vloek is, een ieder zal toegeven dat dit zoo is, en het zal ons dan ook reeds tot groote tevredenheid stellen, wanneer ten minste die vloek door ons amendement uit het leger zal komen te verdwijnen.

Voor ik eindig, Mijnheer de Voorzitter, wenschte ik de Kamer mede te deelen, dat mijn medevoorstellers evenmin als ik bezwaren hebben, na de uitlating van den Minister wat onder „opzettelijk" te verstaan is, ook die uitdrukking in ons amendement over te nemen.

De **Voorzitter**: In het amendement van den heer Idenburg c. s. is een wijziging gebracht in dien zin, dat in den aanhef zal worden gelezen: „De militair die opzettelijk een mindere" enz.

Door den heer Hugenholtz is mede een wijziging in zijn amendement gebracht, zoodat het nu zal strekken om in den eersten regel van het eerste lid van art. 122*b* [**125**] achter het woord „mindere" in te voegen:

„hetzij in het openbaar mondeling of door een geschrift of afbeelding, hetzij in zijn tegenwoordigheid mondeling of door een gebaar of daad, hetzij door een toegezonden of aangeboden geschrift of afbeelding, beleedigt of met eenig kwaad bedreigt, hetzij hem".

Tevens wordt dit amendement voorgesteld als sub-amendement op het voorstel van den heer Idenburg c. s.

De heer **Schokking:** Mijnheer de Voorzitter! Na al hetgeen reeds met betrekking tot dit amendement is gezegd, kan ik mij zeer beperken. Toch meen ik, dat het niet overbodig is, nog een paar opmerkingen te maken over de beteekenis van het amendement, om de bedenkingen die daartegen in het midden zijn gebracht, zoo mogelijk te ondervangen.

Ik begin met mijn hartelijke blijdschap uit te spreken, dat hier in de Kamer zoo algemeen, zonder eenige tegenspraak, het vloeken is afgekeurd. Inzonderheid heeft het mij verheugd, van de Regeeringstafel op een warme, overtuigde wijze, waarvan gevoeld werd, dat niet slechts voor den vorm werd gesproken of om zonder meer getuigenis te geven omtrent een beginsel, te hooren verkondigen, dat het vloeken, het op godlasterlijke wijze spreken onteerend is voor een volk. Ik neem daarvan mijnerzijds, in de Kamer staande, dankbaar acte.

Maar indien die verklaring mede diende tot inleiding van de vraag, of het wel noodig was om hetgeen door het amendement wordt beoogd, in de wet op te nemen, meen ik, dat zij in bewijskracht te kort schiet. Want met betrekking tot zoovele aangelegenheden worden allerlei goede wenschen geuit en verklaringen afgelegd, die echter daarom het in het leven roepen van wettelijke bepalingen nog niet overbodig maken.

Ik twijfel geen oogenblik, al zou het misschien op een andere wijze en in anderen vorm geschieden, dat ook het uitschelden en beschimpen van den mindere algemeen wordt afgekeurd, en toch acht men het niet overbodig zulks in de wet te verbieden en strafbaar te stellen. Doch vandaar ook, dat, hoe dankbaar de verklaring van de Regeering omtrent het vloeken moge worden aanvaard en daaraan gaarne al de beteekenis gegeven wordt, welke zij hebben kan, dit toch geen reden is om de vraag verder ter zijde te laten, of het vloeken van een meerdere *tegenover* een mindere ook in de wet moet worden strafbaar gesteld. Op dit laatste leg ik nadruk, want wanneer door den geachten afgevaardigde uit Emmen als een der hoofdbezwaren tegen het amendement is genoemd, dat de uitdrukking „tegen hem vloekt" onduidelijk is, zal, naar het mij voorkomt, de hier gegeven omschrijving aanstonds doen gevoelen, wat de bedoeling daarvan is. Alleen het veel omvattende, de ruime zin van het begrip vloeken, kan licht aanleiding geven tot eenige moeilijkheid in de opvatting. Ik bedoel daarmede dit: Het kan voorkomen — en het komt, helaas, trouwens voor — dat er door een meerdere tegen een mindere gevloekt wordt op zoodanige wijze, dat het onder het beschimpen kan worden gebracht; misschien niet altijd, maar dikwijls zal dit althans het geval zijn bij het vloeken, om iemand te verwenschen.

Wel betwijfel ik, of daaronder zou vallen het voorbeeld van den geachten afgevaardigde uit Emmen, toen hij in zijn bestrijding van het amendement op grond van de onduidelijkheid, met een onzer dichters sprekende, herinnerde aan de verwensching van iemand „naar 's aardrijks diepsten grond". Dat is niet alleen geen laag-Nederlandsch, maar evenmin hoog-Nederlandsch, het is Nederlandsch van een bijzonder soort, en mocht ook dit al voorkomen in het leger, dan vrees ik daarvan toch geen groote moeilijkheden voor de rechtspraak.

Maar om tot de beteekenis van het amendement terug te keeren, de bedoeling daarvan is zeer nadrukkelijk, dat niet alleen het schimpen en bespotten, maar ook het vloeken in ergeren zin, het spreken van den meerdere tegenover den mindere in godlasterlijke uitdrukkingen strafbaar zal zijn. Er is dienaangaande nog gezegd, dat, wanneer iemand op dergelijke wijze spreekt, hij niet een ander verwenscht of uitvloekt, maar over zich zelf het verderf inroept. En hiermede zou de uitdrukking „tegen hem vloekt" moeilijk vereenigbaar zijn. De geachte spreker die deze opmerking maakte, houde mij ten goede, dat ik die redeneering zonder meer niet aanneem-

Bij den vloek, dien hij daarbij op het oog had, is er naar den letter een inroepen van het oordeel over zich zelf. Dit maakt dien vloek ook ongetwijfeld vreeselijk en stempelt hem tot een groote zonde tegenover God. Maar het is zeer te betwijfelen, of hij, die gebruik maakt — ik zeg niet van den nationalen vloek, en ik houd het er voor, dat deze uitdrukking een ongelukkige lapsus was van den heer Duymaer van Twist, want Gode zij dank bestaat er bij ons geen nationale vloek, al hebben wij toe te zien, dat niet door het veelvuldig vloeken in leger en vloot een nationale vloek ontsta — het is zeer te betwijfelen, zeg ik, of hij, die den vloek gebruikt, waarvan ieder begrijpt, welke daarmede bedoeld wordt, wel allereerst zich zelf en niet veel meer den ander op het oog heeft.

In elk geval is het gebruik daarvan door den meerdere tegenover den mindere die gelooft, en niet tegenspreken kan, diep kwetsend. Niet het minst ook met het oog hierop is de uitdrukking „tegen hem vloekt" gekozen. Hierdoor is tevens uitgesloten dat het vloeken in het algemeen onder de thans besproken strafbepaling vallen zou. Later kan daarop, als het noodig is, worden teruggekomen, maar waarschijnlijk is het niet noodig in verband met de verklaring van de Regeeringstafel, dat het vloeken in het algemeen onder de bepalingen van de krijgstucht vallen zal. Ik wensch mij ook nu niet daarover uit te laten, omdat ik blijven wil binnen de perken van het amendement, die duidelijk aangewezen worden door het artikel waarop het wordt voorgesteld.

Het is mij slechts te doen geweest om de bedenkingen te ondervangen, welke tegen het amendement gemaakt zijn. En nu kan, dunkt mij, niet meer twijfelachtig zijn welke de bedoeling hiervan is; zij blijkt duidelijk uit het verband waarin de voorgestelde uitdrukking genomen wordt. Een meerdere die den mindere opzettelijk uitscheldt, wordt gestraft, maar evenzoo degene, die tegen hem vloekt. Het laatste zal in vele gevallen nog grievender zijn dan het eerste, terwijl bij weglating daarvan ook het gevaar ontstaat dat een meerdere, om de aanraking met den strafrechter te ontgaan, wel toe zal zien niet te schelden of te schimpen, maar zich niet zal ontzien tegenover den minderen man soms allerlei godlasterende uitdrukkingen te bezigen.

Zie, Mijnheer de Voorzitter, ik wensch thans niet, naar hetgeen mij meermalen ter oore kwam, in schrille kleuren uiteen te zetten, hoe de meerderen zich in dat opzicht in de kazerne dikwijls tegenover onze miliciens gedragen.

Het is mijn bedoeling niet de wondeplekken in leger en vloot open te halen, te minder daar dit hier dikwijls op zoo ruwe wijze geschiedt. Maar het valt niet te ontkennen, dat de liefde van het volk voor leger en vloot soms op een ontzettend zware proef gesteld wordt.

Is er door den Minister van Oorlog bij een vroegere gelegenheid eens gesproken van elementen die Zijn Excellentie liever niet in het leger had, zoo heb ik met dit te zeggen juist de elementen op het oog, waarvan de Minister weet, hoe gaarne zij, om de belangen van land en volk onder de regeering van Oranje, vloot en leger wenschen te steunen. Men vergete niet dat juist dat deel der natie, de Koningin eerende, God vreest; om Gods wil, het gedrag [gezag?] der overheid erkent. En nu is het geen kleine zaak, dat de overheid ook zelf bewijst God te eeren.

Ik herinner mij op dit oogenblik eens in een socialistisch geschrift — niet een vliegend blaadje — de stelling gelezen te hebben, dat overheidsgezag slechts bestaanbaar was met de erkenning van een hooger gezag, het gezag Gods. Dit is juist.

Waar de overheid dan onze jonge mannen oproept om het land te dienen, vraag ik om der conscientie wille dat zij zelf geen aanleiding geven [waarschijnlijk moet gelezen worden: geve], dat de krijgstucht worde ondermijnd, doordien tegenover die jonge mannen God straffeloos kan worden gelasterd.

Het is op dien grond, dat ik de aanneming van het amendement bepleit; dat

den meerdere, in wien de overheid tegenover den soldaat vertegenwoordigd is, het vloeken en misbruiken van den naam van God verboden worde.

Voordat ik eindig, nog een enkele opmerking, Mijnheer de Voorzitter, naar aanleiding van een bewering van den geachten afgevaardigde uit Emmen. Deze, de heer Roessingh, heeft gezegd: hetgeen door de voorstellers van het amendement wordt beoogd, behoort tot het terrein van het heilige; en de overheid zou het best doen om ter bevordering daarvan niet het vloeken strafbaar te stellen, maar den eed af te schaffen. Toen ik dit hoorde, kon ik mijn ooren nauwelijks gelooven.

Op die wijze redeneerende, zou men even goed kunnen zeggen dat het 't best is, om diefstal te voorkomen, dat deze niet wordt gestraft, maar dat het recht van onteigening ten algemeenen nutte worde afgeschaft.

Ik zal daarop echter nu niet verder ingaan. Ten slotte alleen dit: de Regeering heeft verklaard, dat zij geen bezwaar heeft tegen de lijn van gedachten, waarin het voorgestelde amendement zich beweegt; welnu ik hoop dat zij het zal kunnen overnemen.

De toelichting toch zal, naar ik vertrouw, duidelijk gemaakt hebben, dat onze bestrijding alleen geldt hen die zich tegenover de minderen, in de bijzondere verhouding, waarin leger en vloot hen plaatst, bedienen van godlasterlijke uitdrukkingen. Ik zal het voorbeeld van den geachten afgevaardigde uit Steenwijk niet volgen en gevallen opnoemen, waarin de bepaling toepasselijk zal zijn.

Niet de jurisprudentie moet hier uitspraak doen, want eerst als de rechter de zaak zal moeten uitmaken, ontstaat de jurisprudentie. En nu zal de rechter soms moeilijkheid kunnen ondervinden bij de toepassing van de bepaling omtrent het vloeken, maar niet meer noch minder dan ten aanzien van het uitschelden en beschimpen. Wat onder vloeken te verstaan zij, is overigens niet zoo onduidelijk.

De heer **Heemskerk**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou wel wenschen deze discussie even te brengen op juridisch terrein; dat ligt nu eenmaal in mijn aard, en ik geloof, dat dit onmisbaar is, waar wij bezig zijn een wetboek te maken.

En dan beweer ik, dat de quaestie waar het hier om gaat, principieel reeds is beslist.

Immers, de Minister van Oorlog heeft uitdrukkelijk verklaard, dat hij het vloeken van meerderen tegen minderen beschouwt als een vergrijp tegen de krijgstucht, zoodat volgens het thans geldend reglement op de krijgstucht en ook volgens het ontwerp op de krijgstucht, door den strafoplegger straffen kunnen toegepast worden tegen vloeken.

In het stelsel der wet kan er tegen strafoplegging voor zulk een feit geen bezwaar meer geopperd worden. Daarmede is geheel afgesneden de bedenking van den geachten afgevaardigde uit Emmen, dat vloeken en godlasteren zou moeten gestraft worden als een zonde tegen God begaan, d. w. z. in het redeverband van dien geachten afgevaardigde, tegen God alleen. Zonder twijfel is vloeken een schrikkelijke zonde tegen God, maar er bestaan vele zware zonden tegen God, die daarom nog niet vallen binnen het bereik van den strafrechter. Indien de meerdere, krachtens dwingende wet tot den mindere in een bijzondere betrekking wordt geplaatst, en verplicht tot handhaving van een zoo scherp luisterende en ernstige zaak als de krijgstucht, dan schendt hij zonder twijfel zijn rechtsverplichtingen als hij den mindere toespreekt met godslasterlijke uitdrukkingen en vloeken.

De Regeering neemt dat aan en het ligt geheel in het stelsel van de wet.

Waar de zaak zoo staat, kan het niet moeilijk vallen een redactie te vinden, waardoor verwerping van het amendement, die toch niet moet plaats hebben, voorkomen wordt. En dat kan te gemakkelijker, omdat de Regeering op hetzelfde standpunt staat als de voorstellers.

Dat die wijziging zeer ingrijpend zou moeten wezen, betwijfel ik. Laat ons

even vragen welke bezwaren er tegen de redactie geopperd zijn geworden, en van welke afmeting zij zijn.

In de eerste plaats wanneer ik de zaak even vergelijk met de krijgstucht.

Er wordt in het spraakgebruik zeer dikwijls vloeken genoemd, wat eigenlijk ten onrechte aldus gequalificeerd wordt. Ik geloof dat daarin eigenlijk de moeilijkheid zit en dat men dit ook ronduit moet uitspreken. Het gebeurt dikwijls dat men zegt: die man vloekt, als hij niet anders doet dan den naam Gods ijdellijk gebruiken. Ik geloof niet dat dit onder het woord vloeken te brengen is. Een andere vraag is het, of ook zoodanig gebruik van den naam Gods, dat niet vloeken genoemd kan worden, niet zou kunnen wezen in strijd met de krijgstucht, dus als lichter vergrijp tegen de krijgstucht disciplinair zou kunnen gestraft worden.

Dit zou dus kunnen vallen binnen de disciplinaire straffen. Hier hebben wij echter te doen met zaken van erger aard. De geachte afgevaardigde uit Harlingen, de heer Schokking, heeft zooeven gezegd, dat het den voorstellers te doen is om te treffen het uitspreken van vloeken of godslasteringen. Mij dunkt, op dezen grondslag zal het niet zoozeer moeilijk zijn om de bewoordingen van dit amendement te interpreteeren.

En nu blijft, dunkt mij, deze vraag: moet het zijn een vervloeking van den man tot wien men spreekt? Moet het bepaald betrekking hebben op den persoon tot wien men spreekt? Ik zou zeggen, dat is niet het geval. Denkbaar is het, dat men een adjectief bezigt waarin een zekere vervloeking gelegen is. Wanneer men dit toevoegt aan een woord, dat niet zeer vleiend is voor den persoon tot wien men spreekt, dan zou ik zeggen: dat is een beschimping en dan valt de zaak meer onder de reeds voorgedragen redactie van het artikel, waarbij bepaald is dat men iemand niet mag beschimpen. In dat geval is er een meer geagraveerde beschimping. Wanneer echter een meerdere een mindere toespreekt en daaraan toevoegt een uitdrukking die een vloek is of een andere lasterlijke uitdrukking tegen God, dan vloekt hij wel degelijk en dit valt dan binnen de termen van het amendement. Wanneer men wil beweren, dat de uitdrukking moet slaan op den persoon tot wien men spreekt, dan zou men de uitdrukking moeten gebruiken, die door den Minister van Oorlog aan de hand is gedaan, en zeggen: de man is strafbaar, wanneer hij iemand uitvloekt.

De ratio brengt mijns inziens mede, dat dit werkelijk niet moet geëischt worden. De meerdere die den mindere met zulke zware uitdrukkingen toespreekt, moet strafbaar zijn, omdat hij daardoor den mindere in zijn conscientie aantast en de krijgstucht ondermijnt, daar de mindere er niet tegen op kan komen.

De Minister van Oorlog heeft medegedeeld, dat hij zich steeds beheerscht heeft, doch niet alle minderen zijn Bergansiussen en toekomende Ministers van Oorlog. Met dergelijke minderen zal vanzelf de tucht niet worden ondermijnd, maar er zijn wel anderen die minder stevig staan, en dit is zelfs regel.

Wanneer nu het amendement aldus mag worden uitgelegd, dat het vloeken geen betrekking behoeft te hebben op den persoon tot wien men spreekt, en men voorts aanneemt, dat onder vloeken niet valt datgene wat niets anders is dan den naam des Heeren ijdellijk gebruiken, maar dat vloeken het karakter moet hebben van vervloeking of godslastering, dan heeft men alleen nog te doen met de vraag, en mij dunkt, dat de wetgever en de rechter wel voor moeilijker vragen gestaan hebben, of de uitdrukking: tegen hem of tegenover hem vloekt, moet worden opgevat in dezen zin: vloeken terwijl men iemand toespreekt.

Wanneer de geachte voorstellers hun amendement konden wijzigen in dezen zin, dat er gesproken werd van vloekend toespreken of bejegenen, dan zou de Regeering misschien bevredigd zijn, en ik heb eigenlijk het woord gevraagd om door deze korte uiteenzetting van de wijze waarop ik het amendement opvat en in beginsel

steun, de Regeering de gelegenheid te geven om zich over dergelijke redactie nader uit te laten.

De heer **de Visser**: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van de discussie van dezen morgen gevoel ik mij geroepen een enkel woord èn over het amendement, èn naar aanleiding van de discussie zelf te spreken.

Het behoeft geen betoog, dat ik het, wat het beginsel betreft, met de vorige sprekers geheel eens ben en ik ook mijnerzijds zelfs het betrekkelijk onschuldig, onbewust misbruik maken van Gods naam ten zeerste verfoei.

Maar iets anders is het, of dit artikel ons aanleiding geeft om dit amendement in zijn tegenwoordigen vorm goed te keuren en te helpen aannemen.

In de uitdrukking „tegen iemand vloeken", zitten, als ik wel zie, twee elementen. Een element van louter subjectieven, persoonlijk beleedigenden aard, zoodat wij het nemen kunnen in de beteekenis van „iemand verwenschen". Maar er zit ook een tweede element in, als ik het zoo heeten mag, van zuiver objectieven aard; waarbij het beginsel aanvaard wordt van strafbaar stellen van de godslastering als zoodanig.

Wanneer wij nu de uitdrukking in eerstgenoemden zin nemen, dan kan ik mij volkomen met het amendement vereenigen. Het past dan geheel in het door de Regeering gedane voorstel en staat dan op één lijn met „uitschelden, beschimpen". Het kan als een anderen, gewijzigden vorm hiervan worden beschouwd.

Nemen wij bijv. de uitdrukking over, die door den Minister van Oorlog is genoemd, namelijk „iemand uitvloeken", dan draagt zij een persoonlijk karakter; is de daad, die er mede verricht wordt, van beleedigenden aard, en past de expressie in het milieu van de andere woorden van het artikel. Maar wanneer wij de uitdrukking houden zooals die in het amendement voorkomt, dan kan de gevolgtrekking worden gemaakt, dat hier incidenteel in het Militair Strafwetboek de zonde van godslastering strafbaar wordt gesteld. Afgescheiden nu van het beginsel dat dit èn met het oog op de lessen der historie èn met het oog op het principe, dat zedelijke godsdienstige waarheden langs geestelijken weg het eigendom der natie moeten worden, hoogst bedenkelijk is, — redenen waarom ik mij reeds tegen het strafbaar stellen van de godslastering als zoodanig verzetten zou —, komt het mij voor, dat een amendement van deze beteekenis in dit artikel niet op zijn plaats is. Het artikel toch spreekt van persoonlijke beleedigingen, hetzij door iemand te schelden, hetzij door hem te beschimpen, hetzij door hem te verwenschen. Maar gaan wij in dit artikel brengen het strafbaar stellen van de godslastering, dan brengen wij in dit artikel iets, wat daarin niet behoort. Dit is zoo waar, dat men dan ook in buitenlandsche strafwetboeken, bij voorbeeld in de Duitsche en Oostenrijksche Strafwetboeken, de straf op de godslastering gebracht heeft onder een afdeeling van „beleediging tegen den godsdienst en godsdienstoefening". Om die redenen komt het mij ongewenscht voor, dat het amendement, althans in zijn tegenwoordigen vorm, blijft gehandhaafd en zou ik er, zoo dit zoo bleef, moeten tegen stemmen.

Ik wil er nog aan toevoegen, dat men toch ook uit een religieus oogpunt voorzichtig moet zijn met de aanneming van een artikel dat de bedoelde beteekenis heeft.

Ik heb op den voorgrond geplaatst, dat natuurlijk ook mij het heilig houden van Gods naam, niet het minst op een plaats waar de jonge menschen gedwongen worden te verkeeren, veel waard is Maar indien op één gebied, dan moeten wij zeker op dat van den godsdienst huiverachtig zijn, eenerzijds voor huichelarij en schijnvertooning, anderzijds voor het kweeken van verbittering in gemoederen, die misschien, als de straf zal zijn ondergaan, te meer tot godslastering zullen geneigd zijn. Ik zeg dit inzonderheid met het oog op de historie. Zij bewijst ons dat men in vroegeren tijd getracht heeft door zware straffen de godslastering zooveel mogelijk te beperken, maar het is een eigenaardig verschijnsel, dat juist bijv. in de eeuw van

Lodewijk XV (zie: Loiseleur: Les crimes et les peines, 1863.) waarin de zwaarste straffen op haar gesteld waren, de naam en het wezen van God, misschien meer dan in eenige andere, gelasterd zijn. Ook wijs ik er op, dat men, naar mijn overtuiging althans, aan de consequentie niet zal kunnen ontkomen om, indien men de godslastering strafbaar stelt, dit ook de godloochening te moeten doen. Want waar men op grond van het derde gebod het vloeken strafbaar stelt, moet men de overtreding van het eerste gebod evenzeer strafbaar stellen.

Om die redenen zal ik stemmen tegen het amendement in zijn tegenwoordigen vorm en zal ik er alleen mijn stem aan kunnen geven, wanneer de daarin bedoelde zonde een louter subjectief karakter draagt, doordat de uitdrukking „tegen iemand vloeken" in die van „iemand uitvloeken" veranderd is.

De heer **Bergansius**, *Minister van Oorlog:* Mijnheer de Voorzitter! In de allereerste plaats een woord over het amendement van den heer Hugenholtz, die niet tevreden is met hetgeen in art. 122*b* [**125**] gezegd wordt en er nog aan wil toevoegen wat voor den mindere strafbaar is gesteld ten opzichte van den meerdere in het eerste gedeelte van art. 94 [**92**]. Hij wenscht er den geheelen aanhef bij te hebben om gelijkheid te hebben. Ik heb straks gezegd, dat wij dit artikel hebben aanvaard; wij deden het om den mindere tegenover den meerdere in bescherming te nemen voor zooveel als dit in deze artikelen is uitgedrukt; maar van gelijkheid moet in deze geen sprake wezen. Nu versta men mij wel. Wat in art. 94 [**92**] in den aanvang is gezegd omtrent beleediging, is in het algemeen strafbaar volgens art. 266 van het Strafwetboek; en waar een meerdere het doet, zal hem volgens art. 44 van dat Wetboek een nog zwaardere straf kunnen opgelegd worden, en dit is allessins voldoende. Voor den mindere die den meerdere beleedigt, echter niet, aangezien het dan insubordinatie wordt; waarvoor in art. 94 [**92**] nog zwaarder straf is gesteld.

Bescherming van den mindere mag er wezen, maar de heer Hugenholtz, en zij die streven en denken gelijk hij, vergeten dat er geen gelijkheid kan en mag wezen.

Men mag niet voorbijzien, dat de meerdere in vele opzichten een moeilijke taak te vervullen zal hebben, dat hij voor zijn gezag steun moet vinden in de wet en beschermd moet worden tegen insubordinatie.

Wanneer de geachte afgevaardigde nu over gelijkheid spreekt, verwondert het mij dat hij zijn leedwezen niet heeft betuigd, dat in art. 94 [**92**] niet is opgenomen dat de mindere niet tegen den meerdere mag vloeken. De geachte afgevaardigde heeft gezegd: „dat is niet noodig, want de meerdere kan dadelijk protesteeren", maar wanneer het amendement van den heer Idenburg c. s. wordt aangenomen, kan de meerdere, die tegen zijn mindere vloekt, 9 maanden in de gevangenis gaan, terwijl de mindere die zich veroorlooft te vloeken tegen zijn meerdere, alleen krijgstuchtelijk kan worden gestraft.

Men zal zeggen, dat het vloeken van minderen tegen meerderen niet gemakkelijk gebeuren zal. Het kan en zal wèl gebeuren. Men bedenke wel, dat men hier niet alleen te doen heeft met een hooger officier die tegen zijn meerdere spreekt.

De milicien van heden kan morgen korporaal en de meerdere van zijn kameraad zijn, en wanneer die man de ongelukkige gewoonte heeft om te vloeken, zal hij het niet zoo gauw kunnen afwennen en zou hij aan het gevaar blootstaan in de gevangenis te komen.

Ik kan om bovengezegde reden het amendement-Hugenholtz niet aanvaarden. Ik vind het, na hetgeen reeds in art. 122*b* [**125**] is opgenomen, niet noodig, daarin ook de beleediging op te nemen, te meer niet nu in art. 94 [**92**] niet is opgenomen dat de mindere niet tegen den meerdere mag vloeken.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb verder met veel belangstelling gevolgd, wat omtrent het amendement-Idenburg is gezegd, maar ik moet den heer Duymaer van

Twist twee opmerkingen maken. De eerste is van persoonlijken aard. De heer Duymaer van Twist heeft gezegd: „dan moeten wij protesteeren". Ik heb verklaard, en stel er prijs op, dit nog eens te doen, dat ik bij de beschouwingen van het vloeken op zich zelf juist op denzelfden bodem sta als de heer Duymaer van Twist. Hij gelooft aan God, ik ook. Hij heeft zijn godsdienst lief, ik niet minder; maar ik geloof niet, dat ik op dit punt een andere opvatting kan en mag hebben, dan dat wanneer een meerdere tegen een mindere vloekt, de mindere in den regel wel zal doen niet daartegen te protesteeren op de wijze als de geachte afgevaardigde bedoelt. Ik voor mij heb altijd dien meer practischen weg gevolgd en geloof ook, daaraan verstandig te hebben gedaan. Wanneer een meerdere vloekt, zondigt hij tegen God, hij heeft zich dus voor God te verantwoorden, ook zonder dat de mindere hem daarop wijst.

Ook de heeren van Kempen en van Vlijmen hebben het strafbaar stellen van het vloeken in deze ontwerpen behandeld.

De heer van Kempen heeft gezegd, dat het een verrassing was geweest, dat deze materie in het wetsontwerp niet was behandeld.

De geachte afgevaardigde heeft dit natuurlijk niet gemeend, want er is wel degelijk aan gedacht en het staat vast, dat, ook zonder het amendement, het vloeken van een meerdere tegenover een mindere krijgstuchtelijk strafbaar zal zijn, zooals ik daar straks reeds duidelijk heb aangetoond.

Het amendement is intusschen door verschillende leden verdedigd. Daarom heeft het mij genoegen gedaan, dat ook de heeren Heemskerk en de Visser bepaald bezwaren tegen de woorden: „tegen iemand vloeken" hebben gemaakt.

Ik heb die ook, vooral na de toelichting van den heer Duymaer van Twist, waaruit nu, in afwijking van hetgeen te voren is gezegd, eigenlijk blijkt, dat de bedoeling is het vloeken, als zoodanig, te straffen.

Vanmorgen heb ik reeds gezegd, dat dit in 1590 reeds streng gestraft werd, zonder dat daardoor het kwaad verdwenen is. Men zal daarop thans toch niet weder wenschen terug te komen.

Ik vestig er vooral de aandacht op, dat het hier niet geldt eene krijgstuchtelijke, maar een gevangenisstraf, welke niet enkele, maar duizenden meerderen kan treffen, want, zooals ik reeds zeide, het geldt evenzeer de korporaals en sergeanten als de officieren.

Ik keur het vloeken natuurlijk hoogelijk af, maar kan het niet als een misdrijf beschouwen, waarvoor een gevangenisstraf van ten hoogste 9 maanden zou kunnen worden opgelegd.

De wijzigingen door den heer Heemskerk aangegeven, om de woorden „tegen hem vloekt" te veranderen in „hem met vloeken bejegent" of zooals de heer de Visser aangaf, om te zeggen „hem uitvloekt" komen mij beter voor. Daardoor wordt meer uitgedrukt, dat het doel is die personen vloekend te beleedigen en daarin kan een graad opgemerkt worden; men kan het erg doen, in meerdere of mindere mate, zoodat dan in enkele gevallen dit artikel niet geheel zonder doel zou kunnen worden geoordeeld; terwijl in de meeste gevallen art. **2**, 2°., van het Reglement op de Krijgstucht krijgstuchtelijke afdoening zou mogelijk maken.

De heer Arts heeft ons medegedeeld, hoe hij gediend heeft bij een legerkorps, waar het vloeken zeer streng gestraft werd, waarvan hij de beste uitkomsten zag. Dit was evenwel in een specialen toestand.

Ik neem natuurlijk aan dat het medegedeelde ten volle juist is, maar dan bewijst het toch ook, dat zelfs in die kringen van mannen, die zich voor een zoo speciaal doel hadden beschikbaar gesteld, het vloeken helaas nog niet geheel werd nagelaten.

Het vloeken in de kazerne en aan boord van het schip is zeer zeker een kwade gewoonte, die, helaas, nog al te veel voorkomt. . . . .

De heer **Lieftinck:** Op straat ook.

De heer **Bergansius**, *Minister van Oorlog*: Juist! Ook hedenmorgen zeide ik, dat menschen vaak vloekend in de kazerne komen, waarover dan anderen, in wier kring dat niet plaats heeft, zich zeer ergeren.

Voor mij blijft echter een vraag, of het noodzakelijk is, om, wanneer de Regeering zeer beslist zegt dat in het voorschrift dat bij de uitvoering der wet zal worden gegeven, het vloeken van meerderen tegen minderen met duidelijke woorden zal worden verboden, en dus dat feit volgens art. 2 van de wet op de krijgstucht krijgstuchtelijk zal kunnen gestraft worden, dit feit nog bovendien strafrechtelijk strafbaar te stellen.

Te meer is die vraag gewettigd, waar lang niet vaststaat wat onder vloeken te verstaan is, getuige de verschillende beschouwingen, die wij daarover hebben gehoord. Is het daarom wel noodig een strafbepaling met een maximum van 9 maanden gevangenisstraf in de wet neder te schrijven?

Men mag zich hierop wel goed bedenken. Ik sta hier volstrekt niet te pleiten voor de belangen van enkele officieren, maar voor de belangen van velen, die dan door een onbedachte uiting in de gevangenis zouden kunnen komen.

De meening van de Regeering is dus, dat het amendement-Hugenholtz onaannemelijk wordt geacht; en met betrekking tot het andere amendement zullen wij afwachten of hetgeen de heeren Heemskerk en de Visser hebben in het midden gebracht, misschien aanleiding zal geven tot verandering in de redactie, en verder welk gevoelen de Commissie van Voorbereiding daaromtrent is toegedaan.

De heer **van Wassenaer van Catwijck**: Er is heden zooveel over vloeken gesproken, dat ik vrees dat men een paar minder gewichtige punten over het hoofd zou kunnen zien. In art. 122*b* [**125**] lees ik: „die een mindere uitscheldt"; nu zou ik willen vragen, of de bedoeling is „een minderen militair" of „*zijn* mindere" uitscheldt. Indien het laatste bedoeld wordt, zou het mij wenschelijk voorkomen dat in de wet te schrijven.

Dan is er nog een tweede punt. Wanneer een mindere wordt uitgescholden, beschimpt of in zijn tegenwoordigheid bespot door een meerdere, dan is deze strafbaar, maar ik wensch op het volgend geval, dat zich kan voordoen, te wijzen. Een officier is met een troep uit tegen den vijand en ziet, dat een zijner minderen zich lafhartig gedraagt; wanneer hij nu tegen dien mindere zegt: „gij zijt laf" dan is dat een beleediging. Het kan zich zelfs voordoen in den vorm van uitschelden. Moet die officier dan strafbaar zijn? Ik zou zeggen van niet en daarom wensch ik de vraag in overweging te geven, of het niet goed zou zijn in het artikel te lezen: „die een mindere onverdiend uitscheldt". Is het verdiend, moet de man niet strafbaar zijn.

De heer **de Savornin Lohman**, *voorzitter van de Commissie van Voorbereiding*, het woord verkregen hebbende om, namens deze haar gevoelen mede te deelen over het artikel en de daarop voorgestelde amendementen, zegt: Er is reeds herhaalde malen opgemerkt, dat wij allen in de Kamer zijn tegen het vloeken. De quaestie waarom het gaat, is, of deze zaak in de wet moet en kan worden geregeld. Wanneer dit onderwerp krijgstuchtelijk werd geregeld, ware de zaak veel eenvoudiger, gelijk ook door den Minister van Oorlog herhaaldelijk is gezegd. Wij lezen bij voorbeeld in § 2 van het Reglement op de Krijgstucht: „Daar de godsdienst de bron is van alle geluk, deugd, waren moed en troost, moet ook in den krijgsstand een ieder zich tot betrachting derzelve en tot een zedelijke levenswijze bevlijtigen; de godslasteringen, het vloeken en zweren moeten worden nagelaten", en verder: „alle partijschappen moeten vermeden worden"; het is wel eens goed aan dat laatste te herinneren. Men zal echter gevoelen, dat, indien men deze bepalingen in de Strafwet zette, zij een geheel andere beteekenis zouden krijgen. Waarom? Omdat

de krijgstucht dient tot opvoeding van het leger, hetgeen met de strafwet niet het geval is. Zooeven is er gezegd, dat wanneer men de quaestie krijgstuchtelijk kan regelen, men dat dan ook in de Strafwet kan doen. Ik moet daartegen opkomen; het zijn twee geheel verschillende zaken, omdat die wetten, ofschoon zij beide van straffen spreken, iets geheel anders bedoelen.

De vraag is nu alleen, of bepalingen op dit punt in de Strafwet kunnen voorkomen. Kunnen zij daarin worden opgenomen, dan moet het begrip „vloeken" duidelijk worden omschreven; anders behoeven wij geen wet te maken, en wordt de willekeur in de rechtspraak gebracht. Men mag den rechter zooveel vrijheid laten als men wil over de vraag omtrent de mate van straf, maar niet over de vraag wat strafbaar is.

Er is, gelijk de geachte afgevaardigde uit Amsterdam, de heer de Visser, duidelijk uiteengezet heeft, in deze discussie een voortdurende verwarring van twee begrippen: het vloeken in objectieven zin en het vloeken tegen iemand.

In het artikel staat wel: „tegen hem vloekt", maar voortdurend is ook gesproken van vloeken in objectieven zin; men heeft echter niet durven en kunnen voorstellen den militair die vloekt, strafbaar te stellen. Er is trouwens geen reden alleen te straffen den meerdere die vloekt en niet den gewonen soldaat. Ook kan men het vloeken niet strafbaar stellen, zonder precies te zeggen, wat men daaronder verstaat. Voorts rijst de vraag, waarom, indien men wegens het vloeken in objectieven zin een militair straft, men dan ook geen straf bedreigt wanneer het geldt het vloeken door een gewoon burger.

Er moet, wil men hier ter plaatse een straf bepalen, worden geschonden een dienstplicht. Het artikel staat in den titel handelende over schending van verschillende dienstplichten. Er moet daarom een zeker verband bestaan tusschen den vloeker en dengeen tot wien deze zich wendt. „Tegen iemand vloeken" wil dan ook, beweert men, zeggen: „iemand vloekende bejegenen of tegen iemand sprekende vloeken".

Maar er is een tal van menschen, die zonder het zelfs te weten in het gewone gesprek den naam Gods gebruiken. Bij voorbeeld, wanneer een mindere zich komt beklagen bij een officier over het een of ander dat hem is overkomen, en de officier zegt: mijn God, man, daar kan ik niets aan doen, — een heel gewone uitdrukking, — dan is dat natuurlijk een vloek.

De heer **Heemskerk**: Zeker niet.

De heer **de Savornin Lohman**: De heer Heemskerk zegt: zeker niet, maar nu dacht ik, dat men juist beweerd had, dat tegen iemand vloeken, beteekent: tegen iemand sprekende vloeken, en dat dus dit de beteekenis was van het amendement. Daarom heb ik als voorbeeld gekozen een meerdere tegen den mindere sprekende en vloekende zonder nochtans hem uit te vloeken. En nu vraag ik of men iemand die de aangegeven woorden aldus gebruikt, deswegens behoort te straffen?

Voorts vraag ik: indien men straffen wil wanneer een meerdere dat zegt tegen den mindere, of men dat dan niet straffen moet waar het in de kazerne algemeen gezegd wordt? Daar spreekt men dat woord voortdurend uit; waarom dan niet alle soldaten gestraft wanneer zij dit doen?

Men zegt: men beleedigt iemand in zijn consciëntie. Dat is waar, wanneer iemand op dat punt in zijn consciëntie iets gevoelt. Maar men moet niet vergeten, dat er duizenden soldaten zijn, die eenvoudig zouden lachen wanneer men zeide: gij wordt in uwe consciëntie beleedigd als iemand het woord God ijdelijk gebruikt; want zij bezigen het zelf voortdurend. Die schending der consciëntie kan dus hier niet als voldoende rechtsgrond worden aangevoerd.

Het hoofdbezwaar evenwel is: wat is vloeken? Wat beteekent het? Nu hebben wij daarvan heden de meest tegenstrijdige uitleggingen gehoord.

Als ik den heer Duymaer van Twist goed verstaan heb, heeft hij uitdrukkelijk gezegd, dat er niet onder begrepen was het vervloeken. Doch ik meen dat de heer Heemskerk juist gezegd heeft, dat vloeken het karakter heeft van vervloeking of godslastering. Dit is dus precies het omgekeerde van hetgeen de voorstellers gezegd hebben.

De heer Heemskerk heeft ook gesproken van godslasterlijke uitdrukkingen. Doch wat daaronder te verstaan is, blijft eveneens zeer onzeker.

De heer Duymaer van Twist heeft zich beroepen op den Catechismus, waarin staat: „dat wij niet alleen met vloeken of met een valschen eed, maar ook met onnoodig zweren, den naam Gods niet lasteren noch misbruiken; noch ons met ons stilzwijgen en toezien zulke schrikkelijke zonden deelachtig maken."

Maar de heer Heemskerk heeft juist het omgekeerde gezegd: dat het ijdel gebruiken van Gods naam niet viel onder vloeken; daarom voegde hij mij, toen ik zooeven als voorbeeld die woorden gebruikte, toe: dit valt er niet onder.

Ik vraag nu, wie moet dit uitmaken?

De heer **de Ridder**: Dit moet de rechter uitmaken.

De heer **de Savornin Lohman**: Moet dit dan afhangen van het privaat gevoelen van rechter A of rechter B?

Wanneer dan rechter is de heer Duymaer van Twist, is het vloeken; en wanneer rechter is de heer Heemskerk, dan is het niet vloeken.

De heer **de Ridder**: Op het stuk van beleediging moet de rechter dit telkens uitmaken. Dit is ook geen vaststaand begrip.

De heer **de Savornin Lohman**: Zal dan de heer de Ridder als officier van justitie tot zijn rechtbank zeggen: doe naar uw believen? Gij kunt naar uw goedvinden handelen? Of moet het vaststaan in de wet?

Neen, het moet in de wet vaststaan; de wet moet uitmaken en duidelijk bevatten wat onder vloeken te verstaan is.

De heer de Ridder beweert wel dat het bij beleediging hetzelfde is. Maar wat beleedigen zeggen wil, weet ieder, maar niet wat „vloeken tegen iemand" beduidt. Het geldt hier het gebruik van een woord, dat geen duidelijke en vaste beteekenis heeft. Het geldt hier niet de juiste begrenzing van een begrip; ik vraag nog niet eens of verbastering van het woord God b. v. door pot of door gans, zooals een paar eeuwen gebruikelijk was, of door soortgelijke uitdrukkingen, onder het woord valt, maar alleen wat bedoeld wordt met „vloeken tegen iemand". Bedoelt men iemand uitvloeken — dan is dit iets anders; daarin is het eigenlijk idee van vloeken bijna geheel verdwenen; daartegen zou ik persoonlijk minder bezwaar hebben, omdat het woord in de volkstaal zekere beteekenis heeft verkregen.

De heer **Lieftinck**: Een uitrammeling.

De heer **de Savornin Lohman**: De heer Lieftinck, kenner van onze taal, zegt dat uitvloeken beteekent een uitrammeling geven; ik ben dit met hem eens; ook het volk zal er dit onder verstaan. Maar om in technischen zin te zeggen wat „vloeken" is, zou ik bij het verschil van gevoelen dat wij hier vernemen, niet weten hoe te doen.

Ik geloof evenwel niet dat het wenschelijk is een wijziging in het amendement te brengen. Wat in dit artikel beoogd wordt, wordt duidelijk gezegd. Het schijnt beter nu wij niet met een vast begrip te doen hebben, gelijk ook de Minister van Oorlog het verlangt, de zaak te regelen in het Reglement op de Krijgstucht.

Men zegt: het staat er reeds in, doch dat helpt niet. Ja, dat is zoo; het staat in de Inleiding, en dat is niet onverschillig, want daaraan kan elk Minister steeds de bevoegdheid ontleenen geheel het leger aan het ongeoorloofde van het vloeken te herinneren. Maar ik zou het nog veel beter vinden het verbod van vloeken onder de artikelen van het toekomstig reglement van krijgstucht op te nemen, dan kan men de zaak even goed tegen gaan, men laat eenige ruimte en komt niet in moeilijkheden, welke in de rechtspraak vermeden moeten worden, namelijk willekeur bij den rechter, die de menschen veroordeelen moet tot gevangenisstraf.

Dit over het amendement van den heer Idenburg c. s.

Omtrent het amendement van den heer Hugenholtz is de Commissie van Voorbereiding niet eenstemmig. Een van de leden meent er vóór te kunnen stemmen: de vier andere leden zijn er tegen, omdat zij het niet noodig achten, zich refereerende aan wat de Minister van Oorlog er tegen heeft aangevoerd.

Mijnheer de Voorzitter! Mag ik ter aanvulling nog mededeelen, dat de geheele Commissie op één lid na, is tegen het eerste amendement; de heer van Vlijmen, die het straks verdedigd heeft, is er vóór.

De heer **Hugenholtz**: Mijnheer de Voorzitter! Tot mijn spijt heeft de Minister mijn amendement „onaannemelijk" genoemd en wij herinneren ons uit de behandeling van de Militaire Pensioenwetten, wat dat in den mond van dezen Minister beteekent. En nu de Commissie van Voorbereiding zich bij deze refereert aan den heer Minister van Oorlog, begrijp ik dat het vonnis over mijn amendement al geveld is.

Niettegenstaande die wetenschap wil ik nog een enkel woord richten aan het adres van den Minister.

Allereerst wijs ik er op, dat zijn verwijt, als zou ik bij de behandeling van art. 94 [**92**], volgens mijn principe van gelijkheid, ook hebben moeten aandringen op het strafbaar stellen van vloeken door minderen tegenover meerderen, mij niet treffen kan. Vooreerst was toen, voor zoover ik weet, het vloek-amendement nog niet ingediend, en in de tweede plaats werd het niet ingediend door mij en heb ik in deze zwaarwichtige discussie geen enkel woord mede gesproken.

Ik moet dan ook eerlijk bekennen: of het amendement in de wet komt of er uit blijft, komt mij niet bijzonder belangrijk voor; ik heb er daarom met opzet niet over medegesproken.

Ik zie dus niet in waarom ik bij art. 94 [**92**] een voorstel als waarvan de Minister sprak, had moeten doen.

Mijn amendement is onaannemelijk, zegt de Minister, omdat het beleedigen van meerderen door minderen extra strafbaar moet zijn, als zijnde een quaestie van subordinatie en handhaving van krijgstucht, en hij beriep zich daarbij op art. 266 van de gewone Strafwet, waaruit blijkt dat beleediging ook van den mindere door den meerdere reeds strafbaar is volgens het gemeene strafrecht.

Maar indien ik mij niet vergis, wordt bij beleediging van burgers onderling alleen vervolgd op klachte; eerst als men ambtenaar is, wordt er vervolgd zonder klacht van den getroffene.

Nu weet ik dat volgens art. 84 van het gewone Strafwetboek alle tot de krijgsmacht behoorende personen worden gelijkgesteld met ambtenaren. Ik vraag echter: zijn daaronder ook begrepen de mindere militairen? Zoo ja, dan vraag ik weder:

Ten eerste: waarom heeft men het dan noodig geoordeeld om in dit wetsontwerp op het militaire strafrecht nog eens een extra strafbaarstelling van beleediging te stellen, indien het gemeene strafrecht daarin reeds voldoende voorziet. Of is, zou ik willen vragen, niettegenstaande alles, art. 266, juncto de artt. 44 en 84, van het gewone Strafwetboek gebleken een doode letter te zijn? En in de tweede plaats,

hoe dikwijls valt het niet voor, dat werkelijk een mindere wordt beleedigd door den meerdere?

Indien het nu waar is dat die mindere niet zelf de aanklager behoeft te zijn om, volgens ons gemeene strafrecht, een vervolging te verkrijgen van den meerdere, dan zou men dagelijks van zulke vervolgingen moeten hooren, en dat is niet het geval. Daar blijkt dus ten duidelijkste uit dat, hoewel het in het Strafwetboek staat, men de hand er niet aan gehouden heeft. En omdat de ervaring dit geleerd heeft, heeft men in het Militaire Strafrecht een afzonderlijk artikel opgenomen waardoor de beleediging van den mindere tegenover den meerdere wel strafbaar wordt. Een andere verklaring weet ik er niet voor te vinden. Maar dan dient om dezelfde reden ook de beleediging van den meerdere tegenover den mindere in deze Militaire Strafwet strafbaar gesteld te worden.

Maar ten slotte nog iets; wanneer men dit weglaat en dus in dit opzicht ongelijkheid laat bestaan, wanneer men oordeelt dat het er niet toe doet of die mindere al wordt beleedigd door den meerdere, omdat daardoor de krijgstucht en de discipline niet geschaad wordt, dan meen ik, en hier refereer ik mij aan het betoog van de heeren voorstellers van het vloek-amendement, dat daardoor juist de krijgstucht in gevaar wordt gebracht. Wanneer men dit niet strafbaar stelt, zal men den mindere prikkelen om in verzet te komen. Als ik mindere was en van mijn meerdere de vuilste en afschuwelijkste taal moest aanhooren over mijn moeder, dan zou alle militair krijgstuchtelijk gevoel mij verlaten en zou ik den vuilik een slag in zijn aangezicht geven, dan zou ik mij laten medeslepen door mijn menschelijk gevoel van verontwaardiging en zou ik niet erkennen te staan tegenover mijn meerdere, maar tegenover een vuilen ploert. Ik zou dan volgens de krijgstucht strafbaar zijn en erger, — ik zou het er voor over hebben. Maar zeker zou de tucht, die men zoo hoog wil houden, er door geschaad worden. Welnu, iederen dag worden dergelijke beleedigingen den mindere aangedaan. De heeren die het vloeken zoo strafbaar vinden en over dergelijke beleedigingen zoo licht heenglijden, doen mij denken aan het oude Bijbelsche beeld van den man die de mug uitzift en den kemel doorzwelgt.

De heer **de Visser**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb de eer als amendement op art. 122*b* [**125**] voor te stellen, om achter het woord „uitscheldt" te voegen de woorden: „hem uitvloekt", en dan het artikel verder te lezen, zooals het is voorgesteld.

De **Voorzitter**: Door den heer de Visser is een amendement voorgesteld om in het eerste lid van art. 122*b* [**125**] in den eersten regel achter „uitscheldt", te lezen de woorden: „uitvloekt, beschimpt" enz.

De heer **Schokking**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wensch nog een en ander in het midden te brengen tot verdediging van ons amendement.

Er zou aanleiding zijn om in zeker opzicht mijn leedwezen uit te spreken over de wijze waarop dit amendement door sommigen van de rechterzijde ontvangen is, zooals ik heden morgen aanleiding had mijn vreugde uit te spreken over enkele verklaringen in het algemeen en bepaaldelijk van de Regeeringstafel. Doch ik laat dit, als hier verder niet ter zake doende, liggen, om slechts de bezwaren die van de rechterzijde tegen het amendement zijn ingebracht, onder de oogen te zien.

Hoofdzakelijk is het amendement bestreden door dr. de Visser, omdat hij meende, dat het aanleiding gaf tot verwarring van twee elementen, die hij in het vloeken aantrof, nl. een subjectief element, waarbij het gold: het verwenschen van een persoon, en een zuiver objectief element, waarbij het gold: het lasteren van God.

Wat het eerste element betreft, zou hij kunnen medegaan met de strafbaarstelling, zooals dit trouwens blijkt uit het amendement, zooeven door hem ingediend, hetwelk bedoelt strafbaar te stellen het uitvloeken van iemand. Doch wat betreft het tweede element, zoo heeft hij ernstig bezwaar, dat ook daartegen straf wordt bedreigd.

Nu komt het mij voor, dat door de vroegere erkenning, dat in het vloeken meerdere elementen begrepen zijn, gevoegd bij de opmerking, dat het element verwensching reeds dikwijls vallen zal binnen het begrip uitschelden of beschimpen, van een verwarring tusschen de beide elementen, zooals de geachte spreker meende, geen sprake kan zijn. De vraag is slechts, of het amendement, sprekende van „tegen hem vloekt", de godslastering in het algemeen, zuiver objectief, strafbaar stelt, en voorts of de grond, waarop het steunt, houdbaar is.

De geachte afgevaardigde uit Amsterdam, dr. de Visser, verklaarde zich nu intusschen tegen het amendement, zonder op het principe in te gaan. Ook ik zal mij dan van principieele beschouwingen onthouden; maar ik moet mij in verband daarmede toch enkele opmerkingen veroorloven.

De geachte spreker beriep zich, ten betooge dat ons amendement niet behoorde te worden aangenomen, op de geschiedenis, waarin tijden zijn geweest, dat de godslastering strafbaar was gesteld en die zonde toch niet alleen niet was teruggedrongen, maar zelfs meer voorkwam dan te voren. Nu is het altijd zeer moeilijk dergelijke verklaringen te bespreken bij gemis van voldoende statistieken; en zelfs wanneer die voorhanden zijn, is het nog gevaarlijk daarop te veel te bouwen, — omdat, gelijk wij weten, voor het trekken van bepaalde conclusiën met dergelijke statistieken zeer omzichtig moet worden te werk gegaan. Maar de beoordeeling van het feit waarop hij zich beriep nu daargelaten, zoo meen ik toch dat door het argument daaraan ontleend, de zaak niet wordt uitgemaakt. Het gaat toch immers niet aan om allereerst op grond van de historie deze dingen te beoordeelen, maar het beginsel moet hierbij op den voorgrond staan. Gaan wij daarvan uit, dan wordt de vraag eenvoudig deze: of de overheid niet als zoodanig geroepen is — en hierop leg ik den nadruk, om straks op dit punt nog nader terug te komen — om zelf den naam Gods te eeren en te heiligen.

Indien nu verder gezegd is, dat wij er wel aan moeten denken dat, wanneer de godslastering strafbaar wordt gesteld, dit aanleiding kan geven tot verbittering bij degenen die daarvoor gestraft worden, dan wil ik de mogelijkheid daarvan niet ontkennen, maar vestig ik er de aandacht op, dat diezelfde mogelijkheid natuurlijk bestaat bij de strafbaarstelling van elk ander delict, en dat een dergelijke overweging posterieur is aan de vraag die voorop moet gaan, of het vloeken door meerderen tegen minderen al of niet met recht strafbaar wordt gesteld.

Er zouden in dit verband natuurlijk verschillende beschouwingen kunnen gevoerd worden. Maar liever dan de Kamer daarmede thans te vermoeien, stel ik den geachten afgevaardigde uit Amsterdam voor, dit eens te doen onder een kop thee in een rustig gesprek. Alleen zij het mij vergund, met terugslag op een opmerking zijnerzijds, dat het betrekkelijk gemakkelijk is door de wet delicten uit te breiden, doch beter door godsdienst bij zedelijke middelen het verkeerde terug te dringen, te herinneren aan een woord van den apostel Paulus, waar hij zegt: „ik zou niet geweten hebben dat de begeerte zonde was, indien de wet niet zeide: gij zult niet begeeren."

Zoo is het ook hier; het is wel mogelijk dat het niet bekend is, dat het kwaad is om den naam van God te misbruiken, indien de overheid niet zeide: gij zult het nalaten.

Overigens komt het er hier op aan zeer nadrukkelijk in het oog te houden, wat door het amendement strafbaar wordt gesteld. Want indien de geachte afgevaardigde

op grond van dit amendement meende te kunnen zeggen: als gij godslastering strafbaar stelt, moet gij dit ook godloochening doen, dan antwoord ik: dit is een „matabasis eis allo genoo", het betreden van een geheel ander terrein. Zoo dikwijls dan ook door hem en evenzoo door den voorzitter van de Commissie van Voorbereiding gesproken is van verwarring bij de voorstellers van het amendement, komt het mij voor, dat zij zich daaraan schuldig maken.

Zij zeggen: wij zijn het er over eens, dat de quaestie waarover het gaat, in de tuchtwet moet worden geregeld, dat in het reglement het vloeken wordt verboden en dat daaraan sanctie wordt gegeven door een bepaling in de wet op de krijgstucht. Maar — zoo gaan zij voort — dat is geheel iets anders dan het in de Strafwet op te nemen, want daar spreekt gij uit, dat godslastering als zoodanig wordt strafbaar gesteld, waardoor incidenteel het beginsel van de strafbaarheid van de godslastering in het algemeen wordt uitgemaakt.

Dit nu moet ik betwisten en wel om deze reden, dat, hoeveel verschil er tusschen de verdedigers van het amendement moge geweest zijn, in dit opzicht overeenstemming is dat het artikel niet bedoelde het vloeken in het algemeen strafbaar te stellen, maar zeer bepaaldelijk het vloeken door een meerdere tegen een mindere. Dit blijkt uit het verband waarin de bestreden woorden door het amendement in art. 122*b* [**125**] worden gebracht. De strafbaarstelling mag dus niet losgemaakt worden van het verband waarin zij voorkomt.

De voorzitter van de Commissie van Voorbereiding heeft trouwens, nadat hij eerst het strafbaar stellen van het vloeken in het algemeen als argument tegen het amendement had gebruikt, dit zelf weer ingetrokken, toen hij er op wees, dat het amendement niet bij art. 94 [**92**] maar wel bij art. 122*b* [**125**] was voorgesteld.

De heer Lohman heeft er voorts ter bestrijding grooten nadruk op gelegd, dat, het beginsel voor een oogenblik daargelaten, de uitdrukking daarvan, wanneer het in het Strafwetboek wordt opgenomen, duidelijk moet zijn, omdat er anders willekeur komt; en hij heeft met een voorbeeld aangetoond hoe iemand, die de treurige gewoonte heeft van bij het maken van doodgewone opmerkingen Gods naam te noemen, door de voorgestelde woorden van het amendement reeds strafbaar zou worden.

Nu ga ik niet mede met den geachten afgevaardigde uit Amsterdam, den heer Heemskerk, dat zoo iets geen vloeken zou zijn. Het misbruik van Gods naam acht ik wel degelijk vloeken; maar het is geheel iets anders of een dergelijk misbruik maken van den naam des Heeren vallen zou onder het geamendeerde art. 122*b* [**125**]. Dit zal, dunkt mij, het geval niet zijn; en wel reeds daarom niet, omdat bij Nota van Wijziging door de Regeering het woord „opzettelijk" is ingevoegd, zoodat de bedoeling om tegen den mindere te vloeken, moet vaststaan.

Wat nu nog een volgend argument van den geachten voorzitter der Commissie van Voorbereiding aangaat, dat het vloeken wel de consciëntie van sommigen, maar van anderen niet beleedigt, meen ik dit te moeten zeggen.

Vooreerst, dat de beleediging der consciëntie door het vloeken niet de eenige, zelfs niet de hoofdgrond is voor het strafbaar stellen daarvan. Deze is, om het nog eens te herinneren, dat de overheid waarborgt, dat zij die in haren naam optreden tegenover anderen, die gedwongen worden in een bepaalde verhouding van ondergeschiktheid te verkeeren, zich ook onthouden zullen van godslastering. Maar in de tweede plaats zou de bewering dat, indien sommiger consciëntie wel, maar anderer consciëntie niet beleedigd wordt door het vloeken, dan ook geen voldoende grond voor het strafbaar stellen aanwezig is, tegen tal van wetsbepalingen kunnen worden aangevoerd, die de geachte spreker toch volkomen rechtmatig zal oordeelen. Er zijn bij voorbeeld meerderen, die den eigendom niet erkennen een wettig recht te zijn en die de leer volgen van Proudhon dat eigendom diefstal is. De zoodanigen

gevoelen in hun consciëntie niets van het onrecht en alzoo van het schuldige van den diefstal. Toch zal tegenover hen geen straffeloosheid van diefstal gepleit worden.

En nu nog iets over het hoofdargument tegen het amendement. „Wat is eigenlijk vloeken?" vraagt de geachte afgevaardigde uit Goes. Doch men moge nu nog zooveel nadruk leggen op die vraag, dit kan met even hetzelfde recht worden gedaan bij de vragen: Wat is schelden, wat is beschimpen? Ik zal niet den gevaarlijken weg betreden, om allerlei casus te noemen, te beoordeelen, wat al of niet onder het geamendeerde artikel zal vallen.

De jurisprudentie leert, dat dikwijls tal van gevallen onder een wet vallen, waaraan men niet heeft gedacht bij de samenstelling, en omgekeerd blijkt ook wel eens in verband met veranderde omstandigheden, dat gevallen die men bij de samenstelling van een wet op het oog had, en bedoelde te treffen, later moesten worden uitgezonderd. De vraag is of het woord „vloeken" een duidelijk begrip weergeeft, en dan bestaat er geen twijfel, of het is eer meer dan minder duidelijk dan de begrippen „uitschelden" of „beschimpen".

In het algemeen weet men zeer wel, wat onder vloeken in dit verband tegenover den mindere gepleegd, moet worden verstaan. Het bedoelt eenvoudig het gebruik van godslasterlijke uitdrukkingen. De tegenstelling door den geachten voorzitter van de Commissie van Voorbereiding tusschen beleediging en vloeken te dezen aanzien gemaakt, kan ik niet aanvaarden. Bovendien, indien de stelling opging, dat het vloeken een te onduidelijk woord is, om den rechter daarover te doen oordeelen, zoo moet hij straks ook opkomen tegen het strafbaar stellen daarvan bij de Wet op de Krijgstucht. Want al geef ik toe, dat er onderscheid is tusschen het Militair Strafrecht en de Krijgstucht, toch mag dit niet daartoe worden uitgestrekt, dat het bij de Wet op de Krijgstucht minder aankomt op een juiste formuleering.

Het verschil tusschen die beide ligt elders dan daarin, dat er bij de Wet op de Krijgstucht meer plaats zou mogen blijven voor willekeur. Neen, de eischen moeten in dit opzicht voor beide dezelfde zijn. Ook leert inzage van art. 118*a* [**119**], dat hetgeen onder de Wet op de Krijgstucht valt, nu en dan berecht zal moeten worden door den militairen strafrechter,

Ten slotte nog eenmaal herinnerende aan de beteekenis van het amendement, zoo is die niet: het in het algemeen strafbaar stellen van het vloeken; maar: het op straffe verbieden aan den meerdere, optredende in naam van de overheid, die de roeping heeft Gods naam te eeren, om in zijn spreken tegenover den mindere dien Naam te onteeren door het bezigen van godslasterlijke uitdrukkingen.

Daarom blijf ik beweren, als in den aanvang, dat de voorstellers met hun amendement de overheid geenszins brengen op een haar vreemd terrein; neen het geldt hier haar eigen gebied.

Om intusschen aan de bezwaren van sommigen omtrent de voorgestelde bewoordingen te gemoet te komen, zooals die m. n. door den geachten afgevaardigde uit Amsterdam, den heer Heemskerk, in het midden zijn gebracht, heb ik de eer namens mijn medevoorstellers deze wijziging in het amendement aan te brengen, dat in plaats van „tegen hem vloekt", worde gelezen: „hem met vloeken bejegent".

De **Voorzitter**: Door den heer Schokking is een wijziging gebracht in het amendement van den heer Idenburg c. s., waardoor in plaats van „tegen hem vloekt", wordt gelezen: „hem met vloeken bejegent".

De heer **de Visser**: Mijnheer de Voorzitter! Ik acht mij verplicht zeer in het kort nog twee dingen te zeggen. Door den geachten spreker, die mij vooraf is gegaan, is een stelling uitgesproken die ik van harte beaam. Dit plaats ik op den

voorgrond om te doen uitkomen, dat ons geschil niet loopt over de stelling, dat de overheid geroepen is den naam Gods te heiligen. Haar accepteer ik met hem. Ons geschil loopt over den weg, waarlangs en de middelen waardoor dit geschieden moet. En nu komt het mij voor, dat het door de voorstellers van het amendement-Idenburg c. s. aangeprezen middel geen goed middel is. In de eerste plaats, omdat het amendement dubbelzinnig is. Wanneer bijv. een officier, staande voor de militairen, de grootste vloeken uit, bijv. naar aanleiding van het slechte weder, is hij volgens dit amendement niet strafbaar, hoewel hij Gods naam in de tegenwoordigheid van militairen ontheiligt, omdat hij niet vloekt tegen een bepaalden persoon. Om die reden noem ik het amendement halfslachtig.

In de tweede plaats acht ik het amendement verkeerd, omdat het èn volgens de historie èn naar den aard van den godsdienst gewenscht is, de vroomheid te midden van het volk niet door middel van strafbepalingen, maar langs geestelijken weg te bevorderen. Om die reden verzet ik mij principieel tegen het amendement.

De heer **de Savornin Lohman**, *voorzitter van de Commissie van Voorbereiding*, het woord verkregen hebbende om, namens deze, haar gevoelen over de wijzigingen in de amendementen van de heeren de Visser en Idenburg c. s. mede te deelen, zegt: Mijnheer de Voorzitter! Met de wijzigingen kan de Commissie zich niet vereenigen. Met de wijziging door den heer de Visser voorgesteld zouden twee leden der Commissie zich kunnen vereenigen, maar de meerderheid heeft er bezwaar tegen.

Wat de wijziging in het amendement-Idenbnrg betreft, komt het der Commissie voor, dat tamelijk wel dezelfde bezwaren blijven bestaan.

Ik zal overigens niet treden in een bestrijding van de uitvoerige rede van den geachten afgevaardigde, den heer Schokking, maar alleen de Kamer er op attent maken, dat de uitlegging, welke hij gegeven heeft aan het woord: „opzettelijk" indien zij juist is, het artikel eenvoudig maakt tot eene phrase.

Ik had dit in mijn eersten termijn reeds willen zeggen, maar onder het spreken is het mij ontgaan.

Nu het woord: opzettelijk is ingevoegd, meent de afgevaardigde dat men bepaald moet willen vloeken tegen iemand. Maar dan zou het artikel alle beteekenis verliezen, want vloekers weten gewoonlijk niet eens dat zij vloeken. Zij zullen er zich derhalve kunnen afmaken door te zeggen: ik heb volstrekt niet de bedoeling gehad iets tegen mijn minderen te zeggen, maar het woord is mij onbedacht ontvallen. Evengoed als wij hier in de Kamer ook wel eens iets zeggen wat anderen hindert, zonder in de verste verte de bedoeling te hebben dien ander te kwetsen.

Wanneer wij op die wijze de zaak wilden opvatten, zou het artikel gerust kunnen wegblijven. Maar is de opvatting van den heer Schokking juist, dan zou het woord „opzettelijk" ook op dezelfde wijze moeten worden toegepast op de andere deelen van het artikel. Daartegen nu meen ik te moeten opkomen.

Ik zou meenen, dat, wanneer er staat, dat een meerdere zijn mindere niet opzettelijk mag beschimpen enz., het voldoende is als vaststaat, dat de meerdere wist dat hij stond tegenover een mindere en dat hij woorden bezigt die voor den bijstander den indruk maken van beschimping enz. Welke verder de bedoeling is geweest, heeft hiermede niets te maken. Dit moet gelden voor alle onderdeelen van het artikel, dus ook voor het tegen iemand vloeken.

De heer **Heemskerk**: Mijnheer de Voorzitter! Ik meen nog even een enkel woord te moeten zeggen naar aanleiding van de verklaring zooeven gegeven door mijn geachten mede-afgevaardigde uit Amsterdam, den heer de Visser, dat hij zich namelijk ook nu nog principieel tegen het amendement van de heeren Idenburg c. s. moet verzetten.

Wij voeren deze discussie allen gelukkig zeer vriendschappelijk en vrij van allen hartstocht, maar ik geloof, dat deze uiting van den geachten afgevaardigde berust op een misverstand.

De geachte afgevaardigde voerde als bezwaar tegen het amendement aan, dat wanneer een kapitein voor het gelid verschrikkelijk vloekt, deze niet strafbaar zal zijn volgens het amendement, omdat hij zijn minderen niet met vloeken heeft bejegend.

Maar in het voorstel van den geachten afgevaardigde zelf, om alleen strafbaar te stellen den meerdere die den mindere uitvloekt, gaat deze redeneering evengoed op. Dat is op zich zelf dus geen reden, om tegen ons amendement te zijn.

De geachte afgevaardigde roept mij toe: in uw stelsel wèl, maar daarin zit juist het misverstand, omdat de geachte afgevaardigde hier in het amendement een stelsel hinein interpretirt.

De geachte afgevaardigde gaat uit van het denkbeeld, dat volgens het amendement vloeken en godslasteringen als zoodanig strafbaar zijn. Ware dit de beteekenis van het amendement, dan ook zou ik er mij zeker tegen verklaren.

Welke woorden de toelichters ook mogen hebben gesproken, doet aan de beteekenis die het amendement krachtens zijn bewoordingen en met het oog op de plaats, die het — wordt het aangenomen — in de wet zal innemen, niets af.

Duidelijk heb ik reeds dezen morgen gezegd, dat, hoewel de godslastering een schrikkelijke zonde is tegen God, dit nog geen grond is om haar strafbaar te stellen, gelijk er zooveel zonden zijn tegen God, die verschrikkelijk zijn en toch door den strafrechter niet zijn te bereiken.

Er moet schending zijn van een rechtsplicht.

Nu zegt de geachte spreker uit Goes, dat dit een zaak is die behoort in de wet op de krijgstucht, welke een geheel andere strekking heeft. Daartegenover herhaal ik: er moet zijn schending van een rechtsplicht, nl. om de krijgstucht te handhaven door een juist gedrag van den meerdere tegenover den mindere.

Nu staat dit artikel in Titel V: „Schending van verschillende dienstplichten", en de strekking van het artikel is, om juist strafbaar te stellen het verkeerd gedrag van een meerdere tegenover een mindere. Wanneer men nu meent, dat met vloeken bejegenen van een mindere door een meerdere, een verkeerd gedrag is, dan past het verbod daarvan in art. 122*b* [**125**] en dan kan er geen sprake zijn van principieele bezwaren. Een principieel bezwaar kan daarom in dit geval nooit op iets anders berusten dan op een misverstand.

Nu is er wel onderscheid tusschen een Wet op de Krijgstucht en een Wetboek van Militair Strafrecht. Ik geef dit den heer de Savornin Lohman in het algemeen natuurlijk toe. Volgens de eerstgenoemde wet worden tal van vergrijpen, die niet eens met name genoemd worden, disciplinair gestraft; alles wat tegen de krijgstucht is of in strijd met de goede orde, zij het slecht of niet, valt daaronder. Nu zegt dat wetsontwerp zelf, dat sommige feiten, die onder eenige artikelen van dit Wetboek van Strafrecht vallen, zoo ze van lichten aard zijn, krijgstuchtelijk kunnen gestraft worden. Dus de omstandigheid, dat een feit onder de Wet op de Krijgstucht kan vallen, kan op zich zelf nooit een reden zijn om het niet in het Strafwetboek op te nemen, en er kan ook geen reden zijn om een vergrijp tegen de krijgstucht niet op te nemen in dit artikel, want het geheele art. 122*b* [**125**] bevat eigenlijk het strafbaar stellen van een ondermijnen der krijgstucht.

Om die reden meen ik dus dat de principieele bezwaren tegen het amendement in geen enkel opzicht kunnen opgaan, en dat men erkennen moet dat een zoodanige bepaling betreffende het toespreken van een mindere door een meerdere, welke geacht kan worden te zijn vervloeking of van godslasterlijken aard, en welke op zware wijs iemand in zijn conscientie aantast en noodzakelijkerwijze tot schade van de krijgstucht moet strekken, in dit artikel zeer wel past. Nu kan men over

de doelmatigheid van dergelijke bepaling van meening verschillen, maar principieel bezwaar moet altijd op misverstand berusten.

Wat de doelmatigheid betreft, wanneer men alle mogelijke uitdrukkingen in een wet zoo nauwkeurig ging bekijken van alle kanten en vragen of ze tot moeilijkheden aanleiding kunnen geven, als met deze uitdrukking gedaan wordt, dan komt er geen enkele wet tot stand. Er zal zich omtrent de beteekenis hiervan een jurisprudentie vestigen en men zal over eenige jaren verwonderd zijn dat het zooveel moeite gekost heeft het over deze bepaling eens te worden.

De heer **Bergansius**, *Minister van Oorlog*: Ik zal trachten kort te zijn. De heer van Wassenaer van Catwijck heeft gevraagd, wat bedoeld wordt met „een mindere", of dat alleen is „de mindere in den laagsten stand". Ik moet opmerken, dat zulks niet het geval is. Er wordt hier bedoeld een meerdere die spreekt tot iemand die minder in rang is dan hij zelf. Dat volgt uit art. 47 van dit ontwerp [**51**], waar de verhouding tusschen den meerdere en den mindere is geregeld. In art. 17 [**18**] wordt daarentegen gesproken van een minderen militair, en daarmede wordt dan iemand van den stand van soldaat bedoeld. Hier is dit echter niet het geval. De geachte afgevaardigde is zeeofficier geweest, ik zal daarom als voorbeeld stellen, dat, volgens het amendement, een schout-bij-nacht die tegen een kolonel vloekt, even goed negen maanden de gevangenis zal kunnen ingaan als de korporaal die vloekt tegen den soldaat.

De heer Hugenholtz heeft gezegd, dat ik hem er geen verwijt van had moeten maken, dat hij het vloeken niet in art. 94 [**92**] heeft gebracht, omdat het amendement toen nog niet verschenen was. Het amendement was wel verschenen, want het is ingediend 2 Mei, terwijl art. 94 [**92**] eerst weinige dagen geleden is behandeld, ik meen verleden Vrijdag. Het was echter mijn bedoeling niet den geachten afgevaardigde daarvan een verwijt te maken, omdat ik anders zeer inconsequent zou zijn geweest, want ik ben er niet op gesteld, dat het vloeken op de voorgestelde wijze in art. 122*b* [**125**] wordt opgenomen.

De geachte afgevaardigde heeft echter niet opgemerkt, dat het opnemen in art. 122*b* [**125**] tot een ongelijkheid zou leiden, wat door hem in andere gevallen, waar het feiten van minderen tegen meerderen betrof, wel gedaan is.

Verder heeft de geachte afgevaardigde het geval genoemd, dat een meerdere de moeder van een mindere beleedigde. Wanneer ik dien mindere was geweest, zou ik daarmede geen genoegen hebben genomen, maar ik zou den meerdere geen klap in het gezicht hebben gegeven. Ik zou mijn beklag hebben ingediend en dan zou ik zeker mijn recht hebben gekregen. Ik geloof, dat de minderen te weinig moed hebben om in zulke gevallen hun grieven bloot te leggen.

De geachte afgevaardigde zegt, dat dit geen wonder is, maar dat is onjuist. Wij zullen daarover niet redetwisten, want wij staan in dat opzicht te ver van elkander; maar wanneer iemand een billijke klacht indient, heeft hij niet te verwachten, wat de geachte afgevaardigde daarvan gewoonlijk zegt. Al werd echter de beleediging in dit artikel opgenomen, dan zou het nog zeer de vraag zijn, of het door hem genoemde feit kon worden gebracht onder beleediging van den persoon van den mindere.

De geachte afgevaardigde heeft er op gewezen, dat er geen reden is om een minderen militair volgens dit ontwerp voor beleediging zwaarder te straffen, daar ook hij zal vallen onder art. 44 van het Strafwetboek en dus als ambtenaar wordt beschouwd. Zeker is dit het geval; maar bij toepassing van het gewone Strafwetboek zal den mindere, evenals den meerdere, hoogstens vier maanden gevangenisstraf kunnen worden opgelegd, terwijl te recht in art. 94 van het ontwerp [**92**] een straf van negen maanden is bedreigd, omdat het feit van een mindere tegenover een meerdere, met het oog op de insubordinatie, veel ernstiger is.

Mijn meening over het amendement van den heer Hugenholtz blijft, dat het niet moet worden aangenomen.

Het andere amendement is tweeledig gewijzigd. De heer Schokking heeft voorgesteld de woorden „tegen hem vloekt" te vervangen door „met vloeken bejegent" terwijl de heer de Visser daarvoor wil lezen: „hem uitvloekt". Ik zal daarover niet lang meer spreken. Ik heb zooveel verschillende stellingen hooren verkondigen, dat ik geen lust gevoel daartusschen nog een meening te brengen. De meeningen waren zeer uiteenloopend en — ik zeg dat met hoogen ernst — daarin ligt een aanleiding in deze voorzichtig te zijn en wel in volle mate, want men denke niet dat het alleen de officieren zijn die vloeken, maar dat er — zooals ik reeds deed uitkomen — een veel grooter aantal meerderen is van lager rang die dat doen; bij wie het evenzeer af te keuren is, maar die gewoonlijk zeer zeker niet een ernstige bedoeling hebben bij het vloeken, die het onnadenkend doen. Wij kunnen en moeten dat afkeuren, en daarom heb ik straks gezegd, dat het wenschelijk is, dat bij de opvoeding van de jeugd daarin verbetering worde aangebracht, zoodat het vloeken er uitgaat. Wanneer dit mocht gelukken, zouden zeker velen met mij zich daarover verheugen.

Voor het overige is ook nog de opmerking gemaakt, dat als een officier voor het front van zijn troep staat te vloeken, zonder dat hij vloekt tegen een bepaald iemand, ik zal maar zeggen in de lucht — zoo iets niet strafbaar zou wezen. Zeer zeker wel, Mijnheer de Voorzitter; als een kapitein voor zijn compagnie als een razende staat te vloeken, zou ik zeggen dat hij zich niet behoorlijk gedraagt en krijgstuchtelijk moet worden gestraft. Hij zou ook andere dingen als vloeken kunnen doen en een andere taal spreken, waarvoor hij evenzeer zou kunnen worden gestraft, want hij moet zich behoorlijk gedragen en het voorbeeld geven aan zijn minderen. Dat moet ieder meerdere doen.

Wanneer het amendement aangenomen werd, zou het voor mij overigens in den regel geen moeite zijn om uit te maken wat vloeken is. Trouwens wij weten allen wel wat zoozeer in de meest gebezigde vloeken wordt bedoeld. Ik heb ze, helaas, maar al te veel gehoord, en niet alleen in de kazerne, maar ook op straat. Maar ik geloof dat het werkelijk een bezwaar is om, waar het vloeken in het gewone Strafwetboek niet wordt gestraft, het in dit strafwetboek als een bepaald misdrijf op te nemen: vooral bij het groot verschil van gevoelen dat hier blijkt te bestaan.

Hoezeer ten volle bereid om al het mogelijke te doen om het kwaad te keeren, en hoezeer geheel instemmend met de heeren die de meening zijn toegedaan, dat het vloeken zondig is tegenover God en dat het daarom vooral af te keuren is, blijven mijn ambtgenooten en ik van meening, dat het voldoende is indien het vloeken krijgstuchtelijk kan worden gestraft. Wij wenschen bij het bestaande verschil van gevoelen en waar de meerderheid van de Commissie van Voorbereiding dezelfde meening als wij is toegedaan, de beslissing dus aan de Kamer over te laten. Ik stip alleen aan, dat, wanneer wij uit de twee amendementen zouden moeten kiezen, het amendement zooals dat gewijzigd is door den heer de Visser, bij ons de voorkeur zou verdienen, zooals trouwens ook is af te leiden uit hetgeen ik heden aan het slot mijner eerste rede heb gezegd.

De beraadslaging wordt gesloten.

De *amendementen* komen in stemming.

Het *amendement* van den heer Hugenholtz wordt met 50 tegen 18 stemmen verworpen.

Het *amendement* van den heer Idenburg c. s. wordt met 37 tegen 31 stemmen verworpen.

Het *amendement* van den heer de Visser wordt met 48 tegen 19 stemmen aangenomen.

Het *gewijzigd art.* 122*b* [**125**] wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Wijziging,

voorgesteld door de Regeering in overleg met de Commissie van Voorbereiding, en goedgekeurd bij de tweede lezing van het Ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902).

In artikel 125, in den eersten regel, te doen vervallen het woord „hem".

Toelichting. Dit woord is hier overbodig.

Voorloopig Verslag der Eerste Kamer.

Terwijl eenige leden van oordeel waren, dat het vloeken in de beteekenis van Godslastering in het algemeen strafbaar moest worden gesteld, vereenigden zich vele leden met het door de Regeering aangenomen stelsel. Anderen, ofschoon het vloeken zeer afkeurende, moesten toegeven, dat aan het strafbaarstellen van het vloeken op zichzelf, gewichtige bezwaren verbonden waren. Zij konden zich daarom met de strafbaarstelling alleen van het „*uitvloeken*" wel vereenigen.

Sommigen betreurden het, dat dit artikel alleen strafbaar stelt het *uitvloeken* van den mindere en de Regeering niet had overgenomen het amendement voorgesteld door het tegenwoordig lid van het Kabinet, den heer Idenburg, wiens daarvoor aangevoerde redenen (*Handelingen* Tweede Kamer 1901—1902, bladz. 1364) [hiervóór, blz. 326] dezen leden alleszins afdoende voorkwamen.

Antwoord der Regeering.

De ondergeteekenden hebben met genoegen vernomen, dat vele leden zich vereenigen met het door de Regeering ten aanzien van het vloeken door meerderen tegenover hunne minderen aangenomen stelsel.

De juistheid der door het toenmalig lid der Tweede Kamer Idenburg ter adstructie van zijn amendement in de Vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 16 Mei 1902 aangevoerde argumenten kan niet worden ontkend.

Te dien aanzien moet echter worden opgemerkt:

1°. dat, gelijk uit verschillende in de Tweede Kamer gehouden beschouwingen blijkt, volstrekt niet altijd vaststaat wat onder „*vloeken*" moet worden verstaan; en

2°. dat in het Wetboek voor Militair Strafrecht — zooals ook door den heer Idenburg werd gezegd — niet strafbaar moet worden gesteld het vloeken — dat is de zonde van Godslastering op zich zelf — doch het tegen een mindere bezigen van Godslasterlijke uitdrukkingen, welke slaan op den persoon, tegen wien gesproken wordt.

Hieraan wordt ten slotte toegevoegd, dat door den derden ondergeteekende in de Vergadering der Tweede Kamer van 21 Mei 1902 is toe-

gezegd, dat, in de voorschriften ter uitvoering van de Wet, het *vloeken* van meerderen tegen minderen uitdrukkelijk zal worden verboden. Dientengevolge zal dit feit dus volgens art. **2** van het ontwerp der wet op de krijgstucht kunnen worden gestraft, zoodat de ondergeteekenden ook nu nog hunne meening handhaven, dat het onnoodig is, gemeld feit bovendien strafrechtelijk strafbaar te stellen.

Art. 126.

De militair die in dienst opzettelijk een mindere slaat of stompt of hem op andere wijze pijn veroorzaakt of hem feitelijk bedreigt met geweld, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren.

Indien het feit eenig lichamelijk letsel ten gevolge heeft, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren.

Indien het feit den dood ten gevolge heeft, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste acht jaren.

Valt het feit tevens in eene zwaardere strafbepaling van het gemeene recht, dan wordt deze toegepast.

(*Kan krachtens art. 2, n°. 2*, a, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

I.

Vóór 1901 kwam het artikel in geen van de ontwerpen voor.

Zie onder art. **124**, hiervóór, blz. 323 en 324, I en II.

II.

Ontw. 1901. Art. 122*c*. De militair die in dienst opzettelijk een mindere slaat of stompt of hem op andere wijze pijn veroorzaakt of lichamelijk letsel toebrengt of hem feitelijk bedreigt met geweld, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren.

Indien het feit eenig lichamelijk letsel ten gevolge heeft, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren.

Indien het feit den dood ten gevolge heeft, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste acht jaren.

Amendement van den heer Hugenholtz e. a., ingezonden 24 April 1902.

[Zie hiernaast in *Beraadslaging in de Tweede Kamer*].

[*Opmerkingen.* De redactie van het artikel liet in tweeërlei opzicht te wenschen over. Vooreerst was dezelfde handeling: het toebrengen van lichamelijk letsel, in het eerste lid als een der vormen van het misdrijf, en in het tweede lid als een verzwarende omstandigheid vermeld. In de tweede plaats kwam de voorgestelde bepaling in sommige gevallen lijnrecht in strijd met de bedoeling. Deze was namelijk verzwaring van straf; het voorgestelde artikel zou echter somtijds verlaging van het maximum ten gevolge hebben. Zoo kan bijv. ter zake van mishandeling met zwaar lichamelijk letsel door een meerdere met zijn wapen in dienst tegen een mindere gepleegd, volgens art. 300, tweede lid, jct. 44 Swb. 5 jaar en 4 maanden gevangenisstraf worden opgelegd; volgens het tweede lid van het voorgestelde artikel daarentegen slechts 5 jaar. En zóó in meer gevallen. Van daar de volgende:]

Regeeringsnota van wijzigingen van 10 Mei 1902.

In het eerste lid vervallen de woorden „of lichamelijk letsel toebrengt".

Aan het artikel wordt een vierde lid toegevoegd luidende: „Valt het feit tevens in eene zwaardere strafbepaling van het gemeene recht, dan wordt deze toegepast."

Toelichting. Met het oog op den verderen inhoud van het artikel moeten de aangegeven woorden uit het eerste lid vervallen.

Aanvulling met een vierde lid is noodig met het oog op samenloop.

Beraadslaging in de Tweede Kamer.
(21 Mei 1902.)

Beraadslaging over ART. 122*c* [**126**], luidende:

„De militair die in dienst opzettelijk een mindere slaat of stompt of hem op andere wijze pijn veroorzaakt of hem feitelijk bedreigt met geweld, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren.

„Indien het feit eenig lichamelijk letsel ten gevolge heeft, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren.

„Indien het feit den dood ten gevolge heeft, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste acht jaren.

„Valt het feit tevens in eene zwaardere strafbepaling van het gemeene recht, dan wordt deze toegepast.",

waarop een *amendement* is voorgesteld door den heer Hugenholtz en vier andere leden, strekkende om:

in den derden regel te lezen na de woorden „letsel toebrengt" de woorden: „of zich andere feitelijkheden jegens hem veroorlooft".

De heer **Hugenholtz** verkrijgt het woord tot toelichting van het amendement en zegt: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer men de bewoordingen van art. 122*c* [**126**] nagaat, krijgt men den indruk dat de Regeering getracht heeft om in dat artikel zoo volledig mogelijk alle gevallen op te nemen, die in deze rubriek thuis behooren. Intusschen, misschien is het zoo gewild, is er een uitdrukking uitgelaten, waarvan het mij spijt, dat zij er niet in voorkomt en waarom ik dan nog door dit amendement wensch te trachten ze er in te brengen, dat is n.l. het zich ver-

oorloven van feitelijkheden. Er wordt wel gesproken van opzettelijk een mindere slaan, stompen of op andere wijze pijn veroorzaken enz., maar het zich veroorloven van andere feitelijkheden staat er niet in.

Nu komt het mij voor, dat stompen en slaan ook behoort onder de rubriek feitelijkheden, echter wanneer de bijvoeging die wij wenschen, er niet bij staat, ontbreekt daardoor iets in de wet, en zullen gevallen, die daaronder thuis behooren, er niet onder vallen.

Ik wil hierbij herinneren aan het geval, dat ik bij de behandeling van de begrooting hier heb ter sprake gebracht, en waarvan de Minister van Marine later een brief aan de Kamer heeft gezonden, het geval overkomen aan den matroos Meijer, aan boord van het oorlogsschip de *Noordbrabant*.

Ik heb toen gemeend de feiten juist te hebben voorgesteld, door mede te deelen, dat de matroos Meijer een slag in het aangezicht had ontvangen van den luitenant Tuckermann. De Minister van Marine heeft daarop een onderzoek doen instellen, een zeer eigenaardig militair onderzoek. Hij heeft den beschuldigde doen hooren; deze heeft verklaard dat mijn mededeeling onwaar was en dus, zegt de Minister, is zij ook niet waar. Nu laat ik dit voor rekening van de militaire rechtspraak, maar ik wil aannemen dat de verklaring van den luitenant Tuckerman en van den commandant, die bij het geval niet tegenwoordig is geweest, juist zijn. Wat is er dan gebeurd? Dan heeft de luitenant Tuckermann, op den matroos Meijer toegesneld, hem de muts van het hoofd geslagen. Nu is dit, wij hebben het dezer dagen van de Regeeringstafel van den Regeerings-commissaris gehoord, een feitelijkheid. Toch zou een dergelijk geval, waarin een mindere bloot staat aan een feitelijkheid van een meerdere, niet onder art. 122*c* [**126**] vallen.

Nu is het mogelijk dat de Regeering met opzet die uitdrukking uit het artikel heeft gelaten, omdat zij het een zoo gering vergrijp vindt, dat zij het niet strafrechtelijk wil behandeld zien, maar, indien dit niet het geval mocht zijn, meen ik dat het noodig is om van die feitelijkheden ook in het artikel te spreken en beveel ik dus ons amendement aan de Kamer aan.

De heer **Loeff**, *Minister van Justitie:* Het komt der Regeering voor, dat het amendement, door den geachten afgevaardigde zooeven toegelicht, geen aanbeveling kan verdienen.

Van feitelijkheden is met opzet in het artikel niet gesproken. Een feitelijkheid zonder meer, op zich zelf strafbaar te stellen, is naar het oordeel der Regeering niet wel doenlijk. Een feitelijkheid zal, om strafbaar te kunnen zijn, steeds moeten zijn een, in strafrechtelijken zin, gequalificeerde feitelijkheid, dat is een feitelijkheid, die het karakter draagt van beleediging, van mishandeling enz., en dan is zij volgens andere artikelen als zoodanig reeds strafbaar.

Waar dan ook in dit Wetboek gesproken wordt van feitelijkheid, zal de geachte afgevaardigde zien, dat altijd bedoeld wordt een in den aangegeven zin gequalificeerde feitelijkheid en nergens strafbaar wordt gesteld de feitelijkheid op zich zelf. Zoo bijv. in art. 95 [**94**], waar sprake is van beleediging door feitelijkheden. En in gelijken zin wordt het woord „feitelijkheid" begrepen in andere artikelen van dit ontwerp, zooals in **103**, 1°., **108**, **110**, waar ook gesproken wordt van feitelijkheden en waar het strafbare element, dat gelegen is in die feitelijkheden, uitdrukkelijk is omschreven in het artikel.

Daarbij wijs ik er nog op, dat, waar de geachte afgevaardigde hier een feitelijkheid gepleegd door een meerdere tegenover zijn mindere strafbaar wil stellen, hij in het wetsontwerp nergens een artikel zal vinden waarin wordt voorgesteld een feitelijkheid strafbaar te stellen, wanneer deze wordt gepleegd door een mindere tegenover zijn meerdere. Alleen beschouwd uit het oogpunt van gelijkheid derhalve, een

beginsel dat de geachte afgevaardigde steeds zoo sterk aanprijst, zou reeds dit amendement geen aanbeveling verdienen.

De **Voorzitter**: Ik maak de voorstellers van het amendement opmerkzaam, dat het amendement een kleine redactie-wijziging zal moeten ondergaan. Er staat nu, in den derden regel te lezen na de woorden „letsel toebrengt" de woorden: „of zich" enz. Door de wijziging van de Regeering in het artikel zijn de woorden „letsel toebrengt" geschrapt, zoodat de woorden, welke de voorstellers in het artikel wenschen te voegen, zullen moeten volgen achter het woord „veroorzaakt" in den tweeden regel.

De heer **de Savornin Lohman**, *voorzitter van de Commissie van Voorbereiding*, het woord ontvangen hebbende om, namens deze, haar gevoelen over het amendement en de door de Regeering aangebrachte wijziging mede te deelen, zegt: Mijnheer de Voorzitter! De Commissie van Voorbereiding adviseert het amendement niet aan te nemen, op de gronden door den Minister van Justitie zooeven uiteengezet.

De heer **Hugenholtz**: Mijnheer de Voorzitter! Ik dank u voor uw opmerking betreffende de redactie; wij wijzigen dan ook in dien zin ons amendement. Wat de zaak zelf betreft, ben ik nog niet geheel en al overtuigd.

De Minister van Justitie zegt, dat feitelijkheden in het algemeen, zonder gequalificeerd te zijn, nergens strafbaar zijn in dit wetsontwerp, maar dat overal waar feitelijkheden genoemd zijn, ook het verband is genoemd waarom zij strafbaar zijn. Ik dacht dat ook hier in verband met stompen en slaan, het begrip van andere feitelijkheden voldoende was gequalificeerd.

Het is echter mogelijk dat dit niet zoo is, dat de juridische onderscheiding zoo fijn is, dat zij mij ontgaat. Maar toch komt het mij voor, dat ook in andere artikelen wel degelijk op dezelfde wijze over de zaak is gesproken; wellicht is het woord feitelijkheid niet gebruikt in dit wetsontwerp, maar wel is het gebezigd in het reglement op de krijgstucht.

Ik herinner er bij voorbeeld aan — en het doet mij genoegen dat ik er den Minister van Marine tevens nogmaals aan herinneren kan — dat in het reglement op de krijgstucht een feitelijkheid wel disciplinair strafbaar is. Daar wordt gesproken van: hij die zich een feitelijkheid veroorlooft tegenover een mindere. In den brief van den Minister van Marine wordt dan ook toegegeven, dat de luitenant Tuckerman zich een feitelijkheid heeft veroorloofd tegenover den matroos Meijer. In plaats van nu te vernemen dat de luitenant Tuckerman disciplinair is gestraft, wordt medegedeeld dat zoowel de Minister als de commandant van het schip het begrijpelijk vonden, dat de luitenant Tuckerman zich die feitelijkheid heeft veroorloofd. Van bestraffing van den luitenant hooren wij niet, integendeel, ik ben overtuigd dat hij nog altijd niet gestraft is en ik zal dan ook bij den Minister op die bestraffing blijven aandringen. Het komt mij voor, dat, wanneer feitelijkheden disciplinair gestraft kunnen worden, diezelfde feitelijkheden ook strafrechtelijk moeten kunnen worden vervolgd, althans de Minister van Justitie heeft mij nog niet duidelijk gemaakt waarom dit laatste niet geschieden kan zonder dat de feitelijkheden eerst gequalificeerd zijn. En zoolang mij dit niet duidelijk is gemaakt, blijf ik mijn amendement handhaven.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het *amendement* wordt in stemming gebracht en met 55 tegen 6 stemmen verworpen.

Art. 122*c* [**126**] wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Art. 127.

De militair die opzettelijk toelaat, dat een mindere een misdrijf pleegt, of die, getuige van een door een mindere gepleegd misdrijf, opzettelijk nalaat tegen den dader de door het belang der zaak gevorderde maatregelen van geweld naar vermogen aan te wenden, wordt gestraft gelijk de medeplichtige.

Art. 128.

Hij die, kennis dragende van eenige in dit Wetboek strafbaar gestelde samenspanning tot misdrijf of van een voornemen tot het plegen van een misdrijf ter zake waarvan de doodstraf kan worden opgelegd, of van een misdrijf tegen de veiligheid van den staat, desertie in tijd van oorlog, feitelijke insubordinatie of militair oproer, op een tijdstip waarop het plegen van het misdrijf nog kan worden voorkomen, opzettelijk nalaat daarvan tijdig voldoende kennis te geven hetzij aan de overheid, hetzij aan den bedreigde, wordt, indien het misdrijf is gevolgd, gestraft gelijk de medeplichtige.

Met gelijke straf wordt gestraft hij die, kennis dragende van eenig in het eerste lid vermeld reeds gepleegd misdrijf op een tijdstip waarop de gevolgen nog kunnen worden afgewend, opzettelijk nalaat daarvan gelijke kennisgeving te doen.

I.

Oorspronkelijk waren deze beide artikelen in één artikel samengevat. De splitsing kwam pas in Ontw. 1901 tot stand.

In **Ontw. v. d. H. I** luidde het artikel:

„*Art.* 125. Hij die opzettelijk nalaat zijnen mindere het plegen van een misdrijf te beletten, of die, kennis dragende van eenige in dit Wetboek strafbaar gestelde samenspanning tot misdrijf of van een voornemen tot het plegen van een der in dit Wetboek omschreven misdrijven of van een misdrijf waardoor het belang van den dienst of van den Staat kan worden geschaad, op een tijdstip waarop het plegen van het misdrijf nog kan worden voorkomen, opzettelijk nalaat daarvan tijdig voldoende kennis te geven hetzij aan de overheid hetzij aan den bedreigde, wordt, indien het misdrijf is gevolgd, gestraft gelijk de medeplichtige.

„Gelijke straf is toepasselijk op hem die, kennis dragende van eenig in het eerste lid vermeld reeds gepleegd misdrijf, waardoor een der genoemde belangen in gevaar is gebracht of waardoor levensgevaar is

ontstaan, op een tijdstip waarop het nadeel nog kan worden afgewend, opzettelijk nalaat daarvan gelijke kennisgeving te doen."

Met de strekking van het eerste gedeelte, thans art. **127**, vereenigde zich de Militaire Commissie. Alleen werden, ten gevolge van het overleg met die Commissie, daarin de woorden: „en, indien het belang der zaak het eischt, daartoe zelfs de uiterste maatregelen van geweld aan te wenden" ingelascht. Over deze tusschenvoeging zie men hiervóór, blz. 228 en 229.

Met het tweede gedeelte van het artikel, thans art. **128**, had echter de subcommissie van de Landmacht zich in haar Rapport minder ingenomen verklaard. Met het strafbaarstellen van rangsgelijken, die elkanders voorgenomen strafbare feiten niet hebben aan den dag gebracht, kon zij zich niet vereenigen. Hierdoor zou, zoo vreesde zij, van de militairen eene bende verklikkers worden gemaakt, terwijl het integendeel hoogst noodzakelijk was, den band van vertrouwen en kameraadschap bij hen te versterken. Alleen verplichte aangifte van zware misdrijven, in den geest van art. 136 Swb., achtte de subcommissie noodzakelijk.

Aangaande de behandeling van deze kwestie komt o. a. het navolgende voor in het

Verslag der Militaire Commissie.

„Mr. Van der Hoeven merkte op, dat het „verklikken," waarvan in het verslag van de Landmacht gesproken wordt, geschiedt in het belang van den dienst of van den staat. Een band van vertrouwen en kameraadschap moet niet bestaan ten aanzien van misdrijven. Het Ontwerp erkent den plicht tot aangifte van misdrijven, waardoor het belang van den dienst of van den staat kan worden geschaad, als een rechtsplicht.

„Art. 136 van het Wetboek van Strafrecht is zeer onvolledig; het Ontwerp heeft daarmede rekening gehouden. Neemt men alleen den plicht tot aangifte van zware misdrijven in het Ontwerp op, dan zal dit b. v. het gevolg hebben, dat een militair geen aangifte behoeft te doen, wanneer hij weet, dat een zijner kameraden zijn mes heeft gescherpt, om den regimentskommandant daarmede over het aangezicht te snijden.

„Hiertegen werd aangevoerd, dat zoodanige bepaling alleen gerechtvaardigd is voor zeer zware misdrijven; op dien grondslag berust ook het bepaalde bij art. 136 van het Wetboek van Strafrecht. In dat artikel is voorgeschreven, hoever de plicht tot aangifte reikt voor elk ingezetene met betrekking tot de misdrijven, in dat Wetboek omschreven. Waarom moet voor een militair die plicht meer uitgebreid zijn dan voor den burger? In het Ontwerp wordt den militair verder de plicht opgelegd, om aangifte te doen van alle voorgenomen misdrijven, die in het Wetboek van Militair Strafrecht zijn opgenomen. Aan die misdrijven is eene groote uitbreiding gegeven, door als zoodanig ook te qualificeeren de opzettelijke overtreding van alle dienstvoorschriften. Zoodra dus een militair weet, dat een zijner kameraden een voorschrift van het Reglement

op den inwendigen dienst wil overtreden, moet hij dit gaan aanbrengen. Zoodra bij het onderzoek naar eene overtreding blijkt, dat anderen geweten hebben, dat de dader voornemens was het feit te plegen, moeten die anderen ook gestraft worden. Het gevolg zal zijn, dat het aantal misdrijven en overtredingen zeer toeneemt.

„Daarbij komt nog, dat men ernstige misdrijven door de aangifte kan voorkomen; men neemt daartegen maatregelen. Maar wat zal het helpen, of een militair van een zijner kameraden b. v. komt vertellen: „Den eersten keer, dat hij uitgaat, is hij voornemens twee dagen uit te blijven." De aangeklaagde, ter verantwoording geroepen, antwoordt eenvoudig, dat hij dit uit gekheid op de chambrée gezegd heeft. Niets belet hem intusschen toch zijn misdrijf te volvoeren; en daartegen zijn geene maatregelen te nemen, tenzij men een korporaal kommandeerde, dien man overal te volgen.

„Mr. Van der Hoeven erkende, dat de beschouwing in de eerste nieuwe alinea op bladz. 100 der memorie van toelichting, betreffende de krijgstuchtelijke bestraffing [1]), aanleiding zou kunnen geven tot misverstand; doch bleef met betrekking tot de misdrijven het voorstel handhaven. Hiertegen werd opgemerkt, dat in vele gevallen de militair niet kan weten, of het feit een misdrijf of een krijgstuchtelijk vergrijp is, daar dit, volgens het in het Ontwerp aangenomen stelsel ten aanzien van vele misdrijven afhankelijk is van het inzicht van den kommandeerenden officier, hetwelk a priori niet bekend kan zijn. De aangifte zal dus toch altijd moeten plaats hebben.

„De meerderheid der Commissie verklaarde zich voor eene opsomming van de misdrijven, waarvan de aangifte verplicht zal zijn, in den geest van art. 136 van het Wetboek van Strafrecht. Eene minderheid wilde uit het artikel alleen de woorden doen vervallen: „van een der in dit Wetboek omschreven misdrijven of", waardoor eene algemeene verplichting tot aangifte zou blijven bestaan van alle misdrijven, waardoor het belang van den dienst of van den staat kan worden geschaad, hetzij deze in het algemeene, of in het militaire strafwetboek zijn omschreven."

Bij stemming is toen uitgemaakt, dat het wenschelijk was in het artikel op te nemen: *a*) alle in het Ontwerp strafbaar gestelde samenspanningen tot misdrijf, en *b*) de misdrijven, thans omschreven in de artikelen **61**, **68—71**, **77**, **82**, laatste lid, **84**, **101—105**, **108**, **113**, tweede en derde lid, en vierde en vijfde lid in tijd van oorlog, **135**, **136** en **142**; terwijl afgestemd werden de misdrijven, thans omschreven in de artikelen **63**, **82**, voorlaatste lid, en **141**.

Ik had bezwaar tegen de overneming van dit stelsel, doch meende wel,

---

1) In de Mem. van Toel. bij Ontw. v. d. H. I kwam namelijk het volgende voor:
„*Misdrijf.* Is het toegelaten of verzwegen feit slechts eene overtreding of een disciplinair vergrijp, dan zal ook voor hem die het plegen daarvan niet belette of die de overheid niet waarschuwde, disciplinaire bestraffing voldoende zijn."

overeenkomstig het denkbeeld van eene minderheid der Commissie, de strekking van het artikel eenigszins te mogen inkrimpen door schrapping van de woorden: „van een der in dit Wetboek omschreven misdrijven of."

In **Ontw v. d. H. II** luidde het artikel dus:

„Hij die opzettelijk nalaat eenen mindere het plegen van een misdrijf te beletten en, indien het belang der zaak het eischt, daartoe zelfs de uiterste maatregelen van geweld aan te wenden, of die, kennis dragende van eenige in dit wetboek strafbaar gestelde samenspanning tot misdrijf of van een voornemem tot het plegen van een misdrijf waardoor het belang van den dienst of van den staat kan worden geschaad, op een tijdstip waarop het plegen van het misdrijf nog kan worden voorkomen, opzettelijk nalaat daarvan tijdig voldoende kennis te geven hetzij aan de overheid, hetzij aan den bedreigde, wordt, indien het misdrijf is gevolgd, gestraft gelijk de medeplichtige."

TWEEDE LID = in ONTW. V. D. H. I.

De in het artikel liggende verscherping der bepalingen van de artikelen 135 en 136 Swb. ten aanzien van de militairen, die zich schuldig maken aan opzettelijke *verzwijging* van het hun bekende *voornemen* van anderen om misdrijf te plegen, werd in dezer voege verdedigd in de

Memorie van Toelichting.

„De zeer beperkte opsomming van misdrijven, in navolging van § 139 van het Duitsche Reichsstrafgesetzbuch in artikel 136 van ons Wetboek van Strafrecht voorkomende, geeft niet ten onrechte aanleiding tot de kritiek, dat een bepaald stelsel daarin niet te ontdekken valt. En zoo men, om aan zoodanige kritiek geen vat te geven, overgaat tot eene meer uitvoerige (en toch waarschijnlijk niet volledige) opsomming hetzij van misdrijven, hetzij van artikelen, dan staat men voor het bezwaar, dat, gelijk JOHN [1]) het uitdrukt, „ein positives Gesetz geradezu auswendig gelernt und dann auch nicht mehr vergessen werden musz, wenn man sicher sein will, der Denunciationspflicht genügen zu können, vorausgesetzt, dasz man den Thatbestand der zur Anzeige zu bringenden Verbrechen auch genau kennt, und das Gezetz richtig zu interpretiren weisz." Het ontwerp geeft daarom de voorkeur aan de algemeene aanduiding van de misdrijven die voor het belang van den dienst of van den Staat schadelijk zijn.

„Zij die aanstoot nemen aan zoodanige, meer ruime verplichting tot aangifte van door anderen voorgenomen misdrijven, schijnen tweeërlei te vergeten: Vooreerst, dat het een algemeene, moreele plicht is, het begaan van misdrijven zooveel mogelijk te voorkomen; — ten andere, dat door de erkenning van dien moreelen plicht als een rechtsplicht, niet alleen het belang van den dienst of van den Staat wordt gebaat, maar dat te

---

1) JOHN, Entwurf mit Motiven zu einem Strafgesetzbuche für den Norddeutschen Bund, Berlin, 1868, blz. 264.

gelijker tijd daardoor het belang wordt bevorderd van hem, die zich had voorgenomen het misdrijf te plegen. Immers, de aangifte zal ten gevolge hebben, èn dat hij van het plegen eener slechte daad wordt teruggehouden, èn dat hij voor straf geheel gevrijwaard of in ieder geval voor eene zwaardere straf behoed zal zijn.

„2°. De in de genoemde artikelen gestelde straffen dienen voor zeer vele gevallen te worden verhoogd, te eer omdat artikel 44 van het Wetboek van Strafrecht op de militairen niet toepasselijk zou zijn, vermits voor hen eene bijzondere verplichting om de bedoelde aangiften te doen, niet bestaat.

„3°. . . . .

„Volgens het voorgesteld artikel zal de straf zich steeds kunnen regelen naar die, welke ter zake van het niet weerhouden misdrijf of van het niet aan het licht gebracht voorgenomen misdrijf kan worden opgelegd. Ten aanzien van de hiervoor gekozen uitdrukking: wordt gestraft gelijk de medeplichtige geldt gelijke opmerking als hierboven bij artikel 72 [74] 1) gemaakt is ten aanzien van de dáár voorkomende woorden: wordt gestraft gelijk de poging."

Het hierboven in de Memorie van Toelichting onder 1°. voorkomende betoog heeft blijkbaar op de Regeering niet den door mij gewenschten indruk gemaakt. Immers in het **Ontw. 1892** is het enumeratie-stelsel van de Militaire Commissie gevolgd. Overigens bleef het artikel ongewijzigd en werd ook in het tweede lid geene verandering aangebracht. De Regeering zag blijkbaar voorbij, dat, waar „het belang van den dienst of van den staat" uit het eerste lid wegviel, in het tweede lid ook niet meer van „een der genoemde belangen" kon worden gesproken, en dat om dezelfde reden de woorden: „het nadeel", in overeenstemming met art. 136 Swb., dienden vervangen te worden door „de gevolgen". De eerste fout is hersteld in Ontw. 1897, de tweede in Ontw. 1901.

De aanhef van het artikel werd in het **Ontw. 1897** eenigszins anders geredigeerd. De in het Verslag der Tweede Kamer, hierna, blz. 374, gemaakte aanmerking tegen het woord „beletten" was namelijk ook reeds vroeger gemaakt. Ten einde daaraan te gemoet te komen, werd, bij de herziening in 1895, aan de Regeering eene gewijzigde redactie voorgelegd, in welke de Regeering op hare beurt nog een wijziging aanbracht, waarbij zij zich, waarschijnlijk bij vergissing, opnieuw van het woord „beletten" bediende. Vandaar de hernieuwde opmerking der Kamer.

Tegen de strafbepaling: „wordt gestraft gelijk de medeplichtige" zijn van meer dan ééne zijde bezwaren aangevoerd. Men beweerde namelijk, dat de in het artikel omschreven „negatieve compliciteit", de vorm van medeplichtigheid door niet-handelen, niet in overeenstemming was met

1) [De hier bedoelde opmerking is te vinden in de Memorie van Toelichting bij art. 61, hiervóór, blz. 9 en 10.]

den inhoud van art. 48 Swb., alsmede dat de strafmate in menig geval te streng zoude zijn en het de voorkeur zou verdienen, in aansluiting aan de artikelen 135 en 136 Swb., zonder verband met de medeplichtigheidsstraf, één bepaald strafmaximum in het artikel te stellen.

Daar de strafposities in de artikelen 127 en 128 de oorspronkelijke formuleering hebben behouden of, juister gezegd, teruggekregen, en een weder-opduiken van de bovenvermelde, herhaaldelijk geopperde bezwaren ganschelijk niet ondenkbaar is, acht ik het wenschelijk de juistheid van het in de wet gevolgde stelsel hier nader uiteen te zetten.

In de Memorie van Toelichting is met opzet de uitdrukking: „de *zoogenaamde* negatieve compliciteit" gebezigd, ten einde duidelijk te doen uitkomen, dat de benaming „compliciteit", d. i. „medeplichtigheid", voor de hier bedoelde gevallen in wettelijken zin niet juist is te achten. En met voordacht wordt gezegd: „wordt gestraft *gelijk de* medeplichtige", en niet: „wordt gestraft" of: „wordt beschouwd *als* medeplichtige". Deze laatste uitdrukkingen toch zouden verkeerd zijn, omdat zij van het *toelaten*, dat een ander een misdrijf pleegt, en van de *non-revelatie* der in het artikel opgenoemde misdrijven vormen van medeplichtigheid zouden maken, zooals bijv. de Oostenrijksche wet, doch evenzeer ten onrechte, in de niet-aangifte eene „Mitschuld" ziet. Terwijl de gebezigde formule deze fout vermijdt, geeft de bepaling tegelijkertijd uitdrukking aan het juiste beginsel, dat de zwaarte, de mate van strafwaardigheid van het niet-beletten en van de non-revelatie evenredig is aan de zwaarte van het door den ander gepleegde delikt. De juistheid van deze stelling kan moeilijk betwijfeld worden. Wanneer van twee onder-officieren de ééne opzettelijk heeft toegelaten, dat een soldaat opzettelijk door het verwekken van wanorde of het maken van gedruisch een geoorloofde openbare vergadering stoort, en de andere lijdelijk aanziet, dat een soldaat zich schuldig maakt aan moord, dan zijn ze beiden strafwaardig, doch één en hetzelfde strafmaximum zou voor twee zóó verschillende delikten niet passen. Evenzoo is de militair, die opzettelijk heeft nagelaten der overheid tijdig voldoende kennis te geven van het door een ander voorgenomen en later werkelijk gepleegd militair verraad, vrij wat strafwaardiger, dan hij, die opzettelijk zoodanige kennisgeving ten aanzien van eene desertie in tijd van oorlog of van eene feitelijke insubordinatie heeft verzuimd. Op grond van deze overwegingen achtte ik het noodig van het stelsel der artikelen 135 en 136 Swb., die op het niet-beletten en op de non-revelatie eene eigene straf stellen [1]), af te wijken, en de strafpositie zóó te formuleeren, dat de straf voor de daders der in de artikelen 127 en 128 Mil. Swb. omschreven misdrijven zich steeds zou kunnen regelen naar die, welke ter zake van het niet weerhouden of het niet aan het licht gebrachte voorgenomen misdrijf kan worden opgelegd (Mem. v. Toel.).

1) zoodat hetzelfde strafmaximum staat op de verzwijging van een door een ander voorgenomen en werkelijk gevolgden koningsmoord of hoogverraad, en op verzwijging van eens anders later ook volvoerd voornemen om, in tijd van oorlog, zonder eenig verraderlijk oogmerk, de desertie van een soldaat te bevorderen.

Onze gemeene strafwetgeving nu bevat eene strafpositie, die aan een dergelijken eisch voldoet, namelijk die voor de medeplichtigheid. Ook voor den medeplichtige regelt zich de maximumstraf naar die, welke tegen den dader kan worden uitgesproken. De formule: „Hij die....., wordt gestraft gelijk de medeplichtige." bepaalt op de meest eenvoudige en daarom ook meest aanbevelenswaardige wijze, dat dezelfde verhouding, die bestaat tusschen het maximum der straf voor den dader en het maximum der straf voor den medeplichtige, ook bestaat tusschen het maximum der straf voor den dader van het niet-belette of het niet aan het licht gebrachte, voorgenomen misdrijf en het maximum der straf voor hem, die het niet weerhield of het niet aan het licht bracht; m. a. w. de zóó geformuleerde artikelen hebben met den inhoud van art. 48 Swb., d. i. met het begrip „medeplichtigheid", niets uitstaande; alleen de strafregeling van art. 49 Swb. en **36** Mil. Swb. is overgenomen.

Dat de straf, die volgens de artikelen **127** en **128** zal kunnen worden opgelegd, namelijk het maximum daarvan, niet zelden te streng zal zijn, kan gereedelijk worden toegegeven. Zij heeft dat gemeen met ieder maximum in ieder artikel van iedere strafwet. Juist daarom geeft de wetgever den rechter eene speling tusschen minimum en maximum. Zooveel is zeker, dat, waren op de hier omschreven misdrijven eigene straffen gesteld, zonder verhouding met het niet-weerhouden of het niet bekend gemaakte misdrijf, dat generale maximum dan noodwendig zóó hoog had moeten zijn, dat met veel meer recht dan thans, op de mogelijkheid van veel te zware straf zou zijn te wijzen; of wel men had, om dit bezwaar te ontgaan, het generale maximum zóó laag moeten stellen, dat het voor de zware gevallen zeker *te* licht zou geweest zijn. Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdin.

II.

Ontw. 1897. Art. 124. Hij die opzettelijk toelaat, dat een mindere een misdrijf pleegt, die opzettelijk nalaat, ten einde dit te beletten, alle te zijnen dienste staande middelen, zelfs, zoo het belang der zaak het eischt, de uiterste maatregelen van geweld aan te wenden, of die kennisdragende van eenige in dit Wetboek strafbaar gestelde samenspanning tot misdrijf of van een voornemen tot het plegen van een der in de artikelen 59, 66, 67, 68, 69, 75, 83, 85, 101, 102, 103, 104, 105, 108, 113, 2⁰., 3⁰. en 4⁰. lid, 130, 131 en 138 [**61**, **68-71**, **77**, **82**, laatste lid, **84**, **101-105**, **108**, **113**, 2e, 3e en 4e lid, **135**, **136** en **142**], omschreven misdrijven, op een tijdstip, waarop het plegen van het misdrijf nog kan worden voorkomen, opzettelijk nalaat daarvan tijdig voldoende kennis te geven hetzij aan de overheid, hetzij aan den bedreigde, wordt, indien het misdrijf is gevolgd, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee derden der op de medeplichtigheid gestelde straf.

Gelijke straf is toepasselijk op hem die, kennis dragende van eenig

in het eerste lid vermeld reeds gepleegd misdrijf op een tijdstip waarop het nadeel nog kan worden afgewend, opzettelijk nalaat daarvan gelijke kennisgeving te doen.

Memorie van Toelichting.

Art. 124 [127 en 128]. Tweeërlei voorzieningen worden in dit artikel getroffen, en wel tegen:

a. de zoogenaamde negatieve compliciteit, en

b. de delicta reticentiae of de non-revelatie.

Ad *a.* In het oorspronkelijk ontwerp van het Wetboek van Strafrecht was een artikel [1]) opgenomen, volgens hetwelk met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren of geldboete van ten hoogste driehonderd gulden strafbaar zou zijn de ambtenaar die opzettelijk nalaat een strafbaar feit te beletten, waartegen hij als zoodanig verplicht was te waken. Dit artikel is later op de aanmerkingen van de Commissie van Rapporteurs der Tweede Kamer vervallen, omdat het in hooge mate onpraktisch werd geacht. „Hoe zullen — zoo vroeg men o. a. — jachtovertredingen worden geconstateerd of smokkelaars betrapt, wanneer ambtenaren strafbaar worden indien zij een strafbaar feit niet beletten?" Bij deze aanmerkingen werd de uitdrukking „opzettelijk nalaten" voorbij gezien, en het wordt thans ook wel erkend dat ten onrechte aan die aanmerkingen gevolg is gegeven.

Wat daarvan echter ook zij voor het gemeene strafrecht, ten aanzien van militairen is het alleszins wenschelijk, eene dergelijke bepaling in het militair strafwetboek te herstellen. De officier of onderofficier die kan voorkomen dat een misdrijf door een zijner minderen wordt gepleegd, is daartoe steeds [2]) verplicht. Vooral maakt het vèr strekkend belang van tal van militaire misdrijven de algemeene strafbaarstelling van de zoogenaamde negatieve compliciteit wenschelijk, waaronder dan zoowel moet worden verstaan het opzettelijk *toelaten*, dat een mindere een misdrijf pleegt, als het opzettelijk *nalaten* alle ten dienste staande middelen aan te wenden ten einde zulks te beletten.

Maar verder behoort men niet te gaan. Met name moet niet het voorbeeld van Denemarken [3]) gevolgd worden, waar strafbaar is gesteld de meerdere, aan wiens gebrekkig toezicht te wijten is dat een mindere een misdrijf kon plegen. Dezulken moeten niet als misdadigers behandeld, doch disciplinair gestraft of, indien de omstandigheden het vereischen, uit den dienst ontslagen worden.

---

1) Art. 402 Ontw. Staatscomm., art. 395 Reg. Ontw. I; — SMIDT, Swb., III, blz. 58 [2e druk, blz. 59].

2) Niet alleen wanneer hij kommandant eener wacht enz. is (Duitschland § 148). Van den schildwacht behoeft hier evenmin gesproken te worden. Komt hij het consigne, dat hem voorschreef tegen zekere misdrijven te waken, niet na, dan valt hij onder art. 113; — wordt het wenschelijk geacht hem tegen alle misdrijven te doen waken, dat kan dit in het consigne worden opgenomen.

3) § 128.

De uiterste maatregelen van geweld aan te wenden. De hiervóór op bladz. 80 [hiervóór, blz. 228] reeds besproken bevoegdheid van den meerdere, om in sommige, a priori niet limitatief aan te geven gevallen krachtige maatregelen van geweld tegen zijn mindere te nemen (bijvoorbeeld bij feitelijke aanranding, vlucht, oproer, ongehoorzaamheid aan boord, in het gevecht, of in andere gelijksoortige verhoudingen), wordt hier, waar het nemen van die maatregelen strekken moet om het plegen van een misdrijf door den mindere te beletten, tot een plicht verheven. De uitvoerige redactie heeft ten doel zoowel den mindere uitdrukkelijk te herinneren aan het dadelijke gevaar, waaraan hij zich blootstelt door zich onder zoodanige hoogst ernstige omstandigheden aan grove plichtverzaking schuldig te maken, als den meerdere voor oogen te houden, dat hij de uiterste maatregelen van geweld alleen dan heeft aan te wenden, wanneer het belang der zaak dit vordert.

Ad *b*. De niet-aangifte van het voornemen om misdrijf te plegen, strafbaar te stellen ten aanzien van alle misdrijven, waardoor het belang van den dienst of van den staat kan worden geschaad, schijnt wat ver te gaan. Het belang van den dienst kan niet gebaat zijn door het opleggen van een rechtsplicht, die het openbaren eischt van het voornemen tot de geringste overtredingen, zelfs van die, welke krijgstuchtelijk zouden kunnen worden afgedaan. Het niet voorkomen op die wijze van dergelijke vergrijpen zal het belang van den dienst minder schaden dan het voorkomen er van door middel van verplichte verklikking, waaronder de band van vertrouwen en kameraadschap tusschen de militairen ernstig lijden zou. Daarenboven zal de mededeeling aan de overheid van het voornemen van dezen of genen tot een gering vergrijp, dezen veelal niet beletten iets later dat vergrijp toch te plegen; alleen ten aanzien van zware misdrijven kunnen, als men eenmaal met het booze plan bekend is, tegen de volvoering daarvan afdoende maatregelen worden genomen Er bestaat ook geen reden waarom ten opzichte van militairen de plicht tot aangifte van voorgenomen misdrijven zooveel uitgebreider zou moeten zijn dan voor andere ingezetenen; de meer kameraadschappelijke en vooral in tijd van oorlog soms innige verhouding tusschen militairen, welke niet genoeg kan bevorderd worden, schijnt eer voor het tegendeel te pleiten.

Om deze redenen is hier het stelsel van art. 136 van het Wetboek van Strafrecht gevolgd, door de opsomming van eenige artikelen betreffend zware misdrijven.

Volgens het voorgestelde artikel zal de straf zich steeds kunnen regelen naar die, welke ter zake van het opzettelijk toegelaten of niet weerhouden misdrijf of van het niet aan het licht gebracht voorgenomen misdrijf kan worden opgelegd. Daar het niet-beletten van een misdrijf of het niet-aangeven van samenspanning of het voornemen tot het plegen van een misdrijf bezwaarlijk even strafwaardig kan worden geacht als het opzettelijk behulpzaam zijn bij of het opzettelijk gelegenheid, middelen of

inlichtingen verschaffen tot het plegen van een misdrijf (artikel 48 Wetboek van Strafrecht) is het billijk voorgekomen den schuldige in de gevallen van artikel 124 [127 en 128] te straffen met ten hoogste twee derden der op medeplichtigheid gestelde gevangenisstraf.

Van den militair die, wetende dat zijn mindere een strafbaar feit begaan heeft, opzettelijk nalaat daarvan rapport te maken, behoeft in dit artikel niet gesproken te worden. Dit feit valt onder artikel 116.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Art. 124 [127 en 128]. Velen meenden, dat dit artikel veel te ver gaat. De Regeering is blijkbaar van oordeel — bladz. 80 der Memorie van Toelichting [hiervóór, blz. 228], — dat de meerdere reeds aan artikel 40 van het Wetboek van Strafrecht het recht ontleent, zoo noodig den ongehoorzamen mindere neer te schieten of overhoop te steken. Dit werd betwist. Vooreerst wees men er op, dat niet aan overmacht valt te denken, wanneer tegen den meerdere geen geweld wordt gebruikt. Daarenboven bepalen de artikelen 40 en 41 van het Wetboek van Strafrecht er zich toe *straffeloosheid* te waarborgen wegens collisie van plichten. Hier echter wordt den meerdere uitdrukkelijk *geboden* dat hij den mindere in de genoemde gevallen — en dus ook, zoo noodig, bij het tegengaan van onbeduidende misdrijven — *moet* dooden.

Art. 40 van het Wetboek van Strafrecht geeft, naar de meening der Regeering, wel degelijk den meerdere de bevoegdheid om bij overmacht, dit is altoos indien en voor zoover het noodig is en niet alleen indien geweld gebruikt wordt, straffeloos maatregelen van geweld tegen den mindere aan te wenden, des noodig hem neer te schieten of overhoop te steken. De Regeering kan echter toegeven, dat hiermede niet in alle gevallen afdoende is voorzien en dat bij voorbeeld de bevoegdheid van den schildwacht, om desnoods van zijne wapenen gebruik te maken, nader behoort te worden geregeld. Daartoe is echter het Militair Strafwetboek niet de plaats.

Dat een uitdrukkelijk gebod aan den militair om, zoo noodig, maatregelen van geweld aan te wenden, in onze wetgeving niet te vinden is, en dat dit gebod alleen in dit artikel als het ware verscholen ligt, kan niet als een bezwaar tegen het artikel gelden. Immers het is in onze wetgeving regel, dat de geboden of verboden, op welker niet-nakoming straf is gesteld, niet uitdrukkelijk en afzonderlijk zijn geformuleerd, maar dat zij alleen verborgen liggen in het artikel dat de straf stelt. Slechts bij zeer enkele delicten wordt de norm, in den vorm van gebod of verbod, buiten de strafwet gevonden, bijvoorbeeld art. 448 Strafwetboek jct. artt. 29 en 30 Burgerlijk Wetboek. — Zie BINDING, die Normen und ihre Uebertretung.

De redactie kwam zeer gewrongen en onduidelijk voor en bovendien minder juist. Ten opzichte van „hij, die opzettelijk nalaat" zegt het artikel, naar men meende, juist het omgekeerde van hetgeen bedoeld wordt. Men gaf in overweging de redactie van artikel 136 van het Wetboek van Strafrecht te volgen.

> Het valt niet te ontkennen, dat de redactie van het artikel zooals het nu in het ontwerp luidt, eenigszins gewrongen is.
>
> Door splitsing van het artikel, met wijziging der redactie, is aan nagenoeg alle bedenkingen tegen het oude eerste lid te gemoet gekomen.

alinea 1. „Hij, die" zal moeten worden vervangen door „De militair die". Het verdere artikel spreekt van „een mindere" en met „hij die" wordt dus waarschijnlijk een meerdere bedoeld.

„Beletten". Is dat woord ruim genoeg, bijvoorbeeld met het oog op ongehoorzaamheid? Wanneer een soldaat weigert te vuren en de meerdere schiet hem, om een voorbeeld te stellen, neer, dan is er immers geen sprake van beletten van een misdrijf, terwijl toch in gegeven omstandigheden zulk eene daad noodzakelijk kan zijn. Voorts werd in overweging gegeven te lezen „naar vermogen" beletten.

„Zelfs, zoo het belang der zaak het eischt, de uiterste maatregelen van geweld aan te wenden". Blijkens de Memorie van Toelichting zijn deze woorden in het artikel opgenomen om den meerdere voor oogen te houden hoe hij heeft te handelen. Dit behoort hem echter, volgens sommigen, niet in dit wetboek, doch langs anderen weg te worden herinnerd.

De uitdrukking „zoo het belang der zaak het eischt" scheen te zwak. Duidelijk behoort uit te komen, dat slechts in de hoogste noodzakelijkheid tot het uiterste geweld de toevlucht mag worden genomen.

In plaats van „de uiterste maatregelen van geweld aan te wenden" zouden sommigen liever willen lezen „van de wapenen gebruik te maken".

De opsomming van al die verschillende artikelen werd niet doelmatig geacht. Het is niet te verwachten, dat de militair met den inhoud dier bepalingen bekend zal zijn, en het ware dus beter het onderwerp, waarop zij betrekking hebben, in het kort in de wet te vermelden.

Gevraagd werd waarom de artikelen 60 en 61 [**62** en **63**] niet zijn opgenomen.

Art. **105** zouden eenigen, als onnoodig, willen doen vervallen.

„Overheid". Welke overheid wordt hiermede bedoeld? De militaire, de gemeentelijke, de provinciale? Nadere preciseering scheen noodig. De redactie van art. 136 van het Wetboek van Strafrecht verdient de voorkeur.

„Indien het misdrijf is gevolgd". Er waren leden, die meenden, dat met het oog op de militaire verhoudingen, ook eenige straf behoort te worden opgelegd wanneer het misdrijf niet is gevolgd. Dit toch kan het

gevolg zijn van allerlei toevallige omstandigheden. Wellicht ware disciplinaire bestraffing reeds voldoende.

Bij sommige leden ontmoette het bedenking, dat de straf zich zal regelen naar die, welke ter zake van het opzettelijk toegelaten of niet weerhouden misdrijf of van het niet aan het licht gebracht voorgenomen misdrijf kan worden opgelegd. Dat misdrijf toch kan een geheel ander karakter verkrijgen dan zich aanvankelijk liet aanzien. Deze leden gaven daarom de voorkeur aan een vast maximum, gelijk ook in art. 136 is bepaald.

Ook kwam hun de voorgestelde strafmaat te hoog voor, met het oog op de dikwerf aan het rapporteeren van misdrijven verbonden bezwaren, en op de moeilijkheid der beslissing of eene handeling of voorgenomen handeling onder een der genoemde artikelen valt.

Voorts waren er leden, die wezen op het ingewikkelde der strafmaat — ²/₃ van ²/₃ der straf op het toegelaten misdrijf — en die in overweging gaven de helft als maat aan te nemen.

Het oude art. 124 moest aanvangen met „hij die", omdat het, wat het tweede gedeelte daarvan betreft, moest slaan op iederen aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon. Nu het artikel in twee gesplitst is, moet in het eerste gesproken worden van „de militair die", in het tweede van „hij die".

„Beletten" is vermeden.

Aan de opmerkingen, in de drie volgende alinea's vervat, is, naar de Regeering vertrouwt, te gemoet gekomen door het gebruik van de woorden: „de door het belang der zaak *gevorderde* maatregelen van geweld". Daarin ligt opgesloten, dat geweld alleen mag worden aangewend, *indien* en *voorzoover* dit noodzakelijk is.

Het bezwaar tegen de opsomming van artikelen wordt door de Regeering gedeeld. Zij wordt vervangen door eene aanduiding van de misdrijven. Wel is waar dekken deze twee opsommingen elkander niet volkomen; maar wanneer men — gelijk de Regeering — bezwaar heeft tegen de aanvaarding van het stelsel van Mr. Van der Hoeven, die hier wilde spreken van „misdrijven waardoor het belang van den dienst of van den Staat kan worden geschaad", dan zal de keuze òf van de artikelen òf van de misdrijven altoos tot zekere hoogte willekeurig zijn en van toevallige omstandigheden afhangen.

„Overheid". De uitdrukking moet algemeen zijn, omdat zoowel de militaire als de burgerlijke overheid in de gelegenheid kunnen zijn maatregelen te nemen ter voorkoming van het misdrijf. Zie de aanteekeningen bij artt. 65 [67], 70 [72], n°. 2 en 116, eerste lid.

„Indien het misdrijf is gevolgd".

De uitdrukking is, met de geheele redactie van het artikel, overgenomen uit art. 136 Strafwetboek. Volgt het misdrijf niet, dan zal, ook naar het oordeel der Regeering, disciplinaire bestraf-

fing voldoende zijn. In dat geval behoeft daarom te dezer plaatse niet te worden voorzien.

Een vast maximum, gelijk in art. 136 Strafwetboek is bepaald, is niet wenschelijk, omdat de schuld van den verzwijger evenredig is en dus ook de maximumstraf evenredig moet zijn aan de zwaarte van het voorgenomen misdrijf.

De strafmaat, $^2/_3$ van $^2/_3$, is werkelijk nog al ingewikkeld. De Regeering keert daarom terug tot de oorspronkelijk in het artikel gestelde strafpositie. De helft van het op het misdrijf gestelde strafmaximum als strafmaat aan te nemen, gelijk in het Verslag is aanbevolen, is niet mogelijk, omdat de helft van de doodstraf bezwaarlijk te berekenen is.

alinea 2 [**128**]. „het nadeel". Beter is het te lezen de „gevolgen" evenals in art. 136 van het Wetboek van Strafrecht.

Ook werd in overweging gegeven deze bepaling te beperken — zie alinea 2 van laatstgenoemd artikel — tot reeds gepleegde misdrijven, waardoor levensgevaar is ontstaan. Ten aanzien van andere misdrijven zal het moeilijk te beoordeelen zijn op welk tijdstip het nadeel nog kan worden afgewend. Zie omtrent de straf het daarover opgemerkte bij alinea 1.

„het nadeel" sloeg in het oorspronkelijk outwerp terug op „waardoor het belang van den dienst of van den Staat kan worden geschaad". Nu die uitdrukking in het eerste lid niet is overgenomen, kan in het tweede lid, in overeenstemming met art. 136 Strafwetboek, gelezen worden: „de gevolgen".

Beperking tot het geval dat er levensgevaar is ontstaan, is niet raadzaam. Ten gevolge van een gepleegd verraad zou bijv. een oorlogsvaartuig gevaar kunnen loopen zonder slag of stoot den vijand in handen te vallen, welk nadeel is af te wenden wanneer een ander, die met het gepleegde verraad bekend is, daarvan tijdig kennis geeft.

Ontw. 1901. Art. 124 = Art. **127** der wet.

Art. 124*a* = Art. **128** der wet, behoudens dat de aanhef van het tweede lid luidde: „Gelijke straf is toepasselijk op hem die".

Beraadslaging in de Tweede Kamer.

(21 Mei 1902.)

Beraadslaging over art. 124, luidende = art. **127** der wet,

waarop door den heer Hugenholtz c. s. een *amendement* is voorgesteld, strekkende om in den vierden regel te lezen achter het woord „zaak" het woord „onvermijdelijk".

De heer **Hugenholtz** ontvangt het woord tot toelichting van het door hem en vier andere leden voorgestelde amendement en zegt: Mijnheer de Voorzitter!

Art. 124 [**127**] is het eigenlijk noodweerartikel van dit wetsontwerp, het artikel waarin m. i. alleen van noodweer kan worden gesproken. Vroeger hebben wij dit bij de behandeling van een ander artikel onder de oogen gezien. Nu hebben wij hier voorgesteld het woord „onvermijdelijk" toe te voegen, in dezen zin, dat alleen dan het nalaten van het nemen van maatregelen van geweld tot tegengaan van een misdrijf strafbaar zal zijn, wanneer die maatregel onvermijdelijk gevorderd wordt door het belang van de zaak.

Wanneer wij hier te doen hadden met een reglementair voorschrift, behelzende dat men in geval van desertie iemand moest neerschieten, wanneer anders de tucht en de eenheid van den troep niet kon worden bewaard, zou het invoegen van zulk een woord geen zin hebben. Men denke zich het geval dat een aanvoerder van een afdeeling voor den vijand staat en de gelederen in verwarring dreigen te komen, en iemand op dat moment deserteert uit den troep. Dan zou de verantwoordelijke chef moeten beoordeelen, of het belang van de zaak eischt dat die man werde neergeschoten om het op de vlucht slaan van het geheele regiment te beletten ja dan neen. Natuurlijk kon op dat moment de officier niet gaan wikken en wegen, of het belang der zaak dien maatregel al dan niet onvermijdelijk eischt.

Hier hebben wij echter te doen met een strafrechtartikel. Het feit zelf is geschied en nu is de man die verantwoordelijk was voor de eenheid en de krijgstucht, vervolgd en voor den rechter gebracht. Nu kan het geval kalm worden besproken en worden nagegaan of werkelijk op het moment dat de officier naliet den deserteur neer te schieten, het belang van de zaak onvermijdelijk vorderde dat hij dien maatregel nam. Wij wenschen dit woord in te voegen, opdat de militaire rechter wete, dat hij alleen dan wanneer het werkelijk noodzakelijk was den schuldige neer te schieten, en de man heeft toch nagelaten den maatregel te nemen dien het belang der zaak onvermijdelijk vorderde, hem kan straffen als pleger of medeplichtige.

Het invoegen van dit woord „onvermijdelijk" dient alleen als waarschuwing voor den militairen rechter.

De heer **Loeff**, *Minister van Justitie:* De quaestie die het hier geldt, is, als ik mij niet bedrieg, nagenoeg dezelfde als zich bij art. **9** en art. 29 [**31**] heeft voorgedaan. Daar was er sprake van of in de wet zou worden geschreven „eischt" dan wel „gebiedend eischt", hier of zal worden geschreven „gevorderd" dan wel „onvermijdelijk gevorderd".

Wanneer de Kamer zich gelijk blijft, zal zij ook dit amendement behooren te wijzen van de hand.

Uitteraard bestaat tegen een amendement als het onderhavige op zich zelf geen onoverkomelijk bezwaar, evenmin als dit het geval was bij het amendement op de artt. **9** en 29 [**31**]. Maar er ligt toch aan een dergelijk amendement een onjuiste gedachte ten grondslag, omdat het niet voldoende rekening houdt met de werkelijke beteekenis der woorden.

Afwijking van die beteekenis in een gewoon gesprek of in een discussie, desnoods, schaadt niet zoozeer, maar het geval wordt erger wanneer men dit doet in wetstaal. Daar behoort men steeds aan de natuurlijke beteekenis vast te houden.

Staat er immers in deze wet: „onvermijdelijk gevorderd" en in een andere wet enkel: „gevorderd", dan zal men allicht komen tot de conclusie, dat er verschil is tusschen die twee uitdrukkingen en dat „gevorderd" niet zoo nauw luistert, een verkeerd gevolg, dat wordt voorkomen wanneer men zich houdt aan de natuurlijke beteekenis van het woord „vorderen".

Deze natuurlijke beteekenis nu is duidelijk in het licht gesteld in het Verslag, waar wij lezen op bladz. 98 [hiervóór, blz. 375]: „Aan de opmerkingen is te gemoet gekomen door het gebruik van de woorden: „de door het belang der zaak *gevorderde*

maatregelen van geweld". Daarin ligt opgesloten, dat geweld alleen mag worden aangewend, *indien* en *voor zoover* dit *noodzakelijk* is."

Welnu „vorderen" en „gevorderd" zijn, evenals noodzakelijk en noodzakelijkheid, duidelijke, volstrekte begrippen en behoeven in de taal der wet niet te worden versterkt door de bijvoeging van woorden, waarin, wanneer men vasthoudt aan de natuurlijke beteekenis der woorden, geen versterking gelegen is. Zulks kan alleen aanleiding geven tot misverstand.

Het komt mij daarom voor, dat de Kamer wel zal doen dit amendement niet aan te nemen.

De heer **Hugenholtz:** Mijnheer de Voorzitter! Ik beschouw dit artikel als een van de gevaarlijkste van het geheele ontwerp, omdat hier aan een militair de verplichting wordt opgelegd om volgens zijn eigen inzicht op een gegeven moment een misdaad van een ander militair te voorkomen door het aanwenden van een maatregel van geweld, en het nalaten daarvan strafbaar wordt gesteld als de daad zelf.

De Memorie van Toelichting laat ons niet in het onzekere omtrent de bedoeling van dit artikel. Daar wordt genoemd het geval van desertie voor den vijand in het gevecht.

Uitdrukkelijk wordt daar vermeld, dat een man die dreigt op de vlucht te gaan, om zich aan het gevaar te onttrekken, moet worden neergeschoten op dezelfde plek.

Hetzelfde moet geschieden bij oproerige bewegingen, want daar geldt het geval van oorlog.

Ik had nu gehoopt het artikel iets minder gevaarlijk te maken door de indiening van dit amendement.

De indiening beteekent evenwel volstrekt niet, dat ik met het beginsel in het artikel gelegd ook maar eenigszins medega.

Nu evenwel de Minister van Justitie de aanneming van het amendement ontraadt, zou het van mijn standpunt gezien nog gevaarlijker zijn als ik de Kamer verzocht zich door een stemming over deze zaak uit te laten.

Men zou zich later ten onrechte op verwerping daarvan kunnen beroepen en daardoor juist te voorschijn roepen het tegenovergestelde van wat ik wilde bereiken met dit amendement.

Ik heb daarom de eer, ook namens mijn medevoorstellers, dit amendement in te trekken.

De **Voorzitter**: Daar het amendement door de voorstellers is ingetrokken, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De beraadslaging wordt gesloten en *art.* 124 [**127**] zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Wijziging,

voorgesteld door de Regeering in overleg met de Commissie van Voorbereiding, en goedgekeurd bij de tweede lezing van het Ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902).

In artikel **128**, tweede lid, voor „Gelijke straf is toepasselijk op hem die", te lezen: „Met gelijke straf wordt gestraft hij die".

Toelichting. Zie ad art. **61** [hiervóór, blz. 13].

Voorloopig verslag der Eerste Kamer.

Art. **128**, *tweede lid.* „*Met gelijke straf*". Is deze uitdrukking hier wel juist? Waarop slaat zij terug?

Antwoord der Regeering.

Art. **128.** „Met gelijke straf wordt gestraft" slaat terug op „wordt gestraft gelijk de medeplichtige" in den vorigen regel. Het beteekent dus: „Evenzeer wordt gelijk de medeplichtige gestraft".

Art. 129.

De bepalingen van het vorig artikel betreffende het doen van kennisgeving zijn niet van toepassing op hem die door de kennisgeving gevaar voor een strafvervolging zou doen ontstaan voor zich zelven, voor een zijner bloedverwanten of aangehuwden in de rechte linie of in den tweeden of derden graad der zijlinie, voor zijn echtgenoot of gewezen echtgenoot, of voor een ander, bij wiens vervolging hij zich, uit hoofde van zijn ambt of beroep, van het afleggen van getuigenis zou kunnen verschoonen.

I.

In **Ontw. v. d. H.** luidde het artikel:

„De bepalingen van het vorig artikel betreffende het doen van kennisgeving zijn niet van toepassing op hem die door de kennisgeving zich zelven aan strafvervolging zou blootstellen."

De Memorie van Toelichting

bevatte aangaande dit artikel de navolgende opmerking:

„De bepaling van artikel 137 van het Wetboek van Strafrecht betreffende de uitsluiting van de verplichting tot kennisgeving voor hem die daardoor zijne nabestaanden aan vervolging zou blootstellen, moet ten aanzien van het hier bedoelde geval niet gelden. Tegenover de verplichtingen van den militair jegens vaderland en Koning moeten zijne gevoelens voor zijne verwanten zwichten."

In **Ontw. 1892** kreeg de bepaling eene ietwat ruimere strekking. In dat ontwerp luidde het artikel:

„De bepalingen van het vorig artikel betreffende het doen van kennisgeving zijn niet van toepassing op hem die door de kennisgeving zich zelven, een zijner bloedverwanten in de rechte linie of zijn echtgenoot aan strafvervolging zou blootstellen."

De Memorie van Toelichting

bevatte toen aangaande het artikel de navolgende opmerking:

„De bepaling van artikel 137 van het Wetboek van Strafrecht betreffende uitsluiting van de verplichting tot kennisgeving voor hem die daardoor zijne nabestaanden aan vervolging zou blootstellen, moet ten aanzien van het hier bedoelde geval worden beperkt. Tegenover de verplichtingen van een militair jegens vaderland en Koning moeten eigenlijk zijne persoonlijke belangen en zijne gevoelens voor zijne verwanten enz. zwichten. Niettemin, er dient ook rekening te worden gehouden met de kracht der menschelijke natuur, waar het op zelfbehoud en behoud der allernaaste betrekkingen aankomt. Het minst nobele is het geval, dat de revelatie achterwege blijft, omdat men anders zich zelven aan vervolging blootstelt. Toch dient dit wel behouden te worden, omdat dit motief moet geacht worden zóó sterk te werken, dat de gewone menschelijke natuur daarvoor zwicht."

Naar sommiger oordeel was de afwijking van art. 137 Swb. ook nù nog te groot. Voorgesteld werd bijv. de bepaling althans uit te breiden tot den tweeden graad in de zijlinie.

Dergelijke tusschenstelsels kwamen mij echter weinig aanbevelenswaardig voor. In het belang der zaak had ik de bepaling liefst hersteld gezien in den vorm, dien zij in mijn ontwerp had. Bestond daartegen bezwaar, dan achtte ik het het meest rationeel, de bepaling eenvoudig te doen aansluiten aan art. 137 Swb.

En zóó geschiedde.

II.

Ontw. 1897. Art. 125 = Art. 129 der wet.

Memorie van Toelichting.

Dit artikel is geheel geredigeerd als artikel 137 van het Wetboek van Strafrecht. Er bestaat geen reden om in dit opzicht voor militairen van het gemeene recht afwijkende bepalingen vast te stellen.

Art. 130.

Hij die, mondeling of bij geschrifte, een militair opruit tot eenig misdrijf, in dit Wetboek omschreven of door hem te begaan onder een der in artikel 44 van het Wetboek van Strafrecht vermelde omstandigheden, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren.

De schuldige wordt gestraft met gevangenisstraf van ten

hoogste vijftien jaren, indien de opruiing betreft een der misdrijven omschreven in de artikelen 92—101 of 121 van het Wetboek van Strafrecht, desertie of ongehoorzaamheid in tijd van oorlog, of muiterij of militair oproer buiten tijd van oorlog.

De schuldige wordt gestraft met den dood, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren:

1°. indien de opruiing geschiedt in tijd van oorlog en zij betreft een der in artikel 92 of 93 van het Wetboek van Strafrecht omschreven misdrijven, militair verraad, desertie in een der in artikel 84 omschreven gevallen, ongehoorzaamheid in een der in het laatste lid van artikel 98 omschreven gevallen, muiterij, militair oproer of het in artikel 132 omschreven misdrijf;

2°. indien de opruiing geschiedt aan boord van een oorlogsvaartuig zich ergens bevindende waar geen onmiddellijke hulp te verkrijgen is, en zij muiterij of militair oproer betreft.

Met gelijke straffen wordt gestraft hij die een der in dit artikel vermelde geschriften, waarvan hij den inhoud kent, verspreidt, ten toon stelt, aanslaat of ter verspreiding in voorraad heeft.

I.

De wordingsgeschiedenis van dit artikel geeft geen aanleiding tot bizondere mededeelingen, behoudens deze ééne, dat het **Ontw. 1892** het eenige ontwerp is geweest, waarin, in overeenstemming met art. 131 Swb., *openbaarheid* als element voor de opruiing werd geëischt.

Dienaangaande werd het volgende gezegd in de bij dat ontwerp behoorende

Memorie van Toelichting:

„Artikel 131 van het Wetboek van Strafrecht eischt voor de strafbaarheid van dit misdrijf, dat het in het openbaar gepleegd zij. Daar dit in overeenstemming is met het begrip van opruiing, dat niet anders is dan *openbare* aanzetting, is dat vereischte ook hier behouden. Geschiedt de aanzetting niet in het openbaar, dan is zij geene opruiing en daarmede ook niet op ééne lijn te stellen. De private aanzetting kan als strafbaar feit beperkt blijven tot het geval van uitlokking, voorzien in art. 47 n°. 2 van het Wetboek van Strafrecht."

Dit betoog is evenwel in strijd met de bewoordingen van art. 131

Swb.; want indien de openbaarheid reeds vanzelf tot het begrip opruiing behoorde, zou dit vereischte in dat artikel niet uitdrukkelijk vermeld geworden zijn. De in het ontwerp gebrachte wijziging getuigde voorts wel van den wensch der Regeering, om het Militair Strafwetboek ten nauwste aan het gemeene Wetboek van Strafrecht te doen aansluiten; doch zij was tevens in strijd met de eischen van het militair belang. Of is het misschien niet noodig, dat opruiing op een oorlogsvaartuig of in de kazerne (waarop in mijne Memorie van Toelichting gewezen was, zie blz. 383) strafbaar zij? Gelukkig zijn in **Ontw. 1897** de woorden „in het openbaar" weer vervallen.

II.

ONTW. 1897. ART. 126. Hij die, mondeling of bij geschrifte, militairen opruit tot eenig misdrijf, in dit Wetboek omschreven of door hen te begaan enz. = IN DE WET.

Tweede lid. Gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren wordt opgelegd, indien de opruiing enz. = IN DE WET.

Derde lid. De doodstraf kan worden opgelegd:

1°. = IN DE WET.

2°. = IN DE WET.

Vierde lid = IN DE WET, behoudens dat in den voorlaatsten regel de woorden „ter verspreiding" niet voorkwamen.

Memorie van Toelichting.

Opruiing van militairen door hen die aan de militaire rechtsmacht onderworpen zijn, kan de bron worden van misdrijven door welke allerlei hoogstbelangrijke dienstplichten worden geschonden, en moet daarom in dezen titel worden behandeld.

Tegen splitsing van de opruiers naar den meerderen of minderen invloed door hen te oefenen, mogen voor het gemeene recht bezwaren bestaan, en het moge daarom verkieslijk zijn, alle opruiing onder ééne en dezelfde strafbepaling te laten vallen [1]), voor het militair recht is aanvaarding van datzefde beginsel niet wenschelijk, daarentegen terugkeer tot het stelsel van de Staatscommissie en van het eerste Regeeringsontwerp van het Wetboek van Strafrecht noodzakelijk. Gevangenisstraf van slechts vijf jaren ter zake van opruiing van militairen tot koningsmoord, gewelddadige uiteenjaging van een der Kamers van de Staten-Generaal, plundering, verraad, desertie, muiterij, militair oproer of andere staatsgevaarlijke misdrijven zou in vele gevallen belachelijk licht zijn. Men houde immers in het oog, dat naar ons recht de opruiing een eigen, zelfstandig misdrijf

1) SMIDT, Swb., II, blz. 67 en 69 [2e druk, blz. 66 en 68].

is, en dat derhalve daarop eene algemeene strafbepaling moet worden gesteld, geldende zoowel wanneer de opruiing zonder eenig gevolg is gebleven, als voor het geval de opruier zijn oogmerk volkomen heeft bereikt. Is dit laatste bij opruiing tot de zoo even genoemde zware misdrijven geschied, dan kan zij eene revolutie, de demoralisatie van de militaire macht, het mislukken eener krijgsoperatie, het verlies van een plaats, post, leger of vloot, ja onze totale nederlaag in den oorlog ten gevolge hebben.

Hij die tot verraad opruit, is veeltijds nog wèl zoo gevaarlijk als de verrader-zelf: hij is de booze genius, die overal waar hij de kans schoon ziet, ontevredenheid, misnoegen, moedeloosheid, wantrouwen en tuchteloosheid verwekt, om dan, na aldus zijn terrein te hebben toebereid, in ruimen kring verachtelijke en verraderlijke gezindheid te kweeken. Hij is een ware kanker in het leger. Zijne dadelijke verwijdering kan wellicht het eenige middel zijn, om de voortwoekering van het door hem gezaaide kwaad te stuiten. Zoo ooit de doodstraf als noodrecht gerechtvaardigd is, dan voorzeker in dit geval.

Hetzelfde geldt voor hem die een der andere in artikel 126 [**130**], 3e lid, vermelde misdrijven onder de krijgsmacht predikt. Het ontwerp gaat zoo ver, dat het den opruier tot militair oproer in strafbaarheid gelijk stelt met den belhamel.

Maar nog om eene andere reden moeten bijzondere bepalingen tegen de opruiing in het militair strafrecht worden opgenomen. Artikel 131 van het Wetboek van Strafrecht eischt namelijk voor de strafbaarheid van dit misdrijf, dat het in het openbaar gepleegd zij. Welke beteekenis men aan deze uitdrukking ook hechte, hetzij deze dat „het feit wordt waargenomen door personen, wier toevallige tegenwoordigheid mocht worden vermoed" [1]), hetzij deze dat „het feit geschiedt op eene voor ieder toegankelijke plaats, en dus zóó dat ieder aanwezige van de handeling getuige kan zijn, kan zien en hooren wat er gedaan of hardop gesproken wordt" [2]), — in ieder geval mag de strafbaarheid van opruiing van militairen door aan den militairen rechtsdwang onderworpen personen niet van dergelijke omstandigheden afhankelijk zijn. Men denke slechts aan opruiingen in de chambrée of elders in de kazerne, of op een oorlogsvaartuig [3]).

Ook ten aanzien van de verspreiding van opruiende geschriften behoort te worden afgeweken van het stelsel van het Wetboek van Strafrecht. In dat Wetboek is namelijk de straf voor den verspreider altoos geringer dan die voor den vervaardiger van een geschrift van strafbaren aard. Daar echter bij schriftelijke opruiing het gevaar feitelijk pas een aanvang neemt met —, en ontstaat door de verspreiding, gaat het niet aan, den

1) Verslag Tweede Kamer ad art. 131 Swb., SMIDT, Swb., II, blz. 68.
2) Prof. M. DE VRIES in zijne Nota, SMIDT, Swb., III, blz. 320 [2e druk, blz. 360].
3) Vgl. art. 397 Swb. en de Memorie van Toelichting, SMIDT, Swb., III, blz. 186 [2e druk, blz. 143].

verspreider met meer verschooning te behandelen dan den steller van het stuk.

Het groote gevaar, gelegen in de opruiing van militairen vooral tot de hier bedoelde zware misdrijven, heeft er toe geleid, de zoogenaamde „verzwakking van de verspreidingsartikelen" [1]) ook hier niet over te nemen. De militair en, in tijd van oorlog, ook de andere aan de militaire rechtsmacht onderworpen personen, die tot verraad of oproer opruiende geschriften onder de krijgsmacht verspreiden, terwijl zij den inhoud er van kennen, moeten hunne gerechte straf niet kunnen ontgaan door de verdediging, dat zij met het colporteeren van die geschriften belast zijn, en dat zij alzoo, zonder den inhoud te beoordeelen en zonder de bepaalde bedoeling om propaganda te maken, eenvoudig hun bedrijf, als verspreider, hebben uitgeoefend.

Zie ook het slot der aanteekening bij art. 94 [**92** en **93**].

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Alinea 1. Sommige leden gaven de voorkeur aan art. 131 van het Wetboek van Strafrecht en wenschten deze bepaling te doen vervallen.

„Militairen". „Een militair" ware, volgens sommigen, beter.

De verwijzing naar art. 44 van het Wetboek van Strafrecht maakt het artikel onduidelijk.

In het gemeene strafrecht — art. 131 — is opruiing alleen strafbaar wanneer zij in het openbaar geschiedt. Gevraagd werd of er hier voor dat geval niet eene afzonderlijke straf moet worden bedreigd.

> De militaire belangen eischen eene ruimere redactie dan die van art. 131 Strafwetboek.
>
> Tegen de verandering van „militairen" in „een militair" en van „hen" in „hem" bestaat bij de Regeering geen bezwaar.
>
> Hoe de verwijzing naar art. 44 Strafwetboek, met dezelfde woorden als gebezigd zijn in het tweede lid van art. 92 R. O., het artikel onduidelijk kan maken, vermag de Regeering niet in te zien.
>
> Strafverzwaring voor opruiing in het openbaar wordt door de Regeering niet noodig geacht.

alinea 3. Er waren leden die de bepalingen sub 1⁰ en 2⁰ van plaats zouden willen doen verwisselen.

> N⁰. 1 staat voorop, omdat die bepaling de geheele krijgsmacht betreft; n⁰. 2 volgt, als alleen op oorlogsvaartuigen toepasselijk.

2⁰. „onmiddellijke hulp". Zie het aangeteekende bij art. **104**.

> Zie bij art. **104**.

---

1) Vgl. Smidt, Swb., III, blz. 158 [2e druk, blz. 166].

alinea 4. „Waarvan hij den inhoud kent." De vraag werd gedaan of vereischt wordt, dat de schuldige den inhoud ook begrepen heeft. Met den minderen militair zal dit laatste dikwerf niet het geval zijn.

„In voorraad heeft". In het Wetboek van Strafrecht is sprake van „ter verspreiding in voorraad heeft" (zie bijv. art. 240). Sommigen achtten die bijvoeging ook hier noodzakelijk, doch anderen bestreden die meening, met het oog op het groote gevaar dat het bezit van opruiende geschriften in eene kazerne kan veroorzaken.

De straffen voor de verspreiders zijn zeer zwaar. In het Strafwetboek worden de verspreiders altijd minder zwaar gestraft dan de vervaardigers. Sommige leden betwijfelden of hetgeen in de Memorie van Toelichting ter motiveering van de afwijking van dien regel wordt aangevoerd, wel afdoende is.

Andere leden achtten de voorgestelde regeling juist.

Hij, die de woorden van een geschrift wel gelezen heeft, maar hunne strekking niet begrijpt, kent den inhoud van het geschrift niet. De uitdrukking „waarvan hij den inhoud kent", overgenomen uit art. 240 Strafwetboek, heeft, voor zoover bekend, bij de toepassing van dat artikel tot geene moeielijkheden aanleiding gegeven.

De woorden „ter verspreiding" zijn in het artikel weggelaten, omdat de wil tot verspreiding meestal niet zal te bewijzen zijn, terwijl het in voorraad hebben reeds strafbaar moet wezen wegens de gemakkelijkheid van verspreiding in eene kazerne of aan boord, waardoor het gevaar daar zooveel grooter is dan in de burgermaatschappij.

Ten aanzien van de regeling der straf moet de Regeering volharden bij het in de Memorie van Toelichting aangevoerde, tegen hetwelk in het Verslag geene argumenten zijn aangevoerd.

Ontw. 1901. Art. 126 = Art. 126 Ontw. 1897, behoudens dat „militairen" in den eersten, en „hen" in den tweeden regel veranderd zijn in „een militair" en „hem".

Wijzigingen,

voorgesteld door de Regeering in overleg met de Commissie van Voorbereiding, en goedgekeurd bij de tweede lezing van het Ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902).

a. In artikel **130**, tweede lid, voor „Gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren wordt opgelegd", te lezen: „De schuldige wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren".

Toelichting. Zie ad art. **73** [hiervóór, blz. 108].

b. Den aanhef van het derde lid van artikel **130**, te lezen: „De schul-

dige wordt gestraft met den dood, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren".

Toelichting. Zie ad art. **62** en **73** [hiervóór, blz. 24 en 108].

c. **In den laatsten regel van artikel 130 voor „in voorraad heeft", te lezen: „ter verspreiding in voorraad heeft".**

Toelichting. **Deze redactie is in overeenstemming met die van art. 93.**

Beraadslaging in de Tweede Kamer.

(10 Juni 1902.)

De heer **Loeff**, *Minister van Justitie:* [Zie het begin dezer rede in Deel I, blz. 47].

In het ontwerp-Wetboek van Militair Strafrecht verdient alleen afzonderlijke vermelding de wijziging en aanvulling van art. **130**, laatste lid, en art. **131**, eerste lid.

In die artikelen wordt, in plaats van „in voorraad heeft" voorgesteld te lezen: „ter verspreiding in voorraad heeft".

Deze aanvulling houdt verband met die, tijdens de beraadslagingen aangebracht in art. **93**, alwaar eveneens de oorspronkelijke uitdrukking „in voorraad heeft", ten gevolge van een door de Regeering overgenomen amendement van den heer de Waal Malefijt, is geworden: „ter verspreiding in voorraad heeft".

Bij die overneming is destijds door de Regeering te kennen gegeven, dat dezelfde wijziging nu ook zou behooren te worden aangebracht in de tegenwoordige artt. **130** en **131**. De voorgestelde aanvulling is dus niet anders dan het gevolg van een overgenomen amendement en de inlossing eener gedane toezegging.

[Zie het vervolg dezer rede in Deel III, bij art. **17** Kr.]

Art. 131.

Hij die door een sein, teeken, voorstelling, toespraak, lied, geschrift of afbeelding de tucht onder de krijgsmacht tracht te ondermijnen, of die, met de strekking van het geschrift of de afbeelding bekend, zoodanig stuk verspreidt, ten toon stelt, aanslaat of ter verspreiding in voorraad heeft, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren.

(*Kan krachtens art. 2, n°. 2,* a, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

Indien het feit is gepleegd in tijd van oorlog, wordt de schuldige gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren.

Met gelijke straffen wordt gestraft hij die het wapen van Nederland, van den Koning, van een lid van het Koninklijk Huis of van den Regent, de Nederlandsche vlag of wimpel of een regimentsvaandel of regimentsstandaard beschimpt.

(Derde lid. — *Kan krachtens art. 2, n°. 2,* a, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

I.

Ontw. v. d. H. I. „Art. 129. Hij die door een voorstelling, toespraak, lied, geschrift of afbeelding betreffende een staatsbelang of eene dienstaangelegenheid ontevredenheid onder de krijgsmacht tracht op te wekken, of die, met de strekking van zoodanig stuk bekend, het verspreidt, ten toon stelt, aanslaat of ter verspreiding in voorraad heeft, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren.

„Indien het feit is gepleegd in tijd van oorlog, wordt gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren opgelegd."

Verslag van de Militaire Commissie.

„De Commissie was met de opname van dit artikel in het Ontwerp ten zeerste ingenomen. In den laatsten tijd hebben zich enkele op zich zelve staande feiten, waarop dit artikel straf stelt, voorgedaan, zonder dat men, bij het ontbreken van strafbepalingen, tot strenge maatregelen zijn toevlucht kon nemen.

„Welke gevoelens men ook zij toegedaan omtrent de vrijheid van spreken en schrijven, alle goedgezinden zullen het wel daarover eens zijn, dat die vrijheid niet mag misbruikt worden, om tuchteloosheid of ontevredenheid onder de krijgsmacht op te wekken. Waar dergelijke hoedanigheden deel zijn geworden van eene krijgsmacht, daar is zij geen waarborg meer voor de handhaving van rust en orde, daar draagt zij de kiem der ontbinding in zich, daar is een ruim pad gebaand tot den weg naar de anarchie.

„Art. 129 [131] bepaalt zich evenwel alleen tot het tekeergaan van die feiten in het lichaam van de krijgsmacht zelf. Het is, uit den aard der zaak, slechts van toepassing op alle aan de militaire rechtsmacht onderworpen personen. Het gevaar dreigt intusschen ook en niet het minst van buiten. Met het oog daarop meende de Commissie met bescheidenheid, doch met gepasten aandrang, in overweging te moeten geven, in het Wetboek van Strafrecht eene bepaling op te nemen, waarin op diezelfde feiten, door burgers ten opzichte der krijgsmacht gepleegd, evenzeer straf wordt gesteld."

Ontw. v. d. H. II. „Art. 137. Hij die door voorstelling, toespraak, lied, geschrift, of afbeelding betreffende een staatsbelang of eene dienstaangelegenheid tuchteloosheid of ontevredenheid onder de krijgsmacht tracht op te wekken, of die, met de strekking van zoodanig stuk bekend, het verspreidt, ten toon stelt, aanslaat of in voorraad heeft," enz. = Ontw. v. d. H. I.

Ontw. 1892. „ART. 128. Hij die door voorstelling, toespraak, lied, geschrift of afbeelding aanleiding geeft tot het opwekken of bevorderen van tuchteloosheid onder de krijgsmacht, of die, met de strekking van het geschrift of de afbeelding bekend, zoodanig stuk verspreidt, ten toon stelt, aanslaat of in voorraad heeft, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren.

„Indien het feit is gepleegd in tijd van oorlog, wordt gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren opgelegd."

Dat bij deze redactie-verandering de woorden „betreffende een staatsbelang of eene dienstaangelegenheid" wegvielen, verdient toejuiching. Die woorden beperkten de bepaling noodeloos en het woord „staatsbelang" kon tot misverstand leiden. De wijziging van „tuchteloosheid tracht op te wekken" in: „aanleiding geeft tot het opwekken of bevorderen van tuchteloosheid" was echter het tegendeel van eene verbetering. Met die redactie immers zou het artikel alleen dàn toepaslijk zijn, als de dader aanleiding gaf, dat een ander persoon tuchteloosheid opwekte of bevorderde. Zóó geredigeerd, zou het artikel wel bijna nimmer toepassing kunnen hebben. Terecht herstelde ONTW. 1897 dus in dit opzicht de redactie van ONTW. V. D. H.

De invoeging van „sein of teeken" geschiedde naar aanleiding van middelerwijl plaats gehad hebbende voorvallen, naar ik meen mij te herinneren, te Amsterdam en te Helder.

Over de in dit artikel gebezigde uitdrukking „tracht" zie mijne aanteekeningen hiervóór, blz. 3 v. en 78 v.

II.

ONTW. 1897. ART. 127. Hij die door een sein of teeken of door een voorstelling, toespraak, lied, geschrift of afbeelding tuchteloosheid onder de krijgsmacht tracht op te wekken, of die, met de strekking van het geschrift of de afbeelding bekend, zoodanig stuk verspreidt, ten toon stelt, aanslaat of in voorraad heeft, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren.

Indien het feit is gepleegd in tijd van oorlog, wordt gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren opgelegd.

Memorie van Toelichting.

Betwist is de vraag, of alleen de rechtstreeksche, dan wel ook de indirecte opruiing strafbaar is. Al moge de jurisprudentie deze vraag naar Nederlandsch recht in laatstgemelden zin beantwoorden, dan zal toch buiten het gebied der opruiing blijven vallen de handeling van hem, die door een sein of teeken of door voorstelling, woord of geschrift wel

in het algemeen een geest van tuchteloosheid tracht te kweeken, doch die daarbij niet, althans nòg niet, het doen plegen van bepaalde misdrijven op het oog heeft. Hem is 't vooreerst alleen te doen om voorbereiding van het terrein door opwinding òf aanwakkering van hartstochten; hij verwacht, dat uit den gekweekten en eenmaal gewekten slechten geest het verzet of het verraad zich wel spontaan zal ontwikkelen, of dat hij later met grooter kans van welslagen tot opruiing zàl kunnen overgaan. Eene afzonderlijke strafbepaling tegen deze voor de militaire tucht gevaarlijke stokebranden is derhalve noodzakelijk.

Sein of teeken b. v. het hijschen eener vlag.

Voorstelling, bijv. zoogenaamde tableaux-vivants of tooneelvoorstellingen.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Sommige leden waren van oordeel, dat dit artikel naast het vorige overbodig is.

„Voorstelling, toespraak" enz. Eene opsomming der verschillende middelen is allicht onvolledig. Beter ware het een paar algemeene uitdrukkingen te bezigen, die alles omvatten.

„Tuchteloosheid". Deze uitdrukking is te onbepaald. Ware het niet beter te spreken van „tracht de tucht te ondermijnen"?

Zou in dit of in een afzonderlijk artikel ook niet strafbaar behooren te worden gesteld het beschimpen van vlag, vaandel of standaard?

> Dit artikel, handelende over een geheel ander feit dan art. 126 [130], kan daarom naast het vorige niet overbodig zijn.
>
> Waren er in het Verslag een paar algemeene uitdrukkingen aangegeven, die alles omvatten, dan zou de Regeering ze gaarne hebben overgenomen.
>
> Tegen verandering van „tuchteloosheid op te wekken" in „de tucht te ondermijnen" bestaat geen bezwaar.
>
> Ter voldoening aan het verlangen, dat ook het beschimpen van de vlag enz. worde strafbaar gesteld, is een nieuw lid aan het artikel toegevoegd.

Ontw. 1901. Art. 127. Hij die door een sein of teeken of door een voorstelling, toespraak, lied, geschrift of afbeelding de tucht onder de krijgsmacht tracht te ondermijnen, of die, met de strekking van het geschrift of de afbeelding bekend, zoodanig stuk verspreidt, ten toon stelt, aanslaat of in voorraad heeft, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren.

Indien het feit is gepleegd in tijd van oorlog, wordt gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren opgelegd.

Met gelijke straffen wordt gestraft hij die het wapen van Nederland,

van het koninklijk Huis of van den Regent, de Nederlandsche vlag of wimpel of een regimentsvaandel of -standaard beschimpt.

Amendement van den heer Hugenholtz e. a., ingezonden 24 April 1902.

Te doen vervallen het laatste lid.

Regeeringsnota van wijzigingen van 10 Mei 1902.

In het laatste lid wordt in den tweeden regel tusschen de woorden „van" en „het" ingevoegd: „den Koning, van een lid van".

Toelichting. Aanvulling in den aangegeven zin is noodig.

Beraadslaging in de Tweede Kamer.
(21 Mei 1902.)

Beraadslaging over art. 127, luidende = art. **131** der wet, behoudens dat in het eerste lid de woorden „ter verspreiding" vóór „in voorraad heeft" ontbraken, welke wijziging bij de tweede lezing van het ontwerp (10 Juni 1902) is goedgekeurd (zie hiervóór, blz. 386),

en over het door den heer Hugenholtz e. a. voorgestelde *amendement*, strekkende om te doen vervallen het laatste lid.

De heer **Schaper** ontvangt het woord tot toelichting van het amendement en zegt: Als zooveel andere artikelen, is dit artikel ook een blijk van het besef, dat er schijnt te heerschen in Regeerings- en militaire kringen, dat de militaire zoogenaamde krijgstucht een teer plantje is. Met zeer draconische strafbepalingen wordt gewaakt tegen ondermijning daarvan. Het geheele artikel is ons onsympathiek, maar vooral het laatste lid, want daar slaat de zucht tot onderhouding der krijgstucht over in het belachelijke. Volgens deze alinea wordt met drie à tien jaren gestraft hij „die het wapen van Nederland, van den Koning, van een lid van het Koninklijk Huis of van den Regent, de Nederlandsche vlag of wimpel of een regiments-vaandel of -standaard beschimpt".

Wat een vreeselijke misdaad, het beschimpen van een lap, een wimpel of een ander stuk katoen, dat de kleuren van het Oranjehuis of iets dergelijks draagt, en van het wapen van Nederland en het Koninklijk Huis! Er moest nog bij komen, dat men de militairen ook gelastte, het Koninklijk wapen boven de deur van een hofleverancier, een koekbakker bijv., te salueeren. Volgens dat laatste lid zal nu een militair strafbaar zijn, wanneer hij over een dergelijk wapen een grapje maakt.

Is dat niet belachelijk, en moet niet zwak staan een zaak, die met dergelijke strafbepaling moet beschermd worden?

Wat het regimentsvaandel betreft, meer en meer wint de meening veld dat in oorlogstijd dergelijk vaandel onbruikbaar is; ja een buitenlandsch strateeg heeft verklaard, dat het meevoeren daarvan door een vaandel-compagnie of een bataljon onnoodig beslag legt op een aantal soldaten en de krijgsoperatiën belemmert. In Afrika wordt geen enkel vaandel gebruikt, ook niet door de Engelschen; men heeft het in de zilverkast geborgen. Zoo'n stuk hoort meer thuis op de parade, doch in den oorlog, vooral met de verspreide gevechtslinie, heeft men er niets aan.

Om die redenen, en vooral omdat het belachelijk is tegenover een milicien, die in ons land daarover in den regel nuchter oordeelt, dergelijke draconische strafbepalingen te maken, hoop ik dat de Kamer ons amendement zal aannemen, zoodat

zij zich niet medeplichtig maakt aan dergelijke opvoering van de zoogenaamde krijgstucht.

De heer **Bergansius**, *Minister van Oorlog:* Ik zal geen lang betoog houden tot wederlegging van den geachten spreker uit Appingedam. Hij, gewezen soldaat, heeft gesproken over het vaandel als over een lap. Als hij had willen bewijzen, dat hij gedurende zijn diensttijd niet het minste greintje militair gevoel heeft opgedaan, dan zou hij dit niet beter hebben kunnen doen.

Ik zou vele voorbeelden kunnen aanhalen om te betoogen wat het vaandel is; het is het symbool van het vaderland, waar ook het regiment zich bevindt. De generaal baron Joachim Ambert in zijn werk, getiteld „Soldat", noemde het vaandel: „de klok, onder welks schaduw het regiment leeft, overwint of sterft"; het is het vereenigingspunt waaronder het regiment ten strijde gaat en waaronder het de overwinning kan behalen.

Om te toonen wat een soldaat voor het vaandel kan gevoelen, zal ik één voorbeeld aanhalen.

In den slag bij Gravelotte stond een regiment in reserve, en onder het hevigste vuur moest het blijven staan, omdat het geen bevelen kreeg om op te rukken. De eene vaandeldrager voor, de andere na werd gedood en toch ontbrak het niet aan vrijwilligers om het weder te dragen, totdat de beurt kwam aan een der oudste onderofficieren, een die nooit had gedacht de eer te zullen hebben het vaandel aan te raken. Hij kwam er gelukkig af. Het regiment kwam later in Metz terug en het is aandoenlijk bij Daudet te lezen hoe die grijze onderofficier, op eenmaal als vaandeldrager sous-lieutenant geworden, elken dag de woning van den regimentscommandant voorbijging om een saluut aan dat vaandel te brengen, totdat het oogenblik kwam, waarop het moest worden overgeleverd aan de Pruissen. Wat gebeurde er toen! De man viel dadelijk na het overrijken, door een zenuwaandoening getroffen, dood neer. Dat bewijst, wat een goed soldaat voor het vaandel gevoelt.

De heer Schaper zal dat wel weder onzin vinden, maar of de sociaal-democraten ook zoo denken over den rooden lap, waaronder zij opgaan, laat ik in het midden. Het is geen malligheid en geen dwaasheid. Ik zou voorbeelden te over uit onze geschiedenis kunnen aanhalen om te bewijzen, wat er reeds in de overoude tijden voor de vlag en het vaandel werd gedaan. Wij behoeven slechts te denken aan Jan Haring, aan Holbein en ook aan Israël Robert, den matroos, die, nadat de vlaggelijn van de groote vlag op de Citadel van Antwerpen was stuk geschoten zich niet ontzag onder hevig vuur tegen den stok op te klimmen en een nieuwe lijn te scheren en zoo de vlag weder in top bracht.

Dat was een daad waartoe moed noodig was.

Nu zal de geachte afgevaardigde wel weer zeggen, dat het niets beteekent, maar ik weet van een ooggetuige, van mijn vader, welk een indruk die moedige daad maakte, hoe gunstig zij op allen werkte.

Wanneer de geachte afgevaardigde smalend spreekt over de eer die vaandel, standaard of vlag wordt bewezen, dan weet ik zeer goed, dat de sociaal-democraten de militaire eerbewijzen onzinnig noemen, maar ook hier sta ik ver van hen. Een generaal, de hoogste in rang in het leger, maakt halt en front voor de Koningin, voor de leden van het Koninklijk Huis, voor iedere militaire begrafenis, van welken rang of stand de overledene ook zij; en verder maakt hij ook halt en front voor het vaandel en nu zou ik den geachten afgevaardigde willen vragen, of hij zou willen toelaten, dat bijv. een soldaat naar dat vaandel slijk werpt, terwijl een generaal front maakt en dat vaandel salueert.

De geachte afgevaardigde heeft voorts gewezen op het Koninklijk wapen bij een koekbakker, maar tegen de beschimping daarvan behoeft dit artikel in het algemeen

niet te waken, wel wordt het strafbaar wanneer onder bepaalde omstandigheden bijv. zoo'n wapen werd afgerukt, vertrapt of beschimpt met de blijkbare bedoeling daardoor de persoon, wiens wapen het is, te beleedigen of blijk van minachting te geven.

Nu is het intusschen de vraag, of al die feiten altijd gestraft moeten worden met gevangenisstraf, zooals uit dat artikel zou volgen. Ik moet hierbij aanteekenen, dat het laatste lid door de vorige Regeering aan het artikel is toegevoegd, naar aanleiding van een opmerking, die in de afdeelingen was gemaakt, zonder dat die vraag toen schijnt overwogen te zijn, iets wat thans door ons is gedaan, met het gevolg dat zij ontkennend is beantwoord.

Bedrieg ik mij niet, dan heeft de geachte afgevaardigde ook een amendement voorgesteld om dat artikel in zijn geheel op te nemen in 2°. van artikel **2** der Krijgstuchtwet. Of wij zoo ver zullen gaan, laat ik in het midden, maar ik wil mededeelen, dat er reeds een Nota is ingediend, volgens welke het laatste lid van art. 127 [**131**] wel onder de Tuchtwet komt.

Ik vertrouw, dat de Kamer het zal kunnen begrijpen, dat ik als militair nog veel voor het vaandel en de vlag gevoel en ik hoop, dat zij het amendement niet zal aannemen.

De heer **de Savornin Lohman**, *voorzitter van de Commissie van Voorbereiding*, ontvangt het woord om, namens deze, haar gevoelen over de regeeringswijziging en het amendement van den heer Hugenholtz c. s. mede te deelen, en zegt: Mijnheer de Voorzitter! De geheele Commissie kan zich vereenigen met de tegenwoordige redactie van het artikel, maar niet met het amendement van den heer Hugenholtz c. s.

De heer **Schaper**: Het zal het soldatenhart van den Minister goed gedaan hebben, dat ik hem de gelegenheid heb verschaft om eens over zijn vaandelvereering aan de Regeeringstafel uit te pakken. Maar zonderling klonk het mij toch, kort daarop den Minister te hooren verklaren: wij hebben dit gedeelte van het arikel niet voorgesteld, het is op het verlangen der Commissie van Voorbereiding in het ontwerp opgenomen.

Ik vraag, hoe komt de geestdrift van den Minister over dit artikel dan in den laatsten tijd zoo voor den dag? Dat is toch niet van ouden datum; ik zou dus zeggen dat die geestdrift tamelijk frisch is. Indien de Kamer er mede gekomen is en noch de Regeering, noch de Regeerings-commissaris van oordeel was, dat een dergelijk voorstel gewenscht was, waarom is men dan zoo verontwaardigd wanneer men voorstelt om het er weder uit te nemen? Ik weet wel dat de Minister zeggen zal: om de gronden waarop gij het voorstelt. En daarom wil ik er nog een enkel woord over zeggen.

De Minister zeide, hetgeen de heer Schaper zegt, bewijst wel dat hij geen goed soldaat is geweest. Zeker, Mijnheer de Voorzitter, in dat opzicht ben ik zeker geen goed soldaat geweest. Maar meent men dat bij de Nederlandsche jongelingen die vaandelvereering zoo inslaat? Met dergelijke strafbepalingen en kunstmatige vereeringen werkt men in de hand het parodieeren van zulke dingen. Het is juist in het militaire de „poppenkasterij", die zulke bepalingen omvat.

Indertijd was er een vers van den kapitein Meys, waarin voorkomt:

„Wij houden 't vaandel heilig,
Wij zwoeren 't plechtig trouw,
't Is in ons midden veilig,
Wee hem die 't schenden zou."

Maar ik stel er prijs op te zeggen, dat ik met een goed deel van de compagnie in den Haag gezongen heb de volgende welgeslaagde parodie:

„Wat flarden noemt men heilig?
Onnoozel bijgeloof!
Of is men daarmeê veilig
Voor smaad en hoon en roof?
De vaan van recht voor allen
Als burgers van den Staat,
Dáár willen wij voor vallen,
Als Nederlandsch soldaat!"

Zeker, ik kan begrijpen dat de Kamer dit hoorende zenuwachtig wordt en zenuwachtig begint te lachen . . . . .

De heer **Heemskerk**: Wij lachen u uit!

De heer **Schaper**: De heer Heemskerk zegt, geloof ik, dat hij mij uitlacht. Ik, Mijnheer de Voorzitter, lach hem in den regel niet zoo luide uit als hij spreekt; maar bij mij komt ook wel eens een dergelijke lachlust op, wanneer hij aan het oreeren is. Ik betwist hem echter het recht om mij uit te lachen, de zaak is te ernstig. Wij eeren dat roode vaandel, maar wij begaan niet de zotheid van tegen de menschen te zeggen: als gij dien lap beleedigt, moet gij ons leger verlaten. Dergelijke vaandelvereering is totaal niet noodig.

De Minister hing eenige roerende tafereelen op over daden van mannen, die zich voor het vaandel dood gestreden hebben. Hij zeide, meen ik, dat sommigen er zelfs een zenuwberoerte van gekregen hebben. Maar dat is juist een reden om die vaandelvereering te bestrijden. Wat wordt er gewonnen met die vaandelverdediging? Is ooit door de verdediging van het vaandel een duim gronds van het vaderland, ja zelfs ooit een bloempot met vaderlandschen modder gewonnen? Neen, het beteekent dan ook niets.

En gaat het dan aan een milicien, die iets bespottelijks zegt over het vaandel, te straffen, zelf met gevangenisstraf?

Ik meende de quaestie, of deze feiten ook disciplinair moeten kunnen berecht worden, eerst te kunnen laten rusten tot de behandeling van de Tuchtwet, waar zij onder de krijgstuchtelijke maatregelen kan opgenomen worden; maar de Regeering wil dat, naar het nu blijkt, niet, alleen het laatste lid; en het is te vreezen dat ons voorstel op art. 2 door de nog al volgzame Kamer die wij hebben, niet zal aangenomen worden.

Dit is een reden te meer om tegen het andere gedeelte van het artikel te strijden, maar deze bepaling is draconisch op zich zelf, vooral daar gevangenisstraf in ieder geval mede bedreigd is.

Hetzelfde geldt voor een Rijkswapen. Wanneer iemand het wapen boven een koekbakkerswinkel beschadigt, zal hij tóch reeds strafbaar zijn wegens straatschenderij of beschadiging van een anders eigendom, en de winkelier zal hem aanklagen.

Waarom die bijzondere sympathie voor het Rijkswapen of dat van het Koninklijk Huis? Ik kan daarvoor geen motief vinden en zie dus niet in waarom wij het laatste lid van dit artikel zouden behouden.

Wanneer men eerbied voor een vaandel en dergelijke dingen opdringt, met bedreiging van gevangenisstraf, is het geen zuivere eerbied en bereikt men toch zijn doel niet.

De heer **Heemskerk**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wensch reden te geven voor mijn interruptie van zooeven.

Ik zou mij wel gewacht hebben dergelijke interruptie te doen, indien het gold de appreciatie van beginselen door een lid dezer Vergadering verdedigd. Ook heb ik niets tegen den geachten afgevaardigde persoonlijk bedoeld. Maar — de geachte afgevaardigde houde mij deze opmerking ten goede — hij was bezig den eerbied te parodieeren voor een vaandel, welke parodie uitliep op een vereering van zijn eigen vaandel. Toen dit geconstateerd was, werd er natuurlijk gelachen, welk lachen de geachte spreker qualificeerde als: zenuwachtig lachen. Toch was het alleen het constateeren van de zaak: dat dergelijke beschouwingen van den geachten spreker, die wij hier van tijd tot tijd vernemen, ten slotte geen waarde hebben.

De geachte afgevaardigde wil niet dat men het vaandel eert, maar betuigt zijnerzijds van de vereering van een ander vaandel; hij wil dus niet dat men in het geheel geen vaandel zal eeren, want zooals hij zelf zeide, dat is een symbool, en zijn eigen vaandel wil hij wel eeren.

Zoo gaat het met alle regeeringen; alle eischen dat haar symbool zal geëerd worden.

In Frankrijk heeft men de volkssouvereiniteit; en wanneer de President met zijn bureau zich naar de zitting der Chambre des Députés begeeft, wordt er geroepen: „la présidence", presenteeren de militairen het geweer, en wordt er geëischt dat allen den hoed afnemen. Zoo wordt door ieder bestuur in ieder land altijd gevorderd dat men het vaandel eert. Zoo eeren ook de socialisten het vaandel van Recht voor allen.

De geachte afgevaardigde houde mij dus ten goede als ik zeg dat hetgeen de geachte afgevaardigde beweerd heeft, geen waarde heeft. Hij wil van Regeering en meerderheid der Kamer dat zij hun beginselen verzaken, terwijl hij zelf doet hetgeen hij hun verwijt; dit is geen serieus debatteeren, maar meten met twee maten.

Tegen deze wijze van argumenteeren, en daartegen alleen, heb ik mij gericht.

De heer **Schaper**: Eerst had ik gedacht dat de heer Heemskerk was opgestaan om de woorden tot mij gesproken: „ik lach u uit", in te trekken. Hij heeft dit niet gedaan. Ik stel er ook geen prijs op; maar ik zal den heer Heemskerk dan ook blijven beschouwen voor wat hij is *).

Wat de vaandelvereering betreft, herhaal ik, dat het hier alleen aankomt op de gedwongen vereering door straf te bepalen, die ik afkeur. Voor alle andere vaandels is de vereering geheel vrij en worden er geen dreigementen gebruikt voor hen, die aan die vereering niet mede doen. En dat is door den heer Heemskerk niet bestreden.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het *amendement* van den heer Hugenholtz c.s. wordt in stemming gebracht en met 59 tegen 6 stemmen verworpen.

Art. 127 [**131**] wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

---

*) [In de vergadering van 27 Mei 1902, toen een ander wetsontwerp aan de orde was, sprak de heer **Heemskerk** o. a. het navolgende:

„Ik heb bij deze gelegenheid even een schuld af te doen. Onlangs in de zitting van verleden Woensdag heb ik mij bij een verschil van gevoelen met den geachten afgevaardigde uit Appingedam, den heer Schaper, een interruptie laten ontvallen, die eenigszins over de grenzen van het parlementaire heenging en waardoor ik tegen mijn bedoeling dien geachten afgevaardigde persoonlijk onaangenaam ben geweest. Ik heb den geachten afgevaardigde den volgenden dag daarover mijn leedwezen betuigd en ik stel er prijs op dit hier nogmaals te herhalen. Doch dit doet immers aan ons verschil in gevoelen niet af." — Handelingen der Staten-Generaal. — 1901—1902. — II, blz. 1438.]

Wijzigingen,

voorgesteld door de Regeering in overleg met de Commissie van Voorbereiding, en goedgekeurd bij de tweede lezing van het Ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902).

a.) In artikel **131**, eerste lid, voor „in voorraad heeft", te lezen: „ter verspreiding in voorraad heeft."

Toelichting. Zie ad art. **130** [hiervóór, blz. 386. — Zie ook *Beraadslaging in de Tweede Kamer*, aldaar].

b.) In artikel **131**, tweede lid, voor „wordt gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren opgelegd", te lezen: „wordt de schuldige gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren".

Toelichting. Zie ad art. **73** [hiervóór, blz. 108].

c.) In artikel **131**, derde lid, voor „-standaard", te lezen: „regimentsstandaard."

Toelichting. Deze redactie is juister.

Art. 132.

Met den dood, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren worden gestraft de tot eene op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht behoorende militairen die met vereenigde krachten hetzij geweld tegen een of meer personen plegen, hetzij opzettelijk en wederrechtelijk eenig goed dat geheel of ten deele aan een ander toebehoort, vernielen, beschadigen, onbruikbaar maken of wegmaken, en bij het plegen van het feit misbruik maken of dreigen te maken van macht, gelegenheid of middel, hun als militair geschonken.

Met gelijke straf worden gestraft de aan de militaire rechtsmacht onderworpen personen, bij eene op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht in dienstbetrekking zijnde of haar met toestemming van de militaire overheid vergezellende of volgende, die gelijke handelingen plegen en daarbij misbruik maken of dreigen te maken van macht, gelegenheid of middel, hun door hunne betrekking tot de krijgsmacht geschonken.

Art. 81 van het Wetboek van Strafrecht blijft buiten toepassing.

I.

Verslag der Militaire Commissie.

Bij de subcommissie van de Zeemacht was de vraag gerezen of het op dezelfde gronden als voor de zoogenaamde plundering (zie Memorie van

Toelichting bladz. 103 op art. 132 [hierna onder art. 136]) niet noodzakelijk is, de brandstichting, gepleegd door een militair, behoorende tot eene op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht in het Ontwerp strafbaar te stellen. Zie Beaujon, Proeve, art. 78 en bladz. 51.

Zij achtte de straf zwaar genoeg in de gevallen van art. 157 van het Wetboek van Strafrecht, maar niet wanneer het feit in de strafbepaling van art. 350 of art. 352 van dat Wetboek valt.

De subcommissie van de Landmacht had, naar aanleiding van de toelichting op art. 132 [136] de navolgende opmerking gemaakt.

„De Memorie van Toelichting spreekt van het waken tegen de zoogenaamde plundering in tijd van oorlog. Het artikel spreekt echter slechts van diefstal. Uit een militair oogpunt achtte die commissie het gestelde in de Memorie van Toelichting juister en zou zij het bepaalde bij dit artikel (art. 132 [136]) wenschen uitgebreid te zien met de feiten, genoemd in art. 141 van het Wetboek van Strafrecht: met vereenigde krachten geweld plegen tegen personen en goederen.

„„Tegen geweldenarijen zijn geene bijzondere strafbepalingen in het Militair Strafwetboek noodig"" — zoo zegt de Memorie van Toelichting; doch in verband met de voorgaande alinea dier memorie zou men kunnen vragen of het dan minder noodig is, den eerbied te handhaven voor de wetten, die lijf en leven, dan voor die, welke de eigendommen der inwoners beschermen. De commissie was van een tegenovergesteld gevoelen en meende, dat die geweldenarijen, „„al komen zij zelden voor"", ten minste met evenveel kracht moeten kunnen worden tekeer gegaan als de „strooperijen". Behalve uit het oogpunt van discipline achtte die commissie het zoo gestreng mogelijk tegengaan van geweldenarijen noodzakelijk met het oog op de verbittering, die dergelijke handelingen teweegbrengen, en met het oog op de wetenschap, dat représaille-maatregelen het natuurlijk gevolg van onnoodige gruwelen zijn."

Naar aanleiding van deze opmerkingen, antwoordde Mr. Van der Hoeven, geene speciale strafbepaling voor geweld tegen personen te hebben opgenomen, omdat de straffen in het Wetboek van Strafrecht tegen dergelijke feiten reeds zoo zwaar zijn. De geweldenarijen komen ook niet zoo veelvuldig voor als diefstal en daarom is het noodig, dit laatste misdrijf zwaarder te straffen. Ook de brandstichting, die in den regel met gemeen gevaar voor goederen gepaard zal gaan, wordt in ons Wetboek zwaar genoeg gestraft. Duitschland heeft ook geene speciale strafbepaling voor dat misdrijf, evenmin voor geweldpleging tegen personen. Toch heeft de ervaring dat rijk het al of niet noodzakelijke daarvan leeren kennen.

Door een der leden werd nog hiertegen aangevoerd, dat dezelfde overwegingen, welke gelden voor misdrijven tegen de eigendommen, evenzeer moeten gelden voor geweldenarijen tegen de vreedzame bewoners van het vijandelijke land en voor mishandeling van krijgsgevangenen. De militair, die een krijgsgevangene mishandelt, moet zwaarder gestraft worden, omdat hij van zijne positie misbruikmaakt.

De gemaakte opmerkingen werden in drie vragen geformuleerd.

1°. Zal men het feit dat een militair, tot eene op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht behoorende, die eenig persoon mishandelt, en daarbij misbruikmaakt van macht, gelegenheid of middel, hem als militair geschonken, zwaarder straffen dan volgens het gemeene recht?

Eene meerderheid van 4 tegen 3 stemmen antwoordde bevestigend.

2°. Zal men vernieling van goederen door een militair tot eene op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht behoorende, die daarbij misbruikmaakt van macht, gelegenheid of middel, hem als militair geschonken, zwaarder straffen dan volgens het gemeene recht?

Eveneens bevestigend beantwoord door eene meerderheid van 4 tegen 3 stemmen.

3°. Zal men geweldenarijen tegen personen of goederen door zoodanige militairen in vereeniging gepleegd, zwaarder straffen dan volgens het gemeene recht?

Met algemeene stemmen bevestigend beantwoord.

Mr. Van der Hoeven vereenigde zich slechts met het laatste voorstel.

Met algemeene stemmen werd op laatstgenoemd feit de doodstraf, met 5 tegen 2 stemmen op de beide eerste twaalf jaren gevangenisstraf gesteld.

II.

Ontw. 1897. Met den dood kunnen gestraft worden de tot eene op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht behoorende militairen en de aan de militaire rechtsmacht onderworpen personen die bij zoodanige krijgsmacht in dienstbetrekking zijn of haar met toestemming van eene militaire overheid vergezellen of volgen, die in tijd van oorlog met vereenigde krachten hetzij geweld tegen een of meer personen plegen, hetzij opzettelijk en wederrechtelijk eenig goed dat geheel of ten deele aan een ander toebehoort, vernielen, beschadigen, onbruikbaar maken of wegmaken, en bij het plegen van het feit misbruik maken of dreigen te maken van macht, gelegenheid of middel, hun als militair geschonken.

Artikel 81 van het Wetboek van Strafrecht blijft buiten toepassing.

Memorie van Toelichting.

Onder de hoofdbeginselen van het moderne oorlogsrecht is er wellicht geen enkel, waarvan de getrouwe naleving met zooveel bezwaren verbonden is, als van den regel dat de oorlog wordt gevoerd tusschen de Staten als zoodanig, uitsluitend door middel van hunne strijdkrachten, en niet tusschen of tegen de vreedzame ingezetenen. Naar gelang de strijd heftiger en langduriger is, worden allerlei booze hartstochten meer en meer ontketend, en zelfs niettegenstaande de grootste inspanning en het ijverigste en strengste toezicht van de zijde der superieuren gelukt het niet altoos, de mindere militairen in bedwang te houden. Afdoende bescherming te verleenen aan de personen en goederen van eigen onder-

danen die niet tot de krijgsmacht behooren, is somtijds reeds moeilijk; maar oneindig veel moeilijker nog, de vijandelijke, niet-strijdende onderdanen voor daden van onwettig geweld te vrijwaren. Juist die ontzaglijke moeilijkheid maakt het noodzakelijk, alle middelen die tot het goede doel kunnen medewerken, ter beschikking van de militaire overheid te stellen, zoowel in het belang van die vreedzame onderdanen zelven, als, in niet mindere mate, in dat van de krijgsmacht. De zucht naar dergelijke ruwe gewelddadigheden toch, die zich allicht als een aanstekelijke ziekte verbreidt, werkt demoraliseerend, vernietigend zelfs op de tucht en orde in het leger, en is alzoo hoogst schadelijk voor zijne innerlijke waarde. En onze goede naam, èn ons militair belang eischen derhalve eenstemmig, dat ter zake van zoodanige daden van geweld, de zwaarste van alle straffen kunne worden toegepast.

Aan het artikel moet eene ruime redactie gegeven worden, omdat het zoowel de lichamelijke mishandelingen en „geweldenarijen" [1]), als de brandstichting en de opzettelijke goederenvernieling moet omvatten. Slechts in één opzicht is beperking wenschelijk: de doodstraf moet namelijk alleen dan kunnen worden toegepast, wanneer het feit gepleegd wordt door meer dan één persoon. Zoolang men alleen met geïsoleerde feiten te doen heeft, is er nog geen gevaar, dat het kwaad een bedenkelijken omvang neemt, en kan men volstaan met de toch reeds zware strafbepalingen van de artikelen 157 en vlgg., 300 en vlgg., 350, 352 e. a. van het Wetboek van Strafrecht, in den regel krachtens artikel 44 van datzelfde Wetboek nog met een derde te verhoogen.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Dit artikel scheen vrij crimineel, waar het in hoofdzaak gericht is tegen het vernielen van goederen.

De redactie achtte men gewrongen en ingewikkeld. Splitsing van het artikel kwam wenschelijk voor.

> De eenige reden van bestaan van het artikel is gelegen in de zware strafbepaling. De feiten zelve zijn reeds strafbaar naar het gemeene recht.
>
> Het is evenzeer gericht tegen geweldenarijen tegen personen als tegen het vernielen van goederen.
>
> Het artikel is overeenkomstig den in het Verslag uitgedrukten wensch gesplitst.

alinea 1. De vraag werd gedaan waarom hier gesproken wordt van militairen en van twee categoriën van aan de militaire rechtsmacht onder-

---

1) Art. 154 C. W. Z., 172 C. W. L. — Servië, art. 66, bepaalt uitdrukkelijk: „Wie een vreedzamen inwoner van een bezet land lichamelijk letsel doet, mishandelt, poogt te dooden of doodt, wordt vervolgd en gestraft alsof hij die handelingen bedreven had aan een persoon van zijne eigene mogendheid."

worpen niet-militaire personen, terwijl toch art. 46 [50] eene uitdrukking behelst, die al de hierbedoelden omvat.

Geantwoord werd dat aangezien het artikel niet van toepassing is op alle aan de militaire rechtsmacht onderworpen personen, doch slechts op de hiergenoemde, de uitdrukking „Zij die" van art. 46 [50] te ruim is en dus niet kan worden gebezigd.

Het tweemaal bezigen van het woord „die" maakt het artikel moeilijk verstaanbaar.

„In tijd van oorlog". In het vorig wetsontwerp kwamen in art. 129 deze woorden niet voor. Men veronderstelde dat zij later ingelascht zijn om een oorlogsschip dat, zoo het zich ergens bevindt waar geen onmiddellijke hulp te verkrijgen is, krachtens art. 56 [58] met eene op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht wordt gelijk gesteld, uit te sluiten. Er waren echter leden, die betwijfelden of dit wel aanbeveling verdient. Op plaatsen, waar het schip van onmiddellijke hulp verstoken is, zal in den regel het misdrijf niet kunnen worden gepleegd. Doch is dit wel het geval — wanneer het schip zich b. v. in de nabijheid van een onbeschaafd land bevindt — dan is ook buiten oorlogstijd gestrenge bestraffing van geweldpleging en vernieling van vreemde eigendommen zeer noodzakelijk.

Waarom wordt hier niet, evenals in art. 141 van het Wetboek van Strafrecht, gesproken van „geweldplegen tegen goederen".

„Hun als militair geschonken". Die uitdrukking achtte men hier misplaatst, omdat „hun" betrekking heeft op alle in het artikel genoemde personen, onder wie ook niet-militairen begrepen zijn.

> „Zij die" kon niet worden gebezigd, omdat het artikel alleen toepasselijk behoort te zijn op hen, die tot of bij eene op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht behooren.
>
> „In tijd van oorlog". De Regeering heeft geen bezwaar deze woorden weder te laten vervallen.
>
> „Geweld plegen tegen goederen" is niet gebruikt, omdat het wenschelijk voorkwam de handeling nader te preciseeren.
>
> De laatste opmerking is juist. Zie de redactie van het nieuwe tweede lid.

alinea 2. Waarom wordt art. 81 hier niet van toepassing verklaard?

> Op het voetspoor van art. 141 Strafwetboek is art. 81 van dat wetboek hier buiten toepassing verklaard. Het is bovendien niet wel denkbaar, dat het in art. 81 Strafwetboek omschreven geval zich onder de in art. 128 [132] ontwerp vermelde omstandigheden zal voordoen.
>
> Art. 81 is in het Strafwetboek alleen dan toepasselijk, wanneer het geweld (de bedwelming) middel is tot bereiking van een in het artikel omschreven doel, niet wanneer het plegen van geweld zelf het misdrijf oplevert.

ONTW. 1901. ART. 128 = ART. **132** DER WET, behoudens dat het eerste lid aanving: „Met den dood kunnen worden gestraft", en het tweede: „Met gelijke straf kunnen worden gestraft" en dat in het tweede lid in plaats van „de militaire overheid" gelezen werd: „eene militaire overheid".

De wijzigingen zijn goedgekeurd bij de tweede lezing van het ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902). Zie ad art. **62** en **49**, hiervóór, blz. 24, en Deel 1, blz. 535.

Voorloopig Verslag der Eerste Kamer.

Art. **132** *derde lid.* De vraag werd gedaan, of wel terecht art. 81 Wetboek van Strafrecht buiten toepassing wordt gesteld.

Antwoord der Regeering.

Art. **132**. Art. 81 van het Wetboek van Strafrecht is buiten toepassing gesteld, omdat het stelsel van dat wetboek is dat artikel buiten toepassing te laten, waar sprake is van het plegen van geweld onafhankelijk van het onmiddellijk resultaat dat daardoor verkregen wordt (zie art. 141 en 381 Strafwetboek); m. a. w. het artikel vindt alleen toepassing bij de talrijke artikelen, waarin bij de omschrijving van het misdrijf het plegen van geweld is opgenomen als middel om een zeker doel te bereiken, overal dus waar gelezen wordt: „hij die door geweld . . ." of „hij die zich met geweld . . ." (bijv. art. 95, 121—125, 143, 145, 179, 180, 242, 246, 279, 281, 317, 380, enz. Strafwetboek, art. **101**, **137** Ontwerp Militair Strafwetboek); *niet* echter bij die artikelen in welke het plegen van geweld op zich zelf, en zonder meer, het misdrijf uitmaakt. — *Smidt*, Strafwetboek, 2e druk, I, blz. 530. —

Er is geen reden, om voor het militair strafrecht van dit stelsel af te wijken.

Art. 133.

De verlofganger van de militie, de landweer of het reservepersoneel die opzettelijk niet voldoet aan eene wettige oproeping voor den werkelijken dienst, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren.

Indien het feit is gepleegd in tijd van oorlog, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zeven jaren en zes maanden.

Blijkt niet dat het feit opzettelijk is gepleegd, dan wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden.

(Kan in de drie in dit artikel omschreven gevallen krachtens art. 2, n°. 2, a, der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.)

[In het ontwerp kwam deze bepaling niet voor. Art. 42 [**45**], n°. 2, voorzag door zijne ruime redactie ook in het hier omschreven geval.]

Amendement van de Commissie van Voorbereiding, ingezonden 13 Mei 1902.

Achter artikel 128 [**132**] in te lasschen:

Artikel 128*a* [**133**].

„De verlofganger der militie en van het reserve-personeel, die opzettelijk niet voldoet aan eene wettige oproeping voor den werkelijken dienst, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren.

„Pleegt hij dat feit in tijd van oorlog, dan wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zeven jaren en zes maanden.

„Blijkt niet dat het feit opzettelijk is gepleegd, dan wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden."

Voor de beteekenis en de toelichting van dit amendement, zie Deel I, blz. 494.

Beraadslaging in de Tweede Kamer.
(21 Mei 1902.)

De heer **Bergansius**, *Minister van Oorlog:* Mijnheer de Voorzitter! De Regeering kan het amendement van de Commissie van Voorbereiding om in te voegen een nieuw art. 128*a* [**133**] overnemen, op voorwaarde, dat het eerste lid zal luiden: „De verlofganger van de militie, de landweer en het reservepersoneel, die opzettelijk niet voldoet aan een wettige oproeping voor den werkelijken dienst, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren."

De **Voorzitter**: Ik geef het woord aan den heer de Savornin Lohman als voorzitter der Commissie van Voorbereiding, om haar oordeel over de Regeeringswijziging te doen kennen.

De heer **de Savornin Lohman**, *voorzitter van de Commissie van Voorbereiding:* Mijnheer de Voorzitter! De Commissie kan zich na de overneming van het door haar ingediende en behoorlijk toegelichte amendement door de Regeering, wel vereenigen met de daarin gebrachte wijziging.

De **Voorzitter**: Daar de Regeering verklaard heeft het amendement over te nemen, maakt het afzonderlijk geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het *gewijzigd art.* 128*a* [**133**] wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Wijzigingen,

voorgesteld door de Regeering in overleg met de Commissie van Voorbereiding, en goedgekeurd bij de tweede lezing van het Ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902).

a) In artikel **133**, eerste lid, voor „en het reservepersoneel", te lezen: „**of het reservepersoneel**".

b) Het tweede lid van artikel **133** te lezen: „Indien het feit is gepleegd in tijd van oorlog, wordt hij" enz.

Toelichting. Deze redactie is in overeenstemming met die van artikel **131**, tweede lid.

TITEL VI.

Diefstal, verduistering en heling.

[Toen art. 135 Ontw. door de Regeering werd ingetrokken (zie hierna, blz. 412 en 413), had ook het woord „verduistering" in het opschrift van dezen Titel moeten vervallen, want van verduistering is in den Titel thans geen sprake meer.]

I.

Verslag der Militaire Commissie.

De subcommissie van de Landmacht had opgemerkt, dat zij in dezen Titel den diefstal in de chambrée miste. Zij was evenwel van oordeel, dat de straf in het Wetboek van Strafrecht op diefstal gesteld, zwaar genoeg was; doch meende op dit gemis, evenals op de beschouwing in den aanhef der tweede nieuwe alinea van bladz. 102 der Memorie van Toelichting [hierna, blz. 403, onderaan], te moeten wijzen, omdat zij het ten zeerste zou betreuren, indien tengevolge daarvan de bestraffing van dergelijke feiten ooit aan den burgerlijken strafrechter zou worden opgedragen.

Het niet noemen toch van deze en dergelijke misdrijven in het Wetboek van Militair Strafrecht zou misschien aanleiding kunnen zijn, bij eene latere regeling der militaire rechtsmacht, die feiten door eene algemeene bepaling aan de rechtsmacht van den militairen rechter te onttrekken[1]). Eenparig was de commissie ten sterkste overtuigd, dat een ingrijpen van welke macht ook in het militaire huishouden noodzakelijk afbreuk moet doen aan de eenheid en de kracht, die in dat huishouden moet worden gekweekt. Deze opmerking geldt evenzeer het gemis der bepalingen betreffende de ontrouw en kwade administratie.

Naar aanleiding van deze beschouwing gaf Mr. Van der Hoeven te kennen, dat, indien de Commissie zich vereenigt met het niet noemen in dit Ontwerp van diefstal in de chambrée, ontrouw en kwade administratie, zij niet bevreesd behoeft te zijn, dat daarin door hem, indien hij te eeniger tijd mocht worden geroepen om mede te werken tot de voorbereiding van de regeling der rechtsmacht van den militairen rechter, eene aanleiding zou worden gevonden, om dergelijke feiten aan de militaire rechtsmacht te onttrekken.

---

1) Zie Vereeniging ter beoefening van de krijgswetenschap 1875/76, bladz. 51, vóórlaatste alinea.

II.

Memorie van Toelichting.

De thans in onze Crimineele Wetboeken voorkomende voorzieningen tegen strooperijen, diefstal en roof [1]) kunnen voor verreweg het grootste gedeelte vervallen. De daar omschreven feiten zullen, ook wanneer ze door militairen zijn gepleegd, met toepassing van artikel 310 en vlgg. van het Wetboek van Strafrecht in den regel voldoende gestraft kunnen worden.

Zelfs van den in de militaire rechtspraak het meest voorkomenden diefstal in de chambrée (of kleine diefstal aan boord) behoeft geen gewag te worden gemaakt. In artikel 310 van het Wetboek van Strafrecht werd de aanvankelijk op een maximum van drie jaren gestelde straf verhoogd tot vier jaren, opdat zij ook zwaar genoeg zou zijn voor diefstal gepleegd met schending van het noodzakelijk vertrouwen, dat tusschen leden van hetzelfde gezin moet heerschen [2]). Bij die strafbepaling is derhalve reeds rekening gehouden met den eenigen grond, die tot eene afzonderlijke vermelding van diefstal in de chambrée aanleiding zou kunnen geven. Dat de straf van vier jaren gevangenis ($5^1/_3$ jaar, als art. 44 van het Wetboek van Strafrecht toepasselijk is) zwaar genoeg is te achten, volgt trouwens uit de toepassing die in de praktijk aan artikel 191 van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande wordt gegeven [3]), alsmede uit de omstandigheid, dat volgens artikel 156 van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te water de kleine dieverijen aan boord, voor de eerste of tweede maal gepleegd, disciplinair kunnen worden en veeltijds ook worden afgedaan, terwijl de straf, die thans ter zake van het in artikel 157 van laatstgenoemd wetboek omschreven misdrijf kan worden opgelegd, veel lichter is dan de in art. 310 van het Wetboek van Strafrecht gestelde. Voor de handhaving van dit lichtere maximum bestaat geen reden; of de reproductie van evengemeld artikel 156 wenschelijk is in het ontwerp van wet op de krijgstucht, zal bij de behandeling van dat ontwerp overwogen worden.

Afzonderlijke voorziening tegen diefstal van munitie of ander oorlogsmaterieel waarbij de militaire dader niet als schildwacht gesteld is [4]), is in het militair strafwetboek evenmin noodig, als in het Wetboek van Strafrecht voorziening tegen diefstal van aan het rijk toebehoorende dijk- of bouwmaterialen, voorwerpen in musea, enz. door met de bewaking daarvan niet belaste rijksbeamten. Eene uitdrukkelijke verklaring dat het bedoelde misdrijf, wanneer het ten dienste van den vijand wordt gepleegd, als verraad wordt gestraft [5]), is bij de ruime redactie van artikel 59 van het ontwerp **[61]** geheel overbodig.

---

1) Tit. VII C. W. Z.; — Tit. VII en VIII C. W. L.
2) SMIDT, Swb., II, blz. 464 en 465 [2e druk, blz. 489 en 490].
3) Vgl. mr. J. H. BEAUJON, Proeve, blz. 50, en Mil. Spect. 1884, blz. 165.
4) Art. 190 C. W. L.
5) 2e lid van art. 190 C. W. L.

Ook aan overneming van de bepaling van art. 192 van het Crimineel Wetboek voor de landmacht, volgens hetwelk de cavalerist, die het hem van gouvernementswege ten gebruike gegeven paard verkoopt of verpandt, tot slechts één jaar gevangenisstraf kan worden veroordeeld, bestaat geen behoefte. Voortaan toch zal hem, op grond van art. 322 jct. 44 van het Wetboek van Strafrecht, 5 en een derde jaar gevangenisstraf kunnen worden opgelegd.

Daarentegen behooren enkele onder zeer verzwarende omstandigheden gepleegde diefstallen te worden vermeld. In de eerste plaats: art. 129 [134].

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Sommige leden deelden de meening der Regeering niet, dat tegen diefstal in de chambrée of kleinen diefstal aan boord, in dit wetboek geen straf behoeft te worden bedreigd. Ook tegen diefstal van munitie of ander oorlogsmaterieel verlangden die leden, met het oog op de ernstige gevolgen, die daaraan verbonden kunnen zijn, afzonderlijke voorziening. De wet behoort, huns inziens, den militair aan het strafbare dier feiten uitdrukkelijk te herinneren.

Andere leden vereenigden zich met het in de Memorie van Toelichting verdedigde gevoelen dat bedoelde handelingen met toepassing van art. 310 en volgende van het Wetboek van Strafrecht voldoende kunnen worden gestraft. Strafbedreiging, ten einde den militair op het ongeoorloofde en strafbare, speciaal van deze beide vormen van diefstal te wijzen, kwam geheel onnoodig voor, omdat hij ook zonder dat zeer goed weet dat stelen onder alle omstandigheden verboden is.

De Regeering vereenigt zich volkomen met het op de aanmerking gegeven antwoord.

Art. 134.

Met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren wordt gestraft hij die diefstal pleegt en daarbij misbruik heeft gemaakt van de gelegenheid, hem verschaft door zijne inkwartiering of door zijne huisvesting op openbaar gezag.

Ontw. 1897. Art. 129. Met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren wordt gestraft diefstal, waarbij de schuldige misbruik heeft gemaakt van de gelegenheid, hem verschaft hetzij door zijne inkwartiering op openbaar gezag, hetzij door zijne inlegering om een nalatigen belastingschuldige tot betaling te dwingen.

Memorie van Toelichting.

Art. 129 [**134**]. De diefstal door eenen ingekwartierde [1]) of door eenen garnisaire. Art. 44 van het Wetboek van Strafrecht zou in deze gevallen niet altijd toepasselijk zijn. De omstandigheid, dat de weerlooze burger door de wet genoodzaakt is, vreemde en soms zeer onwelkome gasten in zijne woning op te nemen, maakt eene bijzondere bescherming en dus strafverzwaring hier evenzeer onmisbaar, als zij dat is bij verduistering van goed, dat den dader uit noodzaak in bewaring is gegeven [2]).

De schuldige. Niet enkel „de militair"; omdat volgens art. 1 der wet van 14 September 1866 (*Staatsblad* n°. 138) ook niet-militaire „personen, die uit den aard hunner betrekking moeten geacht worden bij het krijgsvolk te behooren", kunnen worden ingekwartierd.

Om een nalatigen belastingschuldige tot betaling te dwingen. — Art. 17 der wet van 22 Mei 1845 (*Staatsblad* n°. 22) op de invordering van 'sRijks directe belastingen, art. 260 der gemeentewet.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Dit artikel heeft blijkens de Memorie van Toelichting ook op niet militaire personen betrekking. Maar waarom, zoo werd gevraagd, is dan niet de uitdrukking „hij die" gebezigd?

„Misbruik heeft gemaakt". Dit is eene meer beperkte uitdrukking dan „gebruik heeft gemaakt".

„Hetzij door zijne inlegering" enz. Kan de redactie niet in dier voege gewijzigd worden dat de inlegering niet wordt genoemd, doch wel in de door het artikel bedoelde gevallen begrepen is? Wellicht ware aldus te lezen: „hem verschaft door zijne inkwartiering of door huisvesting op openbaar gezag".

> De redactie van het Strafwetboek, art. 311, n°. 5, is gevolgd. Daar het artikel algemeen luidt, betreft het natuurlijk alle aan de rechtsmacht van den militairen rechter onderworpen personen. Met „hij die" zou de redactie veel meer ingewikkeld worden.
>
> Het hier bedoelde gebruik van de hier vermelde gelegenheid is per se misbruik. Daarom is deze uitdrukking gebezigd.
>
> Tegen overneming van de voorgestelde redactie bestaat geen bezwaar.

Ontw. 1901. Art. 129. Met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren wordt gestraft diefstal, waarbij de schuldige misbruik heeft gemaakt van de gelegenheid, hem verschaft door zijne inkwartiering of door huisvesting op openbaar gezag.

---

1) Art. 189 C. W. L.
2) Art. 323 Swb.

Verslag van het mondeling overleg.

De Commissie acht het beter het artikel, in overeenstemming met andere artikelen van dit wetsontwerp, te lezen als volgt: „Hij die diefstal pleegt en daarbij misbruik maakt van de gelegenheid..... wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren."

De Regeering wees er op, dat de redactie niet alleen van dit artikel, doch ook van een aantal andere artikelen afwijkt van de door de Commissie voorgestelde, waarop de Commissie antwoordde, dat zij de aangegeven wijziging juist hier aangebracht wilde zien opdat duidelijk zou blijken dat het artikel van toepassing is op ieder aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon (zie art. 46 [**50**]).

De Regeering had geen bezwaar tegen de bedoelde redactie-verandering.

Ontw. 1902. Art. 129 = Art. **134** der wet, behoudens dat het woord „zijne" vóór „huisvesting" ontbrak, welke wijziging — op grond dat het artikel ook spreekt van „zijne" inkwartiering — bij de tweede lezing van het ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902) is goedgekeurd.

Art. 135.

Met gevangenisstraf van ten hoogste negen jaren wordt gestraft diefstal door een militair gepleegd op eene onder zijne bijzondere bewaking of bescherming gestelde plaats.

Memorie van Toelichting.

Art. 130 [**135**] vervangt art. 188 van het Crimineel Wetboek voor de landmacht, doch in meer algemeene termen. Ook al is de militair niet op schildwacht of als sauvegarde geplaatst, moet hij, zich schuldig makende aan diefstal van goederen, die onder zijne bijzondere bewaking staan, zwaar gestraft kunnen worden [1]). Hij is dan niet enkel schuldig aan verzaking van zijn ambtsplicht, aan schending van zijn consigne, maar, wat veel erger is, hij zelf verricht dan het kwaad, dat hij anderen moest beletten. Wanneer men daarbij denkt aan de enorme waarden, die somtijds onder de bewaking van militairen worden gesteld, en aan de schromelijke gevolgen die diefstal van plannen, documenten, munitie, levensmiddelen, instrumenten, enz. na zich kan slepen, dan zal de in het artikel opgenomen strafbepaling alleszins gerechtvaardigd beschouwd worden. In het artikel wordt gesproken van de plaats, onder zijne bijzondere

---

1) Koolemans Beijnen, Mil. Spect. 1883, blz. 626.

bewaking of bescherming gesteld, en niet van het goed, waarbij hij is geplaatst [1]), opdat het artikel toepasselijk zou zijn, ook al is het gestolen goed niet uitdrukkelijk in het consigne vermeld.

Art. 136.

Met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren wordt, als schuldig aan plundering, gestraft:

1°. de tot eene op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht behoorende militair die bij het plegen van diefstal misbruik maakt of dreigt te maken van macht, gelegenheid of middel hem als militair geschonken;

2°. de aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon, bij eene op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht in dienstbetrekking zijnde of haar met toestemming van de militaire overheid vergezellende of volgende, die bij het plegen van diefstal misbruik maakt of dreigt te maken van macht, gelegenheid of middel, hem door zijne betrekking tot de krijgsmacht geschonken.

Indien het feit is gepleegd door twee of meer vereenigde personen, worden de schuldigen gestraft met den dood, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren.

Ontw. 1897. Art. 131. Met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren wordt, als schuldig aan plundering, gestraft de militair tot eene op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht behoorende, die bij het plegen van diefstal misbruik maakt of dreigt te maken van macht, gelegenheid of middel hem als militair geschonken.

Wordt het feit gepleegd door twee of meer vereenigde personen, dan kan de doodstraf worden opgelegd.

Memorie van Toelichting.

In de derde plaats moet gewaakt worden tegen plundering gepleegd door een militair, tot eene op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht behoorende. Wil men de vreedzame bevolking, zoowel in eigen land als op door onze troepen bezet vijandelijk gebied, voor willekeur van den krijgsman vrijwaren, dan moet vóór alles gezorgd worden, dat hij geen misbruik make van zijne positie, en dat de eerbied voor de wetten, die de eigendommen der inwoners beschermen, worde gehandhaafd tegen-

1) Art. 188 C. W. L.

over het gevoel van overmacht[1]), dat in oorlogstijd van zelf bij den soldaat opkomt. Aanrandingen tegen de eigendommen hebben in oorlogstijd veelvuldig plaats. Zij zijn zeer gevaarlijk, vooral voor de moraliteit van het leger, en zeer moeilijk te voorkomen en daarom behoort de straf niet licht te worden gesteld. Krijgt het feit door samenwerking van meerdere daders een nog ernstiger karakter; — dreigt het gevaar, dat men tot eene algemeene plundering zal overslaan, dan moet het mogelijk zijn zelfs de doodstraf op te leggen.

Dat het feit niet strafbaar is, wanneer uit noodzaak levensmiddelen en dergelijke voorwerpen worden weggenomen[2]), behoeft niet te worden bepaald. Artikel 40 van het Wetboek van Strafrecht is in zoodanig geval toepasselijk.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Waarom, zoo vroegen sommige leden, is hier alleen sprake van „de militair" en niet ook van de overige in art. 128 [**132**] genoemde personen?

De woorden „tijd van oorlog" ontbreken hier. Acht men ze noodig in art. 128 [**132**] dan behooren ze ook hier voor te komen.

Het artikel is overeenkomstig de gemaakte opmerking gewijzigd.

ONTW. 1901. ART. 131 = ART. **136** DER WET, behoudens dat in het eerste lid onder 2°. in plaats van „de militaire overheid", gelezen werd: „eene militaire overheid", en dat het laatste lid luidde:

„Wordt het feit gepleegd door twee of meer vereenigde personen, dan kan de doodstraf worden opgelegd."

De wijzigingen zijn goedgekeurd bij de tweede lezing van het ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902). Zie ad art. **49**, **62** en **133** (Deel I, blz. 535, en hiervóór, blz. 24 en 402).

Voorloopig Verslag der Eerste Kamer.

Art. **136**, 2°. Er werd gevraagd, welke de bijzondere reden was, dat bij dit artikel sub 2°. wordt gesproken van: „de aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon" en niet gebezigd de uitdrukking „hij die", waarvan de beteekenis in art. **50** der wet wordt bepaald.

Antwoord der Regeering.

Art. **136**, 2°. De uitdrukking „hij die" beteekent: „*ieder* aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon" dus óók, en in de eerste plaats zelfs: „de militair". Aangezien nu echter in art. **136**, 1°., en evenzoo in het begin van art. **132**, de militairen afzonderlijk vermeld zijn en moesten worden, mocht de ook hen omvattende uitdrukking in deze beide

1) POLS, l. c., blz. 469.
2) Duitschland § 130.

bepalingen niet worden gebezigd, maar moest uitdrukkelijk worden aangegeven, op welke niet-militaire personen zij toepasselijk zullen zijn.

Art. 137.

Met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren wordt gestraft hij die diefstal pleegt aan een gesneuvelde of tegen een in den krijg verwonde.

Pleegt de dader of deelnemer geweld tegen een verwonde met het oogmerk om den diefstal voor te bereiden of gemakkelijk te maken, of om, bij het betrappen op heeterdaad, aan zich zelven of andere deelnemers aan het misdrijf hetzij de vlucht mogelijk te maken, hetzij het bezit van het gestolene te verzekeren, dan wordt hij gestraft met den dood, levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren.

ONTW. 1897. ART. 132. Met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren wordt gestraft diefstal, gepleegd aan een gesneuveld of tegen een in den krijg verwonde.

Tweede lid = IN DE WET, behoudens dat het slot luidde: „dan kan de doodstraf worden opgelegd."

Memorie van Toelichting.

Eindelijk moet nog worden voorzien tegen het bestelen van gewonden en het „uitschudden" der lijken van gesneuvelden. „Indien onder de werking van de strafwet, met rechtvaardigheid en menschenkennis toegepast, een aan tucht gewend leger is verkregen, welks leden met plichtsvervulling en toewijding hunne eervolle, maar niettemin moeilijke en gevaarvolle taak in oorlogstijd volbrengen, dan schenke diezelfde strafwet aan de helden, die hun bloed voor het vaderland, voor hunne medeburgers hebben gestort, ook de krachtigste waarborgen, om hen, die machteloos op het veld van eer neerliggen, niet nog bovendien te doen sidderen onder de handen dier onmenschen, die zonder deernis, ja zonder gevoel hun menschonteerend bedrijf uitoefenen" [1]).

Het ligt voor de hand, dat, indien men de gewonden tegen de aanrandingen der misdadigers wil beschermen, het berooven van de lijken en het bestelen der gewonden op ééne lijn moeten worden gesteld. Straft men het uitschudden van gesneuvelden lichter dan diefstal tegen verwonden, dan worden deze door het verschil in strafmate aan nieuwe gevaren blootgesteld; gevaren, die toch reeds zóó groot zijn, dat de wet den

1) KOOLEMANS BEYNEN, Mil. Spect., 1884, blz. 11.

rechter ook hier de bevoegdheid moet geven om, bij geweldpleging tegen gewonden, of andere wreedaardige wandaden, den slagveldhyena de doodstraf te kunnen opleggen.

Eene onderscheiding te maken, naar gelang het feit gepleegd is tegen gesneuvelden of verwonden aan onze of aan vijandelijke zijde, strijdt met de regelen der humaniteit[1]).

Lid 2. Geweld tegen een verwonde, — niet: tegen den verwonde. Het artikel is derhalve ook toepasselijk, wanneer de verwonde tegen wien het geweld is gepleegd, niet tevens de bestolene is.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Dit artikel spreekt niet van „de militair", noch van „hij die". Heeft het betrekking op niet aan de militaire rechtsmacht onderworpen personen en is daarom deze redactie gekozen? Uit de Memorie van Toelichting schijnt dit te moeten worden afgeleid, doch dan is het artikel in dit wetboek misplaatst.

Gevraagd werd of lijkenschennis niet moet worden gestraft.

> Het artikel heeft betrekking èn op den militair èn op andere aan de militaire rechtsmacht onderworpen personen. Die personen zullen bij de wet tot regeling dier rechtsmacht nader zijn aan te wijzen. Waarom nu het artikel in dit wetboek misplaatst zou zijn, wordt niet ingezien.
>
> Tegen lijkenschennis (daargelaten de juiste beteekenis, die aan dit woord te hechten zoude zijn) zou in ieder geval niet speciaal in het Militair Strafwetboek moeten worden voorzien.

Verslag van het mondeling overleg.

Ook dit artikel, eerste lid, ware beter te lezen: „Hij die diefstal pleegt aan een gesneuvelde of tegen een in den krijg gewonde wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren."

> Ook met deze wijziging kon de Regeering zich vereenigen.

ONTW. 1902. ART. 132 = ART. **137** DER WET, behoudens de formuleering van de doodstrafbepaling, bij de tweede lezing van het ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902) gewijzigd. Zie bij artikel **62**, hiervóór, blz. 24.

---

1) Vgl. Frankrijk (landmacht), art. 249; — Duitschland § 134; — ook art. 170 van het vroegere Beijersche Mil. Swb.; — Spanje, art. 198, 208; — Italië, art. 276.

Art. 138.

Het maximum der tijdelijke gevangenisstraf, gesteld bij de artikelen 134—137, wordt met een derde verhoogd, indien tijdens het plegen van het misdrijf nog geen vijf jaren zijn verloopen, sedert de schuldige eene gevangenisstraf, hem opgelegd wegens een der misdrijven, omschreven hetzij in een van die artikelen, hetzij in een der artikelen, vermeld in artikel 421 van het Wetboek van Strafrecht, geheel of ten deele heeft ondergaan, of sedert die straf hem geheel is kwijtgescholden; of indien tijdens het plegen van het misdrijf het recht tot uitvoering dier straf nog niet is verjaard.

ONTW. 1897. Art. 133. De tijdelijke gevangenisstraf, op te leggen krachtens de artikelen 129—132, kan met een derde worden verhoogd, indien tijdens het plegen van het misdrijf nog geen vijf jaren zijn verloopen, sedert de schuldige eene gevangenisstraf, aan hem opgelegd wegens een der misdrijven, omschreven hetzij in een van die artikelen, hetzij in een der artikelen, vermeld in den aanhef van artikel 421 van het Wetboek van Strafrecht, geheel of ten deele heeft ondergaan, of sedert die straf hem geheel is kwijtgescholden; of indien tijdens het plegen van het misdrijf het recht tot uitvoering dier straf nog niet is verjaard.

Memorie van Toelichting.

Zie de aanteekening bij art. 106 [**107**].

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

„Vermeld in den aanhef van art. 421 van het Wetboek van Strafrecht". Hoever strekt die aanhef zich uit?

De woorden „den aanhef van" kunnen vervallen.

ONTW. 1901. ART. 133 = ART. 133 ONTW. 1897, behoudens dat de woorden „den aanhef van" vervielen.

Regeeringsnota van 18 April 1902.

Zie ad art. 31 en 32 [**33** en **34**, Deel I, blz. 435].

ONTW. 1902. ART. 133 = ART. **138** DER WET, behoudens dat in den vierden regel gelezen werd: „aan hem opgelegd". Het woord „aan" is, als overbodig, bij de tweede lezing van het ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902) geschrapt.

Art. 139.

De samenspanning tot een der in de artikelen 134—137 omschreven misdrijven wordt gestraft gelijk de poging.

De bepaling van artikel 67 is toepasselijk.

Memorie van Toelichting.

Zie de aanteekeningen bij de artt. 59, 65, 72 en 90 [**61**, **67**, **74** en **89**].

Vervallen Artikel.

ONTW. 1897. Art. 135. Diefstal of verduistering, gepleegd door een militair, wordt nimmer met geldboete gestraft.

Memorie van Toelichting.

De bepaling wijst er op, dat diefstal en verduistering door een militair gepleegd, onder alle omstandigheden en welke geringe waarde het gestolen of verduisterde goed ook hebbe, een ernstig vergrijp oplevert.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Deze bepaling scheen niet gemotiveerd. Men zag niet in welk bezwaar er tegen kan bestaan den militair voor kleine diefstallen boete op te leggen. De ingescheepte militair zal krachtens art. 2 n°. 4 van het wetsontwerp op de Krijgstucht voor diefstal en verduistering disciplinair gestraft kunnen worden. De militair der landmacht daarentegen wordt altijd strafrechtelijk vervolgd. Op dezen behoort dan echter ook geldboete te kunnen worden worden toegepast. Er zijn veel ernstiger delicten, waarvoor hem boete kan worden opgelegd, zoo o. a. voor openbare schennis van de eerbaarheid (art. 239 Wetboek van Strafrecht).

Overigens verlieze men niet uit het oog, dat bedoelde straf zwaarder kan zijn voor den dader dan gevangenisstraf.

Er waren echter ook leden, die het artikel goedkeurden. Met het oog op het gedwongen samenwonen der militairen vereischen, naar hun voorkwam, bedoelde delicten altijd ernstige bestraffing.

Het antwoord, gegeven aan hen die tegen deze bepaling bezwaar hebben, komt der Regeering volkomen juist en afdoende voor.

Verslag van het mondeling overleg.

Op de in het Verslag aangevoerde gronden dringt de Commissie aan op schrapping van dit artikel.

De Regeering achtte de tegen dit artikel in het Verslag aangevoerde bezwaren niet ongegrond en trok het artikel daarom in.

Het artikel vervalt.

Art. 140.

De militair die opzettelijk eenig voorwerp door een der in dezen Titel omschreven misdrijven verkregen, koopt, inruilt, in pand neemt, als geschenk aanneemt of uit winstbejag verbergt, wordt, als schuldig aan heling, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren.

Met gelijke straf wordt gestraft hij die opzettelijk uit de opbrengst van eenig door zoodanig misdrijf verkregen voorwerp voordeel trekt.

ONTW. 1897. ART. 136 = ART. **140** DER WET, behoudens dat de aanvang van het tweede lid in plaats van: „Met gelijke straf wordt gestraft hij die" luidde: „Dezelfde straf wordt opgelegd aan hem die", welke wijziging bij de tweede lezing van het ontwerp in de Tweede Kamer (10 Juni 1902) werd goedgekeurd. Zie bij art. **61**, hiervóór, blz. 13.

Memorie van Toelichting.

In navolging vam art. 416 van het Wetboek van Strafrecht is hier eene strafbepaling opgenomen tegen heling, bijna geheel gelijkluidend met genoemd artikel van dat Wetboek. Alleen is hier de bijzondere strafbepaling beperkt tot heling van voorwerpen, verkregen door een der in dezen Titel omschreven misdrijven; heling van anders verkregen voorwerpen blijft dus onderworpen aan het gemeene recht. Voor de in art. 136 [**140**] strafbaar gestelde heling wordt intusschen de straf van art. 416 van het Wetboek van Strafrecht niet voldoende geacht. Daar de in dezen Titel behandelde misdrijven van diefstal en verduistering een ernstiger karakter hebben dan die door gewone burgers gepleegd, moet ook de daarmede verband houdende heling zwaarder worden gestraft.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Dit artikel is volgens de Memorie van Toelichting beperkt tot heling van voorwerpen, verkregen door een der in dezen Titel omschreven misdrijven. Heling van anders verkregen voorwerpen blijft dus onderworpen aan het gemeene recht. Sommige leden meenden echter, dat ten aanzien van dit laatste, de redactie van het artikel twijfel zou kunnen doen rijzen,

Het is niet duidelijk hoe de redactie van het artikel, handelende over heling van: „eenig voorwerp door een der in dezen Titel omschreven misdrijven verkregen", twijfel kan doen rijzen over de vraag of het artikel beperkt is tot heling van voorwerpen verkregen door een der in dezen Titel omschreven misdrijven.

alinea 2. „hem die". Moet dit niet zijn „den militair die"?

„Hem die" moet blijven voor de in tijd van oorlog aan de militaire rechtsmacht te onderwerpen opkoopers.

TITEL VII.

Vernieling, beschadiging of wegmaking van ten behoeve van de krijgsmacht dienende goederen.

Art. 141.

Hij die wederrechtelijk en opzettelijk een dier, dat ten behoeve der krijgsmacht wordt gebezigd, doodt, beschadigt, voor den dienst ongeschikt maakt of wegmaakt, wordt gestraft:

1°. indien hij het feit pleegt, terwijl hij behoort tot eene op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht, met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren;

2°. in andere gevallen met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren.

(*Kan krachtens art. 2, n°. 2,* a, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

I.

„Wederrechtelijk en opzettelijk". Tot 1901 was in alle ontwerpen de uitdrukking: „opzettelijk en wederrechtelijk" gebezigd, in aansluiting aan art. 350 Swb.

De opmerking werd gemaakt, dat het juister ware het woordje „en" te doen vervallen. Wel is waar — zoo werd gezegd — komt het ook in art. 350 Swb. voor, maar het is daar moeilijk anders dan als eene vergissing aan te merken.

Mijn antwoord was, dat alleen dan, wanneer de juistheid dezer laatste bewering vaststond, tegen de weglating van „en" geen bezwaar zou mogen worden gemaakt. Uit het Rapport aan den Koning bij art. 412 1e Reg. Ontw. van het Swb. (Smidt, Swb., III, 2e druk, blz. 76) blijkt evenwel, dat de Regeering zeer goed inzag, dat de uitdrukking „opzettelijk en wederrechtelijk" eene geheel andere beteekenis heeft dan „opzettelijk wederrechtelijk". Voor de bewering, dat het woordje „en"

in art. 350 Swb. bij vergissing is opgenomen, is niet de minste grond.

Over de vraag, of de uitdrukkingen: „opzettelijk wederrechtelijk" en „opzettelijk en wederrechtelijk" in het Swb. al dan niet in dezelfde beteekenis mogen worden opgevat, zie Tijdschr. v. Sr. II, blz. 288 en 402; — IV, blz. 61; — P. v. J. 1888, n°. 51; — de jurisprudentie, vermeld in aant. 27 op art. 321 Swb. in *Het Wb. v. Sr. met aant*ⁿ. *van de Redactie van het Tijdschr. v. Sr.*

In **Ontw. 1901** werd de uitdrukking „opzettelijk en wederrechtelijk" veranderd in „wederrechtelijk en opzettelijk", „omdat — zoo zeide de Regeering — het opzet niet behoeft gericht te zijn op het wederrechtelijke van de handeling". Deze toelichting is niet duidelijk. Zij kan worden opgevat in dezen zin, dat, naar het oordeel der Regeering, het opzet wèl op het wederrechtelijke van de handeling gericht had moeten zijn, indien het artikel onveranderd was gebleven. Dat de Regeering dit echter allerminst bedoelde, blijkt uit de toelichting, die zij gaf bij het Ontwerp tot herziening van het Tweede Boek van het Wetboek van Strafrecht, art. 149 (Bijl. 1900— 1901, **100**, n°. 5), alwaar zij veel duidelijker en vollediger zeide:

„Waar in het Swb. de woorden „opzettelijk en wederrechtelijk" voorkomen, is de bedoeling dat het opzet niet op het wederrechtelijke der handeling betrekking zal hebben. Neemt men intusschen als interpretatief beginsel aan, dat alles wat na het woord „opzet" volgt in de delictsomschrijving, door het opzet beheerscht wordt, dan is het ter voorkoming van misverstand beter de woorden om te zetten."

II.

ONTW. 1897. ART. 137 = ART. **141** DER WET, behoudens dat het artikel aanving: „Hij die opzettelijk en wederrechtelijk".

Memorie van Toelichting.

Op de wenschelijkheid dat tegen de in dit artikel behandelde feiten in de militaire strafwet uitdrukkelijk worde voorzien, werd o. a. gewezen door SENAULT [1]). Hij doet opmerken, dat de dienst der cavalerie in den hedendaagschen oorlog uitermate vermoeiend en lastig is. „Le temps des

---

1) L. c., blz. 10.

Een door SENAULT aangehaald schrijven van PARENT moge hier gedeeltelijk worden overgenomen.

„En Italie, au bivouac, un cheval a la musette au nez et ne mange pas; je palpe et je trouve de la terre et des pierres au lieu du maïs, qu'on nous donnait en place d'avoine.... hélas!

„En marche, un cheval, à force de ruer et de gambader, déplace sa selle, j'ordonne au cavalier de s'arrêter et de desseller. Je fais déplier la couverture et je constate la présence d'une pierre anguleuse placée par le cavalier dans les plis de la couverture, dans le but de blesser son cheval et de se faire renvoyer sur les derrières.

„Je ne parle pas de ces lâches coquins qui enfoncent un corps étranger dans le pied de leur monture quand il est question d'une affaire pour le lendemain; de ceux qui frappent le ventre à grands coups de pied; qui, à l'abreuvoir, empêchent le cheval de boire; ou qui, après une longue course, le cheval étant couvert de sueur, s'empressent de le desseller et de le faire boire, refusant à ce brave compagnon les soins les plus recommandés, pour le rendre malade et se faire envoyer au convoi. Tous faits criminels dont la répression n'est visée, que je sache, par aucun code de justice militaire."

nuits tranquilles en arrière des bivouacs et des cantonnements est fini pour elle." Nacht en dag, en dikwerf zonder eenig toezicht van een meerdere, zijn de manschappen voor den veiligheidsdienst, de verkenningen en de correspondentie werkzaam, voortdurend zijn zij aan bijzondere gevaren blootgesteld. Het komt voor, dat zij, om die te ontgaan, hun paard voor den dienst ongeschikt maken. Gestrenge straf behoort daarop te staan, „sinon on reverra à la suite des régiments, ces longs convois de chevaux blessés et ces longues traînées de cavaliers à pied, dont se souviennent encore ceux qui ont fait la campagne d'Italie en 1859.

„Sans cette rigueur nécessaire, après quelques jours de marche, la cavalerie sera incapable de tenir la campagne; elle craindra de se mesurer avec l'ennemi à cause de ses effectifs réduits, et elle ne rendra aucun des services que l'on attend d'elle et pour lesquels on l'entretient à tant de frais."

Artikel 350 van het Wetboek van Strafrecht is voor de hier bedoelde gevallen niet voldoende:

1°. omdat de aldaar bepaalde straf zoowel voor vredes- als voor oorlogstijd veel te licht is;

2°. omdat niet alleen tegen algeheele onbruikbaarmaking, maar ook tegen ongeschiktmaking voor den dienst moet worden voorzien;

3°. omdat het feit somtijds strafbaar moet zijn, ook al behoort het dier den dader toe. Men denke bijv. aan paarden, gerequireerd tot het doen van transporten, over welke de eigenaar derhalve tijdelijk alle recht van beschikking verloren heeft.

Dier. Zware straf moet staan op het dooden enz. niet enkel van paarden, maar ook van ossen, muilezels, ezels, honden, postduiven [1]).

Verkoop of verpanding van een gouvernementspaard [2]) kan onvermeld blijven. Op zoodanig feit kunnen de strafbepalingen tegen verduistering of diefstal worden toegepast.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

De vraag werd gedaan waarom hier „hij die" gebezigd wordt, terwijl het volgend artikel spreekt van „de militair".

Valt hier, naar de letter, niet ook slachtvee onder? Of is dat de bedoeling?

> „Hij die" moet gebruikt worden, omdat in tijd van oorlog ook legervolgelingen het feit lichtelijk kunnen plegen. Tot het plegen van het in het volgend artikel omschreven misdrijf zullen zij echter

1) Wellicht ook valken, indien de daarmede in Rusland —, en zwaluwen, indien de daarmede in Frankrijk genomen proeven aan de verwachting beantwoorden.
2) Art. 192 C. W. L.

wel niet in de gelegenheid zijn. Plegen zij het feit toch, dan zal het verraad opleveren.

Slachtvee voor de krijgsmacht bestemd (zie de Memorie van Toelichting), moet wel degelijk ook hieronder vallen.

Het is juister te lezen „wederrechtelijk en opzettelijk" in plaats van „opzettelijk en wederrechtelijk", omdat het opzet niet behoeft gericht te zijn op het wederrechtelijke van de handeling. [Zie hiervóór, blz. 414.] Hetzelfde geldt voor het volgende artikel.

ONTW. 1901. ART. 137 = ART. 141 DER WET.

Art. 142.

De militair, tot eene op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht behoorende, die wederrechtelijk en opzettelijk eenige oorlogsbehoefte vernielt, beschadigt, onbruikbaar maakt of wegmaakt, of die zich opzettelijk en eigendunkelijk ontdoet van eenig hem van rijkswege verstrekt wapen, munitie, krijgstoerusting of voedingsmiddel, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren.

I.

Verslag van de Militaire Commissie.

De vraag werd gedaan, waarom het woord „krijgstoerusting" en niet „uitrusting" is gebezigd, en of onder dat woord b. v. de ransel is begrepen?

MR. VAN DER HOEVEN antwoordde, dat onder krijgstoerusting zoowel de kleeding als de uitrusting van den soldaat, dus ook de ransel is begrepen.

Door een lid werd de opmerking gemaakt, dat de aard van de in dit artikel genoemde feiten zeer uiteenloopt en deze daardoor veel in strafwaardigheid verschillen, zoodat het misschien aanbeveling zou verdienen het artikel te splitsen en de straf van tien jaren gevangenisstraf alleen te stellen op de feiten in het eerste gedeelte van het artikel omschreven. Het stuksnijden van de strengen van trekpaarden b. v. is een veel ernstiger feit dan het wegwerpen van een ransel.

Hiertegen werd aangevoerd, dat de ransel de operatiebasis voor den soldaat is en hij zich daarvan ontdoende bijna alles kwijt is; en dat in het tweede gedeelte ook het zich ontdoen van munitie is strafbaar gesteld, hetwelk toch stellig als een ernstig feit moet worden aangemerkt. Daarenboven is het de plicht van den rechter om bij de strafbepaling te letten op alle verzwarende en verlichtende omstandigheden.

Met het oog vooral op het reserve-ration, hetwelk de soldaat altijd bij zich heeft en tot tijden van nood moet bewaren, is achter „krijgstoerusting" het woord „voedingsmiddel" opgenomen.

II.

ONTW. 1897. ART. 138 = ART. 142 DER WET, behoudens dat in den tweeden regel in plaats van „wederrechtelijk en opzettelijk" gelezen werd: „opzettelijk en wederrechtelijk". Zie bij art. 141, hiervóór, blz. 414.

Memorie van Toelichting.

Tegen wederrechtelijke vernieling, beschadiging, onbruikbaarmaking of wegmaking in oorlogstijd van oorlogsbehoeften moet worden voorzien, omdat de in artikel 350 van het Wetboek van Strafrecht gestelde straf veeltijds te licht zal zijn, waar de beschadiging enz. belangrijke voorwerpen als geschut, torpedo's, een luchtballon of dergelijke, betreft. Tegen het zich ontdoen van wapenen, werktuigen, munitie of voedingsmiddelen, aan den militair van rijkswege verstrekt, moet eveneens in en door de strafwet gestreng worden gewaakt [1]). Ook hier kan de Nederlandsche wetgever zich de ondervinding bij het Fransche leger opgedaan, ten nutte maken. SENAULT zegt dienaangaande:

„Les délits et les crimes dans les armées en campagne prennent donc une valeur bien plus grande, qu'ils tirent des circonstances particulières dans lesquelles ils sont commis. On peut dire alors que les fautes n'ont plus de valeur par elles-mêmes, elles ont celle que leur donnent les résultats désastreux qu'elles peuvent produire. Un exemple fera ressortir cette pensée. En temps de paix, un soldat en se rendant au tir à la cible, jette dans un fossé le paquet de cartouches qu'il a reçu pour cet exercice. En arrivant sur le terrain de tir, il n'a plus ses cartouches, il déclare qu'il les a perdues, qu'il ne sait ce qu'il en a fait, etc.

„Cet homme sera puni disciplinairement, quelques jours de prison suffiront pour punir cette faute, et on lui donnera d'autres cartouches pour exécuter son tir; il n'y perdra rien, et il n'est pas à craindre que son exemple soit contagieux. Mais en campagne, un soldat se débarrasse de ses cartouches, il s'allège d'un poids fatiguant, il a bientôt des imitateurs, et si l'on est attaqué, la troupe dont ces hommes font partie manquera bientôt de munitions et il faudra la relever. Ce résultat sera remarqué, et si cette faute n'a pas été punie avec la dernière sévérité, le bataillon tout entier n'aura plus une seule cartouche quand il se trouvera de nouveau en présence de l'ennemi.

„Ceci n'est pas une pure hypothèse, le fait s'est produit dans les armées de province: il a été constaté dans les marches et sur le champ de bataille. *C'est par millions que le ministère de la guerre, à Tours, comptait les*

---

1) Denemarken § 198.

cartouches Chassepot perdues de cette manière. Cette faute, qui n'est qu'un délit en temps de paix, est un acte de lâcheté en temps de guerre, sans parler du préjudice causé à la fortune de l'Etat, il compromet le succès des opérations militaires et devient alors un véritable crime" [1]).

Worden de hier vermelde feiten bij een gevecht gepleegd, dan is artikel 68 [70] toepasselijk.

Verslag der Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Dit artikel werd te streng geacht.

„Voedingsmiddel". Het zich ontdoen van een voedingsmiddel tot misdrijf te stempelen, ging volgens eenige leden te ver. Zij verlangden althans eenige beperking. Zoo zouden volgens hen, achter „voedingsmiddel" ingelascht kunnen worden de woorden: „het laatste met het oog op eene militaire operatie", of wel men zou kunnen lezen „of een voor eene militaire operatie dienend voedingsmiddel".

Met de in de Memorie van Toelichting aangehaalde voorbeelden voor oogen kan het wel bezwaarlijk betwijfeld worden dat het *maximum* in dit artikel hoog moet zijn.

Het zich in oorlogstijd ontdoen van voedingsmiddelen kan, onder omstandigheden, almede het ergste zijn wat men zich denken kan. Men lette wel op, dat het artikel niet de krijgsmacht in het algemeen betreft, maar alleen de op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht. De in overweging gegeven bijvoeging zou het artikel noodeloos beperken; bovendien is een voedingsmiddel nooit voor eene militaire operatie bestemd.

ONTW. 1901. ART. 138 = ART. 142 DER WET.

Art. 143.

De militair, tot eene op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht behoorende, die eenig aan hem of aan een anderen militair van rijkswege verstrekt goed, wetende dat dit behoort tot de militaire kleeding of uitrusting, hetzij zonder schriftelijke vergunning, door of vanwege den bevoegden officier afgegeven, verkoopt, ruilt, ten geschenke, in pand, gebruik of bewaring geeft, hetzij wegmaakt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren.

(*Kan krachtens art. 2, n°. 2,* a, *der Wet op de Krijgstucht krijgstuchtelijk worden afgedaan.*)

---

1) SENAULT, l. c. blz. 7.

I.

Ontw. v. d. H. I. Art. 139. „De militair beneden den rang van officier die eenig hem van rijkswege verstrekt goed, behoorende tot zijne militaire kleeding of uitrusting, zonder schriftelijke vergunning door of vanwege den bevoegden officier afgegeven, verkoopt, ruilt, ten geschenke, in pand, gebruik of bewaring geeft, of die eenig hem van rijkswege verstrekt goed zoek maakt, wordt gestraft:

1°. indien hij het feit pleegt terwijl hij behoort tot eene op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht, met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren;

2°. in andere gevallen met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden.

„Met gelijke straffen wordt gestraft de militair, die opzettelijk met zoodanig goed van een anderen militair beneden den rang van officier gelijke handelingen pleegt."

Verslag der Militaire Commissie.

„De subcommissie van de Landmacht had voorgesteld om de woorden „zoek maakt" [nu: „wegmaakt"] te veranderen in „opzettelijk zoek maakt". Kan dat opzet niet bewezen worden, dan gaat het te ver, dit feit als misdrijf strafbaar te stellen.

Mr. Van der Hoeven deelde mede, dat hij tot het weglaten van het woord „opzettelijk" geleid is door dezelfde reden als bij art. 114 van het Ontwerp [**113**]. Het opzet zal zelden te bewijzen zijn en vooral met betrekking tot het personeel van de Zeemacht is het noodig, op het feit eene gestrenge straf te kunnen toepassen.

„Door de leden van de Zeemacht werdt dit ten volle beaamd en daar het feit ook disciplinair kan gestraft worden, werd het voorstel teruggenomen."

Ontw. v. d. H. II. Art. 148 = Art. 139 Ontw. v. d. H. I, behoudens dat in het tweede lid het woord „opzettelijk", hetwelk ook in het eerste lid niet voorkwam, is weggelaten, mede omdat de bepaling, bij behoud van dat woord, niet aan hare bedoeling zou hebben beantwoord en zij namelijk niet toepaslijk zou zijn op den militair, die, meenende zijn eigen militair goed te verkoopen, bij vergissing eens anders militair goed verkoopt.

Volgens **Ontw. v. d. H.** (en **Ontw. 1892**) zou het feit blijkens n°. 2 ook buiten tijd van oorlog als misdrijf strafbaar zijn, en wel met het oog op de meer ernstige gevallen, bijv. bij verkoop op grooter schaal, bij herhaling enz., gelijk de Memorie van Toelichting vermeldde.

In **Ontw. 1897** werd het artikel echter tot mijn spijt beperkt tot het

hierboven in n°. 1 omschreven geval. Toch bleef de Memorie van Toelichting algemeen luiden.

Reeds bleek mij, dat mannen van veel ondervinding de inkrimping van het artikel met mij betreuren.

II.

ONTW. 1897. ART. 139. De militair beneden den rang van officier, die, terwijl hij behoort tot eene op voet van oorlog gebrachte krijgsmacht, eenig hem van rijkswege verstrekt goed, behoorende tot zijne militaire kleeding of uitrusting, zonder schriftelijke vergunning door of vanwege den bevoegden officier afgegeven, verkoopt, ruilt, ten geschenke, in pand, gebruik of bewaring geeft, of die eenig hem van rijkswege verstrekt goed wegmaakt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren.

Met gelijke straf wordt gestraft de militair, beneden den rang van officier, die met zoodanig goed van een anderen militair beneden den rang van officier gelijke handelingen pleegt.

Memorie van Toelichting.

Verkoop en verpanding van kleedingstukken door mindere militairen, ten einde de opbrengst te verbrassen, komt veelvuldig voor [1]). In den regel zal de oplegging eener disciplinaire correctie te dier zake voldoende zijn. Daartoe kan de gelegenheid worden gelaten bij het ontwerp van wet op de krijgstucht. In meer ernstige gevallen, bijv. bij verkoop op grooter schaal, bij herhaling en dergelijke, maar vooral in tijd van oorlog, kan bestraffing door den krijgsraad wenschelijk zijn [2]).

Bij de redactie van dit artikel kan die van artikel 439 van het Wetboek van Strafrecht grootendeels gevolgd worden. Hier moet echter niet van den bevelvoerenden officier, doch van den bevoegden officier gesproken worden, omdat de vergunning somtijds zonder delegatie van den kommandant wordt gegeven. Van de in artikel 439 vermelde goederen konden de tot de wapening behoorende hier onvermeld blijven, vermits zij rijks-eigendom zijn, en derhalve hij, die zoodanige goederen zonder verlof verkoopt enz., wegens verduistering of wegens diefstal zal kunnen worden veroordeeld. Ditzelfde zal ook reeds in vredestijd het geval zijn met hem die eenig hem van rijkswege in gebruik gegeven kleedingstuk (bijv. infirmerie-goed) verkoopt.

Naast het verkoopen moet ook het wegmaken worden vermeld. De mindere militair, die eenig hem van rijkswege verstrekt kleedingstuk

---

1) BEAUJON, Proeve, artt. 79 en 88; — KOOLEMANS BEIJNEN, Mil. Spect., 1884, blz. 9; — BEAUJON, ibid., blz. 181.

2) Het verkoopen van „plunje" kan hoogstnadeelige gevolgen hebben zoowel voor de zedelijkheid, orde en tucht in het leger, als voor de geldelijke belangen van den Staat. Men zie daarvoor de Mem. van Toel., behoorende bij het ontwerp der nu vervallen wet van 8 Juni 1859 (*Staatsblad* n°. 44), Bijl. 1858 59, blz. 605; Voorl. Versl. id., blz. 858, § 1 slot; — Beraadsl. 18 Mei 1859 Tweede Kamer, DE BIEBERSTEIN, blz. 963, STORM VAN 's-GRAVESANDE, blz. 965 e. a.

van de hand heeft gezet, moet, onverschillig of het goed hem al dan niet toebehoort, gestraft kunnen worden, ook al blijft het onbekend, welken weg hij daartoe ingeslagen heeft. Dat er aan deze strafbaarstelling behoefte bestaat, is in de praktijk dikwerf gebleken. Thans worden wegens het wegmaken de artikelen 23 van het Reglement van Krijgstucht voor de zeemacht, 193 van het Crimineel Wetboek voor de landmacht en 19 van het Reglement van Krijgstucht voor de landmacht bij analogie toegepast.

Van rijkswege verstrekt, omdat sommige militairen beneden den rang van officier zelven hunne kleeding hebben aan te schaffen, en ze dus ook vrijelijk mogen verkoopen, o. a. opzichters van fortificatiën, conducteurs der artillerie, militaire apothekersbedienden.

Het tweede lid van het artikel dient ter bestraffing zoowel van hem die het feit pleegt met toestemming of op verzoek en ten behoeve van een ander, als van hem die, meenende zijn eigen goed te verkoopen, bij vergissing eens anders goed verkocht.

Uitsluitende toepassing van dit tweede lid heeft natuurlijk alleen dàn plaats, wanneer er noch meerdaadsche, noch ééndaadsche samenloop is en derhalve de zesde titel van Boek I van het Wetboek van Strafrecht niet toepasselijk is, zooals bij voorbeeld wèl het geval zal wezen bij het te kwader trouw wegnemen en verkoopen van eens anders goed, bij opzettelijk wederrechtelijke verpanding van geleend goed, en bij dergelijke feiten.

Van verwaarloozing, vernieling of beschadiging van de hier vermelde voorwerpen kan gezwegen worden. De mindere militair die zijn eigen kleeding- of uitrustingstukken verwaarloost of baldadig vernielt, kan disciplinair worden gestraft. Moedwillige vernieling van eens anders of van 's Rijks goederen valt onder artikel 350 van het Wetboek van Strafrecht.

Verslag van de Tweede Kamer met Regeeringsantwoord.

Alinea 2. „gelijke handelingen". Het enkelvoud zal gebezigd moeten worden. Reeds het plegen toch van één handeling is strafbaar.

„Gelijke handelingen". Zie bij art. **113**, lid 4 en 5, slot [hiervóór, blz. 299].

Regeeringsnota van 18 April 1902.

Ten einde aan gerezen bezwaren te gemoet te komen is dit artikel gewijzigd.

[*Toelichting* van vorenstaande Regeeringsnota.

De woorden „bij vergissing" in de Memorie van Toelichting hierboven, in regel 15 en 16 van boven, voorkomende, waren namelijk, blijkens het *Verslag der Tweede Kamer* over *Opzet en Schuld* (Deel I, blz. 76), verkeerd opgevat en hadden de meening doen ontstaan, alsof het artikel mede

bedoelde den militair strafbaar te stellen voor het begaan van de omschreven feiten, wanneer hij „bij vergissing" dacht dat hij ze mocht begaan, — wanneer hij bijv. de tot zijne militaire kleeding behoorende witte broek verkoopende, dacht, dat dit zijn eigen witte broek was, waarmede hij bij zijne opkomst onder de wapenen gekleed was geweest. De Memorie van Toelichting doelde echter op het geval, dat de militair, meenende zijn eigen militair goed te verkoopen, „bij vergissing" het militair goed van een ander verkocht. Dit feit moet wel degelijk even strafbaar zijn als het willens en wetens verkoopen van eigen militair goed.

Voorts waren door de Regeering de woorden „beneden den rang van officier" te onpas — ik heb nooit begrepen waarom — in het begin van het tweede lid van art. 139 ONTW. 1897 ingevoegd.

Ter tegemoetkoming aan deze bezwaren is aan het artikel een gansch andere redactie gegeven.]

ONTW. 1902. ART. 139 = ART. 143 DER WET.

ALGEMEENE SLOTBEPALING.

Art. 144.

Het in werking treden van dit Wetboek wordt nader bij de wet geregeld.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven op het Loo, den 27sten April 1903.

WILHELMINA.

De Minister van Justitie,
J. A. LOEFF.

De Minister van Marine,
ELLIS.

De Minister van Staat,
Minister van Oorlog,
J. W. BERGANSIUS.

Uitgegeven den *tweeden* Mei 1903.

De Minister van Justitie,
J. A. LOEFF.

STRAFMAXIMA

VAN HET

Wetboek van Militair Strafrecht.

STRAFMAXIMA.	ARTIKELEN VAN HET WETBOEK.			
Doodstraf	in geval van toepassing van art. 31, en de art^{n}.:			
	61	70b	98e	132
	62	71b	104	136b
	63	77	109b	137b
	68	84	113c en d	
	69	85	130c en d	
Levenslange gevangenisstraf .	103b, 2°	108b		
Gevangenisstraf van ten hoogste:				
15 jaren	70a, 1° en 2°	85a	105	118b
	71a	102c	109a	130b en d
	83a	103b, 1°	110c	
12 jaren	65	101c	105	137a
	73c	102b	108a	
	98d	103a	136a	
10 jaren	72	102a	113b, d en e	141, 1°
	78b	110c	131b en c	142
	101b			
9 jaren	105	116b	135	
8 jaren	66	85d	101a	126c
	73b	89c	115d	
7 jaren en 6 maanden. . .	82c	85a	110b	133b
7 jaren	105			
6 jaren	64	85a	99, 2°	134
	78a	88	114b	140
	83b			
5 jaren en 3 maanden . .	98d			

STRAFMAXIMA.	ARTIKELEN VAN HET WETBOEK.			
Gevangenisstraf van ten hoogste:				
5 jaren	79*b*	96*a* en *b*	110*a*	126*b*
	94*b*	100*b*	113*e*	130*a* en *d*
	95*b*	105	115*d*	
4 jaren	73*a*	95*a*	115*b* en *c*	141, 2°
	83*a*	98*b*	121	143
	85*a* en *c*			
3 jaren en 6 maanden . .	98*c*			
3 jaren	75	85*a*	117	126*a*
	76	95*b*	118*a*	131*a* en *c*
	79*a*	113*a* en *d*	122	
	83*b*	114*a*	123	
2 jaren en 6 maanden . .	95*b*			
2 jaren	81, 2°	86	99, 1°	124
	82*b*	94*a*	100*a*	133*a*
	83*a*	95*a*	116*a*	
	85*a*	97	119*b*	
1 jaar en 9 maanden . . .	98*a*			
1 jaar en 6 maanden . . .	80, 4°	92*b*	95*a*	125*b*
	87	93*b*	113*e*	
1 jaar	80, 3°	85*a*	96*c*	115*a* en *c*
	81, 1°			
9 maanden	80, 2°	93*a*	125*a*	133*c*
	92*a*	119*a*		
6 maanden	80, 1°			

INHOUD VAN HET TWEEDE DEEL.